VINDEX LIBERTATIS ECCLESIASTICAE ET MARTYR

S. ENGELBERTVS ARCHIEPISCOPVS CO-LONIENSIS PRINCEPS ELECTOR, &c.

VNA CVM BREVI SVAE AETATIS

ANNALIVM, NOBILIVM FAMILIARVM, ET MONVMENTORVM AGRIPPINENSIVM EX ARCHIVIS DEPROMPTORUM editione.

PER R. D. AEGIDIVM GELENIVM LICENtiatum & S. ANDREÆ *Canonicum.*

BIBL. ST. COLL. ROM. SOC. IESV
IHS



BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Apud GISBERTVM CLEMENTEM, & IOANNEM HVBERTVM, ſub ſigno Arboris, ante S. Paulum.

Anno M. DC. XXXIII.

Digitized by Google

PRIVILEGIVM.

SERENISSIMVS ET REVERENDISSIMVS, DN. DN. FERDINANDVS, Archiepiſcopus, & Princeps Elector Colonienſis, vtriuſque Bauariæ Dux, Dominus noſter Clementiſſimus, præſentis priuilegii diplomate indulget & ſancit, ne quis Dn. Doctoris piæ memoriæ Ioannis Gelenij Canonici Presbyteri Metropolitanæ Eccleſiæ Colonienſis, & SS. Apoſtolorum Decani, ac Suæ Serenitatis quondam in Spiritualibus Vicarij generalis opera poſthuma, vel Ægidij Gelenij Canonici S. ANDREÆ lucubrationes vulgatas cum Cenſoris librorum licentia, abſque hæredum vel auctoris voluntate æri incidat vel excudat per partes, aut integraliter vel excuſas alibi intra Archidiœceſios terminos inuehat. Qui ſecus fecerit, confiſcationi & Arbitrariæ pœnæ ſubiacebit. In cuius rei fidem præſentes Suæ Serenitatis Sigillo Electorali munitæ ſunt. Signatum Coloniæ die 4. Aprilis, Anno 1633.

Locus O *Sigilli.* *Ex ſpeciali Mandato*

Segerus Straus.

LICENTIA ORDINARII.

HIſtoria de S. ENGELBERTO Archiepiſcopo Colonienſi &c. authore Reuerendo D. Ægidio Gelenio SS. Theol. Licentiato, nihil fidei Orthodoxæ, aut bonis moribus aduerſum complectitur; multa verò præclara huculque ignota, ex diuerſis Archiuis ſincerè, fideliterque deprompta; prout relatu eorum cognoui, qui eandem accuratè examinârunt. Magno itaq; Reipubl. bono, & priuatorũ non ſpernenda vtilitate, typis euulgari poterit. Colon. die S. Euergisli Epiſcopi Col. 1633.

HENR. FRANCKEN Sierſtorphius SS. Th. D. Regens Gymnaſij Laurentiani, librorum cenſor.

LICENTIA INQVISITORIS.

VIta S. ENGELBERTI Archiepiſcopi Colonienſis, cum annotationibus ex varijs authoribus, ſpecialiter verò Archiuorum, aliorumq; fide digniſſimorum manuſcriptis, accurate à Reuerendo D. Ægidio Gelenio SS. Th. Licentiato collecta & digeſta, cum nihil veræ ac Catholicæ fidei, aut bonis moribus contrarium; plurima verò vtiliſſima, ſcitu digna, hactenusq; deſiderata, atque ad propugnationem iuriũ, priuilegiorumq; Cleri cum Sæcularis tum Regularis imprimis conducentia cõtineat, tutò imprimi, manibusq; piorum teri poteſt, Colon. in Conuentu FF. Præd. 26. Oct. An 1633.

Fr. IOANNES PHILIPPVS FRIDT, Ord. Præd. SS. Th. D. & Profeſſor per Colonienſem Diœceſin & annexas partes Sancti officij Commiſſarius Generalis.

Digitized by Google

A

SERENISSIMO ET REVERENDISSI-
MO PRINCIPI AC DOMINO

Dn. FERDINANDO ARCHIEPI-
SCOPO ET S. R. I. PRINCIPI ELECTORI
COLONIENSI PER ITALIAM ARCHICANCEL-
lario, Epiſcopo & Principi Leodienſi, Monaſterienſi, & Paderbornenſi;
B Adminiſtratori Hildesheimenſi & Berchtesgadenſi, Principi Stabu-
lenſi, Comiti Palatino, vtriuſque Rheni, & vtriuſque Bauariæ, Weſt-
phaliæ, Angariæ, Bullionis Duci, Marchioni Francimontenſi Co-
miti Loſſenſi, Longienſi, Hornenſi, S. Sedis Apoſtolicæ Le-
gato nato Principi & Domino ſuo Clemen-
ſimo.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

CVm S. Engelbertvm ex vmbra in Solem educere, publicoq; dare meditarer, circumſpexi de Colopho-
C nis, quorum calculo & ſuffragio ipſe pingui licet Minerua adumbratus, non in luce modo, atque in oculis ciuium ſuorum collocaretur, ſed & longè lateque vagatus, in exterorũ cœtibus inclareſceret, ac conſtanti omnium ſermone celebraretur; reperta eſt mihi, ceu Iouis ſuffragium veſtra SERENISSIME AC REVERENDISSIME PRINCEPS ELECTOR, oculiſſima quam imploro authoritas. Quis
D enim ea potius (quæ ad Ariſtophanis & Cleanthis lucernam, maxima ex parte congeſſit felicis recordationis Frater meus Serenitatis Veſtræ in Spiritualibus Vicarius Generalis) vnione ſignaret, quam qui Parentis & Patris patriæ S. Engelberti infula ac ſede obtenta, æmularum virtutum veſtigiis pleno gradu ad amuſſim inhæret? Ea eſt Serenitas Veſtra, quæ non minus optimo Martyris Noſtri exemplo in pios Religioſorum cœtus benefica eſt ac prolixa, quam Eccleſiaſtici iu-

Digitized by Google

ci iuris atque immunitatis conſeruatrix. Hanc enim Diis, hominibuſque plaudentibus vel glorioſa propugnat, vel ereptam, Generoſi inſtar Cononis, recuperat libertatem. Clamat & teſtatur id Eccleſia Hildeſienſis, cui nunc priſcus ille immunitatis ſplendor (quo centum fere annis caruerat) à SERENITATE VESTRA lucet reſtitutus. Quare cum ſibi VESTRA SRENITAS ad imitandum propoſuerit S. ENGELBERTI exemplum, ex variis Archiuorum diplomatibus, auctorumque non obſcurorum monumentis à Fratre meo fel. recordationis meditatum, & quaſi cœptum, atque à me bonis, vt auguror, auibus perfectum, SERENITATI VESTRÆ ſubmiſſe dedico atque deſigno. Faxint ſuperi, vt SERENITAS VESTRA S. ENGELBERTI meritis DEO ter Optimo Maximo commendata, & diuinam ſibi conciliet benignitatem, & fato functa æternum cum cœlitibus triumphet. Coloniæ Agrippinæ in peruigilio S. ENGELBERTI. Anno 1633.

Veſtræ Serenitatis.

Humillimus ſubditus & Cliens,

Ægidius Gelenius Licentiatus.

Digitized by Google

CARMEN.
IN HONOREM
S. ENGELBERTI
ARCHIEPISCOPI, ET MARTY-RIS COLON.
IN MEMORIAM
D. IOANNIS GELENII, METROP. COLONIENSIS CAN. PRESBYTERI CAPITVLARIS, SS. Apoſtolorum Decani, & Sereniſſimi Colonienſis, Domini noſtri Clementiſſimi &c. Vicarij in ſpiritualibus generalis & conſiliarij, monumentorum Colonienſium collectoris.

IN SIGNVM AMICITIÆ
DN. ÆGIDIO GELENIO LICENTIATO Canonico S. ANDREÆ.

Fratris poſthumos labores elucubranti & vulganti.

De Editione vitæ S. Engelberti.

ECce laboratum celeri feliciter anno
Prodit opus, nitidamque diem iam nocte repulſa
Aſpicit, ingentis pandens facta inclyta Myſtæ;
Quem rapidi ad ripas fundata Colonia Rheni
Aſſerit Indigetem, Superumque attollit honore.
ENGELBERTVS hic eſt, Montanæ ſanguine gentis
Nobilis, & longa notus per ſæcula fama.
Ecquis enim ſeriem ſtirpis laudemque vetuſtæ,
Et multo implicitos quondam diademate faſces
Ignorare queat? late patet ardua virtus
A primis deducta atauis, atque altior exſtans
Montibus ipſa ſuis, propius expectat olympum.

De Patre S. Engelberti.

Nominis eiuſdem genitor fuit optimus olli,

Cui cingunt oleæ, cingunt cui tempora lauri.
Nam velut Imperio miti ſibi rexerat olim
Subiectos populos: ſic poſtquam claſſica belli A
Intonuere ſacri, ſpreta formidine mortis,
Arma in prædonem Solymæ mox ſuſtulit vrbis.
Nimirum ingenti ſubiturus robore muros,
De morte eiuſdem. Acturuſque hoſtem Sancti procul æde ſepulchri,
Ni vix Pannonicæ tangentem limina terræ,
Intempeſtiuo merſiſſet funere fatum.
De matre S. Engelberti. Iam verò genitrix priſcis prognata Sugambris,
Exſtitit eximio mulier memoranda pudore,
Et pietate pari, & morum bonitate ſuorum. B
Sed minus eſt Patrum quodcunque à ſanguine fluxit
Virtute ingenita, minus eſt illuſtribus armis,
Atque animi clarere bonis, quando illa vocanda
Nobilitas ſola eſt proprijs quæ nititur actis.
Hac dote emicuit primo ENGELBERTVS ab æuo
De pietate S. Engelberti. Et iam tum melior ſtuduit, quam maior haberi.
Scilicet attollens oculos ad ſidera mentis,
Et ſecum æternæ perpendens præmia vitæ,
Mortales ſpreuit titulos, perituraque mundi C
Gaudia, & ad cœli flexit ſua vota parentem.
Quid mirum? ingenui tanto plus Stemmatis ardor
Se ſupra aſſurgit, quanto plebeia relinquit
Pectora, & ignauas deſpectat longius artes.
Inde tuos inter conſcriptus Petre clientes,
Atque Vbij Neo-Myſta chori, pietate magiſtra
Sedulus officij ſacrati interfuit horis,
Debitaque aſſiduo perſoluit penſa precatu,
Quin alijs vitæ quacunque à labe remotæ, D
Exemplo pariter præijt, ſanctique creauit
Affectum deſiderij; quo turbida ſæcli
Tempora, diuinis mallent poſtponere curis.
Namque Deo reddens crebræ præconia laudis,
Sæpe dies totos, totaſque ex ordine noctes
Inſomni ſtudio pronus ducebat ad aras.
Ac velut attritum ferrum magnetis ab vſu
Ducitur, & ſeptem declinat ad aſtra trionis:

Haud

Digitized by Google

Haud aliter mentem victus pietatis amore,
Gaudebat crebrò radios admittere cœli.
A Nec verò quiſquam fruſtra bonus exſtitit vnquam.
Ipſe pater superûm mercedem rite rependit
Pro meritis, cumulatque nouo benefacta fauore.
Quomodo ſit factus Archi-epiſcopus. Sic iuuenis ſacræ ſubijt moderamina ſedis
Excluſis reliquis, poſtquam Theodorus adhærens
Ottoni reprobo, Latia proſcriptus ab vrbe eſt.
Et quiſnam tanti tenuiſſet culmen honoris
Dignior? haud illi mentem maleſana libido
Fregerat, & vano ſubnixa ſuperbia faſtu.
B Non Bacchi peruerſus amor, ſubitiſque caleſcens
Ignibus ira animi, non turpis gratia lucri.
Vita erat innocuo ſemper traducta paratu
Et niueo candore micans, ceu vellera nullis,
Albeſcunt teneri maculata coloribus agni.
Quomodo ſe geſſerit in Epiſcopatu. Ergo adeò caſte compleuit iura verendi,
Muneris, & grato placauit numina cultu,
Pro grege ſollicitus, pro religione parentum.
Ergo ædes ſuperis magna pietate dicauit
C Sacrorumque auxit numerum; dextra ergo benigna
Subuenit miſeris, vetuitque atrocia fata
In turbam ſæuire inopem. Clauſtra ergo virorum,
Fœmineique gregis, ſanctis muniuit abundè
Legibus, & patrum ſua per veſtigia duxit
Nec tamen externis ſegnem ſe geſſit in actis.
Sed poſtquam officium compleſſet Præſulis almum,
Principis ad curas conuertebatur in orbem.
Hinc pacem dedit vſque ſuis Martiſque remouit
D Infauſtos populi procul à coruice tumultus.
Hinc ſacræ Themidos patefecit limina cunctis
Iuſtitiæ aſſertor, magnoque ardore relictas
Protexit viduas, hinc deſolata parentum
Pignora, profuſæ ditauit munere dextræ.
Quo tamen hæc almi præclara Antiſtitis acta?
Quid iuuit ſacrum eſſe Deo? quid numina votis
Sollicitaſſe pijs? quid crimina declinaſſe?

Inf n-

Digitized by Google

De morte eiuſdem.

Infandum, heu, dictu! cognato à ſanguine cæſus
Occidit, & terram venerando vertice preſſit,
Occidit, & multo profudit vulnere vitam,
Occidit, & proprio reſperſit membra cruore.
Ipſos crediderim tam ſæua in morte dolentes
Ingemuiſſe polos, & Phœben cuncta videntem
Auertiſſe oculos crudeli à funere Sancti.

De cauſſa mortis.

Nimirum infracta ſatagens ſuper omnia mente,
Iuraque ſacrorum, libertatemque tueri,
Hæc tulit innocuis indigna, heu! præmia curis.
Quanquam cur nimium finem ploremus acerbum?
Annon perque cruces, tormentaque ſæua beati
Cœleſtes tenuere domos? vitæque perennes
Commoda contemptis meruere doloribus olim?
Sic ergo æthereis nunc ENGELBERTVS in oris
Cingitur æternæ rubicundo flore coronæ,
Et gaudet diri dextra cecidiſſe tyranni.
Quin etiam in terris Diuorum inſignis honore,
Aſſiduis colitur precibus, vultuque benigno
Aſpicit humanæ diuerſa incommoda vitæ,
Et clemens miſeris præbet ſolatia rebus.

De primo ſcriptore vitæ S. Engelberti.

Quis dubitat? tantas virtutes Præſulis almi,
Cæſarius Priſco dederat venerabilis æuo,
Magnus nempe fide, magnus virtute ſacerdos.
Et nunc annorum poſt ſæcula plura peracta,
Succeſſit ſancti motus pietate patroni
Gelenius, vitæque legit monumenta probatæ.

De D. Ioanne Gelenio farraginatore monumẽtorum Coloniẽſium, eius doctrina: dignitatibus: & ſtudiis.

At quis Gelenius, quali memorandus ab arte?
Gymnaſij lux prima ſui, lux prima virorum,
Quos ſacræ Sophiæ perſtrinxit cœlicus ardor;
Tum quoque matricis longe celeberrimus ædis
Presbyter, atque vices VBIO pro PRINCIPE fungens;
Tum quoque Apoſtolicæ præſes digniſſimus ædis.
Atque, ô, ſi vitæ conceſſent ſtamina Parcæ.
Duratura magis, nec iam meliora tenentem
Ætatis ſpatia, exemiſſent lucis ab aura!
Tum primum ingenti veneranda Colonia ſole

Ful-

Digitized by Google

Fulgida præteritas damnaſſet læta tenebras,
Obſcurumque chaos rerum, noctemque ſuarum.
Tunc Vbios faſtos, quaqua patet orbis in orbem
Attonitus legeret, qualiſque à tempore magni
Agrippæ fuit vrbis honor, cùm filia Princeps
Vicinis populis ſatagens oſtendere vires,
Natalem emeritò decorauit milite terram.
Qualiter Auſonia diuinum lumen ab vrbe
Primitùs accepit, poſtquam Maternus inanes
Damnauit veterum ritus, cœlique fauorem
Intulit, æternæ reſerans myſteria legis.
Qualiter eiectis crudeli Marte Latinis
Francorum tulit imperium, vaſtataque demum
Pannonicis furijs, magni per munus Othonis
Libera facta iugo eſt, Electorumque videre
Ipſa ſuum meruit Myſten in ſede ſecunda.
Scilicet hæc magno narraſſet pondere rerum,
Vique etiam magna eloquij: verùm inuida Parca
Ante diem egregium Patriæ decus abſtulit orbi,
Inque inſperata iuſſit ſubſiſtere meta.
Quid tamen? æternas animi conuellere dotes
Non potuit, mentiſque iubar; manet inclyta terris — *De huius operis Concinnatore, &c.*
Gloria, quam Muſis ſacri peperêre labores;
Quamque pio Fratri Frater poſt fata ſuperſtes
Eripit à tumulo, populique in luce reponens,
Manibus inferias grato fert munere gratis.
Ite igitur grauium non contemnenda laborum,
Ite bonis auibus prælu dia, fataque Sancti
Præſulis, & patrio miracula cognita Rheno,
Spargite per populos, laudemque augete Beati,
Fors erit, vt qui vos fraterno victus amore,
Eximit à tenebris, vulgique emittit ad vſum,
Cætera quæ reſtant Vbij monumenta decoris
Subducat pariter damnato à gurgite Lethes,
Atque ita Germani partes ſibi vendicet omnes.

Faciebat PETRVS A STREITHAGEN, *Canonicus, & Cellarius Collegij Heinsbergenſis.*

INDEX
FAMILIARVM
QVÆ EX ARCHIVIS IN HOC opuſculo producuntur, numerus paginam, litera paginæ partem ſignificat.

ADerſche.pag 318.c. Aldenberg .28.b Aldenburg 169.a.249.c Aldendorp.124.b Aldenſeelon. 298.a.& d Alemania. 364. Allenchouen.66.c. Alpenheim. 30.b Altena per totum &c. Aluetre 28.c.30.b.64.d.94.a. 164.c.265.d. 324.a Ameſtele 298.a.299.d Anecia 56.d Andisle 113.d Antvverpien 93.a Aquila noua 371.b Arcken 200.b Arckel 210.a. Ardeia 62.c.364 Arduen 210.a Are 27.a 28.b.30.a 324.a.327.c Arenberg 16.15.30.a Arnsberg 10.13.d. 28 b.30 a.32 a 54.b.127.c.176.d.244.d.245.b 246 d.247.248.249.a.251. 252.d.297.a.308.d 309 b.320.d.371. Arlon 167.d.168 a Arſchot 16. 210.a Arthois 210. a Auſtria 50.a.64.a.113.d.333.c.

B.

BAcheim 164.c Baden 56 d.342.a.d. Barrenſis 168.d Barſdunck 212.a. Beieren 20.a.32.a.33.d.132.c.205.d. 247.c.304.339.c.312.a.c.343 c 344.c.366.37. Bensburg 130.a Bentheim 242.a Berenſavve 70.d.130.a Berfret 323.b Berges 228.0.229 a.293.b 324.a.373. Berghuſen 246.a Berninghuſen 246.a Berreit 324.c Bertouds 135 c Berthold 92.d Beueren 115.a Biberach 315 c Bileuelden 316.Bleſen 370.d Blaquimont 16. Bloeß 200.d Bobardia 70.d 108.a Bobo 62.a Bolant 28.c. 97.a Bolonienſis 211.c Bonninge 297.d Borne 168.b.349.c Brabant 10.32.a 56 d.79.d.125.a.165.c.168.a.208.a 217.c.257.d.294.d.347.c.365.a. Brachele 69.d.374.a Brempt 27.a.28.c.30.b Brennus 94.c Briſgavv 341.b.c.d.342.a Broch 15. Brubach 76.c. Brunninghuſen 80 d Burgbenne 54 c Burgovve 113.d Brunshorn 28.a Brunckhorſt 15 252.d Burgunda 16.341.d.342.b.364. Buren 62.c.65.d.129.a. 323.b Brule 70.d.80.b 182.d.322.d Brunsbure 70. Brunſvvick 132.c 26.c. 44.d Bugenheim 373.a Buckesborſt 287.d Buckheim 115.d.

C.

CAlemunt 219.a Caluele 247.d. 342.a Campſelde 297.d Campo 115.d

Digitized by Google

115.d *Canſtein* 263.d *Cappenberg* 147. d.249.c.248.b *Capetanus* 557 a *Carinthia* 113.d. 341.c *Catzenelenbogen* 29.c *Caſtele* 97.a *Ceſtri* 335.c.337.a *Cerreke* 17.a *Cintio* 62.a *Ciuile* 229.a *Cleue* 10.13.d. 15.16.26.d. 47.d.59.d. 66.c. 76.d. 78.a. 125. a.27.c. 165.d. 166 a. 209.b.254 d.298.d.265.d 320. c 367.a *de S. Columba* 47.d *Creſcentio* 62. a *Criſpen* 309.b *Crithelman* 297.d *Crotorff* 2.d *Culen* 63.c.324.c *Culenberg* 348 d

D.

D*Agsburg* 10 c *Dalheim* 323 b. 324.c *Dampierre* 209.d *Dicka* 27.a. 375.a *Diepholdt* 136. c. 233.c. *Dilingana* 346.a *Dinslacken* 79.a *Ditz* 108.a. 242.a *Dyſt* 92.d. 96.d *Dolehem* 63 c *Dollendorp* 82.d *Dromdorp* 324 *Dorne* 229.b *Duckere* 77.b *Dunen* 88.a *Duttilsdorp* 323.b.324. 314.c.

E.

E*Duarſtein* 22.a *Eſſele* 66.c *Egmont* 210. *Eile* 212.a *Ellende* 63 b *Ellerle* 323. d *Elnere* 70.d *Elſepe* 54. d *Eppenſtein* 28.b *Eppendorff* 371 b *Erenporte* 30.b *Eruete* 66.b *Eſſene* 62.c.63. b.70.d *Eſtampes* 16 *Eſten* 49 a *Eſterode* 70.d *Euerſtein* 114.a *Eylsloe* 79.d *Eyſone* 66.b.

F.

F*Alckenberg* 217.b.349.a *Fildendien* 56.d *Flandrenſis* 26.d. 342.d. 54. a 345.b.370.375.c *Flatten* 223 a *Foro* 229.a *Franconia* 364.365. b c *Freſo* 297.d *Fremmerſtorff* 80,d *Fridlandt* 316.d *Froitprecht* 265.d *Frotzberg* 308.d *Frontezradt* 320.d *Furſtenberg vel Freyburg* 342.d.343.a.344 a.

G.

G*Alen* 77.b *Galgano* 62.b *Garpaphen* 97 d *Gantz* 100.b *Gelder* 10.12.14.26.d.32 a.33.d. 47.c.80. c.92.d.93 d.125 a.165.c.189.a. 205.b. 207.b.208.210.a.215c.255.c.2 7.258. 293.a.294.d.296.d 297.c.298 d 265 d 367.d 370.a.c *Gemenaden* 320.c.& d.351.b.352. *Gennep* 158 d 165 c. 185. c.139.a *Gereonn* 172.b *Geure* 66.b *Gimmenich* 69.d *Glene* 324.c *Goltſtein* 124.b *Gor* 297.d *Gotterſvvick* 15. *Grein* 42 d. 324.a *Gorenkurt* 92 d *Grenſavv* 345.b *Grombach* 297.d *Gotener* 309.a

H.

H*Acke* 65 b. 243.d. 245.d *Halberg* 342.a *Halla* 274 a *Hamberg* 208.a *Hamelandia* 364. *Hammerſtein* 253.d *Handen* 97.d *Hannonid* 14.311.b *Hart* 321.b *Hartheunſt* 324.c *Haſſia* 16 *Hatzfeldt* 1.d *Hegenbach Heidvvelde* 77.b *Heimboum* 323.b *Hennegavv* 311.b *Henſe* 323.b *Herrike* 309. d *Herueſte* 367.b *Hinsberg* 24.a.122. c.79.d.44.c.97.a.340.b.370. *Hirſutus* 56 d *Hoien* 234.b 252.d *Hochſteden* 30.a.32.33 d. 63.c.79 a.175.d. 182.b.217.b.297.a.265.d.322.c.323.c. 324.d.327.d.375.d. 339.c.340.a *Hollant* 366.c *Holte* 15. *Homberg* 344.c *Hongen* 324.a *Horchem* 134.a *Horne* 15.79.d. 80.c. 176 d *Horrich* 194.a *Horſt* 77.b *Horſtmare* 114.a *Hottope* 66.c

Digitized by Google

66 c Huckeſvragen 23 a. 27 a Hufalis 79. d Hugenrode 373. c Hulckrade 73. a Hulſen 97. 309. d. 115 d Hunneſſe 228. a Hurde 176 d.

I.

ISenburg 14. 62. c 79. d. 123. a 158. d. 168. d 175. a 176. d. 350. c Iuliacen. 14. 16. d. 26 d 27. d. 0. 32 a. 33. d. 47. d. 51 a 56. d. 125. a. 65 d 176. d. 210. a. 251 d. 319 a. 370. c Iuſtingen. 50 b. 108. a.

K.

KAlemunt 223. b. 224. c Kallindin 32. a. 33. d. 314. c. 315. b. 318. d 40. d Kamen 59 c. 320 b Kempenich 265. d Kerreke 374. a Keſſele 23. a 27. a. 28. b. 30. a. 47. d. 79 d. 119. a Kettelere 245 d Kiburgh 343. c & b Kleingedanck 47. d. 229 b Koſtar 27 d 65. d Kuick 26. d. 248. c Kurck 97. d.

L.

LEbnich 227. c Linnigen 20. c. 21. c. 27. d Lennepe 70 d Leeſs 209. d Levvenſtein 218. c Limburg 10 15. 23. a. 20. d. 56. d. 59. d. 66. d 73. b. 154. b. 158. d. 167. d. 168 a. 177. d. 209. a. 256. c. 257. 258. 297. b. 310. c. 325. 326. 347. 348 a. 349. c. 373. c Lintgaſſe 47. d. 229. b Lindenborſt 241. a. Lippia 28. b. 65. d. 127. d. 128. d. 164 d. 165 d. 251. c. 308. d. 309 b. & d Lockem 249. c Lon 79 d. 80. c 278. b. 295 a Loiff 73. a Loſſenſtein 15. 56. d. 209. d Lothringen 33. d. 54. a. 83. 42 c. 93. a. 167 d 168. a. 247. a. 348. a 356. d 364 Louania 33. d. 247. c. 348 a Leuenhauſen 297. d Lulſtorff 55. a 324. a. Lumanga 16. Lunenburgh 44 d. 234. b Lutzenburg 59. d 66. d. 79. b. 168 d. 297. d Lutzenheim 229. a Lyſchanck 97 d.

M.

MAnderſcheit 17. Malberg 297. d Mantua 16. Marck 257. 308. d. 311. a 320. d. 11. d 15. 16. 30. a. 63. c. 96. b. 138 d. 165. d. 167. a 176. 186 188 a. 254. 350 b Maroco 62 a Marten 267. d Mechlina 15. Megene 292. d 268. d Merheim 27. a. 28 c. 30 b. 47. d. 367. b Meſchede 177 a Metternich 161. b Middachte 367 b Miluen 124. a Minzenberg 32 a Mirvvaldt 28. a Mœrs 13. a Mommerſloch 229 a Molanarck 4 b. 17. 156 b. 160. d. 161. b. 164 c. 165. c. 234 d 319 a. 324. c. 339. c. 350. a Molenheim 309. a Molin 373. a Monte 126. d. 168 d. 169. a. 176. d. 208. b. 212. a. 257. 258. 2. 94. 295 d. & a 296 c. 247. a 298. 310. b. 321. d. 325. 326. 368. a Moninchauſen 164. c. 324. a Morauia 56. d Mor 70. d Monſyoge 176. d Mullenheim 229. a Multzfort 182. d Muntzeim 66. c.

N.

NAmur 207. d. 208. b. 342 b Naſſavv 56. d. 132. c. 207. b. 208. a. 211. d. 365 c. 367. c Nuenhan 323. b. 63. c Neſtere 265. d Nevvenar 243. d Nickergoia 341. b & d Niſen 50. b Niuers 16. Nornemth 297. a Noruenich 297. Northoff 350 d. 332. a Nuenhagen 63 c. 323. b Nyhem 66. c.

O.

OLdendorff 315. c Odenkirchen 274. Odokar 235 d Oldenburg 200. a.

200.a *Orlemunt* 100.c.101.c *Orlenburg* 113.d *Ouerſloe* 66.c *Oyſenb.*66.c.

P.

Padberg 224.b. 309.a.321.a *Pannonia* 64 *Paland* 348.d *Palcke* 77.b *Palude* 66.c.374 a *Panthalon* 62.a *Pappenheim* 297.d.315. *de Paulo* 62.a *Perfuſus* 47.d. 229.b *Petrapontius* 48.a *Palatini* 44 d.324.298 d. 303.b. 317.b 32.a 33.d.44.d.53.b 96 d.26.b *Pfullingen* 147.a.345 d.346 a *Pirmont* 18.b *Plateren* 54 d *Ponte* 210 c. 357 c.362.c.367.a *Puls* 70.d *Putzfeld* 214.b.

Q.

Quatterlandt 246 a

R.

Randinrode 324.c.98.d.241.c *Rauensberg* 16 32.a 176 d. 247.d 308.d 309.d.17 *Rauenſtein* 17. *Rechperg* 315.b *Regenſtein* 27.d *Reidere* 245.d *Reinfeld* 341.d.342 a *Rene* 298.d *Rhein* 28 b *Reicheren* 315.c *Rile* 28.a & b *Rinſcheim* 30.b *Ritberg* 10.249.c. 250.d. 252.d *Rode* 164 b. 24.a.28.c. 94.a *Rodenburg* 297 d *Roiſovve* 164.b *Romano* 61.a *Ronckel* 16. *Rotelanorum* 342 a *Rotheim* 212.a *Rudenberg* 249.b.250 d.252.d.308.d.309 b 362.c.367.a.& c *Rulant* 79.d *Ruſcheittel* 374.a *Rhura* 320 d.

S.

Sabaudia 341.c *Saffenberg* 297.a *Salicus* 364 *Saluburien.* 54 a 373.a *Saphyr* 229.b. 47 d *Saracenus* 62.a *Satersloe* 298.a & d *Sarreburge* 335.b *Saſſo* 61.a *Saxen* 20.a.33.d.132 c.342.a.& b.347.b *Schavvenberg* 15 *Schall à Bell* 239.d *Scharffenburg* 108.a *Schovvenburg* 101.a *Scarſo* 62.a *Schleiden* 17 a *Schilling* 47.d. 265.d. 384.a b c *Schuremam* 246. a *Schonenburg* 28.c *Schvvalenborg* 23.a *Scipſen* 32.a *Seina* 23.a.26.d. 28.b.30.a.47.c.56.d.70.d. 79.d. 132.c, 265.d. 320.d. 345.a *Sildenck* 164.c *Simpolini ſeu S. Pauli* 209.a *Senceca* 97.a *Smalinechi* 32 a *Snar de VVolmudſtein* 265.d *Sommerſberg* 215.d *Sonnenberg* 344.d *Soran* 16. *Spanheim* 56 d.169.a.176 d.208.b *Spiegell* 263.d *Spileberg* 298 a *Spoleti* 113.d *Sprimont* 373.b *Stamheim* 70.d 130.a *Stommel* 30. b *Steuene* 124.b *Steck* 141 a *Storheim* 229.b *Stromberg* 101.249.b.252 c *Sturmede* 66 b.177.a *Strunckede* 77.b *Styria* 342.b *Styrumb* 297 b.309 d 311.b.15 *Sueuia* 341 d.345.d. 347.c 364 *Suſat:* 66.c *Sulen* 77.b *Suſtrū* 373 *Svverin* 340.c.146.b. 101.a *Syluestris* 59.d 87.d.364 *Syp* 97.a.

T.

Tanne 108.a *Tecklenburg* 15.23 a. 26 d.28.b. 30.a 127.c.162.c.165.d.249 c

Teccenſis 341.c *Teiſterbant* 362.a *Thomberg* 160.d *Thuringia* 53.b.132.c *Tillimunt* 92.d *Tylli* 315.d *Tyelen* 298.d *Thruchſes à VValpurgh* 344.c 97.a. 108.a *Tremonien* 140.c *Treuiren.* 346.b *Tubingen.*56.d.

V.

Vdenkirchen 374.c *Velāuia* 362 *Veldenza* 79 c *Vendoſma* 16

Vercken 148.b *Vbienſes* 306.b *Vindoniſſa* 347.b *Vinſſbuſen* 124.b *Virnenburg* 16. *Vitinchouen* 177.a *Vlambersheim* 324.a *Vlecke* 324.a. & c. 327.c 66.b *Vlma* 335.c *Vlogelinbuſen* 28.a *Vmberaden* 229 a *Vnterbecke* 309 a *Volmudſtein vide VVolmudſtein.* *Vorlemondt* 105.a. 343.c *Vorenkampe* 176.d *Vpladen* 70 d *Vrach* 103 b.21.b. 342.d 343.a. 344 a *Vroberg* 113.d *Vure* 308.d.309.c.320.d.

VV.

VV*Achtendanck* 12.a *Waldeck* 23.a *Walpurg* 32.a. 97.317.b.&d.97 a 108.a.344 d *Walreſtein* 297 d *Walheim* 92.d *Waſſenar* 16. *Waſſenberg* 168.b.258.d.349 c *Weda* 16. *Wedinckhuſen* 250.c *Weſtenberg* 258.d *Wekene* 297.b *Welbecke* 97.d *Werle* 101.a *Werthem* 218.c *Werthe* 335.c *Wevelinckhoffen* 241.d.242.c *Wia* 297.d *Winkrode* 27.a.30.a 32.a. 47.d 63 b. & c 93.d.176 c.265 d *Wicklon* 320.d *Wilepa* 28.b *Withericuo* 323.b. 306. *Witha* 27.d *Wildenberg* 12.d *Wittvvege* 115.d *Windesheim* 297.d *Wilre* 101. a 28.c *Winne* 77.c *Windeck* 169.a. 174.a *Widekindt* 368.369.a *wiſchele* 77.c *wiſſenburſe* 297.d *wide* 64.c *witte* 62.d *wittelsbach* 315.a. 317.b. 318.c. 43 a b *wittegenſteins* 66.b *wolff* 245.d *wolmudſtein* 23.a. 27 a.30.b.66 c.176.d. 308.d. 309. b *wonenberg* 28.a 4 *Wrede* 26 a.

Z.

Z*Aringen* 20.b. 21.a. 103 b. 341. & 342.b *Zegenhagen* 15. *Zudendorp* 130.a *Zutphen* 10.207.d.211.c.255.d.295.a.296.d.298.d. 304.a. 351 b.357.b..67.a.369.d.370.a *Zvverino* 101 a.

SI amice Lector plura in hoc opuſculo repereris familiarum nomina, aut etiam alicubi deprehenderis erratum, id mihi velim ignoſcas. Nam propter S ENGELBERTI *reliquias, in hierotheca nouâ recludendas, ſupplicationemq; ſolemnem eâ de causâ inſtitutam, feſtinanti typographo, nec mihi, nec amanuenſi meo ſemper adeſſe licuit; ea igitur quæ irrepſerunt, pro tua ſuppleas humanitate.*

ADDENDA VEL MVTANDA.

IN Dedicatione *pro* Srenitas *lege* Serenitas, in carmine verſu 1.*pro* celeri. *lege* Solo, verſu 12.*pro* reſpectat olympum *lege* contingit olympum.pag. 4.in carmine poſt illa verba ;*crudeli à funere ſancti,* inſere :*Non ſecus ac Luna ſpecies in nocte coruſcans, Et gladio transfixa globum, prænuntia fati Extitit, & medios cœli penetrauit hiatus. Nimirum infracta,* &c. eadem pag. perennes, *lege* perennis. eadem pag. expunge verſum.*Quis Gelenius*,& lege ſic: *Vitaque auxit monumenta probata Fratris ad exemplum, qui dum pia vita manebat Gymnaſii lux prima virorum.* eadem pag. pro, atque ò ſi vitæ, *lege*, *Atque ô, crudeles conceſſent ſtamina Diua Duratura magis.*

Pag.

PAg.1.lin.5.*lege* eccleſiæ.lin.21.*lege* rhetoricis.lin.28.Scripturæ.pag.4.li.12.En-
gelberti.pag.5.lin.20.catalogum.pag.6.lin.15 correxit.lin.24.eccleſia.pag.7.
lin.21.Angelicam.pag.8.lin.7.dexteræ.pag.11.*pro* tranſuerſa tigna, *lege* ſcutum
viminibus intertextum.pag.13.Theodoricus *lege* Adolphus.pag.15.*pro* Agnete nupta
Adolpho Montium Comiti,*lege* Henrico VVindeck.pag.17.lin.4. Ioannes VVilhel-
mus *in aliquibus exemplaribus corrigenda.* pag.20 lin.25.Otto Friſing.*pro* appendix
ad Friſing.lin.25.ita *pro* vti,lin.4.ij.*pro* 11.id eſt,pridie Kal.&c.lin.28.manifeſtum *ad-
de* videtur. pag.21. lin.16. agnouit *addatur* prout infrà pag 24. confirmatur. Ad §.
cur autem,litera D *addatur in margine*.Otto de S.Blaſio ad Friſing.c.28.pag.23 lin.17.
18.diœceſi.pag.25.lin 5.immutatâ.pag.28.lin.4.diœceſin *ita ſemper leges*.pag.29.lin.
4.à fine confœderationis *pro* conſpirationis.pag.32.lin.12. *lege* ex filo.lin.19. terge-
mina inſignitum.pag.37.lin.4.teneret *pro* tenente.lin.17.eum *pro* cum.pag.38.lit.B.*in
margine poſt* eligitur,adde in.pag.39.lin.10.impetibus.pag.40.lin.19.extincto *adda-
tur* atque. lin.28. A miſtis.pag.41 lin.7. hæc ita *pro* autem.pag.42.lin.18.*lege* excom-
municationis nexu.lin.19.carcere.pag.47.lin.10.penetralibus. pag.48.lin.8.*poſt* id,
deleatur,comma.lin.11.iii nonas *pro* iv.nonas,lin.8.diſſenſio.pag 49.lin.23.grauiorum.
pag.52.lin.23. ſeuerius.lin.vlt.*reuerſus pro* tenens.pag 53.lin.17.Antiſtes. pag.55.per
foſſores *dele*.pag.57. lin.29.22.Feb.in Ferijs Cathedræ S.Petri dicatis.*pro* 28.Feb.pag.
58.lin.3 à fine.22.Feb.*pro* 28.Febr.pag.61.lin.19. Feria Secunda poſt Dominicam In-
uocauit,ibidem in margine Anagninus.pag.63.ſedulo. pag.68. lin.7. à fine 1234 pag.
71.lin.28 *lege* pallio.pag.78.lin.14.*lege* detorto vocabulo.89.lin.3 ſurge. pag.105.lin.
2.Orlemunde.pag 108.lin.3.Iuſtingen.pag.109.lin.12.cenſuous,pag.116.lin.2.poſt ipſi-
us,*adde*,ille.pag.118.lin.penult. *lege* habenti,lin. vlt. *dele* non.125.lin.13.in margine
lege Aſnidienſis.pag.126.Colunienſis *pro* Colonienſis.pag.127.lin.7.dixerunt.pag 128.
lin.17,in marg.*pro* nō *lege* non,linea penult. poſt facta *adde* atque, pag.130. ænearum
fiſtularum ictibus *pro* arcuum ſagittarumve telis pag.134.lin.12.Steinfeldenſi.pag 135.
lin.ante penult.neque *pro* meque,pag.147.lin.11.& 12. *lege* deploranda huius ſeculi li-
centia. pag.158 lin.29. Gerardo *adde* Geldriæ,&c. pag.160.lin.13.*lege* valentia,pag.
153.lin.14.in margine,*pro* liden,linen,*lege* leden,pag.165.in marg.Nevvenburg,pag.
159. lit. A. *adde* Ennegundis de Berge Abbatiſſa Eſſendinnſis ſoror Henrici de VVin-
deck ex necrologio Gerisheimenſi.eadem pag.lin.6.Spanheimia.pag.171. lin.20. *lege*
Theodorici Tuitienſis æditui,pag.187.lin.11.quod à Mercatore,*dele* vſque ad illa ver-
ba,quod prius,pag.189.lin.6.in margin.vlalis *lege* vallis, pag 207. Gerardi frater eſt
Henricus ex literis de anno 1096.vide D.Miræum in Not.Belg. pag.207. Gerardi &
Henrici ſoror eſt Mathildis nupta Ludolpho Ezzonis filio Hermanni Palatini nepoti.
vide pag.304.pag.28.Otto ſecundus (*adde* in Syria ann.1188.militauit)ibid. Otto III.
fundauit vallem Comitis, Monialium cęnobium, contra Stadenſes hæreticos anno
1234.militauit.pag.208.lin.12.in Agnete,*pro* Loen,*lege* Namurc, pag.209.lin.4. à fine
in Eduard. dicitur Leeſſ. MS. habent Lerſe. eadem pag.Reinaldus primus anno 1288.
VVoroncano prælio interfuit.pag.241.*pro* 240.*lege* 242.pag.247. lit.A. Friderici Co-
mitis de Arnsberg,qui circa annum 1050.floruit, fratrem nuncupant literæ Annonis
de anno 1074. HENRICVM. pag.256.lin.penult. *pro* 167.*lege* 168.pag.257.lin.20.poſt
videtur

Digitized by Google

videtur ſoror eſſe, Adolphi & Neptis Henrici Limburgenſis, *vide pag.* 168. cùm non dicatur vxor eius; vel certe videtur, &c. pag 259. li. 6. *lege* vim inferebat, &c. pag. 264. lin. vltima, *lege* irrigaturque, pagin. 266. lin. 11. *lege* Monaſterij, pagin. 285 lin. 13. *poſt* nam, *adde* I D. pag. 287. lin. 18. *lege* diuinando, pag. 295. lin. 17. audiunt, pag. 269. lin. 28. *lege* 1074. Ind XII. IV. Kal. Octob. pag. 306. lin. 2. *lege* familiam. lin. 7 *lege* familia. pag. 308. lin. 23. Godefridus *pro* Gobelinus. pag. 317. lin. 2. *leg.* triſtia. eadem pag. lin. 4. *poſt* Crantz. *adde* lib. 7. Sax. *&c.* lin. 27. inſidiabantur *pro* inſidiatos. pag. 317. lin. 8. alias Morauiæ, *dele.* pag. 318. lin. 8. *poſt* & lachrymis, ita; Mutius lib. 19. poſtea à Frederico II. Imperatore Spiram, vbi tum temporis commune ferè Regum Romanorum ſepulchrũ fuit, translatus. Tumuli hęc Spiræ reperitur inſcriptio. *Anno Dominicæ Incarnationis*, M. CCVIII. *Rex Philippus Babenbergæ occiſus* XI. KAL. IVLII *obijt*. Ibid. lin. 17. Denique, *adde*, N. B. quod benè ſentiat. pag. 320. lin. 12. *lege* decreuerit. lin. 13. *pro* & *lege* ego. pag. 321. lin. 4. *adde*: adhuc ſuperſunt nobiles Reckij de Kemnaden in VVeſtphalia, vnde Ioannes olim in aula Iuliacenſi apud Ducem VVilhelmum celebris. pag. 328 lin. 14. C. id eſt, Conradum de Hochſteden Archiep. Colonien. F. Fridericum Archidiaconum, & Præpoſitum Sanctenſem, Eccleſiæque Kempenſis Paſtorem, & ad S. Andream Canonicum, qui cùm rarò Kempenæ reſideret, Parochiani id indigne ferentes, graues Archiepiſcopo depoſuere querelas, qui fratris abſentiam excuſans, datis literis pollicetur; poſt fratrem, omnes abſentes Paſtores ad reſidentiam eſſe compellendos, quę litterę adhuc extant. pag. 339. lin. vlt. *lege* aſtruit. pag. 340. lin. 2. *lege* inquiens. ead. pag. lin. 27. ad Hamburgum, in marg. *adde* 1200. ex Cypræo. lin. 7 à fine *pro* 25. *lege* regum. pag. 341. lin. 12. pro Piſtorij, *lege* ex Piſtorio. pag. 343. lin. 5. à fine, *poſt* Agnetem, *adde* fuiſſe. pag. 345. lin. 14. *lege* ſuſpenſus laqueo, &c. ibidem. lin. 16. ille *pro* illa, pag. 346. lin. 9. rado *pro* Conrado, pag. 317. lin. 20. ex chron. *lege* & chron. pag. 348. lin. 22. poſterioribus à pag. 349. corrige numeros vſque 352 & alibi. pag. 340. ſeu 351. lin. 14 & 15. ſeu VVichardi, *dele.* pag. 353. lin. pen. *lege* ſaginata. pag. 354. lin. 1. *pro* alueo *lege* aluo. pag. 356. in marg. *lege*, S. Magnus Dracones occidit. pag. 358. lin. 27. *lege* Ligerus. pag. 359. lin. 13. in marg. *pro* Eſiendia, *lege* Eſſendia, lin. 23. *pro* Saon, *lege* Salon. pag. 360 lin. 34. *lege* monaſterij, 36. *&* 37. *lege* radicituſque. pag. 359. lin. 6. à fin. *pro* numero literarum 970. Ind. II. Anno regni D. Ottonis XIII. Imperij XII. &c. videtur legendum. 974 Ind. II. Regni X[illegible] Imperij VII. pag. 362. *pro* 995. Indict. X. Anno autem III. Ottonis regnantis .... Imperij verò tertio, *lege*, vel Anno 996. Ind. 9 Anno autem 3. Ottonis regnantis 13. vel 14. Imperij 1. vel 997. Ind. X. Anno 3. Ottonis regnantis 14. Imperij II. ibid. N 2. *dele.* pag. 363, Irmentrudis(*adde*) auia, ibid. Bruno *lege* Papa Gregorius V. pag 364. lin. 9. *lege* Comitis fundantis, &c. lin. 10. quinque filius, &c. ibid. in N. 4. *dele* Irmintrude, in N. 6. *dele* Bruno, & de Conrado. pag 370. lin. 2. *dele* & Arnoldo, *pro* filijs *lege* fratre. lin. 4. eodem in libro pag. 389. & 394. *dele.*

Digitized by Google


S. Felix.
S. Nabor.
S. Petrus.
S. Matern9.
VITA S: ENGELBERTI CVM SVI TEMporis Annalibus.
S. Bruno.
S. Norbertus.
SS. Machabæi.
S. Vrsula cum Sodalib9.
SS. Thebæi et Mauri.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google


B Martyr Engelbert, Archiēps
et Princeps Elector Coloniensis, Legatus natus, S: R: I: per
Italiam Archicancellarius, et per Germaniam PROREX paci:
Westphaliæ Dux Com de Mōte et Altena.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

PRÆFATIO AD BENEVOLVM LECTOREM.

ARdenti à nonnullis, BENEVOLE LECTOR, deſiderio ſingularis expetebatur editio Hiſtoriæ Sanctiſsimi Martyris & Archiepiſcopi Colonienſis ENGELBERTI acerrimi Eccleſiaſticæ libertatis Aſſertoris, eoq; magis, quod exulceratiſſimis hiſce noſtris temporibus (quibus hæreticorum malitiâ non parum in Germania Catholica impetitur religio) Clerus admodum afflictus, pręſidiũ ſuũ omneq; perfugium ad S. ENGELBERTVM, exemplo Sereniſsimi & Reuerendiſſimi Principis Electoris FERDINANDI Domini Noſtri Clementiſſimi, anhelans quærere & aduerſus hæreticorum veſaniã implorare cogitur: pluriũ igitur deſiderio vt fiat ſatis, hiſtoriam eiuſdem Sancti, à Cæſario Heiſterbacenſi Monacho diligentiſſimè olim conſcriptam, annalibus illius temporis ac notis velut radio aliquo illuſtraui, è quibus maiorum cum fide noſtrâ conſpirationem, Sedis Apoſtolicæ & ſacrorum Canonum obſeruantiam, ex ſelectis quibusque Auctoribus præcipuè ex Archiuis, operoſisque lucubrationibus & Annalium Eccleſiaſticorum apparatu, mihi à piæ & fœlicis recordationis fratre meo IOANNE GELENIO Doctore Theologo, Vicario Generali & Prælato

Digitized by Google

Colonienſi relictis, confirmaui & ſtabiliui. Cum verò plurima inſtar apis Matinæ hinc inde collegiſſem, & periodis ſcholijsque hiſtoriam hanc illuſtraſſem, præter opinionem vidi ſub manibus ipſum opus nonnihil excreuiſſe. Quare nonnulla reſecta, euulgationi Annalium Eccleſiaſticorum Agrippinenſium reſeruaui; cætera notis margini adſcriptis leuiter ita à me illuminata ſunt: Vt ab occupato & grauioribus detento negotijs Lectore primoribus labijs delibari & leui oculo peruolui poſſint: Virorum etiam excellentium conuerſatione vitæ veluti iubare quodam Eccleſiam illuſtrantium nomina, ex varijs diplomatibus curiosè deſcripſi annotauiq;, vt aliquando Theatro Genealogico familiarum Patriæ ſeruiāt, quæ ſi cui faſtidium tædiumque pariant, notis ſcholijsque contentus ſeſe oblectet, Si verò alicui ieiuna nimis pauciora que videantur, locupletiora ſuggerere meque ſub onere non vulgari fatiſcentem & deficientem, Chriſtiana charitate ſubleuare, & erigere dignetur. Omnibus autem in omnibus ſapere datum non eſt: Nec tamen (cū S. Auguſtino lib. 1. de Trinit. cap. 2. & 3) pigebit me ſicubi hæſito quærere, nec pudebit ſicubi erro diſcere: Proinde quiſquis legit hæc vbi pariter certus eſt pergat mecum, vbi pariter hæſitat quærat mecum, vbi errorem ſuum cognoſcit redeat ad me, vbi meum, reuocet me, ita ingrediamur ſimul charitatis viam.

AD

A

AD HENRICVM COLONIENSEM
Archiepiſcopum, Sancti Engelberti Succeſſorem.
F. Cæſarius Heiſterbacenſis.

REVERENDO Domino ſuo Henrico, ſanctæ Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopo, frater Cæſarius, numero, non merito, monachus in Valle S. Petri, cum deuotis oratio- 7. Nouem. Martyrol. Roman.
B nibus paratam ad obſequia voluntatem. Excellentiæ veſtræ præcepto obediens, vitam, actus, paſſionē & miracula Beatæ memoriæ Domini ENGELBERTI prædeceſſoris veſtri, nō quomodo debui, ſed quomodo potui, ſcripto commendaui: hoc optans, hoc orans, vt Deo eiuſque Martyri eſſe poſſint accepta, vobis & Eccleſiæ veſtræ grata, poſteriſque neceſſaria. Conſiderans materiæ dignitatem, non ſine timore ad iniuncta obediui, cum propter ſcientiæ inſufficientiam, tum propter linguas detrahentium. Sciens enim ſcriptum, quaſi peccatum ariolandi eſt, repugnare: & quaſi ſcelus Idololatriæ, 1. Reg. 15.
C nolle acquieſcere: malui minus dignè ſcribendo confuſionem ſuſtinere, quàm non obedire. Quod ſi alij viri literati, quorum in Diœceſi veſtra copia eſſe dinoſcitur, poſt me ſcripſerint excellentius, non illis inuideo, imò gloriæ Martyris congaudeo. Non enim meæ profeſſionis eſt, etiamſi ſcientia adeſſet, in hiſtoria ſimplici verborum phaleras quærere, & floribus rethoricis ſententias purpurare, quod non monachorum, ſed philoſophorum eſt, qui magis ad oſtentationem ſcientiæ, quàm ad ædificationem morum loquuntur, ſecundū quod quidā ait.

Purpureus, latè qui ſplendeat vnus & alter Hor. in arte poet.
Aſſuitur pannus.

D VNDE oratoriæ iucunditatis dulcedinem, & perſuaſibilis eloquij venuſtatem minus vtilem contemnens, Beati Martyris actus & mortem ſtylo ſimplici proſecutus ſum, in textus defloratione magis diuinæ ſcriræ teſtimonijs, quàm dictis vtens philoſophicis. Veſtrum eſt, cui Dominus ſcientiam contulit, apponere lineam correctionis, ita vt veſtro iudicio ſuperflua reſecentur, neglecta ſuppleantur, mutanda mutentur. Quapropter ſupplico Beatitudini Veſtræ, vt quæ veſtrâ iuſſione non mea præſumptione, per miniſterium meum ad laudem Martyris conſcripta ſunt, niſi iure reprobari debeant, quod abſit, benedictione veſtra roborentur, authoritate perpetuentur.

Digitized by Google

NOTATIO AD EPISTOLAM PROOEMIALEM.

De auctore vitæ S. ENGELBERTI, & partitione totius operis, &c. B

SANCTI ENGELBERTI quamplurimi meminerunt Hiſtorici, ſed nemo fuſius Cæſario Heiſterbacenſi. Hic enim ad mandatum Hērici à Mollenarck de quo infra *lib. 2. cap. 11.* de induſtria geſta eius collegit, vt patet tum ex hac præfatione, tum ex dicto *cap. 11. & lib. 3. in principio* vbi ſcribit, ſeſe, eo die, quo Henricus à Mollenarck ſucceſſor S. ENGELBERTI Sacerdotio initiatus fuit (haud ſcilicet multo poſt necem noſtri ENGELBERTI tempore) mandatum accepiſſe iſthæc poſteritati tranſmittendi. C

Cæſarius ſcribit mādato Henrici Archiepiſcopi.

Fuit Cęſarius Coloniâ Agrippinâ, quod probabile exiſtimat Bredenbachius, oriundus; vbi & in ſcholis inſignis Collegij B. Andreæ literas didicit, vti de ſe fatetur *lib. 6. miraculorū cap. 4.*

Cæſarius eſt Colonienſis.

Idem adhuc puer cum acutiſſima laboraret febri, madenti, quo Neophyta quædam è Baptiſmate exierat, linteamini à matre inuolutus, mox erumpente ſudore non ſine miraculo conualuit, vt ipſe Autor eſt *lib. 10. miraculorum cap. 44.* D Accidiſſe id videtur è libri quarti 79. cap. Anno ſalutis 1188. aut circiter, ſiquidem Cæſarius teſtatur allegato capite, iſto anno Henricum Epiſcopum Cardinalem Albanenſem à Clemente puta III. miſſum in Germaniam crucis prædicandæ cauſa, ſeque adhuc puerum apud Agrippinenſes, eundem in Eccleſia Sancti Petri audiiſſe prædicantem & cruce plurimos vidiſſe ſignantem. Eo dein tempore quo Philippus cum

Cæſarius miraculoſè liberatus à febri.

Anno 1187. Henricus Albanenſis crucem promulgat teſte Lamberto Leodij, ſed

Digitized by Google

Anno 1188. Coloniæ vbi eum vidit Cæſarius.

A cum Ottone de Imperio decertabat Romano, & Colonienſem vaſtabat diœceſin (incidit autem prima hæc vaſtatio in anni 1198. Octobrem, vt patet ex Godefrido Monacho) Cæſarius Geuardum Heiſterbacenſem Abbatem è monte Sanctæ Walburgis Coloniam euntem comitatus eſt, quo in itinere optimi Prælati inſtitutione, & relatione cuiuſdam glorioſæ viſionis commotus, animum Ordini Ciſtercienſi & domui Heiſterbacenſi adijcere cœpit, ſeque opere ipſo
B completurum Abbati promiſit; *lib. 1. miraculorum cap.* 17. Eodem tempore ordinem iniiſſet, niſi voto peregrinationis ad B. Virginẽ Rupis Saluatoris quo aſtrictus erat, retentus fuiſſet, *qua per menſes tres expleta,* ait de ſe dicto cap. 17. *nullo amicorum meorum ſciente, ſola Dei miſericordia præueniente ad Vallem S. Petri (Heiſterbacum) veni, & quod ſermone conceperam Nouitius factus opere oſtendi.* Vnde clarè colligitur, illius conuerſionem incidiſſe in Anni 1198. principium, poſt trium enim menſium interuallum nimirum Octobris, Nouembris, Decembris
C Anni 1198. quibus à Philippo vaſtabatur Colonienſis Diœceſis, votum Cæſarius exſoluit, atque poſtmodum ſub initium anni ſequentis habitum monaſticum ſuſcepit. Annum hunc exprimit *lib. 2. miracul. cap.* 10. Vbi ſe veniſſe ad ordinem dicit ab Incarnatione Domini Milleſimo ducenteſimo vno minus, & factum id fuiſſe in ipſo anni exordio, ex ijs quæ diximus innoteſcit. In ordine ſuo talentum ſibi conceſſum nequaquam defodit; vtpote qui ſedulum Nouitiorum Inſtru-
D ctorem egerit, teſtante Trithemio *lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis*, & non ſpernenda quædam opuſcula poſteritati reliquerit, quorum paucula refert Trithemius, plura Poſſeuinus, omnia ipſemet Cæſarius in Epiſtola ſua qua Cathalogum prætexit *ad D. Petrum Prioremde loco S. Mariæ*, quam Epiſtolam faſciculo moralitatis Cæſarianæ præfixam R. P. F. Andreas Coppenſtein Ordinis Prædicatorum Theologus ſumptibus D. Petri Henningij Bibliopolæ Colonienſis euulgauit.

Cæſarius fit monachus in Heiſterbach.

Fuit in Heiſterbach Magiſter Nouitiorum.

NB. *Quod Cæſarius in Menelogio Ciſtercienſiũ inter Beatos numeretur ad diem 25. Septembris.*

Digitized by Google

Cæſarius anno 1227. ſcripſit vitam S. Engelberti.

Recenſet in hac Epiſtola *numero* XIX. hos tres de actibus, A
paſſione, & miraculis Sancti ENGELBERTI quorum prio-
res duos à ſe Anno ſalutis 1226. & 1227. conſcriptos ipſe in
diuerſis locis ſatis innuit: tertium vero non niſi 1237. abſol-
uiſſe *lib. 3. cap. 74.* docet.

Cæſarius anno 1237. ſcripſit miracula S. Engelberti.

Partitio Hiſtoriæ de S. Engelberto.

Stylus Cæſarij.

Porrò ita partitus eſt Cæſarius hos libros, vt primo SAN-
CTI ENGELBERTI natales, corporis animiq; dotes, & reli-
quam vitam encomiaſtico dicendi genere explicet. Secun-
do occaſionem Martyrij, paſſionē ipſam cum circumſtantijs, B
& pœnam quæ Sancti noſtri occiſores neciſq; eius conſcios
manſerit, cum nōnullis miraculis enarret. Tertium demum,
ſoli miraculorum inſigniorum tribuit enarrationi. Stylus
Cæſarij vbiq; planus eſt & materiæ ſatis conueniens quem
tamen Surius in duobus prioribus hinc inde modice corre-
xerit, tertium Surius in compendium redegit. Cæterum ipſe
Cæſarius ſtyli ſui rationem in præfatione reddit.

C

LIBER VITÆ SANCTI ENGELBERTI PRIMVS.

Caput Primum.

In quo de Etymologia nominis eius paucula. &c.

AD honorem Dei Patris, & Filij eius Ieſu Chriſti, Domini ac
Saluatoris noſtri, & ſanctæ matris Eccleſiæ: actus, paſſio-
nem & virtutes Precioſi Martyris & Archipræſulis noſtri D
ENGELBERTI deſcripturus, gratiam inuoco Spiritus ſan-
cti: vt qui iam poſitus ſuper candelabrum, fulgore miracu-
lorum lucet in domo Dei, & in Eccleſia ſpecialius beati Petri Apoſtoli,
ſtyli mei miniſterio vtcunque valeat illuſtrari, & ad poſterorum noti-
tiam vtiliter declarari. Videtur mihi inprimis Antiſtitis noſtri vocabu-
lum, quoddam futuræ beatitudinis eius fuiſſe præſagium. Ex Teutoni-

Digitized by Google

A co enim Latinoque compoſitum, Angelicam ſonat libertatem,ſignifi- *Etymologia nominis Engelberti.*
cans, ENGELBERTVM de iugo peccatorum per mortis neceſſitatem ad
Angelicam migraturum libertatem.Si Deus à nobis mirabilis prædica-
tur in ſanctis ſuis antiquis, multo magis mirabilem ſe oſtendit in nouo
martyre,& tali martyre diebus his nouiſſimis, eò quod miraculorum
tempora modò non ſint,vt quidã ait:Rara auis in terris,ſanctitas huius *Pſalm.67.*
temporis. Et ideò miracula crebra,quæ de Patre noſtro videmus & au-
dimus,& per ipſius merita fieri credimus,tanto nobis debent eſſe grati-
ora,quanto propter tempus rariora.Sanctitatem,quæ vitæ defuit, mors
B precioſa ſuppleuit : & ſi minus perfectus in conuerſatione,ſanctus ta-
men effectus eſt in paſſione.Conſummatus in breui, expleuit tempora
multa,placita enim erat Deo anima illius.Nam placẽs Deo æterna præ-
deſtinatione, factus eſt dilectus in paſſione. Quis enim ſanctitati eius
contradicat,quem cordium cognitor,&meritorum ponderator Domi- *Sap.4.*
nus,ſignis tam varijs mirificat?Non qui ſeipſum commendat,vt ait A-
poſtolus,ille probatus eſt: ſed quem Deus commendat, ille probatus
eſt. *2.Cor.10.*

Notatio ad Caput primum.

C CÆſarius nomen S. ENGELBERTI ex germanico & latino componens, Anglicam libertatem interpretatur:antiquarij Angelicum filium,vel Angelis dignum dicerent: bert enim vel brecht & beren/ olim prolem & parere, & werdt dignum ſignificabant. Sic Hildebertus ſeu Childebertus ex origine Germanicâ deriuando, Huldwerdt obſequio dignus, vel obſequioſa proles di-
D citur : Cheribertus ſeu Heribertus, Ehrwerdt/filius honoris, vel honore dignus : Dagubertus, Daghwerdt/die dignus,vel diei filius : Philibertus, Vielwerdt/multum dignus,vel multiplicata proles: Albertus, Allwerdt/omnibus dignus omnisve proles; ſecundum etymologiam explicantur.

Caput Secundum.

In quo de ſancti noſtri parentela,forma corporis, & Fortunæ bonis in ætate iuuenili & de recuſato Epiſcopatu Monaſterienſi, &c.

VIDE-

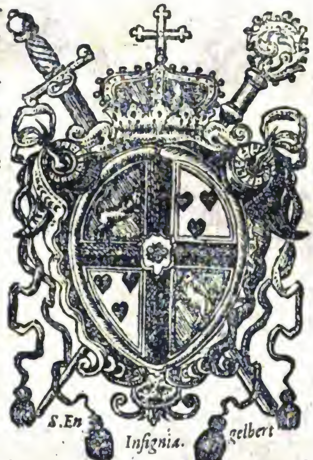
Digitized by Google

VIDETVR ſancto ENGELBERTO congruere, quod per Salomonem dicitur: Læua eius, id eſt, Chriſti, ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Ad læuam ſponſi pertinent bona corporalia & terrena: ad dexteram veró, bona ſpiritualia atque cœleſtia. Bona corporalia ſunt, generis & morum nobilitas, valetudo corporis & pulchritudo. Bona dexteræ, virtutes ſunt, quibus in præſenti anima illuminatur: & vita æterna, quæ virtutibus promeretur. Vtraque bona, dexteræ ſcilicet & ſiniſtræ Salomon alibi exponit, cùm dicit: Longitudo dierum in dextera eius: diuitiæ autem & gloria, in ſiniſtra illius. Sanctus autem ENGELBERTVS quandiu vixit, gloria & diuitiæ in domo eius fuerunt: cuius iuſtitia, quam per paſſionem meruit, permanet in ſeculũ ſęculi. Quam copioſe in pręſenti bonis ſiniſtræ ſuſtentatus ſit, & in illis quieuerit, paucis explicabo. Quę enim in tempore geruntur, cum tempore voluuntur, & niſi ſcripto perpetuentur, citius ab hominum memoria delentur. Erat autem vir nobilis valdè & ſpectabilis genere, filius ENGELBERTI Comitis de Monte. Cuius patrui fuére Fridericus & Bruno Archipræſules Colonienſes. Adolphus verò, qui Brunoni in Epiſcopatu ſucceſſit, patrui eius filius fuit. Mater eius, filia erat Comitis Geldrenſis, viri diuitis atque potentis. Theodoricus Epiſcopus Monaſterienſis, & ENGELBERTVS Oſnaburgenſis electus, nepotes patrui eius extitére. Ecce de tam nobili ac inſigni proſapia Martyr noſter carnis duxit originem. Nec degenerauit moribus: quia ab ineunte ætate puer prudens erat & amabilis, ſecundum nominis ſui participium, gerens vultum Angelicum: tractabilis, liberalis, humilis ſatis, & gratioſus valde. Annos pueriles tranſcendens, & in adoleſcentem proficiens, ita ſe omnibus conformare ſtuduit, vt clericis ſe clericum, & militibus ſe militem exhiberet. Erat etiam in eadem ætate tantæ pulchritudinis, vt in omni clero, nec in laicis quidem, vir illo pulchrior inueniri non poſſet. Adſpectu decorus, ſtatura procerus, viribus robuſtus: ita vt ſpeciali quodam priuilegio mater natura tantæ ſpeciei congaudere, & in illo quaſi in ſpeculo reſultare videretur. Huiuſmodi diuitijs naturæ, acceſſerunt diuitiæ, vt ita dixerim, fortunæ. Nam cùm adhuc puerulus ſtuderet in ſcholis, ſic ſtipendijs Eccleſiaſticis oneratus eſt, & honoratus eccleſijs, videlicet Præbendis & Præpoſituris, vt magis dignitates & diuitiæ eum venerari, quàm ipſe illas, viderentur. Non opera iuſtitiæ hæc, neque ſalutis diuitiæ, ſed retia dæmoniorum, instrumenta & laquei pec-

[Margin notes: *Can. 2. & 8.* — *Prou. 3.* — Genus eius. Pater. Mater. — Egregia corporis forma. — Abundat opibus. — Section letters: A, B, C, D]

A peccatorum, quos ipſe euadere non potuit. Nam mundanæ gloriæ deditus, totus illis multipliciter eſt irretitus: ſed electis, teſte beato Paulo Apoſtolo, omnia cooperantur in bonum. Hæc idcircò commemoro, vt cognoſcat lector, de quali viro martyrē ſibi elegit Dominus, de vaſe iræ faciens vas gloriæ. De ſcholis emancipatus, in Præpoſitū maiorē eſt electus. Electus eſt deinde in Epiſcopū Monaſterienſem: ſed eundē Epiſcopatū ſuſcipere non acquieuit, adoleſcentiæ ſuæ fortè pertimeſcēs.

Notatio ad Caput Secundum.



B ENGELBERTVS Archiepiſcopus Colonienſis, S. Romani Imperij Princeps Elector, & per Italiam Archicancellarius, Weſtphaliæ & Angariæ Dux, &c. natus eſt Patre ENGELBERTO Montium & Altenæ Comite, Matre
C Margarita Geldrienſium Comitis & Seynardæ Brabantæ filia, Anno Chriſti 1185. quo Engelberto Patri graue bellum minusq; auſpicatum cum Comitibus Arnsbergenſibus interceſſit, & Fridericus Barbaroſſa in Imperio trigeſimum pri-
D mum, Philippus Heinsbergicus in Archiepiſcopatu & Electoratu Colonienſi decimum nonum annum agebant. Vt verò Lectori cū pio tum antiquitatis ſtudioſo appareat, quā nobili is ſtirpe ortus ſit: Vtrumque paternum & maternum aſcendentis lineæ adieci ſchema, eâ figurâ, qua Illuſtres Metropolitanæ Colonienſis Eccleſiæ Canonici nobilitatem natiuam monſtrare ſolent. ☙

1185. naſcitur S. ENGELBERTVS.

Maiores S. ENGELBERTI.



Digitized by Google

A Habes Lector, in obiecta tibi pagella, expreſſos inciſoris manu S. ENGELBERTI maiores; Vnde ipſi magna laudis ſit acceſſio: nam vt ait Euripides:

Ineſt in homine mira & euidens nota
Probis ſatum eſſe. generis illuſtrat decus
Quiſquis celebribus dignus eſt natalibus.

Nunc eiuſdem pagellæ explicationem accipe. Figura quæ ad Arboris Genealogicæ radicem Epiſcopum in throno repræſentat, eſt Archiepiſcopale ſigillum S. ENGELBERTI, ſed contractiori forma monſtratur, cùm ipſum magnæ manus volam excedat; quale vt plurimum ſuffixum citatis in hoc opuſculo diplomatibus: integrius non vidi quam in archiuis Nobilis Collegij Vilecenſis, & præclari Monaſterij Sancti Maximini Colonienſis, quorum exemplaria imitari cælator ſtuduit. Epigraphe erat: ✠ ENGELBERTVS DEI GRATIA SANCTÆ COLONIENSIS ECCLESIÆ ARCHIEPISCOPVS. Libro quem Epiſcopus læua tenet hæc erant inſcripta: PAX VOBIS. Sigillum S. Engelb. B

C



Scutum Marcanū.

Leo qui ad alterum arboris Genealogicæ latus tenet tranſuerſaria tigna ſeu potius rhomboiden, modernum Altenanæ gentis inſigne oſtendit: conſentiunt manuſcripti, Illuſtriſſimam familiam Altenanam poſt Martyrium SANCTI ENGELBERTI, D in deteſtationē commiſſi ſceleris roſam gentilitiam, in ſignū mutaſſe quale hodie gerunt MARCANI, qui olim Altenani dicebantur.

Ipſa

Origo & Patria S. Engelberti

Ipſa Nobilitatis initia exhibeo vltra Rhenum ex aduerſo Coloniæ cœpta, quod illam trans Rhenum Patriam, B. En- A gelbertvs & Natalibus ſuis illuſtrarit, & ſanguine purpurarit; atque cùm quod ad maternum, tùm etiam Paternum genus ſuam inde hauriat originem: vti conſtat de Altenano cuius inſignia hîc ex roſeti ramuſculo ſuſpenduntur. De Geldrienſi vero familiâ, nullus ambigat, quin ex transRhenanis prodierit, non ſolum quia Sicambri ſeu Geldrienſes olim trans amnem habitauerunt, ſed ideò maximè, quia familia Præfectorum Geldriæ, lares & patrimonium è regio- B ne noſtra ad Siegam fluuium habuit. Hinc in archeis legimus, à B. Mengegoſo Geldro in paterno fundo ad Siegam conſtructum Vilecenſe collegium; & ab Arnoldo Geldro ArchiEpiſcopo Colonienſi, apud Siegam Reindorpenſem Parthenonem in ipſius hæreditarijs bonis conditum & exſtructum.

Vetus inſigne Gentiliū Geldrorum.

Maternas Sancti Nostri imagines, non roſeto, ſed eſculo illigaui, quia Geldrienſe Stēma olim tres eſculeos flores (drey Meſpel Blumē) in inſignibus referebat, duos ſuperius & inferius vnum, purpureos, ſicut eoſdem flores, ad Siegam fluuium Generoſa Dominorum de Crotorff & Wildenberg Hatzfeldia proſapia in inſignibus ſuis repræſentat.

C



D

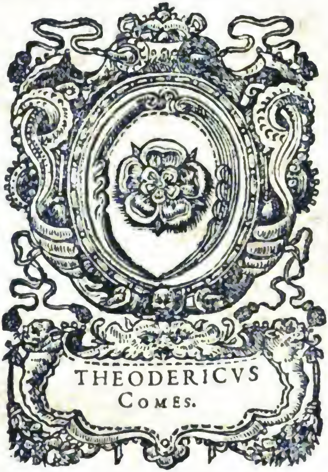
Reli-

A Reliqua ex ſingulorum inſignium inſcriptionibus facilè intelligentur.

Cæterum vt eorum etiam SANCTI ENGELBERTI Agnatorum, qui in ſecundo hoc capite & alibi in actis recenſentur ordinem & propinquitatis gradum diſtinctè Lector cognoſcat: hic conſanguinitatis eius ſeriem aliquo modo adumbrabo, defectus alias ſuppleturus.

B

Stemma Familiæ



S. ENGELBERTI.

C

D

B. Euerhardus fundator veteris montis ordinis Ciſtercienſis.

Adolphus Comes de Altenâ & de Monte, in priuilegio S. Annonis de anno 1068. vocatur Aduocatus de Monte. Vxor Aleidis Arnoldi Cliuiæ Comitis filia.

Bruno eius nominis ſecundus Archiepiſc. & Elector Colon.

Adolphus Comes Altenæ & Montiū. Vxor Filia Henr. comitis Arnsberg.

Fridericus Archiepiſcopus & Elector Colonienſis.

Bruno tertius Archiepiſcopus & Elector Colonienſis, abdicauit ſe Epiſcopatu. Anno 1193.

Engelbertus comes Montium obijt Anno Chr. 1189. in S. Martini feſto.
Vxor Margarita Geldra Henrici filia.

Euerhardus comes Altenæ.
Vxor Margarita Iuliacenſis.

S. ENGELBERTVS Archiepiſcopus & Princeps Elector Colonienſis, Natus 1185. Electus in Archiepiſcopum 1216. Feria ſecunda poſt Dominicam Inuocauit, pro defenſione libertatis Eccleſiaſticæ Martyr factus 1225. 7. Nouembris. ✱

Adolphus comes Montium obijt in terra ſancta ante Damiatam 1218. in Auguſto.

Margarita quam alij erroneè vocant Irmgardim.
Maritus Henricus Limburgicus à quo deſcendunt reliqui Montium Duces. ✱

Arnoldus Altenæ & Iſenburgi comes. Vxor è Ducibus Limburgenſibus.

Fridericus Altenæ & Marchiæ comes. Vxor Eliſabeth Hanoniæ comitis filia.

Adolphus Archiepiſcopus & Elector Colonienſis exauctoratus.

Euerhard. Arnoldi primogenitus quo defuncto frater eius Frideric. clericatū dimiſit.

Fridericus Iſenburgi comes ad Rurā Aduocatus Eſſendien. qui manus ſuas maculauit ſanguine S. ENGELBERTI. 1226. 13. Nouemb. bene eſt mortuus. ✱

Theodoric⁹ Epiſc. Monaſt. Præpoſit. Metrop. Eccleſiæ Colonien.

Engelbertus Epiſcopus Oſnaburgenſis Præpoſitus S. Georgij.

Philippus Canonicus & Theſaurarius Colonienſis.

Bruno deſignatus Prępoſitus Traiectenſis.

Godefridus.

Wilhelmus.

Adolphus comes Altenæ & Marchiæ, conditor Hammonæ & Blanckenſtein obijt 1249. 28. Iunij. ✱

Fride-ricus Limburgi comes ſine liberis.

✱ Theodericus comes Limburgi ad Legiam.

Engelbertus duas vxores habuit Cunigundim Schawenbergicam primam, & Elizabetham Falckenbergicam ſecundam, quæ fuit neptis ex fratre Engelberti Falckenbergici Archiepiſcopi Colon. obijt Bredefurtij in captiuitate 1277. ſepultus Kappenbergi.

Otto ex Canonico Leodienſi & Præpoſito Traiectenſi, vxorem duxit Irmgardim ab Holte obijt 1262. 14. Augusti.

Gerhardus Epiſcopus Monaſterienſis, vir doctus Fundauit collegium in Borcken.

✱✱ Euerhardus maior natu obijt in ludis martialibus.

Theodoricus comes Limburgi vxor. N. Herna-na.

Ioannes Limburgi comes vxor. N. de Gotterswick.

Euerhardus ex primo matrimonio charus Rudolpho. vxor Irmgardis filia Adolphi comitis Montium.

Agnes nupta Adolpho Montium comiti, Henrici Limburgici Nepoti ex Filia Fratris S. ENGELB.

Duæ ſorores elocatæ vna comiti Tecklenburg. altera comiti in Zegenhagen.

Ex ſecundo Matrimonio Gerardus, & N. vxor Florentij Domini de Mechlinia.

Ioannes Limburgi comes.

Theodericus comes Limburgi.

Engelbertus comes de Marcka, Mechtildis Arenbergenſis hæres vxor.

Engelbertus Epiſcopus Leodienſis poſt Adolphum Patruum ſuum.

Adolphus à Marcka, vxor Margareta ſeu Edelina Hæres Cliuéſis.

Euerhardus à Marcka & Arenberg. Vxor Maria vnica filia comitis Loſſenſis Ludouici Domini noui Caſtelli in Arduenna.

Ex his duobus deſcendunt moderni Limburgi comites, Domini in Styrumb, Brunckhorſt, Brouch, &c. quorum accuratam deductionem priuatim cõmunico, & aliquando publicè.

Digitized by Google

Engelbertus comes.

Adolphus ex Archiepiſcopo Colonienſi Epiſcopo Monaſterienſi poſt mortem fratris ſui Engelberti, comes Marchiæ & Cliuiæ, vxor Margarita Iuliacenſis.

Euerhardus comes à Marchia & Arenberg Gubernator Ducatus Luxenburgenſis. Vxor Maria comes in Blaquimont in Nortmannia.

Duo filij

Adolphus comes Marckanus, Dux Cliuiæ, Vxor Maria Burgunda.

Quinque Filiæ.

Ioannes Marckanus. Vxor. Comes Virnenburgica.

Ioannes Dux Cliuiæ comes Marckanus, vxor Elizabeth Burgunda Comitiſſa Niuerſij & Eſtampij.

Wilhelmus Marckanus Lumangæ & Serani Baro vxor Ioanna Arſchottana Domina in Schonhoffen.

Euerhardus & qui hinc deſcendunt.

Robertus Marckanus & eius poſteri.

Ioannes Marckanus & Cliuenſis. Vxor Mechtildis Landgrauia Haſſiæ.

Engelbertus Marckanus, Dux Niuerſij. Vxor Carlotta Vendoſma comes. Hinc deſcendunt Duces Niuernenſes & Mantuani.

Ioannes Marckanus. Vxor Margarita comes de Weda & Ronckel.

Ioannes Marckanus Dux Cliuiæ. Vxor Maria Hæres Wilhelmi Iuliacenſis, Montenſis & Rauensberg.

Ioannes Marckanus Luimaingæ & Soranij Baro. Vxor Margarita Filia vltimi Baronis Waſſenarienſis.

Ω

ℵℵ

Wilhelmus Dux Vxor Maria filia Imperatoris Ferdinandi.

Philippus Marckanus. Vxor Catharina de Manderſcheidt Schleiden.

Ioãnes Wilhelmus Dux Iuliç, Cliuiæ, Montiũ; comes Marcanus, & Rauensburg; Dñs in Rauenſtein, &c. ſine liberis.

Carolus Fridericus ſine liberis.

Quatuor filiæ elocatæ primis Proceribus Europæ vnde moderni Principes poſſeſſores Ducatuum.

Erneſtus Marckanus comes & Schleidanus.

B



C



Qui viret in folijs venit à radicibus humor,
Et patrum in natos abeunt cum ſanguine mores.

QVæ afferuntur hic à Cæſario de emancipatione ſeu dimiſſione S. ENGELBERTI è ſcholis, conſecutione Præpoſituræ primariæ, & poſtulatione ad Epiſcopatum Monaſterienſem, videre licet in Notationibus ad caput tertium.

Caput tertium.

D

In quo de occaſione promotionis Sancti noſtri ad Archiepiſcopatum Colonienſem.

CIRCA idem tempus Dominus Adolphus Colonienſis Archiepiſcopus, à prauis conſiliarijs ſeductus, inſuper multa pecunia corruptus, ab Othone filio Henrici Ducis Saxoniæ, quem ipſe ex conſenſu Domini Innocentij Papæ, Romanorum Regem creauerat, & Aquiſgrani coronauerat, rupto iureiurando receſſit, & aduerſarium eius Philippum

 lippum

lippum Ducem Sueuiæ, filium Friderici Imperatoris eligens, in ſede regia conſecrauit. Propter quod in ciuitate propria, Colonia ſcilicet, ex mandato iam dicti Innocentij, à iudicibus ad hoc delegatis citatus, excommunicatus & depoſitus eſt. Excommunicati ſunt cum eo vniuerſi penè nobiles terræ, eo quod ei adhærerent, & Philippi partes fouerent. Quanta eodem tempore in Epiſcopatu Colonienſi perpetrata ſint incendia, prouinciæ vaſtatæ, eccleſiarum bona direpta, nunc Othone, nunc Philippo præualente, paucis non poteſt explicari. Adolpho ſucceſſit Bruno Præpoſitus Bonnenſis, qui à Philippo Rege, qui cum exercitu Epiſcopatum Colonienſem intrauerat, in caſtro Waſſinberg magis dolo, quàm vi captus, vinctus eſt & eductus. Philippo autem occiſo, & Othone in regno confirmato, ad ſedem ſuam rediit: & non multò poſt in fata cedens, Theodorico ſanctorum Apoſtolorum Præpoſito ſedem reliquit. Hic præſente Rege Othone in Archiepiſcopum eſt electus, & pallij dignitate eius gratia celerius donatus. Rege verò ab Innocentio in Imperatorem conſecrato, propter retractionem terræ Mechtildis, quam Papæ contulerat, tam graues inter eos oriuntur inimicitiæ, vt Othonem, quem vſque ad hoc tempus paterno affectu fouerat, excommunicaret, eique Fridericum Henrici Imperatoris filium & Regem Siciliæ, aduerſarium ſuſcitaret. Ad cuius promotionem Sifrido Moguntinenſi Archiepiſcopo plenariam poteſtatem legationis contulit: qui Theodoricum Archiepiſcopum, eo quod fautor Othonis eſſet, indignè ſatis deponens, Adolphum reſtituit. Neuter tamen illorum Epiſcopatum recuperare valuit, licet in Curia Romana ab vtroque ſatis pro illo laboratum ſit: ſed vtrique trecentæ marcæ ex redditibus Epiſcopalibus ſunt aſſignatæ. Eccleſiæ verò Colonienſi libera electio remiſſa eſt. Hæc inſerta ſunt ô Lector, vt poſteris innoteſcat, in quali ſtatu Eccleſiam, per longa & varia ſchiſmata laceratam & depauperatam Martyr noſter factus Epiſcopus inuenerit, & in quali illam dimiſerit.

Notatio ad Caput tertium.

Annales ſchiſmatis Colonienſis.

MVlta hoc Capite notatu digna & hiſtoriæ præcipuè patriæ amatori non ingrata, ſed quæ chronologica egeant diſtinctione, traduntur: ideo pauculis præmiſſis Annales de ſchiſmate poſt Henrici deceſſum excitato, aduſque

SANCTI

Digitized by Google

A SANCTI NOSTRI primum Archiepiſcopatus annum attexere non inutile fore viſum fuit, vt appareat diſtinctè, tum quo quæq; hoc capite enarrata anno contigerint, tum quæ fuerit SANCTO NOSTRO ad Archiepiſcopale & electorale faſtigium conſcendendi, occaſio.

Anno Chriſti milleſimo centeſimo octogeſimo nono, in Martinalibus Engelbertus Pater S. ENGELBERTI naturæ debitum ſoluit, licet Gerhardus de Horreo in manuſcriptis chronicis vitam ei ad annum 1192. pro-

1189. Obijt Pater S. Engelberti

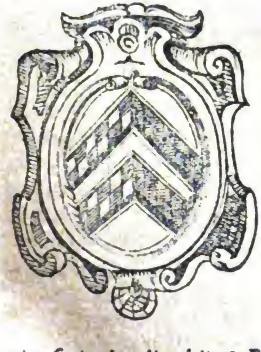


B

roget. Biennio deinde nondum euoluto, milleſimo centeſimo nonageſimo primo, Philippus Archiepiſcopus Colo-

1191. Obijt Philippus Archiepiſcopus Colonienſis.

C



Hæc duo ſcuta Philippi Archiepiſcopi Mauſoleo vndique inciſa ſunt.



D

nienſis in Apulia obijt, & Brunoni Altenano cathedram reliquit. Is anno huius ſæculi nonageſimo tertio ætate laſſus, infulam cum habitu monaſtico in Nobili Abbatia veteris montis commutauit, & Adolpho Altenano locum dedit.

1193. Bruno de Altena Archiepiſc. Col. fit Monachus veteris montis.

Digitized by Google

Anno nati Saluatoris noſtri milleſimo centeſimo nonageſimo ſeptimo, quo SANCTVS ENGELBERTVS duodecimum vitæ agebat Henricus Barbaroſſæ filius Romanorum Imperator, vndecimo Kalend. Octobris, die B. Michaeli Archangelo ſacrata, in Apulia fatis ceſſit. Eius mortem grauiſſimum ſchiſma in Imperio ſecutum eſt; alijs (inter quos Adolphus Altenanus Colonienſium Archiepiſcopus) Ottonem IV. Henrici Leonis Bauariæ quondam Saxoniæq; Ducis filium Andernaci, (*Mutius Coloniæ*) Germaniæ Regem proclamantibus, alijs Philippo Sueuorum Duci, Henrici fratri, alteri Barbaroſſæ filio, Erfurdiæ coronam deferentibus; ſunt qui aſſerāt quod ab Adolpho Archiepiſcopo Colonienſi & Theodorico Treuirenſi alijſque primo electus fuerit Bertholdus Zaringiæ Dux abſens, Andernaci, ſolis diuitijs & fœda auaritia nobilis, de cuius malitia multa Cæſarius. Id cum audiſſet Philippus ab altera parte electus miſſis Andernacum legatis conuentum Principum ibidem diſturbauerit; & datis vndecim millibus marcarum argenti cum Ducatu Sueuiæ effecerit, vt Bartholdus renunciaret Electioni: necquicquam igitur exſpectantes Coloniæ Adolphus noſter & alij Bartholdi aduentum, admodum offenſi, Ottonem Pictauiæ comitem filium quondam Henrici Ducis Saxoniæ, per Albertum comitem à Daghsburg & comitem in Leinegen, [quem Otto Friſingenſis *de S. Blaſio cap. 46.* vocat Emichonem] ex Anglia accitum elegerint: ita tradunt *Vrſpergenſis, Trithemius, Diuæus & alij.* nonnihil tamen aliter hæc Panthaleonita. Ex quibus omnibus manifeſtum, prius ab aduerſarijs Philippi, Adolpho alijſque Bertholdum fuiſſe deſignatum Regem, qui Philippi muneribus ineſcatus dedit ſua emanſione Principibus anſam eligendi Ottonis, vt pulchre Ægidius aureæ vallis Monachus habet *in Cathal. Epiſcoporum Leodienſ. in Alberto Epiſcopo Leodienſi.*

[Margin notes:]

1197. Obijt Henricus Imperator.

Schiſma Imperiale inter Ottonem & Philippum Regem.

Adolphus Altenanus Archiepiſcopus Colonienſis adhæret Ottoni.

Franc. Guillimannus lib. 9 Habſburgicorum dicit Bertholdum militia & opibus florentē.

[Right margin letters: A, B, C, D]

Mutius

A Mutius author eſt *lib.19.* poſt electum prius Philippum, quoſdam Principes conueniſſe alium vt Imperatorem eligerent. Quo in conuentu Bertholdus Dux Zeringenſis magnis largitionibus effecit, ipſe vt eligeretur atque appellaretur Rex; quod Philippus grauiter tulit. Quare cum omnibus, qui ipſi fauebant Principibus, comitia in Mulhauſen celebrauit; Vbi queſtus eſt de quorundam leuitate & inconſtantia, qui tam leuibus adducerentur cauſis, vt alium ſibi deligerent
B Imperatorem. Aderant Sueui, Saxones, Bohemi, Boarij multique Rheni Principes ac ciuitates, qui cùm Philippo, contra quoſcunque vellet coniurarunt. Copijs collectis aduerſarios vexabant non mediocriter. Implebatur Germania rapinis & cædibus. Dux verò de Zeringen ad poſtremum pecunia exhauſtus, cum Philippo rediјt in gratiam, & Philippum Regem agnouit.

NB. Quod tunc Conradus ab Vrach fuerit datus obſes Philippo prout capite 7. huius libri explicabo.

Colonienſis ac Moguntinenſis Archiepiſcopi comeſque
C de Leinningen, tum etiam alii, (qui contra Philippum cooptauerant ſibi Bertholdum Ducem) cupidi alterius Imperatoris (ſperabant enim aliquid ſe efficere poſſe, quod idem volebant Papa & Rex Angliæ Richardus) miſſo ad Ottonem, qui id temporis cum Rege Richardo morabatur, legato, eum euocant ac ſpem Imperii conſequendi faciunt. Coloniam igitur Otto vocatus venit; conueniunt multi eiuſ-
D dem factionis; eligitur Otto in Regem, electionem approbat Pontifex: Philippum verò execratus furias ei inuocauit.] Hæc ex Mutio. Cur autem Pontifex Philippo negarit imperium; cauſa eſt, quam dederat ipſe ſua in patrimonium S. Petri inuaſione. Vnde & canonum ſubiacebat execrationibus.

Refert Cæſarius lib.10. c.25. dialog. quod dum Coloniæ Principes de nouo ſubſtituendo Imperatore in Palatio diſceptarent agerentque, poſt meridiem lucidiſſima ſtella viſa ſit; Ait enim, *tum currentibus nobis in curiam Archiepiſcopi omnes*

C *illam*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

illam vidimus ſed quid portenderet viſio tam inſolita ſcire non potuimus. A

1198. Hæc ſub initium anni milleſimi cẽteſimi nonageſimi octaui geſta ſunt.

Coronatio Imperatorum.



Sueuus in Vangionibus eâ Dominicâ quam in albis vocant (quanquam aliis Moguntiæ in aſſumptione B. Virginis Mariæ) à Tarrentaſienſi Epiſcopo Rex vnctus fuit, ac coronatus. Otto vero apud aquas Graneas quarto nonas Iulii ſolemni cum benedictione diadema recepit. Vidi tabulas fœderis inter Eccleſiam Colonienſem eiuſque Archiepiſcopum Adolphum ac Abbatiam Corbeienſem & Windekindum illius Præſulem, ipſa huius anni die, qua diademate coronatus fuit Otto, duobus ſigillis munitas, ex quarum fine pateſcunt eorum qui regi coronato adfuerunt nomina. Sic enim Literæ clauduntur. B C D

1198. interfuerũt coronationi Ottonis Proceres.

Huius ergo facti ſeriem præſenti inſtrumento commendatam ſigilli noſtri & Eccleſiæ B Petri impreſsione firmamus, & teſtium ſubſcriptione roboramus. Teſtes ſunt hi: Theodoricus Traiectenſis Epiſcopus, Thilmarus Mindenſis Epiſcopus, Heribertus Abbas de VVerden, Lodovvicus maior Præpoſitus, Vdo maior Decanus, Bruno Bonnenſis Præpoſitus, Theodoricus Præpoſitus S.Gereonis, Gerardus Santenſis Præpo-

A *Præpoſitus, Theodoricus Præpoſitus* SS. *Apoſtolorum*, ENGELBERTVS *Præpoſitus S. Georgij, Hermannus Choriepiſcopus, Rudolphus maior Scholaſticus, Henricus Dux de Limburg, Henricus comes de Seina, Simon comes de Teckelenburg, Arnoldus comes de Althena, Albertus comes de Eduarſtein, Adolphus comes de Monte, Henricus comes de Keſſele, Henricus comes de Huckesvvagen, Hermannus de VValdeck, Henricus de Svvalenberg, Henricus & Gerhardus fratres de VVolmundtſtein, Hermannus Colonienſis Aduocatus, Hermannus Schultetus de Suſato, & Hermannus filius eius, Otto Camerarius, Henricus Da-*
B *pifer, Henricus Marſchalcus, Adam Pincerna, & alij complures. Acta ſunt hæc anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo nonageſimo octauo, indictione prima. Datum apud Aquisgranum quarto nonas Iulij, per manum Godefridi Capellani, in die ſcilicet coronationis Domini Ottonis Quarti Romanorum Regis fœliciter. Amen.*

Philippus Rex vaſtat Colonienſes.



Autumnali huius anni tempore ingentia incommoda Diœceſi Colonienſi illata fuére.
C Sueuus enim Moſellæ ripas obſedit, atque inde in Colonienſes excurrit. Regiomagum, Bonnam, aliaque loca, & in reditu Andernacum exuſſit. ita quondam prædixerat B. Engelbertus Tolbiacenſis cœcus Ottoni familiaris. *Cæſarius lib. dial. 6. cap.* 10. Eadem belli fax diœceſin Colonienſem, adeoque Imperium Romanum adhuc anno milleſimo centeſimo no- 1199.
D nageſimo nono aduſſit, quo SANCTVS ENGELBERTVS Canonicus domicellaris, vt vocant, Eccleſiæ Metropolitanæ Colonienſis, pro veteri more qui hucuſq; perſeuerat, è ſcholis emancipatus fuit. Quam ipſe in illa ætatula de ſe exſpectationem deinceps apud omnes concitarit, id ex iis donis, quibus Author Naturæ illum decorârat, & morum facilitate ſit omnino clarum. Vnde etiam poſt manumiſſionem è pul-

Ex ſcholis emãcipatio S. ENGELB.

Opulentia Clericalis S. Engelb.

uere

Digitized by Google

uere ſcholaſtico præter Præpoſituram S. Georgii, prima ab A
Archiepiſcopali dignitas Metropolitana ipſi eſt oblata, de qua cum Theoderico Hinspergico Sanctorum Apoſtolorum Præpoſito, graui lite contendit. Extant ea de re literæ Apoſtolicæ Innocentij III. Summi Pontificis *lib. 2. Ep. decret.* ſub tertio Nonas Nouembris anni præſentis, in quibus poſtquam Engelbertus noſter & Theodericus procuratores ſuos Romam ad Innocentium ablegarant; ipſe Pontifex cauſam

S. Engelberti lis beneficialis pro Præpoſitura.

Lacenſi, Hemmenrodenſi & Heiſterbacenſi Abbatibus ita B
commiſit, vt aut litem ſententia ſua definirent, aut inſpectas vtriuſque rationes ad ipſum Pontificem referrent. Verum fueritne cauſſa ab his delegatis iudicibus definita, an remiſſa, aut transactione dirempta, nuſquam hactenus reperi. Hoc ſolum conſtat, Sanctum Engelbertum illa deinceps dignitate fruitum. Quinimò B. Seuerini aliquando Præpoſitum egiſſe, antiquæ teſtantur literæ. In priuilegio enim de ſylua Widenhecke collegio Seueriniano conceſſa nominat ſe B. C
ENGELBERTVS *Maioris & S. Seuerini Præpoſitum præſidente ſedi Epiſcopali Archiepiſcopo Theoderico.* Idem confirmant eiuſdem Theoderici literæ de parochia in Ouerbach Capitulo S. Seuerini donatâ.

S. Engelb. præpoſitus S. Seuerini.



Placet hîc, quia Cæſarius noſter Heiſterbacenſis vix habita temporis ratione nonum ſuorum dialogorum librum de Euchariſtia miraculis illuſtrat, ſub- D
texere celebre illud, quod Auguſtæ Vindelicorum contigit, miraculum. Mulier quædam hoc anno 1199. ſacram ore reſeruatam hoſtiam, ceraq; pòſt circumdatam domi aſſeruabat, neſcio quid illâ machinatura; verùm pœnitu-

Miraculũ Euchariſticum.

A pœnitudine ducta, ſacerdoti admiſſum facinus detexit, non tamen prius veniam delicti impetrauit, quàm ſacram reſtitueret hoſtiam. Sacerdos igitur multa fidelium ſtipatus caterua ſacram repetijt hoſtiam, quam apertâ cerâ in carnem vidit mutatam: Multi curioſitate ducti, oculis id vſurpare volentes eò confluxerunt, quod & frequentibus prodigijs Deus illud confirmaret. *Ita fragm. hiſt. Bzouius, chron. Elvvang.* Huius prodigij occaſione Lectorem ablegatum cupio, ad plura id generis in citato Cæſarii libro, contra noſtri temporis hæ-
B reſes perlegenda. Nunc ad hiſtoriam Colonienſem reuertar.

1200.

Otto Rex Adolphū Colonienſem Archiepiſcopum ſibi deuincit.

Anno milleſimo ducenteſimo, ab Innocentio Tertio Imperium confirmato Ottoni fuit prorogatum, Sueuo verò abrogatum. Vnde maius honoris ſui tutandi ſtudium vtrimque exarſit. Otto vt Adolphum Colonienſem ſuo obſequio arctiùs illigaret, iura nonnulla Eccleſiæ Colonienſis confirmauit, conſuetudinem quandam Eccleſiaſticæ libertati contrariam ſuſtulit, & Ducatus Angariæ ac Weſtphaliæ donatio-
C nem anno 1180. Philippo Heinsbergico factam, ſtabiliuit. Diplomatum, quibus hæc ad poſteritatis notitiam delata ſunt, exempla ſubieci, vnius tamen partem tantum; alterum integrum adſcripſi, vt ſimul inde appareat, qui iſto æuo Magnates vixerint, atque Ottoni Imperatori & Adolpho Colonienſi adhæſerint. Ex priori Ottonis diplomate has excerpſi clauſulas.

Priuilegiū Ottonis Regis.

D *In nomine ſanctiſſimæ & indiuiduæ Trinitatis. Otto diuina fauente clementia Romanorum Rex ſemper Auguſtus. Ratio ſuadet, æquitas requirit, Noſtramq; decet Celſitudinem, omnium Eccleſiarum noſtra indemnitate prouidere, & eas in ſui honoris ac iuris conſeruatione piè, & clementer confouere, inter quas ſpecialis gratiæ beneuolentia Colonienſem diligentes Eccleſiam: vniuerſa bona, quibus à noſtris anteceſſoribus minus decenter priuata eſt reſtituenda duximus ac liberanda, nec non ab indebitis oppreſſionibus miniſteriorum quibus quon-*

dam aggrauata eſt, ad hæc quidem per fideliſſimum Principem noſtrum Adolphum venerabilem Archiepiſcopum inuitati. Inde eſt quod omnibus Chriſti fidelibus, per ſcriptum præſens cupimus clareſcere, quod nos attendentes deuotionis, ac fidelitatis conſtantiam iam dicti Principis noſtri nobis ſæpius exhibitam, Colon. Eccleſiæ, ei, eiusque ſucceſſoribus allodium in Saleueldt, cum omni integritate & vſufructu attinentium, plenè reſtituimus, & in perpetuum confirmamus....... Et Ducatus allodia, feoda, ſiue miniſteriales quos nunc Colonienſis Eccleſia vel alij eius nomine poſſident, cum bona voluntate Noſtrâ & fratrum Noſtrorum Henrici Palatini Rheni, & VVilhelmi de Brunſvvick & Heredum noſtrorum, ſine calumniâ ſæpe nominatus Archiepiſcopus & eius ſucceſſores in perpetuum poſſidebunt. Mindenſis etiam Eccleſia ea quæ à Colonienſi Eccleſia de bonis tenet eiſdem, quietè ſine aliqua contradictione poſſidebit. Prætereà conſuetudinem minus decentem quam Fridericus Imperator contra iuſtitiam induxerat, ſcilicet quod decedentibus Principibus, Eccleſiaſticis videlicet Perſonis, quemadmodum Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, Abbatiſſis & Præpoſitis, eorum ſuppellectilem ſibi violenter vſurpauit, penitùs abolemus, nec à Nobis nec à Noſtris ſucceſſoribus retractandam. Adhæc bona fide præmemoratum iuuabimus Archiepiſcopum, vt bona quæ Colonienſis Eccleſia à Moſella ſuperius tenet, & à quorum poſſeſſione ipſe violenter deſtitutus eſt, recuperet. Vt igitur hoc Regalis noſtræ munificentiæ factum pium, ac commendabile, nullius impoſterum calumnia perturbari poſſit, ſed ratum permaneat, etiam in perpetuum perſeueret, præſentem iſtam paginam conſcribi, & Maieſtatis noſtræ ſigillo iuſſimus inſigniri. Cuius rei teſtes ſunt...... Argentinenſis Epiſcopus, Dithmarus Mindenſis Epiſcopus, Tirricus Traiectenſis Epiſcopus, Bernardus Paderbornenſis Epiſcopus...... Xantenſis, Bonnenſis Præpoſitus Bruno, Mechtildis Duciſſa Brabantiæ, Baldevvinus comes Flandriæ, Henricus Dux de Limburg, Otto comes Geldrienſis, Arnoldus comes de Cliuo, Tirricus comes Hollandiæ, Henricus de Kuick, Henricus comes Seyn, Simon comes de Teclenburg, Arnoldus comes de Altena, VVilhelmus comes Iuliæ, Gerhardus

Saleueldt.

Mindenſis Eccleſia.

Abrogatio fiſci Regij in hæreditatibus Eccleſiaſticis.

A B C D

A *hardus comes de Are, Henricus comes de Hockeſvvagen, Henricus comes de Ceſſele, Rutgerus de Merheim, Conradus de Dicka, Giſelbertus & Rutgerus de Brempt, Otto de VVikerothe, Henricus & Gerhardus de VVolnunſtein, Hermannus Aduocatus Colonienſis, Hermannus de Aluetre Mareſcalcus, Otto Camerarius, Reymarus de Rothe, Giſelbertus de Cerreke, & alij quamplures viri honorati.* *Kleinſorgius ad annum 1200.*

B Signum Domini Ottonis Quarti Romanorum Regis inuictiſſimi.



C Alterum Diploma integrum.

✠ IN nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis. Otto Dei Gratia Romanorum Rex & ſemper Auguſtus omnibus Chriſti fidelibus in perpetuum. Notum facimus tam futuris quam præſentibus, quod Nos pro fideli & præclaro ſeruitio dilecti & fidelis Principis noſtri Adolphi Venerabilis Colonienſis Archiepiſcopi, & totius Colonienſis Eccleſiæ, nobis ſæpius exhibito, dilectos fratres noſtros Henricum comitem Palatinum Rheni, & Wilhelmum, ad hoc induximus; quod vniuerſa illa bona, quæ Philippus quondam Colonienſis Archiepiſcopus, de Ducatu quondam Patris noſtri illuſtriſſimi Ducis Saxoniæ, ſiue in allodijs ſiue in feodis, ſeu in miniſterialibus, aut in ſeruis obtinue- *Priuilegiũ Ottonis Regis.*
D rat de bona voluntate Colonieſi Eccleſiæ dimiſerunt perpetualiter in pace ſine conditione qualibet poſſidenda, iuramento firmantes, quod neque per ſe, neque per ſuos Colonienſem Eccleſiam ſuper eorundem bonorum poſſeſſione vllo vnquam tempore debeant moleſtare, ponentes quoque obſides tales: Comitem de Lininken, comitem Conradum de Regenſtein, Georgium comitem de Witha, Henricum de Iſenberg, qui iurauerunt, quod ſi prædicti fratres noſtri contra conſtitutionem iſtam venire attentauerint, de bonis quæ à Palatino comite *Obſides ex proceribus.*

Digitized by Google

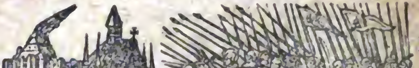
Rheni tenent in feodo Eccleſiæ Colonienſi contra Palatinum ſeruient, quouſque eos ad ſatisfactionem inducant. His etiam tales ad- A
iunxerunt: Giſelbertum de Brunshorn, Henricum de Mirvvaldt, Thidmarum de Vlogelinken Mareſchalcum, Wernerum Dapiferum, Iuſarium pincernam, Henricum de Wonenberg, qui iurauerunt quod ſi fratres noſtri contra hoc ſacramentum venire tentauerint, Coloniam accedant ad vocationem Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopi, omni ceſſante contradictione, inde ſine licentia Colonienſis Eccleſiæ nullatenus receſſuri. Vt igitur hæc rata permaneant & inconuulſa, præſentem paginam conſcribi, & ſigilli noſtri munimine confirmari fecimus, præcipientes deſtrictè ne prænominati fratres noſtri, aut aliqui eorum B
nomine, huic conſtitutioni contraire præſumant. Teſtes ſunt Siffridus Moguntinus Electus, Hermannus Monaſterienſis Epiſcopus, Imperialis aulæ Cancellarius, Bruno Bonn. Præpoſitus Henricus comes Sejen. Simon comes de Tecklenburg, Gerardus comes de Are, Henricus comes de Ceſſele, Godefridus comes Arnsbergenſis, Adolphus comes de Monte, Bernardus de Wilepa, Burckardus comes de Aldenberg, Hermannus de Lippa, Godeſcalcus de Pirremunt, Godefridus de Eppenſtein, Wulframus comes Rheni*, Rutgerus de Metheim, Rutgerus de Brempt, Wernerus de Bolant, & frater ſuus Philippus, Herman- C
nus Aduocatus Colonienſis, Hermannus de Aluetre Mareſcalcus, Otto de Schonenberg, Reymarus de Rothe, Cunradus de VVilre, Simon Aquenſis & alij quam plures. Acta ſunt hæc Anno Dominicæ incarnationis milleſimo ducenteſimo. Datum apud VVirzenberg, tertio nonas Febr. per manum Hermanni Venerabilis Monaſterienſis Epiſcopi Imperialis aulæ Cancellarij.

Viri Illuſtres Anno 1200.

*Cæſ. lib. 10. dial. cap. 19.

1201. Philippus Rex Coloniam & Adolphum Archiepiſcopum affligit.

Anno milleſimo ducenteſimo primo, Sueuus tranſmiſſo Moſella in diœceſim Colonienſem validiſſi- D



ma mouit manu, COLONIAM AGRIPPINAM obſedit quidem, ſed non cepit; grauiter tamen eam afflixit, atque ita, vt hæ

A hæ & ſimiles calamitates illatæ, Adolpho Archiepiſcopo Colonienſi alijſque Principibus non minimam præbuerint occaſionem ruptæ Ottoni fidei, atque ab ipſo defectionis anno 1204. ſubſecutæ. Philippum Colonia in Germaniam regredientem ingenti cum exercitu inſequebatur Otto, etiam Herbipolim vſque, ſed ſine ſtrage. Quod verò Colonia hoc anno à Philippo non ſit intercepta, videtur manifeſtè ex circumſtantijs, quas adferunt auctores, colligi. Nam B Bruno, quem volunt Archiepiſcopum in vrbe comprehenſum, non eo anno præſedit, ſed primùm anno 1205. quo Archiepiſcopus fuit electus. Si cum Beluacenſi dixeris captum Adolphum; iam minus erit veroſimile, eum à Philippo, non obtenta corona, è cuſtodia fuiſſe dimiſſum.

Hoc tempore contigerunt in imaginib. Chriſti crucifixi notabilia duo miracula quæ refert Cæſarius lib. 10. dial. c. 19. & 20.

Eodem anno, ſexto idus Iunij Otto Noueſii Apoſtolicæ ſedi conceptis verbis ſacramentum dixit. Haud multò poſt circa ferias SS. Petri & Pauli, Guido Cardinalis Præneſtinus C Coloniæ Agrippinæ in Philippum eiuſque fautores anathematis mucronem ſtrinxit.

Otto Rex iurat ſedi Apoſtolicæ.

Philippus Rex excõmunicatur.

Non deſæuijt annis ſequentibus bellum inteſtinum Imperii.

1203.

Anno milleſimo ducenteſimo tertio è viuis abiit Hermannus è Cattimilebocorum gente Monaſterienſis in Weſtphalia Antiſtes, & in eius locum electus ENGELBERTVS NOSTER, *ſed eundem Epiſcopatum* (inquit Cæ- D ſarius cap. 2.) *ſuſcipere non acquieuit adoleſcentiæ forte ſuæ pertimeſcens*, vtpura qui duodeviginti natiuitatis annos duntaxat numeraret.

S. ENGELB. Epiſcopatum recuſat propter iuuentutẽ ſuam.

Adolphus noſter hoc anno fœdus cum Brabanto alias ſancitum innouauit, innouatæ confœderationis teſtes notantur: ENGELBERTVS NOSTER maior Præpoſitus, Vdo maior Decanus, Gerhardus Præpoſitus Santenſis, Bruno Præpoſitus Bonnenſis. Quatuor etiam Theoderici SS. Ge-

Hoc fœdus cũ Brabanto alias ſancitum fuit, cũ Henrico I. Duce anno 1185.

iterum illud renouatum opera Ottonis Geldri 1251. teſte Diuæo lib. 11. rerum Brabant. renouatũ iterũ anno 1287.

**NB. Marck ante cædem S. Engelberti.*

reonis, Cuniberti, Andreæ, & Apoſtolorum Præpoſiti, Magiſter Oliuerus, & nonnulli alii è Clero. Otto Geldriæ comes, Theodoricus Cliuenſis adhuc tum Puer, Guilielmus Iuliæ, Henricus Seinæ, Gerhardus de Are, Lotharius Hochſtedienſis, Henricus Keſſelenſis, Adolphus Montium, Arnoldus Altenæ, *Arnold⁹ de Marcka, Godefridus Arnsbergi, Henricus Teckleburgi comites, Otto de Wickrode, Euerhardus de Arberg, Rutgerus de Merheim, Giſelbertus de Brempt, Rutgerus Stammel, Hermannus aduocatus Colonienſis, Henricus de Volmudſtein, Henricus de Alpheim, Hermannus de Aluetre, Otto Camerarius, Henricus de Rinscheim, Henricus de Wichterich, Theodericus de Erenporte & alii. *Cuius Theoderici de Erenporte Cæſarius lib. 6. miraculorum cap. 27. meminit*

1204. Philippus varia tẽtat loca. Harlingẽberg. Ottonis victoria.

Anno milleſimo ducenteſimo quarto, ætatis SANCTI NOSTRI 19. Philippus primitus Saxoniam ingreſſus, ad caſtrum Harlingenbergenſe occupandum, inde ab obuio Ottone repulſus, Thuringiam vaſtare cœpit, in quâ & Bohemum ſuppetias ferentem in fugam coniecit, & Hermannum Landgrauium ſibi ſupplicem fecit. Tandem fortunam creſcentem proſecutus, Colonienſem diœceſim inuaſit, Adolphum Præſulem ferro auroque expugnauit.

1205. Philippus coronatur ab Adolpho Archiepiſcopo. Quomodo Adolphus Archiepiſcopus ab Ottone defecerit.

In feſto Epiphaniæ anno 1205. Adolphus Archiepiſcopus Colonienſis Philippo apud aquas Granias Diadema Imperiale impoſuit, eiuſque coniugem ibidem coronauit, eo tempore quo Otto æger Coloniæ Agrippinæ decubuit.

Arnoldus Abbas Lubecenſis *in hiſtoria Schlauorum lib. 7. c. 1.* auctor eſt, Wilhelmi Iuliæ comitis inductu Adolphum varijs ei propoſitis à Philippo largitionibus, ab Ottone alienatum fuiſſe. Vidi duas tabulas Philippi Sueui, vtraſque ſecundo Id. Ianuarij anni milleſimi ducenteſimi quarti, ex computatione Eccleſiæ Gallicanæ, id eſt, anno milleſimo ducenteſimo

A ſimo quinto ex computatione Eccleſiæ Romanæ; Aquiſgrani datas, ex quibus aduertere licet, quænam Adolpho à Philippo Rege propoſita ſint munera; quique præter Adolphū Principes & Magnates eo tempore ab Ottone ad Philippum ſeceſſerint.

Tabula prima Philippi.

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Philippus ſecundus diui-
B na fauente Clementia Romanorum Rex & ſemper Auguſtus. Dignum eſt & à rationis tramite non diſcordat ad poſterorum notitiam, memorabilia omnia Celſitudinis Noſtræ geſta ſcripturæ ſolemnitate decenter tranſmitti, ſed ea potiſſimum, quæ & laudabilibus liberalitatis Noſtræ præconijs, & Glorioſiſſimis Maieſtatis noſtræ titulis fæliciter adornantur. Priuilegiū Philippi Regis.

Ideo vniuerſis Imperij fidelibus, tam præſentis quam futuri æui duximus declarandum, quod Nos allodium in Saluelt, quod chariſſimus Pater noſter Fridericus Diuę memorię Imperator Auguſtus à Philippo Saluelt.
C Colon. Archiepiſcopo per concambium Imperio contraditum acceperat, cum miniſterialibus, hominibus, mancipijs, caſtris, villis, poſſeſſionibus, pratis, paſcuis, ſyluis, terris cultis & incultis, aquis, aquarumque decurſibus, cum moneta, telonio, placitis, molendinis, piſcationibus, omnique honore ac iuſtitia eidem allodio attinenti, fideliſſimo Principi noſtro Adolpho Colon. Archiepiſcopo, omnibuſque ſucceſſoribus ſuis reſtituimus in perpetuum per fidelitatis eius conſtantiam ad hoc inuitati....... Vt autem hoc Sublimitatis Noſtræ factum ratum ſemper & inconuulſum permaneat, hanc diualem paginam exinde conſcribi iuſſimus, & ſigilli noſtri charactere communiri, ſtatuentes & fir-
D miter ſub pœna Gratiæ noſtræ præcipientes, vt nulli omnino perſonæ humili vel altæ, Eccleſiaſticæ ſiue ſeculari, licitum ſit ipſum Archiepiſcopum aut eius ſucceſſores ſuper prouentibus nominati Allodij, ammodo inquietare vel aliquam eis irrogare iacturam, quod qui facere præſumpſerit, in vindictam temeritatis ſuæ centum libras auri examinati, componat; dimidium cameræ noſtræ, reliquum paſſis iniuriam.

Teſtes huius rei ſunt Diethalmus Conſtantinen. Epiſcopus, Conradus Spirenſis Epiſcopus, Henricus Argentinenſis Electus, Gerhardus Præpoſitus Xantenſis, Didericus Præpoſitus S. Cuniberti, Henricus Viri illuſtriores qui adhæſerūt Philippo.

Dux

Dux Brabantiæ, Lodovvicus Dux Bauariæ, Henricus Palatinus comes A
Rheni, * Otto comes Geldrienſis, Wilhelmus comes Iuliacenſis, Lotharius comes de Hoſtaden, Godefridus comes de Arniſperge, Otto de Wicrode, Hermannus Colonienſis Aduocatus, Henricus Marſchalcus de Kallindin, Cuno de Minzenb'e, Henricus de Smalinecki, Henricus Dapifer de Walpur'e, Walterus Pincerna de Scipſen, Henricus Camerarius de Rauinſperg. & alij quam plures.

* *Cæſarius lib. dial. 1. cap. 31.*

Signum Domini Philippi Secundi Romanorum Regis inuictiſſimi.



B

EGo Conradus Ratiſponenſis Electus & Regalis aulæ Cancellarius recognoui. Acta ſunt hæc anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ducenteſimo quarto, indictione octaua, regnante Domino Philippo Rom. Rege inclyto, Anno Regni eius ſexto, datum Aquiſgrani per manum Sifridi Regalis aulæ Protonotarij, ſecundo Idus Ianuarij. C

NB *In fine dependet ex filio Serico ſigillum aureum, ab vna parte habens templum tergimina iuſignitum turri. Porta templi inſcriptum* AVREA ROMA, *&* *Perigraphe eſt:*

ROMA CAPVT MVNDI TENET ORBIS FRENA ROTVNDI.

Ab altera parte ſedet Imperator in ſolio Regio, tenens dextra ſcèptrum, ſiniſtra orbem mundi, cum hac inſcriptione: PHILIPPVS DEI GRATIA ROMANORVM REX ET SEMPER AVGVSTVS. D

Secunda Philippi tabula.

Priuilegiũ philippi Regis.

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Philippus ſecundus diuina fauente clementia Romanorum Rex & ſemper Auguſtus. Regiæ Maieſtatis Noſtræ ſublimitas, deuota fidelium ſuorum ſeruitia cõſueuit animo diligenti reſpicere, eiſque pro meritis digna munificentiæ ſuæ beneficia liberaliter impertiri.

Qua-

Quapropter notum facimus vniuerſis Regni noſtri fidelibus præ-
A ſentibus & futuris, quod Nos attendentes ſynceram deuotionem dile-
cti Principis noſtri Adolphi Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopi, quam
ad Sublimitatis noſtræ promotionem feruenter exhibuit, ad dignam
fidelitatis ſuæ remunerationem ipſi & Eccleſiæ Colonienſi concedi-
mus & confirmamus; Ducatum Weſtphaliæ & Angariæ omneſque
poſſeſſiones & iura eius, cum hominibus & miniſterialibus, omnibuſ-
que pertinentijs iuuabimus ipſi & Eccleſiæ Colonienſi pro poſſe no-
ſtro diligenter conſeruare. Inſuper in Andernaco & Eckenhagen quic-
quid iuris habuimus, ipſi Archiepiſcopo & Eccleſiæ Colonienſi con-
B cedimus, ſicut ſereniſſimus Pater noſter Fridericus Diuus Auguſtus
Reynaldo quondam Colonienſi Archiepiſcopo poſt victoriam à Ro-
manis in conflictu habitam, dignoſcitur conceſſiſſe. Præterea innoua-
mus & concedimus ipſi Archiepiſcopo Colonienſi Monetas, Telonia,
& Nundinas ſub eo modo & iure, ſicut chariſſimus Frater noſter Hen-
ricus Romanorum Imperator diuæ memoriæ Philippo Colonienſi
Archiepiſcopo per priuilegium ſuum confirmauit. Ad ampliorem quo-
que dilectionis ſuæ euidentiam, liberali munificentia concedimus &
confirmamus ſæpedicto Colonienſi Archiepiſcopo curtem noſtram
C in Brakele, & Eccleſiam noſtram in Kerpene, præter villicationem &
curtem eiuſdem villæ, quam ad manus noſtras ſpecialiter retinemus.
Statuimus igitur & Imperiali ſancimus edicto, vt nulla omnino perſo-
na humilis vel alta ſæcularis vel Eccleſiaſtica, prædictum fidelem no-
ſtrum Adolphum Colonienſem Archiepiſcopum & Eccleſiam Colo-
nienſem in hac Maieſtatis Noſtræ conceſſione audeat moleſtare, vel
aliquo modo perturbare. Quod qui facere attentauerit à Gratiâ noſtrâ
excluſus, centum libras auri, pro pœna componat, dimidium cameræ
noſtræ & reliquum paſſo iniuriam. Ad cuius rei certam in perpetuum
euidentiam, præſentem paginam inde conſcribi iuſſimus, & Maieſtatis
D Noſtræ ſigillo communiri. Huius rei teſtes ſunt Dyethelmus Con-
ſtantinenſis Epiſcopus, Conradus Spirēſis Epiſcopus, Henricus Wirt-
zeburgenſis Electus, Henricus Argentinenſis Electus, Gerhardus
Præpoſitus Xantenſis, Theodericus Werdenſis Præpoſitus, Ludevvi-
cus Dux Bauariæ, Henricus Dux Louaniæ, Bernardus Dux Saxoniæ,
Simon Dux Lotharingiæ, Henricus Palatinus comes Rheni, Otto co-
mes Geldrienſis, Wilhelmus comes Iuliacenſis, Lotharius comes de
Hoſtaden, Geuehardus Burgrauius de Magdeburg, Henricus Mar-
ſchalcus de Kallendin & alij quam plures. E Signum

Weſtphaliæ & Angariæ Ducatus confirmantur.

Andernach & Eckenhagen.

Victoria Reynaldi Archiepiſcopi cõtra Romanos.

Brakel Kerpen.

Nomina Procerum.

Digitized by Google

Signum Domini Philippi Secundi Romanorum Regis inuictiſſimi.



A.

EGo Conradus Ratiſponenſis Electus & Regalis aulæ Cancellarius B. recognoui. Acta ſunt hæc anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ducenteſimo quarto, indictione octaua, Regnante Domino Philippo ſecundo Romanorum Rege glorioſiſſimo anno Regni eius ſexto. Datum per manus Sifridi Regalis aulæ Protonotarij in ciuitate Aquiſgrani II. Idus Ianuarij.

Colonienſes Adolphum Archiepiſcopum ob defectionẽ accuſant apud ſedẽ Apoſtolicam.

Diſplicuit Adolphi defectio Colonienſibus, *qui* (vt vtar verbis Arnoldi Lubecenſis) *Fidem Ottoni ſeruabant, arguentes ſuper hoc Archiepiſcopum, quod eis inconſultis tantam nouitatem præſumpſiſſet. Multiſq; ſupplicationibus ei inſiſtebant, vt factum ſuum re-* C. *tractare vellet, reuocantes ei ad memoriam factum Domini Papæ, qui ad ipſius petitionem Regem Ottonem confirmaſſet & nulli niſi ipſi manum imponere decreuiſſet. Cumq; Archiepiſcopus nec animum nec factum mutare voluiſſet, directæ ſunt literæ ad Dominum Papam tam Regis quam Capituli Maioris, & ciuium ciuitatis, quod factum fuerat ei flebiliter inſinuantes, vnde commotus per Apoſtolica ſcripta Archiepiſcopo mandauit vt infra ſex ſeptimanas Apoſtolicæ ſedi ſe exhiberet & de obiectis ſe expurgaret.* Subiungit Arnoldus cap. 1. dicti li- D. bri 7. *Archiepiſcopus tamen neglecto mandato Apoſtolico eius præſentiæ ſe non exhibuit: Vnde dati ſunt iudices Henricus Canonicus ad S. Gereonem, Anſelmus & Chriſtianus Parochi, qui eum legitimè citatum monuerunt, vt errori ſuo renunciaret, quod ſi nollet, eum excommunicatum deijcerent, & alium idoneum Eccleſiæ ſuæ præficerent.* Ergo eodem anno qui erat S. ENGELBERTI vigeſimus, Sifridus

A fridus Archiepiſcopus Moguntinus & Ioannes Epiſcopus Cameracenſis S. Sedis Apoſtolicæ Legati, vi commiſſionis ad hanc rem datæ, anathemate Adolphum Colonienſem ferierunt, cum annexis mandatis, queis iubebatur Romæ ſeſe ad dicendam vlterius cauſam ſiſtere. Factum id, ex Godefrido Monacho colligitur, Coloniæ in Eccleſia S. Petri ante ferias Pentecoſtes; eandem imperij ſui inhibitionem, ſeu vt loquuntur, depoſitionē enucleatius latiuſq; deſcribit Manuſcriptus Patris Serrarij in hiſtoria Mogūtina in dicto Sifrido.

Adolphus Archiep Colonienſis excommunicatur.

B Sifridus ait Moguntinus ac Cameracenſis Archiepiſcopus, ab Apoſtolica ſede Commiſſarij conſtituti, Coloniam venerunt & coram omni Populo in maiori Eccleſia, Adolphum eiuſdem vrbis Archiepiſcopum ab Innocentio Papa excommunicatum eſſe (quod ſcilicet eo ipſo anno excommunicatum Philippum Aquiſgrani coronaſſet) publicè denunciauerunt, atque niſi intra menſem poſt hanc denunciationem ſatisfacturus ſe Romam conferret, officio Pontificali fore deponendum. Adolpho igitur ſua in pertinacia perſeuerante, & cenſuras Apoſtolicas contemnente, prædicti Antiſtites commiſſarij denuo Co-
C loniam aduentantes 13. Kalend. Iulij in Maiori Eccleſia, in præſentia Regis Ottonis, coram omni populo prædictum Archiepiſcopum Adolphum ab officio deponunt. *Et paulo poſt:* Fuit igitur iſtis temporibus in omni terræ Ciſrhenanæ regione maxima calamitas, præcipuè tamen in Moguntina & Colonienſi Prouincijs, cum ob Sifridi Archiepiſcopi deponentis audaciam, tum ob Adolphi depoſiti reſiſtentiam.

Quas hac in cauſa Innocentius tertius Pontifex literas dederit ad Archiepiſcopum Moguntinum, Epiſcopum Cameracenſem, & ſcholaſticum S. Gereonis, in gratiam anti-
D quitatis amantium hîc ſubijcio.

Innocentius Epiſcopus Seruus Seruorū Dei, venerabilibus fratribus, Archiepiſcopo Moguntino, & Epiſcopo Cameracenſi, & dilecto filio Scholaſtico S. Gereonis; Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Vt Adolphus Colonienſis Archiepiſcopus incidat in foueam quam pararat, & intret impius gladius in cor eius, pertinax ipſius inobedientia, periurium iteratum, & proditio vulgata depoſcunt. Ipſe enim nec Deum timēs, nec reueritus hominem, nec Colonienſis Eccleſiæ dignitatem

Literæ Innocentij contra Adolphum.

tatem attendens; in offenſam Dei, Romanæ Eccleſiæ contemptum, & ſuæ ſedis diſpendium à ſe iugum obedientiæ excuſſit, iuramentum ſe- A mel atque iterum præſtitum violauit, & eum prodidit quem crearat. Sanè cum olim chariſſimum in Chriſto filium noſtrum illuſtrem Ottonem in Romanorum Imperatorem electum coronaſſet in Regem, & fidelitatis ei præſtitiſſet iuramentum, apud nos multipliciter inſtitit, vt eidem Regi fauorem Apoſtolicum impendentes, ratum, quod ipſe fecerat haberemus. Cumque multiplicatis interceſſionibus obtinuiſſet à Nobis vt in honorem ipſius Eccleſiæ Colonienſis, Regi deferremus honorem: cœpit in eiuſdem deuotione tepeſcere, ac manum ſuam ab aratro retrahens, occaſiones friuolas inuenire, ne quod plantauerat, B irrigaret, quatenus cito areſceret planta eius cum ſolicitudinem ſubtraheret manus Plantatoris. Verum quia neque qui plantat, neque qui rigat eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus, inualuit nihilominus per Gratiam Dei nouus palmes & cum extenderet iam ramos ſuos & pullularet, vidit Plantator inuidus & inuidit, & non potuit diutius occultare virus ſuum, quia nequam mentem iniqua operatio reuelauit, & arbor agnita eſt in fructu. Commonitus igitur & conuentus iterum præſtitit iuramentum, quod eundem Regem nunquam deſereret, nec in partem alteram declinaret, ſed iuramentum ſtabilire non potuit C mentem illam, quæ innatæ leuitatis vitio fluctuabat. Nos autem ſicut non de facili crederemus quod vir tanta præditus dignitate ſic eſſet aduerſarius ſibiipſi, vt quod fecerat, intenderet annullare, ne quid tamen ſolicitudini Noſtræ deeſſet, ad conſtantiam eum excitare volentes, & monitis & minis inſtitimus apud ipſum, & ſub quanta potuimus ei diſtrictione præcepimus vt eidem Regi aſſiſteret, & ad promotionem eius efficaciter adſpiraret, cauens ſolicite, ne maledictionem pro benedictione acciperet, ſi illuſiſſe Nobis tam turpiter probaretur. Ipſe D vero non attendens quod ſicut obedientia victimis antefertur, ſic inobedientia idololatriæ comparatur: lora dirumpens in vitium inobedientiæ incidit, & contra præceptum Noſtrum & proprium iuramentum corruptus pecunia, ſicut fertur, Dominum ſuum temerarius prodidit, & conuerſus in arcum peruerſum, Nobili viro Philippo Duci Sueuiæ, contra eum imprudenter adhæſit, & ne quid præſumptioni eius deeſſet & ne culpa eius aliquo velamine poſſet palliari, nuper Aquiſgtani vbi præfatum Regem ſolemniter coronauerat, memoratum Ducem publicè coronauit. Quamuis excommunicationis ſententiam incur-

Periurium Adolphi Archiepiſcopi Colonienſis.

Vide Apoſtolicā auctoritatē.

Adolphus Archiepiſcopus corruptus pecunia.

incurriſſet, quam in Eccleſia Diui Petri Coloniæ coram multitudine
A copioſa ipſo præſente ac gerente ſtolam ſacerdotalem in collo & candelam in manu accenſam teneret, frater noſter G. Rhemenſis Archiepiſcopus nunc Epiſcopus Prænestinus Apoſtolicæ ſedis Legatus promulgauit in eos, qui à Præfato Rege diſcederent, & parti alteri adhærerent. Vt igitur Colonienſes, qui noluerunt in malo caput languidum imitari, ſed in eiuſdem Regis fidelitate perſtiterunt firmius, & perſiſtunt expurgato fermento veteri; quod voluit totam maſſam corrumpere, ſint noua conſperſio, ſicut ſunt azymi nihil corruptionis habentes,
B cum iuxta Canonicas ſanctiones accuſatione non egeant manifeſta, vnde nos eius exemplo, qui abſens corpore, præſens autem ſpiritu Corinthium damnarat abſentem, potuiſſemus in eum ſententiam promulgare, ad maiorem tamen cautelam conſilio Fratrum noſtrorum, & tam Epiſcoporum, quàm Prælatorum plurium, Diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus diſtrictè præcipientes, quatenus, cum apud Vos ſint iſta luce clarius manifeſtà, dictum Archiepiſcopum, pulſatis campanis & accenſis candelis, ſingulis Dominicis diebus & feſtiuis excommunicatum publicè nuncietis, & faciatis per omnes Eccle-
C ſias Colonienſes, & vicinas diœceſes, ſub ſolemnitate ſimili nunciari, ſuffraganeos & omnes vaſallos Colonienſis Eccleſiæ tam Clericos, quàm Laicos abſolutos ab eius obedientia nunciantes. Quia vero, ſi tantum ſcelus maneret inultum quiuis de cætero poſſet impunè inobedientiæ vitium, periurij crimen, & proditionis facinus perpetrare, ſub eadem vobis diſtrictione præcipimus, quatenus cum hæc nulla poſſint, apud vos tergiuerſatione celari, vos eum, auctoritate Noſtra ſuffulti, Pontificali officio, ſublato cuiuslibet contradictionis & appellationis obſtaculo remoto deponatis, niſi forſan infra menſem poſt factam à vobis denunciationem, ad ſedem Apoſtolicam acceſſerit iudi-
D candus, his, ad quos ius electionis noueritis pertinere, Apoſtolica authoritate iniungentes, vt perſonam idoneam, quæ tanto congruat oneri & honori, ſibi eligant in Paſtorem. Quod ſi electionem contigerit aliqua forte, quod abſit, conditione differri, ne bona Eccleſiæ Colonienſis poſſint interim deperire, alicui perſonæ honeſtæ & prouidæ ac potenti committatis adminiſtrationem ipſius. Quia vero eiuſdem Eccleſiæ tanto amplius zelamus honorem, quanto clerum & populum eius deuotiores & firmiores ſumus experti, ne vnitatem eius aliqua ſciſſura corrumpat: ſi forſan hi, ad quos ſpectat Electio, non potuerint

Laus Colonienſiū.

Conſtátia Colonienſium.

Digitized by Google

conuenire, præcipiatis eiſdem, vt in aliquos viros idoneos conferant vota ſua, ad ſedem Apoſtolicam accedentes cum conſilio Noſtro, qui A ad eorum concordiam faciente Domino dabimus operam efficacem, vt perſonam idoneam ſibi eligant in Prælatum. &c.

Adolphus Philippum contra Colonienſes ſollicitat.

Sed reuertamur ad Adolphum. Quid ille ad hæc? Agebat Spiræ Philippus: Itaque Spiram confluere, de Colonienſibus querelas deponere, auxilia petere, Sueuum contra Colonienſes incitare; verum Legati, qui hucuſque pœnitentem nequidquam præſtolabantur, (vt ex P. Serrario retuli) tertio decimo Kalendas Iulias die B BB. Geruaſio & Protaſio ſacra, per ſententiam Archiepiſcopatum Adolpho contumaci abrogarunt, Canonicis poteſtate noui Antiſtitis eligendi facta. Electus eſt Bruno è Nobiliſſima Comitum Seinenſium familia C Præpoſitus Bonnenſis. Hinc maior, quàm vnquam antea vaſtitatis, præcipuè in Diœceſi Colonienſi ſeges: Quotquot enim à Philippo faciebant, vbiq; rem ferro flammaque gerebant, itinera ad ipſam Agrippinenſem ciuitatem ita inſidebant, vt obſidione videretur cincta. Adolphus quoque Montenſis co- D mes, Frater Germanus SANCTI NOSTRI & exauctorati Archiepiſcopi Patruelis, è Tuitienſi caſtro grauiter Colonienſes affligebat. Prænuntius horum malorum vates fuiſſe Simon quidam monachus perhibetur à Cæſario *lib. 2. dialog. cap. 31.* quem ſtudioſus lector reuoluat.

Adolphus priuatur.

Bruno Seinenſis eligitur Colonienſem Archiepiſcopum.

Colonienſium afflictio.



Eodem



A Eodem anno poſt ferias Natiuitati D. Virginis conſecratas Philippus Moſellam tranſijt, ipſaque die B. Michaeli Archangelo dedicata Coloniam obſedit, ac quinque ſequentibus diebus maximis ruit impetu-
B bus ſed inaniter, in ciuitatem. Tandem Noueſienſes adortus ciuitati eorum captæ Adolphum reſtituit.

Philippus Rex Noueſium capit & Adolpho Archiepiſcopo reſtituit.

Decurrente hoc anno Innocentius tertius immunitatem Clero Colonienſi datam tabulis decimo Kalend. Ianuarij fixis ſtabiliuit, paſſim enim ea violabatur.

Innocẽtius pro Clero Colonieſi dat priuilegia.

Anno milleſimo ducenteſimo ſexto à nato Chriſto, à noſtri vero ſancti ætate, 21. Philippus in partes inferiores no-
C uum traduxit exercitum, In cuius occurſum effudere ſeſe Colonia Agrippina, Otto Rex & Bruno (quem Sifridus Moguntinus adſiſtentibus duobus Epiſcopis Anglis, in Archiepiſcopum eodem, quo hæc geſta ſũt, menſe cõſecrarat) quater mille equitum & duobus millibus peditum
D inſtructi, cum hoſte cõflicturi. Cõflixêre, ſed infœliciter; Apud caſtrum enim Waſſenbergenſe partim fugati, partim

1206.



Infœlix prælium Ottonis.

Digitized by Google

Bruno Archiepiſcopus capitur à Philippo Rege.

cæſi, partim in paluſtria loca compulſi prædæ ceſſerunt; ipſemet Archiepiſcopus Bruno captus, Philippo traditus eſt, qui ipſum manicis ferreis vinctum abduxit, & *vt ait Mutius lib. 19. Chron.* in vinculis duriter detinuit perpetuum annum: Otto vero per medios hoſtes multis eorum occiſis erupit; vix tamen ſui comitatus dimidia pars euaſit. Alij enim à Philippo ipſum perſequente capti ſunt, alii occiſi. Godefridus ait, Regem Ottonem cum Epiſcopo caſtrum Waſſenberg ingreſſum, ex quo circumcinctus Rex cum tribus ſocijs clam euaſerit; Epiſcopus verò in ipſo ſit captus.



Sifridus de Eppēſtein Cardinalis Mogūtin⁹.

Sifridus Archiepiſcopus Moguntinus capto Brunone clam ſe Coloniâ proripuit Romam, ad Eccleſiam S. Sabinæ, cuius tituli Cardinalis erat ibique per biennium ſubſtitit, donec Philippo extincto, auctoritate Apoſtolicâ eiecto * Lupoldo Moguntiam rediret. Non defuere poſt hæc Magnates, qui ſchiſmatis ſopiendi ſtudioſi, eò rem deduxerunt, vt Philippus & Otto haud procul Colonia (de loco colloquij altum ſilentium) authore Henrico de Kalenthin conuenirent. A miſtis vtrimque ſermonibus, reliquo, quo Sueuus ſuperſtes fuit, biennio, prior deſæuijt crudelitas; pax tamen haud confirmata. Otto dein dum ijs locis, quæ ipſi adhuc parebant, hoſtile minus metueret, & in Brunouicenſibus omnia ordinaſſet, in Angliam ad Auunculum Regem (natus enim erat Otto è Mechthilde Henrici

** Cæſar. lib. dial. 2. c. 9.*

rici

A rici II. filia, Richardi Primi & Ioannis Angliæ Regum ſorore) nauigauit, vbi magno cum honore ſuſceptus, aliquamdiu detentus eſt. Interea ciuitas Colonienſis gratiam Philippi Bodobrigæ commorantis ſupplex, deprecatione Brabanti redemit & fidelitatis iuramentũ Spirenſi Epiſcopo eo nomine Coloniã ablegato dixit Refert hæc ita Mutius *li. 19. Chron.*

Colonienſes reconciliantur Philippo.

Colonienſes vbi extra mœnia nuſquam eſſent tuti, omnibus ferè redactis in poteſtatem Philippi &c. B miſiſſe ad Ducem Brabantiæ, vt eius conſilio & operâ reconciliarentur Philippo Imperatori, quibus Dux Brabantiæ ſuam operam fuerat pollicitus. Veniſſe ergo legatos Colonienſium ad Imperatorem Philippum Botpardiam petitum, vt condonet tot eorum delicta, offerentes Adolpho omnia, quæ habuerat vnquam Epiſcopus in vrbe C iura, Cæſari item Philippo facturos plura, quàm ipſe vel ſuo vel imperij nomine vnquam poſtulaturus eſſet, pollicentes; Philippum recepiſſe eos in gratiam, nihil pœnæ grauioris propter rebellionem illis impoſito. Quare cum Legatis Colonienſium miſiſſe quoque ſuos Philippum, qui D Colonienſibus ciuibus pacis conditiones expoſuerint, quas vbi viderant non modo æquiſſimas, ſed etiam mirè faciles; gratias egiſſe Philippo, & quæcunque poſtularat iuraſſe prompto animo. A Philippo igitur in dignitatem Archiepiſcopi, reclamante Pontifice Romano, reſtitutum Adolphum, & quæcunque ad Eccleſiam pertinebant reddita, quædam alia armis capta Eccleſiæ illi donata:] Hactenus ille



Brabantiæ Dux.

Bruno & Adolphus Colonienſes Archiepiſcopi.

Adolphus igitur & Bruno exuti Epiſcopatu Colonienſi hic iniuriâ, ille etiam iure, comparatè in corporis atque ani-

Digitized by Google

mi ſordeſcebant vinculis. Interim Eccleſiæ Colonienſis nauicula ſuo deſtituta gubernatore, incertis, quod ad ſpiritualia, fluctibus ferebatur, adeo vt *Cæſarius lib. 7. dial. c.* 40. ſcribat iſto tempore nullos Coloniæ ſacris initiatos fuiſſe. A

1207. Nec ſubſequens annus Chriſti milleſimus ducenteſimus ſeptimus huic malo remedium attulit. Nam Philippus quidem in Sinzingenſi Imperij oppido ſupra Regiomagum ad Rhenum ſito comitia celebrauit, precibuſque inuitatus Colonienſium in peruigilio Paſchatis Agrippinam venit, nouem ibi dies commoratus, immodicas vectigalium exactiones ſuſtulit, iniuſtâ monetâ interdixit, & nuper datam Colonienſibus pacem conſtabiliuit ac iurari præcepit: Verum in negotio Brunonis aut Adolphi nihil eſt actum, donec anno decurrente circa ferias Sancto Andreæ dicatas, Auguſtæ Vindelicorum, Adolphus interuentu Philippi per Hugonem Hoſtienſem & Leonem S. Crucis Cardinales, ſedis Apoſtolicæ Legatos ab Excommunicatione, & Bruno eorundem Legatorum interceſſione per Philippum carcere exſoluti, ac Romam ad cognoſcendam de ſe Pontificis voluntatem ablegati ſunt. Cardinales verò miſſi erant ad pacem firmandam inter Philippum & Ottonem ex Anglia reuerſum, neque hoc eorum ſtudium infœliciter ceſſit. Vnde etiam anno inſequente, qui fuit Chriſti Milleſimus ducenteſimus octauus, NOSTRI ENGELBERTI nati vigeſimus tertius, Patriarcha Aquileienſis accepta ſimul alia honorifica legatione Romam ad Pontificem à Philippo pro confirmatione (vt inquit Godefridus) fœderis & compoſitionis, quæ per Cardinales inchoata fuerat, pro conſecratione Imperiali, & reſtitutione Domini Adolphi, mittitur; Apoſtolicus autem ipſum Adolphum ad ſe cum Legatis Regis ſupplicem venientem in oſculo pacis ſuſcepit, ſed tamen quod circa Brunonem fecerat, ratum eſſe volens, cum per biduum coram eo, ab vtriſque ſatis allegatum fuiſſet, ipſum Brunonem in Epiſcopatu confirmauit, literas ſuas Coloniam ad Clerum & Populum &

Sintzich.

Philippus Rex Coloniæ. B

Adolphus excommunicatione & Bruno Archiepiſcopus vinculis liberantur. C

Crantz. 7. Saxon. 16.

1208.

Pax inter Philippum & Ottonē Reges. D

ad

ad quoſque nobiles terræ iſtius tranſmittens, omnes ad eius fauorem
A & obedientiam ſollicitauit. Formam etiam pacis & compoſitionis pro qua præfati Legati aduenerant, cum ſuis conſecretalibus approbans rurſum ad prædictos Cardinales remiſit, & vt ad vnguem ipſum negotium perducerent impetrauit. Quibus alpibus tranſcenſis cum ad exequendum mandatum ipſius in Teutoniam perueniſſent, rumor peſſimus percrebuit, Scilicet Philippum Regem à Palatino comite Wittelinsbach Ottone apud Bauinberg peremptum.] Hæc ille,

Sententia Apoſtolica pro Brunone Archiepiſcopo Colonienſi.

Philippus Rex occiſus.

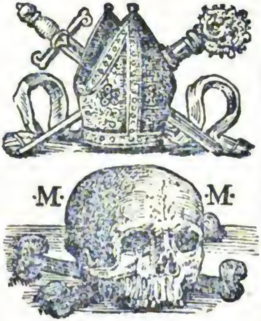
Qui & author eſt cædem Philippi in diem S. Albano ſacrum incidiſſe.

B Eodem anno Bruno Colonienſis ad ſuos redux, ſuſceptus eſt cum feſtiuo Colonienſis & Cleri & Populi gaudio, tertio Nonas Septembris, qui dies SS. Proto & Hyacintho conſecratus eſt, terrore aduentus eius ipſa Prouincia omni prædonum incurſu purgata eſt.

Bruno Colonienſis Archiepiſcopus ſedi ſuæ reſtituitur.

Sed & Adolphus Pontifici morem gerens, Brunoni ſe ſubmiſit, Adolphique complices, Comites ac Nobiles certatim (ait idem auctor) ad eum venientes fidelitatis iuramentum præſtiterunt.

Ea porro quietis iam ſeſe duntaxat oſtendentis facies mox
C immutata fuit. Bruno enim aduerſa, qua antea conflictatus fuerat, fortuna, & grauiſſimis itineris moleſtijs fractus, in Caſtro Blanckenbergenſi morbo corripitur, lecto affixus vix poſt integras à reditu ſuo octo hebdomadas, ipſo die fidelium animarum commemorationi de-
D ſtinato, ex hac vita demigrauit, corpus eius Coloniam deportatum, non ſine piorum planctu in Eccleſia Metropolitana conditum. Itaque Archidiœceſim Colonienſem, quæ iam caput nõnihil erigere cœperat, nouus caſus afflixit, omnia in peius hac occaſione ruiſſent, niſi & Ottoni ab æmulo olim ſuo li-



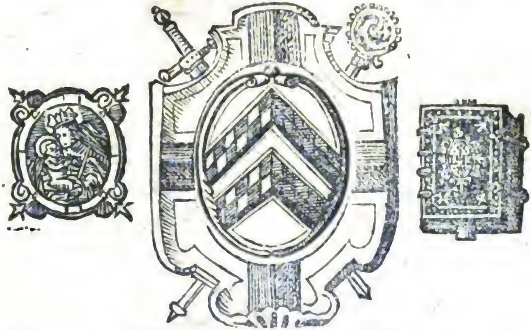
Blanckenberg.

Bruno Archiepiſc. moritur.

berato, circa ferias Sancto Martino conſecratas apud Fran- A
cofurtenſes à celeberrimo Electorum conuentu ſummus i-
terum honoris gradus delatus, & viduatæ Eccleſiæ de nouo
Præſule, quum primum commode id fieri potuit, prouiſum
fuiſſet. Non enim eorum omnium, penes quos erat in locum
defuncti Archiepiſcopi alterius creandi poteſtas, in primo
congreſſu ſuffragiorum conſpiratio erat, ſed anno demum
exeunte circa natalem Domini, (quo Rex Otto Colonien-
ſibus prius literis aduentum ipſius præſtolari iuſſis Coloniam
tenuit) ipſo ſuadente Theodoricus Collegii SS. Apoſtolo- B
rum Præpoſitus, Brunoni ſucceſſor deſignatus eſt. Fuit
Theodoricus è familia Heinsbergenſium Regulorum.

ſucceſſor deſignatur

Theodoricus de Hinſberg Archiep. Coloniẽſis



C

D

Hic mox poſt electionẽ Regalibus ab Ottone donatus, ab
eodẽ & iuris in Ducatus Weſtphaliæ atque Angariæ confir-
mationem obtinuit, idque præſentibus Henrico formoſo
Brunouicenſi Palatino & Rheni comite, ac Wilhelmo (à
quo noſtræ ætatis Brunouicenſes ac Lunenburgenſes Prin-
cipes deſcendunt) Fratribus Ottonis Regis. Verum de Ele-
ctione Theodorici audire lubet Cæſarium qui *lib. dial. 7. c.* 41.

Mortuo,

Digitized by Google

A Mortuo, inquit. Brunone, & poſt occiſionem Philippi, Ottone iam in Regno confirmato, de ſucceſſore in Eccleſia Colonienſi ſatis tractabatur; Hermannus Decanus Bonnenſis, qui vir eſt valde literatus, cum DEVM EIVSQVE GENETRICEM, ſicut ipſe mihi retulit, toto cordis affectu deprecaretur, quatenus tantæ Eccleſiæ dignus præficeretur, noctu in viſu eadem VIRGO BEATA ei apparens, & librum aureis literis ſcriptum porrigens, ait: Defer librum iſtum Epiſcopo. Nihil aliud in libro continebatur, niſi Angelicæ ſalutationes, id eſt, AVE MARIA GRATIA PLENA, per librum intellexit Epiſcopatum, quem cum ferre vellet Ioanni Epiſcopo Cameracenſi, eo quod tam Rex, quàm ipſi illi
B fauerent, probitatem illius cognoſcentes, reuocauit eum BEATA VIRGO, dicens: Non Ioanni, ſed Theodorico SS. Apoſtolorum Præpoſito deferas illum. quod ſi in Epiſcopatu non ſe bene habuerit, ſicut per me illum adeptus eſt, ita per me illo priuabitur. Semper in eius obſequio idem Theodericus deuotus fuerat, & ſicut mihi notum eſt, quotidie miſſæ eius quotidianæ vult intereſſe, nummum offerens ſingulis diebus. Tempore Electionis, cum Rex pro Epiſcopo Cameracenſi intercederet, eique ab Electoribus reſponderetur, quod idioma terræ ignoraret, ceſſauit. Hoc ipſum prædixerat præfatus Hermannus. Tunc
C Electores, perſonis quatuor *ſuffragia* ſua commiſerunt, à quibus Theodericus in Antiſtitem electus: qui poſt dies paucos, à malis conſiliarijs in tantum deprauatus eſt, vt modicam haberet differentiam inter perſonas Laicas & Eccleſiaſticas, inter ruſticos & Monachos. æquè ab his, vt ab alijs telonia recipiens, indebitis exactionibus vtroſque grauans. His alijſque actibus malis DEI GENETRIX irritata, egit, ſicut ex ſuperiori viſione colligitur, vt indignè ſatis à Moguntino deponeretur Epiſcopo, æmulo eius per electionem ſubſtituto.

B. M.V. Epiſcopatum Colonienſem confert & aufert.

Peccata Theoderici Archiepiſcopi.

Hactenus Cæſarius, qui per æmulum Theoderici SANCTVM NOSTRVM indigitat, cui quondam controuerſia ob
D Præpoſituram Metropolitanam interceſſerat cum Theoderico. *Vide ſupra pag. 24. litera A.*

Petrus à Streithagen Canonicus Heinſpergenſis *in ſua Montis Caballini gloria, Odâ tertia*, euectionem Theoderici ad Archiepiſcopatum & reliquam eius vitam his exhibet verſibus:

Digitized by Google

ALter nunc redeat lucis in orbitam, A
Denſis è tenebris Myſta Coloniæ,
Queis longi ſpatio temporis obrutus,
Vix vltra patriæ commeminit ſuæ.
Nam quid non liceat falcigero patri,
Texenti innumeris ſæcula ſæculis?
Lethæo penitus gurgite proluit, B
Humani generis facta potentia.
Hic ergo placidis moribus inclytus,
Et caſto iuuenum præpoſitus choro,
Non tam per Procerum conſona ſymbola,
Quam læto auſpicio matris olympicæ,
NB. De cultu Deiparæ.
Mitra promeruit cingere verticem. C
Quod namque aſſidua percoleret prece
Patronam, obſequiis illius additus,
Mercedis retulit nobile præmium.
At vero facinus temporis obſtitit
Fauſto principio, cunctaque turbine
Conuoluit nimium, prô, lachrymabili.
Qualis Phoſphorei lumina ſideris,
Nitentis radijs verſicoloribus, D
Extemplo tenebras mutat in horridas,
Tempeſtas gelidis fœta Aquilonibus.
Riuales aquilæ bella per aſpera,
Quaſſabant miſeri tunc decus ImperI,

Et

Digitized by Google

A Et cura Themidos ſepoſita procul,
Ibant arbitrio ſanguineæ Deæ.
Hinc dum conſilijs triſtibus obſequens,
Ottonis retinet fata ruentia,
Tactus Romulei eſt fulmine Præſulis,
Diro Romulei fulmine Præſulis.
B Quin ſummo pariter motus ab ordine,
Et iuſſus bifidam ponere cauſiam,
Priuatis ſenuit dein penetrabilibus.
Nemo promoueat fœdera turbida,
Conſtans in ſocios illicita fide,
Cum contra ſacra ſunt, iuraque cælitum,
C Hîc mandat pietas figere terminum.

Ita Streithagenus de Theoderico.

Porro Theodericus vetera amicitiæ fœdera cum Brabanto mox renouauit, præſentibus NOSTRO ENGELBERTO PRÆPOSITO MAIORE, Conrado Maiore Decano, Theoderico Præpoſito S. Gereonis, & M. Oliuero Maioris Eccleſiæ Scholaſtico, Gerhardo Geldrienſi, Theoderico Cliuenſi, Guilielmo Iuliacenſi, Henrico Seynenſi, Adolpho Montenſi, Georgio Wedano & Henrico Keſſelenſi comitibus, Rutgero de Merheim, Ottone de Wickrode, Walramo & Henrico Fratribus, Miniſterialibus etiam S. Petri, Hermanno Aduocato, Godefrido Camerario, Theoderico de Koſlaer, Francone Pincerna, Wilhelmo Schilling, ciuibus Colonienſibus Gerardo Saphyro, Ioanne de Lintgaſſe, Apollonio Kleingedanck, Engebrando de S. Columba, Richolfo Perſuſo, Hermanno Grein, alijſque pluribus. Anno

Teſtes renouati fœderis Brabantici.

D

Digitized by Google

1209. Anno milleſimo ducenteſimo nono, Theodericus Colo- A
nienſis Sabbatho poſt Pentecoſten à Theoderico Traie-
ctenſi Epiſcopo ſacris initiatur, & ſequenti Dominica, id eſt, Octaua Pentecoſtes à Goardo Leodienſi Antiſtite præſentibus ſuffraganeis ſuis in Epiſcopum conſecratur. *Hæc Panthaleonita.* Sed eius nominis Epiſcopum non reperio fuiſſe in ſede Leodienſi, quam id temporis poſſidebat Hugo Petrapontius factus tandem Archiepiſcopus Rhemenſis. Circa hæc tempora Rex Otto magno cum apparatu Italiam ingreſſus B tertio Nonas Octobris, die Dominica poſt Diui Michaelis *vti Godefridus*, vel vt *Sigonius*, V. Idus eiuſdem menſis ante ferias S. Michaelis Imperator eſt conſecratus: conſecrationem ipſo, quo facta erat die, Innocentium inter Romanoſque, ac Ottonem Germanoſque diſcenſio Italiæ C Germaniæque, quin Ottoni ipſi, & Theoderico Noſtro, ac diœceſi Colonienſi pene fatalis inſecuta eſt: Romani ſiquidẽ ob quaſdam expenſas ab Ottone exactas, & iniurias à Germanis ſibi irrogatas, *vt ſcribit Bellouac, ſpec. hiſtor. lib.* 29. *cap.* 106. manus cum illis conſeruère; quo in conflictu quamplurimi Germanorũ trucidati D

Otto in Italiã venit & orbẽ totũ turbat.

Quia Otto ſua in Italiam profectione atque expeditione diſsidiũ excitauit, quod S. noſtro ENGELBERTO *Colonienſis mitræ obtinendæ occaſionem præbuit, lubet hic de eius calamitoſiſſimæ controuerſiæ initijs quaſdam afferre auctorum diſcrepantium ſententias.* PRIMO *appendix Friſingenſis de S. Blaſ. cap.* 52. *negare videtur Pontificis Imperatorisq́; animos à ſe diuulſos. Refert enim Imperatorẽ honorificè à Pontifice ſuſceptũ, ac dicto ſacramento, laureaq́; obtenta lætum ab vrbe in Hetruriam receſsiſſe.* Secundo *Bzouius ex Carolo Sigonio narrat: Roma prius egreſſum Imperatorem, quam contra Pontificem inſurrexerit occupando opida iuris Eccleſiæ Romanæ, atq; infeſtando Fridericum Siciliæ Regem, quaſi moliretur ipſum imperio exigere ac pacem imperij perturbare. Obtinebat autem Fridericus Regnum Siciliæ ac patrimoniũ S. Petri à ſede Apoſtolica, cui interuentu Gregorij VII. id olim dono reliquerat Mechtildis Henrici Imperatoris Neptis, ac Godefridi primum, deinde Actij ſeu Azonis*

A cidati ſunt, ſed & vndecies centeni, quod poſtmodum queſtus eſt Imperator, equi deſiderati: Acceſſit (quod & caput fuit rei) Imperatoris à ſolemni, quod præſtiterat iureiurando de B Regno Siciliæ & patrimonio S. Petri non infeſtando ſed potius defendẽdo, diſceſſio. Nam vrbe egreſſus, poſthabita iuramenti religione, primum C patrimonium S. Petri, dein & Apuliam hoſtili incurſu moleſtare, arceſque & oppida ſibi ſubijcere, eos qui Romam religionis aliáve de cauſa itarent, capere, aut ſpoliare, nequicquam D prohibente & cenſuras Eccleſiaſticas iniuriæ vindices comminante Pontifice.

zonis Eſtenſis vxor, filia Rutgeri Principis Siciliæ, quæ obijt Anno Chriſti 1115. Bzouius Godefridus Panthaleonita ad annũ C. 1209. TERTIO *fragmentum hiſtoricum M. Alberti Argentinenſis Chronico in manuſcriptis codicibus præfixum meam hic allatam opinionem de iuramento rupto confirmat, ſed videtur innuere. Nihil in ipſa vrbe ſimultatum fuiſſe inter ipſos exortum, cum ijs anno ſequenti initia dediſſe referat periurium Cæſareum.* QVARTO *H. Mutius lib. 19. aſtruit quidem in ipſa vrbe natas controuerſias, non ex rupto, ſed detrectato ſacramento: Innocentius, inquiens, poſtulat ab Ottone iuramentum de patrimonio S. Petri defendendo, & ſanctæ Eccleſiæ obedientiam præſtando. Ottone hæſitante, neque tam prompto vt Romani ſperabant; improbius autem Romanis exigentibus, oritur tumultus, ad arma concurritur inter muros anguſtiæ impediebant Germanos, ex tectis & altioribus ædificiorum tabulatis euoluuntur in Cæſarianos lapides, multi primæ nobilitatis, & familiariſſimi quique occumbunt, multi grauiter vulnerantur Otto cum Romanis expoſtulauit, & petijt ab eis reſarciri damna.* Hæc authores citati. *ſed quia pluriũ & grauium virorum ſententiã diſſidium à Cæſare ex violato iuramento, intra vrbis cæpit mœnia, eorum ſum ſecutus authoritatem. Et ſanè mihi perſuaſum habeo: Innocentij conſtantis ac Sancti viri animum, non niſi grauiſſimis laceſſitum iniurijs ab Ottone, cui ſemper ſtuduerat, fuiſſe abalienatum.*

Et iure merito Pontifex vindictam hanc irrogauit Imperatori, quia hic conditiones pactioneſque de regno Siciliæ duplici perturbarat periurio. Nam præter memoratum iuramentum, ſub ipſo conſecrationis actu in Vrbe

A ſede Apoſtolica Otto receſſit.

interpoſitum, aliud, antequam in Italiam cogitaret, Noueſij
Anno 1201. VI. Idus Iunij dixerat. Papa ergo telis Eccleſiaſti- A
cis contumacem confixit, ſubditos iuramento abſoluit, ſub
anathematis: *vt refert Bellouacenſis dicto loco*, interminatione
prohibens; ne quis eum Imperatorem haberet, aut nomina-
1210. ret: Sic receſſerunt ab eo Landgrauius Thuringiæ, & Archi-
epiſcopus Moguntinus, ac Treuirenſis, Dux Auſtriæ, & Rex
Bohemiæ, multique alij cum ſæculares, tum Eccleſiaſticæ
perſonæ. Contigerunt hæc Anno 1210. à nato Chriſto, æta-
tis S. ENGELBERTI 25. Hinc nonnulli Germaniæ Proce B
res cum iam memoratis, Francofurti ipſis Idibus Nouembris
conuenēre, Imperium Friderico Siculo Adoleſcenti annos
decem & ſeptem nato (quem Pater Henricus Sextus Impe-
rator, ante hac in cunis adhuc vagientem Regem Romano-
rum renunciarat) detulere; eoque nomine Nobilem virum
Henricum de Niſen & Anſelmum ab Inſtingen virum inge-
nuum, adſignatis quindecies centenis marcis expenſarum
loco ex reditibus Imperij perſoluendis, Romam inde in Si C
ciliam ablegauere; quorum ille Veronæ vt Longobardorum
animos Siculo conciliaret, ſubſtitit; Hic reliquum iter emen-
ſus, mandata tandem, licet ægrè, perfecit. Conſtantia enim
Arragonia quæ Emmerico Hungariæ Regi prius nupta fue-
rat, omnibus modis animum Regis auertere ſtudebat, ne Im-
perij Germanici faſces oblatos admitteret; tum quod mari-
to Iuueni timeret, tum quod domeſtica, abſente Rege, in Si D
cilia metueret diſſidia: Verum euicit imperandi Cupido,
quin & ratio: Nam vxor ſuſceptâ prole Henrico, quem S.
ENGELBERTVS poſtmodum Aquisgrani coronauit, nihil à
ſuſpicato periculo, ſi domi tantummodo prolem retineret,
metuendum arbitrabatur.

1211. Anno huius ſæculi vndecimo, S. ENGELBERTI *26.* alius
Babenbergi habitus eſt conuentus, de ſufficiendo in locum
Otto-

Otto ex-cōmunicatur.

In dicto fragmento habetur An. 1211. mandāte Papa per totam Alemanniā promulgari cœpit ſentētia excommunicationis lata in Ottonem.

Fridericus Ottoni ſurrogādus

Cupido dominādi ad difficultates hominē trahit.

Moguntinus Cardinalis.

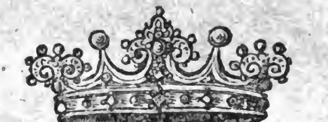
A Ottonis Friderico Siculo. Procurarat id Sifridus Moguntinus S.Sedis Apoſtolicæ Legatus,qui & ibidem Imperatorem ab Innocentio Pontifice anathematis vinculis nexum,& Imperio excidiſſe,denunciauit: vtque idem ſuo exemplo à reliquis Eccleſiarum Antiſtibus fieret, auctoritate Apoſtolica miſſis vndique literis,mandauit.

Cæſar. lib.5. dial. cap.21.

Idem annus celebris eſt multorum diuerſæ conditionis atque dignitatis expeditione contra Albigenſes, in quos iue-
B runt Lupoldus Dux Auſtriæ, ADOLPHVS COMES DE MONTE FRATER GERMANVS SANCTI NOSTRI, Wilhelmus comes Iuliacenſis, cuius Wilhelmi degenerem vitam & in fœliciorem mortem: *Cæſarius lib.dial.12.cap.5.* deſcribit & commemorat: Deum miſericordem, vt Wilhelmum à peccatis reuocaret,aliquando gloriæ ſuæ aliquid oſtendiſſe: cum in ſacra Natalitia nocte incomparabilem & Angelicam
C melodiam eum tertio audire permitteret, quam tamen muſicā NOSTER ENGELBERTVS tunc maioris Præpoſitus percipere non potuit. Hunc autem Wilhelmum comitem, exiſtimo Patrem fuiſſe alterius Wilhelmi,
D quem literæ de Anno 1237. Iuliacenſem & nemoris comitem appellant.

S.Engelbertus cœleſtē muſicām non audit.

Wilhelmus comes Iuliacenſis.



Anno Domini Milleſimo ducenteſimo duodecimo, ætatis S. ENGELBERTI vigeſimo ſepti- 1212.

ſeptimo, Otto Apoſtolicum Pontificis ſentiens fulmen, & pertimeſcens ne maior à ſe fieret Principum diſceſſio (reliquerant enim Ottonem præter alios compluies ſupra nominatos Principes, etiam S. ENGELBERTVS ET FRATER EIVS ADOLPHVS) Nurenbergam Imperij primates euocat, cauſaſque belli Italici Præſentibus exponit. A

S. Engelbertus excommunicatum Imperatorem deſerit.

Ottoni iam piorum cœtu & Imperio per ſententiam Pontificis moto, impenſius Theodericus Colonienſis adhærebat. Quare Moguntinus ipſum diſciplinæ Eccleſiaſticæ gladio cæcidit. Theodericus anathemate percuſſus, contempta ſpiritualis Dignitatis poteſtate, ſacris operabatur & chriſma conficiebat, vnde Archiepiſcopali ſede, Sifridi in cœna Domini COLONIAM venientis decreto, deijcitur. Hinc Adolpho olim exauctorato nouus animus, qui *vt inquit Godefridus,* eodem anno in Vigilia aſcenſionis Domini, Coloniam rediens Prioribus & Clero, ſe à Papa inueſtitum & Theodericum officio & beneficio deiectum affirmabat: Clerum etiam ſibi obedire Apoſtolica auctoritate præcepit. Theodericus vero Archiepiſcopus cernens ſe à Clero derelictum ad exhibendam ſatisfactionem Romam progreditur, vbi per longum tempus demoratur.] *Hæc Panthaleonita.* Imperator interea in Germanos nonnullos ſui deſertores Seuerius quiddam ſtatuendum ratus, in Thuringiæ Landgrauium mouet, illiuſque ditiones ferro igneque vaſtat. At Fridericus Ottonis æmulus è Sicilia excitatus ac Romam profectus à Papa cum honore ſuſcipitur & quorundam Principum auxilio Italiam tranſiens in Alemanniam venit; vbi à cunctis Principibus & Nobilibus ſuperiorum partium cum gaudio fuit exceptus. Otto vero Imperator cum exercitu illi occurrere ſtatuit: ſed conſiderans ſuam partem infirmiorem, dimiſſo exercitu occultè ad inferiores partes ſe tranſtulit. Fridericus Moguntiam reuerſus in ferijs S. Andreæ Apoſtoli, cele-

Theodoricus Colonienſis Ottoni inhærens excõmunicatur B

Adolphus ſedẽ Colonienſem repetit. C

Clerus Colonienſis obedit S. Sedi Apoſtolicæ.

D

Friderici expeditio in Germaniam.

A celebrem curiam habuit: vbi plurimi Principes ab eo fundis clientelaribus ſeu feudis inueſtiti, vel vt loquitur Godefridus fidelitatis iuramentum præſtiterunt:] Quæ expreſſius manuſcripta Patris Seratij *hiſtoria Mogunt. in Sifrido Archiepiſcopo recenſet.* Fridericus, inquiens, de ciuitate in ciuitatem progrediens ab omnibus vt Rex ſuſcipitur, & in breui tempore Romanum Imperium obtinuit, in feſto deinde S. Andreæ Apoſtoli celebrem Principum curiam habuit Moguntiæ, præſentibus ibidem Treuirorum & Sifrido Moguntino Archiepiſcopis, Herbipolenſi, Argentinenſi, Conſtantienſi, & Baſilienſi Epi-
B ſcopis, Rege Bohemiæ, Palatino comite Rheni & Landgrauio Thuringiæ, vbi multi Principum Friderico fidelitatis præſtitere iuramentum:] Hactenus Serrarius.

Annus milleſimus ducenteſimus decimus tertius à nato Saluatore, verum à SANCTO NOSTRO 28. Agrippinenſibus nouum incommodum attulit. Venerat Otto Monaſterienſium Antiſtites ſucceſſor Cattimileboci, vt ſupra ad annum 1203. memini, Coloniam, vbi ab ijs, qui cum Imperato-
C re faciebant, apprehenſus, eo, quod & ipſe Pontifici & Decreto Sifridi morem geſſiſſet, Werdenam (Inſula eſt Cæſaris infra Noueſium) captiuus abductus eſt. Quæ cauſa fuit, vt ciuitati Colonienſi ſacris à Sifrido, verno eius anni tempore, quo Epiſcopus captus erat, interdiceretur.

1213. Coloniæ capitur Otto Monaſterienſis Epiſcopus. Colonienſes ſub interdicto.

Anno milleſimo ducenteſimo quarto & decimo, Otto Imperator nouum ſuſcipiens bellum cum Gallo, apud Bouinas *Godefridus habet iuxta Tornacum* infœliciter conflixit.
D Qua fortuna ita vires eius attritæ fuerunt, vt nihil deinceps graue contra Fridericum Siculum attentare potuerit.

1214. OTTONEM DEVS PVNIT ADVERSO PRÆLIO.

Refertur Otto centum quinquaginta peditum millia in exercitu habuiſſe, nec paruam equitum manum, deuenit Imperatoris aquila cum Dracone in poteſtatem Galli. Ipſe vero Imperator cum primoribus fuga ſibi conſuluit, abijtque *vt ait, H. Mutius in Chron. German. lib. 19 ſub finem,* in Saxoniam, vbi deſperatis omnibus rebus, mœrore animi confectus in-

cidit in morbum corporis, obijtque paucis diebus magnis doloribus corporis & animi affectus. Cladem illam vltimam Otto accepit & mortuus eſt Anno 1214.] *Ita Mutius* verum in hoc fallitur. Mortuus eſt enim 1218. teſtibus *Bzouio, Thoma Cantiprat. & Alberto Crantzio.* Hoc in prælio triginta maiorum ordinum Ductores, inter quos Ferdinandus Flander, Reginaldus Lotharingus, comes Salisburienſis & alij, capti Pariſios ſunt miſſi, & vinculis mancipati. Interim Colonienſes nullo aduerſo caſu à fide Ottonis deſciuerunt, etſi alias grauiſſimè impeterentur: Tanta enim fuerat armorum etiam hoc anno de diœceſi contentio, vt æræ, epochæque loco, in ijs, quæ publicè conficiebantur inſtrumenta contractuum, bellum hoc notaretur. Vidi pacta conuenta inter Godefridum comitem Arnsbergenſem, & Eccleſiam Graffſchaftanam, queis comes Abbati & Monaſterio Graffſchaftano, decimas in Warſtein dimittit, exceptâ ſyluâ arduâ quam nec ipſis nec alijs incidendam conceſſit. Tandem hoc modo concludebantur: *Acta ſunt hæc in caſtro Arnsberg, Anno Dominicæ Incarnationis* M. CC. XIV. IX. *Kalend. Decemb. Præſidente ſedi Apoſtolicæ Innocentio ſub * ciſmate Romani Imperij durante VVerra Archiepiſcopatus Colonienſis, ſub teſtimonio virorum ſubſcriptorum, Arnoldi Venerabilis Abbatis in VVedinghauſen, Godefridi ſacerdotis eiuſdem cœnobij confratris in Graffſchaph, Henrici Decani de VValmethe, Henrici Nobilis viri de Arnsberg, Rutgeri militis de Burghenne, Luberti Platern, Hermanni de Elſepe Domino noſtro Ieſu Chriſto regnante &.......... in ſæcula ſæculorum Amen.*

Colonienſes Ottoni pertinaciter adhęrēt

* *ſchiſmate.*

A B C D

Ad hunc annum, extat Beati Engelberti maioris & Sancti Georgij Præpoſiti diſpoſitio quædam & traditio prouentuum ad officium theſaurarij S. Georgij, qua profitetur *ſe ad honorem Dei, B. Georgij & Sanctorum omnium bona inibi nominata cōferre, ſub ſigilli * ſui & B. Georgij munimine ac teſtimonio Vortleni Decani, Hermanni Scholaſtici, Adæ ſacerdotis & aliorum Canonicorum*

* *Sigillum S. Engelberti vide ſub arbore, genealogica expreſſum.*

corum

Digitized by Google

Canonicorum omnium, H. nrici Canonici S. Petri, Rudolphi maioris,....
A *....Ludovvici de Lulſtorff &c.*

Colonienſium fides in Ottonem huc vſque continuata, nec etiamnum lapſu temporis vacillabat. Nam Anno 1215. SANCTI NOSTRI triceſimo, dum Fridericus Andernaci Kalend. Maij comitia quædam celebraret, Imperator Otto ab omnibus derelictus, Coloniæ adhuc commoratus eſt] *ita Godefridus*. Detinebatur hucuſque Monaſterienſis Præ-
B ſul, in INSVLA CÆSARIS, vinculis, nec vt exſolueretur, cuiuſquam precibus Otto flecti poterat. 1215.



Adolphus ergo comes Montium SANCTI NOSTRI frater Inſulæ caſtrum obſedit, quod dum per plurimos dies impugnaret, & parũ proficeret; tandem per
C foſſores cuniculis actis ad ipſam turrim, propugnatores caſtri coegit, vt haſtis abiectis, caſtrum cũ ipſo Epiſcopo traderent, impetratâ ab ipſo liberâ cum om-
D nibus ſuis diſcedendi facultate: Factum hoc eſt in peruigilio B. Iacobi Apoſtoli. Eodem etiam tempore Fridericus Rex Siciliæ cum quibuſdam Principibus & Nobilibus totius Lotharingiæ Aquiſgranum profectus, ſequenti die, ſcilicet in ferijs S. Iacobi à Sifrido Legato ſedis Apoſtolicæ, quod Colonia Archiepiſcopo deſtitueretur, in Regem vngitur, atque in Regio ſolio collocatur. Inde contra Henricum Ducem Brabantiæ, qui ſemper ſtudebat Ottoni, profectus, ipſo S. Bartholomæi Traiectum venit ex improuiſo, ac vaſtatâ Brabantiâ ingentes egit prædas; Henricus Dux territus feſtinat illi obuiam, vinculiſque

Adolphus Montenſis Werdenã capit.

Godefr.

Fridericus Aquiſgrani coronatur.

Errat Franc. Guillimãnus lib. 6. Habſ-



burgicorum duces à Theoderico Colonienſi Fridericum coronatum.

culiſque ſe obtulit vſque dum filium ſuum obſidem daret, atque alios, quos Rex deſideraret, de ſua prouincia. Quibus peractis Traiectum rediјt. Ab ipſius exercitu, auxiliãte Leodiẽſi Iuliacum tranſito Moſa in Natiuitate BEATISSIMÆ VIRGINIS MARIÆ obſidetur & deuaſtatur: quod hodœporicum Friderici, hiſtoriamq; Patriæ non parum illuſtrat; Fridericus verò hoſce ſibi debellandos putauit, quod hi vnanimiter Ottoni fauentes aduentum Friderici in Germaniam impedire volebant. *Ita fere AEgidius aureæ vallis Monachus in Catal. Epiſcoporum Leod. in Hugone Petrapontio.*

Friderici progreſſus proſperi.

1215. Iões Sanctẽſis crucẽ prædicat.

✠

Fridericus Rex vt aliquã Deo & Eccleſiæ gratiam referret voto ad ſacrã ſe expeditionẽ obligauit] Franc. Guill.

Anno 1215. Innocentius Pontifex expeditionem in ſanctam terram tanto tempore à Paganis occupatam, ſuis miſſis tota Europa literis euulgauit. Quem in finem Aquiſgrani conuentu celebrato, dicente ibidem de cruce, vt *teſtis eſt Godefridus*, ex præſcripto Pontificis Ioanne Sanctenſi ſcholaſtico, nomina ſua dedere: Fridericus Imperator, Sifridus Archiepiſcopus Moguntinus, Hugo Leodienſis, Bambergæ, Patauiæ, Argentinæ, Eichſtetenſis, Conſtantienſis, Auguſtenſis Epiſcopi, Henricus Dux Brabantiæ, Dux Morauiæ, Dux Limburgi, Walramus Dux Ancciæ, comes Palatinus Tubingæ, Marchio Badenſis, Ludowicus * Loſſenſis, *Mutius habet Lohenſis*, Adolphus Montenſis, frater SANCTI NOSTRI, Iuliacenſis, Seinenſis, Spanheimenſis, de Naſſaw, Feldendienſis, Hirſutus, Syluestris, Comites aliique qui ſe (*vt aiunt Godefridus & Mutius*) cruce ſignarunt.

** Cæſar. lib. dial. 9. c. 48.*

Hoc eodem anno Panthaleonitæ Colonienſes cenſura ſolutos narrat, Poſt hæc, inquiens, Treuirorum Archiepiſcopus Coloniam veniens,

Digitized by Google

A niens, ciues ad concordiam & ſubiectionem Friderici Regis hortabatur, quod vbi cum Duce Brabantiæ elaboraſſet, in Octaua S.Panthaleonis ſacrum in Eccleſia S.Petri celebrauit, Clerum & Populum à nodo excommunicationis abſoluit. Nam ciuitas per annum & quinque menſes propter Imperatorem excommunicata, & ſub interdicto poſita fuerat, & diuina in Eccleſijs officia omiſſa. In ipſa etiam die Fridericus Rex ciuitatem ingreſſus, à ciuibus & Clero ſuſcipitur, per ſeptem dies ibidem demoratus. Hæc eadem confirmat & illuſtrat Diuæus *lib.10. rerum Brabant.* Anno, inquiens, 1215. Theodericus Treuirorum Archiepiſcopus ac Henricus Dux noſter Coloniam profecti (quæ etiamnum cum Theoderico Archiepiſcopo ſuo Ottonem reuerebatur vt Imperatorem) ciues ad obedientiam Friderici reduxêre, interdicto ſacrorum, cui per annum & quinque menſes obnoxij fuerant, ſolutos. Vbi quarto Auguſti Imperator ſummo cum honore exceptus ſeptiduo commoratus eſt. Addit Godefridus, ab Imperatore omnes præſentes Nobiles cũ ſuperiorũ, tũ inferiorum partiũ monitos, ijſq; imperatũ, vt adulterinã monetã, iniuſtaſq; vectigalium exactiones abrogarent, ac perpetuam pacem ſeruarent.

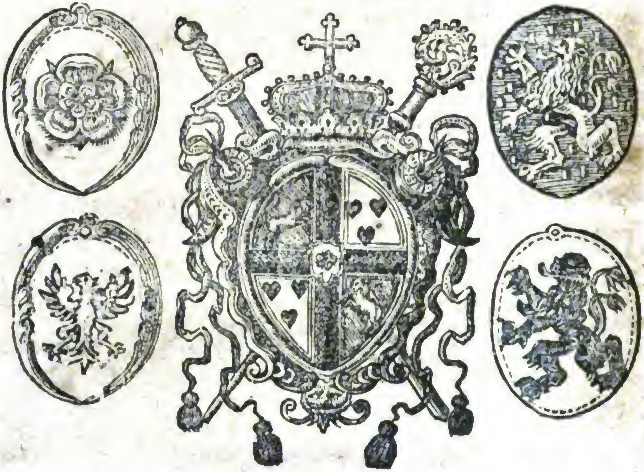
Fridericus Rex Coloniæ. B

C In miſerando illo totius Imperii & Eccleſiæ Colonienſis ſchiſmate, variiſque tumultuoſis factionibus; Clerus primarius ſedi Apoſtolicæ obſequentior, viros prudentes Romam ablegârat; vt, quid aut de exauctoratis vtroque Adolpho & Theoderico Papa diſponeret, aut de nouo præſule eligendo ſtatueret, iuſſa capeſſerent. Theodericus, *teſte Godefrido*, Romæ diu quidem honoribus vt reſtitueretur, inſtitit; ſed fruſtra. Nam Priores ſeu Canonicorum cœtus datis à Papa literis, alium eligere iuſſi ſunt. Legatis Coloniam reuerſis; Canonici altera die poſt Dominicam Inuocauit, id eſt, 22. Februarii in Feriis cathedræ S.Petri dicatis, in Metropolitana Eccleſia congregati, ENGELBERTVM maiorem Præpoſitum in Epiſcopum delegerunt. Cuilibet verò Epiſcopo exauctorato Adolpho videlicet & Theodorico, aſſignatæ ſunt ex reditibus Epiſcopalib. alimentorũ loco, trecẽtæ marcæ, vt vult *Cæſar.* vel vt *Chron. Colon. &* mſc. *Brauvvilerenſis*, quadringentæ.

Reuerẽtia Cleri Colonienſis erga Sanctiſſimum.

D S.Engelbertus eligitur in Archiepiſcopum.

H S. ENGEL-



A

B

C

S. ENGELBERTVS

COMES DE MONTE ET ALTE-nâ ex Archidiacono & Præpoſito Metropolitano Archiepiſcopus Colonienſis S.R. Imperij Princeps Septemuir ac per Italiam Archicancellarius Weſtphaliæ & Angariæ Dux, electus Anno $^{1215.}_{1216.}$ die 22. Februarij. D

Differẽtia ætatum in-

HIc Lectorem monitum volo, *Godefridum*, dum ſcribit ſub Annum 1215. SANCTVM ENGELBERTVM feria ſe-cunda

A cunda poſt Dominicam inuocauit Epiſcopum eſſe electum, ſequutum fuiſſe in annorum computatione Eccleſiam Gallicanam, quam Colonienſes ad annum vſque milleſimum trecenteſimum decimum imitabantur. Iſto vero anno, vt ex capite 23. Synodi ſub Henrico Virnenburgico Anno 1310. habitæ conſtat, Colonienſibus imperatum eſt, vt deinceps ex Romanæ Eccleſiæ, quæ omnium Eccleſiarum mater eſt, vſu rationem ſupputandi annos Chriſti obſeruarent: cum prius Epocham annorum ſalutis noſtræ à Paſchate, ſub ter- B tio aut quarto demum poſt Romanos menſe, inchoarent.

ter Romanā & Colon. Eccl.

Creatus eſt ergo SANCTVS NOSTER in Archiepiſcopum, & Electorem Colonienſem pro ratione inchoandi annos ex Eccleſiæ Romanæ vſu, quo nos nunc vtimur, anno Chriſti milleſimo ducenteſimo decimo ſexto, aliàs ex veteri more numerandi anno quinto & decimo. Atque ita literæ anni 1215. perhibent S. ENGELBERTVM fuiſſe Colonienſem Epiſcopum electum, vt eſt in diplomate *quo decimæ* C *in Berentorp per Hermannum, VVenemarum, Arnoldum, Erembertum fratres de Caminata translatæ ſunt in Abbatem & conuentum in Scheida teſtibus Lamberto Decano SS. Apoſtolorum* * *&c.*

1216.

Vō Kamen

* *Cæſar. lib. dial. 9. c. 4.*

Caput Quartum.

In quo agitur de difficultatibus quibuſdam magnis S. ENGELBERTI *in principio ſui regiminis & annis ſequentibus.*

D POſt depoſitionem Othonis Friderico adhærens, ac per hoc fauorem Domini Innocentij Papæ conquirens, communi conſenſu in Archiepiſcopum electus eſt. In ipſa die electionis ob præcedentem infirmitatem tam debilis fuerat, vt vix ſtare aut incedere poſſet: eratque ſignum, quòd flebile principium melior fortuna ſequeretur. Nam circa principium electionis eius, totius pacis inimicus diabolus, qui feruceſcere facit quaſi ollam profundum maris, ſuſcitauit ei aduerſarios acerrimos, ſcilicet Theodoricum Comitem de Cleuo, & Walramum Ducem de Limburg & Comitem in Lutzelburg, eorumque cognatos &

auxiliarios,vt futurus Machabæus in eis experiretur. Quos ita humiliauit & repreſſit, vt illorum exemplo cæteri Comites ac nobiles terræ A
territi, contra ipſum mutire non auderent, verentes ſibi euenire poſſe,
Comitia, pro Comitatu. quod quidam ait: Tum tua res agitur, paries cum proximus ardet. Ædificauerat enim Walramus caſtrum & villam forenſem in Ducatu Colonienſi, quam Dominus Archielectus deſtruxit & exuſſit. Ob quam cauſam tam graues ortæ ſunt inter eos inimicitiæ, vt Dominus Archielectus, & frater eius Comes Adolphus, diuortium fieri vellent inter Henricum filium Ducis Walrami, & filiam eiuſdem Adolphi, conſanguinitatem prætendentes, ne Comitia ad Henricum vxoris gratia deuolui poſſet. Non fuit adeo potens, qui in Ducatu eius vel Epiſcopa- B
Aduerſarios vt edomuérit. tu, inimici ſui terram vaſtare auderet per incendium. Sic Comitum ſiue aliorum nobilium vel potentum inſolentias repreſſit, vt penè nullius caſtrum deſtrueret, vel terram vaſtaret: magis prudentia, quam bellorum copia, ſibi ſubiugans omnia, ita vt de eo dictum videatur,

Quique dolet, quoties cogitur eſſe ferox.

In ciuitatibus ſuis principalibus, Colonia ſcilicet & Suſatia, maiorem exercuit poteſtatem zelo iuſtitiæ, quam aliquis Epiſcoporum ante eũ. Ad curias Friderici Imperatoris, tunc Regis, cum tanta gloria & expenſis aſcendit, vt cæteris principibus ſuperior gloria & honore haberetur. Quantum eidem Friderico adſtiterit, quantum eius partes contra Ot- C
Fuit is Honorius Tertius. tonem promouerit, vſque hodie experitur. Et cum maximas haberet expenſas, tum propter curias Regales, tum propter ſupradictos nobiles, quorum timore corpori ſuo cuſtodiam adhibebat ſatis ſumptuoſam, ab Honorio Papa, qui Innocentio ſucceſſit, antequam pallium ei dare vellet, ſoluere cogebatur, quæ eius anteceſſores Adolphus, Bruno & Theodericus, diſſenſionis tempore conſumpſerant in curia, cum ſorte vſuras grauiſſimas, quorum ſumma tranſcendiſſe dicitur ſedecim millia marcarum. D

Notatio ad Caput Quartum.

IN hoc capite quædam ὕστερα πρότερα; ideoque vt temporis ratio & ordo ſeruetur, huc afferenda nonnulla ab auctore prætermiſſa.

1216. Notaui ſupra ad caput 3. electionem S. ENGELBERTI Anno 1216. ex computatione Eccleſiæ Romanæ

in

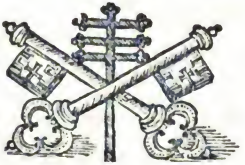
A in feriam ſecundam poſt Dominicam Inuocauit incidiſſe. Eodem anno Kal. Maii, Fridericus apud Nurenbergam comitia celebrauit,quibus Petrus Saſſo Cardinalis S. Potentianæ præſens, electionem S.Noſtri auctoritate Pontificiâ con-B firmauit. Ipſe verò Fridericus SANCTVM NOSTRVM regalibus donauit.



Petrus Saſſo Cardinalis cõfirmat electionem S. Engelberti

Fuit hic annus fatalis Innocentio Tertio non ſine ingenti S.ENGELBERTI incommodo. Quia hunc illi perſpectæ C omnibus virtutes ſummè cõmendarant. Attamen mox Honorio Tertio Innocentii ſucceſſori, ita ſe ſua probauit virtute S. ENGELBERTVS,vt illius ſibi animum prorſus deuinciret,quamuis illi initio deſideratum pallium negaret, donec nomina Anteceſſorum ſuorum in vrbe ſoluiſſet. A-D dolphus enim, Bruno, & Theodericus immenſa Romæ contraxerant debita, quorum ſummam ad ſedecim marcarum millia aſcendiſſe *Cæſarius hic ſcribit*, quæ argentariorum, vel numulariorum iudicio totidem millium Hiſpanorum ducatorum numerum exæquat aut etiam ſuperat. Extant in tabulario illuſtriſſimi Capituli Metropolitani Colonienſis diuerſæ eâ de re tranſactionum literæ & apochæ,in

Papa Innocentius Agnaninus moritur.



Honorius Sabellus ſuccedit.

Debita ſedis Colonienſis cõtracta in curia Romana.

quibus ſolius Theoderici Archiepiſcopi, Adolphi verò &
Brunonis nulla omnino fit mentio. Inter creditores nume- A
rantur viri nobiles, Petrus de Cintio, Ioannes de Romano,
Ioannes de Cintio, & Petrus Ioannis Romani filius, Petrus
Saracenus, Ioannes Panthaleon, Angelus de Paulo Petri fi-
lius, Ioannes Bobo, Ioannes de Maroco, Iacobus Scarſo & a-
lij. Procuratores ad tranſigendum ſuper his à SANCTO
NOSTRO, hoc anno & aliquot ſequentibus Romam miſſi
erant Gerardus Præpoſitus B. Mariæ in gradibus ciuitatis
Colonienſis, & Ioannes Kerpenſis Scholaſticus. Rationi B
cum creditoribus ſupputandæ, ac nominum deductioni, du-
biorumque, ſi qua inciderent, deciſioni præpoſiti fuerant ex
decreto Honorij Tertij, Gregorius de Creſcentio S. Theo-
dori Diaconus Cardinalis, & Gregorius Theodulus presby-
ter Cardinalis S. Anaſtaſiæ, Leo Cardinalis S. Crucis in Ieru-
ſalem; Romanus Cardinalis S. Angeli, & Gregorius de Gal-
Iuſtitia S. Engelberti gano. Hinc, quam iuſtitiæ ſanctus NOSTER fuerit ſtudioſus, C
colligitur, & quæ ſupra in fine huius capitis narrabantur fa-
cilius intelliguntur.

Anno 1216. Electus NOSTER, in diuini numinis hono-
rem & gloriam de *manu nobilis viri Ionathæ ab Ardea ius patro-
natus Eccleſiæ in Mengede contulit Scheidano conuentui coram teſti-
bus Theoderico........en Præpoſito, Henrico Bonnenſi Præpoſito, Gode-
frido Capellario, Henrico de Eſſende, Pelegrino..........Adolpho comite
de Altena, Friderico comite de Iſenburg, Bertholdo de Buren, Frideri-
co de VVitte..........& alijs quamplurimis.* Hoc eodem anno ſimi- D
liter *per manus* B. Engelberti Archiepiſcopi inſtituendo val-
lis Dei monaſterio dos collata eſt abs Hoſtadienſi comite
Lothario, prout ex ſubiecto liquet diplomate.

Diploma S. Engelberti.

In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. ENGELBERTVS, diuina
fauente clementia, ſanctæ Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, vni-
uerſis Chriſti fidelibus, ad quos præſens pagina peruenerit, in perpe-
tuum.

Digitized by Google

tuum. Ne rei geſtæ finem conſumat obliuio, litterarum ſolet indicijs
A æternari.

Quapropter nouerit tàm præſens ætas quàm ſucceſſura poſteritas,
quod Lotharius Comes de Hoſtaden, zelo piæ deuotionis ſuccenſus,
de conniuentia & conſilio miniſterialium ſuorum,manſum terræ,duo-
decim bonaria continentem,iuxta Sartum S.Ioannis,ab hæredibus cō-
paratum, Abbati WIDONI & confratribus ſuis de S.Agatha, Ciſter-
tienſis ordinis, pro remedio animæ ſuæ,ac parentum ſuorum,per ma-
nus noſtras, liberum & abſolutum ab omni iure, cenſu & exactione,
contradidit: vt fratres iam dicti monaſterium ſuum in locum transfer-
B rent eundem, tanquam ipſis magis idoneum & commodiorem.

Vt igitur hoc factum rationabile,ratum permaneat & inconuulſum,
præſentem paginam exinde conſcriptam,ſigilli noſtri charactere, & ſi-
gillo Comitis præfati dignum inſigniri duximus, ſub anathemate di-
ſtrictè præcipientes,ne quis huic facto auſu temerario contraire præſu-
mat. Huius rei teſtes ſunt,Conradus maior Decanus & Archidiaconus
Colonienſis,Godefridus Capellanus,Conradus & Arnoldus Canoni-
ci Colonienſes, Henricus de Ellende Canonicus SS.Apoſtolorum,
Otto de Wickrhode, Adolphus de Eſſende,Wilhelmus de Nuenha-
C gen, Reinardus Dapifer de Hoſtaden, Herbordus de Marcke, Adol-
phus de Culen, Petrus de Wickrhode, Ludouicus Dapifer de Dole-
hem,Peregrinus Notarius,& alij quàm plures.

Acta ſunt hæc anno gratiæ milleſimo ducenteſimo ſexto decimo,
pontificatus noſtri anno primo. *Intellige de Electionis anno.*

✠ Anno à Chriſti natiuitate milleſimo ducenteſimo de- 1217.
cimo ſeptimo Honorius literas encyclicas ſacræ, vt vo- S.Crucis
cant, cruciatæ, exemplo anteceſſorum ſuorum ac ſpeciatim prędicatio.
D Innocentij Tertij miſit. Deſtinarat enim Innocentius dimi-
diato ante felicem obitum anno nouis literis Oliuerum Co-
lonienſem in maiore Eccleſia,Ioannem Sanctenſem Schola- Oliuerus
ſticos,Hermannum Bonnenſem Decanum,Magiſtros Ioan- Scholaſtic'
nem Niuelenſem Canonicum, & S.Lamberti Decanum, & Colonien.
Arnoldum Monaſterienſem Presbyterum, prædicandæ
Cruci & colligendis eleemoſynis in recuperationem terræ
ſanctæ,qui hucuſque operi illi ſedulò inſiſtebant. Inter cæte-

ros SAN-

Digitized by Google

S.Engelb. cruciatæ inſcribitur.

ros Sancto Nostro eaſdem literas inſcripſerat, qui ad Pontificis placitum etiam cruce fuit ſignatus. A

Expeditio naualis cruciatæ.

Eodem anno Andreas Rex Hungariæ, Lupoldus Dux Auſtriæ cum Epiſcopis & copioſa multitudine ſignatorum mare tranſierunt; Wilhelmus verò comes Hollandiæ, Georgius comes de Wide, cum alijs cruce ſignatis Teutoniæ, ad terram ſanctam nauigio proficiſci deſiderantibus, ad nobilem fluuium Moſam congregati ſunt apud Vlerd nge. IV. Kalen. Iunij Regi Regum & Domino Dominantium ſe commendantes, nauibus conſcenſis vela fieri, præcidi anchoras imperarunt, ac ipſis Kal. Iulij apud Dertmudin ad portum Anglicum appulerunt, vnde ſoluentes varia iactati tempeſtate, tandem portum Olyſipponenſem attigére. Palmam, quam ibi retulére his verbis proſequitur *Cæſarius lib. 8. dial. cap. 66.* B

Miraculoſa victoria cruciatæ.

a *Godefr.* Elbornēſis

Bzouius refert hæc ad annū 1219.

b *Godefridus Friſones teſtatur obſidioni non interfuiſſe. nam cum 80. circiter nauibus olyſippone abierunt proxima à S. Iacobi ferijs, die.*

c *Rex Siuiliæ qui & Hiſpal dicitur, rex de Corduba, rex de Iehen, Rex de Badalōz.*

Anno partæ gratiæ milleſimo ducenteſimo decimo ſeptimo cruce ſignati ex tota Alemannia ac Friſia cum trecentis ferè nauibus circa Idus Iulij (*Godefridus ait quinto Idus Iulij*) intrauerunt portum Vlixbonæ, in quo dum aliquot diebus, plures exſpectarent naues, ad petitionem Seueri Epiſcopi iam dictæ ciuitatis, & Epiſcopi Ebornenſis, *a* Martini commendatoris militiæ de Palmela, nec non & templariorum, atque Hoſpitalariorum caſtrum Sarracenorum, nomine Alchazer, id eſt omnium carcer, obſederunt *b*. Sexta verò feria poſt natiuitatem B. Dei Genitricis Mariæ. Coëgerunt contra eos quatuor Sarracenorum Reges, *c* centum millia pugnatọrum, quibus Chriſtiani numero minores, ſed fide maiores Sancto Iacobo, B. Vincentio Regionis iſtius Patronis, alijſq; Sanctis inuocatis occurrerunt. In primo congreſſu vnus Regum cecidit, aliorum interfectorum non erat numerus, plurimi capti, qui cum per exercitum ducerentur, Chriſtianorum inueſtigabant ſigna, aſſerentes: à candidatorum turba rubeas C D

* *Godefrid. duos Reges, de Corduba, & Iehen cecidiſſe affirmat, & pluſquā 14000. Sarracenorū.*

A rubeas in pectore cruces gerente, ſuorum multitudinem fugatam fuiſſe: Inſuper triremes contra Chriſtianos conductas cœleſtis viſionis terrore in fugam verſas. Quibus auditis peregrini comites gratias egerunt Chriſto, qui martyrum ſuorum deprecatione, eis ſubſidio veniſſet; Nam vt teſtis eſt Godefridus, tribus ſuorum clientum animos confirmauit miraculis; Ipſo enim clariſſimo die triumphale in aëre vexillum S. Crucis vtrique ſe obiecit exercitui, Mauroſque exterruit. *Auxilium à Deo multiplex.*

B Deinde poſt noctis medium ex improuiſo Chriſtianis ſubſidio venit, Petrus Magiſter militiæ templi, & demum in ipſo conflictu viſa eſt in aëre candida armatorum militum multitudo, ſagittarum imbrem in Sarracenos effundere, quarum copiâ circumfuſi hoſtes palmam ceſſere Chriſtianis. Orto autem die verſus orientem ſuos diſpoſuere Sarraceni, Chriſtiani verò in occidentem, vnde ſolis radij è clypeis aureis retorti ſuo fulgore montes illuſtrarunt. Circa ferias XI. milli-

C bus Virginum dicatas, cum ex cuniculis actis altera corrueret turris, caſtrum, ſeque ipſos Chriſtianis dediderunt. Caſtrum redditum fratribus militiæ Sancti Iacobi ſeu de gladio dictis.

Hoc eodem anno S. ENGELBERTVS Godeſchalcum de Padberg filiumque eius Ioannem inueſtiuit feudo Padbergenſi, de quo hoc dedit Epiſcopus diploma. *S. Engelberti feudũ Padeberg.*

In nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis Engelbertus diuina fa-

D uente Clemẽtia, S. Coloniẽſis Eccleſiæ electus, omnibus, ad quos præſens pagina peruenerit, ſalutem in Domino. Vt omnis ambiguitas & obliuio ſuper ordinatione ſubſcripta impoſterum euitentur, declaratione ſcripti præſentis vniuerſitati veſtræ cupimus innoteſcere, quod *Godeſchalcus de Padeberg & Ioannes filius eius* in manus tam noſtras quam *Adolphi & Friderici de Alzena comitum, Hermanni de Lippia, & Bertholdi de Buren virorum nobilium, atque Hermanni de Aluetre Marſchalci* noſtri aſſecurarunt iuramento firmantes & ſex inſuper Nobis dantes obſides, quod caſtrum in Padeberg, Nobis & Eccleſiæ Colonienſi quo ad vixerint fi-

Digitized by Google

deliter tenebunt, illud nobis & nuncijs noſtris ad hoc deſtinatis neceſſitate exigente ad voluntatem & beneplacitum Noſtrum aperturi, nullum vero hominem contra voluntatem & inhibitionem Noſtram in prædicto caſtro vel villa adiacente ſeruabunt, nec alicui de ipſo gerram mouebunt ſine mandato Noſtro ſpeciali, Vniuerſis qui læſionem & damna ſuſtinuerunt ab ijſdem ad conſilium & iuſſionem Noſtrã ſatisfacturi competenter. Si vero contra iuramentum ſuum venire præſumpſerint non obſeruantes quæ præmiſſa ſunt, obſides prælibati per obſtagium, perpetuo noſtræ poteſtati ſine qualibet contradictione ſubiacebunt & omnia bona quæ antefatus Godeſchalcus, & Ioannes ſuus filius de manu Noſtrâ tenuerunt, libera ac ſoluta ad Nos & Eccleſiam Colonienſem redibunt, & fideiuſſores ſubnotati, quos Nobis conſtituerunt mille marcas nobis vel ſucceſſoribus noſtris dabunt; quod ſi in ſolutione huius pecuniæ defecerint, commoniti Ruden intrabunt; inde non exituri ante prætactam pecuniæ perſolutionem, omnes pro ea in ſolidum obligati. Nomina fideiuſſorum hæc ſunt, *VVernerus de VVydegenſteine, Henricus de Geure, Conradus Hacke, Boymundus de Eruete, Albertus de Sturmede, Rudolphus de Eruete, Hermannus de Eruete, Arnoldus de Eyſene, Godeſchalcus de Eruete, Henricus de VVolmodeſteine, Andreas de Ouerslo, Goſvvinus de Suſat, Albertus de Palude, Alexander de Oyſenb. Godefridus Muntzeim, Euerhardus Vlike, Arnoldus de Hottope, Iſrael de Nyhem, Conſtantinus de Allenchouen, Arnoldus de Eſſele.* Ad maiorem quoque firmitatem Caſtellani prænominati Caſtri & Cuſtodes Turrium nobis iuramentum præſtabunt, quod ſæpedictum caſtrum, contra omnem hominem Nobis & Eccleſiæ Colonienſi tenebunt, & ſi memoratus Godeſchalcus & Ioannes filius ſuus ſine hæredibus Eccleſiæ Colonienſi non pertinentibus deceſſerint ipſi idem caſtrum Nobis & Eccleſiæ Colonienſi liberè & abſolutè qualibet excluſa contradictione aſſignabunt: vt ergo hæc quæ præſcripta ſunt inuiolabiliter obſeruentur, præſentem exinde paginam, conſcriptam ſigilli Noſtri, Adolphi & Friderici comitum de Alzena appenſione fecimus communiri. Acta ſunt hæc Ruden, anno Dominicæ Incarnationis milleſimo ducenteſimo decimo ſeptimo, nonis ſeptemb.

A B C D

Fideiuſſores pro Padberg.

Inimicitiæ contra Eccleſiã Colonienſem.

Gliſcebant ſub his initijs etiam Theoderici Cliui, & Walrami Limburgi Ducis Lutzenburgi Comitis inimicitiæ in Eccleſiam Colonienſem, literis ergo Coloniæ tertio nonas Iulij

A Iulij datis ENGELBERTVS NOSTER, pro Ecclſiæ ſuæ defenſione Henricum Lotharingiæ Ducem ſibi fœdere nexuit, quod Henricus eò promptius admiſit, cũ id ſe ENGELBERTO Clientelæ, ſeu hominii ratione debere in literis ſuis ipſemet fateretur. Porrò literas fidei, à Duce Lotharingiæ S. ENGELBERTO datas & mutuas ENGELBERTI ad Henricum Lector videbit in notis ad caput 5. In illis autem literis Engelbertus appellatur Colonienſis electus, vt inde colligatur pallium illi ab vrbe hoc tempore necdum fuiſſe allatum. 1218.

Bzouius V. Kal. Maij Godefridus Idibus Maij.

B Anno Saluatoris noſtri decimo octauo Otto Imperator poſt Paſchales ferias febre correptus IV. Kal. Maij è viuis abijt, poſtquam ab Hildeſienſi Epiſcopo (quem vnà cum alijs Abbatibus & Sacerdotibus de modo, quò à



Otto Imperator moritur.

C cenſura expediretur, conſuluerat) anathematis vinculis, quibus octo annos à duobus Pontificibus, iniectis hæſerat innodatus, fuiſſet ſolutus. Ægidius aureæ vallis monachus ait; Ottonem tantam ſumpſiſſe copiam electuarii laxatiui, vt diſrupta viſcera cogeret ebullire. *Crantzius lib. 7. Saxon. cap. 37.* teſtis eſt eum morbo, qui vitam illi abſtulit, laborantem, rerum ge-

Ottonis pœnitentia propter offenſam ſedem Apoſtolicã.

D ſtarum ductum pœnitentia, ex ineffabili cordis dolore ſua deteſtantem peccata in arce Hartesberg, atque à Sifrido Hildeſienſi Epiſcopo diris ſolutum placidè quieuiſſe: quam abſolutionem Honorius Papa poſtea ratam habuit; Vt verò ſuam ipſe moriturus oſtenderet pœnitudinem, fertur coquis præcepiſſe, collum ſuum vt calcibus premerent, & viliſſimam Dei creaturam omnino æſtimarent. Addit Thomas Canti-

Crantzius in Metrop. li. 7. cap. 35.

Cantipratanus vocat eũ erronè Conradũ Hildeſienſem.

Cantipratanus *lib. 2. cap. 53.* ſe ab ijs audiuiſſe, qui diutino eius languori interfuerint & morti, quod omni die ſacerdotibus Chriſti tergus ſuum dederit flagellandum. Vnde Hildeſienſis Epiſcopus vix ſibi poſſe perſuadere teſtatus eſt, quod Otto Imperator vel ad horam ignes expiantes experiretur. A morte materteram ſuam, quæ in monaſterio Virginum ſingulari florebat caſtimonia, ſummo mane, valuis cancellorum veſtibuli, in quo cum externis agitur, pulſatis, acceſſit, ipſamque (aderat enim) apertis valuis his affatus eſt Imperator verbis: defunctus ego purgantibus excrucior ignibus, dirigas ergo nũcios ad diuerſa Religioſorum cœnobia, vt decies millies Pſalterium pro me recitent & euoluant, ita vt ad ſingulos Pſalmos decem ſibi flagello ictus infligant & ad vnumquemque verſiculum ſalutationem Angelicam cum Dominica recitent oratione, dicatur vero Pſalmus. De profundis, cum in manus accipitur flagellum. Dictum factum; Extemplo curat matertera. Nec diuerſa monaſteria inuitè vexationes eas corporis, ſed voluntariè ſuſcipiunt, quod illis aliiſque pauperibus tempore famis infinitam annonam largâ diſtribuiſſet manu, peractis omnibus ad eaſdem valuas in aurora materteræ apparuit, tantâ circumfuſus claritate, vt eius perſtringeret oculos; audire tamen meruit, gratias reddo tibi; pro me miſericordiſſimo Domino gratias age, quia iam à pœnis ereptus ad gloriam tranſeo ſempiternam. Corpus ipſius Brunſuicum translatum, & in S. Blaſii æde ſepultum eſt. Hinc, vt ſupra ad annum 1414. monui, apparet Mutii error de obitu Imperatoris Ottonis.

Apparitio animæ Ottonis.

A B C D

Hoc eodem anno liberaliter S. Antiſtes Engelbertus donauit Eliſabethæ Abbatiſſæ, & Parthenoni in Vilica, cunctiſque illius loci ac religionis eiuſdem poſteris vel vt loquuntur archiua, *in eodem voto & loco ſucceſſuris*, ob diuinam gloriam vitæque ipſarum ſanctimoniam, cùm totius Vilicenſis Parochiæ

S. Engelberti liberalitas erga Vilecẽſes.

A chiæ à riuulo Roenbach vſque ad fluuium Sigam; tum noualium agrorum ac vinearum decimas.

Monaſterii etiam Heinsbergenſis poſſeſſiones à B. Engelberto confirmatas ſubiectum diploma teſtatur.

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, ENGELBERTVS, Dei gratia ſanctæ Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, vniuerſis Chriſti fidelibus in perpetuum.

Diploma S. Engelberti pro Hinſpergenſibus.

Pium attendimus, & ad præſentis vitæ decurſum proſperiorem, & ad futuræ remunerationem æternam nobis maximè profuturum, quòd loca ſancta, monaſticæ religioni dicata, paterna charitate diligamus, &
B vbicunque poſſumus promoueamus & conſeruemus.

Inde eſt, quòd vniuerſitati veſtræ cupimus conſtare, quòd nos monaſterium beati Gerlaci, & S. Mariæ virginis perpetuæ apud Heinſberg, ob intimam deuotionem tam fratrum quam ſanctimonialium, quem ad cultum & ſeruitium Dei habent, in ſpecialem defenſionis noſtræ protectionem recepimus, eiſque omnia bona quæ nunc habent, vel in poſterum, dante Domino, iuſtè poterunt adipiſci, præſenti pagina confirmamus.

Specialiter tamen exprimimus prædium in Munen, videlicet cen-
C tum duodecim iugera terræ arabilis: quod prædium idem monaſterium iuſto emptionis titulo conquiſiuit ab Hermanno de Bruege, & ipſe Hermannus in præſentia noſtra apud Leggenich in ipſa Eccleſia eidem monaſterio contradidit: & frater ſuus Reimarus clericus huic facto conſenſit, pro ſe & omnibus eorum cognatis vel amicis: & omni iuri, quod in prædio illo videbantur habere, vterque renunciauit, & exfuſtucauit.

Item manſum vnum in villa Hertene, LX. iugera habentem, quem ſimiliter ipſum monaſterium iuſtè comparauit, ipſi monaſterio in per-
D petuum confirmauit.

Ad cuius rei certam in poſterum euidentiam, præſentem chartam inde conſcriptam ſigillo noſtro fecimus communiri. Huius rei teſtes ſunt, Gerhardus Præpoſitus Carpenenſis, Godefridus Carpenenſis Canonicus, Fridericus Præpoſitus Monaſterienſis, comes Wilhelmus Iuliacenſis, Theodericus de Koslare, Arnoldus de Gimmenich, Emundus de Brakele, & alij quàm plures, tam clerici quàm laici. Acta ſunt hæc Anno Domini milleſimo ducenteſimo decimo octauo.

Deinde ius patronatus in Eccleſia Rommerskirchen, A quod modo per bonorum permutationem penes collegium S. Andreæ eſt, cœnobio Knechſtedenſi SANCTVS NOSTER & Adolphus de monte fratres contulerunt iuxta literas ſubiectas.

S. Engelbertus & Adolphus de Monte fratres Deo offerunt Eccleſiam in Rōmerſkirchen.

In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis Engelbertus diuina fauente Clementia ſanctæ Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopus omnibus Chriſti fidelibus, ad quos præſens pagina peruenerit in perpetuū. Quia omnium terrenarum facultatum conditio hæc eſt, vt amatæ noceant, & quamuis tenaciter retentæ poſſeſſorem ante ſperatum relinquant, expedit cuilibet eas ſalubriter ſpernere & ipſas miſericorditer largiendo theſauros cœleſtes ſine fine manſuros theſaurizare, atque pro terrenis cœleſtia pro trāſitorijs æterna fœliciter commutare. Quod quidem Sancti & Religioſi animaduertentes de ſuis facultatibus Eccleſias Chriſto dicauerunt, pauperibus pia ſolatia deuote impenderunt: quorum venerabilia exēpla tam Nos quam Frater Noſter Adolphus Comes de Monte ſecuti, ius patronatus quod in Eccleſia Rommerskirchen habuimus, Eccleſiæ in Knechſteden communicata manu in refrigerium animarum noſtrarum & parentum Noſtrorum contradidimus, vt poſt obitum Noſtrum fratres in ea Domino deſeruientes anniuerſarium depoſitionis Noſtræ diem tanto celebrent deuotius quanto à Nobis ſenſerint beneficia gratioſiora percepiſſe: Ne ergo aliquis hanc traditionem legitimam nefaria præſumptione infringere attentauerit, præſentem paginam exinde conſcriptam ſigilli noſtri munimine fecimus corroborari: ſub anathemate diſtrictius inhibentes, ne quis huic facto noſtro temere contraire præſumat. Teſtes huius rei ſunt Conradus maior Præpoſitus & Archidiaconus, Macharius Abbas de Steinfeldt, Hermannus Subdecanus, Godefridus Capellarius, Cōradus de Bobardia, Theodorus de Brule, Henricus de Eſſende, Canonici Colonien. Hartmannus Templarius de Vrbe, Henricus comes de Seyn, Henricus comes de Keſſele, Hermannus Aduocatus Colonienſis, Theodericus Dapifer, Sifridus Camerarius, Bruno Pincerna, Gumbertus de Elnere, Daniel de Eſterode, Sibodo Puls Dapifer, Engelbertus de Brunsburc, Adolphus de Stamheim, Wichardus de Lennepe, Adolphus de Bernſovve, Theodericus frater eius, Gerardus de Vpladen, Giſo frater eius, Pelegrinus Notarius & alij quam plures, Acta ſunt

Teſtes donationis Eccleſię Rommerſkirchen.

B C D

ſunt

ſunt hæc apud Bensbure, Anno Incarnationis Dominicæ M. CC.
A XVIII.





Hoc anno Dux Zeringiæ Bertholdus obijt. Ita *Chron. Dominic. Colmar.* Eodemque vita functus non ingloriâ Adolphus S. ENGELBERTI frater, qui vir nobilis & potens, vt teſtatur Iacobus de Vitriaco *lib. 3. hiſtoriæ Orientalis*, præfuit claſſi cruce ſignatorum Colonienſium, Friſonum, Bremenſium & Treuirenſium, eorum Dux & Iudex conſtitutus. Claſſis hæc ex cogonibus, triremibus & onerarijs nauibus erat conflata; Cogones autem ſunt rates bellicę propugnaculis, inſtar caſtellorum, munitæ, quarum ſingulæ trecentos circiter armatos vehunt, vt ex hiſtoria Hieroſolymitana Angli ſed incerti auctoris diſcimus, qui & coggas eas, Oliuerus autem Coccones, Petrus Schriuerius in ſua Hollandica hiſtoria germanice ſcripta, haſce naues Koggen nominat, vbi & huius expeditionis in terram ſanctam meminit. Obijt autem Adolphus in oppugnatione turris ante Damiatam captæ circa ferias S. Ioannis Baptiſtæ. Erat hæc turris lateritia ante Damiatam in medio Nili excitata, à cuius pede maximæ catenæ protendebantur ad turrim mœnium ciuitatis, ne pateret aditus nauigio intraturis vel egreſſuris Ægyptum, niſi de licentia Soldani. Hac enim tranſeundum nauibus, ex India verſus Syriam, Antiochiam, Armeniam, Græciam & Cyprum. Vnde & hic tranſitus Regi Babyloniæ valde eſt quæſtuoſus. Hæc porrò turris, quia cuſtodiebat oſtium Nili, prius expugnanda erat, quàm vrbs cingeretur. Expeditis ergo inſtrumen-

(Margin, beside B, C, D: B, C, D)

Moritur Adolphus frater S. Engelberti *Iuxta Bzouium obijt anno 1219. illo enim anno oppugnatio turris, ante Damiatam ex mēte Bzouij in qua perijt, refertur.*

Cogones quid.

Turris ante Damiatam.

Digitized by Google

ſtrumentis bellicis, præter Sarracenorum timorem & ſpem A
ſuam Chriſtiani triremes ſuas in alueo, turrim & terram ver-
ſus Chriſtianorum caſtra interſecante, Sarracenis nequic-
quam telorum & lapidum iaculatione tranſitum impedien-
tibus, promouerunt. Duaſque ad Coggonum malos ſuſpen-
derunt ſcalas & ponticulos, ex quibus turrim erant oppu-
gnaturi. Coggones verò dum propius appellunt ad turrim,
malus Hoſpitalariorum ruptus oppugnatores cum ſcalis
præcipites actos extinguit, paulo poſt lapſu ſcalarum Ducis
Auſtriæ alij exanimati ſunt; Tandem Magiſter Oliuerus B
Scholaſticus Colonienſis ex puris eleemoſynis pauperum æ-
dificium, in quo erant propugnacula & pons conſtructa, tur-
ri applicuit, in quod licet à Sarracenis ſagittæ, lapides, ac ma-
ximè ignis mitterentur, hæc tamen nihil impediuerunt,
quò minus Chriſtiani per pontem in turrim conſcenderent,
atque eam expugnarent. Ignis enim diuina bonitate in ipſo
ponte extinguebatur. Ex Sarracenis quidam interfecti, qui- C
dam in Nilo ſubmerſi, quidam etiam enatarunt, amplius
centum capti; Ingens hîc vis commeatus inuenta, ingentes
diuitiæ partæ, vt Perſis, Arabia, India ſpoliatæ viderētur. Re-
ſtabat Damiata vrbs munitiſſima. Tentata è veſtigio eſt, ſi
recenti terrore amiſſæ turris ac ferè veſtibuli vrbis, expugna-
ri poſſet, ſcalis, machinis, tormentis adorti, re infecta diſceſ-
ſere, multis vulneribus acceptis; caſtra tamen in expugna-
to vico fixerunt, & inter vrbem obſeſſam, Sultanique caſtra,
præſidio collocato commeatum auxiliaque omnia interclu- D
ſerunt; poſt annuam obſidionem fame & peſte in vrbe domi-
nantibus, eam Nonis Nouemb. nemine reſiſtente, ſcalis ad
mœnia admotis & conſcenſis introierunt, cæſis exiguis
Sarracenorum armatorum, à peſte reliquiis, Ex ſeptuaginta
millibus tria tantum millia puberum (nam infirmior ætas ac
reliqui

Godefrid.

Oliuerus Coloniēſis Scholaſticus.

Turris expugnationem Bzouius ad annū 1219. refert.

In hac oppugnatione Damiatæ fuit etiam S. Franciſcus, qui videns Chriſtianor. ad pugnam contra Sarracenos apparatum, ſpiritu prophetico ſiniſtrum prælij euentū prædixit, ſed contemptus fuit. Commiſſa acie Chriſtiani ſunt fugati.

A reliqui omnes fame peſtilentiaque abſumpti iacebant inſepulti) inuenta, & hi affecti quoque, vitâ donati eâ lege, vt vrbem à cadaueribus purgarent. Præda ingens parta auri, argēti, gemmarū, margaritarū, precioſæ veſtis, ſuppellectiliſq;.

Hactenus de Damiata; ex occaſione Adolphi in alieno ſolo defuncti. Porrò mors Adolphi veteri liti, ENGELbertum inter & Walramum Limburgicum, nouos fomites ſuppoſuit. Engelbertus enim *poſt mortem fratris* vt Cæſarius cap. 5. vitæ ipſius auctor eſt, *tenebat terram patris de qua habebat miniſteriales multos, & reditus magnos, ob quam cauſam Ducis VValrami cuius filius Henricus filiam Adolphi Comitis duxerat vxorem, contra ſe non modicam excitauerat inuidiam: Sopita tamen omnia fuerant, tali pacto interueniente, vt Dominus Epiſcopus, quoad viueret, teneret terram; Ille vero ab eo ſingulis annis in pecuniјs reciperet penſionem.* Hæc ibi. Sed in compoſitione, quæ anno 1220. inter Sanctum noſtrum & Walramum Limburgicum ſiue Lutzemburgicum interceſſit, prout infra deſcribitur, iſta de lite ſopita paulo aliter recenſentur, ſic enim ait: *Item Henricus filius ſuus* (Walrami) *ſuper hæreditate vxoris ſuæ ſe poteſtati & gratiæ Domini Archiepiſcopi præciſè ſubmiſit, ita quòd nunquam illam repetet, niſi de gratia & voluntate ipſius eam obtinere poſſet.* Iuſtitiam ea in lite pro S. ENGELBERTO ſtetiſſe conſtat, ex ijs quæ c. 4. de diuortio ab ENGELBERTO atq; Adolpho Henrici ſocero ENgelbertique fratre ob conſanguinitatis vinculum tentato narrata audiuimus.

S. Engelbertus ob aditam adminiſtrationem patrimonij ſui patitur inuidiam affinium.

B

C

D

Verò mihi eſt ſimile hoc anno S. ENGELBERTVM primitus pallium indutū fuiſſe. Cū enim ex decreto SS. Canonum in pallio Pontificalis officij plenitudo cum Archiepiſcopalis nominis appellatione conferatur *Ex tit. de auct. & vſu pallij c. niſi ſpecialis*, & hucuſque, vt ex varijs tabulis patet, ſeſe duntaxat Electum vocitarit, deinceps verò, vt ex literis monaſterio Flechtropienſi anno ſequenti datis & nonnullis cognoſcimus

S. Engelbertus pallium accipit.

mus

Digitized by Google

mus alijs, Archiepiſcopi titulo vtatur, colligere licet, cum nunc ab vrbe pallium fuiſſe conſecutum. Ad hæc cum in pri- A uilegio de colendis agris minoris campi & grangiæ, id eſt prædij ſeu villæ, remiſſis noualium decimis, Abbati & Monaſterio veteris campi ordinis Cirſtercienſis, conceſſo, & anno 1224. obſignato SANCTVS NOSTER referat: eum eſſe annum Pontificatus ſui ſextum, qui alias ab electione erat octauus, conſequens eſt; Anno 1218. Engelbertum pallium ſuſcepiſſe, & ab eo tempore Pontificatus ſeu Archiepiſcopatus annos numerare cœpiſſe. B

1219. Tempus captæ Damiatæ *Bzouius anno* 1220.

Anno milleſimo ducenteſimo decimo nono, Damiata vrbs Ægypti pulcherrima & firmiſſima infinitis turribus interius exteriuſque decorata, duplici tum verſus fluuium tum etiam terram cincta muro, ac condita inter litus maris, & ripas Nili in eo ſcilicet loco, vbi Geon, vel Nilus mari mediterraneo ſuſcipitur, in Chriſtianorum poteſtatem deuenit; vt ſuprà monui ad annum 1218. C

Damiata veteribus Peluſium à furioſo Peleo Achillis patre.

Oliuerus Scholaſtic⁹ Cardinalis.

ſcripſit ea de re ad S. ENGELBERTVM Archiepiſcopũ, Maiorem Præpoſitum, Maiorem Decanum, cæteroſq; Priores & totum Clerum Colonienſem, egregiam D epiſtolã Oliuerus Scholaſticus, cuius ſuprà meminimus, in qua ſe Oliuerus peccatorem & ſeruum emptitium Crucis nominat: Fuit is Oliuerus poſt prouectus ad Epiſco-



A piſcopatum Paderbornenſem, & tandem Cardinalium nu-
mero ſub titulo S. Sabinæ adſcriptus.

Incidit in hæc tempora Beati Hermanni clerici marty- *Ceſarius*
rium. Erat is Suſati pe- *Kleinſorgius*
regrinus, ætate iuue-
nis, corpore procerus, *Mſc.*
pulcher aſpectu & tali-
bus naturæ dotibꝰ queis
B oculi animuſque diuitis
mulieris ita decepti, de-
mentatique ſunt, vt ipſa
omnibus opibus ſuis
turpem cõſuetudinem
Clerici cuperet emere,
ſed Clericus S. Ioſephum imitatus, fœdi criminis deteſtatio-
C ne, occaſionem præbuit committendi aduerſum ſe facino-
ris: Impudica enim in furorem & odium acta, caſtiſſimum
Clericum de illata ſibi vi ad Iudices detulit, quanquam vero
ſequacioris ſexus inconſtantia & malitia fidem accuſationi-
bus abrogent, ſic vt pro huiuſmodi ſcelere cuipiam impin-
gendo nec ſatis ſit illuſtris fœminæ teſtimonium, cum & Re-
ginas falſitatẽ commiſiſſe legamus (*Chron. Colonien. fol. 149.*)
attamen contra B. Clericum apprehenſa mox à Iudicibus
ſuſpicio, & procliuitas credendi malum de alijs, tantùm vicit,
D vt innocentis negatio non ipſum expurgarit à criminis ca-
lumnia: Ergo in carcerem compingitur & eodem mulier
pertrahitur, non à Iudicibus ſed prauo, quo ſemet illaqueārat
vinculo: nam exagitata cupidine, admotis carceri ſcalis,
vbi ex alto dabatur aditus, præcipitem ſe ad captiuum dedit,
eum ad amplexus & nefas ſolicitatura: oboritur proinde ve-
hementior ſuſpicio, qua Clericum philtrorum & magiæ cõ-
ſcium crederent, ac idcirco non in examen, ſed pœnam cri-

Hiſtoria S Hermanni Clerici temporibus Sancti Engelberti Martyrio coronati.

minis feſtini flammis viuum addicerent. Accepta ſententia, A
probroſo comitatu ad rogum educitur, inter flammas integritatem conteſtans, dum iam pulmonem ignis denudaſſet, altiſſima voce Angelicam Deiparæ, cuius opem experiebatur, ſalutationem decantat. Amplius hæc conſtantia circumſtantes mali credulos offendit. Hinc vnus accuſatricis cognatus miraculoſam in medio ignis fortitudinem, necromanticis artibus adſcribens, arrepto titione candidiſſimi cygni vocem & fauces obſtruxit. Deus autem deſtitutam teſte pudicitiam tot prodigijs & gratijs comprobauit, vt dela- B
tioni & ſententię obnoxij, magnitudinem iniuſtitiæ ſera æſtimatione ponderantes, mitigata ira Æqui Numinis graue (vt ita dicam) Clericidium expiaturi, coram collegio S. Patrocli veniam orarent proſtrati, ad B. Hermanni manes & Deum placandum in loco dedecoris Eccleſiam vouerint & ædificarint, quam innocentiæ aſſertor Deus miraculis fecit illuſtrem. Hæc poſtmodum bellis vel hæreſi euerſa perijt. Videtur ſtetiſſe in monticulo, vbi veſtigia ſacelli vulgo Herimte- C
kirck adhuc extant.

Caſtrum Furſtenberg à S. Engelberto conſtructum.

Circa idem ferè tempus, Nobilis vir Gerardus de Brubach ENGELBerto noſtro bellum mouit: aduerſus eum vti auctor eſt Cæſarius diſtinct. 7. c. 29. Vir ſanctus Caſtrum Furſtenbergenſe conſtruxit. Adeo non deferbuere concitati in illum inuidorum inimicorumque animi, D



1620. donec tandem anno ſequenti Deo iuſtæ cauſæ patrocinante omnes ſibi aduerſantes compoſuit, eoſque ſibi parere docuit.

Pacificatio inter S. Engelbertũ & Theodericũ Cliuenſem.

Anno itaque milleſimo ducenteſimo vigeſimo, 12. Kal. Iulii inter SANCTVM NOSTRVM, & Theodericum Cliuenſem conuenit in eam formam, quam fide, præſcriptis verbis,

A verbis, ſuiſque & Traiectenſis ac Monaſterienſis Epiſcoporum, illuſtriſſimi quoque Capituli Metropolitani ſigillis firmarunt. Formam ex tabulario accipe Lector:

Quidã mſſ. Cliuenſ. vocant Theodorum V.

Comes Cliuenſis ſeruiet Domino Archiepiſcopo contra omnem hominem, contra quem ipſe Archiepiſcopus ſaluo honore ſuo eum conducere poterit, & hoc diſcretioni Archiepiſcopi relinquetur, ſine Comitis contradictione. Item Comes nullo modo guerram Archiepiſcopo mouebit, ſi vero quæ præmiſſa ſunt non obſeruauerit, bona quæ de manu Archiepiſcopi tenet libera ipſi erunt & ſoluta. Inſuper B duodecim miniſteriales ſuos ſubnotatos Archiepiſcopo obligauit, cum omnibus, quę tenent ab ipſo, vt ſi contra præſcriptam formam venerit, ipſi cum perſonis hæreditatibus & bonis eiuſdẽ Eccleſiæ Colon. perpetuo pertineant: Miniſteriales Archiepiſcopo à Comite obligati hi ſunt. Theodericus à Strunkedhe, Gerardus de Horſt, Henricus Duckere, Rutgerus de Heiduelde, Henricus Pincerna, Stephanus de Sulen, Wilhelmus de Wiſchele, & Theodericus frater ſuus, Gerardus Palcke, Albertus Clericus, Rutgerus de Galen, Theodericus filius Henrici de Winne: ſi vero comes Eccleſiæ Colonienſi per ſe vel per C ſuos iniuriam fecerit, ſatisfactionem eis ſecundum veritatem exhibebit. Item ſi miniſterialis Archiepiſcopi aliquem miniſterialium vel hominum comitis læſerit vel damnificauerit, Archiepiſcopus emendari faciet eidem. Quod ſi iniuriator in hoc ſibi rebellis fuerit, ipſe comiti contra eum aſſiſtet, & comes Archiepiſcopo idem faciet in articulo conſimili. Item Archiepiſcopus comiti promiſit, quod ſi aliquis eum vel ſua iniuſtè inuaſerit, ipſe ſatisfaciet ei amicabili compoſitione vel iuſtitia mediante. Quod ſi aduerſarius comitis Archiepiſcopo rebellis, & inobediens extiterit, Archiepiſcopus comiti in iure ſuo contra ipſum aſſiſtet. D Vt igitur quæ præſcripta ſunt firmiter obſeruentur, Colonienſis Archiepiſcopi, Traiectenſis, & Monaſterienſis Epiſcoporum, maioris Eccleſiæ Colonienſis & Comitis Cliuenſis ſigilla præſenti paginæ ſunt appenſa.

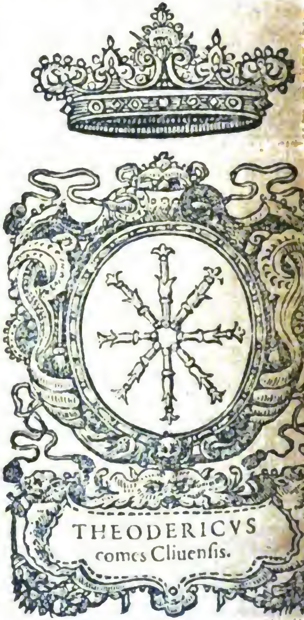
12. Miniſteriales Cliuenſis obligati Archiepiſcopo Engelberto.

Acta ſunt hæc Coloniæ Anno Dominicæ Incarnationis milleſimo ducenteſimo vigeſimo XII. Kalend. Iulij. Indictione octaua.

Digitized by Google

Theoderi-cus Cliuē-ſis 21. Comes.

Theodericus ille numeratur Comes Cliuorum viceſimus & primus ab Ælio Gracili, vt conijcit Stephanus Pighius in Hercule Prodicio, vel ſi coniecturæ quam nuper ſequutus eſt Dominus Streithagenus in tetraſtichis ſuis locus eſt, ab Elia Graio, quem ex detorſione vocabuli poſteri Forſan Eliam de Grael vocitarunt. Cæterum quod ille (Pighius) Romanum fuiſſe Eliam, ab ÆLIORVM, Graciliumque familiis ortum, ex quadam conficta fabella, & vocabulorum paronymia conijcit, id intra coniecturæ terminos conſiſtat patimur. Quanquam ſi coniectare licet, dixiſſe maluiſſem Pighium aut ante me quemcunque alium, Eliam hunc potuiſſe eſſe illum Spatharium nobilem, in Græcia illuſtrem virum, à quo Iuſtinianus Rhinotmetus capite truncatus narratur, quique Philippico Monothelita poſt vnius anni & ſex circiter menſium ſpatium, quo imperium tenuerat, oculis orbato atque in exilium relegato ſub Anaſtaſio optimo Principe Catholico, Philippici



V. Baron. ad Christi 711. 713. Theophan. Niceph.

A B C D

pici

A pici eiuſque fautorum hoſte acerrimo, illius tamen ſucceſſo-
re creato, apud exteros ſimul in exilio vitæ reliquæ ſalutem
quærens eam in Beatricis Theodorici qui vltimus Cliuorum
præfectus fuit, filiæ matrimonio reperit: Sed coniecturæ
ſunt, & non aliam, quam coniecturæ habere ſolent, meren-
tur fidem. Fuit Theodorico vxor Mechtildis Dinslacenſis.
Verũ ad res hoc anno geſtas, SANCTVMq; Noſtrum reuer-
tamur. Menſe Auguſto inter S. ENGELBERTVM & Wal-
ramum Lutzenburgi comitem facto etiam compromiſſo de
B controuerſia & ſucceſſione Namurcenſi, pactum interceſſit
his conceptum verbis.

Pacificatio inter S. Engelbertum & Walramum Lutzẽburgen.

Comes de Lutzenburg comites de Vianden, quos captiuarat, libe-
ros & ſolutos ſine omni conditione dimittet, hoc adiecto, quod ſi in-
poſterum erga ipſos actionem ratione hominij, quo ei ſunt aſtricti, cum
habere contigerit, per hoc pacem non violabit. Item Henricus filius
ſuus ſuper hæreditate vxoris ſuæ ſe poteſtati & gratiæ Domini Archi-
epiſcopi præciſe ſubmiſit, ita quod nunquam illam repetet niſi de gra-
tia & voluntate ipſius eam obtinere poſſit. Item memoratus comes de
C Lutzelenburg ſuper cauſa quæ inter ipſum & comites Namurcenſ.
vertitur ſe Domini Archiepiſcopi ſubmiſit arbitrio, vt quicquid ipſe
mediantibus perſonis quas ad hoc aſſumpſerit inde duxerit ordinan-
dum, ratum teneat & inconuulſum. Inſuper cauſam quæ inter eum, &
de Hochſteden & Veldenze comites ventilatur Archiepiſcopus ami-
cabili compoſitione vel iuſtitia mediante decidet. Dominus autem
Walramus, Henricus & Walramus filij ſui iuramentum præſtiterunt
corporaliter, quod quæ præmiſſa ſunt fideliter obſeruabunt. Præterea
D Gerardus de Horne, Hermannus de Eylsloe, Alexander de Wilre,
Theodericus de Hufalis, Wilhelmus Mor, & Vdo filius eius iurarunt,
quod ſi prænominatus Dominus Walramus & filij ſui contra præſcri-
ptam formam venerint, Domino Archiepiſcopo contra ipſos tam diu
aſſiſtent, vſque dum ſuper omiſſis ſatisfecerint, condigne. Ad hæc Cu-
no de Rulant iurauit quod bona fide ad obſeruantiam præmiſſorum
ipſos monebit & inducet: Ad ampliorem etiam firmitatem Dux Bra-
bantiæ, Seynenſis, de Lon, & Fridericus de Iſenberg comites; Theode-
ricus vir nobilis de Heinsberg, fide data in manus Domini Archiepi-
ſcopi

S. Engelberto comitatus Montenſis cedit.

S. Engelbertus arbiter ſuper ſucceſſione Namurcenſi.

S. Engelb. iudex inter com. de Hochſteden & Veldenze.

Adiutores fœderis Lutzenburgici.

Digitized by Google

ſcopi promiſerunt, quod ſi Dominus Walramus & filij ſui quæ prænotata ſunt infregerint ipſi contra eos ſibi vſque ad ſatisfactionem aſſiſtent. Ad huius autem facti robur & euidentiam præſenti paginæ Domini Archiepiſcopi & ipſius Comitis de Lutzelenburg ſigilla ſunt appenſa. A

S. Engelb. benefacit Canonicis ſuis Seuerinianis.

Hic non prætereunda, quæ S. NOSTER particulatim Eccleſiis hoc anno contulit beneficia. Principio Canonicis S. Seuerini, quorum Præpoſitum aliquando egerat ob peculiarem, quo ipſos proſequebatur, *fauorem, in remedium animæ & memoriam ſui ibidem perpetuo habendam, conceſſit centum* B *& viginti iugera de ſylua Heſſholze, quæ in agros verterent, inſuper & noualium decimas. Teſtibus Conrado Maiore Præpoſito & Archidiacono, Henrico Præpoſito Bonnenſi, Henrico Præpoſito Carpenſi, Theoderico de Brule Canonico Maioris Eccleſiæ in Colonia, Peregrino Notario, & Vinemaro Sacellanis Epiſcopi.*

Fundatio Collegij Radenſis prope Virſen.

Nomina Procerum.

* Borvvino.

Deinde Beatiſſimus Præſul noſter, ex donatione Erneſti Sacerdotis de Suchtelen, erexit Collegium quatuor Canonicorum in Rode iuxta Virſen, præſentibus *Conrado Maiore* C *Præpoſito Gozvvino * maiore Decano, Goſvvino Chorepiſcopo eiuſdem Eccleſiæ, Godefrido Capellario, Theoderico de Brule Capellano Epiſcopi, Henrico Præpoſito Carpano, Tegrino Notario, Gerardo comite Geldriæ, comite de Lon, Gerardo de Hurne, & ſociis eius, Hermanno Nobili Aduocato, Hermanno Marſchalco, Godefrido Camerario & alijs quam pluribus.*

S. Engelb. dotat Eccleſiam in Queſtelberg.

S. Engelb. dotat Brawiler.

Eccleſiæ quoque B. M. Virginis in Queſtelberg, hoc anno ENGelbertus *pro ſalute animæ ſuæ & perpetuâ ſui memoriâ* iuxta antiquas literas *donauit patronatum Eccleſiæ in Medebach à Nobili* D *viro Henrico de Brunnichuſen acquiſitum.* Nobili item Abbatiæ S. Nicolai in Brawiler ad manus Godelsmanni de Fremmerſtorff Abbatis liberaliter tradidit ius decimandi noualia in Aſp, vt compenſarentur damna ſuperioribus ſciſmaticus illata. *Huius rei teſtes ſunt: Conradus maioris Eccleſiæ Præpoſitus & Archidiaconus, Goſvvinus maioris Eccleſiæ Decanus, & Archidia-*

Digitized by Google

A *chidiaconus, Arnoldus S. Gereonis Præpoſitus, Gerardus SS. Apoſtolorũ Decanus & Capellanus, Pelegrinus & Godefridus Notarij, Hermãnus Marſchalcus, Theodericus Dapifer, Bruno Pincerna, Sifridus Camerarius, & alij quamplures: Acta ſunt hæc Anno Dominicæ incarnationis milleſimo ducenteſimo vigeſimo, indictione octaua, imperante Domino Friderico ſecundo, Anno Imperij eius primo.*

Hoc anno Otto Friſingenſis Epiſcopus cuius aliquoties mentionem fecimus, obijt, cui ſucceſſit Geroldus eiuſdem Eccleſiæ Canonicus. *Chronica Auguſten.* Otto Friſingenſis.

B

Caput Quintum.

In quo Imperij & Henrici pueri cura S. ENGELBERTO *commiſſa. Henrici item Coronatio & S. Viri Magnificentia, aliaq́ʒ præclaræ virtutes recenſentur.*

C FRiderico Rege ab Honorio in Imperatorem coronato, cum intraſſet regnum Siciliæ, audita Archiepiſcopi ſibi in Alemãnia bene noti probitate, per literas Imperiales regni negotia citra Alpes illi commiſit, Henrici filij ſui eum conſtituens tutorem, & totius regni Romani per Alemanniam prouiſorem. Qui regni negotia non abſque timore ſuſcipiens, Reipublicæ tam vtilem & tam fidelem ſe exhibere ſtuduit, vt de contingentibus vel modicum, vel nihil negligeret, & inuidus, vbi detractionis dentem figeret, in eius verbis vel actibus non inueniret. Congregatis principibus, Henricum puerum Aquiſgrani in Regem conſecrauit: quem nutriebat vt filium, & honorauit vt Dominum. Cum quo & ſine quo diuerſas regni partes perluſtrans, tantam fecit pacem, vt Auguſti tempora crederes. Videntes huiuſmodi virtutis opera prædones & diſſenſionis amatores, gloriæ pontificis, ſicut de Ionatha legitur, inuidentes tabeſcebant: boni verò, & maximè negotiatores, ipſum laudantes & benedicentes Deum, pro conceſſa poteſtate glorificabant. Die quodam mercator quendam Archiepiſcopum Imperij, ipſo audiente, pro fide publica per quædam loca diœceſis eius interpellabat. Quam cum ille dare renueret, nobilium ſiue militum illic habitantium malitiam prætendens, glorioſus Archiepiſcopus &

Imperii negotia ei demandátur.

1. *Mach.* 10.

D

Dux Engelbertus, non Epiſcopo inſultando, ſed petenti compatiendo, ait: Dic mihi bone vir, audeſne te committere conductui meo? Reſpondente illo conſtanter, Etiam Domine: ſubiunxit Machabæus noſter: Sume iſtam chirothecam, & ſi neceſſe habueris, pro ſigno oſtendas: & ſi aliquid tibi vi ſublatum fuerit, ego tibi omne damnum reſtituam. Et fecit ſic, gratia ſigni, imo timore Epiſcopi, ſua ſecurus deducens. Sicut ſcriptum eſt de Iuda, Similis factus eſt leoni in operibus ſuis, & protegebat caſtra Iſrael, id eſt, bona Eccleſiæ ſibi commiſſæ gladio ſuo. Natura leonis eſſe dicitur, vt proſtratis parcat, & erectos inuadat. Nouerat leo noſter, Machabæus noſter, tum ex nobilitate naturæ, tum ex zelo iuſtitiæ parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. Erat enim defenſor afflictorum, & malleus tyrannorum, magnanimus & humilis, glorioſus & affabilis, rigidus & lenis, multa pro tempore diſſimulans, & cum minus ſperaretur, ad vindictam ſe accingens. Acceperat autem cum Epiſcopatu gladium ſpiritualem, & cum Ducatu gladium materialem. Vtroque gladio rebelles coercuit, quoſdam excommunicando, quoſdam per militiam debellando. Sic Machabæus prius proprio in deiectione inimicorum deinde Apollonij gladio legitur pugnaſſe. Et quid eius laudi immorer, cum gloria, diuitijs & potentia, ſicut de Salomone legitur, omnes ſupergreſſus ſit pontifices, qui ante eum fuerunt in Colonia: excepto Brunone primo, cuius gratia Ducatus Epiſcopatui per Ottonem primum Imperatorem, cuius frater erat, additus eſt? In rebus exterioribus & fama ſub nullo pontifice vſque ad diem hanc, tantum Eccleſia Colonienſis profecit, quantum ſub Engelberto. Prædia plurima ſimul & feuda, Eccleſiæ diu ſubtracta, & à multis eius anteceſſoribus ſiue per torporem, ſiue per inualetudinem neglecta, ipſe per iudicium & ſententiam recuperauit. Puto tamen, quod iudicio vel ſententia modicum profeciſſet, ſi animi virtus & militiæ robur illi defuiſſet. Præter redditus Epiſcopales, poſt mortem fratris tenebat terram patris, de qua habebat miniſteriales multos & redditus magnos. Ob quam cauſam Ducis Walrami, cuius filius Henricus filiam Adolphi Comitis duxerat vxorem, contra ſe non modicam excitauerat inuidiam: ſopita tamen omnia fuerant tali pacto interueniente, vt Dominus Epiſcopus, quoad viueret, teneret terram: ille vero ab eo ſingulis annis in pecunijs reciperet penſionem. Præterea feudis multis ac prædijs diuerſis Eccleſiam Colonienſem ditauit & ſublimauit, terminos eius ciuitatibus, caſtris & poſſeſſionibus ampliauit. Quædam

1. Mach. 3. — Preclare eius virtutes — *Ibidem.* — *3. Reg. 3.* — * Scilicet Lotharingiæ. Vt vult Chron. Mag. Belg. fol. 80. lin. 25. & 50. — Auget opes Eccleſiæ Colonienſis.

A B C D

Digitized by Google

dam ex his de nouo ædificauit, quædam renouauit, nonnulla pecunia
A comparauit. In quibuſdam ciuitatibus & turribus ſuis, turrita ſatiſque pulchra conſtruxit palatia. Henricus Dux Lotharingiæ & princeps Imperij, probitate præſulis attractus & illectus, & quia prudens eſſet in conſilio, & validus in auxilio, quædam ſua prædia, quæ hic nominare neceſſe non eſt, de manibus præſulis Engelberti iure feudali ſuſcepit, tanto pontifici eiuſque Eccleſiæ volens arctius adſtringi, & bonis proprijs ab eo gaudens beneficiari.

Godefr. At Mutius lib. 20. Chron. Moguntiæ vult conuocatos Imperij proceres.

Notatio ad Caput Quintum.

B ANno 1220. Fridericus Rex habitis Francofurti Comitijs & filio ſuo Henrico Principibus Imperij commendato in Italiam abijt, in feſto S. Ceciliæ ab Honorio tertio Imperij diadema ritu ſolemni recepit; inde in Siciliam iter fecit. Deinceps verò Henricum, quem Francofurti vniuerſi Imperii principum fidei permiſerat, præ aliis ENGELBERTI NOSTRI curæ cum adminiſtratione regni cis Alpes Imperialibus literis demandauit. Ideo vir SANCTVS apud
C Godefridũ Panthaleonitã ad annum 1225. Regni Teutonici gubernacula tenuiſſe dicitur, atq; in Auguſtẽſibus Chronicis vir magnæ prouidẽtiæ & tutor Regis audit. Cõfirmat id ipsũ Leuoldus à Northoff in Chronicis Marcanis, *Henricũ*, inquiẽs; ENGELBERTVS *Archiepiſcopus Colonienſis Aquis in Regem coronat, ipſumque & totum regimen ſuſcipit in tutelam.* Non poſſum hîc reticere pietatem S. ENGELBERTI, quam grauiſſimis
D etiam reipublicæ negotiis diſtrictus, hoc eodem tempore omnium oculis ſubiecit. Videbat SANCTVS NOSTER à monaſterio Porcetano diſciplinam religioſam exulare, in eius reſtituendæ exardeſcebat deſiderio. Auctoritate ergo ſedis Apoſtolicæ diſſolutum Monaſterium virginibus Ciſtertienſis inſtituti ex monte Saluatoris plus minus quinquaginta adductis tradit, atque in eas totum ius transfert, *vt refert Beckius in Aquiſgrano c. 11.*

Fridericus S. Engelberto Hẽricum filiũ committit.

S. Engelbertus Prorex.

Digitized by Google

S.Engelb. Pacificus. Quæ porrò in hoc capite de pace firmiſſima (quo epitheto Godefridus *ad Annum 1225. §. item ipſo anno 7. Id. Nouemb. circa finem vtitur.*) terris Imperij ab eo conciliata, de chirotheca præſidii loco mercatori data, de defenſione afflictorum & A Magnanimus. repreſſione tyrannorum; de magnanimitate, & animi ſubmiſſione, magnificentia, & affabilitate; rigore iuxta & lenitate Humilis. SANCTISSIMI PRINCIPIS, celebrantur, non exiſtimet quiſpiam, hæc primum ab illo virtutum decora comparata, Iuſtus. cum ad honorem eius curatio Henrici Imperatoris filii, Germaniæque adminiſtratio illi eſt commiſſa, quippe & antea in B Manſuetus Archiepiſcopatu ſuo & Electoratu harum virtutum ornamentis fuit excultus.

De pace à SANCTO NOSTRO promota in ſuis maximè prouinciis, etiam illo tempore rumor Hieroſolymarum tenus increbuit. Vnde iucunda illa Oliueri Scholaſtici ſub finem literarum ſuarum de captura Damiatæ acclamatio. *Tu Colonia ciuitas Sanctorum vt quæ in hortis roſarum martyrum; liliorum virginum, violarum confeſſorum nunc pace temporali, per venerabilem Archiepiſcopum veſtrum gaudens habitas pro deuotione* C *filiarum tuarum, flecte genua cordis tui coram Altiſſimo, qui vitæ & mortis habet imperium &c.* Sed pergamus ad reliqua.

Amplificator diœceſis. Inter alia præclara facinora extollit Auctor ſtudium viri Sancti in augendis opibus Eccleſiæ Colonienſis, recuperatione prædiorum ſimul & feudorum vel quondam Eccleſiâ de poſſeſſione deiectâ, occupatorum, vel per torporem aut D impotentiam neglectorum, atque in adiectione nouorum Caſtrum Turrinũ emit S.Engelbertus. bonorum etiam Ciuitatum ac Caſtrorum munitorum, aut demum in eorum facienda maiori acceſſione. Nam inter cætera caſtrum Turrinum nobili Germaniæ fluuio Moſellæ adiacens, latibulum prædonum, maximo Eccleſiæ Patriæque *Godefr. ad annũ 1225. circa finem.* bono comparatum, Eccleſiæ Colonienſis poſteritati reliquit. Ad eundem Beatiſſimi Præſulis feruorem etiam accenſendus

Digitized by Google

A ſendus eſt Eccleſiaſticæ libertatis defendendæ zelus, contra Aduocatos potiſſimum, quibus obſiſtere ab initio regiminis cœpit, nec vnquam impoſterum deſiuit. Honorius Pontifex maximus zelum hunc trino diplomate inſigniter acuit viamque ad futurum Martyrium ſtrauit. Extant literæ Pontificiæ in Archæo Illuſtriſſimi Capituli Metropolitani in palatio Lateranenſi Kalend. & Id. Martij 1221. ſignatæ.

Zelus S. Engelberti contra Aduocatos.

1221.

B



Literæ primæ decretales Honorij Tertij contra Aduocatos iure clientelarj abutentes.

C HONORIVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabilibus fratribus. Archiepiſcopo Colonienſi & eius ſuffraganeis ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Si Eccleſiarum Aduocati ſignificatum ſui nominis attenderent, vt deberent, ſtuderent eas ob reuerentiam Aduocati cœleſtis, cui ſpeciali titulo ſunt adſcriptæ fouere beneficiis & viribus defenſare, ſed quod dolentes referimus nonnulli eorum habentes D velamen malitiæ libertatem in bonis Eccleſiaſticis in quibus aduocationis ius obtinent, non ſolum prodigaliter debacchantur, verum etiam ea diripiunt vt prædones quod Eccleſiæ Colonienſis prouinciæ iugiter

Officium Aduocatorum der Schirmherren.

NB. Sūma mala Eccleſiis illata fuerunt per Aduocatos, ſed Aduocatos ſua mãſit à Deo vindicta, prout

Digitized by Google

ex hiſtorijs noſtræ Patriæ poterit demonſtrari.

ter experiri coguntur, ſicut earum nobis A tranſmiſſa conqueſtio patefacit. Quia igitur zelus nos comedit domus Dei, Fraternitati Veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus: quatenus ſinguli proſequentes proprium intereſſe, & quaſi collo vno & humero vno Eccleſiarum onera comportantes Aduocatos ipſos vt contenti iuſtis & ab antiquo ſtatutis ſtipendijs ab Eccleſiarum moleſtiis conquieſcant, moneatis prudenter & efficaciter indu- B catis: Quod ſi forſan veſtris monitis non acquieuerint ne medicinalis Petri gladius in manu veſtra torpere rubigine videatur, in eos iuxta quantitatem & qualitatem culparum intendatis, & remittatis, appellatione poſtpoſitâ, rigorem Eccleſiaſticæ diſciplinæ; ita quod Eccleſiæ ab huiuſmodi oppreſſione reſpirent & Vos exinde mereamini apud Deum & homines commendari. Datum Lateranen. Kalen. Martij C Pontificatus noſtri anno quinto.

Secundæ literæ Honorij in Aduocatos Eccleſiarum.

HONORIVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabilibus fratribus..... Archiepiſcopo Colonienſi & ſuffraganeis eius ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Cum plerique Aduocati Eccleſiarum aduocationis obſequium conuertentes in Dominationis abuſum, Eccleſias ipſas op- D primant & affligant: Fraternitati Veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus quatenus Eccleſias veſtrarum Diœceſium humano amore ac mundano timore poſtpoſitis ab Aduocatorum vexationibus taliter defendere ſtudeatis, quod per ſtudium veſtrum à ſuis poſſint anguſtijs reſpirare, Noſque ſollicitudinem veſtram commendare merito debeamus. Ad hæc ſi quas Aduocatias vacare contigerit, expreſsè inhibeatis

Aduocatiæ vacantes inhibentur conferri.

Digitized by Google

A beatis Eccleſiis, ad quas ſpectant ne illas conferre præſumant, ſed ſuis curent vſibus applicare: illud diſtrictius inhibentes, ne vna Eccleſia plures Aduocatos aſſumat, cum miniſterium Aduocatorum huiuſmodi quod ad Eccleſiarum tranquillitatem noſcitur, fuiſſe prouiſum, ad vexationem ipſarum per eorum vſurpationes conſtet eſſe conuerſum. Datum Lateranen. Idus Martii Pontificatus noſtri anno quinto.

B Tertiæ eiuſdem Pontificis literæ quibus inhibentur Aduocatiarum oppignorationes.

HONORIVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei Venerabilibus fratribus..... Archiepiſcopo Colonien. & ſuffraganeis eius & dilectis filiis, aliis Eccleſiarum Prælatis per Colonienſ. Prouinciam conſtitutis, ſalutem & Apoſtolicam C benedictionem. Cum ſæpe contingat aduocatos, Aduocatias quas in Eccleſiis obtinent, aliis titulo pignoris obligare, in Eccleſiarum ipſarum non modicam læſionem nos idemnitati Eccleſiarum noſtrarum paterna volentes ſollicitudine præcauere Vobis præſentium auctoritate concedimus vt ſi aduocati Eccleſiarum veſtrarum aduocatias ſuas vobis obligare voluerint pignori, vos eas recipere valeatis nec fructus prouenientes ex eis in ſortem teneamini computare. Hi au-D tem qui eas obligauerint, à ſeruitio in quo vobis pro Aduocatijs tenebantur, interim ſint immunes. Datum Lateranen. Kal. Martii anno Pontificatus noſtri quinto.

Aduocati vbi ius aduocationis prætendūt nō poſſint oppignorationes facere.

Videtur Aduocatorum inſolentia non ſolum in Diœceſi Colonienſi, ſed & alibi in Germania valdè eo tempore inualuiſſe, vt non immeritò in eoſdem inſurrexerit Honorius Pontifex. Anno enim 1220. Conradi comitis Sylueſtris de

Aduocatorum inſolentiæ.

Digitized by Google

de Dunen vulgo Wiltgraff caput Sifridus Moguntinus Ar-
chiepiſcopus diris deuouit, eiuſque territorio, quàm longe A
comitatus fines pertinent, ſacrificiis interdixit, quod Aduo-
cationem in Reimbach reclamantibus Henrico Præpoſi-
to, Canonicíſque maioris Eccleſiæ Moguntinæ ſibi arrogaſ-
ſet. Verùm hoc pacto ſibi reconciliantur, vt comes receptis
à Canonicis centum marcis argenti abdicet ſe aduocatio-
ne *Hæc Pater Serrarius in hiſtoria Moguntina.*

B. Catharina Colonienſis, puella Iudæa conuerſa tempore S. Engelberti

Vide Cæſar. lib. dial. 2. c. 26. & cap. 27. refert de alia Iudæa baptizata in Lintz ad Rhenũ circa ann. 1219.

Hoc tempore puel-
la quædam Hebræa, B
per cultum Deiparæ mi-
rabiliter ad fidem Chri-
ſtianam, & ad virginita-
tis ſeruandæ propoſi-
tum inducta eſt. Quin-
quennis enim Colo-
niæ in domo Paren-
tum ad Chriſtianos C
affici cœpit. Beatæ-
que Mariæ nomen magna cum lætitia audire geſtiebat, i-
deoque de menſa parentum panem latenter ſurreptum pu-
eris mendicis Mariæ nomen vſurpantibus erogabat. Dein-
de Louanium cum Parentibus veniens, à quodam presbyte-
ro Raynerio, qui Duci Louanienſi à ſacris erat, fidei Chri-
ſtianæ articulos clam edocta, tantâ eos auiditate excipiebat, D
vt Raynerus & quædam pia mulier vix eius deſiderio ſatisfa-
cere poſſent. Quibus auditis, parentes eam in Prouinciam
transrhenanam mittere ſponſoque educandam committere
decreuerant. Id puella Presbytero indicauit, adiecitque, ſi
eam ſaluam vellet, vt eadem nocte ipſam raperet, & Chri-
ſtianis imbueret ſacris. Manſit ea nocte in domo parentum,
oblita eorum, quæ cum Presbytero condixerat. Tum dor-
mienti

Digitized by Google

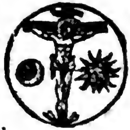
A mienti S. Deipara in veſte candida apparuit, virgamq; ſplendidã illi porrigẽs præcepit: Surget, inquiẽs, Catharina, & iter arripe: grandis enim tibi reſtat via; Rachel virgam prehẽdere credens, è lecto cecidit, & expergefacta Presbyterum adiuit, à quo ad monaſterium virginum Ciſtertienſis inſtituti, quod Pratum Dominicum dicebatur, dimidia leuca à Louanio diſiunctum adducta, Sacro baptiſmi fonte abluta nomen Catharinæ à Dei Matre ſibi impoſitum & habitum Monialium aſſumpſit. Egerunt parentes apud Hugonem Leodienſem B Epiſcopum & Honorium Summum Pontificem, vt ad duodecimum vſque annum in eorum domo educaretur. Cæterum ipſa ſeptennis coram Epiſcopo cauſam ſuam ita ſapienter & conſtanter egit, vt aduerſarios omnes rubore ſuffuderit & ad monaſterium reuerterit. Submiſerant parentes Iudæum quendam adoleſcentem, qui ſimulato fidei Chriſtianæ deſiderio baptiſmum ſuſceperat, petieratque, vt cum ea quaſi cognatâ de rebus fidei liceret diſſerere; at illa fraudem C odorata, ſubdolum impoſtorem contempſit, neque aſpectu dignata eſt, illud ad imaginem Deiparæ, cui genua ſubmittebat, ſæpius prolocuta; Ego paupercula, pupilla & indigna ad te Dominam meam & cognatam accedo, Tu ſola præ omnibus eſto mihi refugium & ſolatium. His tentationibus ope D. Virginis depulſis, in eodem cœnobio ſanctam vitam duxit. *Thom. Cantipratan. lib. 2. cap. 29. p. 14.* Hugo verò Leodienſis Epiſcopus quòd nonnihil parentum Iudæorum vo- D luntati conceſſiſſet, in prouinciali Colonienſi Synodo, poſt inſtitutam apud S. ENGELBERTVM accuſationem, acribus verbis caſtigatus, ex inhibitione SANCTI noſtri parthenoni amplius propter puellam iam Chriſto dicatam moleſtus eſſe deſiit teſte *Cæſario lib. 2. cap. 26.* Hinc elucet, quantus fuerit viri ſancti ardor in tutanda immunitate perſonarum & locorum Sanctorum.

S. Engelbertus Leodienſẽ Epiſcopũ in ſynodo corrigit.

S. Engelb. immunitatem Eccleſiaſticam tuetur.

Digitized by Google

Decretū S. Engelberti de cuſtodia ſacrorū vaſorum.



Saluberrimum quoque his temporibus decretum à Pontifice noſtro vigilantiſſimo circa clauſuram tabernaculi,quo ſacra reponitur hoſtia,in ſynodo Diœceſana prolatum emanauit. Occaſionem huius decreti in hunc ſenſum e narrat *Cæſarius lib.9. de Euchariſtia cap.52.* Haud adeo longum eſt, cum quidam ſub ſpecie religionis viſitantes Diœceſim Colonienſem,ex diuerſis Eccleſijs ſacram furarentur hoſtiam: de reliquis ornamentis, calicibus ſcilicet, libris ſiue indumentis ſacerdotalibus nihil ſoliciti. Prouincia noſtra ab Horum vno in ſcelere deprehenſo, atque vbinam venerabile Chriſti corpus reliquiſſet,rogato,reſponſum abſtulit,in lutum ſe illud abieciſſe.Ideoque infœlix arbor miſero ſuſpendium præbuit, vnde in ſtygias deturbatus eſt paludes. Proximâ vero ſuperiore ſynodo à D.ENGELBERTO Epiſcopo in mandatis datum eſt, vt in omnibus Diœceſios ſuæ templis,venerabilis hoſtia concluſa ſeruetur:] Quia vero huius ſynodi à Sancto ENGELBERTO celebratæ decreta non exſtant, nec dabitur mihi etiam, rem geſtam ſuis anni temporibus adſcribere; Ex Cæſario tamen licet colligere, illam hoc vel ſequenti anno contigiſſe: Quod proximè conuentus ille fuerit celebratus ab anno 1222. quo ille libros de miraculis comprehenſos ſub diſtinctionum titulo, cuius cōplexu & hic de Euchariſtia elaboratus continetur,elucubrauit. Non autem proximè diceretur celebratus, niſi vel 20. vel certè 21.anno contigiſſet.

Cæſar. lib.5. dial c.21.etiā refert ad annū 1222. de ſacrilegijs apud Traiectū inferius.

Dominicani & Franciſcani Coloniç ſub S.Engelberto.

Hoc eodem anno Patres Prædicatores Coloniam ingreſſos, à B. ENGELBERTO ardenti charitatis affectu ſuſceptos eſſe, Chronographus Colonienſis, & manuſcriptus Brawilerenſis teſtatum reliquerunt: vnde huic & ſequentibus tribus annis adſcribenda ſunt, quæ de SANCTI noſtri patrocinio, quo religioſi Patres inſtitutorum SS. Dominici & Franciſci

Vide infra cap.7.lib.1.

A ciſci vſi ſunt afferuntur à Cæſario. Hîc verò inſerui, vt ſua Chronologiæ conſtet ratio. His iiſdem temporibus SANCTVS noſter publicis regni ciſalpini negotijs illaqueatus, Hermannum Bonnenſem Decanum, & Godeſchalcum Canonicum eiuſdem Eccleſiæ, Romam ad impetrandam relaxationem vinculi crucis ablegauit, ſed fruſtra. *Vide Cæſarium lib. 3. dial. cap. 33.* Adeo tenax erat concepti de liberandâ terra ſanctâ propoſiti Honorius, vt & Archiepiſcopū Diœceten Regium ſeu Regis Regniq; curatorem, & adminiſtratorem B hac obligatione ſoluere detrectarit, Maiorum ſcilicet exemplo, qui Imperatores ipſos, ſupremos Eccleſiæ in terris aduocatos, haud vnquam ſtimulare deſtiterunt, quin ab ijs locus, (in quo verſatus ille, qui cum eſſet Deus, non rapinam arbitratus eſt formam ſerui ad nos liberandos accipere,) à ſpurcitie & barbarorum impietate purgaretur. Sed & hîc quanta viro ſancto religio fuerit, videre eſt ex publicæ rei adminiſtratione, eiuſque impedimentis, quibus ſe nihil excuſa- C tum credidit, vt eapropter ad illum, cui poteſtas eſt ligandi & ſoluendi datâ legatione perfugeret. Et quamuis hæc ipſius ad Honorium legatio de obligationis diſſolutione tunc fuerit inanis. Hoc tamen effecit, vt eius obligatio crucis auctoritate Pontificiâ commutarêtur, quemadmodum conſtat ex his, quæ libro 2. c. 8. editionis Surianæ omiſſa ex mſc. reſtitui vbi id apertè traditur his verbis: *propter neceſſitatem communem detentus, Domino Papa Honorio diſpenſante, pro ſe milites miſit, cum ſumptibus magnis; Quin imo & ante mortem B. Martyr* D *renunciare negotijs regni propoſuerat, & pro peccatis ſuis Perſonaliter transfretare:*] *Hactenus illic*; Deinde non incongruè & illud pro viri ſancti expurgatione, ſi quod forſan vinculum ob ſuſceptæ crucis obligationem, ſed non ſolutam, inhæſit, vſurpare poſſumus, quod B. Auguſtinum de Cypriano martyre dixiſſe S. Thomas *3. part. quæſt. 64. art. 9. ad 2.* teſtatur, *vt*

Relaxatio vinculi S. Crucis petitur à S. Engelberto.

Zelus Pontificius.

Religio S. Engelberti

Diſpēſatio ſuper cruciata.

Digitized by Google

charitatis, quâ excellebat, luce, obumbratio illa fugaretur, & ſi quid purgandum erat, paßionis falce tolleretur. A

De Ducatu Lotharingico.

Cæterum quod in capite 5. refertur induſtriâ B. Brunonis & liberalitate Ottonis primi Ducatum Epiſcopatui Colonienſi acceſſiſſe, de eo fusè copioſeque in notis ad vitam Brunonis: quas ſuo tempore Lector videbit.

Confœderatio Lotharingica cùm Eccleſia Colonienſi.

Quæ verò ſub finem c. 5. attexuntur de fœdere Henrici Lotharingiæ Ducis icto cum Sancto noſtro, & de feudali iure, quo idem Sancto noſtro obligatus erat, illuſtre de ijs proſtat in tabulario teſtimonium, quod vt ſuprà in notis ad annum 1217. c. 3. quo ex ſerie temporis propriè ſpectabat, promiſi, hic, ſecutus auctorem noſtrum, affero. Eſt autem huiuſmodi. B

Henricus Dei Gratia, Dux Lotharingiæ vniuerſis præſens ſcriptum intuentibus ſalutem in Domino. Ne rei geſtæ finem conſumat obliuio, ſolent ea quæ acta ſunt literarum indicijs æternari. Inde eſt quod notum facimus præſentibus & futuris, quod ab antiquo inter Nos & terram Noſtram ex vna parte, & Epiſcopum Colonienſem & Eccleſiam ex altera parte confœderata eſt dilectio & confirmata confœderatio, vt nullæ aliorum hominum amicitiæ vel diſcordiæ poſſint huius dilectionis indiſſolubile vinculum diſſipare. Nos igitur hanc amicitiæ confœderationem innouare & corroborare volentes, de conſilio hominum noſtrorum Domino noſtro ENGELBERTO Sanctæ Colonienſis Eccleſiæ electo promiſimus iuramento firmantes, quod ipſi ad conſeruanda iura & libertatem Eccleſiæ ſuæ, cui ratione hominij ſumus obligati, contra omnem perſonam fideliter aſſiſtemus, ipſe quoque Nobis vice verſa pollicitus eſt iuramento, quod Nobis in iure Noſtro contra omnem hominem ſuum efficaciter auxilium impendet. Ad huius igitur facti robur ac euidentiam, fecimus conſcribi hanc paginam, & ſigilli noſtri appoſitione communiri. Teſtes ſunt Gerardus comes Geldriæ, Walterus Bertolt & Ægidius frater ſuus, Arnoldus de Dyſt, Leonius Caſtellanus Bruxellenſis, Goſwinus de Gorenkurt, Arnoldus de Walheim, Rubinus de Tillimunt, & alij quam plures. Acta ſunt hæc Coloniæ, Anno Dominicæ incarnationis 1217. 3 Nonas *Iulij*. C D

Teſtes fœderis Lotharingici.

Fuit

Henricus Antwerpienſis Marchio.

A Fuit hic Henricus Dux Lotharingiæ inferioris & Brabantiæ, quin & Marchionis Antvverpienſis titulo inſigniebatur, de quo qui accurate multa deſiderat, is D. Miræi Stemmata, donationes & diplomata Belgica luſtret.



B Quas vero S. Engelbertvs Henrico dedit mutuæ fidei ſuæ literas, his conceptæ ſunt verbis.

Literæ fœderis S. Engelberti

Engelbertvs Dei Gratia Sanctæ Colonienſis Eccleſiæ Electus, omnibus præſentem chartulam intuentibus ſalutem in Domino. Ad C omnem dubietatis ſcrupulum reſecandum vniuerſorum notitiæ præſenti ſcripto cupimus declarari, quod Nos vinculum amicitiæ indiſſolubilis inter Eccleſiam Colonienſem & Henricum Ducem Lotharingiæ, ſuoſque progenitores ab antiquo habitæ, innouare inuicem & corroborare volentes, ipſi de conſilio Priorum & fidelium noſtrorum, promiſimus iuramento firmantes, quod contra omnem hominem....... aſſiſtemus eidem, vtpote dilecto & fideli Noſtro, de cuius fidei puritate certa colligimus & certa habemus argumenta, Ipſe quoque præſentibus tam noſtris quam D Suis fidelibus verſa vice nobis pollicitus eſt, iuramento quod Nobis ad conſeruanda iura & libertatem Eccleſiæ Colonienſis erga quamlibet perſonam auxilium ſuum efficaciter impendet. Ad huius igitur facti robur, & euidentiam præſenti paginæ ſigillum Noſtrum & Eccleſiæ Colonienſis fecimus appendi. Teſtes ſunt Theodericus maior Præpoſitus, Conradus maior Decanus in Colonia, Gerardus Præpoſitus SS. Apoſtolorum, Gerardus Præpoſitus S. Mariæ de Gradibus, Gerardus comes Geldrienſis, Adolphus comes de Altena, Otto de Wickerode, Gerardus de Randerode, Hermannus Aduocatus Colonien-

Quam fuerit continuũ fœdus Eccleſiæ Colonienſis cũ Brabãtis

Vide pag. 29. 47. & 41. *huius opuſculi.*

Teſtes fœderis à S. Engelberto initi.

ſis, Hermannus Marſchalcus de Aluetre, Theodericus Dapifer, Bruno Pincerna, Franco de Rothe, & alij quam plures. Acta ſunt hæc Coloniæ, Anno incarnationis Dominicæ, milleſimo duceuteſimo decimo ſeptimo tertio Nonas Iulij. A

Donatio Eſch per S. Engelbertum.

Honorius Papa, diplomate Verulis ſub hunc annum dato, ratam habuit donationem villæ Aſchat, quâ S. Engelbertus Monaſterium Capellenſe ditauerat: Hanc tamen ipſam nouo poſtmodum contractu Capitulum Metropolitanum ſibi acquiſiuit. Infelix huius anni autumnus occaſionem dedit Ioanni Hieroſolymorum Regi ad Honorium B prius, deinde ad S. Engelbertum Germanici Regni Adminiſtratorem perfugiendi, vt etiam ex Cæſario, ſequenti capitulo videbimus. Ad diem ſiquidem octauum Septemb. Cruce ſignati in Ægypto Damiatam amiſerunt, atque vniuerſa Ægypto, magna cum ignominia Chriſtianorum exceſſerunt. Ita ceſſerat conſilium Pelagij Sedis Apoſtolicæ Legati, ſuadentis Cairum, ſeu Memphim vel Babyloniam C Vrbem Regiam occupari. Detrectabat id quidem Ioannes Brennus, Hieroſolymorum Rex, quòd non ad expugnandam Ægyptum, ſed Palæſtinam recuperandam milites conſcripſiſſet. Verum metuens diris caput ſuum deuouendum, cum 70. hominũ millibus, Idibus Quintilibus Cairum profectus, vbi Sultanus copijs ſuis diuiſis viarum aditus, quibus Cruce ſignati tranſierant, adeo inſedit: D cum omni commeatu aduehendo, tum ſubſidio ferendo prohiberentur, à milite noſtro hoſtis ſæpè ad pugnam laceſſitus eam ſubterfugit. Tumefacto Nilo cataractiſque obiectis aqua terram inundans poſt duorum menſium interuallum equis noſtris pabulum negauit, omniaque in caſtris ſtramenta deſtruxit. Ad hæc milites noſtri re frumentaria laborare

Cruce ſignati noſtri perdũt Damiatam in Nili oſtio vrbẽ.



rare

A rare cœperunt. Vix enim quo triduum victitarent, reliquum habebant. Vnde ſacrum inter & Saxum hærentibus nec locus relinquebatur ab aquarum inundatione, nec Damiatam reditus patebat, hoſte omnes vias obſidente, nec animus erat amplius cum hoſte congrediendi. Mirabile dictu, cum noſtri iam ab infidelibus quaſi capti tenerentur, Sulthanus ad Regem atque Apoſtolicum Legatum miſſis nuncijs pacem obtulit. Tandem poſt multa, in hoc conuentum, vt Chriſtiani vrbem Damiatam Sarracenis reſtituerent, & Sulthanus par-B tem Crucis Dominicæ ab Hieroſolymis abſportatam Chriſtianis redderet, & captiuis viciſſim liberatis, Chriſtiani Acam, Tyrumque redirent, quibus vrbibus earumque opibus pax 8. annis eſſet cum Turca Sarracenoque ſeruanda. Præterea Sulthanus cognita illorum inopia illis liberaliter ſubuenit, donec Damiatam attingerent, quam die Natiuitatis Deiparæ cum cæteris reliquêre, & iuxta fluuium in ten-C torijs conſedêre. Cui multitudini in Palæſtinam deuehendæ cum naues non ſufficerent, ipſemet Sultanus dato filio ſuo ſecuritatis obſide, naues ſuppeditauit, quibus irent in Palæſtinam. Chriſtianorum verò Duces conuaſatis omnibus in Italiam rediere, quos Ioannes Brennus, diſpoſitis, vt potuit, rebus, ſubſecutus, perbenigniter ab Honorio ſuſceptus, magniſque muneribus ornatus eſt. Refert paulò aliter Godefridus, nimirum: ex quotidianis velitationibus plurimos Gentilium cecidiſſe, paucis Chriſtianorum deſideratis, ideo-D que ira accenſos gentiles ſeptingentas & quinquaginta Chriſtianorum naues cum hominibus, & omni penu græco igne combuſſiſſe, noſtros verò continuis hoſtium incurſibus & aquarum inundatione fractos cum Soldano conueniſſe, vt Chriſtianis ab ipſo, vel fratre eius Coradino captis, libertati ſuæ reſtitutis ipſe reciperet Damiatam. Annuit Soldanus redditiſq; Chriſtianis Damiatam recepit. Subijcit Gode-

Beneuolétia hominis Barbari in hoſtem.

Digitized by Google

Godefridus: Ex hoc liquet certiſſimè peccata in hanc miſeriam Chriſtianos traxiſſe: quod prius Soldanus eis obtulerat ſe Regnum Hieru- A
ſalem reſtituturum, vrbem inſtauraturum, Damiatam relicturum cum adiacente regione ad 20. milliaria, ne vlterius in terras ſuas irruerent.

1222. Coronatio Regis Romani Henrici VII. per S. Engelbertum.

Anno 1222. VIII. Id. Maij, quæ fuit *Dominica ante Aſcenſionem Domini*) S. ENGELBERTVS Henricum eius nominis ſeptimum, adhuc puerum decēnem Friderici Secundi filiū, Henrici Sexti Nepotem, Friderici Barbaroſſæ Pronepotem, cuius ipſe curam gerebat, in conſortem Paterni Imperij, Regijs inſignibus & honore apud Aquas Graneas inaugurauit. Magnates qui ſolennitati adfuerunt, referuntur à D. Miræo in



B

C

donationibus Belgicis, c.93. in literis priuilegiorum Henrico Lotharingiæ & Brabantiæ Duci ab Henrico Rege con- D
ceſſorum: Sifridus Moguntinus, ENGELBERTVS Colonienſis, Theodericus Treuirenſis Archiepiſcopi, Conradus Metenſis, & Spirenſis Epiſcopus Imperialis Aulæ Cancellarius, Epiſcopi quoque Herbipolenſis & Auguſtanus, *Hugo Leodienſis Epiſcopus teſte Aegidio aureæ vallis Monacho,* Godefridus comes de Dyſt, comes Palatinus Rheni, comes Ludovvicus de Wertenberge, Adolphus comes de Marcka, Fride-

Magnates qui coronationi interfuerunt.

NB. Comes de Marcka.

Fridericus comes de Altena, D. de Hinsberg, Lotharius co-
A mes de Hochſteden, comes de Caſtele, Henricus Dapifer de Walpurg, Pincerna de Syp (*Forſan Scipſen*) Wernerus Boland, Gerardus de Senceka &c. *Fallitur ergo fragmentum M. Alberti Argentinenſis Chronicis præfixum, quod vult Henricum puerum diademate redimitum ab Ottone Herbipolenſi Epiſcopo electo, ipſiusq; illum tutelæ fuiſſe commendatum.*

Attendarienſiũ priuilegia per S.Engelbertum.

ENGELBERTVS quoque noſter pro ſua erga ſubditos beneuolentia, & ſtudio ſuæ Diœceſis amplificandæ, oppi-
B dum Attendarienſe nouis aggeribus hoc anno circumuallauit, eiuſque loci incolas Suſatenſibus exæquauit. Extat eius rei diploma, quo ait: *ſe ex ſuſcepti regiminis officio omnium in Diœceſi & Ducatu ſuo conſtitutorum defenſioni & commodis intendere, ampliori attamen ſollicitudine eorum promotioni ac quieti inſiſtere, qui Eccleſiæ Colonienſi propenſiori fidelitatis nexu fuerint aſtricti, obligatum eſſe.* Ideoque à propenſiori in Eccleſiam Colonienſem voluntate ciues Attendarienſes ſibi commenda-
C tos & vallis & iure ciuitatis Suſatenſis donat atque honorat. Alij quoque per Diœceſin hoc tempore beneuolum Sancti noſtri animum experti ſunt. Nam apud Suſatenſes Xenodochij patrocinium ſuſcepit. Deinde Benedictæ, Sanctarum vndecies mille Virginum Coloniæ Antiſtiti, *coram Sculteto*, vt inquiunt literę, *& Scabinis in Kempene Cerecēſuales Hagenſes ceſſit.* Qui Cerecenſuales dicantur, notabo ad caput ſeptimum huius libri. Ceſſionis teſtes nominant tabulæ, *Theodericum*
D *Lyſchanck, Henricum VVelbecke, Hermannum de Hulſen, Theodericum de Kirck, Ioannem de Handen, Henricum de Garpaphen, & alios.*

NB. Suſatẽſes tum parebãt S. Engelberto quod infra lib. 2. c. 2. deducetur latius.

Hoſpitale Suſatenſe per S. Engelbertũ.

Collegium 11000. Virginum honoratur à S. Engelberto.

Caput Sextum.

Quo affectus Regum Hieroſolymitani, Franciæ, Angliæ, Bohemiæque Dictæq; in S. Engelbertum ob virtutes, Barbaris etiam ab his incuſſus timor, & in ſubditos viri Sancti Clementia deſcribuntur.

Rex Hieruſalem, Ann.1224. vt habet Godef. Monach.

IOANNES Rex Hieroſolymitanus propter eum, & cum eo Coloniam diuertit: vbi tam magnificè ſuſceptus eſt, vt tam eius, quam ciuitatis gloriam admirari non ſufficeret. Quod dictum eſt de Salomone, qui regnauit in Hieruſalem, quod Reges terræ deſiderauerunt videre faciem eius, & audire ſapientiam eius, & obtulerunt ei munera: etiam de ipſo exponi poteſt. Cognita eius ſapientia atque potentia, & quod potentior eſſet imperio, Reges terræ Franciæ ſcilicet & Angliæ, Daciæ, Bohemiæ & Hungariæ, miſerunt ei munera in auro & argento, gemmiſque precioſis eius adſpectu & colloquio vel pro amicitia comparanda, vel pro diuerſis cauſis & neceſſitatibus vti deſiderantes. Hæc quæ à me in eius laude ſcripta ſunt, qui legerit, & illius geſta viderit, dicere poterit, quod regina Saba Salomoni dixit: Probaui, inquit, quod media pars mihi nũciata non fuerit. Maior eſt ſapiẽtia tua & opera, quã rumor, quem audiui. Fama nominis eius & operum iam vſque ad exteras nationes peruenerat, & timebant eum Sarraceni. Cui nomen Salomonis re vera congruebat, eo quod eſſet multum pacificus, pacem diligens, & pacem faciens. Gratia pacis reformandæ neque expenſis, neque corpori pepercit. Vnde ſi beati pacifici, imo, quia beati, & ipſe beatus eſt. Qui cum aliquando argueretur à religioſis, quare exactiones faceret in populum ſibi ſubiectum, humiliter ſe excuſauit, culpam recognouit, dicens ſine pecunijs pacem ſe non poſſe facere in terris. Tempore quodam de tali materia conferens cum magiſtro Ioanne Abbate ſancti Trudonis, aiebat: Magiſter, noſtis quid facere cogitauerim? Reſpondente illo, Non Domine: ſubiunxit: Super omnes redditus meos duodecim ſcultetos ordinare diſpoſui, vt illis cæteri adminiſtratores rationem reddant, & ex illis duodecim ſingulis menſibus ſinguli mihi meiſque adminiſtrent, & ita non erit neceſſe, vt aliena rapiam, ſiue per exactiones aliquem grauem.

A B C D

2.Par.9. Aliique multi Reges.

3.Reg.10.

Matth.5. Non vult grauare ſuos exactionibus.

Caput Septimum.

De ſeptem donis Spiritus Sancti quibus S. Engelbertus ditatus fuit.

Teſtimoniũ Cõfeſſarij eius de illo.

DITAVERAT illum gratia diuina, ſecundum vſum exteriorem, ſpiritu ſapientiæ & intellectus, ſpiritu conſilij & fortitudinis, ſpiritu ſcientiæ & pietatis, nec deerat ei ſpiritus timoris Domini. Secundum vſum exteriorem dixi, eo quod ſpiritualiter ſine charitate haberi nequeant.

A queant. Statum eius interiorem Deus nouit. Sed & quidam ex eius Capellanis, qui conſcientiam eius nouerat, de ipſo cum Abbate noſtro conferens, ſic ait: Licet Dominus meus ſecularis habeatur, non tamen intus talis eſt, qualis foris apparet. Sciatis eum multas occultas conſolationes habere à Deo. Erat enim ſapiens ad omnia, & intelligens. Sapienter ad omnia reſpondit, & quid quiſque dicere vellet, facile intellexit. Cum veniſſent Coloniam fratres de nouo Ordine Prædicatorum, necnon & fratres, qui dicuntur Minores, & graues quidam eis eſſent ex Clero, eiſque coram Archiepiſcopo Engelberto diuerſa obijcerent, illos accuſando, reſpondit: Quamdiu res in bono ſtatu eſt, ſtare B ſinite. Cumque inſtarent tam primores, quam plebani, & dicerent: Timemus ne iſti ſint illi, de quibus Spiritus ſanctus per os beatæ Hildegardis prophetauit, per quos Clerus affligetur, & ciuitas periclitabitur: verbum notabile reſpondit: Si diuinitus prophetatum eſt, neceſſe eſt vt impleatur, quo verbo compeſcuit omnes. Spiritu conſilij ſic abundabat, vt in conſilijs dandis eſſet prouidus, & in reſponſionibus tam promptus, vt conſiliarij eius ſua paruipendentes conſilia, mutuo dicerent: Dominus noſter conſilium ſuum in crumena ſua portat. Spiritu fortitudinis ita pollebat, vt neque minis frangi, neque blanditijs facile C flecti poſſet, os habens agninum, & cor leoninum. Hinc eſt, quod cum Dominus Conradus Epiſcopus Portuenſis, & tunc temporis in Alemannia legatus, diceret prædicto Abbati Ioanni: Vnde eſt, quod Dominus Colonienſis ita timetur? reſpondit ille: Ex quadam gratia ſpeciali Dei eſt. Spiritus ſcientiæ illi non deerat: quia tanto rationis vigebat acumine, vt prudenter inauditas & difficiles ſolueret quæſtiones: quod, multo literatiores eo, facere non poterant. Cui etiam ſpiritus pietatis tantus inerat, vt, ſi in turbis poſitus, conſideraret ex remoto Pauperem ſibi loqui volentem, nutu, ſiue per nuncium, illum vocaret, & querimonijs eius cum multa patientia perauditis, efficaciter expediD ret. Hoc ſæpius illi contigiſſe certum eſt. Quam pleno ſinu neceſſitatibus afflictorum ſit compaſſus, ſubiecta declarant exempla.

Dominicani Fráciſcani initio quid paſſi ſint à Clero.

Prudens eius reſponſum.

Præclarum Dei donũ.

Rara virt*.

Notatio ad Caput Sextum & Septimum.

VT accuratè temporis ſeriem attexam, vtriuſque capitis 6. & 7. Scholia coniungo. Cæſarius enim de materiâ,

Digitized by Google

non de tempore laborans, quædam capite ſeptimo recenſuit, A
tempore priora ijs, quæ capite ſexto enarrantur.

5. Reges Daciæ.

1223. Anno reparatæ ſalutis ſupra milleſimum ducenteſimum, viceſimo tertio, ab Henrico Iuniore Rege, Northuſij, *vel vt volunt alij, Barduici*, curia principum celebrata eſt: Vbi teſtibus Godefrid. & Crantzio. S. ENGELBERTVS Colonienſis Archiepiſcopus de Rege Daniæ multum laborauit, vt vinculis ſolutus in libertatem priſtinam aſſereretur, ſed nihil obtinuit. B

Crantzius lib 7. Saxo, cap. 38.

Reges Daniæ captiui.

Henricus enim Zuerinenſis comes, deturbato Ioanne Gantz ex arce ſua Grabou, Daniæ Regem Waldemarum (cum quo id Ioannes ex fuga ſua conqueſtus fuerat) à ſe abalienauerat, ideoque iuſſu Regis per Albertum comitem de Orlemundo viciſſim quibuſdam ſibi ſubiectis arcibus fuerat exutus. Atque vt publica accepta fide in Daniam, Regi vt reconciliaretur, profectus, graues reconciliationis ſibi conſtitutas abſtulerat conditiones, eaſque ſeruatu difficiles; obſeruauit tempus, quo ruri in inſula Luithe, dilapſis, prętervnum vel alterum, in venatione (non verò in caſtris, quod per id temporis pacata omnia tenebantur) Regijs ſtipatoribus, Regem ipſiuſque filium Regni ſucceſſorem deſignatum, & diademate coronatum, in tentorio cum ſuis comprehenſum, faucibus occluſis manibuſque conſtrictis in nauim haud procul illinc diſiunctam, ſed proximam abduxit. Ita Regem noctu eremigans, nemine ſentiente, vinculis cohibitum, nauigio ſuo auexit in Saxoniam, atque in munitiſſima arce Dannenberg diligenti cuſtodia ſeptum tenuit, donec poſt biennium extincto S. ENGELberto 45. marcarum argenti millibus, præter alia alijs amicis collata munera, ſe captum redimeret. Cepit ex captiuitate hac Regis Adolphus Iunior comes C D

Godefrid.

A comes de Schovvenburg ope & auxilio parentis ſui, Gerardi Bremenſis Archiepiſcopi, Henrici de Zvverino & Henrici de Werle comitum, atque aliorum, occaſionem recuperandi patriam trans Albim terram, quam Rex Waldemarus anno ſuperiore 1204. occupatam Alberto comiti de Orlemunde commiſerat, ipſiuſque fidei mandauerat. Albertus quidem infeſtis Adolphi Iunioris ſignis, ſigna intulit obuia, ſed ſubſidio deſtitutus, in prælio ab Henrico Zvverinenſi comite fuit interceptus, ac cum Rege Daniæ auunculo ſuo in B cuſtodijs biennium aſſeruatus. Rex ære ſe ſuo redimens, prior emiſſus eſt è cuſtodia & vinculis leuatus. *Crantz. 7. Sax. 38. 39.* Hinc falli videtur Godefrid. qui vult ad annum 1224. poſt natalitia Domini Noſtri celebrata, ab Alberto Orlemunde, cum Henrico comite caſtri cuiuſdam obſidionem ad eius aduentum ſoluente, ducto in ipſum exercitu, multoque vtrinque fuſo ſanguine ac multis deſideratis ab hora diei prima vſque ad veſperam Regi liberando fuiſſe certatum. Quo C in certamine ipſe Albertus cum pluribus Nobilibus in arcem Dannenberg captiuus ſit abductus. Nam bellum ab Alberto non ſuſceptum recuperatorium, de Rege recipiendo, vt hîc intendit Godefr. ſed tantum defenſorium contra Adolphum, omnia trans Albim recuperantem, vt auctor eſt *Crantzius d. loco.* Hactenus de Regis Dani captiuitate &c.

Olinghauſen prope Arnsberg.

Tabulæ archiui Olinghauſani in Weſtphalia monaſterij D piũ S. Engelberti in ipſum aſceteriũ, affectũ produnt, quod inquiũt: *quemadmodũ, annis ſuperioribus nimirũ octauo à Brunone & nono à Theoderico Colonienſium Archiepiſcopis, nonnulla plantatio Præmonſtratenſium in Olinghauſen ſub alas paternæ protectionis contra Aduocatos ſuſcepta fuit, ita anteceſſorum ſuorum præclaris inſiſtens veſtigijs Sanctus noſter* ENGELBERTVS *eiuſdem congregationis Olinghauſanæ clientelam hoc anno ſuſcepit, & ab omni onere & conditionis conſuetudine Aduocati alicuius vel aliquorum Aduocatorum*

S. Engelberti perpetuus zelus contra Aduocatos.

 exemit,

Digitized by Google

exemit, auctoritate ſua decernens, vt ad ipſum tantum, ipſiusque ſucceſſores inpoſterum perpetuum reſpectum habeat, ac locus cultui Diuino deſtinatus ab vniuerſa ſacularis poteſtatis cura liber, in laudem & gloriam Redemptoris noſtri exſurgat. A

Hoc eodem anno S. ENGELBERTVS quædam ſub Philippo alijſque ſuis anteceſſoribus compoſito ſeu ex pacto facta inter Eccleſias in Huſtene & Olinghauſſen approbauit, literis à ſe datis, quarum initium & finem hic ſubijcio.

Officij noſtri ratio depoſcit, vt iura Eccleſiarum noſtræ Diœceſis ab anteceſſoribus noſtris ad nos ritè deuoluta, integra conſeruemus, & rationabiliter emendata pro temporum veritate corroboremus..... actum Anno M.CC.XXIII. *Indictione* XI. *quinto Nonas Martij, die Dominicâ publicè in Capella Goſvvini Suſatiæ præſidente Apoſtolicæ ſedi Domino Honorio Papa tertio, Regnante inuictiſſimo Romanorum Imperatore, Domino Friderico ſemper Auguſto, præſentibus Henrico S. Seuerini Colonien. Thoma Soſatienſis Præpoſitis, Erpone Decano, Rudolpho Scholaſtico, Gerardo cuſtode, Hartardo Cellerario, Henrico Camerario, Ioanne Tiderico, Canonicis Saſatienſ. Ludolpho S. Ceciliæ Canonico, Rudolpho Priore, Alberto in Olinghauſen, & alijs quampluribus fœliciter, Amen.* B C

§. Super omnes reditus meos.

Capite ſexto meminit Cæſarius duodecim Præfectorum, quos conſtituere decreuerat S. ENGELBERTVS: quod vt inquit Roleuinck: vtique fecit ad exemplum Diœceſis Monaſterienſis in Weſtphalia, quæ in ſubſtantia temporalium deputatos habet à prima fundatione duodecim maiores officiarios cum curijs ſuis diſtinctis, partim Eccleſiæ partim ciuitatis Monaſterienſis, adiunctis etiam ſibi ſchultetis numero 48. qui ſimul faciunt cum eis ſexaginta, præfecti ſubſtantiæ Pontificis iuxta exemplum Salomonis Regis Iſrael præbentes alimoniam Principi per ſingulos dies vnuſquiſque in menſe ſuo. Hæc dum ita ſeruarentur omnes diuites atq; fœlices fuêre, nulluſque locus querelæ aut iurgiorum patuit, D

tuit,

A tuit, ſicque famoſa ac celebris fuit hæc ſancta obſeruatio, vt diuæ memoriæ Sanctvs Engelbertvs Archiepiſcopus Colonienſis Martyr hanc obſeruantiam in ſua Metropolitana Diœceſi introducere moliretur, licet ſanctâ morte præpeditus ac martyrij laureâ coronatus id exequi nequiuerit: Hactenus Wernerus Roleuinckius Carthuſianus in ſua Weſtphalia cap.*9*.

§. Quod cum Dñs Conradus Portuenſis. 1224.

Conradus Portuenſis Epiſcopus Coloniæ eſt.



Anno 1224. Feriâ ſextâ à B Pentecoſte Conradus Epiſcopus Portuenſis, Coloniæ cum honore ſuſceptus eſt. Erat is Eginonis ab Vrach Svvitonum * Dynaſtæ (quamuis alij aliam eius velint proſapiam) filius, olim à patruo ſuo, Bertholdo Zaringiæ Duce, obſes cum fratre Ru- C dolpho datus, Philippo Sueuo, qui cum Ottone, vt ſuprà memini, de Imperio armis decertauit, & manu Ottonis Wittelsbachij Bambergæ cecidit. Conradus & Rudolphus adhuc obſides, religionis amplectendæ vota emiſerunt, ſi vadimonium illis miſſum fieret; miſſo facto, Conradus apud Villarium Ordinis Ciſtertienſ. Rudolphus Luzirachi monachorum habitum induerunt. Ipſe porrò Conradus primò Prior, D deindè Abbas Villarienſis, tandem Clareuallenſis & Ciſtertienſis eſt deſignatus. Denique obtento Epiſcopatu Portuenſi, inter Patres Purpuratos titulo S. Rufinæ relatus, contra Albigenſes legatione functus eſt.

** id eſt, Heluetiorum.*

Ciaconius.

Hoc quoque eodem tempore in concitandis Germanorum animis ad recuperationem terræ ſanctæ non ſine ingenti fructu laborauit. Erat hic vir cum Nobiliſſimus, tum Religioſiſſi-

gioſiſſimus, Sancto noſtro perquam familiaris & amicus, ac A
pòſt, anno 1234. diues meritis ad ſuperos euolauit.

Rex Hieroſolymitanus Coloniam.

§. Ioannes Rex Hieroſolymitanus.

Inſignia hæc Hieroſolymitana ſecundũ vulgarẽ vſũ ſculpta ſunt alioquin pro-ut ex antiquo numiſmate peregrinorũ D. Aubertus Miræus *vulgauit eſt* H *cum* I *interſecante & quatuor* ✠ *circũpoſitis.*



B

C

Eodem anno 1224. Ioannes Hieroſolymorum Rex, cuius in capite ſexto fit mentio, à viſitatis S. Iacobi liminibus in Germaniam diuertens Regem Henricum ſalutauit, quem Coloniam comitatus, ab ENGELBERTO Archiépiſcopo, ac totâ ciuitate in peruigilio Aſſumptæ B. M. Virginis cum magno honore & gaudio fuit exceptus.

Pro Regibus captiuis & reputatione iuris Imperii laborat S. Engelbertus.

Occaſione hac vſus S. ENGELBERTVS iterum pium ſuum conatum oſtendit, in liberando Waldemaro Daniæ Rege, & recuperandis Imperij terris à Rege occupatis, egitque, vt Henricus Imperatoris filius & Conradus ſedis Apoſtolicæ Legatus alijque Principes cum ipſo ea de re in Saxoniam irent. Albis igitur fluuii ripam tenentes præmiſerunt Hermannum Magiſtrum Hoſpitalis Teutonicorum ab Imperatore eo etiam D
nomine miſſum, vt Regem Waldemarum & comitem Henricum inter ſe reconciliaret: Effecit is, vt ſubſecutis Principibus & præſentibus, Rex promitteret, ſe reſtitutis Imperij terris coronam de manu Imperatoris accepturum, ac pro dimiſſione ſui è vinculis centum marcarum millia numeraturum. Accipientibus eam promiſſionem Principibus, Albertus

tus comes de Vorlemunde Waldemari ex ſorore filius cum
A Baronibus Daniæ eam improbantes, conſcenſis nauibus indignabundi receſſerunt, ablata ſecum immenſa vi pecuniæ, quam redempturi Regem contulerant. Re igitur infecta Principes abiere:] *Godefridus hic.*

His aliiſque Imperij occupatus negotijs S. ENGELBERTVS, ſuorum Religioſorum non neglexit commoda, ſed ea etiam liberalibus promouit donationibus. Ita enim ipſe SANCTVS hoc anno 24. (vt habetur in Archiuo Cam-
B penſi) ordinationis ſuæ ſexto conceſſit, vt ſupra memini, Abbati & Monaſterio veteris Campi priuilegium colendi agros in minori campo & grangia, remiſitque eis decimationem noualium, de quibus primum inſtruendis laborarent, vt antè Eugenius tertius & Innocentius tertius quoque remiſerant. Tabulæ eam in rem hæ ſunt confectæ.

C



IN Nomine Sanctæ & Indiuiduæ TRINITATIS. ENGELBERTVS Dei gratia Sanctæ Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopus tā præſentibus quam futuris in perpetuum. Expediens
D eſt animabus & ſalubre, eorum qui vt Chriſtum lucri faciant ſpōtanei pauperes effecti ſunt, inopiam & defectum ſupplere, hoc enim faciendo ſeminantur temporalia, vt æterna metantur. Hac conſideratione inducti dilectæ Nobis filiæ Eccleſiæ Campenſi concedimus authentico præſenti, vt ſi cauſa exigente in locis qui dicuntur interior campus & grangia pecudum, vel alijs quibuslibet locis ipſorum, perſonas Laicas pro agris colendis

Diploma S. Engelberti pro Campenſibus.

Voluntaria paupertas.

inſtituere voluerint, ipſi Laici in communibus ſyluis pratis, paſcuis, & locis paluſtribus adiacentibus, poteſtatem habeant, & ius commune, & quia eidem Campenſi Eccleſiæ duorum Summorum Pontificum, Eugenij videlicet Tertij, & Innocentij Tertij benignitas, remiſit omnē decimationem prouentuum, de locis proprio labore & ſumptu excultis, Nos etiam iuxta hanc Patrum Noſtrorum indulgentiam, Campenſi Eccleſiæ indulgemus, vt à Laicis ſuis in locis prædictis inſtitutis vel pro tempore inſtituendis propriorum bonorum decimas tam maiores recipiant quam minores. Vt hæc noſtra donatio Campenſi Eccleſiæ ſtabilis perpetuò & inuiolata perſeueret, præſentem paginam, inde conſcriptam, imaginis noſtræ appoſitione fecimus communiri. Acta ſunt hæc Anno Dominicæ Incarnationis 1224. Pontificatus noſtri Anno ſexto.

Et vt Lectori magis manifeſtum fiat, quàm bene cupierit religioſis S. ENGELBERTVS, alias ſubijcio tabulas, quibus hoc eodem anno nonnullorum prædiorum donationem Campenſi Eccleſiæ factam confirmauit.

Aliud Diploma S. Engelberti pro Campenſibus.

In nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis ENGELBERTVS Dei gratia Sanctæ Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopus vniuerſis hæc legentibus atque lecturis in perpetuum. Paſtoralis noſtræ curæ debitum requirit, vt regimini & paci omnium fidelium iuriſdictionis noſtræ, paterna ſollicitudine intendere debeamus, ſpecialius autem & attentius curam gerere tenemur profectus & quietis eorum, qui derelicto in manu Ægyptiæ pallio fugientes manent in ſolitudine, vt quietius & liberius ſeruitio valeant vacare diuino. Cum igitur dilecta nobis filia Campenſis Eccleſia per teſtes omni exceptione maiores nobis conſtare fecerit, quod curtes quæ dicuntur Gomersheim, Honnepel, Hanxlær, Gotterswich & Wilich, cum omnibus ſuis pertinentijs per 40. annos quietè poſſederit, conſeqvens eſt, vt ipſa bona Epiſcopalis authoritas Noſtra domui Campenſi confirmare debeat ac tueri: Eandem igitur domum cum perſonis Religioſis, & ſæcularibus Eccleſiæ attinentibus, vel ex bonis Eccleſiæ commorantibus, & omnibus poſſeſſionibus ſuis in noſtram ſuſcipientes tuitionem, ſuper prædictis curtibus & terminis earum diſtrictè & ſub excommunicationis pœna prohibemus, ne quis in eis de cætero dilectis filijs noſtris incommodus aut moleſtus exiſtat. Præterea præſtabilibus eorundem filiorum petitionibus prompto libenter concurrentes aſſenſu, ſub eadem diſtrictione firmiter inhibemus,

mus, ne quis communia ipſorum bona ipſi Eccleſiæ, vel eius grangijs in
A ſyluis, in paluſtribus locis, & paſcuis circumquaque adiacentia in agros
excolendo conuertat vel cōſtructiones nouas in eiſdem ipſorum communibus ædificare præſumat. Vt autem hæc noſtræ libertatis indulgentia Eccleſiæ Campenſi perſeueret, præſentis chartæ atteſtatione & ſigilli noſtri impenſione roborauimus. Acta ſunt hæc anno Dominicæ Incarnationis 1224. Pontificatus noſtri anno ſexto.

Bonnenſis Collegij dotatio.

Hoc etiam anno perpetuum largitus eſt, *Henrico Præpoſito Bonnenſi* (ſuo poſtea ſucceſſori) *decimas noualium in Parochiis, in*
B *quibus ius illi patronatus competebat*, vt eis libere vteretur, frueretur.

Rodenſis Parœcia.

Claudant anni periodum, procurata Rodenſibus in Parœcia Cæſaris Inſulari per S. ENGELBERTVM, eiuſque tutelæ commiſſum Regem priuilegia. Cum enim à parente Eccleſia, ſeu vt loquuntur, à matrice longius abeſſent, certis pactis ſacellum velut ipſius propaginem ac ſobolem vel ſi ma-
C uis cum vulgo loqui, ius filialis à Werdenſi Capitulo, & Archipresbytero obtinuerunt; Dati ea de re diplomatis introitum & clauſulam hîc ſubtexo.

Henricus Septimus Dei gratia Romanorum Rex & ſemper Auguſtus. Cum Romanorum Regum dignitati præcellenter conueniat, vnicuique ſubditorum ſuorum ius ſuum illæſum conſeruare, ſpeciali tamen affectu moueri debet circa Eccleſias, & perſonas Eccleſiaſticas, vt, qui frequentius diuinis inſeruiunt laudibus, ab incurſu rerum ſæcularium non inquietentur: conſideratione igitur eâ moti ad declinandam præſentis ſæculi calumniam notum facimus, tam præſentibus quam
D futuris: quod Capitulum & Archipresbyter Werdenſ. Eccleſiæ ad petitionem Noſtram & Domini Colonienſis Archiepiſcopi ENGELBERTI Capellam in Rade in Parochiâ Werde ſitam conſecrari permiſerunt tali diſtinctione & cautela.........Si quis vero auſu ductus temerariò huic ordinationi tam rationabiliter factæ obuiare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, Noſtræq; Maieſtatis offenſam ſe nouerit incurriſſe. Ad huius perennem memoriam, impoſterum duraturam præſentem exinde chartam conſcribi fecimus, & ſigilli noſtri munimine roborari. Huius rei teſtes ſunt: ENGELBERTVS Colonienſis

Archiepiſcopus, B.Argentinenſis, D.Marchio de Hamberg & comes de Ditz An. Marſchalcus de Inſtingen.*H.Dapifer de Walpurg. M. A
*E. Notarius.C.Notarius de Popardia, H. de Scharffenburg, F.de Tanne, & alij quam plures. Datum apud Hagenowe Anno Dominicæ Incarnationis M.CC.XXIV. VIII. Idus Decembris Indict.13.

§. Cũ veniſſẽt Coloniã FF. de nouo ordine Prædicatorum, & FF. qui dicũtur Minores.

Quæ de nouis ordinibus Coloniam introductis Cæſarius hoc capite ſeptimo tradit, ea iam ſupra relata ſunt, anno ſupra milleſimum ducẽteſimum, vigeſimo primo, quo primum intra Colonienſium mœnia ſunt admiſſi: quamuis ipſi vigeſimum velint ſui in vrbem ingreſſus eſſe initium. Et Franciſcani quidem eodem anno ſæculi viceſimo primo Prouinciale Capitulum Coloniæ celebrarunt. Incolebãt tunc iidem ſub S.Seuerini Banno vt loquũtur ſeu iuriſdictione ædes, quas hodie Moniales Beatæ Mariæ Virginis in Sione poſſident. B C

Frãciſcani Coloniæ.



Anno verò 1239. occuparunt vmbilicum ciuitatis in Parœcia S.Columbæ, quẽ templo lauto, amplo & luminoſo artificioſeq; elaborato nobilitarũt. Dominicani Patres anno 21. vel vt vult ipſorum mſc. P. F. Maluenda atq; priuata inſtructio, an. 1220. Ductore B.Henrico Agrippinẽſi ſeniore Coloniam ingreſſi, neque hoc 24. neq; proximo inſequenti 1225. anno liberi fuerunt aut- D

Dominicani Coloniæ.



Digitized by Google

A aut quieti à populi aliorumque murmure, vt patet ex defenſione à Conrado Legato Apoſtolico ſuſcepta. Hic enim in Synodo querulum, & inquietum propter priuilegia Prædicatorum, atque ab iis adminiſtrata ſacramenta, S. Martini minoris Parochum, Parœciâ ſuâ mouit, vt teſtatur Fr. Ioannes Molitor *in manuſcriptis Chronicis, Et pag ſeq. Malvenda* &c.



Beneficio inſignis Collegii Canonicorũ S. Andreæ, Hoſpitale B. Mariæ Magdalenæ ceſſit B Dominicanis in locum habitationis, cenſibus in ſacellum ſancti Heriberti nuperrimè erectũ, translatis. Meminit noui hoſpitalis à Petro Canonico fundati *Cæſarius lib. 9. dialog. cap. 56.* Illius alias in Annalibus Colonienſibus dabo inſtrumenta.

Canonicorum S. Andreæ liberalitas.

C Eiuſdem porrò Collegii (prout ex diuerſis Archiuorum literis patet de Annis 1226. 29. 32. & 54.) vlteriorem liberalitatem in acceptis ædibus, hortis, areis, ac ſtructuris, Dominicani ſunt experti. Generoſi quoque Ducis Limburgenſis (qui Ermeſindam Theobaldi comitis Luxemburgenſis in bello ſacro functi viduam coniugio ſibi iunxerat) munificentiâ princeps ipſius aula [prout in originalibus de annis quadrageſimo ſecundo & quinqua- D geſimo docetur] conuentui ampliando acceſſit, atque ita ad hanc, quam hodie videmus, latitudinem hoc Prædicatorum à S. ENGELBERTO ſatorum cœnobium excreuit, licet illuſtrior multò ſit amplitudo nominis ex multorum Theologorum, quos aluit, luminibus parta; quos inter vndecim vitæ ſanctimonia excelluerunt. B. videlicet Henricus ſenior Colonienſis,

Ampliſſimus Prædicatorum conuentus Coloniæ.

Sancti Colonienſes Dominicani.

lonienſis, B. Henricus Colonienſis Iunior, B. Leo ſecundus A tempore S. ENGELBERTI Prior conuentus, Albertus Magnus Epiſcopus Ratiſponenſis, Thomas Aquinas Angelicus Doctor, Ambroſius Sanſedonius Lector, Henricus Suſo, Henricus Calſtrius, Thomas Cantipratanus, Adam & Salomon. Verum de his propediem pluribus, in hiſtoria Sanctorum Agrippinenſium. Illis igitur omiſſis proſequar nunc Cæſarii inſtitutum. Et principiò, qui S. ENGELBERTVS aliquos metu de periclitatura ciuitate, ſi Ordines admitteren- B tur, exemerit, perſpicuè Cæſarius retulit: Quin etiam vanitatem metuentium Clericorum adhuc hodie proſperi ipſorum Ordinum ſucceſſus redarguunt. Deinde haud quaquam in ordines à ſede Apoſtolica approbatos prophetia B. Hildegardis conuenit, quæ extat in Epiſtola S. Hildegardis ad Clerum Colonienſem Coloniæ in Quenteliana Typographia anno 1566. excuſa. Ipſas porrò continuas contra Prædicatores obiectationes ab Authoribus Maluenda & C Bzouio allatas & dilutas hic ad verbum deſcribo; quamuis hi aliquantulum à tempore aberrent, eò quòd Synodum ex codice antiquo Archiepiſcopalis Archiui anno 1225. quarto Idus Decembris celebratam, poſt Honorii Tertii annos videantur reiicere: ita enim inquiunt: Conradus Portuenſis, cum vidiſſet fratres Ordinis Prædicatorum, qui de nouo illuc aduenerant, viſitauit eos: dubium autem quid gerens de eis in corde, orauit Dominum, vt ſibi ad quid ordo iſte veniſſet, oſtendere dignaretur: neque D mora, oblato & aperto libro, ad quid ordo Prædicatorum veniſſet, reſponſum eſt cogitationi. LAVDARE ſcilicet, BENEDICERE & PRÆDICARE. qui ſtatim effuſus in laudem Chriſti, coram omnibus dixit, licet alterius profeſſionis ſim habitu, frater tamen veſter ero, quam diu in vita ſubſiſtam, neque vlla vnquam aduerſitate à vobis diuellar. Proinde idem Cardinalis poſteà tempore Gregorij noni verbum memorabile reſpondiſſe fertur cuidam in Colonia ſacerdoti. Illi enim ſynodo præſidenti quidam ſacerdos Parochialis conqueſtus eſt dicens: Ecce fratres ordinis Prædicatorum, qui in noſtrum damnum Coloniam intrauerunt,

Priora hæc Pariſiis, poſteriora Coloniæ contigerunt.

Digitized by Google

A trauerunt, falcem mittunt in meſſem alienam, ſubditorum noſtrorum confeſſiones audiunt, & per hoc homines in fauorem ſuum attrahunt. Cui mox Conradus Legatus reſpondit, quis eſt numerus hominum in Parochia tibi ſubditorum & ille nouem millia, inquit, tunc conſignans ſe cruce Legatus dixit, quis es tu miſerrime, qui tot millibus ſolus ſufficis debitam gubernationis curam impendere? neſcis hominum perditiſſime, quia in illo debes tremendo iudicio ante tribunal Chriſti de his omnibus reſpondere? & tu tales habens vicarios, querularis, qui onus tuum gratis releuent. Quia igitur ex hac querela indignum te omnimodo cura indicaſti, ideo priuo te omni beneficio Paſtorali. Hoc B facto publicauit auctoritatem, qua à Sede Apoſtolica Fratribus Ordinis Prædicatorum ſpecialibus priuilegijs prædicare populis, & confeſſiones audire per ſanctiſſimos Patres Innocentium Tertium, & Dominum Gregorium Nonum commiſſum eſt & iniunctum.

Societas Iesv fruſtra impugnatur.

Videant nunc, quàm probè agant, quotquot Societati Iesv, alijsq; Religioſis hac ætate noſtrâ eandem occinunt cantilenam.

C

Caput Octauum.

De affectu viri Sancti in pauperes, viduas & afflictos aliosq; ſubditos etiam tempore famis nec non ſubmiſſione erga ſanctam Sedem Apoſtolicam.

SEdente eo Coloniæ in palatio Epiſcopali in iudicio, vidua quædam cauſam habens, propius acceſſit, petens ſibi dari aduocatum qui eius querimonias proponeret. Cui beatus Epiſcopus compaſſus, D aduocatorum auaritiam non ignorans, viduæ reſpondit: Bona domina, liceat tibi pro te loqui: tu melius noſti, quæ neceſſitas te vrgeat, quam alij. Dicentibus ſcabinis, Domine, hoc eſt contra ius ciuitatis: non aduertit verba illorum: hoc tamen adijciens, Nos bene intelligimus verba eius. Alio tempore, deſcendente eo de palatio, occurrit quidam, in partibus ſuperioribus neſcio à quo ſe ſpoliatum conquerens. Qui ſtatim in gradibus gradum figens, ita vt erat veſtibus ad iter accommodis indutus, & calcaribus inſtructus, ſubſtitit, & cum multa patien-

Nota tanti principis ſingularē humanitatem.

* Mareſcalco

patientia hominem audire cœpit * Mareſtallo dicente: Domine, aſcendite equum, quia via longa eſt, & tempus breue: ac ſi non audiret, hominem monuit, vt cauſam ſuam peroraret. Cumque iterato clamaret Mareſtallus, conuerſus ad illum Epiſcopus, ait: Modo negotium produxiſti. Cumque plene intellexiſſet, vbi vel à quo ſpoliatus eſſet homo, accito notario, literas in eodem loco & ſcribi & obſignari iuſſit, eaſque viro tradens, Vade, ait, & oſtende ei, qui tibi tua abſtulit, has literas: & ſi tibi non fuerint reſtituta, rurſus ad me venias, & ego tibi tantundem reddam, ſicque equum aſcendit, & abiit. Oſtendit & aliud ſignum magnæ pietatis. Anno præterito cum annona venderetur ſex ſolidis, & eo amplius, &, quod magis terruit homines, nec haberi quidem poſſet pro pecunia, naues cum annona comparans, authoritate ſua è prouincia Moguntina eas iuſſit adduci, & per cœnobia, quæ magis indigebant, diſtribui. Eodem tempore Coloniæ per totum Epiſcopatum ſuum, ad totius prouinciæ ſubſidium, cereuiſiam coqui inhibuit, malens maximis redditibus, quos recipiebat ab illis qui cereuiſiam coquebant, carere, quàm quæſtus ſui cauſa populos fame perire. Spiritu timoris Domini alienus non erat: quia nullus noſtri temporis pontificum ſummo Pontifici plus illo timoris & reuerentiæ exhibebat. Vnde cum Dominus Honorius Papa mortem eius deplangeret, dixiſſe fertur hoc verbum: Omnes de Alemannia, timore eius me timebant. Nam propter obedientiam, quam Papæ & Regi exhibuit, occiſus eſt.

A B C

NB. Auctoritatem S. Engelberti *in vicinis prouincijs.*

Vt proſit multis ſua lucra negligit.

Notatio ad Caput Octauum.

1225.

5. Anno præterito cum annona venderetur.

Proximo enim anno ſuperiore, vt teſtatur Godefridus ſæuiſſima hyeme conflictati mortales, à dira & inattenuata fame bienni vexari cœperunt; Vnde annus Martyrij S. ENGELBERTI & fame inaudita prodigioſus fuit, eaque propter Cæſarius aduectam Moguntia rei frumentariæ copiam, cocturamque cereuiſiæ inhibitam retulit. D

Prodigioſa fames mortem S. Engelberti præcedit.

Hoc eodem 25. anno Fridericus Secundus Barbaroſſæ Nepos propter S. ENGELBERTI merita liberaliter in Eccleſiam

A ſiam Colonienſem contulit prædium in Richterich, tanquam feudum, vt conſtat ex archiuo Metropolitano. Cuius liberalitatis & munificentiæ tabulas ipſas præſtat audire.

Donatio Richterich facta S. ENGELBERTO *Anno* 1225.

In Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis Amen. Fridericus ſecundus Diuina fauente Clementia Romanorum Imperator ſemper Auguſtus & Rex Siciliæ. Inter actus noſtros multiplices quibus noſtræ dignitatis ſublimitas exaltatur, illud nobis & perpetuo glorioſum in B terris & procul dubio retributiuum in cœlis, quidquid propter Deum conferendo Sacroſanctis Eccleſijs in aula reponimus ſancta eius: hac igitur conſideratione ducti & attendentes fidem puram, & deuotionem laudabilem, nec non & grata valde & accepta ſeruitia quæ ENGELBERTVS Venerabilis Colonienſis Archiepiſcopus dilectus Princeps Noſter Nobis & Imperio exhibuit iugiter & exhibet inceſſanter, vt merita ſuæ probitatis & fidei Eccleſia ſentiat cui præeſt, ad petitionem & preces eius quas fauorabiliter admittere volumus & liberaliter exaudire, de liberalitatis noſtræ gratia qua conſueuimus benemeritis C reſpondere, concedimus & donamus in legitimum feudum ſanctæ Colonienſis Eccleſiæ ipſi etiam Archiepiſcopo & eius ſucceſſoribus in perpetuum, prædium illud quod Theodericus de Heinisberg fidelis noſter in Richterich ab imperio tenuit, & voluntate ſpontanea noſtris manibus reſignauit, volentes & authoritate præſentis priuilegij firmiter ſtatuentes vt prædicta Colonienſis Eccleſia iure perpetuo prædium ipſum in pace & quiete poſſideat, nec aliquis ſit tam auſus, qui Eccleſiam ipſam, præfatum Archiepiſcopum, ac ſucceſſores ſuos de eodem prædio perturbare de cætero ſeu moleſtare præſumat, quod qui præſumpſerit indignationem noſtri culminis ſe nouerit grauiter incurſu- D rum: Ad huius igitur conceſſionis & donationis noſtræ memoriam & robur perpetuo valiturũ, præſens priuilegium ſcribi & ſigillo maieſtatis noſtræ iuſſimus communiri: huius autem rei teſtes ſunt hi, Ioannes Rex Hieroſolymitarum, Ekbertus Babebergenſis, Conradus Ratisponenſis, Oliuerus Padebornenſis, Eckehardus Mersburgenſis, Epiſcopi, Hermannus Magiſter Hoſpitalis S. Mariæ Teuthonicorum in Ieruſalem, Lupoldus Dux Auſtriæ, Bernardus Dux Carinthiæ, Reinaldus Dux Spoleti, Henricus Marchio de Andisle, Henricus Marchio de Burgovve, Hermannus comes de Vroberg, Otto comes de Orlenburg,

Diploma Friderici.

Bernardus de Horſtmare, Henricus comes de Euerſten & alij quam plures. A



Signum Dñi Friderici Dei Gratia inuictiſſimi Romanorum Imperatoris ſemper Auguſti & Regis Siciliæ. B

Acta ſunt hæc anno Dominicæ incarnationis milleſimo ducenteſimo viceſimo quinto, menſe Iulij tertiæ decimæ indictionis, imperante Domino noſtro Friderico ſecundo Dei Gratia Romanorum Imperatore ſemper Auguſto,& Rege Siciliæ,anno Romani Imperij eius quinto,Regni verò Siciliæ viceſimo octauo, fœliciter Amen. Datum apud Sanctum Germanum,anno menſe,& indictione prædictis.

Infra Diploma ex Sericis, rubei, viridis, & flaui colorum filis C *contextis;dependet ſigillum magnum rotundum, referens in ſolio Imperatorem togatum, dextrâ ſceptrum,ſiniſtrâ tenentem globum cruce inſignitum, in capite geſtantem coronam à quâ velut infulâ Vittæ ab vtraque parte,duo lilia defluunt.Inſcriptio eius hæc eſt.*

✠ Fridericus Dei Gratia Romanorum Imperator ſemper Auguſtůs.

Walterus Epiſcopus Cariolẽſis ſuffraganeus S. ENGELBERTI.

His ijſdem temporibus, Idibus Iulii, Walterus Cariolenſis Epiſcopus authoritate S. ENGELBERTI Archiepiſcopi in D Eccleſia SS. Apoſtolorum creatæ & excitatæ ſanctarum reliquiarum thecæ benedixit,cuius thecæ inſtrumentum cum deſcriptione precioſiſſimi theſauri edam in *Metropoli Colonienſi.Teſtudo eius Eccleſiæ abſoluta fuerat Anno 1219. per Alberonẽ Latũ.*

Repoſitas in penetralibus Veteris Campi tabulas de anno 25. notitiâ Cerecenſualium Lectorem inſtituturas,& mecum

A cum à Domino Laurentio de Beueren Abbate Campenſi communicatas, prout ſupra ſpopondi, ad verbum hîc euulgo.

In Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis ENGELBERTVS Diuina ordinatione ſanctæ Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopus omnibus Chriſti fidelibus tam præſentibus quam futuris in perpetuum. Quoniam Eccleſiis noſtræ Diœceſis vniuerſis & principaliter Chriſti pauperibus infra ambitum ipſius degentibus ex authoritate officij nobis deſignati cura ſolerti intentione ſedula prouidere monemur, ſuper quadam donatione ſolemni Eccleſiæ Campenſi confirmanda, præſentis priuilegij notulas conſcribi & ſigilli noſtri impreſſione corroborari fecimus; non ergo prætereat tam modernos, quam in perpetuum ſucceſſuros, quoniam vir illuſtris Hermannus de Volco ex vnanimi conſenſu Florikini filij ſui quendam ſuæ proprietatis iuuenem Godefridum nomine, & mulierem nomine Gertrudem, iure ſeruili ſibi attinentes cum omni ſua proprietate ob animæ ſuæ & prædeceſſorum ſalutem iure Cerecenſuali Eccleſiæ Campenſi & fratribus ibidem Chriſto famulantibus nullo renuente coram teſtibus idoneis contradidit ea conditione, vt quilibet de tribu præfatæ mulieris ſiue maſculus ſiue fœmina cum ad annos diſcretionis peruenerit, debitum ſuæ conditionis recognoſcendo ſingulis annis duos nummos in natiuitate Beatæ Mariæ Eccleſiæ Campenſi tribuat, cum vero ad nuptias tranſire deſiderat, nubendi licentiam ſex denarijs redimat, morientes verò quidquid in mobilibus rebus quibuslibet vnum poſſederant pretioſius hoc ſucceſſores eorum Eccleſiæ ſupradictæ ſine doleo exhibeant. Acta ſunt hæc anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ducenteſimo viceſimo quinto indict. tertia decima, menſe Maio. Nomina teſtium Rudolphus Sacerdos de Hulſe, Henricus miles de eadem villa, Hermannus miles de Buckheim, Godeſchalcus de eadem villa, Pelegrinus de Campo, Henricus Wittwege.

Diploma S. Engelberti pro FF. Campenſibus. 1225.

De Pſeudo Balduino Conſtantinopolitano ad annum viceſimum quintum, Godefridus mira recenſet; quod videlicet cuiuſdam ſolitariorum habitu induti vultus, in fraudem Flandrenſes & Hanaugienſes impulerit, ita vt Balduinum ipſum, qui multis iam antè annis poſt Conſtantinopolitani adeptionem Imperii in Græcia perierat (vti docet hiſtoria) viuere

Pſeudocomes ad S. Engelbertũ appellat

Vide Miræũ in hiſtoria ſua Flãdrica ad annum 1225.

uiuere crederent, quod ipſius faciem exhiberet. Ab ipſis igitur in comitijs ad honorem euectus, intra duorum menſium ſpatium, magna terræ parte occupata, purpuram obtinuit ornatum Imperialem, præeunte Cruce; qui mos eſt Imperatoribus Conſtantinopolitanis. Et quamuis à Ludouico Franciæ Rege iuxta Peronam, Viromandiæ Caſtellum examinati perſona fuiſſet detecta; cum parte tamen ſuorum ſecum faciente, profectus eſt Coloniam, quaſi auxilia petiturus ab ENGELBERTO Archiepiſcopo tunc Regni Teutonici gubernacula tenente; at clam ſociis ſoliuagus aufugit, Archiepiſcopo nunquam viſo, & paulò pòſt in Burgundia ex agnito vultu detentus, atque in Flandriam remiſſus, vbi ad Risle Flandriæ Caſtellum, patibulo eminens affixus, laqueo vitam finiuit. Magna plebis pars, etiam à morte, ipſum fuiſſe verum Comitem contendit. Alberti Stadenſis Chronicon in iſta Pſeudo-Balduini hiſtoria, vehementer ceſpitat, dum Sancto noſtro prudentia ac perſpicacitate excellenti viro affingit, tutelam huius perſonati Regis, & neſcio quas inter ipſum Archiepiſcopum noſtrum, eiuſque ſuffraganeum Leodienſem Epiſcopum, de hac ipſa larua tricas & adiurationes interceſſiſſe retexit. Ego potiorem fidem cenſeo habendam Pantaleonitæ Colonienſi, qui Pſeudo-Balduinum inquit, *fuga elapſum, Archiepiſcopo nunquam viſo.* Deinde haud parum Stadenſis aberrat, dum ſucceſſorem S. ENGELBERTI vocat Conradum, cum is fuerit Henricus de Molenarck.

Riſell id eſt Inſulis.

A B C D

Caput Nonum.

De Veneratione SANCTI ENGELBERTI *erga D. Virginem, humanitate ac beneficentia in Sacerdotes atque Religioſos & ſtudio pro decore domus Domini.*

RELIGIOSOS, imo in religioſis Chriſtum, ita honorare ſtuduit, vt perſonis priuatis aſſurgeret, & tam humiliter cum eis loqueretur, ac ſi illis

A ſi illis ſubditus eſſet. Sacerdotes ſeculares & pauperes valde, perſonis illuſtribus, ſecularibus tamen, neglectis, de ſua ſcutella comedere, & de ſuo ſcypho bibere ſæpiſſime coëgit. Veſtimenta ſua aliquando ſatis precioſa, quibus ad breue tempus vſus fuerat, non hiſtrionibus, ſed ſacerdotibus: non ſcurris, ſed Clericis dare conſueuerat. Et quia timor ſine dilectione minus placet, B. Virginem Mariam, quæ mater eſt pulchræ dilectionis, id eſt, Chriſti, qui fons eſt & author totius amoris, in tantum dilexit, vt per annos aliquot, omnes quartas ferias in eius honore ieiunaret, & duabus vicibus, poſtquam factus eſt Epiſcopus, limina eius in Rupe amatoris viſitaret. Decorem domus Dei cum ſancto Dauid ſic dilexit, ſic deſiderauit, vt Eccleſiam Sancti Petri, quæ mater eſt o-
B mnium Eccleſiarum prouinciæ Colonienſis, renouare fratres hortaretur, promittens ſe quingentas marcas ſtatim ad inchoationem oblaturum, ac deinde annis ſingulis marcas totidem, donec fabrica conſummaretur. Fecerat autem ante mortem ſuam veſtimenta pontificalia ex purpura & lino ſubtiliſſimo, fimbriis & laminis aureis, itemque margaritis & gemmis tanti decoris, vt cordis eius deuotio in illis tanquam in ſpeculo reluceret. Semel tantum iis veſtimentis vſus eſt, idque in velatione ſanctimonialium: quod officium ſine lachrymis exercere non potuit. Calicem vero aureum ex gemmis precioſis, à diuerſis Regibus
C illi miſſis, valoris, vt aiunt, plus quam quingentarum marcarum, ad honorem domus Dei fieri curauit, quem deuotus ſuper altare beati Petri Apoſtolorum principis obtuliſſet, ſi non prius de paſſionis calice bibiſſet.

Mira eius modeſtia & humilitas.

Impenſe amat matrem Chriſti.

Pſal. 52.

Calix ingentis precii, vnde liquet gratū eſſe Deo quicquid ad eius honorem expenditur.

EPILOGVS LIBRI PRIMI.

HÆc de vita & actibus beati viri dicta ſufficiant, ex multis pauca. Non enim tam multa, quam vera probitatis eius acta ſcribere pro-
D poſui, ne mihi ab iis, qui virum nouerant, de mendacio poſſit inſultari, eo quod nondum expletus ſit annus, ex quo paſſus eſt: & ne congeſtorum copia legentibus generet faſtidium. Nunc autem quam feliciter, etſi difficulter, de læua temporalium per aſcenſum purpureum, id eſt, martyrii meritum aſcenderit ad amplexus veri Salomonis, id eſt, ad quietem diuinæ contemplationis, ſtylus manifeſtet: quia, vt ait quidam ex eius concanonicis, ſacerdos deuotus ac literatus, aliam viā, per quam in ſtatu tali poſitus ianuam regni cœleſtis, quæ anguſta eſt, intrare potuiſſet, non conſidero.

Notatio ad Caput Nonum. A

§. Religioſos imo in Religioſis Chriſtum.

Multi Religioſi ſub B. Engelberto admittuntur Coloniæ.

QVAM moleſtiam SANCTVS ENGELBERTVS ob quoſdam mendicantes Religioſos, vrbi Colonienſi adſcriptos, deuorauerit, cap. 7. adnotaui. Sed præterij eorundem priuilegiorum participes Auguſtinianos & Carmelitas, quorum Baſilicas auſpicijs S. ENGELBERTI ædificatas Archiua docent. Tacui eiſdem temporibus cœpiſſe Teutonicos ad diuæ Catharinæ, monaſteriaque Ciſtertienſium B. M. V. in Sione vel ſpeculo, & Pœnitentium, quas vulgo albas Dominas appellant. Meritò igitur Sancti noſtri beneficentiam in religioſos hoc capite extollit Cæſarius: illud tamen aduertendum, quòd Religioſis nimium tenacibus non prolixum ſuum animum oſtenderit; ſed illis potius, ſibi ſuiſque benefaciendi, occaſionem præbuerit: Hinc Beatus Martyr alioqui in omnibus vitæ partibus moderatus ac temperans, auari cuiuſdam Religioſi ac tenacis monaſterium frequentabat. Nam, vt teſtis eſt Cæſarius lib. dial. 4. cap. 72. *Monaſterio cuidam Epiſcopatus Colonienſis, regulis & legibus S. Benedicti obſtricto, (nomen pro tempore omiſi) Præpoſitus nimium tenax præerat, qui neminem ſponte ſuâ hoſpitio ex regula ſuâ ſuſciperet, licet rebus omnibus abundaret. Epiſcopus* (ENGELBERTVS) *eiuſdem monaſterij Patronus ſciens hominem pecunioſum, & inhoſpitalem, ſemel atque iterum quotannis equitum & Nobilium ſtipatus agmine, apud ipſum diuerſabatur, in quo à Præpoſito totidem impendebantur ſumptus, quot ſufficerent peregrinorum toto anno aduentantium alimoniæ. Ad reliqua verò monaſteria, multo etiam ditiora non diuertebat,* (S. ENGELBERTVS) *ſed iis ſua benignè largiebatur, vt impleretur illud Saluatoris, omni habent; dabitur, & abundabit, ei autem qui non habet, etiam quod non habet, auferetur ab eo.*

Auari Religioſi mulctatio.

B C D

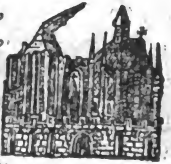
§. Limi-

A ## §. Limina eius in rupe Amatoris.

Eſt ea rupes in Cadurcenſi diœceſi à Toloſa Pariſios verſus milliari Gallico diſiuncta; locus à peregrinantibus multis, etiam à S. Dominico frequentatus, vt refert *Maluenda mſc. anno 1219. cap. 19.* Id loci miraculis celebrem ſub B.M.V. Patrocinio Eccleſiam exſtruxit S. Amator, quem in Deiparæ miniſterio fuiſſe baiulum Chriſti aſſerunt.

B ## §. Vt Eccleſiam S. Petri quæ mater eſt omnium Eccleſiarum prouinciæ Colonienſis.

Structuram operis Metropolitani à B. ENGELBERTO meditati, Conradus de Hochſteden magnificè primum inchoauit. Vnde hi verſus ſcripti leguntur;



Anno milleno bis centeno quater decimo dabis octo,
Dum colit aſſumptam Clerus populusque Mariam,
Præſul Conradus ex Hochſteden generoſus,
C *Ampliat hoc templum, lapidem locat ipſeq; primum*
Anno milleno ter centeno vigenaque iungo
Tunc nouus ipſe chorus cœpit iubilare canorus.

§. A diuerſis Regibus illi miſſas.

Hoc nono vt & ſexto capitulo ſuprà allato Cæſarius meminit donorum à diuerſis Magnatibus in Sanctum noſtrum collatorum: inter quæ in Metropolitanæ Eccleſiæ Colo-
D nienſis ſacrario etiamnum plura conſeruantur, nonnullaque, vt traditio habet & necrologia teſtantur, manibus S. Eliſabethæ elaborata, Deoque T. O. M. oblata.

FINIS LIBRI PRIMI.

A



B

C

D

* Surius 7. Aprilis in vita B. Hermanni.

Engelberte viden' gladijs * ut ſixa laboret
Cynthia? fatalis ſunt ea ſigna manus.
Ergo pugil, latus quod ſtringitur accipe ferrum
Maior ab accepto Gloria, crede, venit.

Digitized by Google

A

LIBER VITÆ SANCTI ENGELBERTI SECVNDVS.

B

Caput Primum.

In quo poſt introitum ex verbis Diui Pauli ſumptum cauſa martyrij inſinuatur.

VAs electionis B. Paulus Apoſtolus, electorum gloriam, & diuinam circa illos intelligens diſpenſationem, ait: Quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, hos & magnificauit. Quatuor hic enumerat, prædeſtinationem, vocationem, iuſtificationem, magnificationem. Primum æternum eſt, & eſt cauſa trium ſubſequentium. Quos Deus ab æterno prædeſtinat, hos in tempore vocat, iuſtificat & magnificat. Beatum pontificem Engelbertum, ab æterno prædeſtinatum, prædeſtinantis gratia ad martyrij locum tempore & occaſione, quibus voluit, vocauit: vocatum, contritione, confeſſione & proprij ſanguinis effuſione iuſtificauit: iuſtificatum, ſignis & virtutibus poſt mortem magnificauit, & quotidie magnificare non ceſſat. De magnificatione eius cœleſti, dicere non ſufficimus: quia qualis vel quanta ſit, neſcimus. Cauſa verò martyrij eius, per quam, illam promeruit, talis erat: Fridericus comes de Iſenburg, aduocatus fuit Eccleſiæ Eſſendienſis. Eſt enim Abbatia regalis, & ab Imperatore tenetur. Iſte Fridericus, fratre ſeniore in fata cedente ſine filio, vt fratris eſſet hæres, recedens à Clericatu, factus eſt miles: & tanto fortaſſis ad malignandum promptior, quanto à gratia remotior. Vnde Dauid in Pſalmo: Qui elongant ſe, inquit, à te, peribunt: perdidiſti omnes, qui forni-

C D

Rom. 8. Prædeſtinatio. Vocatio. Iuſtificatio. Magnificatio.

Cauſa cædis Engelberti.

Pſal. 72. Nota.

fornicantur abs te, Non poteſt eſſe ſine periculo & gratiæ detrimento, quando Clerici, qui ſecundum nomen ſuum de ſorte ſunt Dei, ordine mutato, militiæ ſe mancipant ſeculari. Tales, ſicut exemplum habemus in multis, cum ad malum, vt dici ſolet, deterius tendunt, etiam malis peiores, & crudelibus crudeliores fiunt. Hinc Ieremiæ dicitur à Domino: Quid tu vides Ieremia? Et dixi: Ficus malas, malas valde. Ficus malæ, ſunt maligni religioſi, vtputa Monachi vel Clerici Ficus malæ valde, cum ex illis fiunt Laici. Fuerat enim Fridericus maioris Eccleſiæ Colonienſis Canonicus. In Comitem ex Clerico mutatus, fit Eccleſiæ Eſſendienſis Aduocatus nomine, re ipſa inimicus. Non enim defendere, ſed magis deprædari didicit. Cum pater eius Arnoldus Comes de Altena, vir admodum prudens & modeſtus ſatis in genere ſuo, ratione aduocationis ſatis indebite iam dictam vexaſſet Eccleſiam, iſte nouiſſimus Fridericus exuſſauit eam. Aduocatos ſiue ſcultetos Eccleſiæ, contra voluntatem Abbatiſſæ & ſororum, amouit: pro libitu nouos inſtituit: homines ad monaſterium quocunque iure attinentes, tantis vexationibus angarians, tantiſque exactionibus excorians, vt nobilis illa Eccleſia ſubſiſtere, vel diutius eiuſdem incubatoris inſolentias ſuſtinere non poſſet. Non legerat, vel potius non attenderat ſcriptum, ſi legerat, miſerrimus ille: Væ qui prædatis, nonne & ipſe prædaberis? Abbatiſſa ſæpius cum ſororibus Coloniam veniens, cum coram primoribus ſuas miſerias, & Friderici violentias prius Domino Theoderico, ac deinde eius ſucceſſori Engelberto Archiepiſcopo exponerent, modicum profecerunt, quod amore cognationis multa circa illum diſſimularent.

Ierem.24. — Abbatia Eſſendienſis miſere vexatur. — *Eſa.33.*

A B C

Notatio ad Caput Primum.

Abſolutâ libro ſuperiori, temporis ſerie, quam notationibus inſerui, hoc libro & tertio ſolas obſeruationes adiiciam. D

§. Cauſa verò martyrij.

Cauſam martyrij S. Engelberto præbuit Eccleſiæ Eſſendianæ ſuſceptum contra Fridericum Iſenburgicum comitem patrocinium, cuius Friderici progenies à florentiſſima hodie Comitum Iſenburgicorum differt, & prorſus di-

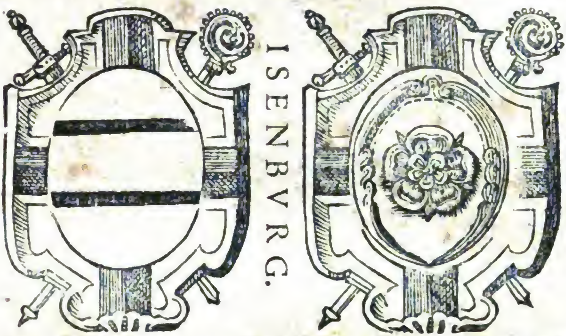
Cauſa martyrij S. Engelberti.

uerſa

A uerſa eſt ſtirpe: Imagines huius ad Lanū fluuiū familiæ quæ Salentinū Archiepiſcopū & Principē Electorē Colonienſē progenuit, nigro depictæ colore trabes deſignant. Illius verò

Differentia familiarū Iſenburg.

B



C familiæ Iſenburgicorum apud Rurā roſæ referunt, ipſaq; ſedi Colonięſi dedit Adolphū Archiepiſcopū, ædificatorē caſtri Iſenburg ad Ruram, qui illud in feudum conceſſit fratri ſuo Arnoldo, in pleriſque manuſcriptis & vulgatis Euerhardo appellato. Deinde verius hic exiſtimat Cæſarius, Friderico patrem fuiſſe Arnoldum, (niſi malis auum eius nuncupare) ſed pro illo militant archiua, extant enim plurima diploma ta Adolphi Archiepiſcopi fratres ſuos enumerantis: Arnoldum Friderici patrem, & Fridericum eiuſdem Patruum: Ec-

Friderici Iſenburgi pater Arnoldus.

D cleſiæ quoque Eſſendianæ patrocinium, quam aduocatiam vocant, in diuiſione hæreditatis Arnoldo obuenit, vti hoc ca pite Cæſarius innuit, atque ex varijs diplomatibus probatur. Vidi vnū aliquod in Veteris Campi tabulariis inſcripto no mine Eliſabethæ Abbatiſſæ in manuſcriptis Antiſtitarum Eſſendiendienſium Catalogis hactenus omiſſo. Hi inter Heidintrudem (illic circa annum Domini milleſimum cen-

Arnoldus Aduocatus Eſſendięſis fuit.

Eliſabeth Abbatiſſa Eſſendienſis.

Digitized by Google

teſimum (ſeptuageſimum gubernantem) & Adelheidem e- A
ius nominis tertiam tempore S. Engelberti Præſidem meminerunt tantummodò Cunegundis de Windeck, Beatricis de Lennep, & Iuttæ de Miluen intercedentium, nulla facta commemoratione Eliſabethæ in illo apud veteris Cāpimonaſterij Diplomate recenſitæ, in quo anno 1197. *Arnoldus* nuncupatur *Aduocatus Aſſindiæ*, ibique poſt Sacellanos,

Eccleſiæ Eſſendiēſis clientes plurimi.

curiæ Officiales referuntur. Gedeſcalcus Dapifer, Bertholdus Pincerna, VVolframmus Camerariꝰ, Rutgerus Marſcalcus, Eccleſiæque mi- B
niſteriales Hermannus de Aldendorp, & fratres eius Henricus & Caſarius, VVinnemarus de Vinſſhauſen, Henricus Goliſtein, Hethenricus de Steuene.

Ampliſſimus hic ſe mihi iurium Eccleſiæ Eſſendienſis eiuſque Clientum, ſeu Vaſallorum, & Curialium enumerandorum offert Campus; Verum hæc ſufficiant, ad aliquam eorum notitiam, atque imprimis ad faciendam Cæſario fidem aſſerenti: *Aduocatum Arnoldum fuiſſe Friderici patrem*; à quo Ec- C
cleſia ſit vexata, atq; ab eius filio demū exoſſata, tēporibus videlicet S. Engelberti circà annum milleſimum ducenteſimum decimum ſextum, præſidentis; Adelheidis verò de Wildenberg eius nominis tertiæ Aſcetriarum Præfectæ, cuius iam memini. Eſt illa quæ Canonicis ibidem reſidentibus reditus in Holtzweiler, ac virginibus ex canone viuentibus vulgò Canoniſſis obuentiones in Paffendorff tranſcripſit Anno à Chriſti Natiuitate 1224. *Regnante inuictiſſimo Romano-* D
rum Imperatore Friderico, glorioſo Rege Henrico, ac venerabili Colonienſium Archiepiſcopo Engelberto, eam tranſcriptionem tandem Gregorius Nonus, anno Pontificatus ſui IV. 7. Kal. Iulij confirmauit. Deinde Adelheidis Eccleſiæ Capellenſi, (quæ nunc Collegium Rellinghauſanum dicitur) conceſſit priuilegium, vt virgines ibidem æquè ſibi poſſint adſciſcere certum præpoſitum ex Præmonſtratenſi Religione, atque

Adelheidis Abbatiſſa Eſſendiēſis tēpore S. Engelberti

illæ

Digitized by Google

A illæ in Monaſterio Staupenberg, ambabus enim Eccleſijs olim vnus præerat Hierarcha. Defuncta Adelheidis 23. Aprilis Eſſendiæ ante altare S. Georgij eſt tumulata, qua ipſa etiamnum viuente deſtructum eſt ab Henrico S. Engelberti ſucceſſore, ope Henrici Ducis Brabantiæ, Gerardi Geldriæ, Theoderici Cliuiæ, Gerardi Iuliæ, & Adolphi Marchiæ comitum caſtrum Iſenberg] *Hæc ferè Catalogi aſſerunt Eſſendienſes*, debuit igitur Adelheidis fuiſſe illa Eſſendienſis Præſes, quã Cæſarius ſcribit ſæpius cum ſororibus Coloniam veniſſe B cum Theoderico Archiepiſcopo, & deinde cum ſucceſſore eius ENGELBERTO conqueſtum, de Friderici violentiâ Eccleſiæ Eſſendienſi illatâ.

Nobilitas Eccleſiæ Aſnidrẽſis.

Ipſa vero Eſſendienſis (vel vt in exemplari ſeu originali primæ ſuæ inſtitutionis habetur, Aſnidienſis) Eccleſia eſt in quam præter Canonicos, ſolæ Regulorum filiæ Canoniſſæ adleguntur. Abbatiſſa ſacri Romani Imperij Princeps in C politicis præclaro dominatur territorio. Gloriantur ipſæ corpore B. Alfridi quarti Hildisheimenſis Epiſcopi Inſtitutoris Eſſendienſis, cuius ſoror Gersvvida prima loci Antiſtita, circa annum Chriſti 878. floruit: diuites præterea ſunt ſacris Lipſanis SS. Coſmæ, Damiani, Baſilij, Quintini, Remigij, B. Pinnoſæ, quartæ Abbatiſſæ, necnon S. Marſi, à Mechtilde Præfectâ, Ottonis ſecundi & Theophoniæ filiâ, dono dati, à D qua & inſtitutum Collegium Rellinghauſanum; ſacellum verò S. Annonis, in rupe extructum, vulgò Staupenberg dictum, cuius ſupra memini, dotauit Svvanehildis Abbatiſſa, Anno Domini milleſimo ſeptuageſimo tertio. De vtriuſque etiam Præfectis videtur agere Cæſarius, quando in plurali Patronos & Prætores; vel vt ipſe loquitur, *Aduocatos & Schultetos Eccleſiæ à Friderico Iſenburgico vexatos perhibet.* Nam præter Eſſendianam, alii de ipſius ſanguine, collegia dictæ Eccleſiæ

Vide Chron. Egghardi Abbatis Vragienſis.

Reliquiæ Eſsẽdieſes.

NB. Corpus S. Marſi Eſſendiæ in aurea thecotheca quieſcit

Diuerſi ex Altenana familia grauarunt Eccleſiam Eſſendienſem.

NB Staupenberg fortaſſe dici ab Idolo Stuffonio in partibus Saxonicis culto, ſicut de eiuſdem nominis mõte in Eichſeldia obſeruat P. Nicol. Serrarius in hiſt. Mogunt. lib 30. Notat. 1.

cleſiæ ſubiecta, Rellinghauſanum & Staupenberg infeſta- A
runt, atque afflixerunt; Vnde hæ propter Collegium Rel-
linghauſanum ab Henrico Romanorum Rege, manarunt
literæ Regiæ in comitem Marchiæ Adolphum.

Henricus Dei Gratia Romanorum Rex & ſemper Auguſtus, vni-
uerſis Imperij fidelibus, quibus præſens ſcriptum fuerit oſtenſum gra-
tiam ſuam & omne bonum. Inſinuatione præſentium ad vniuerſorum
cupimus notitiam peruenire quod Nos dilectam Principem noſtram,
Aſnidienſem Abbatiſſam de plenitudine conſilij Noſtri in poſſeſſio-
nem Aduocatiæ ſuæ Relinghauſſen miſimus, in quâ Aduocatiæ poſſeſ-
ſione, ſicut aſſerebat, à comite Adolpho de Marchia per violentiam B
fuerat eiecta, & in eadem poſſeſſione memoratam Abbatiſſam in om-
nibus defenſare proponimus diligenter. Volumus etiam, quod ſi præ-
nominatus comes de Marchia affirmet ſe aliquod ius habere in Aduo-
catia antefata, in noſtra præſentia proponat, plenam iuſtitiam receptu-
rus. Inhibentes nihilominus eidem Comiti ne prælibatam Abbatiſſam
ſuper poſſeſſione Aduocatiæ in Relinghauſſen, quam à Nobis debet &
ab Imperio tenere, in alio iudicio quam coram Nobis impetere præ-
ſumat: Volentes quoque vt coram Nobis omnia per iuſtitiam diffi- C
niantur: Præterea mandamus ſub attentu Noſtræ Gratiæ firmiſſimè
præcipientes, quatenus coram fideli noſtro Burggrauio Werdenſi
omnes miniſteriales & miniſtratores Eccleſiæ Aſnidienſis ſuper omni
querimonia, & ſatisfactione debita iuri pareant, & obediant eidem,
ſicut indignationem Noſtram volue int euitare, Datum apud Spiram
Idibus Decemb indictione quarta.

Patrocinij ſeu Aduocatiæ Eſſendienſis ius, poſt ſumptum
de Friderico ſupplicium perſæpè Colonienſis ſibi Sedes vin-
dicauit, vt plura Archiuorum diplomata teſtantur, *è quibus:*
compoſitio inter Sifridum Archiepiſcopum & Euerhardum comitem D
de Marcka, qua libere patrocinium ſeu Aduocatiam Eſſendienſium per-
mittit Eccleſiæ Colonienſi. Deinde priuilegium Regis Henrici, Henrico
Archiepiſcopo Francofurti conceſſum, 6. Kalend. Octob. Anno Domini
milleſimo trecenteſimo nono regni primo. Item conuentio inter Engel-
bertum eius nominis tertium Archiepiſcopum & comitem de Lim-
burg, de patrocinio ſeu aduocatia Aſsindienſi, iudicio & comitatu de
Buichen,

Digitized by Google

Buichen. Hæc & id genus alia ad patrocinium Aſſindienſium
A ſpectantia, quia in alia incidunt, tempora hic prætereo.

ALTERA MEDIETAS CAPITIS PRIMI.

POST annos aliquot ſororum querimonijs Dominus Papa Honorius, nec non Imperator Fridericus defatigati, compatientes ſæpe dictæ Eccleſiæ vrgentes literas Epiſcopo dixerunt. Qui cum Eccleſiæ Imperialis iniurias diutius diſſimulare nec auderet, nec vellet, Comi-
B tem ſerio monuit, ſed nihil profecit. In tantum autem ei pepercit, vt de proprijs redditibus annis ſingulis certam penſionem ei offerret, modo aduocatione legitime vti vellet; ſed ille minime acceptauit, quoniam in maleuolam animam non intrabit ſapientia. Intelligens autem idem ipſe Fridericus præſulis voluntatem, quod eum exhæredare vellet, cognatis conqueritur & amicis, Et ecce flante Bohemoth, cuius halitus prunas ardere facit, ſic ſuccenſus eſt ad Epiſcopum interficiendum, vt verbis fumantibus carbones, id eſt, ſatellites ſuos, homines in malitia exercitatos, & ad omne facinus pronos, ad parricidium inflammaret.
C Fridericus, dictio Teutonica eſt, & ſignificat pacis diuitem. At miſero iſti non niſi per antiphraſim, id eſt, à contrario congruebat. Nam pacis inops erat, pacis inimicos ſibi ſocians. Mox cultelli, lanceæ, enſes præparantur, à miſero miſeri falſis promiſſis animantur. Ego ſum, inquit, Comes, caſtra fortia habens & terram. Duo ex fratribus meis Epiſcopi ſunt. Dux Walramus, & terræ noſtræ potentiſſimus, affinis meus eſt, cuius filius Comitatum Montenſem* habiturus eſt. Conſobrinus ſum Theoderici Comitis Cliuenſis; cuius fratruelis eſt nobilis vir de Hennisberg. Godefridum Comitem de Arnsberg. Ottonem Comitem de
D Tekelenburg, Herimannum potentem de Lippia, & alios complures iniurijs affecit, læſit & offendit, nec eſt qui ſanguinem eius vindicet. Omnes vos ditabo, protegam & ſublimabo. Simile quiddam clandeſtino huic parricidio, antequam occideretur beatus Epiſcopus, frater Friderici Engelbertus cuidam honeſto militi, ſicut nuper ab eius ore audiui, propoſuit, ita dicens: Tales & tales ſunt cognati mei, tales & tales ſunt affines mei, prædictos nobiles nominans, & quis mihi fratribuſque meis nocere poſſet? Reſpondente milite, Nullus ſane poſſit, maxime quamdiu vobiſcum eſt Dominus & cognatus veſter Archiepiſcopus:

Anno 1225 Iuſſu Papæ & Imperatoris Engelbertus Epiſcopus comitẽ exhæredat.

Sap. 1.

Iob 41.

* poſt mortem Engelberti.

Inflãmantur multi in necẽ Engelberti.

pus: ille ſubiunxit: Ponamus non ſupereſſe Archiepiſcopum, ecquis nobis vim vel contumeliam inferre poſſet? Miles quidem reſpondit, ſicut & prius reſponderat, ſed ſatis diſplicuit ei hic ſermo, cum poſtea comperiſſet, quare prolatus eſſet ab eo. Atque inde conijci poteſt hoc ſacrilegium non tum primum, cum Epiſcopus occiſus eſt, fuiſſe conceptum, ſed diu pertractatum. Feruntur huic conſpirationi conſenſiſſe nonnulli potentes, quos fama quidem non tacet, ſed propter tempus nominare non licet: ſed veniet narrandi opportunitas, dicente Saluatore: Nihil eſt opertum, quod non reueletur; & occultum, quod non ſciatur. A

Militem vocat virũ nobilem.

Matth. 11.

Notatio ad alteram medietatem Capitis I. Libri ſecundi. B

§. In tantum ei pepercit.

FAſti Mariani Monachienſes immoderato Eccleſiaſticorum in ſuos cognatos affectui opponunt exemplum S. ENGELBERTI: *libertatem*, inquientes, *Eccleſiæ* S. ENGELBERTVS *contra cognatum ſanguinem* (*audiant vtinam hæc, illi qui Chriſti patrimonium ſua putant, & in ſuos effundunt*) *toto pectore propugnauit ipſique adeo vita antehabuit:*] Quare quæ Cæſarius refert de mercede *ſeu penſione ex propriis reditibus oblatâ* non erunt capienda de emolumentis Eccleſiaſticis, verum potius de fructibus ampliſſimi patrimonij Montenſis Territorij, cuius adminiſtratio Germano ſuo Adolpho ante ſeptennium vita functo, ad ENGELBERTVM Noſtrum erat deuoluta, vt liberum ei fuerit perceptos inde reditus & cenſus mercedis loco ſoluere. Ex iiſdem ſolutam arbitror dotem elocatæ conſanguineæ ante promiſſam: apud Buranos enim Dynaſtas conſeruatum teſtificatur exemplar; à SANCTO NOSTRO Anno 1222. ſub traditione faſcium Henrico Romanorum Regi facta auguratione, coram Nobilibus viris comite de Marcka & Lippia conſanguineam ſuam Comitiſſam C D

S. ENGELBERTVS nò laborat nepotiſſimo vel immoderato amore in ſuos conſanguineos

S. ENGELBERTVS cognatam ſponſam dotat.

A mitiſſam de Keſſel deſpõſam nobili viro Bertholdo Domino in Buren, in dotem dato pone oppidum Belikenſe caſtro Welſchenbeck ſuis ipſius nummis comparato. Itaque ne Martyr B noſter velut ἄστοργος in illiberalitatis aut immanitatis ſuſpicionem vocetur, aio non eum à ſe liberalitatem repuliſſe aut Senſum humanitatis in ſuos, vbi licebat exuiſſe, ſed de Gazo- C phylacio templi non auxiſſe amicos.



Buren.

Cæteroquin vt & liberalitatem SANCTI NOSTRI Beneuole Lector plenius perſpicias, & quàm immeritò Fridericus Iſenburgicus hoc primo capite B. Engelberto affingat: *quod* Vir Sanctus *complures iniuriis affecerit, læſerit, & offenderit*, cognoſcas, exhibeo hic teſtes munificentiæ eius tabulas, ex inſignis Collegii SS. Apoſtolorum archiuo, in quibus oppidanos ad vadum Viperæ fluuii, vulgo Wipperfurdenſes D ab omni exactione perpetuò liberos declarat. Tabulæ ſic ſe habent:

S. ENGELBERTVS vir liberalis.

In Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis, ENGELbertus diuina fauente Clementia ſanctæ Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, omnibus ad quos præſens ſcriptum peruenerit in perpetuum. Ne rei geſtæ finem conſumat obliuio literarum ſolet indicijs æternari. Quapropter notum facimus vniuerſis; quod nos vna cum fratre noſtro Adolpho comite de Monte felicis recordationis cum adhuc viueret,

Priuilegiũ Wipperfurdenſiũ.

R commodum

Digitized by Google

commodum & felicitatem ciuium noſtrorum in Wipperfurde attendentes. Ipſos ab omni exactionis onere exemimus & perpetuo liberos dimiſimus ac ſolutos. Hoc adiecto, quod ſinguli in memorato oppido degentes cuiuſcunque conditionis Dominis ſuis * ſiue Eccleſiijs quibus pertinent, debita ſeruitia & iura exhibeant. Vt autem hoc factum noſtrum ratum permaneat & inconuulſum præſentem paginam exinde conſcriptam ſigilli noſtri charactere fecimus communiri. Teſtes huius rei ſunt, Sibodo Dapifer, Engelbertus de Bensbure, Requinus de Zudendorp, Adolphus de Stamheim, Adolphus de Bernſouue, Theodericus & Henricus Fratres ſui & alij quam plures. Acta ſunt hæc Anno Dominicæ incarnationis M.CC.XXII. A B

** id eſt, Canonicis SS. Apoſtolorũ.*

§. Dux Walramus terræ noſtræ potentiſſimus affinis meus eſt.

In manuſcriptis habetur, *Socer meus eſt*, vide in Notationibus capitis 12. Stemma Walrami Ducis.

Caput Secundum.

Suſati inter Dominum Archiepiſcopum & Comitem Fridericum de pace tractatum. C

Fridericus comes reſpuit pacis cõditiones

POst feſtum omnium Sanctorum Deo dilectus pontifex propter bonum pacis Suſatum venit. Venit & Fridericus cum fratribus ſuis Epiſcopis, alijſque cognatis ſuis atque conſiliarijs. Vbi cum triduo pro compoſitione pacis laboratum eſſet, nulla via, quæ Friderico placeret, inueniri potuit. Indurauerat enim diabolus cor eius quaſi lapidem, & ſtrinxerat id quaſi malleatoris incudem. Eius conſiliariis tunc temporis congruebat, quod de diabolo, cuius membra per conſpirationem effecti ſunt, paulo ſuperius ad Iob dictum eſt à Domino: Corpus illius quaſi ſcuta fuſilia, compactum ſquamis ſe prementibus. Vna vni coniungitur, & ne ſpiraculum quidem incedit per eas. Vna alteri adhærebit, & tenentes ſe nequaquam ſeparabuntur. Ita erant, quicquid ore dicerent, conſpiratores illi in concepta malitia pertinaces & indurati, ita cohęrentes & confœderati, vt nullum pacis conſilium corde poſſent admittere. D

Iob 41.

Ibidem.

Nota-

Digitized by Google

A

Notatio ad Caput Secundum.

§. Suſatum venit.



Suſatum Opidum.

Eſt Suſatum in Weſtphalia celebris Angariæ Metropolis *quam* (vt loquitur Diploma S. Annonis in Armario S. Cuniberti) *Diuo Petro* SANCTVS CVNIBERTVS *Archiepiſcopus acquiſiuit, &*
B *pius Archiepiſcopus* Hermannus *poſtea, effoſſo corpore Sancti Cuniberti & Suſatiam tranſlato, ab iniuſtis & importunis hæredibus duello defendit & obtinuit:*] eadem in manuſcriptis ac magno Belgij Chronico referuntur. Eſt hoc oppidum amplũ, ac præter Archidiaconale Collegium complexu ſuo duo virorum, vnumque virginum cœnobia, & ſex Parœcias coërcet: in ſuburbanis vero duos Parthenones, & decem Parœcias. Ipſum Oppidum Henrici
C Aucupis authoritate muro circumdatum eſt, atque opificia in pagis exerceri prohibita. Ex Archiepiſcopis Colonienſibus Bruno Magnus per Euercarum Leodienſem acceptis à Carcaſſonenſi in Gallia Epiſcopo S. Patrocli reliquiis illud honorauit (*tranſlationem in hiſtoria SS. Colonienſiũ vulgabo*) Philippus Heinsbergicus duodecim viros in magiſtratũ cooptauit, duoſq; tauros in publicorũ miniſtrorũ vſum inſtituit ma-
D ctari, atq; eis munera ac beneficia quãplurima cõtulit. Gograuius qui iudicis dignitate pro Archiepiſcopo, Oppidanis circũfuſoq; ad milliare territorio præerat, in Archęo Weſtphalico, vice-Dux appellatur. Suſatenſes, qui B. ENGELBERTI tempore necdum à fide Diœceſios receſſerant, anno ſupra milleſimum tercenteſimum nonageſimo nono, defectionis anſam quæſiuerunt, poſt Anno 1441. inita cum Adolpho Cliuenſi & Marcano amicitia cœperunt obtendere vltrà priui-

Digitized by Google

priuilegia & conſuetudines ſuas à Colonienſibus ſe onerari: A
ſed interpellatis Metropolitano Capitulo, Statibuſque &
nobilitate Weſtphaliæ, res per triennium fere agitata quodammodo compoſita fuit; attamen mox nouis querimoniætricis ab ipſis ciuibus ad Cæſarem delatis, Bernardus Saxoniæ Dux arbiter datus, pro Theoderico de Morſa Archiepiſcopo Colonienſi, anno 1444. pronunciauit; In cuius arbitrio ciues haud acquieſcentes, eodem ipſo anno, die decem millibus Martyrum cõſecrato, Ioannem Adolphi XI. Cliuenſis B
filium cum exercitu in vrbem intromiſerunt, illique ac poſteris eius ſtricta fide clientelæ officia iureiurando ſpoponderunt, ſeu homagium præſtiterunt. Vnde cum milite profectus Ioannes oppidum Sanctenſe, cuius dimidium ad Archiepiſcopum ſpectat Colonienſem, vi expugnauit, illo expugnato Suſatum redux ab Archiepiſcopi Colonienſis Theoderici exercitu fuit circundatus. Faciebat cum Ioanne Rudolphus Epiſcopus Traiectenſis, ac Bernardus Lippiæ co- C
mes. Archiepiſcopus vero Colonienſis vicinorum omnium Epiſcoporum, Hildeſienſis, Mindenſis, Monaſterienſis, Padebornenſis; ac Principum Ludouici Bauariæ Electoris, Guilielmi Brunſvvicenſis Ducis, Ioannis Naſſouiæ; Gerardi Seieni, Wilhelmi Landgrauij Thuringiæ, Ducis Saxoniæ &c. auxilio, exercitum 8000. militum duxit, quibus Suſatum circumfuſum, & continuis æ nearum fiſtularum ictibus fuit petitum; ſed cum elapſo vnius menſis ſpatio nihil promoueretur, D
ſcalis vrbem varijs in locis, magnoque numero conſcenſuri milites, & lapidibus & obiectis trabibus ab incolis ſunt retuſi; maximè tamen mulierum Suſatienſium induſtria reiecti; Illæ enim præferuidis in obuios quoſque effuſis pultibus eos grauiſſimo enecauere cruciatu. Quamobrem cum magna ſuorum clade Archiepiſcopi miles coactus fuit ſoluere vrbis obſidionem. Verum anno 1462. Pius ſecundus

Crantz. in Saxon.

Ponti-

Digitized by Google

A Pontifex vſurpatione improbata Suſato vna cum medietate oppidi Xantenſis Archiepiſcopum Colonienſem iniuſte excluſum reſtitui iuſſit.] Hæc fere ex manuſcriptis, noſtra tamen tempeſtate etiamnum Suſatenſes Marcanorum Comitum Imperio obſequuntur.

Caput Tertium.

De prænunciata eius morte.

B PLACVIT circa idem tempus Spiritui ſancto, martyris ſui finem quibuſdam viris religioſis, idque diuerſis in locis reuelare. Monachus quidam congregationis noſtræ, iuuenis probatæ vitæ, Abbati noſtro ſecretius dicebat: Domine: ſi qua habes tractanda cum Archiepiſcopo, ne differas: qui breui morietur. Poſt dies paucos infirmarius noſter, Winandus nomine, pro negocio quodam ad illum Suſatum directus eſt. Qui cum in Veteri monte, domo Ordinis noſtri pernoctaret, & mane vellet recedere. Supprior ſubſecutus, ait ad eum: Eſt apud nos conuerſus quidam, ſpiritum habens propheticum, ſicuti ſæpe experti
C ſumus. Is tribulationem ingentem breui Domino noſtro Archiepiſcopo euenturam prophetat. Quapropter rogo vos, vt moneatis eum, vt cautus ſit ſeque cuſtodiat. Cui ille reſpondit. Satius eſt me id tacere, nam pro friuolo habiturus eſt. Veniens inde ad Epiſcopum, benigne ſuſceptus eſt & expeditus, nec quicquam tamen illi hac de re indicare auſus fuit.

Religioſis quibuſdā viris martyriū eius reuelatur.

Notatio ad Caput Tertium.

D §. Placuit circa idem tempus Spiritui Sancto.

TEmpora S. ENGELBERTI ornata fuiſſe viris diuino Spiritu afflatis, nemini temporum illorum inueſtigatori non notum eſt, quos inter in vetere Abbatia Montana, Martyrium S. ENGELBERTI eo quo contigit modo prædixit

B. Ioannes Horichem

Digitized by Google

A

B. FR. IOANNES HORICHEM.

B. Ioannes de Horichem;cuius meminit Cæſarius lib.7. dialog.cap.7.quemque Chryſoſtomus Henriquetz in menologio Ciſtercienſi ante diem 4.Id. Maii his laudat verbis. *In Germania B.Ioannes conuerſus qui in Veteri Monte habitum Religionis aſſumpſit,& dono Prophetiæ ac variis viſionibus illuſtratus, atque eximiâ ſanctitate celebris ad cæleſtem gloriam tranſcendit.* In manuſcriptis quoque codicibus reperio à Conrado Portuenſi Legato Apoſtolico B. ENGELBERTVM de periculo ſuo monitum. His ſimilia libri tertij capite vltimo proferentur, vbi & de gemina luna à B.Hermanno Steinueldenſi viſa. B

Conradus Legatus S. Engelbertum præmonuit.

§. Infirmarius noſter Winandus. C

Commemorat hunc virum Cæſarius dialogorum lib.9. cap.2.& lib.10.cap.2.

Caput Quartum.

Confitetur Generaliter Epiſcopo Mindenſi.

Vide animum candidum, & pacis ſtudioſum.

DIE ſequenti Dominus Epiſcopus literas indices mortis ſuæ accepit. D Quas cum legiſſet,in ignem mittens,pedibus conculcauit, ne diſcordiæ ſeminarium fierent inter ipſum & cognatum ſuum Comitem Fridericum. Recitauit tamen eas Epiſcopo Mindenſi,qui præſens erat. Cui cum diceret ille, Caue tibi Domine propter Deum,non ſolum tua cauſa,ſed etiam pro vtilitate Eccleſiæ noſtræ,& totius terræ ſalute : reſpondit ille, Anguſtiæ mihi ſunt vndique,& quid mihi faciendum,Dominus nouit,prorſus ignoro. Væ mihi, ſi tacuero : ſi autem eis propoſuero,dicent,imo amicis & cognatis de me conquerentur, quod parricidij crimen eis impingam. Non ſolum de Friderico,ſed de Godefrido

& Wil-

& Wilhelmo fratribus eius ſuſpicio fuit, & adiecit: Ego ab hac hora
A corpus & animam meam diuinæ committo prouidentiæ.

Aſſumenſque Epiſcopum illum in ſacellum ſuum, ſolus ſoli cœpit confiteri omnia peccata ſua ab ineunte ætate, cum tanto imbre lachrymarum, vt totum pectus eius infunderent, & cordis maculas crebris ſtillicidijs, vt ſperamus, diluerent. Cumque diceret ei Dominus Mindenſis, Timeo adhuc latere in conſcientia veſtra, quod mihi dictum non ſit: reſpondit beatus ille: Dominus ſcit me ex induſtria nihil ſubticuiſſe. Poſtea tamen plenius cogitans de peccatis ſuis, ſummo mane in priorem locum ducens confeſſorem ſuum confeſſor Domini, in ſpi-
B ritu humilitatis & in animo contrito, quod memoriæ occurrerat, rurſus cum tantis lachrymis confeſſus eſt, vt in tali perſona talem gratiam lachrymarum Epiſcopus Mindenſis mirari non ſufficeret, & ille merito cum Propheta dicere poſſet: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodiui legem tuam. Teſte eodem Epiſcopo, cuius relatione hæc comperta ſunt, ſic ſeſe contritione cordis coram Domino mactauit, ſic ſe oris confeſſione mundauit, tam ſolicite vtraque iuſtificatione ſe præparans, ac ſi ipſa die moriturus eſſet. Poſtea conſcientia ſerenata, confidenter ait: Modo voluntas Dei de me fiat. Ecce ſic verus
C & ſummus ſacerdos homo Chriſtus Ieſus, qui ſe in ara Crucis offerri dignatus eſt, hoſtiam propitiationis pro peccatis noſtris ſacerdotem pœnitentem pro fluuio lachrymarum ſuarum abluere & emundare voluit, vt Deo patri per martyrium offerendus in holocauſtum, eſſet hoſtia pura, hoſtia ſancta, hoſtia placens & immaculata. Sacerdotes veteris teſtamenti, hoſtias offerendas prius lauabant. Interim pulſabatur ad oſtium ſacelli, ſed non permiſit aperiri Dominus Archiepiſcopus, eo quod haberet oculos ex fletu adhuc tumidos & humidos. Cumque pulſando perſeuerarent, dicerentque Monaſterienſem & Oſnaburgē-
D ſem Epiſcopos ad oſtium ſtare, poſtquam oculos exterſit & faciem ſiccauit, permiſit eos intromitti: quibus & ait: Vos Domini ambo cognati mei eſtis: ego, ſicut optime noſtis, in nullo vos læſi, ſed quantum potui, ſemper promoui, nec non & fratres veſtros: Et ecce à diuerſis, tam literis quam verbis, indicatur mihi, Comitem Fridericum fratrem veſtrum, quem ex animo dilexi, & cui non nocui, malum mihi machinari, meq; velle occidere. At illi ſimulantes, quod in pectore non habebāt, pauidi reſponderunt: Abſit hoc, Domine, abſit: nihil neceſſe eſt vos hoc reformidare, quia nunquam aſcendit in cor eius. Omnes per vos ditati, ho-

Cū multis lachrymis confitetur Engelbertus peccata ſua.

Pſal. 118.

Leuit. 1.

Epiſcopis Fratribus Friderici indicat, quid ad ipſum perlatū ſit de cæde ſua.

Rependũt ei mala pro bonis diſſimulatores impij.

ti,honorati & ſublimati ſumus, & hoc quidem veriſſimum erat. Nam Theodericum, electus in Archiepiſcopum, ſtatim promouit in ſummi templi Præpoſitum, ac deinde in Monaſterienſem Epiſcopum: Engelbertum verò in Præpoſitum S.Georgii, & poſtea in Epiſcopum Oſnaburgenſem: & Philippum fratrem illorum, in ſumma Colonienſi Eccleſia Canonicum, & theſaurarium fecit. Atque eo tempore, quo occiſus eſt, operam dabat, vt Bruno frater eorum Præpoſitus fieret ſummæ ædis Traiectenſis. Quæ idcirco commemorare volui, vt lector cognoſcat, qualem ei vicem rependerint. Reuera retribuerunt ei mala pro bonis: & cum loqueretur illis & pro illis bonũ, impugnabant eum gratis.

Notatio ad Caput Quartum.

Conradus Epiſcopus Mindenſis Cõfeſſarius S.Engelberti. vide infra lib.3. cap.3.

Mindenſis Epiſcopus B. ENGELBERTO ab exomologeſi fuit Conradus de Diepholt ſucceſſor Henrici eius nominis ſecundi & Mindenſium viceſimi octaui Epiſcopi, ipſus eſt qui Anno Domini *1213.* arcem Reinenberg ædificauit, cuiuſque temporibus Monaſterium Viſchrodt eſt extructum, ac ſub cuius auſpicijs anno Domini *1236.* Prædicatores in D. Pauli Mindæ ſunt introducti. Obiit anno *1238.* Magnam à ſera poſteritate fert laudem.



Caput

A

Caput Quintum.

Comes Fridericus ſæpius S. ENGELBERTVM *accedens ſtatum eius explorat.*

COMES Fridericus vt conceptam malitiam melius diſſimulare poſſet, pro bono pacis ipſi à Domino Epiſcopo oblata verbotenus acceptauit, cum eo à Suſato exiens, eumq; tam familiariter deducens, vt ei Epiſcopus diceret: Cognate, cum multa iucunditate ſimul aſcendemus ad ſolennem Regis & principum conuentum, qui Nurenbergæ B celebrabitur. Sciens autem Fridericus, quod poſtera die dedicaturus eſſet Eccleſiam in Swelme, oblata hac occaſione, exemplo Iudæ petiit licentiam ab Epiſcopo diſcedendi, ſicque ad ſatellites ſuos rediit, eoſque diuerſis in locis inſidias tendere iuſſit, quidque facerent inſtruxit, & omni quo potuit ſtudio ad facinus animauit. Erat tum ſexta feria poſt feſtum omnium Sanctorum, & Domini electus eodem die Sanctis omnibus per meritum paſſionis ſociandus, ad dedicationis locum ieiunus venire conſtituit. Eodem autem die occurrit ei vidua quædam, ſuper duabus cauſis ſub diuini nominis obteſtatione iudicium illius C flagitans. Cuius vociferatione ſacerdos Dei commotus, ne in hoc inferior videretur iudice illo iniquitatis, de quo Dominus dicit in Euangelio, quod nec Deum timebat, nec hominem reuerebatur: mox de equo deſcendit, & ſede compoſita loco Ducis ad iudicandum ſedens, ſuper feudo, de quo vidua conquerebatur, ſententiam quæſiuit & accepit. Audiens vero pro ſe & contra viduam ſententiam eſſe latam, ex multa cordis commiſeratione protulit verbum memoria dignum: En domina, inquit, feudum hoc, de quo conquereris, tibi per ſententiam D ablatum, mihique adiudicatum eſt. Sed ego propter Deum, dolens miſeriam tuam, id tibi relinquo. Porro alterius negotij tui ad me non pertinet querimonia. Simile quiddam legimus in Romana hiſtoria de pio principe Traiano: qui cum eſſet in expeditione poſitus, & militia vallatus, vidua illi vetuſtiſſima in foro occurrit, & iniuriam ſuam illi conqueſta eſt. Cumque ille diceret ſe ius ei dicturum cum rediret, & illa reſponderet, incertum eſſe reditum eius: mox Dominus orbis ſubſtitit, viduam audiuit & vindicauit, omnia illi reſtituens. Amplius aliquid operatus eſt princeps noſter. Traianus per iudicium viduæ fecit iuſtitiam: Engelbertus omne iudicium conuertit in miſericordiam. Et

Simulat pacē Fridericus.

Luc. 18.

Singulari humanitate ſatisfacit viduæ ius petenti.

Traianus Imperator

quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, ſi Imperator illam humani-
Hebr. 11. tatem exercuit zelo iuſtitiæ, non appetitu ſecularis gloriæ, poterat ei A
eſſe ad mitigationem pœnæ; quod ſacerdoti Domini, eo quod eſſet vir
Catholicus, contritus & confeſſus, meritorium fuiſſe creditur vitæ æ-
ternæ. Opus Imperatoris, cum extra charitatem factum ſit, mortuum
remanſit; Opus vero Epiſcopi, quod ex charitate factum ſperamus, ad
martyrij gloriam valde eum habilem reddidit.

Notatio ad Caput Quintum.

B

§. Sciens autem Fridericus quod poſterâ die dedicaturus eſſet Eccleſiam.

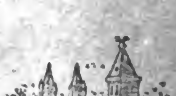
An ſaluentur Epiſcopi Regnicolæ.

CLericum Pariſienſem, cui Epiſcopi Alemanniæ æter-
nam ſalutem videbātur deſpōſuri, quod maiorē ſæcula-
ris gladij, quam animarum curam gererent, refutat Cæſarius
lib. 2. dialog. cap. 28. exemplo Sanctorum Brunonis, Heriberti,
atque Annonis Archiepiſcoporum Colonienſium. Nos po-
tiori iure illi Clerico obijcimus B. ENGELERTVM noſtrum, C
qui etiam Theoderico Heiſtorum, Waltero Carliolenſium
Epiſcopis demandata ſua vice Pontificali, à Pontificij per ſe
executione, neque per Imperij curas, neque per Monten-
ſis comitatus adminiſtrationem abſtrahebatur. Cuius rei
hæc vetuſta habeo documenta, quod templa in Zarne, &
Beatæ Mariæ Virginis in oppido Ruremundano, ipſemet
conſecrarit, ac Schwelmenſem ſacris faciendis fuiſſet de- D
dicaturus.

Vicarij in Pontificalibus S. Engelberti.

Schvvelma

Schvvelma hodiè oppidūm eſt ferraria
celebre iuxta cognominem riuulum, in-
ter Brackerfeldt, Lennepiam, Hatnegen,
& arcem Wetter, profluentem; eſt vnus
ex fundis fiduciarijs à Diœceſi Colonien-
ſi ob exiguum acceptæ mutuo pecuniæ



datis

A datis. Nam Aſpelen, Rees, Bechem, Schvvelm, & Hagen in fiduciam, & antichreſin dicuntur conceſſa, donec ſeptem & quinquaginta millia florenorum ab Archiepiſcopo Colonienſi Marcanis Comitibus refundantur.

Vide infrà lib.3 c.46.

Caput Sextum.

Comes Fridericus animum ſuum quodammodo prodit in itinere.

Fridericus comes eius iter explorat.

B CVM autem Epiſcopus properaret ad locum deſtinatum, Comes Fridericus circa meridiem venit ad eum, certior fieri cupiens quo tenderet; & qui vel quot cum eo eſſent. Epiſcopus illum ſalutat, vtque apud ſe pernoctaret, plurimum inuitat: ſed ille non acquieſcit, aliquid ſemper, vt prius, cauſæ prætexens. O cor agninum, ô oculum columbinum. Cor ſine felle, oculus ſine ſuſpicione. Inuitat amicus hoſtem, domeſticus latronem, hoſtia carnificem. Comite recedente, & pontifice procedente, tempus adeſt veſpertinum. Veſperis vero dictis, rurſus adeſt Comes. Eum cernens eminus Conradus Comes Tremoniæ, ait
C ad Epiſcopum: Domine, creber Comitis huius acceſſus & receſſus mihi multum eſt ſuſpectus. En nunc tertio venit, & non, ſicut ante, in palefrido, ſed in dextrario. Conſulo vobis, vt & vos dextrarium veſtrum aſcendatis. Cui ille reſpondit: Hoc nimis eſſet notabile. Non enim timeo; quia non nocui illi. Cumque appropinquaret, viderunt vultus eius colorem penitus immutatum. Heu quam difficile eſt, vt quidam ait, crimen non prodere vultu. Cœpit autem eum alloqui Epiſcopus, & dicere: Sciebam cognate, quod tandem maneres mecum: ſed ille nihil reſpondit, conſcius ipſe ſibi: pergebantque ſimul. Ea cauſa quidam tam ex Clericis, quam ex militibus ſuſpicione territi, ab illorum ſe
D comitatu ſubduxerunt. Magna vero pars Epiſcopalis familiæ cum cocis iamdudum ad hoſpitium præparandum præceſſerat, & pauci cum pontifice remanſerant. Sole properante ad occaſum, hoſtia cum immolante properat ad aram, vt fieret Domino ſacrificium veſpertinum, quod dignius erat in lege. Paſſus eſt Chriſtus ſexta feria, hora ſexta, ſcilicet in meridie, vt declararet ſe mediatorem eſſe Dei & hominum: Engelbertum vero pati voluit eadem feria, ſed in fine diei: vt oſtenderet eum per bonum finem, non per præcedentem vitam, coronatum.

Non cauet ſibi ab inſidiis Friderici.

Digitized by Google

Leuit.3.

Per caudam hoſtiæ, bonus finis deſignatus eſt in lege. Hoſtiam ſine cauda offerre non licuit: neque Deo vita bona ſine bono fine placebit. A Sciens ſcriptum beatus ille, Qualem te inuenero, talem te iudico: maxime à religioſis expetere ſolebat, quatenus ei finem bonum ſuis orationibus apud Deum obtinerent: quod & factum eſt eo, quo iam dicemus, ordine.

Notatio ad Caput Sextum.

B.Engelbertus horas Canonicas non negligit in itinere.

IN manuſcriptis hoc caput à præcedenti non diſtinguitur. Obſeruatu dignum eſt, quod B.ENGELBERTVS in itinere B & precum horariarum penſum accurarit, & in comitatu ſuo Clericorum duxerit multitudinem.

§. Comes Tremoniæ.

Tremonienſis comitatus.

Bertius in comm: rerũ Germ. lib.3. in Tremonia.



Rẽpublicã Tremonienſem olim pro Imperatore Comes ſeu Regius vicarius vniuerſam adminiſtrabat cum conſilio Borchmãnorum, id eſt Caſtrenſium ex antiquæ nobilitatis Familijs: C Quæ Comitum Tremonienſium dignitas licet antiquitus à ſolâ Regum beneficentiâ penderet, ex quo tamen à domo Saxonicâ Imperii dignitas translata fuit, Cæſareſq; rarius in Weſtphalia verſabantur, ita hæreditaria eſſe cœpit, vt Comitum ſucceſſores clientelæ ſeu feudi D nomine eam ab Imperatore acciperent. Sed poſtmodum à Conrado Comite anno 1343. vt docent venditionis ipſius tabulæ, alienatio à maioribus ipſius facta, ſub certis legibus rata eſt habita, atque in Senatum Comitatus medietas translata eſt, ita vt magiſtratus & Comes diu admodum partitam æqualiter

A qualiter iuriſdictionem exercerent, donec Ioannes Steckius, iure * dotali acquiſitam ab Lindenhorſtiorum familiâ, alteram comitatus medietatem cum iure gladij ſenatui Tremonienſi venderet, vnde totius liberi comitatus, ſeu VRIGRAVIATVS adminiſtratione & curâ hodie proconſules ibidem vtuntur. Hanc in Senatum Comitatus translationem Maximilianus I. Imp. Anno 1504. Regio ſuo diplomate confirmauit, ratamque habuit.

* hæreditario habet Bertius.

B

Caput Septimum.

Martyrizatur B. ENGELBERTVS *Archiepiſcopus.*

CIRCA crepuſculum ventum eſt ad locum inſidiarum, & ecce Comes enormitatem concepti facinoris conſiderans & abhorrens, dicere cœpit ad ſuos: Væ mihi miſero. Quid eſt, quod facere volui, vt Dominum & cognatum meum occiderem? Sed mox illi, quos ipſe iam C ante flatu Behemoth ſuccenderat, eum rurſus inflammantes, adeo ad facinus inſtigauerunt, vt inſtar colubri venenum, quod ad breue tempus euomuerat, ardentius reſorberet & reſumeret: ſtatimque cum Heriberto de nece Epiſcopi tractans, voluntatem ſuam ei expoſuit. Ille confeſtim, vt edoctus fuerat à fratre ſuo Dapifero, aſſumpto ſecum Heriberto de Suueren, Dominum Archiepiſcopum præceſſerunt, & cum in aſcenſu montis eſſet, Comes ait: Domine, hæc eſt via noſtra. Cui Epiſcopus reſpondit: Dominus nos cuſtodiat. Non enim ſine ſuſpicione fuit. Tunc parum expectans Comes, alios famulos poſt eum miſit, præcipiens eis, vt Heriberto aſſiſterent in eo, quod ille moliturus D eſſet. Cumque iam concauam viam, quæ in * ſummitate duabus hincinde ſemitis cingebatur, Dominus Epiſcopus ingrederetur, præmiſſi ſerui Comitis cum tanto ſtrepitu aditum præoccuparunt, vt etiam ipſe Pontifex, ſicut hodie teſtis eſt Cellarius de Hemmerode, turbatus miraretur. Alij à dextris, alij à ſiniſtris gradiebantur, quidam verò retro cum Comite inſidias obſeruantes, ſequebantur. Tunc Heribertus ſignum eis dans, qui in latebris erant, tam horrificum edidit ſibilum, vt non modo homines proditionis ignari, ſed etiam equi, quibus inſidebant, ſtuperent. Mox ij, qui præceſſerant, extractis gladijs reuerſi ſunt.

Sceleris immanitate terretur Fridericus, ſed à ſuis animatur.

Fuit hic Heribertus cognominatus Rinckore.

* montis ſcilicet Geuelsberg.

Miſere circũuenitur beatus Epiſcopus.

Digitized by Google

Id vbi conſpexit miles quidam, qui inter illos & Epiſcopum erat, territus clamauit: Domine, aſcendite cito dextrarium veſtrum, quia mors in ianuis eſt. Ducebatur enim dextrarius à tergo eius à nobili adoleſcente de Hemirsbach. Videntes autem famuli Comitis, quod dextrarium aſcendiſſet, obiecerunt ſe ei, & vnus ex illis vulnerauit eum grauiter in crure, nullo eum defendente, excepto milite Conrado de Tremonia, qui diſtricto enſe Heriberto Rinckore ſe obiecit, quem tamen is Heribertus anteuertens, dire in fronte percuſſit: & cum ſe ab illo Conradus auerteret, alio ictu inter ſcapulas eum vulnerauit. Atque hic eſt ille Heribertus, qui paulo ante Dominum Epiſcopum præmonuerat, vt ſi ſecus, quam ipſe ſperabat, res eueniret, excuſare ſe poſſet. Vt autem viderunt hæc illi, qui erant cum Epiſcopo, omnes relicto eo fugerunt: & impletum eſt in illis, quod per prophetam de capite noſtro ſcriptum eſt. Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues. Quid poſt hæc de illo geſtum ſit, tum propter ſuorum fugam, tum propter imminentem noctem plene ſciri non potuit. Sed ecce nutu Dei actum eſt, vt Comes Fridericus ab Vrbe rediens, Coloniam captiuus adduceretur, ex quo martyrij eius ordo moduſque cognitus eſt. Is enim facinus ſuum palam confeſſus, parricidij reos nominatim expreſſit, etiam fratres ſuos de reatu accuſans. Captus eſt cum eo, & milite quodam, Tobias notarius eius: qui in vinculis poſitus, ad preces quorundam Canonicorum, qui me ad ſcribendum amplius ſolicitarunt, vt verius ſcribi poſſet, quẽadmodum & à quibus occiſus eſſet Epiſcopus, ſpe conſequendæ veniæ manifeſtauit, Deum teſtem adhibens, ſe vera dixiſſe, prout ipſius Comitis in agone, & aliorum nefandorum Romæ confeſſio patefecit. Vt ergo Tobias ille ſcripſit, cum Dominus Epiſcopus in via concaua poſitus adhuc eſſet, ſatellites præire iuſſi, tanta vi arrepto freno dextrarium eius verterunt, vt frenum ei è manibus extraherent: cumque ex vtraque parte alio diuertere non poſſet, quod via arcta & concaua eſſet, per mediam illam fugere cœpit. Iis autem eum inſequentibus, Ioachim dextrarium eius in femore vulnerauit: & cum ex neutra parte in via eum antecedere poſſent, Heribertus extra viam cum equo exiliens, in * acutiſſima ſemita, ſicut ipſe confeſſus eſt, eum præueniens, per * capitiũ arripuit, & eum ex latere ad ſe inclinans, ſecum in terram traxit. Sed mox violenter ſurgente B. Epiſcopo, quia fortior illo erat, extra viam in rubũ fugit ſolo Heriberto per fimbriã cappæ illi inhærẽte, cumq; clamorẽ in rubo Comes audiſſet, propius accedens, clamaſſe dicitur: Apprehendite

A

Primũ vulnus in crure accipit.

Aulicism' Mundi.

B

A ſuis deſeritur.

Zach. 13.

C

Tobias notarius totũ martyrij ordinẽ pandit.

D

* fortè arctiſſima.

* *mſc. per capitiũ cappæ*

A dite & tenete eum, quia fortior nobis efficitur vir. Cumque verba ſupplicationis ederet Epiſcopus & diceret, Sancte Petre, quid mihi imputant homines iſti? frendens Fridericus ait: Cædite latronem, cædite qui & nobiles exhæredat, & nemini parcit. Tunc Giſelbertus videns Heribertum chlamydi eius inhærentem, ocyus deſcendit, & furibunde accurrens, primum vulnus capiti eius inflixit, ſecundo ictu vibrans ferrum, manum eius, vt puto amputauit, corpuſque eius gladio transfixit. Tobiæ ſunt hæc. Eadem hora Iordanus, qui ab eo proſcriptus fuerat, ſuperueniens, maximum vulnus capiti eius impoſuit, quemadmodum in Iſenburg iactitauit, ſemel atque iterum dicente Epiſcopo: Eheu, B eheu. Tum ſeorſum eum inclinantes, Heribertus primo cultello eum perfodit, Comite, vt aiunt, eiulante & clamante: Heu me miſerum: nimium eſt. Cum autem Giſelbertus caput ei præcidere vellet, à Godefrido, quem Comes ad prohibendum miſerat, per capillos abſtractus eſt. A quercu autem, vbi primo cædi cœperat, vſque ad locum, vbi detractus eſt & extractus, vbi hodie ſuper martyrium eius ſacellum fabricatum eſt, vix decem paſſus diſtant. Vbi ſuper eum velut canes rabidi ac famelici, filij perditionis congregati, cultellis acutiſſimis ad hoc præparatis ſic totum corpus eius perfoderunt, vt à vertice vſque ad C plantam nulla pars corporis à vulnere vacua remaneret, ita vt dicere poſſet cum Propheta in perſona Chriſti, cuius membrum effectus eſt pro iuſtitia moriendo: Circumdederunt me canes multi; concilium malignantium obſedit me, &c. Porro vnus ex eis, inſtar eius qui latus Domini lancea aperuit, fertur eum ſub pede incidiſſe, exploraturus an extinctus eſſet. Deinde ad equos ſuos ſinguli reuertentes, ad Comitem conuenerunt, corpore Epiſcopi in terra relicto. O cæcam temeritatem ô furorem mille mortibus plectendum, ô rabiem non hominum, ſed belluarum, quæ non eſt verita tam audacter, tam crudeliter, tam viliter & indigne occidere Chriſtum Domini, ſacerdotem Domini, pontifi- D cem magnum, & non qualecunque pontificem, ſed pontificum patrem ac principem: & quod magis terrere debuerat, Ducem fortiſſimum, & Romani Regni tutorem. Patrato tanto parricidio, homines malo dæmone pleni cum ſuo Comite, imo totius malitiæ fomite recedentes, Domini ſacerdotem, ac ſi vnctus non eſſet oleo, liquerunt in ſterquilinio. Miles autem quidam Leon[illegible]us nomine, qui [illegible]i adhæſerat, cum primum detentus, & vulneratus fuit, Henricum Cellarium de Hemenrode, qui paulum præceſſerat, ſubſecutus, ait ad eum: Heu Domine Cellarie,

Horrendũ in modum trucidatur.

Innumeris vulneribus conficitur.

Pſal. 21.

Ioan. 19.

Relinquitur corpus tanti viri ab impiis occiſorib' inſepultũ.

Digitized by Google

larie, quid faciemus? Dominus noſter Archiepiſcopus grauiter vulne-
ratus eſt, & à Comite Friderico captiuus abductus eſt. Cui ille, ſupra A
quam credi poteſt turbatus, reſpondit: Pium eſt, vt reuertamur & vi-
deamus, quid circa illud agatur, vel quorſum abducatur. Cumque ſi-
mul reuerſi eſſent ad locum cædis, audiunt clamores carnificum illo-
rum in nemore errantium. Erat enim nox, & cum vndique circumſpi-
cerent, offenderunt corpus martyris extinctum, confoſſum, ipſoque
adſpectu nimis horrendum. Valde igitur conſternati, ſuadente Cella-
rio, ne à feris corpus exanime, ſi illic nocte remaneret, indigne attrecta-
retur, abeunt ad proximas ædes, atque inde bigam ſtercorariam, qua il- B
la die fimus euectus fuerat, adducunt: & ecce corpus clariſſimi princi-
pis, quod ex parte veſtitum reliquerant, pene totum reperiunt nudum.
Nam præter femoralia & ſubuculam, quæ collo eius adhærebat, nihil
ei reliquerant: diploidem vero & pileum eius iuxta corpus inuene-
runt. Quæ omnia ita erant ſanguine infecta & dilacerata, vt tanquam
nulli vſui accommoda ſpoliatores illi neglexerint Per quæ tamen ho-
die multi ſanitatis beneficia conſequuntur. Cellarius vero & miles
atque eleemoſynarius corpus tollentes, & linteamini inuoluentes, ve-
hiculo impoſuerunt. Cumque Suuelme illud perduxiſſent, & in Eccle-
ſia ponere decreuiſſent, non permiſit ſacerdos, contaminationem baſi- C
licæ prætexens, cum potius ſanguine martyris dedicaretur. Sed pro-
pter hoc & alia quædam, quibus martyris gratia ſe indignum reddidit,
vſque hodie ſatis grauiter in ſuo corpore diuinitus flagellatur. Atta-
men poſitus eſt in eadem domo, in qua pernoctare & comedere pro-
poſuerat ſacerdos Dei viuus, duæque candelæ dedicationi præparatæ
illic collocatæ ſunt, vna ad caput, altera ad pedes. Cum autem inter ſe
vigilias noctis partiti eſſent, & Cellarius vſque ad mediam noctem cor-
pori aſſideret, preceſque horarias beatæ Dei genitricis & Virginis Ma-
riæ lectitaret, ſicut hodieque teſtis eſt, nunquam aliquid horroris ex D
contactu illius, vt de cadaueribus occiſorum fieri aſſolet, paſſus eſt.
Haud dubium quin ex præſentia ſanctorum Angelorum gratia hæc
extiterit, qui apud corpus martyris cœleſtes excubias celebrabant.
Fuerat autem is Henricus Cellarius ante conuerſionem miles, & tan-
to fortaſſe ad huiuſmodi opus expeditior & audacior, quanto aſſue-
tior.

Diploidem Author vocat Wanbaſium. Eſt veſtis proxima ſubuculæ.

Sacerdotis cuiuſdã temeritas punitur à Deo.

Nota-

A
Notatio ad Caput Septimum.

HOrrendum Friderici facinus noſtrique Martyris extremus agon hoc capite deſcribuntur; Erat eius tragœdiæ cataſtrophe, quondam iuxta ſepulchrum Beati viri in pariete depicta; ſed nunc excitato nouo altari, eſt obliterata: quam his ferè verbis vbique ſeruatâ verborum ipſius vi, Godefridus monachus repræſentat. Ipſo, inquiens, anno 7. Id. Nouembr. ENGELBERTVS venerabilis Colonienſis Eccleſiæ
B Archiepiſcopus, Pater noſtræ Patriæ & decus Teutoniæ, heu, à Comite Iſenburg cognato ſuo miſerabiliter trucidatur; quod ab ipſo Archiepiſcopo regni Diœcete & pro Imperatore Germaniæ gubernacula tenente, Comes prohibitus fuiſſet Regalem Eccleſiam in Eſſen, cuius idem Patronus ſeu Aduocatus erat, violenta oppreſſione lacerare, hominesque dictæ Eccleſiæ duriſſimis angarijs & perangariis affligere; ob frenum hoc ſuæ tyrannidi iniectum, Comes Archi-
C epiſcopo necem machinatus; à multis (vt fertur) inſtigatus nobilibus, quorum ſuperbiam fortiſſimus Præſul repreſſerat, inque acerba concurſatione, ductis ſecum XXV. ſcutarijs ſeu ſicarijs ad tantum ſcelus expeditis, obſeruauit Dominum Archiepiſcopum Suſato opido Weſtphaliæ Coloniam reducem nihil mali ſuſpicantem; huiuſmodi enim ſuſpicionem neglectis illius per literas denunciationibus paucis an-
D te diebus factis, & animus Principis Heptaboëus & ſanguinis cum Comite coniunctio depellebant. Obſeruatum igitur tempore oportuno & loco haud procul ab oppido Swelmenſi, *de quo ſupra*, Præſulem Comes præſentibus ſuis Conſiliarijs & conſpiratis circumſtans, latere eius perfoſſo à ſcelerato Sicariorum globo, ad internecionem rapi iubet, qui in eum ſtrictis irruens gladijs & pugionibus XXXXVII confoſſum vulneribus ipſum exanimauit. Qua reperacta recepit

Digitized by Google

ſe Comes cum ſuis in Caſtrum Iſenberg. Nobile vero corpus Martyris iacebat humi deſertum, ab omnibus, nam tota familia tam inopinato conterrita ſcelere aufugerat, præter vnum ſeruulum, qui ſolus corpus Domini cuſtodiebat. Sub noctem duo loci illius indigenæ corpus biga deuectum repoſuerunt in Eccleſia Svvelmenſi, quam ipſe proxima Dominica erat conſecraturus, quapropter ipſo necis ſuæ die, omnium peccatorum ſuorum exomologeſin fecerat. Funus altera die ad cœnobium Bergenſe elatum, fletibus Religioſæ illius familiæ fratres ſunt proſecuti, atque aromatibus conditum vigilia ſua tanquam cuſtodia ad funales cereos pſallentes muniuerunt. Ex fratribus quidam Angelos accinuiſſe inaudierunt; alii eadem hora ſecundum quietem Martyr viſus eſt teſtari, ſe pro iuſtitia triumphalem martyrii lauream meruiſſe. Inteſtina eius ibidem ſubleuata ſunt. In S. Martini peruigilio Colonia tota cum Clero & populo obuiam effuſa, manantibus oculos lachrymis, pretioſum martyris corpus in vrbem delatum, & glorioſo conditum loculo in D. Petri Eccleſia collocauit. A B C

Ad tumbam eius quotidie miracula percrebeſcebant, & virtutes: ægris ſanitas ex toto reſtituebatur. Vnde omnium exiſtimatione & fiducia martyrii decora videtur abſtuliſſe. Iudex enim & æquitatis amans & ſtrenuus Patriæ atque Eccleſiarum Dei defenſor pro earum occubuit defenſione. *Quæ de conciliata pace ac caſtri Thurinenſis ad Eccleſiam, acceſſione hic referuntur, à Godefrido, vide ſupra lib. 1. c. 5. pag. 84.* D

Cognita Engelberti nece Henricus Comes Svverinenſis fidem de ceſſione in iure Regi Daniæ datam mutauit ac fefellit, ipſum Regem ſub certa conditione ſeu pacto acceptis obſidibus & magna numeratæ pecuniæ vi liberum in ſuos lares inuiolatumque dimiſit.] *Godefrid.*

Labitur hic Chronicon Eluagenſe quod ad ann. 1226. vult

Conra-

Conradum natione Svveuum de Pfullingen Epiſcopum Co-
A lonienſem miſerè à Comite de Altenach interemptum, cum
Conradus non Epiſcopum Colonienſem, ſed Legatum egerit Apoſtolicum nec ictus à Comite in Altenach occubuerit.



Locum in quo S. Archiepiſcopus in inſidias delapſus occiſione perijt Geuelſberg, maiorum noſtrorum pietas nobili
B cœnobio Puellarum Ordinis Ciſtertienſis decorauit, quæ deplorando hoc ſæculo licentia deteriores in hæreſim prolapſæ ſunt; Ipſa loci profunditas ſeu depreſſio inſidiis aptiſſima adhuc hodie oſtenditur. Collocatam illic S. Martyris ſtatuam iuſto viro altitudine ſuperiorem temporis longinquitas non deleuit

Geuelſberg monaſterium.

SS. Euchariſtiæ tabernaculo hæc verba leguntur inſcripta:

C Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo......... quinto ſeptimo Idus Nouembris obijt hoc in loco venerabilis Pater & Dominus ENGELBERTVS Colonienſis Archiepiſcopus qui hic magnis miraculis claruit.

D Supra ſacrarij fores hi verſus ſcripti oculis perleguntur:

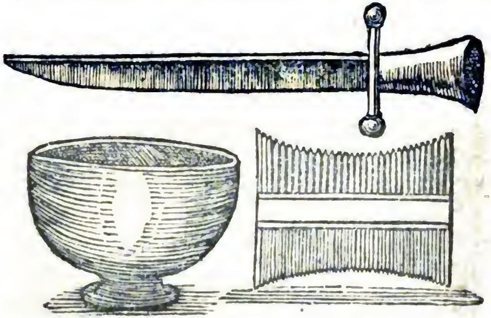
Quis tua templa Deus tua nunc tentoria dignus
InColet? en VItæ MaCVIIs non obIItVs VIIIs. 1225.

T 2 Inter

Digitized by Google

§. Cultellis acutiſſimis ad hoc præparatis. A

Vera ſpecies quarundam reliquiarum in Geuelsberg.



B

Inter reliquias longo tempore aſſeruarunt inauratum Martyris pectinem, pocillum quoque, calceos mulleos, veſtes aliquas atque ex occidionis inſtrumentis pugionem, C quæ pleraque aduentu militis Hiſpani Hatnegiam vicinaque loca occupantis perierunt. Optandum eſſet Deus Principum SANCTI ENGELBERTI conſanguineorum animis inſtillaret, vt cœnobium Geuelsbergenſe veteris Religionis cultui redonarent.

Hemmerſbach.

§. A Nobili adoleſcente de Hemmersbach.

Caſtri Hemmersbach meminit Cæſarius *lib.* 10. *dial. cap.* 7. quod in Harreim pago propius abeſt à Bottenbroch cœnobio, nunc à Nobilibus de Vercken dominatu tenetur. D

Caput Octauum.

Quod corpus eius in Monaſterium Bergenſe delatum miraculo non caruerit.

MANE martyris corpus currui impoſitum eſt: cumque illud deducerent, plures ex familia Epiſcopi, qui timore mortis diſperſi fuerant,

A rant, deducentibus adiuncti ſunt, Venientibus autem ad nouum caſtrum, quod beatus Epiſcopus ſuis expenſis ædificauerat, cum intrare vellent, vt illic corpus lauarent & componerent, negatus eſt introitus, timore, vt æſtimo, Henrici nunc Comitis de monte. Sed Randulphus Prior Montenſis cœnobij, ante caſtrum illis occurrit, eoque duce ad monaſterium feſtinatum eſt. Cumque appropinquarent monaſterio, fratres cum Cruce & thuris ſuffitu eis obuiam proceſſerunt. Corpore ſacro in feretrum de curru depoſito, quidam è ſenioribus Henricus nomine, nunc eiuſdem monaſterij prior, linteamen de capite martyris remouit, vultum eius cruentum & confractum fratribus oſtendens. Quo

Honorifice à fratribus Montenſis cœnobij, corpus martyris excipitur.

B viſo, lachrymati ſunt valde, tam dilecti patris morte, & tali morte plurimum conſternati. Specialiter enim ille dilexerat Montenſe cœnobium, vtpote ab eius proauis fundatum. Henricus vero cum ob cruris infirmitatem vno pede nutaret, cogitans beatum virum à nocentibus innocenter occiſum, brachium eius nudum nuda manu tetigit, & plena fide eandem benedictionem ad crus nudum tranſmittens, gradum pedis vacillantis roborauit. Nam ſicut ab eius ore nuper audiui, ipſa hora cœpit lenius habere, & gradatim proficere. Deinde cum vocibus lachrymoſis corpus in oratorium illatum eſt, & eadem nocte quibuſ-

Innocẽter, pro immerito.

Miraculũ.

Viſiones de gloria eius.

C dam fratribus mirificæ viſiones de gloria martyris in ſomnis oblatæ ſunt. Poſtea magno ſtudio corpus eius in cœnobio lotum & euiſceratum eſt, myrrhaque & ſale conditum, & veſtibus ſacerdotalibus decenter indutum. Numerata tum ſunt in martyris corpore quadraginta ſeptem vulnera, exceptis paruis punctionibus: nec hoc ſine ſacramento. Nam quadragenarius numerus eſt pœnitentiæ: ſeptenarius vero, ſpiritualis gratiæ. Accepit igitur Chriſti martyr quadraginta ſeptem vulnera, vt ijs ſignificaretur per cordis pœnitudinem & oris confeſſionem accepiſſe eum ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti, cuius dono perductus eſt ad martyrij gloriam. Nulli dubium eſt, quin vera contri-

Nota, corpus eius quadraginta ſeptẽ vulneribus confoſsũ.

D tio & vera confeſſio deleat peccata quoad culpam, & ſatisfactio exterior pœnam, ita tamen, ſi contritio ſit ſufficiens. Quæ vero ſatisfactio dignior & efficacior martyrio? Nulla prorſus. Duo ſunt, per quæ plena fit remiſſio, mediante contritione in adultis, baptiſmus aquæ & baptiſmus ſanguinis. Vtroque ſatisfecit Deo beatus Engelbertus. Quicquid enim macularum poſt primum contraxit, ſecundo, vt ſperamus, totum diluit. In omnibus ſiquidem membris, in quibus peccauerat, punitus eſt: In capite quidem multipliciter, ſicut apparet in eius pileo, ſcilicet

Martyriũ, baptiſmus ſanguinis dicitur.

Digitized by Google

in vertice, in fronte, in occipite, in temporibus, labiis & dentibus, idque tam grauiter, vt riuuli ſanguinis inundantes & decurrentes foſſas oculorum, aurium, narium & oris implerent. In gutture etiam punitus eſt, itemque collo, humeris, dorſo, pectore, corde, ventre, coxis, cruribus & pedibus: vt cognoſcas lector, quali baptiſmo Chriſtus in martyre ſuo diluere dignatus ſit, quicquid culpæ contraxerat. A

Notatio ad Caput Octauum.

QVæ ſequuntur in Suriana editione omiſſa ex manuſcriptis ſupplemus. B

Sicut teſtis eſt magiſter Ioannes Abbas Sancti Trudonis, propoſuerat ante mortem ſuam Beatus Martyr renunciare negotiis regni, & pro peccatis ſuis cruce ſignari atque perſonaliter transfretare: nam circa illud tempus quo in Epiſcopum electus eſt, ſignatus fuerat, ſed propter neceſſitatem communem detentus Domino HONORIO Papa diſpenſante, pro ſe milites miſit, cum ſumptibus magnis. Certe, certe non ſine cauſa ad gloriam Martyrij peruenerit. C D

Monaſterium veteris Montis.

B. Euerardus de Altena.

Deinde aduerte Monteníe Monaſterium ab ipſius maioribus, Adolpho nimirum Comite in Altena, efflagitatu fratris ſui Euerardi extructum & dotatum. Euerardus enim ex conflictu ſaucius, in terras diſiunctas profectus, tandem ſubulcum egit, vbi à ſuis prætereũtibus agnitus, ad Religioſam Ciſtercienſium familiam confugit in Motimundum. Ex quo cum ſuos Abbatis permiſſu iret inuiſum, à fratre ſuo Adolpho

A pho caſtrum Aldenberg cum plurimis agris obtinuit, vt inde nouum ſtrueretur monaſterium & ditaretur. Quæ omnia accuratius ex monumentis eius cœnobij & manuſcriptis notauit, Chryſoſtomus Henriquetz: Adolphus, *inquiens*, & Euerhardus Comites de caſtro Altena cum eſſent in expeditione Ducis Limburgi contra Ducem Brabantiæ, contigit vt in conflictu amborum Ducum ex vtraque parte multi caderent interfecti, vnde Euerhardus iam dictus Gomes, licet manu propria nullum interfecerit, tactus dolore maximo cum ſe in caſtro ſuo Alzena, cum ſuis militibus recepiſſet, B compunctus de peccato perpetrato, vt Domino Deo ſatisfaceret, habitu mutato, omnia ſua dimittens, intempeſtæ noctis ſilentio, clam ne agnoſceretur in vili habitu receſſit in multa cordis compunctione Beatorum Petri & Pauli limina viſitauit, inſuper limina S. Iacobi: demum veniens ad S. Ægidium in reditu, peruenit ad grangiam Morimundo pertinentem, in qua multo tempore pro mercede promiſſa extitit porcorum Paſtor, vt animam ſuam Domino lucrifaceret, Suæ Generoſitatis omnino obliuiſcens. Interea contigit, vt duo miniſteriales ſui ad S. Ægidium iter facerent, & Grangiam in qua dictus Comes porcos paſcebat præterirent, qui quendam ſecum habentes Hiſtrionem, vt de via C inquireret imperabant, qui cum in vicino nullum conſpiceret, videns porcorum Paſtorem propter præceptum Dominorum ſuorum ad illum ocyus properabat, rogans vt de via eum diligentius expediret. Hiſtrio verò curioſius eum reſpiciens, cicatricem in facie ſua conſiderans Dominum ſuum Euerhardum Comitem æſtimabat, quia dictus Comes in conflictu prænominato talem cicatricem receperat. Qui rediens ad Dominos ſuos ea quæ viderat ſollicitè enarrauit dicens: Dominus meus Comes Euerardus iſtius grangiæ paſcit porcos; qui propter incredibilia, quæ loqui videbatur ipſum acriter arguebant: tandem ad Paſtorem venientes, ſi ipſorum eſſet Dominus ſicut ab Hiſtrione intel- D lexerant, diligentius ſermone Teutonico perquirebant, ipſe vero eos agnoſcens, ne ab ipſis agnoſceretur Gallicè reſpondebat; & pœne ſimili euentu ſicut Ioſeph ſe fratribus ſuis in Ægypto manifeſtauit, ipſe cognitus eſt ab eis, qui cum eſſent milites equis deſcenſis in collum Domini ſui iruentes, cum multo deſiderio & amore amplexantes, flendo præ gaudio ſibi oſculum porrigebant, & ſecum grangiam in qua porcorum Paſtor erat intrauerunt, per omnia rem geſtam magiſtro grangiæ

expo-

Digitized by Google

exponẽtes, Magiſter grãgiæ audiens rẽ ſibi incredibilẽ nocte cõſurgens ad clauſtrũ citius pergẽs, rei ſeriẽ ſicut audierat Abbati ſuo per omnia enarrauit; de quo Abbas nimiũ admirãs manè facto ſecũ Priorẽ & Cellerarium ſuũ venire fecit & omnia veraciter quæ magiſter Grangiæ ſibi retulerat, ab ipſo Comite & à ſuis militibus qui caſu aduenerant intellexit: tunc Abbas videns eum diuino ſpiritu agitari conſilium dedit pro peccatis ſuis, vt in Morimundo habitum indueret Monachalem, qui conſenſit pro eo quod literatus erat, ſecum in Morimundo peruenit, & feruentiſſimus inibi factus Monachus proceſſu temporis diuina gratia inſpirante, vt ordinem Ciſtercienſem largiter propagaret ad laudem & gloriam nominis Dei eiuſque ſanctæ Genetricis Mariæ petitâ Abbatis ſui licentia & obtenta, fratrem ſuum Comitem Adolphum perrexit viſitare. Frater vero ſuus Comes Adolphus inter cætera loca ſua, audito fratris conſilio ſalutari, quia maxime eum diligebat, caſtrum Aldenberg cum multis poſſeſſionibus ſibi ad petitionem ſuam tradidit, ad cœnobium noſtri ordinis conſtruendum, proinde multum exhilaratus, gratias Deo perſoluens, quia ita ſuæ fuiſſet congruum voluntati, venit ad Thuringiæ partes viſitare conſanguineos ſuos, Nobilem videlicet Zizonem Comitem, & Giſellam Comitiſſam coniugem ſuam, &c.] *Hæc Henriquetz.*

✠

B. Henricus Aldenbergenſis Monachus ex Canonico S. Cuniberti.

✠

Denique obſeruã ad eius deprecationem miraculo reſtitutam ſanitatẽ crur affecto Henrici Monachi viri admodum Religioſi vitæque ſanctimonia excellentis, ac Beatorum numerum obtinentis, quem diuinitus in religioſorum familiam adoptatum tradit Cæſarius *lib. 7. dialog. cap.* 8. Menologium vero, Ciſtercienſe ad diem 17. Decembr. ita breuiter vitam eius perſtringit.

In ve-

A In veteri monte Beatus Henricus Monachus, qui cum eſſet Canonicus S. Cuniberti nimiumque ſæculi vanitatibus deditus, auditâ voce è cœlo elapsâ, & à Beatiſſimâ Virgine per viſionem admonitus, mundo eiuſque concupiſcentijs valedixit & aſſu- B mens habitum Ciſtercienſium in Bergenſi cœnobio multis & admirandis virtutibus clarus effulſit, magnaque ſanctitatis opinione relictâ fœliciter obdormiuit in Domino.

Caput Nonum.

C

Corpus eius cum mærore Coloniæ ſuſcipitur.

Summo omnium dolore corpus Coloniam infertur.

FERIA ſecunda pontificis corpus Coloniam perducitur, & ad gradus Eccleſiæ ſanctæ Dei genitricis, cum mœrore totius ciuitatis excipitur. Quantus tum illic fuerit gemitus, dolor, planctus Clericorum, clamor & vlulatus eorum, qui erant in miniſteriis, plebis diuerſi ſexus & ætatis quanta vociferatio, paſtoris ſui mortem deplorantium, probitatis eius inſignia commemorantium, & Friderico mille mortes impre- D cantium: nullius vox dicere, nullus ſtylus conſcribere ſufficit. Præferebatur feretro interula, martyris ſanguine purpurata, quæ ad commiſerationem mouit vniuerſos. Nec mirum, ſi Colonia tanto paſtore viduata planxit. Erat enim ille maxima columna templi, honor Cleri, inter proceres regni formoſiſſimus, patriæ pater, & vt breuiter dicam, ſpeciale decus ſui temporis. Tam autem fidelis fuerat Eccleſiæ ſibi cõmiſſæ, vt quodam tempore vni è miniſtris ſuis dixerit: Non in tam ſolicitus es, vt liberis tuis, quos vnicè diligis, amplam relinquas hæreditatem, quam ego ſolicitus ſum, vt beatum Petrum & Eccleſiam eius hæreditate ditem. Reipublicæ quoque tam fuit vtilis, vt neque corpori,

Quantũ amarit Eccleſiã ſuã.

Digitized by Google

neque expenſis parceret, mo lo prodeſſet multis. Deportatur inde corpus martyris per curiam Epiſcopalem cum lachrymis multis, cum Crucibus & thuribulis in domum beati Petri, ibique deponitur, multaque ei beneficia per multos dies tam in Miſſis, quam in Pſalmis more Chriſtiano impenduntur. Diu enim in illa Eccleſia manſit corpus inhumatum, quod per futurum antiſtitem primores, & qui miniſterijs fungebantur, illud conuentui principum præſentare, & de percuſſoribus eius conqueri ſtatuiſſent ſicut & factum eſt. Ea enim cauſa ſacrum corpus coquentes carnes ab oſſibus ſeparauerunt. Sicut autem teſtantur qui aderant, ita martyris caluaria gladijs cædentium confracta & comminuta fuerat, vt de caldario corpore extracto, particulatim vix poſſet coniungi. Cum triſtis rumor occiſi pontificis Eccleſiam perturbaſſet, Dux Walramus de Limburg ſocer comitis Friderici dolorem ſuper dolorem eius addens, tertia die à cæde eius, antequam corpus eius veniſſet Coloniam congregato milite copioſo & multis ruſticis, caſtrum Valantiam, quod beatus vir ad munimentum terræ non longe à caſtro Rodenſi, maximo ſumptu ædificauerat, abſens obſedit, & poſt paucos dies cum magno ſuorum tripudio deiecit. Nam propter Epiſcopi repentinum interitum, & Walrami improuiſum aduentum, qui in caſtro erant, propter penuriam annonæ, armorum, & propugnatorum, hoſtibus ſe dediderunt. Walramus vt à facto excuſare ſe poſſet, ſicut & fecit, præſens adeſſe noluit: ſed fratrem ſuum Gerardum cum filio Walramo ad caſtrum deſtruendum miſit. Aiebat enim in ſuam ignominiam illud extructum: Gerardus vero, qui in caſtro diruendo multū feruebat, eodem die, quo ſolēne tricenarium eius, qui caſtrum extruxerat, agebatur Coloniæ, vita priuatus, in Waſſenberg ſepultus eſt. Eum poſt quinque menſes frater eius Dux Walramus ſecutus, eandem viam vniuerſæ carnis ingreſſus eſt. Poſt cuius mortem dum filij eius Walramus iunior & Comes Henricus, graui admodum infirmitate correpti, ſatis vexati ſunt, nec adhuc plene conualuerunt. Cauſam vero tum mortis illorum, tum horum malæ valetudinis Deus nouit.

Defertur corpus ei⁹ in Eccleſiā S. Petri Apoſtoli.

Caſtrum Valantia à Duce Walramo diruitur.

Vltio diuina.

A B C D

Notatio ad Caput Nonum.

§. Ad gradus Eccleſiæ Dei Genitricis.

Pietas Germanorum erga Deiparam.

Eccleſia B. Mariæ Virginis ad gradus, cuius hic & alibi facta eſt mentio, inde appellatur, quod Coloniæ ſicut Moguntiæ

A guntiæ & Treuiris, ad introitum Metropolitanæ Baſilicæ ex veterum Germanorum in Deiparam pietate, quaſi continens ſit, atque inter gradus ædificata à B. Annone, qui eam ſuis auxit facultatibus; vt teſtantur literæ ab ipſo ſub annum Dominicæ Incarnationis 1065. Epiſcopatus ſui octauum 4. Kalend. Auguſti datæ: Quam breuis, *inquientes*, & tranſitoria eſt B præſens vita, attendendum eſt ſummoperè his, qui in multis offenderunt, vt in futurum ſibi refrigeria qualiacunque proſpiciant, & tanto ſtudioſius, quanto amplius ſe offendiſſe meminerũt. Vnde ego recolens me mandata Dei ſæpius neglexiſſe, Genitricem eius mihi precatricem parare decreui, dum in honore eius ædificarem Eccleſiam quam Pius anteceſſor meus Hermannus, ſi mors non præueniſſet, ſuis ſumptibus diſpoſuerat ædificandam; quatenus ibidem ſeruientes Miniſtri Dei iugibus votis ipſi S. V. MARIÆ MATRI DOMINI NOSTRI IESV CHRSITI C ſupplicarent, Vt pro peccatis Noſtris, Anteceſſorum, Succeſſorum quoque Noſtrorum interuentrix exiſteret & pœnas culpis Noſtris debitas pia prece remoueret. Huic itaque Eccleſiæ iam Chriſti nomine ædificatæ contulimus &c.]



Eccleſia B. Marię Virginis ad Gradus,

Vnde quis olim D. Virgini habitus fuerit honor colligere licet.

Hic Agrippinæ quoque in gradibus B. M. Virginis ſodalitas congregationem à ſphęrulis precatorijs ſeu roſario nuncupatam ætate pręcurrit, vt docet Ioannes Bonifacius *lib.* 32: D *hiſtoria Virginalis cap.* 14. atque in vita S. Annonis Surius innuit *cap.* 29. Svvelmenſis etiam Eccleſiæ, quam B. Archiepiſcopus ENGELBERTVS conſecraturus ſanguine ſuo purpurauit, acceſſio facta eſt ſodalitio Mariano, vt ex literis Sigivvini Anno 1085. datis *in Metropoli Colonienſi* docebo, hinc mihi perſuadeo, anthoribus Canonicis ad Mariæ gradus & Svvelmam fuiſſe dedicandam & ſacrum penes ipſos cadauer repoſitum.

Digitized by Google

§. Quam ego ſollicitus ſum vt Beatum Petrum & eius Eccleſiam hæreditate ditem. A

S.Engelbertus ingentem diſtrictum diœceſi Colonienſi adiecit.

Capite quinto libri ſuperioris comparauit Cæſarius Sanctum Noſtrum Brunoni Ducatu ſedem Colonienſem augenti, ſic enim & acceſſio ad Diœceſin, Sancto Noſtro antiquiſſima fuit cura. Teſtantur id literæ Vrbani Pontificis Maximi anno 1262. à Pontificatu vero ſuo ſecundo, 6. Id. Ianuarij in vrbe vetere datæ, referuntque ENGELBERTVM fel. B record. Colonienſ. Archiepiſcopum à Mechtilde Henrici Comitis Seinenſis vidua, qua precio, qua benignitate & munificentia acquiſiuiſſe & recuperaſſe, clientelares fundos ſeu feuda videlicet, *de VVide, de VVindeck & Rinnenberck, caſtra de Linſa, & Lupſtorp, de Nevvenſtat, de Aſpach, de VVinthan, de Gilstorp, & de Sechtune villas, cum vaſallis, fidelibus, miniſterialibus, hominibus, ſeruis, pratis, VVıltbannis, Nemoribus cæteriſque ſuis attinentiis, nec non nouo caſtro ſito in Parochia Brettpach cum pertinentÿs ſuis aliiſque villis eiuſdem Parochiæ.*] Hæc Vrbanus. C

Caput Decimum.

Quod Ludouicus Rodenſi apparens pœnas occiſorum ſuorum prædixerit.

Apparet Epiſcopus ſacrificãti.

SExta illa feria, qua caſtrum fuit euerſum, ſeptenarium martyris agebatur. Cuius rei gratia ſacerdos quidam, Ludouicus nomine, regularis Canonicus S. Gabrielis in Rode, eiuſdem vocabuli caſtrum vicinum pro anima martyris Miſſam celebraturus aſcendit. Cumque dictis ſecretis, poſt Sanctus, Canonem inchoaret, ecce ſanctum Epiſcopum pontificalibus indutum, vultu hilari, ſacro altari adſtare videt: & cum Crucis ſigna exprimeret ſuper panem & calicem, beatus pontifex per totum Canonem ſacerdoti ſe conformans, eodem modo & ijſdem vicibus ſancta conſignauit, dexteram eleuans. Cum autem ventum eſſet ad eum locum, vbi defuncti nominantur, & eum ſacerdos nominaſſet, D

minaſſet, expleto ſacramento, ait illi Epiſcopus: Frater, non eſt ne-
A ceſſe, vt inter mortuos me nomines. Sum enim cum Deo, & in
choro martyrum gaudio fruor ineffabili, & adiecit: Noueris pro
certo, quod omnes illi, qui me occiderunt, vel quorum conſilio oc-
ciſus ſum, male peribunt, idque citius, quam credi poſſit. His di-
ctis, diſparuit: Ludouicus vero Miſſa completa, omnibus quæ viderat,
indicauit, teſtem Deum adhibens ita ſe habere.

Prædicit illi celerem vindictam in percuſſores ſuos.

Notatio ad Caput Decimum.

B

§. Sexta Feria.

Hic nulla opus explicatione, tantum inſtituta quaſi anacephaleoſi conditam pro tempore nonnullorum libri ſecundi & tertij narratorum ſeriem, ſum traditurus.

Beatus Præſul ante Kalend. Nouemb. omnibus cœlitibus 1225.
ſacras, quæ tunc in diem Sabbathi incidebant Suſatum te- 1. Nou.
nuit, vbi cum triduo de pace inter ipſum & Comitem Fride-
C ricum concilianda littori loqueretur, cum à Winando Hei-
ſterbacenſi Monacho, tum alijs per literas de periculo moni-
tus, ſexta Nouemb. quę erat feria quinta, virus peccatorũ ſuo-
rum alias vnquã contractũ, apud ſacerdotem euomuit vt ſe-
quenti die Svvelmenſem Eccleſiã dedicaret, vnde paci cõſul-
turus redire cogitabat Suſatũ. Feria ſexta, Nouemb. die ſepti- 7. Nouẽbr.
ma in itinere Svvelmenſi aliquoties à Friderico occaſionem
D necis captante viſitatus, miſerorumque ſtudio retentus, ſub
crepuſculum Sicariorum gladiis plagiſque 47. confectus oc-
cubuit. Ipſo Sabbatho, octaua Nouembris, pompa ſolenni à 8. Nouẽbr.
veteris Montis Religioſis ad ipſorum Monaſterium tradu-
ctus, lauabatur, inteſtinis eius ibidem humo conditis tumu-
latiſque, ac Henrico Seniore Monacho qui ex crure labora-
bat mirabiliter recreato; Decimo Nouembris ſecunda inſe- 10. Nouẽb.
quentis hebdomadæ feria Coloniæ ad gradus B. Mariæ Vir-

Digitized by Google

ginis cum mœrore & luctu omnium fuit repoſitus; demũ in Metropolitanam Baſilicam à Clero & populo ſolemniter A introductus, ad conuentum Principum aſſeruabatur, qua de cauſa pro æui illius conſuetudine, carnes ab oſſibus ſartagine diuellebantur. feria ſexta cuius Cæſarius hic meminit, quæq;
14. Nouẽb. erat decima quarta Nouembris, Caſtrum Valãtiæ fuit euerſum. Eadem die SANCTVS NOSTER Ludouico Rodenſi ſacris operanti apparens ſtatum adeptæ gloriæ ſuæ declarauit. Subſequenti Sabbatho 15. Nouembris noui Archi-
15. Nouẽbr. epiſcopi electioni deſtinato, omnium calculis Præſul electus B Henricus à Molenarck, qui mox Francofurtum ad colloquium Regis cum B. Martyris pignore profectus, obtinuit, vt relegatio Friderici Sicarij Norinbergæ vulgata, innouaretur. Regalibus donatus à Rege Hẽricus, Mogũtiæ in reditu à Legato Apoſtolico, concilium per dies Domini aduentui ſacratos celebrante, dirarum, quibus caput Friderici deuoueretur, obnunciationem vindictamque in ipſius fratres impe-
10 Decẽbr. trauit: vbi & in ipſa ſynodo B. ENGELBERTVS Martyr eſt C
Excõmunicãtur rei particidii. declaratus: ibidem ſicut & quarto Idus Decembris in Colonienſi ſynodo execrationes in reos parricidij continenter prolatæ.

1226. Anno *1226.* in peruigilio B. Matthiæ, honorificentiſſimo
23. Febr. corpus S. ENGELBERTI monumento à Cardinale Portuenſi fuit conditum, ac per idem tempus in loco profuſi ſanguinis amota lignea cruce, ſacellum eſt ſubſtructum. Anno D fere vertente. Fridericus Iſenburgicus ex fuga ad Henricum Ducem Limburgicum adornata, à Baldevvino Comite de Gennep Hoyam inter & Leodium exceptus, Gerardo Co-
10. Nouẽb. miti S. ENGELBERTI auunculo in Weſet ad Moſam fuit traditus, vnde ſoluto bis mille marcarum precio, decimo
14. *Nouemb. mſc dicũ* 13. *Nouemb.* Nouembris Coloniam in vincula abreptus quarto poſt die inſigniter inter lumbifragiũ pœnitens ante S. Seuerini portã rotæ ſupplicio fuit mactatus.

S. Sacer-

A

§. Sacerdos quidam.

Quamuis vltra fluuium Rhenum complures pagi nomine Rode, id eſt Nouale appellentur, quin & caſtrum aliquod in itinere Schvvelmenſi ita ab incolis indigitetur; ab eo tamen Ludouicus Sacerdos nomen Rodenſe non eſt mutuatus, cum nulla detur in terra Montenſi Eccleſia Canonicorum Regularium aut S. Gabrieli dedicata. Videtur verò ab Abbatia Regularium Canonicorum, ſecundo ab Aquiſgrano

B lapide, vulgò Cloſterrodè nuncupata, proxime mœnia oppidi Rode Ducis Hertzogenrode, fluxiſſe.

Caput Vndecimum.

De electione Henrici de Molenarck Archiepiſcopi & de zelo eius vindicandi parricidium.

C SEQVENTI die, id eſt, ſabbato, caſtro Valantiæ deſtructo; turris à Clero Coloniæ erecta eſt contra faciem Damaſci. Cum autem ſtatus regionis ex morte pontificis valde turbatus eſſet, timerentque primores & Clerus, ne forte ciues cum Walramo propter priuilegia, quæ Dominus ENGELBERTVS communis vtilitatis cauſa confecerat, aliquid contra Eccleſiæ libertatem molirentur, ſicut eis poſtea dure ſatis impoſitum eſt, diem, qui eſt decimusſeptimus Kalendas Decembris, qui nonus erat à cæde pontificis, electioni præfixerunt. Quo die, mediante & cooperante Domino Theoderico Treuirenſi Archiepiſcopo, Henricus Bonnenſis Præpoſitus in paſtorem & Archipræſulem conſenſu vnanimi electus eſt. Quo iuxta morem in Epiſcopi ſede reſidente, clamores miniſtrorum, id eſt, eorum, qui miniſterijs fungebantur, de nece Domini ſui conquerentium, renouati ſunt, & ab eis interula martyris in ſinum eius depoſita eſt. Ille vero, vt aiunt, mox iurauit ſe ſanguinem eius quoad viueret, vindicaturum. Quam ſtudioſus autem & feruens hactenus & fuerit & ſit, in ea vindicta perſequenda, ita vt neque corpori, neque pecunijs parcat, ſequentia declarabunt. Eo quidem die, quo ſacerdotio initiatus eſt, ad gloriam martyris dilatandam, coram altari

Henricus Comes de Molenarck creatur Colon. Archiepiſcopus.

Perſequitur Engelberti percuſſores.

D

Digitized by Google

altari beati Petri exiguitati meæ humiliter ſatis iniungere dignatus eſt, vt quæ ab eo inſigniter geſta ſunt, & miracula quæ per eum Dominus operatur, ad poſterorum notitiam ſcripto tranſmitterem. Cumque me excuſarem, & dicerem, mihi id non licere, Priori meo, qui præſens erat, præcepit, vt me cogeret obedire: quod & fecit. Itaque cum multos in ſua diœceſi habeat viros ſapientes & eloquentes, vtpote Theologos, Rhetores & Philoſophos, qui beati anteceſſoris eius vitam, martyrium & miracula eleganti ſtylo ſcribere, & floribus Rhetoricis ornare poſſent, ſi materia laude digna, ſermone inculto à me tractata fuerit & explicata, non mihi, quem cogit obedientia, ſed illi potius, qui iniunxit, imputandum eſt. A B

Notatio ad Caput Vndecimum.

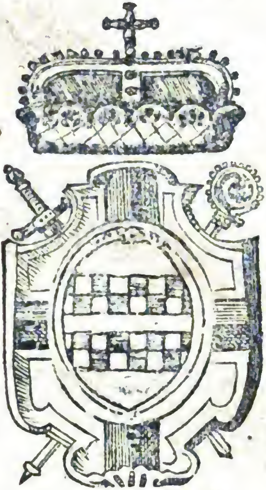
§. Deſtructa inquit mſc. turri Valentia turris contrà faciem Damaſci erecta eſt Coloniæ à Prioribus;

PEr electionem ſcilicet noui Præſulis, quam Priores maturarunt, vt ſua à ciuibus & Walramo defenderent priuilegia, quæ D. ENGELBERTVS in commune conſulturus dederat; vel vti mſc. *ab eis extorſerat*, quo verbo cum inſinuentur Walramo & ciuibus inuitis priuilegia conceſſa, fuit quod ipſis timerent. Sed & verbo eodem exprimitur SANCTI NOSTRI ſeuerior zelus in acquirenda promouendaque Cleri libertate; deſignationem igitur noui Principis ſucceſſoris accelerarunt. C D

Henricus à Molenarck Archiepiſcopus Colonienſis.

Electus autem eſt Henricus Præpoſitus Bonnenſis & ſecundus Archidiaconus Colonienſis de Thombergi & Molenarckæ Dynaſtarum ſeu Comitum proſapiâ; Comitem enim appellat Hermannum de Molenarck: *Reinaldus electus Colonienſis Imperatoriæ Maieſtatis Legatus* in inſtrumento emptionis *quorundam bonorum in VVeſtphalia ſitorum anno* 1161. & diploma in tabulario S. Vrſulæ aſſeruatum, quo Archiepi-

A chiepiſcopus Philippus ſub annum 1171. Molendinum ac bona in Emnichouen dono tranſtulit, tum etiam illud, quo ſub annũ 1172. ſyluam in Mherne Collegio Vrſulano liberaliter conceſſit.



Caſtrum Molenarck in Ducatu Iuliacenſi nunc à Nobili familia Metternich tenetur. Etymologiam illius coniectaturus Molenſium arcem dixeris: Molenſes enim quondam; indicibus vetuſtis Monaſterii Gladbacenſis ſchedulis, vocabantur Iuliacenſes. Wilhelmus Salsmannus vocabulum Molenarck deriuat ab Arca & Mola: Sic enim habet in metrica Agrippinenſium præſulum enumeratione: B C

Molenarck *caſtrũ. vide Gol. Monachum anno* 1234.

Etymologia & inſignia Molenarck.

Heu ENGELBERTVM rapuit cognata Tyrannis,
DIVVS iuſtitiæ eſt factus amore pio,
D Cui genus ARCA MOLÆ nomenque, HENRICVS inultam
Haud ENGELBERTI ſuſtinet eſſe necem.

Gentilitio Molenarckiorum ſigno ſuberant duæ trabes bicoloribus diſtinctæ teſſeris. In literis instituti per Godefridum de Thomberg militem Anno 1238. Monaſterij

Digitized by Google

Henricus Archiepiſcopus vir doctus.

Svveinheimēſis, Hēricus fratrē ſuū appellat Fridericū. Hērico verò in Gallica & Latina lingua præter vulgarē ſuā quā cū materno imbiberat lacte quis facūdior? Iuriū erat perquā peritus. A pluribus perſępe calumniatoribus in inuidiā vocatus, per delegatos Apoſtolicos cenſuris fuit irretitus, quin & ipſe ſummus Pontifex Gregorius Nonus in eum inquiſiuit, verū calumnias omnium, etiā affectā adulterij maculam, dexterrimè eluit. Sibergenſis quoque aduocatia ſeu patrocinium grauem illi Montenſium Comitum concitauit diſcordiam. Priuilegium pro immunitate Eccleſiaſtica Anno 1236. ab Henrico conceſſum alias in publicum prodibit; Quo feruore pleroſque anteceſſoris ſui necatores vltioni mactauerit, Cæſarius nominatim & abundè proſequitur. Omiſſum verò Ottonem Teckelenburgium ex archæo Metropolitano repetemus, cuius in Archiepiſcopi Colonienſis diplomate fit mentio, quo caſtrum Tecklenburg cum quatuor villis Linen, Brutterbecke, Linge, Millinckhuſen &c. tanquam fundus clientelaris (quod feudum dicitur) ob illius cum Iſenburgico conſpirationem commiſſus & publicatus, partim diœceſi Colonienſi, partim ex liberalitate ipſius Archiepiſcopi Colonienſis conſentiente Capitulo Epiſcopatui Oſnaburgenſi tāquam vicinæ cedere perhibetur: ita enim narrat diploma.

Tecklenburg.



Diploma de Ottone Tecklenburgico.

Henricus Dei Gratia Sanctæ Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, cæteriq; Eccleſiæ Colonienſis Priores;

res; omnibus præſens ſcriptum intuentibus ſalutem in verò ſalutari. A Licet Colonienſis Eccleſia, Oſnaburgenſi ratione Metropolis, ad neceſſitatum ſubleuationem quodam modo teneatur: tamen quia ſpecialem ſeruitiorum exhibitionem & fidelitatem mater in filia adinuenit, ſpecialiter ſe ſibi ſecundum formam infraſcriptam obligare decreuit. Quamobrem tam præſentibus quam futuris notum eſſe volumus, conſenſu communi, vtriuſque Eccleſiæ prædictæ, tam Cleri quam Laicorum ſic eſſe firmatum: vt quælibet earum ad mutuam viciſſitudinem conſilij & auxilij alteri perpetuò ſit aſtricta, vnaquæque iniurias alterius ad inuicem propulſando, violentiis pro poſſe & viribus cum B effectu reſiſtendo.

Mutua obligatio Colonienſis & Oſnaburgenſis Eccleſiarum.

Caſtrum vero Tecklenburg cum quatuor curtibus, videlicet: Liden, Brutterbecke, Linge, Millinghuſen, quæ Otto Comes Tecklenburgenſis propter conſpirationem necis facinoroſæ D. ENGELBERTI piæ memoriæ Colonienſis Archiepiſcopi demeruit, Colonienſis Eccleſia tanquam feoda ſibi de iure vacantia, cum aliis feodis ſuis reſumit, ſed quatuor manſiones ad quatuor Caſtellanos inſtituendos in eodem caſtro, C Oſnaburgenſi Eccleſiæ titulo donationis relinquit: Proprietates hæreditarias & omnes miniſteriales quondam Comiti Teckelenburgenſi attinentes, præfatæ Eccleſiæ æqualiter inter ſe diuident, vnaquæque alteri in ſua portione obtinenda auxilium & conſilium ad inuicem præſtando. Si de villa Linge ciuitas fuerit conſtructa, medietas omnium prouentuum ſiue in Telonio, ſiue in moneta, ſiue in iudicio conſiſtat, Oſnaburgenſi Eccleſiæ cedet. Si verò in ſtatu, in quo eſt, perſtiterit, nihilominus medietas cum omnibus prouentibus, vt ſupra dictum eſt, cedet, exceptis his quæ curiæ Linge pertinere noſcuntur, quæ cum ipſa curia ſpecialiter ad Colonienſem referuntur Eccleſiam, D diuiſione autem miniſterialium facta, ſi quis ex his ab vna parte miniſterialem, alterius partis traduxerit in vxorem, ad vinculum initi fœderis & amicitiæ inter præfatas Eccleſias fortius conſolidandum, vxor ſine aliqua commutatione liberè virum ſequatur, miniſteriales prædicti, conditione qua ſub Ottone quondam Domino eorum gaudebant, ſi ipſam conditionibus Eccleſiarum prælegerint, gaudebunt; Sin autem, conditionibus Eccleſiarum gaudebunt: Ex parte vtriuſque Eccleſiæ ſex miniſteriales præficientur, qui inter vtriuſque Eccleſiæ miniſte-

Arx Tecklenburg & Linen, Millinghuſen, Linge, Brutterbecke ſunt bona feudalia ab Archiepiſcopo Colonieſi cōferenda.

Quo merces ſeu reditus ex ciuitate Lingenſi percepti pertineant.

Digitized by Google

miniſteriales decident, ſi quid inter ipſos emerſerit quæſtionis. Si au-
tem per ipſos decidi non poterit, ad ipſorum ſuperiores, ſcilicet Archie- A
piſcopum & Epiſcopum quæſtio deferatur decidenda. Expugnatione
caſtri Teckelenborg facta, infra ſpacium ſex ſeptimanarum prædicti
Archiepiſcopi & Epiſcopi, ad diuiſionem hæreditariæ proprietatis &
miniſterialium de quibus ſupra dictum eſt proportionandam conſe-
debunt, & diuiſione diſtincta vter eorum præeligat ſorte dirimetur,
Oſnaburgenſis Eccleſia feoda, quæ Comes Otto quondam ab ipſo te-
nuit tanquam de iure vacantia reſumat. Atque vt hæc ſupraſcripta con-
fœderatiò perpetuò valitura rata & inconuulſa permaneat, ſigillo-
rum noſtrorum appenditiis ipſam duximus roborandam. Præſenti B
confœderationi interfuerunt, Conradus Maior Præpoſitus & Archi-
diaconus, Henricus Præpoſitus S. Seuerini, Bruno Præpoſitus S. Cuni-
berti, Gerardus Præpoſitus Sanctorum Apoſtolorum, Henricus Præ-
poſitus S. Georgij, Arnoldus Decanus ibidem, Decanus Sanctorum
Apoſtolorum, Lupertus S. Mariæ ad gradus, Albertus Subdecanus
Maioris Eccleſiæ, Abbas S. Panthaleonis. Interfuerunt etiam Laici
Hermannus de Mullenarcke, Theodericus de Roiſovve, Hermannus
de Aluetere Marſchalcus, Theode-
ricus Dapifer de Monickhuſen, C
Franco Pincerna, Gerardus filius
Aduocati Colonienſis, Godefridus
de Bacheim Camerarius, Wilhelmus
Sildenck, Goſwinus filius Mar-
ſchalci, Richwinus Marſchalcus, &
alij quam plures tam Clerici quam
Laici. Acta ſunt hæc, anno 1227.
menſe Auguſti.



Lippienſis comes.

Huic ſubtexam aliud ex mſc.
quodam codice, in quo conſti- D
tuta etiam Lippienſi Comiti
pœna ob illatā S. ENGELBER-
TO necem proponitur; aliique
conſpirati ſceleriſq; conſortes
enumerãtur. Integrum autem
refero, quia & S. ENGELBERTI
vitam

Digitized by Google

A vitam, & vitæ ſimul cataſtrophen enarrat: ita enim loquitur.

ENGELBERTVS de Altena comitis Montenſis primi ENGELBERTI filius, Colonienſis Eccleſiæ creatur Archiepiſcopus Anno Domini M.CC.XV. Ipſe Fridericum ſecundum Imperatorem elegit, & coronauit Aquisgrani, qui & filium eius Henricum ſibi commendauit. Imperij quoque Vicarium * vltra Alpes inſtituit cumque ſtatus Eccleſiaſtici reformationi toto conamine inſiſteret, iuraque Eccleſiæ aduerſus Principes & Nobiles quoſcunque defenſaret, à Nepote ſuo Friderico Comite de Iſenburg, multis confoſſus vulneribus glorioſo coronatur Martyrio, eo quod ipſum excommunicauerat, quia Eſſendienſis B bona Monaſterij violenter rapiens detineret, neque reſtituere vellet, Anno 1225. Tali, inquam mortis genere periturum prædixerat ENGELBERTVM Præſulem Conradus Portuenſis Cardinalis, dum in Germania Legationis officio fungeretur, cuius quidem facinoris conſcij & conſpiratores Theodericus Monaſterienſis & Bruno Oſnaburgenſis Epiſcopi, Friderici fratres, quos Honorius Papa dignitatibus priuatos perpetuo damnauit exilio. Fridericus vero ſceleris patrator velut Cain profugus in terra exiſtens, cum ad Henricum Ducem Limburgenſem confugere vellet, à Baldewino Comite de Gennep, interceptus Ge- C rardo Geldriæ Comiti Auunculo ENGELBERTI Præſulis deſtinatur. Quem cum Coloniam perduxiſſet extra portam S. Seuerini rotatus ad inſtar latronis in columna lapidea præalta exaltatus fuit: quemadmodum mater eius dum adhuc ipſum in vtero geſtaret præuiderat; Dehinc Henricus de Molenark ENGELBERTI in Præſulatu ſucceſſor, & mortis ſeueriſſimus vindex ope Henrici Ducis Brabantiæ, Gerardi Geldriæ, Theoderici Cliuiæ, Gerardi Iuliæ, & Adolphi Marchiæ Comitum, caſtra Friderici occiſoris munitiſſima Iſenburg & Nevvenburg D ſolo æquauit. Inde Comites de Lippia & Tecklenburg. Friderici cooperatores & conſpiratores in necem præſulis, inuadens, exuſtis illorum villis & nemoribus præciſis, caſtriſq; aliquibus captis & dirutis patria pepulit, qui tamen de poſt Henrico Antiſtiti reconciliati duo extruere Monaſteria promiſerunt.

NB. eſſe errorē quod Fridericū coronarit.

* *Nobis eſt citra.*

Fridericus Iſenburgicus capitur

Caſtra Iſenburg & Nevvenburg ſolo æquantur.

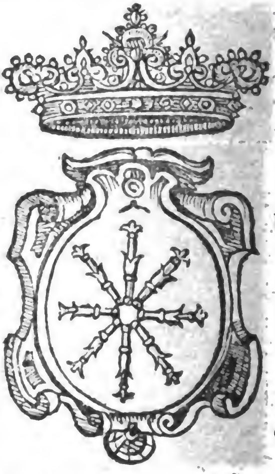
Comites de Lippa & Tecklenburg, arcibus quibuſdam dirutis, alijs exuti in exiliū pelluntur.

Sederat autem in Epiſcopatu SANCTVS ENGELBERTVS annis decem Epiſcopale onus in propria perſona perficiens: Cum enim Eccleſiam.........conſecraſſet, Clericos & non milites ſecū ducens à Friderico Nepote armato interfectus eſt.]

Digitized by Google

Cliuenſis à ſuſpicione ſceleris eximitur.

Cliuenſem Comitem Theodericum huius facinoris ſuſpicioni obnoxium fuiſſe, ſed expurgaſſe ſe ex alio didici manuſcripto codice: *Comes*, inquit, *Cliuiæ qui hoc tempore regebat, apud Imperatorem ſuſpectus acq́; inſimulatus fuit, quaſi Friderico ad hoc facinus perpetrandum conſilium dediſſet, aut etiam auxiliatus eſſet, vt fuerit etiam ad purgandum ſe ab Imperatore inuitatus, & cognita cauſa innocens declaratus* &c.



A

B

C

Caput Duodecimum.

De inimicitiis ortis inter Henricum à Molenarck & VValramum Ducem & ciues Colonienſis.

Archiepiſcopus Henricus infenſus eſt Walramo Duci. & ciuibus Colon.

CVM in ea electione præſentes adeſſent Dux Walramus, & filius eius Henricus, in tantum commotus eſt Archiepiſcopus electus, D vt feuda, quæ Walramus à beato Petro habebat, & quæ filius eius habiturus erat, porrigere recuſaret, idque ob ſupradicti caſtri deſtructionem. Ciuibus etiam negauit gratiam ſuam ob priuilegiorum concremationem, & ſocietatem cum Walramo initam, atque etiam ob alia quædam, de quibus omnibus non eſt huius temporis texere hiſtoriam.

Nota-

Digitized by Google

Notatio ad Caput Duodecimum.

A HOc capite Lector animaduertat humanæ fidei imbecillitatem & inconſtantiam, ſublato enim B. ENGELBERTO mox affines eius, ſuique ciues in alia omnia euntes contra quam promiſerant, egerunt. Inconſtantia humanæ fidei.

§. Dux Walramus & filius eius Henricus.

Vt hoc, & nonum caput planiora fiant; Limburgenſium Ducum propaginem hic ſubijcio: Ducum, inquam, non Co-
B mitum, diſtinguuntur enim ſucceſſores Friderici ab his Ducibus, & terris, & dignitate, tum proſapia.

C

D





HENRICVS LIMBVRGICVS ET IVTTA CONIVGES

Henricus II. ex-Dux Lotharingiæ & Limburgi — *Adela de Arlon Vxor.*

Digitized by Google

VValramius Paganus Dux Lotharingiæ & Limburgi. A

Henricus III. Dux Limburgi.

Henricus IV. Dux Limburgi.

VValramius Comes de Arlon.

Margarita vxor Godefridi III. Brabanti. Vide in Stemmate Nobilitatis pag. 10. libri primi hiſtoriæ S. ENGELBERTI.

VValramus II. Dux Limburgi Anno 1226. S. ENGELBERTI *tricenario & quinque meſtri facto obijt. Hic poſt Ermeſindis ſecundæ coniugis obitum Dux Limburgenſis fuit.*

Henricus de VVaſſenberg.

Gerardus de Borne obijt 1225. in tricenario S. ENGELBERTI *ſ* [illegible] *Cæſar. lib. 2. vitæ S.* ENGELBERTI *cap. 9. & ſic in literis per Capitulũ Leodienſe ſigillatis, quas habet Collegium Canonicorum VVaſſenbergenſium ratione Eccleſiarum in Elinckhouen & Hauert, per Fridericum Præpoſitum ibidem ſibi conceſſis, & de Scholaſtico à Capitulo deinceps eligendo datis an. 1211. quarto Kal. Iulij præſidente D. Hugone Eccleſiæ Leod. Pontificatus ſui anno 22. vocatur Nobilis vir Gerhardus quondam inclyti Ducis Henrici de Limburg filius præfatæ Eccleſiæ patronus.*

Simon Leodienſis Cardinalis. B

C

Henricus IV. Dux Limburgi. Vxor Margarita hæres Adolphi Comitis Montenſis quo defuncto S. ENGELBERTUS *Comitatu fruebatur.*

VValramus Iunior. Vxor Elizabetha Barrenſis.

Henricus Blondus Luxẽburgenſis Comes à quo Stemma Luxenburgicum.

Hos duos grauis morbus ob perſecutionem S ENGELBERTI *afflixit. Cæſ. lib. 2. vitæ S. Engelberti cap. 9.*

Gerardus.

N. nupta Friderico Iſenburgico à quo Limburgi noui Comites originem ſuam ducunt.

Filiæ plures. D

VValramus III. Dux Limburgi obijt anno 1284.

Ermgardis vxor Reinaldi Comitis Geldriæ.

Adolphus Comes Montenſis Elizabeth vxor.

Conra-

Digitized by Google

A *Conradus Epiſcopus Monaſterienſis.*	*Cunigardis Comitiſſa Marchiæ.*	*Adolphus Comes Montenſis ſine liberis Vxor N. Spanſemiæ.*	*Guilielmus ſine liberis; N. de Aldenburg Vxor.*	*Henricus de VVindeck, Agnes de Marcka Vxor.*

Adolphus Comes Montenſis.

Margarita.

B

Caput Decimumtertium.

De proceſſu contra Fridericum & fratres ſuos.

ASCENDENS inde Francofurtum ad colloquium Regis electus Epiſcopus, corpus martyris duobus Abbatibus Ordinis Ciſtertienſis d·ferendum commiſit, puta Godefrido Abbati Montenſi, & Henrico Abbati Vallis S.Petri. C Cumque præſentatum eſſet corpus Henrico Regi atque principibus, & cum eo mortis eius inſignia, interula, diplois & pileus: iis, qui corpus præcedebant diſtrictis gladijs, vt habent legum iura, contra Fridericum latronem vociferantibus, turbatus eſt Rex, & omnes, qui cum illo erant: maxime autem Rex puer, qui perinde vt lugere ſolet filius patrem, & puer tutorem ſuum, extinctum planxit Epiſcopum: Proſcriptionem vero Friderici in celebri conuentu Norenbergenſi factam renouauit, omnibus ei abiudicatis tam allodijs, quam feudi·s. Feuda libera abiudicata ſunt Dominis ſuis: allodia proximis, miniſteriales ſiue miniſtri & homines à iuramento ei præſtito abſoluti. D Vxor eius vidua, liberi eius orphani ſunt iudicati. Electi quoque Archiepiſcopi nomine illic denunciatum eſt, quicunque Fridericum captiuum ei exhiberet, illum mille marcas Colonienſes ab eo recepturum. Infeudatus inde à Rege electus Archiepiſcopus, cum corpore martyris Moguntiam deſcendit, vbi Dominus Conradus Portuenſis Epiſcopus, & Legatus in Aduentu Domini Concilium celebrauit. Ibi eius præcepto congregati erant diuerſarum vrbium Epiſcopi, & Abbates multi. Is ob necem præſulis multum conſternatus, in ſermone ſuo multis eũ in eodem Concilio præconiis extulit, martyrem prædicans, & cæte-

Ann. 1226. In Comitiis oſtenditur cæſus martyr.

Fridericus proſcribitur.

Cõcilium Moguntinũ Martyrẽ prædicat.

Digitized by Google

Fridericus à Legato & ſynodo excommunicatur.

& cæteris Epiſcopis, qui bonis Eccleſiarum ſuarum cognatos & nepotulos ſuos infeudant, vel dum ea diripiunt, diſſimulant, exemplum eum A ſtatuens. In eodem Concilio ab illo totius Germaniæ Legato Conrado, Fridericus Comes etiam ſpirituali gladio punitus eſt. Cum enim eum excommunicaret cum vniuerſis Eccleſiarum prælatis illic congregatis, præcepit per omnes prouincias legationis ſuæ, id eſt, Moguntinenſem, Colonienſem, Treuirenſem, Bremenſem & Magdeburgenſem, in omnibus Eccleſijs per omnes Dominicas cum extinctione candelarum eum excommunicari: nec eum ſolum, ſed etiam omnes eius adiutores, à quibus, vel quorum conſilio occiſus eſt præſul: itemque omnes, qui B reos necis eius fouerent, vel eis communicarent. Exhibitæ quoque in eodem Conſilio ſunt Conrado Legato literæ Theoderici Monaſterienſis Epiſcopi, & Engelberti electi Oſnaburgenſis, Germanorum fratrum Friderici: quorum prior de ſacrilegio ſe excuſauit, paratum ſe dicens Canonice ſe purgare: alter Epiſcopum ordinari ſe petijt. Reſpondit Legatus, ſe proniorem ad parcendum, quam ad puniendum, modo ſe excuſare poſſint: diemque eis præfixit, quo ſe purgarent in Concilio Leodienſi. Quo cum veniſſent, nobilibus conductum eis ex mandato Cardinalis Legati præſtantibus, nec ſe canonice cum ſeptem Epiſcopis C purgare poſſent, primoribus Colonienſibus, multiſque aliis eos accuſantibus, Legatus ex conſenſu Epiſcoporum plurimorum, qui præſentes erant, ad Dominum Papam illos tranſmiſit: cui etiam inter cætera hæc ſcripſit: Examini veſtro dirigimus hos duos Epiſcopos, grauiter de D. ENGELBERTI nece infamatos.

Concilium Leodienſe.

Notatio ad Caput XIII.

§ Puta Godefrido Montenſi & Henrico Abbati Vallis S.Petri &c. D



Godefridus Abbas X. Aldenburgenſis.

GOdefridus Montani cœnobij clauum medius inter Hermannum, & Brunonem tenuit.

Henrici Abbatis & Antiſtitis in valle S.Petri memini infra capite 25. libri tertij.

In ſer-

A §. In ſermone ſuo multis eũ in eodem concilio præconijs extulit martyrẽ prædicans.

Hic referũtur quæ ad Sãctitatem B. Engelberti, & ipſius relationẽ inter Diuos, quam Canonizationem vocant, ſpectant.

Tradit hìc auctor Martyrẽ noſtrũ à concilio Moguntino eiuſq; Præſide ſancto & doctiſſimo Legato Apoſtolico in numerum Diuorum relatum eſſe. Vnde & merito Romanæ Eccleſiæ Martyro-
B logium ita de eodem loquitur.

Ad diem ſeptimum Idus Nouembris: *Coloniæ celebratur feſtus dies* SANCTI ENGELBERTI *Epiſcopi qui pro defenſione Eccleſiaſticæ libertatis & Romanæ Eccleſiæ obedientia martyrium ſubire non dubitauit*; conſpirant cum eo & cætera martyrologia, & manuſcriptum Wedinghuſani Monaſterij in Weſtphalia: *Ipſo die*, inquiens,
C *ſanctæ memoriæ* ENGELBERTI *Archiepiſcopi Colonienſis & Martyris, qui ob defenſionem oppreſſorum, ab impijs innocenter occiſus fæliciter occubuit anno 1225.*] Itẽ Theodericus Tuitienſis æditiuus manuſcriptus. ENGELBERTVS, inquit, *Tutor Imperij occiditur à Comite Friderico de Iſenberg, qui & multis virtutib⁹ plenus refulſit.*] Et licet per Diœceſin Coloniẽſem paſſim nomẽ ipſius faſtis, ſacrorum librorum prægreſſionibus fuerit inſcriptum, attamen iniquitate temporum, pauculis tantũ ipſius conſeruatis imaginibus, Beatiſſimi Martyris noſtri memoria ferè fuiſſet
D obliterata, ni recordatione miraculorum olim ab ipſo patratorum, & vindiciarum immunitatis Eccleſiaſticæ, permotus SERENISSIMVS NOSTER IN CHRISTO PATER AC DOMINVS, DOMINVS FERDINANDVS ARCHIPRÆSVL COLONIENSIS, *vt excitata populi pietate omnes tantum Antiſtitem digno proſequerentur honore, quò ipſe iam parata maiora præſtaret beneficia ſupplicantibus, diem eius*

Breuiarium Colonienſ. 7. Nouembr.

Digitized by Google

natalem Eccleſiaſtico officio celebrari curaſſet Anno Chriſti milleſimo ſexcenteſimo decimo octauo, Epiſcopatus ſui anno ſeptimo. A

Idemque Archiepiſcopus Princeps Elector Colonienſis FERDINANDVS Dominus Noſter clementiſſimus &c. pro ſuo in Sanctorum maxime anteceſſorũ ſuorũ reliquias amore & reuerentia, nihil deinceps prætermiſit quo B. Martyris ENGELBERTI cultum promoueret; inſtituta ſæpius cum illuſtriſſimo Capitulo Metropolitano deliberatione de ſacris B. ENGELBERTI Aſſertoris libertatis Eccleſiaſticæ oſſibus nouo eleuationis honore dignandis, cum illa vbique negligerentur, egit; atque effecit, vt ſuo atque illuſtriſſimi Collegij nomine, Reuerendiſſimi viri ac Patres Otto Gereon Archiepiſcopus Cyrenenſis, & Adolphus Schulkenius ad gradus B. M. Virginis Præpoſitus, ipſius in ſacris Vicarij, Canonici Capitulares Metropolitani, lipſanothecæ peruestigandæ deſignarentur ac præficerentur; Qui anno à ſalute recuperata milleſimo ſexcenteſimo viceſimo ſecundo, die octaua Idus Auguſti, prima ſecundum meridiem hora adſcitis Domino Ioanne Fabric. Metropolitanæ Colonienſis Vicario tanquam Notario, teſtibus Domino Friderico Rheidt Canonico ad Sancti Cuniberti, Martinoque Linnich cæremoniarum Pręfecto, ac ſacramento rogatis Capituli operis, conceſſerunt in ſacellum Diuæ Catharinæ dedicatum, pone venerabilis Euchariſtiæ ſacramenti thronum, vbi precioſum reliquiarum theſaurum reconditum eſſe prodebant monumenta vetera, effigies S. ENGELBERTI in altari à pictoribus expreſſa, atque in pariete, martyrij hiſtoria depicta, quin & tabula miracula eius repræſentans; quid? quod id ipſum in medio ſacello quadrarium teſtabatur mauſoleum ferreis circumdatum clathris, ac tres circiter in cubitos humo aſſurgens, cuius ſupremo marmori vncialibus literis inciſa proponitur hæc inſcriptio.

(Margin letters B, C, D appear beside the lines "...oſſi-", "...ſecundo,", "...eſſe".)

BEATVS

A BEATVS ENGELBERTVS ARCHIEPISCOPVS COLONIENSIS. Domini igitur deſignati, implorata prius Spiritus ſancti gratia & ope, ſtatuerunt Mauſolei viſcera rimari, an ipſius complexu ſarcophagus B. Martyris & Antiſtitis coerceretur; Quia verò ipſum vndique plumbatis diſtinebatur fibulis, vt difficulter fabrilibus operarum inſtrumentis poſſet replumbari, perfractis tandem repagulis, deſiderabilis ſeſe illis exhibuit theſaurus, plumbea incluſus capſa, quæ vmbilicis claudebatur ſtanneis: & vt aduertas maB iorum noſtrorum in cuſtodiendis reliquijs ſolicitudinem, & religionem, duplici circumligabatur ſerico funiculo, cui Metropolitanæ ædis Sigillum erat impreſſum; Prouoluti mox omnes in genua, Deo ſanctarum reliquiarum conſeruatori ob repertum inæſtimabilem Theſaurum gratiis actis, elatam ſubinde ad altare hierothecam perquirunt, Sigillum vetus explorant non delibatum, ſed omnino inuiolatum, ipſum denique ſarcophagum reliquiarum videndarum cuC pidi, reuerentiâ aduerſus illas adhibitâ introſpiciunt, atque è Beatiſſimi hoſpitis loculo, gratiſſimo afflati odore mirifice recreantur; ſuo quæque in loco reperiunt oſſa honeſtiſſime poſita, lanæ purpureoque ſerico implicata: Caput cicatricoſum, vel vulnerum potius adhuc hiatu fatiſcens, Sicariorum arguebat crudelitatem, atque immanitatem. Nec conchyliatæ gemmarum vndæ, nec auriferæ Pactoli arenulæ vllum vnquam perinde recrearunt, atque Dominos inueſtigatores D detectio huius tam precioſi theſauri, quem ſubmiſſis genibus fixiſque piè oſculis venerati, manibus ſuis contrectauere, & indicto ocyus ſolemni conuentu, pro deportatione reperti theſauri ad ſummum altare, faces, peripetaſmata, & muſicam apparari iubent. Mox expeditis ad ſuos paſſim conſanguineos vel amicos miniſtris, ac maiore etiam vrbem perſonante ære, conceptam animo lætitiam diuulgauere. Ex inſolenti

Digitized by Google

æris maioris crepitu, euocati clerus, populus, ædem ſummam ſubeunt, canonicas decantaturi preces veſpertinas, adornant ſupplicationem, ſuccollantibus ſacerdotibus Martyris tumba circumfertur, concinitur feſtiue. *Hic eſt vere Martyr qui pro Chriſti nomine ſanguinem ſuum fudit &c.* modulis precũ veſpertinarũ decãtatis ſuccinitur, Hymnus S. Ambroſ. *Te Deum laudamus.* Noua mox põpâ in ſacrariũ theſaurus deducitur. Alias ſolẽnitates, earumq; pompas in ſancti honorẽ A
inſtitutas Lector ex conſueta vrbis Colonienſis magnificentiâ poterit æſtimare. Næ Sancto Noſtro hunc ipſum cultum fuiſſe gratum & acceptum, Lux ipſius anniuerſaria, ſingulari beneficio eſt conteſtata. Subierat ille quondam mortem pro Romanæ Eccleſiæ obedientia, & defenſione libertatis Eccleſiaſticæ, & anno inſequente hac ipſa die reuoluta accepit Romana Eccleſia vniuerſalis Patrẽ Vrbanũ Octauũ, B
qui hodie etiamnũ præſidet. Eodẽq; plane tẽpore Coloniẽſis Eccleſia inſignẽ prope Stattloen de fidei libertatiſq; Eccleſiaſticæ hoſtibus per Weſtphaliam à S. ENGELBERTO quadraginta & ſeptem vulneribus conſecratam, graſſantibus, victoriã reportauit. Nec dubium eſt, quin plura Martyr, qui ipſa poſt annũ eleuationis ſuę die reuoluta, iã dictos fidei hoſtes in fugam egit, ſit collocaturus beneficia; cum liberalis in Sereniſſimo Electore Noſtro, atque Illuſtriſſimo Capitulo Metropolitano voluntas cumulandi illum honoribus perſeueret, quippe à quibus in hierothecam ex auro & argento fabrefactam ampliter ſit ſumptus. Experiantur aliquando, C
vti olim Machabæus potiorem in cœlo quam armis ſpem collocans Oniæ Pontificis & Hieremiæ prophetæ deprecationem, ſic & ipſi patrocinium SANCTI NOSTRI aduerſus fidei atque immunitatis Eccleſiaſticæ oppugnatores. D

1623. 6. Auguſti victoria prope Stattloe in partibus Marcanis.

Hierotheca precioſa S. Engelberti.

§. Theo-

A

§. Theoderici Monaſterienſis Epiſcopi, & Engelberti Oſnaburgenſis.

Temporis, quo Theodericus Iſenburgicus Ottonis Benthemij infulati Monaſterienſis ſucceſſor exauguratus fuerit, Cæſarius non meminit: Probabile tamen eſt, id anno 1226. vertente, vel ſub initium anni 1227. contigiſſe. Reperiuntur enim documenta adhuc anno 1226. ab ipſo Epiſcopo obſignata; rurſus dantur alia, quibus Ludolphus ab Holte Epiſcopus Monaſterienſis annum milleſimum ducenteſimum vigeſimum ſeptimum, profitetur adepti ſui honoris fuiſſe primum. Minus expedita eſt temporis ratio, quo ENGELBERTUS Iſenburgicus (quem alij erroneè Brunonem vocant: cum hic illius fuerit frater, vt paulo poſt ex literis ipſius Conrado Archiepiſcopo Colonienſi datis oſtendam) electus Oſnaburgenſem gubernauit Eccleſiam: Kleinſorgius in manu ſcripta Weſtphaliæ hiſtoria Eccleſiaſtica, aſſerit; Engelberto Iſenburgico, ſeu, vt ille ait, Brunoni necdum conſecrato ENGELBERTVM Tecklenburgicum fuiſſe ſurrogatum, illumque, ſub decurſum annorum viginti quatuor, quaſi poſtliminio, ad Diœceſios adminiſtrationem redijſſe. Docent id tabulæ ex archiuo Metropolitano Colonienſi deprompte, quas eo libentius hic inſero, vt ſua lectori conſtet veritas: Produnt enim ipſum ENGELBERTVM ſedi præfuiſſe Epiſcopali, & ſimul laudant Philippum & Brunonem ipſius fratres cum Theoderico nepote ſeu Friderici Iſenburgici filio teſtes: vnde haud parum Stemmatis ſeries ſupra pagina 14. allata confirmatur.

B C D

Theodericus Iſenburgicus Monaſterienſis Epiſcopus.

Engelbertus Iſenburgicus Epiſcopus Oſnaburgenſis.

Crantz. in Metrop. li. 7. cap. 43.

Literæ fœderis inter Conradum de Hochſteden Archiepiſcopum Colonienſem & Engelbertum Iſenburgicum Epiſcopum Oſnaburgenſem initi.

Engelbertus Dei Gratia Oſnaburgenſis Eccleſiæ Epiſcopus

pus omnibus præſentes inſpecturis in perpetuum. Vniuerſos præſentes & futuros ſcire cupimus, quod nos de conſenſu A Capituli noſtri, & conſilio Prælatorum ac fidelium noſtrorum cum venerabili in Chriſto Patre & Domino noſtro Conrado Colonienſi Archiepiſcopo fide manuali ad inuicem data talem iniuimus perpetui fœderis vnionem, quod nos & noſtri ſucceſſores fideliter ei ſuiſque ſucceſſoribus & Eccleſiæ ſuæ contra quemlibet ipſis iniurias inferētem, cūm requiſiti fuerimus, perpetuo aſſiſtemus & auxilium præſta- B bimus in noſtris expenſis inter Rhenum & Wiſeram. Idemque Archiepiſcopus ſuique ſucceſſores in ſuis expenſis Nobis, noſtriſque ſucceſſoribus & Eccleſiæ noſtræ idem facient econuerſo. Vt autem huiuſmodi confœderationis vnio à nobis noſtriſque ſucceſſoribus inuiolabiliter obſeruetur & ſecundum formam præſcripti fœderis impleatur, præſentem paginam ſuper hoc confectam, noſtro & Capituli noſtri ſigillis duximus roborandam in teſtimonium prædictorum. C Acta ſunt hæc apud Smerlecke, iuxta Suſatum. Præſentibus Henrico Præpoſito Sancti Seuerini, PHILIPPO PRÆPOSITO SVSATIENSI FRATRE NOSTRO. BRVNONE PRÆPOSITO OSNABVRGENSI FRATRE NOSTRO. Lothario Præpoſito Sancti Cuniberti, & Ottone de Wickerode Canonico Colonienſi, Gyſone Theſaurario & Hugone de Vorencampe Canonicis Oſnaburgenſibus. Laicis vero Wilhelmo de Iuliaco, Adolpho de D Monte, Adolpho de Marcka, Simone de Spanheim, Godefrido de Arnisberg, Ludevvico de Rauensberg & THEODORICO NEPOTE NOSTRO DE ISENBERG Comitibus. Item Henrico de * Iſenberg, Walramo de Limburg, Walramo de Monſyoye Nobilibus. Item Alberto de Hurde, Henrico de Volmunſteine Marſchalco, Alberto de Stur-

* *hic videtur ille Henricus de Limburg dictus de Iſenberg quem dicunt Theodorici de Limburg filium patremq́ Gerlaci & Ludevvici.*

A Sturmede, Goſvvino Schulteto Suſatienſi, Henrico & Bartholdo filijs eius, Henrico de Vitinchouen, Gobelino de Meſchede, & alijs quam plurimis. Datum Anno Domini M.CC.XLVIII. In Annuntiatione B. Mariæ Virginis.

Caput Decimumquartum.

De pœna Arnoldi militis cum martyri malediceret.

B VT autem ad ſuperiora redeamus, corpus martyris à duobus ſupradictis Abbatibus per Rheni alueum Coloniam reducitur. Cumque veniſſent contra Weſſeling pagum, duobus milliaribus à Colonia diſtantem, miles quidam Arnoldus nomine, è litore proſpiciens, vbi didicit pontificis Engelberti oſſa reuehi, in contumeliam martyris erupit, ita dicens: Multi aiunt, dominum hunc, qui complures læſit, damnis affecit & exhæredauit, ſanctum eſſe & miracula facere. Hoc ſi verum eſt, quod tamen ego non credo, hæc mihi Deus faciat & addat, vt antequam moriar, inſanus efficiar. Mulctauerat illum beatus Epiſcopus quadraginta marcis ob culpam filij eius, qui fœminam vi oppreſſerat. C Qua tamen in re multum ei pepercerat, vt facinus morte plectendum, tam modicæ pecuniæ damno mulctaret. Vt verò oſtenderet Deus, quàm periculoſum ſit homini ponere in cœlum os ſuum, eodem die maledico vertiginem capitis immiſit: & cùm paulò pòſt aliena loqueretur, vxorem cum cæteris cædere cœpit, itemque ſacerdotem, qui ad confeſſionem eius audiendam vocatus erat. Quid plura? Tenetur, vincitur, cuſtoditur tanquam furioſus, & ſequenti die poſt multa blaſphemiæ verba ſine viatico & confeſſione animam inſanus expirat. D Induerat enim maledictionem ſicut veſtimentum, & intrauit ſicut aqua in interiora eius. Itaque nemo debet ſibi malum imprecari: quia licet benignus ſit ſpiritus ſapientiæ, non tamen ſemper liberabit maledictum à labijs ſuis. Hæc mihi retulit miles quidam, qui has Arnoldi blaſphemias audiuit, nec tamen compeſcere potuit blaſphemantem: & vix eſt quiſquam in vicinia, quem tantum lateat miraculum. Audiant recentem militis huius pœnam, atque vtinam non etiam æternam damnationem, qui quacunque ex cauſa martyri detrahentes, & gloriæ eius inuidentes, dicere ſolent: Nequaquam credere poſſumus, virum ſuperbum,

Weſſeling

Homo maledicus male de martyre loquens diuinitùs punitur.
Pſal. 108.
Sap. 1.

bum, auarum, & prorſus mundo deditum, miracula poſſe edere. Conſiderant illi, quid aliquando fortaſſe fuerit: ſed quid per martyrium factus ſit, non attendunt. Credant ſaltem ſaluatum, quem dæmones martyrem confitentur. A

Notatio ad Caput Decimumquartum.

Blaſphemiæ in Sãctos punitæ.

GEminum his narrat Cæſarius lib. 8. dial. cap. 69. *Simile,* inquiens, *habes de Annone Colonienſi Archiepiſcopo, cui cum poſt mortem multi detraherent, dicentes: eum Eccleſiarum fuiſſe diſmembratorem & ciuium ſuorum excæcatorem; Dominus Deus in tranſlatione illius, quantæ ſanctitatis eſſet, ſignis plurimis oſtendit.* B

Caput Decimumquintum.

De obſeſſo in Magdeburg quale ei teſtimonium perhibuerit.

EST in ciuitate Magdeburgenſi quidam obſeſſus à dæmone peſſimo, qui nullius timet exorciſmos, nec vult reſpondere, niſi vni ſacerdoti, qui ſpecialem gratiam contra illum accepit à Domino: cui etiam ſæpè noua & occulta dicere conſueuit. Poſtridie eius diei, quo occiſus eſt Epiſcopus, præcepit illi ſacerdos, vt aliquid noui ipſi diceret. Illo diutius reluctante, & presbytero inſtante, miro modo cœpit dæmon ridere, cachinnari, manus complodere. Cumque ſacerdos diceret, Quid habes, & quæ cauſa eſt tanti tripudij tui? reſpondet ille: Eiâ, eiâ: ſerò ille ENGELBERTVS, qui Coloniæ Epiſcopus erat, occiſus eſt. Stupente ſacerdote ac dicente, Mentiris: ille reſpondit, Citò percipies. Et ſacerdos: Fuiſti in morte eius? Fui, inquit ille: imò non ſunt tot graminis herbulæ, quot ibi congregati fuimus. Cumque ſacerdos diceret, Quid factum eſt de anima eius? lugubri voce reſpondit: Quando oculi eius ſanguine obducti & oppreſſi fuere, anima nobis erepta eſt, & quò peruenerit, ignoro. Poſt triduum audientes de morte pontificis, ſatis admirati ſunt, quibus priùs verba dæmonis innotuerant. Ciuitas enim Magdeburgenſis à loco cædis penè quatuor abeſt manſionibus. Etſi autem diabolus mendax eſt ab initio, & pater eius, conſtat tamen ex Euan- C D

Serò, id eſt, heſterno veſpere.

Ioan. 8.

Digitized by Google

A Euangeliorum teſtimonio, eum aliquando vera dicere contra ſuam voluntatem, maximè cùm exorcizatur, vti hoc ſperamus, quod ſubiungimus.

Notatio ad Caput Decimum quintum.

§. In ciuitate Magdeburgi.

Magdeburgum.

MAgdeburgum Dmoadum pyrgus & per aphæreſim Maidpurgum, id eſt, Parthenopolis vulgo nuncupa- B tur, vrbs quondam illuſtris Imperatorum & Pontificum ſedes, magnificis prætoriis, lautis & latis plateis, regiiſq; templis longè celeberrima ac Romani Imperij Burgrauiatu nobilitata. Primates Germaniæ eius dat Eccleſiaſtica dignitas. Ciuibus noſtra tempeſtate fatale fuit ſacris Diui Norberti Archiepiſcopi ſui Lipſanis vna cum patrocinio nudari. Nam Deo Cæſarique noſtro clementiſſimo FERDINANDO C rebelles, ſub annum 1631. 13. Kalendas Iunij expugnata ipſorum vrbe ſub iugum miſſi ſunt, quamuis ſe vna cum laribus Vulcano conſecrarint æternum deinceps arſuri.

S. Norbertus.

Caput Decimum ſextum.

De obſeſſo apud S. Thomam qui eius meritum vniuerſis Eccleſiæ D *Colonienſis Epiſcopis præferebat.*

IN diœceſi Treuirenſi eſt cœnobium ſanctimonialium Ordinis Ciſtertienſis, quod, ad ſanctum Thomam, vocatur. Illic ante hos duos menſes energumenus quidam in oratorio eiuſdem martyris, de ſtatu quarundam animarum tam ſecularium, quam religioſorum interrogatus, tam rationabiliter de omnibus reſpondit, vt qui illic aderant, vera eum dicere non ambigerent. Cumque domina Eliſabeth, eiuſdem domûs Abbatiſſa, eum interrogaret, num interfuiſſet cædi Epiſcopi Engelberti, & ille reſpondere nollet, adiuratus validiſſimis exorciſmis

Dæmō adiurat⁹ quid de Engelberto dixerit.

diceret veritatem, ſic ait: Quæris, an fuerim in morte eius. Vtique fui: A
imò meo conſilio interfectus eſt. Ego Fridericum & ſatellites eius incitaui, ego ad facinus illos animaui: ego, vt re ipſa malitiam conceptam implerent, effeci. Dicente Abbatiſſa, Vbi eſt anima eius? reſpondit: Eheu, eheu ſubtracta eſt mihi & ſocijs meis, qui illic conueneramus. Ita ſe ante mortem præparauerat, ita ſe lauerat (contritionem & confeſſionem ſignificans) vt noſtri iuris nihil eſſet in illo, & adiecit: Noſtis, cur tot ille miracula faciat? Reſpondentibus illis: Nos id ignoramus, ſed volumus, imò præcipimus tibi in nomine Chriſti, vt nobis id indices: ſubiunxit, Quando volutabatur in ſuo ſanguine, & iam moriturus erat, percuſſoribus ſuis medullitus ignouit, ita dicens: Pater, ignoſce illis. Propter hunc ſermonem tam potens effectus eſt apud altiſſimum, vt non negetur ei, quicquid ab illo petierit. Idque pro comperto habeatis, nunquam vllum Coloniæ ſediſſe Epiſcopum in pontificis cathedra, qui tantum poſſit apud Deum, tantique apud illum meriti ſit, vt Engelbertus. Sed hic fortaſſis obijciat quiſquam Maternum & Seuerinum, alioſque ſanctiſſimos Eccleſiæ Colonienſis Epiſcopos, quorum vita fuit irreprehenſibilis, & ſanctitas in Chriſto probata. Sed reſpondetur, hunc fuiſſe martyrem, illos non fuiſſe. Conſummatus in breui per martyrium Engelbertus, expleuit tempora multa. Totius tabernaculi pulchritudinem, per cuius cortinas & columnas Eccleſiæ ordines præfigurati ſunt, pelles tegebant arietum rubricatæ. Arietes, qui duces gregum ſunt, ſignificant Eccleſiæ Prælatos, qui verbo & exemplo, ſiue vtriuſque Teſtamenti cognitione, quaſi duobus cornibus gregem ſibi commiſſum cuſtodire tenentur. Quorum pelles rubricantur, cùm pro ſubditorum ſalute, vt zelo iuſtitiæ mortem oppetentes, vti beatus Engelbertus, lauant ſtolas ſuas in ſanguine agni. Ipſe quidem Engelbertus, reuerà fortis aries fuit, quippe qui duobus cornibus ſuis, id eſt, gemina poteſtate, ſpirituali & ſeculari hoſtes Eccleſiæ Colonienſis ventilauit. Quòd ſi obiiciatur de ſanctis Euergiſlo & Agilolpho Epiſcopis Colonienſibus, etiam illos paſſos eſſe: reſponderi poteſt, non tanti meriti fuiſſe cauſam martyrij eorum, ſicut Engelberti. Alter enim illorum noctu à latronibus clàm occiſus eſt: alter verò palam à raptoribus, qui diœceſis eius terminos peruaſerant. Illos martyres fecit pietas & innocentia vitæ: hunc verò virtus obedientiæ & zelus iuſtitiæ. Sicut diuerſæ ſunt ſpecies martyrij, ità & cauſæ diuerſæ. Agnus occiſus eſt ab origine mundi, ait ſcripturæ authoritas. Agnus Chriſtus eſt, qui

Nota cur tãti ponderis ſint preces eius apud Deũ. B

C

Exod. 26.

Apo. 7. & 22.

D

Apoc. 13.

in

A in quibuſdam ſuis membris occiſus eſt propter innocentiam, vt in Abel: in alijs propter iuſtitiam, vt in Prophetis: in alijs propter zelum legis, vt in Machabæis: in alijs propter conſtantiam fidei, vt in Apoſtolis. Recentiori tempore in ſancto Thoma Cantuarienſi Epiſcopo, occiſus eſt propter libertatem Eccleſiæ conſeruandam. Eadem cauſa mortis extitit in præſule noſtro Engelberto. Occubit ille pro libertate Eccleſiæ Cantuarienſis, iſte verò pro defenſione Eccleſiæ Eſſendienſis. Liberauit ille Eccleſiam Anglicanam ſanguine ſuo de graui iugo Regis Henrici: liberauit iſte æquè morte ſua Eccleſiam ſuæ defenſioni commiſſam, ab intolerabili exactione Comitis Friderici. Et licet beatus Thomas
B ante paſſionem multa pertulerit incommoda, damna, exilia, quæ non pertulit Engelbertus: in ipſa tamen paſſione plus doloris, angoris & ignominiæ certum eſt Engelbertum toleraſſe. Ille enim, vt legimus, in capite vno ictu cæſus, à ſacrilegis relictus eſt in templo: iſte vulneribus permultis toto corpore confoſſus, nudus relictus eſt in ſterquilinio. Sanctus Thomas occiſus eſt ab eis, qui apertè eum oderant: ſanctus verò Engelbertus, quod maiorem afferre ſolet dolorem, & augere inuidiam, à cognatis & amicis, à quibus nihil metuebat, quoſque ipſe ſublimarat. Philoſophi cuiuſdam ſententia eſt, duplicari dolorem, cùm
C ab eo à quo bonum merueris, venit: itemque tanto iniuriam magis affligere, quanto propinquior eſt, qui fecit. Inde etiam eſt, quod Dauid propheta dicit in Pſalmo: Quoniam ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique, & cætera, quæ ſequuntur. Reportatum denique corpus ſacrum glorioſi martyris Engelberti, Angelica libertate donati, Coloniæ in Eccleſia beati Petri in ſepulchro decentiſſimè præparato iuxta mauſoleum nobiliſſimi præſulis & Archiducis Philippi, quod eſt in dextera Eccleſiæ parte, contra portam Auſtralem, ſexto Kalendas Martij Dominus Conradus Portuenſis Epiſcopus & ſedis Apoſtolicæ
D Legatus, coram innumerabili multitudine diuerſæ dignitatis, ordinis, ſexus, & ætatis ſepeliuit. Quanta illic quotidie miracula fiant, in libro virtutum eius partim declarabitur. Paſſus eſt autem beatus martyr anno gratiæ milleſimo ducenteſimo viceſimoquinto, menſis Nouembris die ſeptimo, anno Pontificatus ſui decimo, ſub Honorio Papa III. imperante Friderico II. monarchiam cæli & terræ obtinente Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat per infinita ſæcula ſæculorum, Amen.

Geneſ. 4.
2. Machab. 7.

Occiſus eſt Engelbertus pro defenſione Eccleſiæ Eſſendieñ.

Conradus Legatus ſepelit.

Tempus cædis eius.

Digitized by Google

Notatio ad Caput Decimum ſextum. A

S.Thomæ Monaſterinm.

DE S. Thomæ monaſterio Cæſarius agit *lib.1.dial.cap.42.* adiacet in Eifflia fluuio Kill. Antiſtitam Eliſabeth exiſtimo fuiſſe eam ſanctam Virginem Ciſtercienſem, cuius memoria in vita B. Ioſephi Steinfeldenſis vſurpatur.

Quã vetus ſit commemoratio S. Engelberti

Aduertatur etiam ſepulchrum S. ENGELBERTI in Conradi de Hochſteden opere Metropolitano non dextrum, B ſed ſiniſtrum Baſilicæ latus, in ſacello D. Catharinæ, haud procul ſacrario iuxta Philippum Archiepiſcopum tenere, vti ex eleuationis conſtat relatione. In Necrologio Metropolitano ara S. Catharinæ dicata, appellatur etiam altare D. ENGELBERTI. Nam pridie Idus Martij vetuſtiſſimis literis ſignatum eſt : à Theoderico de Brule Canonico Diacono ad altare D. ENGELBERTI Archiepiſcopi (quod D. Catharinæ eſt) perpetuo, vt ſacris operaretur, ſacerdotem C ex bonis ſuis in Leggenich inſtitutum fuiſſe & dotatum. Vnde & colligere licet quanta ſit honoris S. Noſtro habiti antiquitas. Diligens etenim rerum inueſtigator priſcarum, Theodericum Canonicum & B. ENGELBERTVM deprehendet fuiſſe coætaneos. Teſtes ſunt tabulæ de ſylua Huſſholtz ad annum Domini 1220. libro ſuperiori allatæ. Teſtes ſunt ipſæ B. ENGELBERTI literæ ex Vilecenſi tabulario depromptæ, quæ anno 1219. laudant teſtes Theodericum de Brule (de quo nos hic) Lambertum de Dollendorp, Ger- D lacum de Multzfort, Canonicos maioris Eccleſiæ.

§. Pater ignoſce illis.

Remiſſio offenſarũ.

S. ENGELBERTI pro inimicis ſuis deprecationem, huc uſque referre Cæſarius diſtulit; cum inter media vulnera & mortem affectum erga inimicos celebrant Ampliſſimus Cardinalis Bellarminus *libr.10. de verbis Domini cap.7.* & de

de iiſdem R. P. F. Godefridus Litius *in tractatu de paſſione.*

A Quæ Monachienſes faſti Mariani de eadem inimicorum dilectione in SANCTO NOSTRO afferunt, ad refrænandos vehementiores in homine Chriſtiano motus, hic adſcribi merentur: *Imaginis inſcriptio.*

Qui paſcitur inter lilia,
S. ENGELBERTVS Ep. M.
Remiſſio offenſarum.

B *Optimum vindictæ genus eſt culpam ignoſcere, & humanitatis beneficia non negare, mala pati & ſtillicidia gratiæ communicare, hoc ſuperna Deitatis opus eſt, quæ quotidie innumerabiliter iniuriis laceſſitur & ſuſtinet, blaſphematur & non iraſcitur.........*]

Non minus pie quam fortiter eſt mortuus ENGELBERTVS. Nam vt taceam Virginem ſolemni omnibus diebus mercurij ieiunio cultam, monitus per literas de inſidijs, animum quidem confeſſione purgauit & lachrymis expiauit, cæterum vt ne hoſtem proderet, igni literas damnauit. C Fridericum deinde, cum iam parturiret vltimum ſcelus, hoſpitio non ſemel cum ſuis excepit, neque Comitem habere viæ abhorruit, vtque malus genius ex ore alieno palam faſſus eſt, moriens Chriſto Chriſti verbis pro hoſtibus ſuis ſupplicauit, facultatem ob id nactus mira (quæ innumera ſunt) patrandi. Sub idem fere tempus lunæ geminam alteram lunam Cœnobita vidit gladio inſignem, ne dubitaret D orbis ſideribus nouum ſidus Engelbertum additum.]

Caput Decimum ſeptimum.

De celeri vindicta occiſorum eius & morte Friderici Comitis.

SVPEREST nunc, vt dicamus, quanta & celeritate & ſeueritate omnipotens Deus famuli ſui ſanguinem, tum per ſeipſum, tum per humanum miniſterium vindicauerit. Quantum enim diſplicuerit ſacrilego-

rum

rum facinus, licet martyris paſſio placuerit, pœna ſubſequens manife-
Apoc. 6. ſtat. Vox animarum pro Chriſto interfectorum, eiuſmodi eſt in Apo- A
calypſi: Vſquequo, Domine, ſanctus & verus, non iudicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum de his, qui habitant in terra? Non diu exſpectauit Dominus, non annum, non menſem: ſed ſtatim martyris ſui Engelberti ſanguinem ad ſe de terra clamantem, vindicare cœpit: Vindicauit autem gladio materiali, vindicauit gladio ſpiritali, idque, ſicut martyr octauo die ab obitu ſuo, Ludouico Rodenſi prædixerat, tam celeriter & tam acriter, vt à nobis credi non poſſet. Noueris, inquit, pro certo, eos omnes, qui me occiderunt, vel quorum conſilio occiſus ſum, B
malè perituros, & hoc citiùs, quàm credi poſſit. Quarto enim die vnus ſatellitum funeſtorum ab Henrico Comite Tuitij captus, in inſula Rheni ante ciuitatis mœnia, rotæ ſupplicio affectus eſt ſine vlla miſericordia. Non multò pòſt alius quidam capitur, & vinctus Coloniam mittitur: vbi pedibus ad equos ligatus, cùm per plateas ciuitatis horrendum in modum tractus eſſet, membris omnibus ſecuri confractis, in rota extra muros poſitus eſt. Aiunt duos alios alibi conſimiles dediſſe pœnas. Cæteri verò tam nobiles, quàm ſerui eorum, timore mortis natale ſolum cum poſſeſſionibus ſuis relinquentes, cum duce ſuo ſata- C
na vſque hodie circumeunt terram, & perambulant eam. Ipſe autem totius mali caput Fridericus, cum duobus fratribus ſuis Wilhelmo & Godefrido, vt ſupradictum eſt, excommunicatus, ac deinde proſcriptus, proiectus à facie Domini, ſicut Cain, qui fratrem ſuum occiderat, vagus & profugus factus eſt ſuper terram, nuſquam acceptus, nuſquam tutus, ita vt dicere poſſit cum Cain: Omnis qui inuenerit me, occidet me. Interim caſtrum eius Iſenburg, quod inexpugnabile videbatur, in vltionem pontificis obſidetur, deditur, & ſolotenus deſtruitur. Cumque obſeſſi multi eſſent, & vitæ neceſſarijs abundarent, tantus eos timor inuaſit, vt caſtrum diu tenere non auderent. Inde autem vxor Fri- D
derici cum liberis educta eſt, vt ei meritò congrueret, quod de Iuda traditore ſcriptum eſt: Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua. Nutantes transferantur filij eius, & mendicent, eijciantur de habitationibus ſuis. Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam eius, & diripiant alieni labores eius. Non ſit illi adiutor, nec ſit qui miſereatur pupillis eius. Ex omnibus enim bonis ſuis Fridericus cum vxore, liberis & fratribus eliminatus eſt. Theodericus verò Epiſcopus Monaſterienſis cum fratre Engelberto, in Oſnaburgenſem Epiſcopum electo, in Concilio Leódienſi

Margin notes: Suppliciũ vnius è percuſſoribus eius. — Item alterius horrendum. — *Gen. 4.* — *Ibidem.* — Iſenburg — Nienbrug. — *Pſalm. 108.* — Duo Epiſcopi ob cædẽ eius deponũtur

dienſi ſuſpenſi, Romam profecti ſunt. Profectus eſt etiam cum eis Fri-
A dericus eadem ſpe, qua & illi. Cumque aliquamdiu in curia manſiſſent
Epiſcopi, nec proficerent, eo quòd ſe ſufficienter purgare non poſſent,
procuratoribus Eccleſiæ Colonienſis reclamantibus, & literis princi-
pum eos accuſantibus, ambo depoſiti ſunt, & non multò pòſt tum ex
dolore, tum (quod credibilius eſt) ex diuina vltione mortuus eſt Theo-
dericus, & in ſolo peregrino ſepultus. Mortui ſunt ibidem alij ex parri-
cidis tres. Mortua eſt etiam vxor Friderici morte ſubitanea: cumque
viſcera eius eiecta eſſent, adeò cor eius ex dolore, vt aiunt, emarcuerat,
B vt vix fabæ quantitatem excederet. Mortuus fuit ante eam pater eius
Dux Walramus cum fratre Gerardo, viri potentes. Ita miſer Fridericus
ſpe vbique deſtitutus, cùm Romæ non impetraret miſericordiam, quæ
illi placeret, vel indignus miſericordia, vel quod probabilius eſt, ad
maiorem indignioremque pœnam diuinitus reſeruatus, digreſſus ab
Vrbe, diſſimulata perſona, quantum quidem potuit, cùm duobus Leo-
dium venit. Vbi à quodam, qui eum Romæ viderat, cognitus, & quòd
ipſe Comes Fridericus eſſet, proditus, à * Balduino milite Leodienſi
fraudulenter ſatis captus eſt, & Domino Henrico Colonienſi Archi-
C epiſcopo pluſquam duobus millibus marcarum venditus, ac Deo di-
ſpenſante, eodem pene die, anno euoluto, quo beatus martyr Engel-
bertus multorum mœrore ciuitati eſt mortuus illatus, multorum deſi-
derio per portam oppoſitam captiuus eſt introductus, atque inde quar-
to die, quo fuerat ſuperiori anno primum Epiſcopi ſeptenarium cele-
bratum, turpiſſimè in rotam cum tormentis impoſitus eſt. Videtur ei
congruere, quod à Domino per Ezechielem ad Regem Ægypti dictum
eſt: Expandam ſuper te rete meum, & extraham te in ſagena mea, &
proijciam te in terram. Super faciem agri abijciam te, & habitare ſuper
te faciam omnia volatilia agri, & implebo colles ſanie tua, & irrigabo
D terram fœtore ſanguinis tui. Vniuerſa hæc impleta ſunt & implentur in
Friderico. Captus eſt, venditus, extractus & vinctus, in terram proie-
ctus & ſecuri confractus, ſicque ſuper rotam poſitus, eſca factus eſt vo-
latilibus agri, colles, quibus impoſitus eſt, implens ſanie ſua, & terram
ſubtus irrigans fœtore ſanguinis ſui. Per triduum illud, quo vinctus te-
nebatur in palatio, extra muros ciuitatis in monticulo, qui eſt iuxta por-
tam ſancti Seuerini, columna ex lapidibus alta ſatis erecta eſt, & in illam
rota plauſtri plumbo veſtita, vt durare poſſet, translata: atque in eam
rotam funibus pertractus eſt, prius tamen in terra brachijs & cruribus

Vxor Friderici ſubitanea morte corripitur.

** Balſchum habet Godef. Monach.*

Balduinꝰ à Gennep.

Ann. 1226.

Dira mors Comitis Friderici.

Ezech. 32.

Vide Godef. Monach. in annal.

Alijs ænea rota.

eius ſecuri confractis. Erat tum anniuerſarius dies, quo martyr ſacerdoti Rodenſi prædixerat, omnes percuſſores ſuos mala morte perituros. A
Quod accipiendum eſt vel de corporis, vel animæ, vel vtriuſque morte. Etſi autem mala & turpi atque ignominioſa morte in corpore Fridericus perijt, ſperamus tamen eam pœnam animæ eius fuiſſe medicinam, quandoquidem bene contritus, & diligenter atque frequenter tam priuatim quàm publicè confeſſus, ſe reum clamauit: & pœnas illatas patienter tulit, membra ſingula carnifici confringenda vltrò offerens: cùm in dorſo eius fabricaret carnifex ille immiſericors, & ſedecim ictus cum ſecuri ei inferret, nullam edidit vocem, ita vt omnes mirarentur. Inde vſque ad matutinas preces in corpore durans, fertur tantum oraſſe, & circumſtantes, vt pro ipſo orarent, deprecatus eſſe. Fortaſſis ex merito martyris Engelberti, qui moriens orauit pro inimicis, gratia hæc illi præſtita eſt. Cum autem ea omnia, quæ iam diximus, intra primum ferè annum acciderint, haud dubium, quin de alijs ſacrilegis, his ſimilia vel etiam maiora audituri ſimus: ſed de his ſatis. Nunc porrò de miraculis & beneficijs, quæ ob eius merita declaranda præſtantur infirmis, quædam dicenda ſunt ad honorem Domini noſtri Ieſu Chriſti: Cui cum Patre & Spiritu ſancto honor & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen. C

Pœnitétia eius, & pœnarum tolerantia.

Ictus rotæ ſedecim Fridericus in dorſo excepit.

S. Engelbertus orat pro inimicis, vide ſupra c. 15. pag. 182.

Notatio ad Caput Decimum ſeptimum.

§. Interim ad caſtrum eius Iſenburg.

Iſenburg.

MAnuſcripti omnes conſentiunt Fridericum inſignium duarum arcium fuiſſe Dominum, alterius Iſenberg, infra Hattingen in vertice montis iuxta Ruram fluuium; alterius Nienbrug ſeu Nouipontis in parœcia Heringen ad amnem Lupiam. Ex quarum ruderibus plura ſurrexerunt opera. Imprimis ex arce Nienbrug excitatum oppidum Hamme, ab Adolpho V. Comite Altenano & primo Comite Marchiæ ſub annum 1226. inter Lippiæ & Aſnæ (quem indigenæ vocant Aſiam) confluentes, quò & ciues arce atque ciuitate ſuâ exuti migrauêre. Hamme autem apud Saxones D

Nienbrug.

Hamm.

nes

A nes idem ſonat, quod ſaltus, vel pratum paſcuum foſſulâ circumcinctum. Ex Iſenberg verò arx Blanckenſtein ad confluentem Ruræ & torrentis Muttenbecke, medio circiter milliari ab oppido Hattnegenſi diſiuncta haud procul à Cliff Lutzenradiorum caſtro & antiqua arce Iſenberg, cuius rudera adhuc videre licet in montis faſtigio Ruræ imminente prope pagum vnder Wenigern infra Hattnegam, quæ ex reliquijs illis fuit ab eodem Adolpho ſub idem tempus extructa. Tum etiam prætorium Baldeinew (id eſt, cito noua B arx) quod à Mercatore in Athlante videtur vocari Breinevv quaſi Berrit ein New (idem ſignificans quod prius) vna hora vel circiter Aſſindiâ non procul à Relinghuſen diſtans, Ruram inter & Aſſindiam ædificatum.

Blanckenſtein.

Baldinew.

Eſt autem Baldinevv fundus clientelaris ſeu feudum Eccleſiæ Aſſindienſis, quo diuturno tempore Comites Limburgici ad Lenam fluuium & tandem Equites de Steck donati ſeu inueſtiti fuerunt, à quibus dotis nomine ad Nobiles Eill C & modo ad Neihoff eſt deuolutum. Vnde etiam Neihoff ſatrapa in Buchem affectus hoc beneficio clientelari Baldeinevv à Principe Aſſindienſi, obtendit ſe ſimul donandum patrocinio ſeu Aduocatia in Rolinghauſen illi connexo. Hinc nonnihil huius libri Capitulum primum illuſtratur. Denique Limburgum ad Ripam Lennæ fluuij ex Smallenberg, Werdola, Altena, Limburgo, medio circiter ab Iſerlona milliari iuxta Herdick infra Weſthouen & Sigburg in D Ruram influentis ſuam ex his ruinis duxit originem, Authore Henrico Duce Limburgico, qui ſuos ex Friderico Comite nepotes imposterum alti vel noui Limburgi Comites voluit appellari, Roſæque inſignium ſuorum ſubſtitui Leonem. Adeo enim priſci Germani ſcelera erant exoſi, vt ſi cuius nomini aſperſa fuiſſet labes, illius imagines dare aut in ludis exhibere hoſtilibus erubeſcerent. Quã etiam exiſtimo cauſam

NB. Limburg ad Lenam, eſt oppidum diuerſum à Limburgo ad Lanum in VVeſtervvaldia.

cut Altenani ob famoſũ Friderici Iſenburgici parricidiũ,gen-
tilitiam inſignium ſuorum roſam cum trabe bicoloribus teſ- A
ſellis depicta commutarint, prout ſuperioris libri pagina
vndecima id inſinuaui ex manuſcriptis, qui produnt ab A-
dolpho Altenæ ac Marchiæ Comite propter nefarium Fri-
derici patruelis ſui facinus, Roſæ familiæ ſuæ imagini, tra-
bem teſſellatam eamque bicolorem fuiſſe ſubſtitutam. Ipſe-
met ego ex archæo Weſtphalico vidi curioſeque examinaui
tabulas Ludouico Arnsbergenſi Comiti ab Euerhardo & B
Engelberto Marcanis Comitibus datas, in quibus aduerſæ
Euerhardi ceræ cataphractum repræſentabant equitem, cu-
ius dextram armabat gladius, læuam verò imago teſſellis di-
ſtincta inſignibat. Ornabantur quoque huiuſmodi quadris
ſectilibus tum ex equi tergore ac ceruicibus defluentes pha-
leræ, tum equitis balteus, inductumque galeæ flabellum. A-
uerſæ Euerhardi ceræ medium teſſellis ſupereminentem
Leonem referebant. Engelberti verò ſignum aduerſum tan- C
tùm, ſeu vt vocant, abſque contra ſigillo, quadratas teſſeras
cum medio leone exhibebat. Inter inſignia & epigraphen
tres ſpargebantur æſchyli ſeu πλατυφύλλου flores, quorum vnus
ſupremam inſignium attingebat ſuperficiem, duo vero reli-
qui vtrimque latus occupatum ornabant.

Marcana Inſignia ex archiuis.

Quæ inſignia Comites cum Marcano cognomine ab
Equitibus mutuatos fuiſſe aſtruunt manuſcripti; teſtantur
enim id nominis ipſis ab Arce Marcana,quam à Rabodo- D
ne de Marca emerant,obueniſſe; verius tamen eſt, nomen
Marchiæ Comitum, longè ante SANCTI ENGELBERTI
necem, dum adhuc ipſius generis inſignia roſis decoraren-
tur, ore omnium fuiſſe celebratum, vt ſupra monui *libro
primo cap. 3. pag. 30. literis A. B. & capite quinto pagina 56. linea
vltima.*

Gennep.

Baldevvinus Eques, qui Fridericum interceptum ſolutis
ſibi

A ſibi bis mille marcis, Gerhardo Geldriæ Comiti tradidit in manus, fuit ex familia Baronum de Gennep, vnus ex maioribus Wilhelmi Archiepiſcopi Colonienſis.

Supplicij Iſenburgici theatrum, ſeu monticulum ante portam S. SEVERINI, vt manuſcripti loquuntur Annales, Carolo Audace Noueſium obſidente Magiſtratus Colonienſis propter belli pericula ceruicibus ſuis impendentia eſt demolitus, extat hodieque Rotarum vallis vulgo dicta der Radecthal. Rotarum vlalis ante portam S. Seuerini.

B

* * *

FINIS LIBRI SECVNDI.

PROSOPOPOEIA;

C

QVA S. ENGELBERTVS FATIFERVM COGNATIS SVIS GLADIVM DEPLORANS LVNÆ ERIPIT, AC MIRACVLORVM FREQVENTIAM IMPOSTERVM negat.

D

HEV! quàm cognatæ dēſantur funera gētis!
Conditus ac Triuiæ mucro cruore madet!
Ni rapiā Phœbe gladiū; mox prole penates
Conſpicient vacuos; mox ſine patre lares.

ERIPIAM FERRŨ;modo nõ famoſa per orbẽ
Fata Necatorum Dædala terra ferat.
Ergo age luctificos abſtergito lumine vult'
Delia, ſi arrident mira. Patraſſe ſat eſt.



A LIBER TERTIVS, QVI EST DE MIRACVLIS SANCTI ENGELBERTI ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS.

Prologus F. Cæsarii Heiſterbacenſis.

OCVLI Heli caligauerunt, & non poterat videre lucernam Dei, antequam extingueretur. Lucernam Dei eſſe eum, cui diuinitus datum eſt, Eccleſiam B verbo, ſcripto vel exemplo illuminare, Saluator, qui lux lucis & fons luminis eſt, in Euangelio oſtendit, cùm ait: Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub modio; ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo ſunt. Quia beatus pontifex Engelbertus, cuius actus & paſſionem in duobus libellis pro modulo ingenij mei dudum explicaui, minùs in vſu habuit gratiam prædicãdi, ſiue ſacras ſcripturas exponẽdi, vel ſpiritualiter conſeruãdi: multorũ oculi in illius contẽplatione caligauerant, vitã forinſecã in eo cõſiderãtes; at poſtquã per mortẽ carnis extinctus eſt, per lucẽ miraculorũ declarata ſunt opera eius meritoria, quæ ſibi conquiſierat operibus Deo notis, maximè, vt ſupradictum eſt, contritione, confeſſione & pro iuſtitia ſanguinis ſui effuſione. Cùm C enim heu triſtis rumor occiſionis eius inſonuiſſet, multi, qui actus eius ſeculares nouerant, de ſalute eius deſperantes, aiebant: Heu modò perdidit corpus & animam. Audierant enim, quod à cognato ſuo Friderico Comite occiſus eſſet, eo quod eum exhæredare vellet. Vnde neceſſe erat, vt ſigna eum ſequerentur. Signa enim non ſunt de ſubſtantia ſanctitatis, ſed quædam indicia ſanctitatis. Nec fuiſſet neceſſe, Dominum Epiſcopũ Engelbertum miraculis clarere poſt mortem, ſi vita perfectioris fuiſſet ante mortem. Beatus Euergiſlus & ſanctus Agilolphus Colonienſes Epiſcopi, ambo à nocentibus innocenter occiſi, martyrio coronati ſunt, qui tamen poſt mortem paucis admodũ ſignis claruerunt: quia non erat neceſſe, vt poſt mortem commendarent miracula, quos ante D mortem commendarat vita ſanctiſſima. Voluit Dominus in martyre ſuo demonſtrare, quantum ei placeat pro iuſtitia ſtare, & vt occiſoribus ſuis terrorem incuteret per miracula. Vnde nobis de illo nõ eſt dolẽdũ, ſed quaſi de martyre gloriandũ? quia ſi cauſa martyrẽ facit, ſicut & facit, & ipſe verè Martyr eſt. Martyrij eius meritũ duo commẽdant, videlicet vindicta de inimicis eius, & gratia ſanitatũ, quam quotidie exhibet de infirmis. De his miraculis ad iuſſionẽ ſucceſſoris eius Domini Henrici Archipræſulis, aliqua ſcribere propono, & ea tantũ, quæ mihi à perſonis veridicis ſunt relata ſiue à venerabili viro Goſvvino, Eccleſiæ B. Petri Canonico, ab ore corũ, quos martyr ſanauit, excepta. Præterea miracula magna & crebra fiunt in loco, qui vocatur Giuelsberg, vbi occiſus eſt: vt ibi ſpiritu, hic corpore præſens eſſe non dubitetur.

PRAE-

PRAEFATIO IN NOTAS A
Libri tertij.

DVos priores libros, Beneuole Lector, de
vita S. ENGELBERTI editos vix Surius e-
mendauit, tertium compendifecit, quem vt ab
vltimâ repeterem antiquitate, contuli eum
cum tribus manuſcriptis exemplaribus; quo- B
rum primum ex Carthuſia Colonienſi ſub-
miniſtrauit mihi R. P. Georgius Garneueldt,
in quo cum plurima deſiderentur, haudqua-
quam mirum eſt à diligentiſſimo hiſtoriarum
ſcriptore Laurentio Surio Carthuſiano in ſua C
editione, quædam alioquin vtilia, prætermiſſa,
quæ ego ex aliorum exemplarium fide reſti-
tui. Alterum exemplar manuſcriptum ex Bi-
bliotheca SS. Chryſanti & Dariæ ſubmiſit mi-
hi eruditiſſimus vir D. Hubertus à Caſtren
Decanus Monaſterij Eiffliæ. Cui conſonat &
tertium ex oppido Schvvelmenſi à R. D. Hil- D
debrando Buſæo mihi ſuppeditatum, quod
velut accuratiſſimum, plerumque attuli. Hæc
ad illuſtrandas notationum intelligentias præ-
fari debui. Vale Lector & fruere.

Digitized by Google

A

LIBRI TERTII.

Caput Primum.

De Hermanno milite in Glibach, quem à paralyſi B. Engelbertus ſanauit.

B MILES quidam Hermannus nomine, in pago Glibach duobus & eo amplius annis adeò fuit vexatus paralyſi, vt non niſi ſupinus in lecto dormire, neque aliter quàm aliena opera veſtire ſe poſſet. Aliquando ergo admonitus à fratre ſuo, vt ſancti martyris Engelberti meritis ſalutem donari ſibi peteret, ille reſpondit: Equidem deportandum me curaui Noueſium ad ſanctum Quirinum, Ruræmundam ad Dominam noſtram, & ad multorum aliorum ſanctorum limina, nec exauditus ſum, fortaſſis indignus exaudiri. Vrgente fratre, vt votum nuncuparet martyri, petijt ſe in aream efferri. Ibi iacens in terra, plena fide cum C lachrymis votum ſuſcepit, ſi meritis martyris ſanaretur, nudis pedibus, ſine lineis veſtibus ſepulchrum eius ſe aditurum. Poſtridie eodem loco ſimiliter orauit. Putant enim ſimplices laici efficacius eſſe votum, ſi fiat ſub dio, quàm ſub tecto. Tertio die cupiens idem facere votum, cùm abeſſent miniſtri, anxiè circumſpiciens, vidit ſcipionem apud lectum, & quod nunquam antea fecerat, induit ſe veſtibus ſuis, ſcipionique incumbens, venit ad aream, & iam tertiò humi proſtratus, repetit votum. Inde ſurgens, ſentit remiſſius in corpore: ſcipionem è manu ca- D dentem, à terra eleuat: redit lætus in ædes, atque inde ad templum properat. Vxor & liberi videntes eum, nullo ſuſtentante, ambulantem, replentur ſtupore & ecſtaſi, præ gaudio lachrymantur: accurrunt, vt eundem fulciant, ille reſpuit, dicens, à Domino ſuo Epiſcopo Engelberto ſe curatum. Venit ad Eccleſiam: coram altari proſtratus, gratias agit Deo & ſancto martyri Engelberto. Poſt preces, ob declarandum miraculum, circumit templum, atque inde domum redit. Vicini gratulabundi accurrunt & martyrem prædicant. Ille quinto die Coloniam venit, nudis pedibus adit martyris ſepulchrum, agit gratias, cuſtodi Eccleſiæ omnia ordine exponit.

Paralytic' votũ facit, & ſanatur.

Mos ſimplicium faciendi votum ſub dio.

Digitized by Google

Notatio ad Caput Primum.

A



§. Glibach.

Glimbach. GLibach ſeu Glimbach pagus eſt Ducibus Iuliæ ſubiectus vbi nobile iacet & vetus domicilium familiæ ab Horrich.

Horrich. zu Glimbach.

§. Putant ſimplices Laici.

B

Vota ſub dio. Emiſſiones votorum ſub dio vt efficaciora ſint in doctioribus & aſtutis, ſuperſtitionis argui poſſent, in ſimplicibus iudicandæ ſunt ex illo S. Matth. 6. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit.

§. Nudis pedibus.

C

Vota nudis pedibus. Viget etiãnum apud rudem plebeculam mos ille vouendi, Jch globe ohn Wullen vnd Barfüſſig.

§. Cuſtodi Eccleſiæ.

Goſvvinus Theſaurarius. Cuſtodem hunc Eccleſiæ nominat Goſvvinum hoc in capite manuſcripto, forſitan idem, quem auctor in præfat. lib. 3. venerabilem virum Eccleſiæ B. Petri hoc eſt Metropolitanæ, Canonicum vocat. D

Caput Secundum.

De puero contracto qui nuncupato voto ſanatus fuit.

IN cœnobio Heiſterbacenſi puer annorum quatuordecim, in domo hoſpitali fuit adeò contractus, vt ne ventrem quidem exonerare poſſet, niſi alienis pedibus deportatus. Eius pater, qui erat ex Conuerſis illius monaſterij, vbi audiuit de miraculis Epiſcopi, ait ad eum: Fili, cùm ſolus fueris, fac votum ſancto Engelberto. Obtemperat ille, reptat manibus

nibus

nibus & pedibus, donec eſſet ſub dio, ibique vouet martyri cereum ſuæ A ſtaturæ, itemque imaginem ceream. Eadem hora, vt in orantis fide appareret martyris meritum, puer cœpit eſſe meliuſculus, redit ad lectulum commodiùs, quàm indè exierat: ait patri, ſi adeſſent duo ſcipiones, videri ſibi ſe poſſe ingredi, iam beati Engelberti meritis adiutum. Parantur ſcipiones, puer graditur, mirantur omnes. Iam ante ductus fuerat à patre ſuo Noueſium ad ſanctum Quirinum, ſed ille hanc curationem in nouum martyrem reiecit. Poſteà venit puer Coloniam, inuiſit ſepulchrum martyris, obtulit quæ vouerat, poſt preces totus incolumis, ſcipionibus illic relictis, poſtridie ad nos reuerſus eſt pedibus ſuis. Puer contractus, nuncupato voto fit ſanus.

B Audiant hæc martyris obtrectatores, qui aiunt: Si videremus ciues noſtros, quos nouimus diu malè habuiſſe, ab illo curari, crederemus ei. Sed illi vel non ſunt digni curari ob fidei inopiam, vel eis non expedit vt curentur: aut certè qui ſic dicunt, digni non ſunt videre miracula martyris. Nec ipſe Dei filius omnes Iudææ morbidos curare voluit: imò *Matt.13.* ſcriptum eſt de illo, quòd quibuſdam locis non fecerit virtutes multas propter incredulitatem illorum. Porrò in edendis miraculis, & fides petentium, & ſanctorum merita requiruntur: quanquàm non rarò Deus etiam ingratis & indignis ſua præſtat beneficia.

C

Notatio ad Caput ſecundum.

§. Puer annorum quatuordecim.

PVERO iſti in manuſcriptis dicitur fuiſſe nomen Albertus.

§. Fili cum ſolus fueris.

D In manuſcripto ſic habetur. *Fili quando ſolus es in gramen domui contiguum quocunque modo venire ſatagas, ibique votum* S. ENGELBERTO *facias, fortè vt cæteris ſic & tibi ſuccurreret, obediens filius patri manibus genibuſq́; reptando venit in gramen, in quo orans imaginem ceream & ſua longitudinis candelam martyri vouit.*

§. Sed ille hanc curationem in nouum Martyrem reiecit.

Sancti ſe inuicē honorant.

In manuſcripto Cæſario ita legitur: *Sed noluit eum curare Martyr probatus* (QVIRINVS) *nouo Martyri noſtro* ENGELBERTO *gratiam curationis eius reſeruans: vt in ijs etiam impleri videatur, quod Apoſtolus de viatoribus dicit, honore inuicem præuenientes.*] hactenus mſc. A

S. Germanus & S. Martinus.

Simili olim modo S. Germanum Epiſcopum Antiſiodorenſem in miraculorum patratione S. Martino Turonenſi ceſſiſſe refert, *c.6. tractatus ſui de reuerſione B. Martini è Burgundia B. Odilo* Cluniacenſis. Videat pius Lector in Bibliotheca Patrum *c.7. & apud Surium* 11. *Nouemb.* B

§. Poſtea venit puer Coloniam.

Iſta mſc. ſic recenſet. *Poſtea idem puer, ſicut omnes teſtes eius ſumus, cum quibuſdam Monachis Noſtris Coloniam nauigio veniens, ſepulchrum Martyris adijt, quæ vouerat obtulit, vbi poſt orationem plene curatus, baculis ſuper tumbam eius poſitis ſequenti die pedes ad nos redijt.*

C

§. Digni non ſunt videre miracula Martyris.

In manuſcripto adduntur hæc verba *ex cap.13. Matth.* Generatio praua & adultera ſignum quærit.

Caput Tertium.

De muliere, quæ ex gutture grauiſſimè laborabat curata. D

Nota miraculum.

MVLIER quædam prope Coloniam, periculoſe laborans ex gutture, venit ad martyris memoriam cum amicis: petijt ſubuculam eius in aquam intingi, ſperans, ſi indè biberet, ſe mox ſanatum iri. Bibit difficulter admodum, redit domum, poſt horas quatuor ad ſepulchrum reuertitur, gratias agit Chriſto & Sancto Engelberto. Tantam ei moleſtiam morbus ille attulerat, vt quinque diebus nec loqui, nec guſtare quicquam potuerit.

Notatio

Digitized by Google

A Notatio ad Caput Tertium.

§. Prope Coloniam.

MAnuſcrip. dicit Mulierem hanc manſiſſe, id eſt, habitaſſe iuxta piſcinam, quæ eſt extra muros ciuitatis. Fuit enim piſcinæ Monaſterium zum Weier, ante portam ciuitatis Colonienſis, quæ etiamnum idem inde nomẽ retinet die Weyerpfort. Monaſterium illud vna cum eo, quod ad SS. B Martyres zu Mechtern corruptè nomen habuit, tempore obſidionis Noueſienſis anno 1474. dirutum eſt. Piſcina verò deinceps cum nobili Parthenone S. Cæciliæ coaluit, ipſæ ad SS. Martyres ſanctimoniales translatæ ſunt Coloniam in ſacellum S. Apri, cuius poſſeſſione illis Tertiariæ, prout appellantur, S. Franciſci, tranſcripto ſibi Diui Bonifacij in ſancti Seuerini parœcia ſacrario, ceſſerunt.

Monaſterium zum Weier.

Monaſteriū S. Apri.

C

Caput Quartum.

De Milite quodam à Tertianâ liberato.

MILES quidam ceream imaginem obtulit ad martyris ſepulchrum cū his verbis: Tam tu ſis benedictus, D ſancte Epiſcope Engelberte, quàm ego verè tertiana febre liberatus ſum à Domino.



Caput Quintum.

De Ioanne Abbate S. Trudonis à quartanâ liberato.

Matth.5. Abbas à quartana liberatur.

EODEM tempore Ioannes Abbas S. Trudonis, quartana diu & grauiter conflictatus, audit miracula ENGELberti, laudat Deum mirabilem in gloria eius: moxque in mentem ei venit, fuiſſe hominem PACIFICVM & miſericordẽ: porrò beatos eſſe PACIFICOS & miſericordes. Inuocat ergò Deum, orat vt per eius merita ſibi opituletur: & confeſtim ſe lætatur in ſeipſo experiri, quanti ſit apud Deum meriti beatus ENGELBERTVS, ſanum ſe ſentiens. A

Notatio ad Caput Quintum.

Ioannes Sanctẽſis.

Sancti oppidum.

B

DE Abbate Ioanne Sanctenſi, qui nomen ſuum eſt mutuatus ab vrbe Sanctenſi, in cuius Eccleſiæ introitu legitur: AD SANCTOS MARTYRES, vnde vrbs Sanctenſis nomen teſte Pigio accepit: Cæſarius lib. 30. dialog. c. 21. 6. dialog. c. 3. lib. 7. dial. cap. 24. & lib. 1. vitæ S. ENGELBERTI cap. 2. & 7. meminit & Petrus Beeck in ſuo Aquiſgrano c. 2. Notationem de ipſo huc reieci. Fuit vir eruditus, paſſim enim magiſter audijt. Idem ille anno 1222. ex Decano B. M. V. Aquiſgranenſis in Abbatem S. Trudonis diœceſis Leodienſis poſtulatus eſt, & per Legatum ſedis Apoſtolicæ creatus. Eodem ipſe anno Legati Apoſtolici Epiſcopi Portuenſis Cardinalis S Rufinæ iuſſu monaſteriorum Stabulaus, & Malmundariẽſis tum capita, tum ſingula membra viſitauit. Quin & in Prælatorum Tuitienſium Cathalogo decimus nonus Heribertinus Præſes numeratur Brunonem inter & Henricum Abbates. Vnde duobus præfecto monaſterijs à dicto Legato conceſſa eſt legis



C

D

A legis & canonum vacatio ſeu diſpenſatio quam S. Trudonis exhibent tabularia: *Dilecto in Chriſto Ioanni Abbati S. Trudonis ſalutem in Chriſto Ieſu. Licet ſalubriter in ſacris Canonibus ſit ſtatutum, vt ſingulis perſonis ſingula officia committantur. frequenter tamen Perſonarum conſideratis & locorum qualitatibus ac circumſtantijs, plures Eccleſiæ conceduntur vni perſonæ de gratia ſpeciali: Hinc eſt quod cum Abbatiam Tuitienſem S. Heriberti tibi commiſerimus, ne monaſterium S. Trudonis ex Noſtra commiſſione iacturam in ſpiritualibus, vel temporalibus patiatur tibi legationis qua fungimur au-* B *ctoritate indulgemus, vt Abbas Tuitienſis exiſtens S. Trudonis remaneas, vt vtrumque monaſterium & eorum perſonas auctoritate præſentis indulgentiæ, tanquam proprius Abbas regas & plenam curam eorum habeas in temporalibus & ſpiritualibus miniſtrandis.* Diſpenſatio vetus de duabus dignitatib.

Hoc illi in vita S. Geluci lib. 1. c. 10. elogium datur: *Vir Reuerendiſſimus & magnæ in Chriſti Eccleſia gloriæ Magiſter Ioannes Sanctenſis fidelis verbi crucis diſpenſator & modernæ expeditionis* C *Hieroſolymitanæ ſtudioſus coadiutor:*] Vnde colligas quam illuſtre ſit Ioannis Abbatis de iam enarrato miraculo ac virtute B. ENGELBERTI teſtimonium. Obijt ipſe Abbas anno 1228. decimo Kalend. Octob.

Caput Sextum.

De Paralytica reſtituta.

D MVLIER diu paralytica, eius nomen appellans, curata eſt.

Notatio ad Caput Sextum.

MAnuſcriptus addit: *In recordationem miraculi, quibus nitebatur baculos obtulit.* Reliqua Surianæ editioni conſonant.

Caput

Digitized by Google

Caput Septimum. A

De ſcholari contracto qui ad ſepulchrum Martyris reualuit.

CIvis Confluentinus puerum ſcholaſticum habuit adeò contractum, vt dimidio anno pedem in terram deponere non poſſet. Iuſſit ergò eum duci Coloniam, & plena fide martyris ſepulchro imponi. Fit ita:& ecce mox laxantur nerui, puer à monumento ſe ſubmittit in pedes, atque ad hoſpitium ſuum gratulabundus abſcedit.

Notatio ad Caput Septimum. B

Theodericus von der Arcken.

MAnuſcript. ait, ciui huic Confluentino nomen fuiſſe Roricum, cognomen von der Arcken; Filium Rorici ægrum, vocatum Theodericum.

Numerus Capitulorum mutatur.

Hoc ſeptimum caput editio Suriana cum præcedenti miraculo de paralytica reſtituta continuat, ſed manuſcriptus ab eo diuidit, ideoque deinceps etiam numerum capitum C mutandum duxi.

Caput Octauum.

De obtrectatore Martyris punito, iterumque curato.

Punitur contumelioſus martyris obtrectator.

AVRIFABER quidam Sibergenſis adeò noluit fidem adhibere miraculis martyris, vt quoties eius audiret prædicari ſanctitatem, vel irrideret, vel contradiceret. Et quinam, inquit, vel dici, vel eſſe poteſt ſanctus, cuius iuſſu multæ inflammatæ ædes, multi ſpoliati ſunt, & quem multorum malorum conſtat fuiſſe authorem? Sed Deus marty- D ris iniurias diutiùs fere non ſuſtinens, blaſphemum hominem ſubitò tanta vi morbi oppreſſit, vt ſe quamprimùm crederet è vita abiturum. In ſe igitur reuerſus, veretur ea cauſa ſe percuſſum, quòd martyri detraxiſſet. Iubet ergo Coloniam ſe adduci, venit aliorum manibus ad ſepulchrum martyris, fatetur illi culpam ſuam, inter cætera crebrò hæc repetit: Domine, per merita tua & ſanctum martyrium tuum, adiuua me miſerum. Interim dicit ad circumſtantes: Ecquis me aqua benedicta adſperſit? Reſpondent omnes: Nemo noſtrum te adſperſit. Ille repetit:

Rurſus ſanitati reſtituitur.

Digitized by Google

A petit: Imò verò adſperſit me aliquis. Rurſum illis negantibus: Sinite me, inquit, abire. Dei enim benignitate & meritis Engelberti martyris ecce ſanus ſum. Surgit eadem hora, cunctis mirantibus: quieſcit paulliſper in ædibus templo vicinis: inde domum proficiſcitur, & ſenſim plenè reſtituitur.

Notatio ad Caput Octauum.

NOmen huic calumniatori punito, & ſanitati reſtituto Arnoldus fuit, vt in manuſcrip. eſt videre.
B

Caput Nonum.

De Cubiculario Comitiſſæ Geldrienſis contracto ſanatoque.

CVBICVLARIVS Geldrenſis Comitiſſæ, non niſi ſcipionibus fultus ingredi potuit. Audiens Coloniæ multa edi miracula, eo ſe confert, & aliquot continuis diebus martyris Engelberti ſepulchrum inuiſens, atque eius precibus ſanari ſe petens, octauo die curatur, relictiſque illic ſcipionibus, lætus domum redit. Cõtractus curatur.
C

Notatio ad Caput Nonum.

5. Geldrenſis Comitis.

DE Geldriæ Comitibus ſequenti capite accuratiùs quædam tractabo, hîc aliquot tantùm enarrabo reſcripta Cæſarea, contra Geldriæ Comitem S. ENGELBERTI amiti- Fridericus Siculus Imperator.
D num data. Nam Fridericus Siculus ſibi oblatum à Principibus Imperij honorem oſtenſurus eſſe perquam acceptum, quædam præſente S. ENGELBERTO edidit diplomata, in quibus Fiſco & Aduocatis immoderato ſuo exceſſu, ac nouis omnino excitandis telonijs interdixit, eaque occaſione Gerhardum iuniorem Geldriæ Comitem iuſſit telonium Arnheimenſe abrogare, mandatâ SANCTO ENGELBERTO

 execu-

Digitized by Google

executione, ſeu, vt loquuntur, datis illi executorialibus abrogationis. Diplomata autem ita ſe habent. A

DIPLOMA AC PRIVILEGIVM PRIMVM FRIDERICI SECVNDI PRO Principibus Eccleſiaſticis.

Priuilegiũ Friderici ſecundi pro Principibus Eccleſiaſticis.



IN Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis Fridericus ſecundus, diuina fauente Clementia Romanorũm Rex ſemper Auguſtus, & Rex Siciliæ. Digna recolentes animaduerſione quanta efficacia & fide dilecti fideles Noſtri Principes Eccleſiaſtici Nobis hactenus exſtiterint ad culmen Imperij nos promouendo, promotos in Chriſto firmando, & demum filium Noſtrum Henricum in Regem ſibi & Dominum beneuolè ac concorditer eligendo, cenſuimus eos, per quos promoti ſumus, ſemper promouendos, & per quos firmati ſumus vna cum ipſorum Eccleſiis ſemper fore noſtra defenſione contra noxia quæque firmandos. Igitur quia in eorum grauamina quædam conſuetudines, & vt verius dicamus, abuſiones, ex longa perturbatione imperij, quæ per gratiam Dei nunc quieuit & quieſcit, inoleuerant in nouis telonijs, & monetis, quæ ſe inuicem ex ſimilitudinibus imaginum deſtruere conſueuerant. In guerris Aduocatorum & aliis malis, quorum non eſt numerus, ſtatutis quibuſdam, eiſdem abuſionibus obuiauimus.

Henricus Rex Rom.

B C D

I. Primo promittentes deinceps quod nunquam in morte cuiuſcunque Principis Eccleſiaſtici reliquias ſuas Fiſco vendicabimus; Inhibentes etiam, ne laicus quiſquam aliquo prætextu ſibi eas vendicet, ſed cedant ſucceſſori, ſi anteceſſor inteſtatus deceſſerit, cuius teſtamentum ſi quid inde fecerit volumus eſſe ratum. Si quis verò contra hanc conſtitutionem reliquias ſibi vendicare præſumpſerit, proſcriptus & exlex habea-

Spolia prohibentur.

habeatur, & feudo ſine beneficio, ſi quod habeat, permaneat deſti-
A tutus.

Item noua Telonia & nouas monetas in ipſorum territorijs ſiue iu- 2.
riſdictionibus eis inconſultis, ſeu nolentibus non ſtatuemus de cætero, Telonia &
ſed antiqua telonia & iura monetarum eorum Eccleſiis conceſſa in- nouæ mo-
conuulſa & firma conſeruabimus, & tuebimur, nec ipſi ea infringe- netæ.
mus, nec ab alijs lædi permittemus modis aliquibus, vtpote monetæ
turbari & vilificari ſolent ſimilitudinibus imaginum, quod penitus
prohibemus.

Item homines quocunque genere ſeruitutis ipſis attinentes qua- 3.
B cunque cauſa ſe ab eorum obſequijs alienarunt, in noſtris ciuitatibus Serui fugi-
non recipiemus, in eorum præiudicium, & idem ab ipſis inter ſe, eiſque tiui nõ re-
à Laicis omnibus vniuerſaliter volumus obſeruari. cipiendi.

Item ſtatuimus ne quis Eccleſiam aliquam in bonis ſuis damnificet 4.
occaſione Aduocati eorundem bonorum, ſed ſi damnificauerit, damnũ Ne quis
in duplo reſtituet, & centum marcas argenti cameræ noſtræ ſoluet. Eccleſiæ

Item ſi aliquis eorum Vaſallum ſuum qui forte eum offendit iure damnificet
feodali conuenerit, & ſic feodũ euicerit illũ ſuis vſibus tuebimur, & ſi 5.
ipſe feodum de bona & liberali ſua voluntate Nobis conferre volue- De feudis.
C rit, recipiemus amore vel odio non obſtante. Quocunque autem modo
ſiue etiam ex morte infeodati, Principi Eccleſiaſtico feodum aliquod
vacare contigerit, illud auctoritate propria, immo violentia nullatenus
inuademus, niſi de bona voluntate liberalique conceſſione ſua potue-
rimus obtinere, ſed cum effectu ſuis vſibus ſtudebimus defenſare.

Item ſicut iuſtum eſt excommunicatos eorum, dum tamen ab ipſis 6.
viua voce vel per literas eorum vel per honeſtos nuncios fide dignos De excom-
Nobis denunciati fuerint, vitabimus, & niſi prius abſoluãtur, non con- municatis.
cedemus eis perſonam ſtandi in iudicio. Sic diſtinguẽtes quod excom-
D municatio non eximat eos à reſpondendo impetentibus, ſed ſine ad-
uocatis, perimat autem ſi eis ius & poteſtatẽ ferendi ſententias & teſti-
monia & alios impetẽdi. Et quia gladius materialis cõſtitutus eſt in ſub-
ſidiũ gladij ſpiritualis, excõmunicationũ, Si excõmunicatos in ea vltra
ſex ſeptimanas perſtitiſſe prædictorum modorum aliquo nobis conſti-
terit, noſtra proſcriptio ſubſequatur, non reuocanda, niſi prius excom-
municatio reuocetur. Sic vtique alijſque modis omnibus iuſto videli-
cet & efficaci iudicio, ipſis prodeſſe atque præeſſe firmiter compromi-
ſimus, Et ipſi vice verſa fide data promiſerunt, quod contra omnem ho-

 minem

Digitized by Google

minem qui tali noſtro iudicio ipſis exhibendo violenter reſtiterit, nobis pro viribus ſuis efficaciter aſſiſtent. A

7. De nouo opere. Item ſtatuimus vt nulla ædificia, caſtra videlicet, ſeu ciuitates in fundis Eccleſiarum, vel occaſione aduocatiæ, vel alio quoquo prætextu conſtruantur, & ſi quæ forte ſint conſtructa, contra voluntatem eorum, quibus fundi attinent, diruantur Regia poteſtate.

8. Officialiũ Cæſaris iuriſdictio reſtringitur. Item inhibemus ad imitationem Aui noſtri felicis memoriæ Imperatoris Friderici, ne quis officialium noſtrorum in ciuitatibus eorundem Principum iuriſdictionem aliquam ſiue in teloniis ſiue in monetis ſeu alijs officijs quibuſcunque ſibi vendicet, niſi per octo dies ante curiam noſtram ibidem publice indictam & per octo dies poſt eam finitam: Nec etiam per eoſdem dies in aliquo excedere præſumant iuriſdictionem Principis & conſuetudines ciuitatis. B Quotieſcunque autem ad aliquam ciuitatem eorum acceſſerimus, ſine nomine publicæ curiæ, nihil in ea iuris habeant, ſed Principes & Dominus eius in ea plena gaudeat poteſtate. Sane quanto fidem ampliorem prædictorum Principum circa nos intelleximus, tanto excellentius eorum profectibus ſemper intendemus proſpicere, & quoniam acta hominum obliuio inimica memoriæ per longam temporum euolutionem ſepelire C

Hoc priuilegium ſit perpetuũ. ſolet, diligentia vigilantiori adhibita hæc Noſtræ gratiæ beneficia Eccleſijs impenſa perpetuari volumus: Statuentes vt hæredes Noſtri & ſucceſſores in Imperio ea rata conſeruent, & exequantur, & faciant in ſubſidium Eccleſiarum à Laicis vniuerſaliter obſeruari. Et vt futuris innoteſcant, & à præſentium non excidant memoria ſiue notitia, ea fecimus huic paginę annotari & paginam ſubnotatione nominum eorum, qui interfuerunt Principum videlicet, & ſigilli noſtri muniinine inſigniri.

Teſtes proceres. Teſtes hi ſunt Siſridus Moguntinenſis Archiepiſcopus, Theodericus Treuirenſis Archiepiſcopus, ENGELBERTVS Colonienſis Archiepiſcopus, Albertus Magdeburgenſis Archiepiſcopus, Hugo Leodienſis Epiſcopus, Otto Traiectenſis Epiſcopus, ENGELbertus Bambergenſis Epiſcopus, Conradus Ratisbonenſis Epiſcopus, Hertvvicus Egesdedienſis Epiſcopus, Theodericus Monaſterienſis Epiſcopus, Henricus Wormenſis Epiſcopus, Engelhardus Nevvenburgenſis Epiſcopus, Henricus Baſilienſis Epiſcopus, & alij quam plures. D Signum Domini Friderici ſecundi Romanorum Regis inuictiſſimi & Regis Siciliæ, Ego Conradus Metenſis & Spirenſis Epiſcopus Imperialis aulæ Cancellarius vice Domini Siſridi Moguntinenſis Sedis Archiepiſcopi & to-

Digitized by Google

& totius Germaniæ Archicancellarij recognoui. Acta fuerunt hæc 1220.
A Anno Dominicæ incarnationis M. CC. XX. indictione nona regnante D. Friderico ſecundo Rom. Rege & Siciliæ glorioſiſſimo, anno regni eius in Germania VIII. Sicilia vero XXIV. datum apud Franckfort 6. Kalend. Maij.

Diploma II. ſingulare contra Geldriæ Comitem.

FRIDERICVS Dei Gratia Rom. Imperator ſemper Auguſtus & Rex Siciliæ vniuerſis præſentes literas inſpecturis fidelibus ſuis gratiam ſuam & omne bonum. Quia cum apud Franckfort in curia ſolemniter indicta iudicio præſideremus, per Principes qui ibidem aderant ta- Comes
B lis data fuit ſententia, & ab ijſdem approbata, quod nullam auctorita- Geldriæ.
tem ſiue Warandiam telonij in damnum vel præiudicium alicuius noſtra præſtare Serenitas potuiſſet. Quare cum de Comite Geldrenſ. ſuper telonio, quod ſe à Nobis aſſeruit tenere, clamor conquerentium non modicus aures Excellentiæ Noſtræ pulſauerit, ſub obtentu gratiæ Noſtræ eidem Comiti dedimus in mandatis ac penitus prohi- Lobedde.
buimus, quod nullum telonium apud Arnheim vel Oſterbecke, ſeu Lobedde, vel in quocunque loco ſuper Rhenum deinceps acciperet vel haberet, non obſtante aliqua warandia, Si quam ſe dixit habere,
C nec aliquibus literis obuiantibus à Nobis vel prædeceſſoribus Noſtris impetratis, ſuper his litteras apertas vniuerſis eis inſpicientibus deſtinantes: verum quia idem Comes in his mandato & ſcripto noſtro temere contraire præſumens, poſtmodum teloneum ſibi prohibitum non ſolum extorquere, immo etiam quod grauius eſt in diſpendium Epiſcopi Traiectenſis & Eccleſiæ ſuæ homines ſuos de Dauentria & Sal- Dauentria.
landia nouis teloneorum exactionibus apud Lobbeke præſumpſit Sallandia.
aggrauare: Nolentes igitur vt per violentiam Comitis præfati Epiſcopo iam dicto & Eccleſiæ ipſius occaſione præmiſſi telonei aliquod
D præiudicium fiat vlterius; litteras quas ſuper inhibitione eiuſdem thelonij indulſimus confirmantes, innouamus ac iteratò Imperiali auctoritate Warandiam telonei apud loca memorata & in alijs locis ſuper Rhenum ſæpedicto Comiti contradicimus, & ne telonium deinceps accipiant penitus inhibemus. Si verò idem Comes (quod non credimus) huic noſtræ contradictioni ac inhibitioni contrarius exſtiterit, ipſum etiam indignationem Noſtri culminis incurriſſe, & à gratia Maieſtatis noſtræ excluſum penitus cognoſcatis. Actum apud Prechmam 2. No. Ianuarij xi. indictione.

Mandatum Friderici ſecundi contra Geldriæ Comitem.

A

FRIDERICVS Dei Gratia Romanorum Imperator ſemper Auguſtus & Rex Siciliæ fideli ſuo N. Comiti Geldren Gratiam ſuam & omne bonum. Intelleximus quod tu poſt inhibitionem mandati noſtri apud Francofordiam in ſolemni curia ſententialiter factam, venerabilem Traiectenſem Epiſcopum dilectum conſanguineum & Principem noſtrum & Eccleſiam ipſius indebitis exactionibus telonei apud Lobbede & alijs grauaminibus multipliciter aggrauas & moleſtas, immo quod grauius eſt ab hominibus caſtri ſui Deuenter, & terræ ſuæ Satlandiæ de nouo teloneum extorques, in ipſius & Eccleſiæ ſuæ B præiudicium & grauamen. Cum igitur ex officio commiſſi Nobis regiminis, Eccleſiarum iura defendere teneamur ac conſeruare, fidelitati tuæ ſub obtentu gratiæ noſtræ firmiter præcipiendo mandamus, quatenus ab huiuſmodi exactionibus thelonei & alijs grauaminibus, quæ eidem Epiſcopo & Eccleſiæ ſuæ hactenus irrogaſti & adhuc inferre non formidas, omnino deſiſtas, teloneum & maxime ad grauamen Epiſcopi & hominum terræ ſuæ per te de nouo inſtitutum penitus abolendo, indubitanter ſciturus: quod ſi in huiuſmodi mandati Noſtri executione iterato tibi facti,.......tenorem literarum, quas ſuper C his omnibus eas inſpicientibus de nouo direximus, negligentem te geſſeris, non ſolum Maieſtatem Noſtram offendiſſe; ſed à gratia Noſtra te ſcias penitus alienum. Datum apud Prechmam.

Friderici ſecundi ad S. Engelbertum executoriales contra comitem Geldriæ.

FRIDERICVS ſecundus Dei Gratia Romanorum Rex ſemper Auguſtus & Rex Siciliæ fideli & dilecto Principi ſuo ENGELberto ſanctæ Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopo gratiam ſuam & omne bonũ. D Nobis apud Franckenforde in curia ſolemniter indicta iudicio præſidentibus talis data eſt ſententia & à Principibus approbata, quod nullã auctoritatem theolonei ſiue warandiam in damnum vel præiudicium alicuius præſtare poſſimus. Cum igitur ſuper telonio quod Nobilis vir Comes Geldrenſ. ſe aſſerit tenere à Nobis, querimoniam nõ modicam audiuerimus, Regia Maieſtate tibi mandamus, quatenus auctoritate Noſtra & ſub obtẽtu gratiæ Noſtræ eidẽ Comiti firmiter præcipias, vt nullum theloneum ab Arnhem vel Oſterbecke ſeu Lobbede vel in quo-

quocunque loco ſuper Rhenum deinceps accipiat, non obſtante ali-
A qua warandia, ſi quam ſe dicit habere, nec literis aliquibus obuianti-
bus à Nobis vel ſucceſſoribus Noſtris impetratis. Datum apud Franck-
forde in curia noſtra ſolemniter indicta 2. Kal. Maij.

Hactenus diplomata & executoriales. Lubet hic quoq; ipſo-
rum Geldriæ Comitum proſapiam ſubijcere, vt quæ in ſe-
quenti Capite traduntur, faciliùs intelligantur.

Stemma Geldricum & Zutphanienſe.

B





C

D

Gerhardus (*manuſcrip Gerlacus*) fundator Eccleſiæ Walſé-
bergenſis & ſecundum aliquos fundator monaſterij
Beravv inter Fuldam & Veſaram.

1. Hadevvigâ vel Hedvvi-
gis Florentij Craſſi Hollã-
diæ comitis filia.

✲ + ✲
VXO-
RES.

Secunda Ermgar-
da Namur-
cenſis.

Gerlacus Ottoni à
Naſſavv ex ſecũda
coniuge Sophia
Wichmãni Comi-
tis Zutphaniæ fi-
lia natus: cœlebs
obijt.

Digitized by Google

Henricus ex Hedvvigę Fundator Bethlemij prope Dotecheim monaſterij ord. S. Auguſtini, vxor Seinata filia Godefridi Ducis Brabantię.

Arnoldus Coloniēſis Archiepiſcop. vt aliqui volūt.

Salome nupta Hērico Comiti Oldēburgico.

Albertus vel Albero ex Ermgarde, Epiſcopus Leodienſis; alij volūt Gerhardi fratrē atq; Ottonis filiū. A

Gerhardus II. Schriuero & mſcr. fundator, aliis auctor Waſſenbergenſis Collegij: Prolem neque ex vxore. I. Margarita comite Spanheimenſi, neq; ex altera Ida Bolonienſi comite ſuſcepit.

Otto Secundus cum Henrico Geldrenſi Comite ſepultus in veteri campo Ciſtercienſ. Huic ex Richarda Iuliacenſi ſuſcepti.

Maria (alijs Catharina) nupta Comiti de Loen.

Agnes vxor Hērici Comitis de Loen.

Margarita nupta Engelberto Comiti de Monte, mater Sācti ENGELBERTI Archiepiſcopi Colon. B

B. Henricus II. cui deſponſa Adelheidis F. Theodori VIII. Hollandiæ Comitis, ſed obijt Virgo.

Gerhardus III. cōtra quē, amitinū licet ſuū, B. ENGELBERTVS executoriales Cæſareas pro libertate Eccleſiæ Vltraiectinæ ſuſcepit.

VXORES: Prima Margarita filia Roberti Naſſōviæ comitis, cū qua fundauit Monaſterium Ruremundanum. Secunda Sophia Brabāta.

N. Filiol⁹ pulcherrimus ex difficili partu fœliciter editus ad inuocationem S. ENGELBERTI. *Cæſar. hoc lib. 3.*

Otto electus Epiſcopus Vltraiectinus.

Adelheidis Gulielmo Hollādiæ comiti nupta.

Margarita quæ nupſit Adolpho Marcano Comiti. C

Otto III. claudus vulgo mit dem Pferd fueß. Vxores habuit; primam Margaritam Theodor. Cliuenſis (*vel vt vult Reuſnerus,* Iuliacenſis) filiam fundatricem noui Monaſterij ſeu Nienkloſter ex qua non excitauit liberos, ſecundam verò Phi-

Henricus Epiſcopus Leodienſis familiæ Geldricæ labes, à S. ENGELBERTO Abbas Stabulenſis conſecratus fuerat, & ſtudio Pontificis ad Epiſcopatum Leodienſem promotus: verum vtrique dignitati inutilem ſe reddidit. Nā quos ſuſcitauerat ſpurios (quorum teſte Placentio 20. erant, vel ſecundum alios 65.) Eccleſiæ bonis ditatos dotatoſque ad altiora prouehere conabatur. Quibus exceſſibus motus Gregorius X. ſummus Pontifex grauiſſima Epiſtola correptum Epiſcopū ad ſaniorem mētem reducere conatus eſt, ſed parum proficiens eundem ad concilium D

A Philippam Simpolini, id eſt, S. Pauli Comitis filiam, ex qua

cilium Lugdunenſe vniuerſale citauit: qui malè ſibi conſcius non comparuit, ſed remiſſo annulo, Epiſcopatu ceſſit Anno 1274.

Reinaldus I. Bellicoſus, prima vxor Irmgardis (*alijs VValburgis*) Filia ducis Limburgenſis, ſine liberis. Altera Margarita filia Guidonis Comitis B Petræ Dominæ noſtræ, vulgo Dampierre, ex hac

Henricus qui in prima ætate adhuc puer obijt.

Gerhardus itidem in prima ætate mortuus.

Irmgarda ex qua nupta Theoderico VII. Cliuiæ Comiti, progeniti ſunt duo Theoderici, quorum vnus Louo dictus comitatũ Hulckradianum, id eſt, Dick, Linn, Wilich, Viſchel, Oſteradt, Lanck, Burich, Herdt, Niel, poſſedit.] *ita mſcr. ſed de Hulckradt vide infra cap. 24.*

Margarita nupta Theoderico Decimo Cliuiæ Comiti.

Guido & Philippus in ætate iuuenili defuncti.

C

Iſabella nupta Friderico Auſtriaco Pulchro, ſed deſerta, cũ Philippa ſorore ſua ad S. Claram Coloniæ Deo caſtitatem nuncupauit. illi loco vtraque præfuit, atque eum bonis locupletauit. Vt habent illius monaſterij Archiua.

Reinaldus II. Rufus (alijs Niger) Fundator Carthuſianorum Arnhemij, (quo etiam tranſtulit ex Tiela Collegium Canonicorum S. Walburgis) Carmelitarum Geldriæ, & Dauentriæ ac Haderwvici Franciſcanorum. Primus Dux Geldriæ. hic ex Sophia Florentij Mechlinienſis Baronis filia meras excitauit filias & ex Eleonora Eduardi Angliæ Regis nata, ſecunda vxore, filios duos, prout in cõtinuato ſchemate oſtẽditur.

EX SOPHIA I. VXORE.

D Maria nupta Guilielmo Quarto Cliuiæ & mox Geldriæ Duci.

Iſabella Abbatiſſa Noui Monaſterij.

Mechtildis I. alijs Margarita, quam immatura mors extinxit.

Mechtildis II. nupta Ioãni Cliuẽſi, deinde Godefrido Loſſẽſi demũ Ioanni à Bloeſs Comitib. ſucceſſiue.

EX ELEONORA II. VXORE.

Reinaldus III. cognomento pinguis ex cõiuge ſua Maria Brabãtina (*alijs Burgũdica*) Ioãnis III. Ducis filia nullas reliquit proles.

Eduard', Catharina Alberti Bauariæ Ducis & Hollãdiæ Comitis filia, Vxor & Virgo. Nã è nuptijs euocatus Eduard', vt Wilhelmo affini ſuccurreret cæſo, à prælio victor ab Hermanno Leeſs clam glande traiectus interijt.

Inter hos duos fratres perpetuæ inimicitiæ fuerũt, bella nõ liberos ſuſcitarũt.

Gulielmus II. Iuliæ Dux & IV. Dux Geldriæ, cui⁹ inueſtiturã ab Imperatore obtinuit, ex coniuge ſua Catharina, Auũculi ſui relicta vidua, nõ excitauit proles.	Reinoldus IV. Dux III. Iuliaci & V. Dux Geldriæ cũ Maria Arduennẽſi, ſiue Arthois & Arſchotti comitis filia, ſine liberis obijt.	Ioanna vxor (aliquibus mſcr. rapta) Ioannis decimi tertij Dynaſtæ Arckelij cui liberi	
		Gulielmus qui interfectus anno 1417.	Maria (alijs Margarita) nupta Ioanni Egmondæ Comiti è qua filius.
			Arnoldus comes Egmondanus Sextus Dux Geldriæ.

A

Geldriæ inſignia olim erãt 3. flores meſpili; quibus ſucceſſit Naſſouiorum leo ex argẽtõ in clypeo: (quem campũ vulgo vocant) cæruleo, Rupertus tamen Palatinus ſenior dedit Adolpho & Ioanni comitibus leonem aureum.

B

ARnoldi ſexti Geldriæ Ducis poſteros, qui ditiones Sicambrorum tenuerunt vſque ad Carolum Ducem, latius deducere ſuperſedeo, cum D. Miræus libro ſecundo Donationum Belgicarum cap. 136. eos afferat. Ipſam etiã Dynaſtarum Geldrorum originem, ſuo fortè tempore tradam in B. Adelheide, vbi & de Nobiliſſimo Vilicenſi Collegio agam. Interim figmentũ puto de bellua Geldre, Geldre, inclamante; quam Wichardus de Ponte interemerit, eoque facinore populi ſibi illius Imperiũ acquiſiuerit. Si tamẽ veterum ænigmata aliquid myſterij cenſentur inuoluere; interpretabor à Wichardo populum ereptum ab auara alicuius & ferina tyrannide ac dominatu, qui ſubditos vt emungeret, Geldre, Geldre, id eſt, nummos, nummos, imperioſis ſuis vocibus extorquere fuerat conatus.

C

Geldrica Bellua quid?

D

Caput Decimum.

Quo recenſetur Comitiſſa Geldriæ in partus mortisque periculus ſeruata.

GELDRIÆ Comitiſſa tanta pariendi difficultate quandoque laborauit, vt vita eius propemodum deſperaretur. Accitus confeſſarius eius Abbas Campenſis, à Duce Brabantiæ Henrico, qui erat Comitiſſæ

pater

A pater, atque à marito eius Gerardo Comite, introductus eſt ad eam, prędoloris acerbitate miſerè eiulantem. Illa, viſo Abbate, perinde ac ſi moritura ſit, commendat ſe eius precibus, orans vt fratres omnes iubeat pro ſe orate. Lachrymantur omnes, qui aderant. Interim Comes ſic ait ad eam: Noſti chariſſima, quantum nos amarit cognatus & Dominus meus Epiſcopus ENGELBERTUS. Inuoca ergò illum in hac ſumma calamitate: ſpero non minùs illum tibi, quàm cæteris, ſubuenturum. Deinde Abbas cum Duce & Comite egreditur: porrò Comitiſſa orat martyrem, vt ſibi opituletur. Orat Chriſtum, vt propter ſanguinem quē pro iuſtitia fudit ENGELbertus, à tantis doloribus ſe liberet. Vix in caſtrum illi redierant, cùm ecce puella curſitat poſt eos, lætiſſimumque B nuncium Comiti afferens: Domine, inquit, Domina mea peperit tibi elegantiſſimum filium. Tum verò omnes laudant & prædicant Deum in martyre ſuo Engelberto. At Comitiſſa non immemor beneficij, mox reualuit, Coloniam venit, ſepulchrum martyris viſitauit, argenteamque imaginem ad illud obtulit.

Illuſtre miraculum in Comitiſſa Geldriæ.

NB. Argētea Imago S. ENGELBERTI.

Notatio ad Caput Decimum.

C COmitiſſam Geldriæ hoc capite à Sancto noſtro ſeruatam Hiſtorici Sophiam appellant. Fuit ea Henrico Brabantiæ Duci illius nominis primo nata ex Mechtilde Matthæi Bolonienſis Comitis filia, Gerardo III. Geldriæ & Zutphaniæ Comiti ſecundis nuptijs iuncta. Gerardus enim priorem duxerat vxorem Margaritam, Ruperti Naſſouiæ Comitis, (qui in Syria fortiter pieque mortuus eſt) D filiam, ex qua Ottonem tertium cognomine Claudum, & Henricum Leodienſium aliquando Antiſtitem genuit. Quo tempore Margarita hæc obierit & Gerardus viduus Sophiā duxerit, non reperi. Hoc conſtat Margaritam fuiſſe adhuc ſuperſtitem anno 1218. quo Gerardus cum illa inſignem Ruremundæ parthenonem ord. Ciſtercienſis condidit atque dotauit. Quin eadē videtur anno 1224. Kal. Iulii fatis necdū ceſſiſſe, quod diploma inſtituti monaſterij (præſentibus viro

Ropertus Naſſouius in terra S. mortuus.

Vide Miræū in notitia Eccl. Belgij pag. 556.

Digitized by Google

& diplomata Belgica p.376. Item Lilia Ciſtercien. Henriquetij.

Nobili Henrico de Monte, Waltero de Eile, Gerhardo & Henrico de Barſdunck fratribus, Gerardo de Rotheim, Arnoldo de Wachtendunck, Theoderico aduocato Ruremundano, aliiſque datum) Margaritæ meminerit ſine vlla mortis inſinuatione vel quietis apprecatione, quæ alioquin vſurpata fuiſſet, niſi etiamnum ſuperſtes fuiſſet. Cæterũ ſiue ante ſiue poſt annum 1224. Margarita obierit, & Sophia Brabanta (quam S. ENGELBERTVS ſuis apud Deum precibus è mortis periculis eripuit) Gerardo nupſerit, haud eſt curioſius inquirendum. Id ſaltem ex miraculi huius enarratione notandum venit, errare annales Comitum & Ducum Geldriæ manuſcriptos ita aientes: *Gerardus tertius Comes VI. Geldriæ vixit 27. annis, obijt anno 1229. ſepultus Ruremundæ, in Monaſterio ordinis Ciſtercienſis à ſe erecto fundatoque. Prima vxor Mechtildis filia Ducis Brabantiæ, obijt abſque prole, ſecunda Richardis à Naſſavv, ex qua ſuſcepit Ottonem ſucceſſorem & Henricum Epiſcopum Leodienſem. Richardis vero marito defuncto Gerardo, ingreſſa eſt monaſterium Ruræmundanum, vbi Abbatiſſa creata eſt & obijt.* Errare ſimiliter I. O. dum in Stemmate Naſſouico-Geldrico affirmat Gerardum nullos ex Sophia liberos genuiſſe, cũ tamen hic aſſeratur, Gerardo ex Brabanta, elegantiſſimum filium fuiſſe natum. Obijt Gerardus anno *1229*. die *22*. Octob. Sepultus in monaſterio memorato (in quod & prima coniunx illata fuerat.) Sophia vero in eodem loco viri mortem luxit, illique Abbatiſſa præfuit, ac tandem in S. Matthiæ ferijs, Anno 1231. vita mortali fuit defuncta.

§. Quantum nos amarit Cognatus.

Vide in Stẽmate Geldrico pag.207.

Matrem S. ENGELBERTI fuiſſe Margaritam filiam Henrici Geldriæ Comitis *lib.1. in Stemmate* & paulo ante notaui. Margaritæ frater exſtitit Otto II. Geldriæ Comes, Gerhardi de quo egimus pater: Vnde conſtat ENGELBERTVM noſtrum,

Digitized by Google

A noſtrum, & Gerardum Comitem fuiſſe cognatos in ſecundo gradu, fratris nempe & ſororis liberos ſeu amitinos.

5. Confeſſarius eius Abbas Campenſis.

Fuit hic Arnoldus appellatus, quem Campenſes octauum inter Abbates numerant, ex Morimundenſi Monaſterio accitus, Ioanni primo ſucceſſit S. ENGELBERTO valdè charus; vt Ioãnes Dithmarus in tabella Campenſium Abbatum anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſeptimo, à ſe B edita teſtatur. Idem, eodem auctore, à Gerardo Geldriæ Comite priuilegium quoddam pro ſuo campo impetrauit. Denique lectus hic Arnoldus in Morimundenſem Abbatem anno milleſimo ducenteſimo trigeſimo quinto, Hartleuum nonum apud Campenſes Abbatem reliquit ſucceſſorem, poſteaquam Sancti Seruatii Monaſterium apud Vltraiectinos, nouum campum apud Schvverinenſes, & Viam cęli in Duiſ- C ſeren prope Duiſburgum, ſuo ordini acquiſiuiſſet. Arnoldus Abbas Cãpenſis.

Caput Vndecimum.

De puella annis ſex cæcâ, quæ lumen recepit.

PVELLA quædam Colonienſis, ſexto menſe ætatis ſuæ cœpit malè habere in oculo: deindè lumine prorſus orbata eſt. Cumque ſextum ageret ætatis annum, mater eius cauſa, tribus ſextis ferijs ieiunauit in pane & aqua, & Miſſam defunctorum in honorem Beati ENGELBERTI celebrandam curauit: atque ita puella mox per martyris meritum, D viſum recepit. Cęca puella videt.

Notatio ad Caput Vndecimum.

MAnuſcriptus tradit Puellæ huius matrem in Parœcia Sanctę Columbæ Virginis & Martyris Coloniæ fuiſſe commoratam.

Digitized by Google

Caput Duodecimum. A

De viro Nobili à morbo caduco liberato.

Nobilis à morbo caduco liberatur.

HEnricvs de Calenmunt, vir nobilis, cùm diu vexatus eſſet morbo comitiali, die quodam in ſacello ſtans, & de miraculis beati Engelberti cogitans, humi ſe proſtrauit, crebroque rogauit ſanctum martyrem, vt à Domino ſanitatem ſibi impetraret. Inde ſurgens, ſenſit inſolitam quandam corporis alleuationem, ita vt deinceps vſque in præſens, nihil ab illo morbo moleſtiæ acceperit. B

Notatio ad Caput Duodecimum.

Kalenmũt. Putzfeld.

KAlemunt quod appellat manuſcrip. domicilium eſt nobile Putzfeldiorum haud procul Steinfeldia.

Caput Decimum tertium.

De Paralytico curato. C

Paralytici curatio.

HOmo paralyticus cùm ad ſepulchrum eius duabus ferè horis oraſſet, & martyrem attentiſſimè deprecatus eſſet, relictis illic ſcipionibus, quibus aduenerat, ſuis pedibus lætus abſceſſit.

Notatio ad Caput Decimum tertium.

Hoingen.

EX manuſcrip. diſcimus hominem hunc fuiſſe ex Hoingen. Hoingen autem pagus eſt ſatrapiæ Hilchrodanæ non longè à Knechſtadienſi Abbatia ſitus. Niſi fortè ſit vicus D Rheno incumbens ſub Argenfelſio Comitum Iſenburgicorum. Verum is non Hoingen ſed Hoeningen appellatur. Manuſcrip. Monaſterienſis ex Eifflia dicit. *Homo quidam ex Hegen.*

Caput Decimum quartum.

De Sacerdote diebus quindecim cæco & poſtmodum reſtituto.

Sacer-

Digitized by Google

A SAcerdos quidam quindecim dies cæcus, vouit ſe viſitaturum martyris Engelberti ſepulchrum, & in altari, quod eſt ad caput eius, Miſſam defunctorum celebraturum. Mox à voto nuncupato rediit lumen, & ille fecit, quod promiſerat.

Notatio ad Caput Decimum quartum.

SAcerdotem hunc fuiſſe ordinis Præmonſtratenſis Religioſum, & in Nobili cœnobio Heinesbergenſi, quod ſubeſt curæ Abbatis Knechſtadenſis, Præpoſitum vel Sacella- Heinsberg
B num egiſſe manuſcrip. innuit: ita enim ait: *Sacerdos quidam de Heinesberg ordinis Præmonſtratenſis.* Quamuis, vt apparet, mendoſa ſit illa capitis inſcriptio, de ſacerdote de Hemersberg.

Hinsbergum vero ſiue Hinsberga in antiquis Schedis Mons Caballinus nuncupatur. Videtur enim, ſi nominis etymologiam ſpectes, ab equo & aggeſto ab eodem monte deriuari; quamuis Streithagenus quaſi Henrici Montem di-
C ctum ſuſpicetur. Aliquibus etiam manuſcriptis, Heinonis Mons appellatur. Oppidum eſt in extremitate terræ Iuliacenſis, qua ſeptentrioni obiicitur, & in confinio Geldriæ, duobus milliaribus Ruremunda diſſitum; Dominorum gloria, Ciuium priuilegiis, aëris temperie & ſitus amœnitate nulli poſtponendum. Circuitu ad vnius circiter horæ ſpatium vrbis eius amplitudo clauditur. Deflectit leuiter ab o-
D riente in ſeptentrionem & planum in paludes, quod de Anxure Liuius ait, formam oblongam præbet.

Templum D. Gangolphi in cliuo exurgit, cui caſtrum in altero aduerſo reſpondet; vtrumque altiſſima turri longe lateque conſpicuum. Caſtrum inſigni Canonicorum Collegio ab Oda Heinsbergi Domina circa annum 1140. fundato condecoratur. Sub annum 1150. in oppidi vmbilico. Goſvvinus II. Heinsb. D. & Aleidis Palatina Sommersbergenſis i-

pſius

pſius vxor excitarunt nobilibus virginibus Præmonſtratenſis inſtituti monaſterium, quod vſque ad Caroli V. tempora A mœnibus excludebatur: Cæterum Heinsbergum mœnibus, foſſis, portis; ac propugnaculis à Duce Wilhelmo adeò munitum fuit, vt vix vllum oppidum in Belgio ei comparari poſſit. Atque hinc eſt, quod cùm bello Iuliacenſi inter Carolum V. & Wilhelmum ad annum 1542. ſuſcepto, à Cæſareanis 13. Octobr. interceptum eſſet, integro anno à Wilhelmo Principe non potuerit oppugnatum recipi, ſicut nec Suſteren, licet mox Marcodurum & reliqua loca, à Cæſareis occu- B pata, etiam aſperrima hyeme recuperarentur. Ipſum oppidum cum ſubiectis Gangelto, Milla, ac Fuchto, Theodericus III. cum pro Comitatu Loſſenſi bellum gereret, pecuniæ indigus abalienauit, & acceptis XXIV. millibus veterum ſcutorum, Eduardo Geldriæ Duci in pignus oppoſuit.

Caput Decimum quintum. C

De muliere quæ lumen oculorum annis viginti perditum recepit.

Cæca recipit viſum.

MVLIER in caſtro Nideckenſi, viginti annis nihil viderat. Vbi didicit ENGELBERTVM coruſcare miraculis: Ego, inquit, ibo ad noui martyris monumentum, vt beneficia, quæ confert alijs, etiam mihi impendat. Venit ergò Coloniam, orat ad ſepulchrum Epiſcopi, apertiſque oculis videt lumẽ cœli, quæ tot annis perpetuas ſenſerat tenebras.

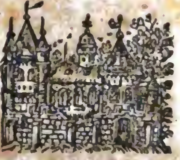
Notatio ad Caput Decimum quintum. D

IN manuſcript. ſic narratur: *Eſt quædam mulier in caſtro quod Nidecken vocatur, quæ cæca viginti annis fuerat: Hæc dum die quadam de miraculis Epiſcopi* ENGELBERTI *audiret, ſpe recuperandi luminis Coloniam ſe duci fecit dicens; Ego ibo viſitare ſepulchrum noui Martyris, vt gratiam, quam alius impendit, etiam mihi impertiri dignetur: Quæ cum Coloniam veniſſet & coram ſepulchro Epiſcopi*

oraſſet

oraſſet, recepit viſum, & quæ duce venerat, ſine duce reuerſa per noui A *Martyris meritum, viſum diu ſibi ſubtractum gaudens innouatum, vt potius omnino reparatum: domui ſuæ nouum reportauit miraculum.*

§. Nidecken.



Nidecken.

Streithagenus in ſyntagmate Prouinciæ Iuliacenſis Nideckam deſcribit *antiquitus Comitum Iuliacenſium ſedem*, atque in Hiſtoriis, ab arce in colle commendari munitiſſima, quam olim cum vrbe à B Wilhelmo Iuliacenſi excitatam penè tēporis longinquitas conſumpſit. Tanta ipſius fertur Aulæ latitudo, vt haſtiludio aliquoties fuerit frequentata ac celebrata. Huius ipſius arcis cuſtodijs aſſeruati fuere ſub Wilhelmo quarto Comite, Conradus Hochſtadanus, atque Engelbertus Falckenbergius Vbiorum Archiepiſcopi. Sub Gerardo illius filio Reinoldus Falckobergi Dominus, ac denique ſub Wilhelmo ſecundo Duce Wenceſ- C laus Brabantiæ Princeps. Oppido nomen inditum tradunt ab odio neſcio quo vel cuius. Multis gaudet priuilegiis, habuit inter cætera memorabilia cœnobium Virginum Præmonſtratenſium nobile, cuius hodie loco Prioratum (vt vocant) Religioſi ex Steinfeldia adminiſtrant.

Caput Decimumſextum.

D

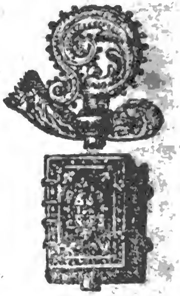
De Monacho cæco, cui lumen redditum.

ABbas Burnenbacenſis vnum ex iunioribus monachis ſuis miſit ad monaſterium veteris Montis. Is cùm venam incidi ſibi curaſſet, putaretque non ſatis detractum ſanguinis, atque ea cauſa etiam alterius brachij venam aperuiſſet, cum ſanguine lumen amiſit. Id vbi cognouit Abbas Burnenbacenſis, ne eſſet illi cœnobio oneri, redire eum iuſſit ad ſe. In illo itinere Coloniam veniens, orauit ad ENGELBERTI martyris tumulum, duoſque cereos oculos obtulit, votumque fecit, ſi viſus

Cæcus monachus viſum recepit.

ei rediret, patrem ipſius duos argenteos oculos in eius honorem miſſurum. Abit cæcus à ſepulchro, venit ad locum quendam, qui erat mo- A naſterij veteris Montis, accipitur illic humaniter, & cùm cauſam cæcitatis ſuæ indicaſſet, Conuerſus quidam hortatur eum, vt ſanctum Engelbertvm Epiſcopum inuocet, reſpondet ille ſe id feciſſe; addit Conuerſus, vt benè confidat martyrem ſibi non defuturum: moxque inde recedit Conuerſus, & poſt horam eo reuertitur. Eum verò monachus iam videns, ſalutat. Et conuerſus ad eum: Vnde ſcis, inquit, me hic eſſe, cùm nihil videas? Ille reſpondet: Gratia Deo & beato Engelberto: perſpicuè enim intueor & te, & quicquid eſt in his ædibus. B

Notatio ad Caput Decimum ſextum.



Burnenbach.

. Abbas Burnenbacenſis.

IN manuſcrip. dicitur Burnenbach quæ domus eſt ordinis Ciſtercienſis ſita in terminis Wormatiæ, hodie iuriſdictioni Comitum de Werthem & Lewenſtein ſubiacet. C

§. Vnum ex iunioribus Monachis.

Huic Vlrico nomen fuiſſe manuſcript. teſtatur.

§. Venit ad locum quendam qui erat Monaſterij veteris Montis. D

Surth.

IN manuſcriptis legitur: *Venit ducente famulo ad Grangiam domus Bergenſis, quæ Sorenda dicitur modico à ciuitate Colonieſi diſtātem.* In literis Collegiatæ S. Georgij à B. Annone Anno 1059. erectæ nuncupatur Soretham, ſic etiam in archæo inſignis Collegij S. Seuerini lego, nunc paſſim audit Surth, ad Rhenum vix vno lapide ſupra Coloniam, diues ibi prædium hoc

etiam

Digitized by Google

A etiam tempore Monaſterium Montanum obtinet.

Hæc quæ ex manuſcrip. ſubiicio, minime omittenda erant, ſed in epitomen Surii merito venire debuerant: ait autem manuſcript. *Gratias ago Deo & B.* ENGELBERTO, *quia bene video tam vos quã ea qua in domo ſunt, nec non & fluuiũ qui fluit ante Gangriam, volens experiri frater ſi verum diceret, ait: quid eſt quod pendet in pertica? reſpondit, Manutergium. Et verum fuit, & rediit videns & glorificans Deum & S.* ENGELBERTVM.

B

Caput Decimumſeptimum.

De Monacho quodam Eberbacenſi paralytico ſanato.

EODEM tempore Monachus quidam Eberbacenſis ad partes inferiores miſſus, in itinere antequam veniret Coloniam, membris omnibus adeò paralyſi cœpit diuexari, vt difficulter ad veteris Montis monaſterium poſſet perduci. Ibi in valetudinario manenti occurrerunt miracula noui martyris ENGELBERTI. Vouet igitur ſe, ſi morbus abſcedat, Miſſam defunctorum dicturum. Mox ſentit remiſſiùs, & totus C reualeſcit. Paralyticus curatur.

Notatio ad Caput Decimumſeptimum.

§. Ibi in valetudinario.

IN manuſcrip. dicitur: Frater iſte ad eam impotentiam deuenit, vt depoſitus in infirmatorio cum ſe erigere, vel in aliud latus vertere non poſſet, membrorum officio deſtitutus, D ſuſpenſi in trabe funiculi adminiculo vti debuerit.

§. Reualeſcit.

In manuſcript. illa adduntur: *Qui Deo gratias agens & Creatori ſuo,* S. ENGELBERTO *cum ad clauſtrum ſuum rediret, & Tuitii cum magiſtro Ioanne eiuſdem loci Abbate pranderet: hæc quæ dicta ſunt me audiente præſentibus narrauit, duos prædictos conuerſos* Ioannes Sanctenſis Abbas Tuitienſis. lib. 3. vita S. Engelberti c. 5. pag. 198.

Digitized by Google

qui & ipſi præſentes erant teſtes inuocans: Hæc ibi: Ioannes verò Abbas Tuitienſis fuit nominis eius primus, in ordine Abbatum nonus decimus, cuius hoc libro memini in notationibus quinti capitis. *pag.* 198. A

5. Eberbacenſis.

Eberbach. Eberbach cœnobium eſt altero ab vrbe Moguntinâ lapide, non procul à Rheni ripâ diſtans. Quod B. Bernardus rogatu Alberti Moguntini Archiepiſcopi illo loco circa annum 1133. fundauit, vti notat Henriquez ad Menologium B Ciſtercienſ. Quamuis manuſcr. R. P. Nicolai Serrarij Societatis IESV in Adelberto (quem Albertum nuncupat Henriquez) aſſerat, hortante S. Bernardo Adelbertum exædificaſſe Ciſtercienſium in Renigauia ſeu Ringauia monaſterium, quod ab apro & riuo nomen habet Eberbachium, vt *inf. c.* 50.

Caput Decimum octauum. C

De Monacho iuuene à periculo fiſtulæ liberato.

Monachus alius è periculo liberatur. MONACHVS iuuenis, dum vena illi inciditur, ita in brachio intumuit, vt morbus fiſtulæ timeretur. Dolore vrgente, promittitit ſe beato ENGELBERTO Pſalterium lecturum. Ilicò ſentit ſe habere meliùs, dicitque cunctis, à ſancto ENGELBERTO ſe curatum.

Notatio ad Caput Decimum octauum. D

Chriſtianus Heiſterbacẽſis. MAnuſcript. ait hunc iuuenem appellatum Chriſtianum, fuiſſe Monachum Heiſterbacenſem. Hic tamen alius fuit ab illo Chriſtiano Heiſterbacenſi, de quo Cæſarius *lib. 4. dial. cap.* 30. *& lib.* 12. *cap.* 34. & Henriquez *in menologio.* Ille etenim Chriſtianus ante Martyrium S. ENGELBERTI, ex huius vitæ ærumnis fuit euocatus. Exiſtimare autem hunc Chriſtia-

Digitized by Google

A Chriſtianum fuiſſe Bonnenſem, cuius Cæſarius meminit *lib. 11.c.64.* Non tamen cuius *lib.6. c.3. & ca.21.* mentionem facit, quem ibidem tradit Bonnenſem fuiſſe Decanum & in anno probationis mortuum.

Caput Decimum nonum.

De Alardo Heiſterbacenſi monacho curato.

ALIVS iuuenis monachus, tribus menſibus paralyſi in brachijs dire vexatus, vbi ex alio iuuene iam dicto percepit, quàm facilè curatus eſſet à noſtri temporis martyre, vouit ſe illi quotidianas oblaturum preces, moxque ſanatus eſt. Sed deindè preces illas negligens, priſtino dolore cruciatur. Reſipiſcit verò, omiſſa repetit, & redit incolumitas.

Item alius.

Caſtigatur voti violator.

B

Notatio ad Caput Decimum nonum.

C ET hic Heiſterbaci iuxta manuſcriptos codices monaſticen profeſſus erat. Nomen ei Alardus, ante profeſſionem Canonicus in Aldenſele fuerat, vti Cæſarius ſcribit *libri octaui dialogorum capite poſtremo, vide eundem librum* 10.*dialog.cap.* 55.*&* 72. Alius verò ab illo fuit B. Alardus, quem pie defunctum deſcribit Cæſarius *lib.dial.* 11.*cap.*19. Nam hic abiecto ſago militari vitam amplexus in Lucka religioſam.

Alardus Heiſterbacenſis.

D

Caput XX.

De matrona Colonienſi ab immani dentium dolore liberata.

MATRONA Colonienſis, diues ſanè, dolore dentium grauiſſimè cruciabatur. Dentem vnum, qui erat totius mali origo, curat extrahendum: ſed radice relicta, atrociori dolore afficitur, ita vt furere videretur. Adit martyris ENGELBERTI monumentum, offert illic mandibulam ceream, domumque abiens, in ipſo itinere ſe ſentit incolu-

Immanis dolor dentium ſopitur.

Digitized by Google

mem. Quiſnam ergò pontificis noſtri ſanctitatem in dubium reuocet, quem tot commendant præclara miracula? A

Notatio ad Caput Vigeſimum.

MAtrona hæc Richmodis nomen habuit, quod Romanæ nobilitatis fœminis apud Colonienſes, vt è vetuſtis documentis patet, familiare fuit. Erat Richmodi ſoror Eliſabetha, quam à graui infirmitate liberatam Surius tacito pede tranſiuit. Sic autem inquit manuſcrip. *Cuius* (Richmodis) *ſoror Eliſabeth nomine ſicut ipſa mihi nuper retulit Coloniæ, à quadam grauiſſima & occulta infirmitate, per ipſum etiam liberata. Quis ergo Pontificem Noſtrum dubitet Sanctum, quem tot commendant inſignia miraculorum? Quod à Deo non eſt, diu ſtare non poteſt.* B

Nobilis fœmina à graui infirmitate curata.

NB. Non hæc fuit Virgo Richmundis, de qua Cæſar. *in dial. lib.9. c.33.34. & lib.8. cap.7.* perhibet virtutibus eam fuiſſe cumulatã, ac vitæ floruiſſe ſanctimoniã, quamque Henriquetz in menelogio X. Kal. Nouemb. Beatarum mentium numero accenſet. Hæc enim ante S. ENGELBERTI necem fatis conceſſit, virgoque celebratur in Walpurgẽſi monaſterio, quod nunc à Societate IESV tenetur, ſepulta; non verò Matrona audit. C

B. Richmondis Walbergenſis.

Caput Vigeſimum primum.

De muta in loco martyrij S. Engelberti curata.

IN pago quodam diœceſis Colonienſis puella erat ſex annorum, ab ipſo ortu muta. Ea cum oblationibus primùm ducta eſt ad ſepulchrum martyris: ſed cum non curaretur, perducta eſt ad eum locum vbi occiſus eſt. Vbi cœpit rectè & expedite loqui, quæ nunquam antea locuta fuerat, cunctis non immeritò admirantibus. D

Muta loquitur.

Notatio ad Caput Vigeſimum primum.

PVellam hanc ex villa Flattene Diœceſis Colonienſis, oriundam refert manuſcript. Qui & ad finem capitis teſtes

Flatten.

Digitized by Google

teſtes huius tam illuſtris Miraculi producit, præter loci incolas,
A las, Henricum Decanum Ruralem Chriſtianitatis (vt arbitror) Tolbiacenſis, huic enim Decanatui illa ſubeſt Parœcia. Trahit ex illa nomen, quæ pago dominatur, familia inſignibus priori & hodierno ſæculo viris illuſtris; è quibus Ioannes à Flatten Præpoſitus Aquiſgra-
B nenſis, Cranenburgicus, & Carpenſis, cõſiliarius VVilhelmi Iuliæ Ducis &c. notiſſimus prodijt, cui in eadem dignitate ſurrogatus fuit Henricus à Vlatten.



Flatten.

Caput Vigeſimum ſecundum.

C

De Surdo reſtituto.

EST pagus VVeſtphaliæ Vliedorp, in quo erat quidam ex multo iam tempore ſurdus. Pro eo vxor quotidiè orabat martyrem ENGELBERTVM, addito etiam voto, ſi ſanaretur, aditurum eum locum cædis eius nudis pedibus & ſine lineis veſtibus, ibique oblationes ſuas daturum. Eo voto ſuſcepto, ait ſurdus: Audio pulſari ad Miſſas. Stupet vxor, dicitque ad eum? Audis etiam me loquentem. Audio, inquit, imò verò nunquam mihi antehac melius audiſſe videor. Itaque gratias agens Deo & martyri ENGELBERTO, abiit in Giuelsberg, vbi cæſus eſt
D martyr, & vota perſoluit.

Vide voti efficaciam in ſurdi curatione.

Notatio ad Caput Vigeſimum ſecundum.

§. Stupet vxor.

IN manuſcript. habetur: *Audio pulſari ad miſſam; illa ſtupente de verbi nouitate, protinus adiecit: audio etiam vocem galli noſtri*

noſtri, cui cum diceret illa, num & me loquentem audis? reſpondit A
Vlichdorp *audio.*

Vlichdorp pagus ſupremæ Archiepiſcopi Colonienſis Angariæ Ducis ſubiacet iuriſdictioni: Memorabile eſt quod
S.Landelinus. *de Monaſterio ibidem ſuper oſſa B.Landelini confeſſoris in honorem B.M.V. extructo,* refert in tabulis fundationis, Erpo Comes Padbergenſis: In villa noſtra, inquiens, Vlichtorp incepimus ſtructuram noſtram conſummare, anno B
Erpo comes Padbergi. gratiæ milleſimo centeſimo primo in honorem Piæ Matris, & vt ardentius inſtarem, benigniſſimus Deus
Miraculum de imagine crucifixi. flagello ſuo me torpentem excitauit hoc modo: Quodam tempore oppidanis in Harhuſen, fortè iniuſtè, in tantum offenſus, vt oppidum ipſorum totaliter C deſtruere & conſumere vellem, & iam ignem immitterem, quidam de ipſis oppidanis ad Eccleſiam ſancti Magni glorioſi martyris fugientes, imaginem crucifixi Domini rapuerunt, & eam



ferentes obuiam mihi furenti proceſſerunt; at ego præ furore rationem D non capiens, ad portatores cum euaginato gladio, vt ſtultus miſer irrupi, & quod crucifixo pro corona capiti impoſitum erat percuſſi, & partem in terram deieci. Nec ſine mora vltio diuina defuit, nam digiti mei, quibus ferrum ad contumeliam ſanctarum reliquiarum ſtrinxeram, & manus in volam contracti, præſentiam æterni Iudicis ibi adeſſe & iram præſenſi: Tunc igitur, eius flagello caſtigatus, & tamen de eo quod ſcriptum eſt, flagellat omnem filium quem recipit, fiduciam ſumens, præſumebam à miſericordia Dei me diligi quod merebar affligi, præ-

præfatæ Eccleſiæ Beati Magni de meis poſſeſſionibus manſum vnum,
A & Monaſterio meo Vlechtorpenſi omnia mea & me ipſum, miniſteriales meos cum beneficijs, & poſſeſſiones & ſeruos meos omnes mihi bene in hoc conſentientes, Dominæ meæ perpetuæ Virgini Mariæ contradidi.] &c.

Hæc ex literis fundationis Vlichtorpianæ adnotaſſe ſufficiant. De aduocato hæreditario non admittendo &c. omiſſa in aliud tempus reſeruaui.

B Caput Vigeſimum tertium.

De paralytico, & ſurdo liberato.

VT verò Dominus martyris gloriam declararet, etiam per nocturnas viſiones quoſdam admonuit eius ſuffragia implorare. In pago Iſerenlonenſi fuit quidam, ſemiquinque annis ex paralyſi & linguæ manuum officio deſtitutus. Is ſub meridiem quandoque obdormiens, audiuit vocem dicentem ſibi: Dic auunculo tuo, vt ducat te in Giuelſberg, vbi occiſus eſt Epiſcopus ENGELBERTVS, & curaberis. Mox ille
C euigilat, incipit loqui, & gratias agit Deo. Stabat auunculus eius in media domo, audienſque loquentem illum, alta voce dicebat: Quis loquitur in cubiculo? Reſpondet ille: Ego loquor. Accurrit auunculus, obſtupeſcit, aitque ad eum: Qui fit, vt tamdiu mutus, tam abſolutè loquaris? Ille refert quam vocem audierit. Nondùm autem commodè ingredi potuit, quòd coxa diuturni morbi vi exeſa eſſet. Itaque in vehiculo ductus eſt in Giuelsberg, in dies meliùs habere cœpit, ita vt exiguo ſcipione fultus, iret quocunque libitum eſſet, per merita martyris ſe ſanatum vbique prædicans. Mutus loquitur.

D Notatio ad Caput Vigeſimumtertium.

§. In pago Iſerlonenſi.

ISerlonium hodiè oppidum eſt Comitatus Marcani, Satrapiæ titulo, & ferraria nobile, horis tribus Geuelsbergio diſſitum. Iſerlon.

Digitized by Google

5. Quam vocem audierit.

A

IN manuſcripto hæc ſubijciuntur, quæ non leue miraculo momentum addunt: *Sacerdos & Parochiani audientes infirmum ex miraculo officium linguæ recepiſſe, ad hoſpitium eius venerunt, & dixit ad illum Sacerdos. Adiuro te per Patrem, Filium & Spiritum ſanctum, vt dicas quam diu fueris mutus, & quomodo nunc loquaris: Et narrauit ei, ſicut auunculo ſuo narrauerat. Cui Sacerdos: cum ſanatus ſis in linguâ, ſentisne aliquod remedium in cruribus? Quibus ait: neſcio, & erigens ſe, tunicam induit, manibus tenens parietem; de* B *camerâ verò ſine difficultate exiuit, eo quod caro circa femora & ſuras ex infirmitatis magnitudine conſumpta, ambulanti adhuc firmum greſſum negaret.*

Caput Vigeſimum quartum.

De Hermanno Ianitore ſancti Martyris febricitante per viſionem curato.

C

HERMANNVS * de Lechnich Epiſcopi ENGELBERTI ianitor fuit, quo munere hodieque apud ſucceſſorem Henricum fungitur. Is ante Auguſtum menſem acerrima correptus febre, ita & corpore & mente defecit, vt vxore eius in eadem domo obeunte, amiciſque eam plangentibus & ad ſepulchrum efferentibus, ille prorſus non aduerteret, quid ageretur. Cumque tam miſerè ad dies quindecim decubuiſſet, clara luce oſtio aperto videt eminùs beatum illum martyrem tanquàm ad ſe venientem cum multis alijs religioſis viris, qui omnes erant albis induti, & ad collum habebant oraria ſiue ſtolas, vt ſolent ſacerdo- D tes. Ipſe autem beatus pontifex mulæ albæ inſidebat: iam enim lauerat iumentum carnis ſuæ in ſanguine Agni. Hermannus ea viſione exhilaratus, ad fœminas, quæ illic ſedebant, alta voce dicit: Exite ocyus bonæ dominæ: ENGELBERTVS Epiſcopus venit ad me. Fratrem quoque ſuum, qui ad limen oſtij erat, fortiter inclamans: Surge, inquit, frater, cede locum domino meo, vt poſſit ingredi ad me. Sed illis nòn ſe mouentibus, quòd putarent vi morbi eum delirare, iterùm clamitat: cunctique, dempta puella paruula, foras exeunt. Ante hos autem clamores miles

** An idem de quo ſupra p. 69. lit. C.*

Viſio cuiuſdam.

A miles quidam iam vita functus, vir bonus & modeſtus, candidatos illos anteceſſerat, dixeratque Hermanno, vt ſe pararet: Epiſcopum ENGELBERTVM velle ipſum inuiſere. Cùm ergò omnes egreſſi eſſent, beatus ENGELBERTVS, quem tum obijſſe neſciebat æger ille, cum quodam monacho ignoto ad lectum eius acceſſit; aitque ad eum: Vt habes Hermanne? Reſpondit ille: Malè, mi domine: vel ſolum apoſtema lateris mei nimium me cruciat. Tum Epiſcopus ad monachum ſe vertens, Adeò, inquit, confectus eſt hic vir, vt meritò potuerit animam expirare. Deinde manu tangit apoſtema, moxque incipit ſudare homo: & Epiſcopus, cùm ei benedixiſſet, euanuit. Confeſtim adiutum ſe ſentiens
B Hermannus, iam regreſſis intrò illis, qui exierant, rem omnem expoſuit, laudatur ab omnibus Deus, & ſanctus martyr eius ENGELBERTVS.

Mira curatio febricitantis.

Notatio ad Caput Vigeſimumquartum.

§. Is ante Auguſtum menſem.

Hermānus de Lechenich.



FEbrire cœpiſſe Hermannum ante menſem Auguſtum, anni M.
C CC. XXV. ex eo colligere licet, quod æger dicatur neſciuiſſe virum ſanctum *tum obijſſe*, vel vt eſt in manuſcrip. quod Epiſcopum *tunc temporis mortuum* Hermannus ignorauerit, idque non vi morbi inducta obliuione, ſed facti ignorantia. Aduer-
D bium enim temporis adijcitur verbo *obijſſe*, vel participio præteriti temporis *mortuum*, vt hinc colligas miraculum hoc meritis Sancti noſtri patratum haud diu poſt mortem illius accidiſſe, cum vndequaque nondum percrebuiſſet martyrium, aut miniſtro S. Martyris ægro, domeſticorū cautione Heri cariſſimi crudelē internecionē adhuc celatā fuiſſe.

§. Ad dies quindecim.

Circa, vel poſt tempus mortis vxoris.

 §. Miles

Digitized by Google

§. Miles quidam vita functus. A

Wickardus de Huneſe.

Militem hunc ſeu virum Nobilem manuſcript. vocat Wickardum ab Huneſe.

§. Monacho ignoto.

In manuſcripto dicitur, Monacho ordinis Ciſtercienſis, quem ipſe non nouit.

Caput Vigeſimum quintum.

De viro Nobili tumore, & dolore pedum duplici miraculo liberato. B

Nota antiquũ vſum in oblationibus faciendis.

NOBILIS quidam valdè laborabat è pede. Monitus ab Abbate noſtro, vt ſancto ENGELBERTO cereum pedem voueret, fecit ſic, & curatus eſt: ſed tumor & dolor omnis ab illo pede migrauit in alterum. Dicente autem Abbate, ſanctum Epiſcopum duos velle cereos habere pedes, ille alterum quoque pedem vouit, & repentè dolor omnis euanuit.

Notatio ad Caput Vigeſimum quintum. C

§. Nobilis quidam.



Chriſtianus de Bergis.

IN manuſcriptis vir ille nobilis Chriſtianus miles de Bergis appellatur. Fuerat is à miniſterio Martyri noſtro. Hinc ea vox in manuſcripto, *Totiens fui in eius obſequio, ſpero quod miſericordiam quam alijs impendit mihi non negabit.* Quin & S. Martyris lateri adhęſiſſe, conijcitur ex literis archiui parthenonis ad S. Maximinum Coloniæ: quas inter aſſeruatur diploma, quo B. ENGELBERTVS donationem quorundam bonorum vel alicuius D

prædij

prædij in Buckelmund, à Theoderico de Berghuſen & Wil-
A helmo de Mullēheim militibus, huiuſq; filiis Alberto & Wilhelmo pro animarum ſuarum ſalute factam Beatrici Magiſtræ conſanguineæ ipſorum & conuentui ad S. Maximinum cōfirmat anno Chriſti 1221. teſteſq; laudat: Godefridum de Ciuile, Baldevvinum Vmberaden, CHRISTIANVM DE BERGE, WINRICVM DE BERGE, Theodericum de Lutzenheim, Wilhelmum de Foro, Hermannum de Mumbersloch, Walterum & Reimarum de Dorne, Conradum
B Kleingedanck, Richolphum Saphir, Richolphum Perfuſe, Ioannem de Lingatzin, Mauritium Aurifabrum, Godeſcalcum Nigrum, Lambertum de Storheim, qui omnes videntur latera Martyris ſtipaſſe.

§. Monitus ab Abbate noſtro.



Abbas ille fuit Henricus vir genere Nobilis, Germanus
C Chriſtiani de Bergis, vt manuſcript. codex teſtatur. Ipſum fuiſſe Canonicum Bonnēſem, reditibus abundaſſe, Deoque inſpirante clàm ſuis ad ordinem Ciſtercienſem adieciſſe animum: à fratribus ſecundum carnem retractum, ſed nequic-
D quam ijs obſtantibus tandem fuga elapſum, & habitu religioſo indutum eſſe Cæſarius *lib.* 1. *dial. c.* 13. reliquit. In ordine vitam degit laudabilem, Prioris munia obiuit, Geuardo Abbati circa Annum 1206. vita functo vnanimi planè electione ſucceſſit, & à Ioanne Treuirorum Antiſtite conſecratus eſt eo tempore, quo Bruno Seinenſis Archiepiſcopus Colonienſis prælio Waſſenbergenſi *Sup. pag.* 40.

à Philippo Sueuo captiuus abductus fuerat. Idem Henricus, magnus Diuæ Matris cultor apud Cæſarium audit. Vide *lib. 7. dial. c.* 40. Eundem Henricum vices Abbatis Claræuallenſis in viſitatione Friſiæ egiſſe, ab eiuſque inſtructione Canonicum quendam Cathedralem Traiectenſem conuerſum, prodit idem Scriptor *lib.* 1. *c.* 18. Adde, pro B. ENGELBERTO Henricum Abbatem cum Gerardo Monacho Heiſterbacenſi Bonnenſi quondam Scholaſtico viſitationis munus obijſſe, vt teſtatur ex Grāmatophylacio Vilecenſi diploma B. ENGELBERTI de anno 1219. Cæterum à Menologio Ciſtercienſi ad 11. Nouembris, idem ipſe Henricus de Berge Beatis eſt annumeratus.

Pro S. Engelberto viſitatores.

Sub huius capitis finem hæc in manuſcripto adduntur verba: *huius miraculi ego frater Cæſarius teſtis ſum*, vt ſuæ ex præſentia ipſius concilietur auctoritas narrationi: illo enim ſcribebat tempore Cæſarius, quo facilè inſimulari potuiſſet falſitatis, ſi quid ex vano aut leui aliquo acceptum indicio, literarum commendaſſet monumentis. Prima vero hiſtoriæ laus eſt veritas, quam Cæſarius non in rebus geſtis ſolum & miraculis B. ENGELBERTI, iuſſu Principis Electoris & Archiepiſcopi Colonienſis Henrici poſteritati conſecratis, eſt conſectatus; ſed in alijs etiam, quos multi fruſtrà ſugillant, miraculorum libris: illos etenim reconditæ pietatis & doctrinæ refertos exiſtimo, atque archiuis ac temporum perſonarumque circumſtantijs reperio conſentaneos. Nec temerè quidquam auctor noſter vitæ ſanctimonia excellens ſcribere eſt credendus. Profectò miraculorum dialogos in lucem cum emiſit, adhuc illi ipſi, quorum actus referebantur, aut eorum neceſſarii, vel ſaltē rerum geſtarū ſpectatores viuebant, qui libros illos, ſi à verò abiiſſent, haud permiſiſsēt. Nec Deum aduocaſſet in fidem ſuæ hiſtoriæ, quem tamen vir ſanctus in præfatione ſua his laudat verbis: *Teſtis eſt mihi*

Fides hiſtorica Cæſarij.

A *mihi Dominus, nec vnum quidem capitulum in his dialogis me finxiſſe; quod ſi aliqua fortè aliter ſunt geſta, quam à me ſcripta, magis videtur imputandum eſſe, à quibus mihi ſunt relata.*

Caput Vigeſimum ſextum.

De familiare quodam Ducis Limburgenſis, cuius pollex contritus ſanatus eſt.

EODEM tempore quidam è familia Ducis Limburgenſis, pollicem contritum habuit. Venit ergò Coloniam, & cùm manum ceream

B ad ſepulchrum martyris obtuliſſet, curatus eſt.

Caput Vigeſimum ſeptimum.

De incolumitate cuidam contracto reddita.

ALIVS in eiuſdem Ducis caſtro natus, miſerè contractus fuit. Ei ironicè dicere ſolebant nobiles principis illius: Abi, abi Coloniam ad S. ENGELBERTVM, vt ſanet te. Ita illi inſultabant martyri propter veteres ſimultates, quæ Duci eorum cum ENGELBERTO interceſſerant.

C Tandem homo abijt Coloniam, & tribus continuis diebus orans apud ſepulchrum martyris, exauditus eſt. Cumque domum reuertiſſet, & eum nobiles illi, atque alij eius regionis homines ſanum viderent, quem biennio fœdè contractum nouerant, pudefacti dicebant: Iam reuerà cernimus Archiepiſcopum ENGELBERTVM ſanctum eſſe.

Contracto redditur incolumitas.

Notatio ad Caput Vigeſimum ſeptimum.

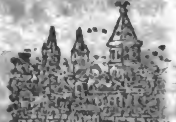
D

§. Eiuſdem Ducis.

Dux iſte Limburgẽſis erat Walramus, de quo *lib. 2. c. 12. p. 167.*

§. Caſtro puta Rodenſi.

Sic enim manuſcr. codex habet Hertzogen-Rode quod Ducis noualia ſonat. Oppidum eſt cum caſtro, non adeò amplum, ſed concinnum & veteri arte cõſpicuum.



Hertzogen-Rode.

Digitized by Google

cuum, quod Falcoburgo Leucæ circiter ſpatio diſſidet, eſtque quarta ex tranſ-Moſanis Brabantiæ ditionibus, auctore Guicciardino in Brabantia. A

Caput Vigeſimum octauum.

De alio cui greſſus reſtitutus eſt.

Item alteri

QVIDAM decem annis abſque ſcipionibus ambulare non poterat. Venit ad tumulum martyris, & ſcipionibus illic relictis, domum ſanus reuerſus eſt. B

Notatio ad Caput Vigeſimum octauum.

§. Domum ſanus reuerſus eſt.

Herderen.

Fuiſſe hunc domo Herderenſem, Tungros inter, & Traiectum, ad Moſam manuſcript. codex teſtatur.

C

Caput Vigeſimum nonum.

De dolore capitis, & gutturis mulieri Colonienſi profligato.

Dolor capitis & gutturis profligatur.

MVLIER quædam Coloniæ in platea ſalaria habitans, nouem annis dolore capitis & gutturis laborauit. Nocte quadam, doloris immanitate vrgente, beatum martyrem implorat, & ante ſolis ortum tumor & dolor omnis abſcedit. Manè igitur adit ſepulchrum eius, hilariter ſuas oblationes exhibet, agit gratias, & læta redit ad ſuos.

Notatio ad Caput Vigeſimum nonum. D

MAnuſcripti nihil hoc capite amplius afferunt, quod Surianæ editioni mereatur addi.

Caput XXX.

De puero contracto, & Miniſtro Epiſcopi Mindenſis curato.

Pueri contracti curatio.

MINDENSIS Epiſcopus veniens in Giuelsberg, orandi cauſa ingreſſus eſt in ſacellum, quod illic in loco cædis eius fabricatum eſt. Oblatus

tus eſt autem ei illic puer, qui contractus fuerat, & ibidem ſanatus. Eum
A intuens Epiſcopus: Vnus, inquit, ex famulis meis tã dirè cœpit morbo laborare in hoc itinere, vt ab equo in terram deponi eum oportuerit. Dumque tractaremus, quid faciendum illi eſſet, tandem recordati Archiepiſcopi ENGELBERTI, rogauimus vt ſuis meritis miſero opitularetur. Simulatque nos preces abſoluimus, ille ſurrexit ſanus, & conſcenſo equo, martyri gratias egit.

Notatio ad Caput Trigeſimum.

B **S. Mindenſis Epiſcopus.**

Quis ille fuerit *lib.* 2. *c.* 4. *pag.* 136. in Notatione dixi, *Eius proſapiam hic ſubijcio.*

STEMMA COMITVM DE DIEPHOLD.

C



D

Rodolphus	Conradus Epiſcopus Mindenſis Confeſſarius S. ENGELBERTI.

cnum, quod Falcoburgo Leucæ circiter ſpatio diſſidet, eſtque quarta ex tranſ-Moſanis Brabantiæ ditionibus, auctore Guicciardino in Brabantia. A

Caput Vigeſimum octauum.

De alio cui greſſus reſtitutus eſt.

Item alteri

QVIDAM decem annis abſque ſcipionibus ambulare non poterat. Venit ad tumulum martyris, & ſcipionibus illic relictis, domum ſanus reuerſus eſt. B

Notatio ad Caput Vigeſimum octauum.

§. Domum ſanus reuerſus eſt.

Herderen.

Fuiſſe hunc domo Herderenſem, Tungros inter, & Traiectum, ad Moſam manuſcript. codex teſtatur.

C

Caput Vigeſimum nonum.

De dolore capitis, & gutturis mulieri Colonienſi profligato.

Dolor capitis & gutturis profligatur.

MVLIER quædam Coloniæ in platea ſalaria habitans, nouem annis dolore capitis & gutturis laborauit. Nocte quadam, doloris immanitate vrgente, beatum martyrem implorat, & ante ſolis ortum tumor & dolor omnis abſcedit. Manè igitur adit ſepulchrum eius, hilariter ſuas oblationes exhibet, agit gratias, & læta redit ad ſuos.

Notatio ad Caput Vigeſimum nonum. D

MAnuſcripti nihil hoc capite amplius afferunt, quod Surianæ editioni mereatur addi.

Caput XXX.

De puero contracto, & Miniſtro Epiſcopi Mindenſis curato.

Pueri contracti curatio.

MINDENSIS Epiſcopus veniens in Giuelsberg, orandi cauſa ingreſſus eſt in ſacellum, quod illic in loco cædis eius fabricatum eſt. Oblatus

Digitized by Google

tus eſt autem ei illic puer, qui contractus fuerat, & ibidem ſanatus. Eum
A intuens Epiſcopus: Vnus, inquit, ex famulis meis tã dirè cœpit morbo laborare in hoc itinere, vt ab equo in terram deponi eum oportuerit. Dumque tractaremus, quid faciendum illi eſſet, tandem recordati Archiepiſcopi ENGELBERTI, rogauimus vt ſuis meritis miſero opitularetur. Simulatque nos preces abſoluimus, ille ſurrexit ſanus, & conſcenſo equo, martyri gratias egit.

Notatio ad Caput Trigeſimum.

B §. Mindenſis Epiſcopus.

Quis ille fuerit *lib. 2. c. 4. pag. 136.* in Notatione dixi, *Eius proſapiam hic ſubijcio.*

C STEMMA COMITVM

D



DE DIEPHOLD.

Rodolphus	Conradus Epiſcopus Mindenſis Confeſſarius S. ENGELBERTI.

Digitized by Google

Rudolphus | Ioannes Epiſcopus Mindenſis. A

Conradus.

Conradus in Friſia mortuus 1426.

Ioannes. | Rudolphus Epiſcopus Vltraiectenſis.

Ioannes Epiſc.Oſnaburgenſ. | Conradus Epiſc.Oſnab. | Otto

Conradus mature mortuus. | Rudolphus. B

Fridericus alumnus Henrici Luneburg. Ducis mortuus 1529.

Rudolphus ex Margarita Hoienſis Comitis Iudoci filia.

Fridericus.

§. In ſacellum.

Ligneum ſacellum in Geuelsberg.

C Ex Cap.59. huius libri docemur in loco internecionis ſanctiſſimi Martyris primitus crucem ligneam fuiſſe erectam; Cui ſucceſſit ſacellum leuioris operis è lignis quoque conſtructum, vt colligitur ex manuſcript. cap. 52. ibique notatis. Ex capite autem quinquageſimo tertio in manuſcrip. liquet ſacelli illius lignei conſtruendi deliberationem non niſi acta iam hyeme inſtitutam fuiſſe. Conferantur notæ c.53. Ex his omnibus non malè coniectare poſſumus, miraculum, de quo D præſenti capite, & iter Epiſcopi Mindenſis in adultam iam æſtatem, aut porrò in eiuſdem decurſum incidiſſe. Cum enim Henricus à Molenarck ſucceſſor S. ENGELBERTI anno 1226. in peruigilio S. Matthæi Apoſtoli magna ſolemnitate Coloniæ conſecratus ſit in Archiepiſcopum faciente Theoderico Archiepiſcopo Treuirenſi præſentibus ſuffraganeis omnibus Eccleſiæ Colonienſis, *vt ſcribit Pantaleonita.*

Iter Mindenſis Epiſcopi.

Henrici à Molēarck Archiepiſcopi conſecratio.

A *nita*, quos inter quarto loco fuit Epiſcopus Mindenſis, qui vt dicitur in manuſcript. *ad ordines Henrici iens, in ſacello Geuelsbergenſi orauit &c.* vero mihi fit ſimile ante collationem ordinum autumnalem, quæ conſecrationem Henrici præiuit hæc contigiſſe & (quod Hiſtoriæ Colonienſi ſeruit) circa idem tempus Henricum ab Epiſcopo Mindenſi, ſacro Presbyteratus ordine eſſe initiatum, niſi lubeat verba manuſcripti ſic explicare: vt ire ad ordines Archiepiſcopi idem ſit quod ire ad conſecrationem, & ſi in eo ſenſu hæc accipiuntur, nihilominus hiſtoriæ tempus conuenit. B

Caput Trigeſimumprimum.

De conuerſo Campenſi à tentatione importunâ per ipſum liberato.

CONVERSVS quidam Campenſis monaſterij, olim nobilis fuerat, & vitæ ſic ſatis honeſtæ. Huic oranti adeò importunè ſe ingerebant cogitationes diuitiarum & honorum mundi huius, vt inſtar muſcarum morientium, ſuauitatem vnguenti, id eſt, orationis deuotionem, perderent. Crebrò ille corpus ſuum cædebat virgis, & multorum Sanctorum ſuffragia implorabat, vt liberaretur: ſed non impetrauit. Tandem C memor Archiepiſcopi ENGELBERTI pro iuſtitia cæſi, flexis genibus illum inuocauit, & eadem hora adeò liberatus eſt, vt deinceps nihil eiuſmodi ſentiret.

Eccl. 10.

Tentationes pernicioſæ abiguntur.

Notatio ad Caput Trigeſimumprimum.

D MAnuſcript. ait conuerſo huic nomen in ſæculo fuiſſe Gerhardum cognomen Odocar.

Gerhardus ab Odocar

§. Campenſis Monaſterij.



In finibus Diœceſis Colonienſis inferioris iuxta celebrem in Belgicis bellis munitionem, nuper ab Hollandis trium ſeptimanarum ſpatio expugnatam Renibercam, ſucceſsor Hermanni diuitis Fri-

Monaſterium Campenſe.

dericus Archiepiſcopus quondam anachoretis Ciſtercienſibus cœnobium veteris Campi, loco amœniſſimo ædificauit, A ita vt ab Aquilone Cliuiam, ob occidente Geldriam oppida ſpectaret.

Caput Trigeſimum ſecundum.

De Muliere cuius filium paralyſi liberauit.

Paralyticus ſanatur

MVLIER quædam filium habens paralyticum, martyri vouit ſe cum filio, ſi eum ſanaret, venturam ad eius monumentum, & munera B oblaturam. Votum mox conſecuta eſt ſalus ægroti: & martyri iucundis animis perſolutum eſt, quod fuerat promiſſum.

Notatio ad Caput Trigeſimum ſecundum.

MAnuſcript. dicit fœminam hanc fuiſſe ex villa Herckrode, iuxta Hemersberg, nomine Helewigem, filium appellatum Gerhardum, qui tribus menſibus ſic paralyſi de- C cubuerat affixus lecto, vt vſu pedum amiſſo prorſus incedere non poſſet.

Caput Trigeſimumtertium.

De Puero quem à caduco morbo ſanauit.

ALIA mulier, natione Geldrenſis, Coloniæ in parœcia S. Seuerini D degebat vidua cum matre ſua & filio adhuc puero, qui miſerè caduco morbo affligebatur. Quod cùm mater ferret moleſtiſſimè, dixit quandoque matri ſuæ: Audio Epiſcopum ENGELBERTVM multis clarere miraculis: quid ſi ducamus filium ad ſepulchrum eius? Reſpondit illa: Cras eum ducemus ad aram ſancti Cornelij, quæ eſt in Eccleſia S. Seuerini. Is enim ſolet huic mederi morbo. Manè igitur veniunt ad altare, offerunt munera, & orant pro puero intentiſſimè. Ea die viſus eſt planè liberatus à morbo puer. Itaque auia eius, tanquàm imp: operans

Temeritas fœminæ caſtigatur. Miraculū.

marty-

A martyri ENGELBERTO: En, inquit, antiqui ſancti norunt beneficia præſtare indigentibus. Poſtridiè rurſus inuadit morbus puerum, ſolito etiam infeſtior. Id mater tremebunda conſpiciens, puerum cum cereo adducit ad tumulum martyris ENGELBERTI, eumque plena fide illi imponit, oratque cum gemitu & lachrymis pro illo. Sanatur puer, nec vnquam in morbum illum recidit.

Notatio ad Caput Trigeſimum tertium.

B MAnuſcriptus codex teſtatur hunc puerum ſingulis diebus ante liberationem bis vel ter ſolitum linqui animo, ac ſub finem hæc verba ſubijcit: *Sicut teſtis eſt Plebanus prædictæ Eccleſiæ ſancti Seuerini, nunquam poſtea idem puer recidiuum paſſus eſt. Mira charitas Sanctorum: Non illum Cornelius corruentem curare voluit, & vt vexaretur ſeuerius Seuerinus permiſit, quatenus in eius ſanatione noui Martyris* ENGELBERTI *merita poſſent declarari.*

C

§. Ad aram S. Cornelij, quæ eſt in Eccleſia S. Seuerini.

Anno ſalutis partæ 376. In honorem BB. Cornelij & Cypriani Martyrum à S. Seuerino Colonienſi Archiflamine baſilica eſt excitata, quæ poſtea ab illatis ipſius Præſulis & inſtitutoris reliquijs S. SEVERINI ædes eſt nuncupata. Illuſtra- D uere illam olim Præpoſiti; Et quidem circa annum Domini 864. B. Theddo, qui relicto Cameracenſi Epiſcopatu priuatam egit vitam, ac diuino cultui mancipatus. Tandem 4. Septemb. obijt, inque S. Eraſmi ſacello Baſilicæ continente fuit conditus. Singulare ipſius inter cœlites patrocinium teſtari videntur, anathemata olim ad eleuatum ipſius ſepulchrum oblata. Circa annum verò 1210. ornauit eam Sanctus noſter ENGELBERTVS, qui pluribus illam auxit cumulauitque priuilegijs, atque intra iuriſdictionis ipſius terminos,

BB. Tedo & ENGELBERTVS Præpoſiti S. Seuerini.

Digitized by Google

Eccleſiam S. Catharinæ Hoſpitalium militum erexit, ac fundauit. Extat quoque in Seuerini archiuo diploma, quo S. ENGELBERTVS noſter ſub *annum 1219. ipsâ conuerſionis S. Pauli in clauſtro S. Florini apud Confluentes confirmat* initas quaſdam *inter Hoſpitale S. Catharinæ in vrbe Colonienſi & S. Seuerini Eccleſiam,* compoſitiones. A

Caput Trigeſimum quartum.

B

De quodam Surdo, qui ad ſepulchrum eius ſanatus eſt.

Surdus audit.

SVRDVS quidam peregrè Coloniam venit, martyris ſepulchrum adijt: & cum obtuliſſet preces, ilicò reſtitutus eſt.

Notatio ad Caput Trigeſimum quartum.

Manuſcriptus ſic loquitur:

Iughen.

§. Eſt homo quidam in Iunghende Hermannus nomine, quem in tantum ſurditas oppreſſerat, vt clangorem cornuum ſiue buccinarum audire non poſſet. C

Vetus miraculorum tabula ad B. ENGELBERTI tumbam ſuſpenſa, vocat Iugene, qui pagus agri Iuliacenſis præfecturæ Caſtrenſi ſubiacet.

Caput Trigeſimum quintum.

D

De muliere quæ cum brachio viſu vnius oculi ſanata.

Cæcæ oculus & brachium curantur.

MVLIER quædam Colonienſis nouem annis vno orbata oculo, & alterius brachij officio deſtituta, apud beati martyris ſepulchrum ſic orauit: Domine, ſi anima tua eſt apud Deum, vti creditur, intercede pro me apud illum, vt per me declarentur merita tua. Mox vt illa ceſſauit orare, oculo lumen, brachio priſtinæ vires redduntur. Atque hoc quidem primum fertur fuiſſe miraculum ab eo Coloniæ editum: ſed tum

Digitized by Google

tum annotatum non fuit, ſicut & alia multa, quæ propterea hodie NB multitudo miraculorum.
A ignorantur.

Notatio ad Caput Trigeſimumquintum.

MAnuſcriptus ait, mulierem hanc in platea Strickgaſse habitaſse, *& audito quod Dominus* ENGELBERTVS *propter pacis conſeruationem occiſus eſt, & quod anima eius propter Martyrium in pace quieſceret, ad ſepulchrum eius veniſſe.*

Caput Trigeſimum ſextum.

B

De Muliere à paralyſi curata.

FOEMINA quædam miſerandum in modum contracta annis quatuor & menſibus ſex, Coloniam adducta, & apud martyris tumulum depoſita, cùm ad duas horas precata eſſet martyrem, paulatim ſe ſubrexit, & interim neruos laxari ſenſit. Tandem nullius freta adminiculo, pedibus ſuis rediit in pagum ſuum, vbique martyrem laude & prædicatione efferens. Contracta reſtituitur.

C Notatio ad Caput Trigeſimum ſextum.

MAnuſcriptus ita eius narrationem inchoat: *Venit & alia mulier Eueza nomine de Villa quæ Belle vocatur iuxta lacum clauſtrum monachorum &c.* quibus verbis Lacenſis pagus ab aliis eiuſdem nominis prope Coloniam diſtinguitur: *Cæſarius lib. 9. dial. cap. 65. Iuxta,* inquit, *Coloniam in villa quæ Belle vocatur &c.* NB. Ab hac nomen ſuum mutuantur Domini in Flarſem & D Montis B. Lufftildis, aliique de nobiliſſima gente Schalliorum à Bell, quorum alias ego originem & ſignum ex Vbia Romana antiquitate erui. Bell. Schall à Bell.



Caput

Caput Trigeſimum ſeptimum.

De pellione, cuius brachium ſanauit.

S.Engelbertus Colonienſes tribus mulctarat.

PEllio quidam eſt Coloniæ notiſſimus. Eum magno alterius brachij dolore excruciatum hortabatur vxor, vt adiret Epiſcopi Engelberti monumentum, & pro ſanitate eum deprecaretur. Ille indignabundus reſpondit: Id ego non faciam. Cùm enim in viuis eſſet, præter ius à me quatuor marcas accepit. Et vxor: Non ita, inquit, loquaris: ſed eas ad ſepulchrum eius, & dicas te nunquam repetiturum illam pecuniam, ſiue iure, ſiue iniuria data ſit. Initio enim pontificatus eius B acerba inter ſcabinos & tribus ciuitatis orta erat diſſenſio: quam cùm componere non poſſet ob tribuum pertinaciam, quatuor millia marcarum ab eis exegit, è quibus hic pellio quatuor marcas dependerat. Acquieſcit vxoris conſilio, abit ad monumentum, dicit animo ſimplici: Domine, ſiue rectè, ſiue præter fas à me acceperis quatuor marcas illas, ego te liberum pronuncio apud Deum. Oro igitur, vt precibus tuis ſanes brachium meum. Dixit, & ilicò ſanatus eſt: oſtenditq; brachium Decano ſummæ ædis, merita martyris prædicans. C

Nota miraculum.

Notatio ad Caput Trigeſimum ſeptimum.

Manuſcriptus Pellionem Ervvinum nominat.

Caput Trigeſimum octauum.

De Puero à tertianâ febre curato.

Reliquiæ S.Engelberti argéto à Magnatibus includuntur.

IDem Decanus abijt ad caſtrum Radenrodenſe, inuiſere volens cognatam ſuam. Cumque inter ſe conferrent de miraculis Epiſcopi Engelberti, Decanus matronæ illi dedit dimidiam zonam eiuſdem Epiſcopi, quam argento ornandam curauerat. Erat tum in caſtro illo puer D tertiana laborans, quem matrona cingens zona illa, Domine Archiepiſcope, inquit, quàm verè eſt anima tua apud Deum, tam certò curetur hic puer per merita tua. Confeſtim abijt febris, nec auſa fuit redire ad puerum.

Notatio ad Caput Trigeſimum octauum.

Randerodium præfectura eſt agri Iuliacenſis ad Wormium fluuiolum

Digitized by Google

fluuiolum, lautam illius arcem deſtruxit Fridericus II. Ar-
A chiepiſcopus Colonienſis, ex cuius ruinis quatuor adhuc la- Rande-
teritiæ turres, vnde priſtina ipſius colligi poſſit magnificen- rode.
tia, ſuperſunt. Vaſtitatem præcipuam Henricus Brabantiæ Dux propter colluuiem Albigenſium, binis expugnationibus intulit, iuſſu ſummi Pōtificis Gregorij noni, anno 1226. teſte Petro Diuæo *lib. 10. rerum Brabant.* ſtatim poſt SANCTI ENGELBERTI Martyrium.

§. Matrona.



B Manuſcriptus ait, fuiſſe vxorem Nobilis viri Gerhardi, quem Leuoldus refert in prælio, quo Otto Rex apud Bouinas * ſuccubuit, à Francis fuiſſe captum. Decanus autem fuit Goſvvinus de Randenradt, cu-
C ius in allatis à me documentis frequens facta eſt mentio. Atque in Metropolitanæ Colonienſis Eccleſiæ Necrologio dies eius fatalis perhibetur 6. Februarij.

* *Vide ſupra pag. 53. lit. D*

D Caput XXXIX.

De Matrona à duplici quartana curata per ipſum.

MATRONA quædam duplici conflictata quartana, per merita ſancti martyris reualuit. Ægra conualeſcit.

Notatio ad Caput Trigeſimum nonum.

MAnuſcriptus hanc matronam dicit vxorem Chriſtiani de Weuellinghouen, qui pagus eſt inter Greuen- Weue-linghouen

Digitized by Google

uenbroch & Hulckradt, ditio & dominium Archiepiſcopatus Colonienſis complectens pagos Wingarthen, Langvvaden, arcem zum Buſch Hundiorum, domum Comitis Benthemij ac Nobilium Duitz, quæ omnia olim Leienthalio, B. Petri ibidem caſtro, nunc autem diruto parebant. A

Chriſtianus de Weuelinghouen, vti ex linea Genealogica demonſtro, erat filius Chriſtiani fundatoris Præmonſtratenſium in pago Langvvaden, vbi Aleydis pœnitens floruit, quam Chryſoſtomus Henriquetz Beatis annumerat, B ac celebrat Cæſarius *lib. 30. dialogorum cap. 13*. Quæ verò huic mulieri ſanatæ fides ſit adhibenda, ex Nobilitate filiorum, ac ſtirpis Weuelinghouianæ, quam nobis archiuum Lanckvvadenſe tradit, Lector accipiat: Ita enim exhibet. C

B. Aleidis pœnitens.

Stirps Weuelinghoué.



Chriſtianus de Weuelinghouen tempore Arnoldi primi Archiepiſcopi Colonienſis adduxit ex Hilleshemenſi cœnobio Priorem & Sororum Præmonſtratenſium Coloniam in Lanckvvade, primus fundauit. D

Chriſtianus de Weuelinghouen, N. Vxor miraculoſe ſanata per ſanctum ENGELBERTVM.	Albero de Weuelinghouen, qui cum fratre Chriſtiano tempore Philippi Archiepiſcopi, donauit curtem ſuam in Yſſe monaſterio Lanckwadenſi.

Nobilis

A Nobilis vir Tilmannus de Weuelinghouen, Vxor N.	Florentius Canonicus Metropol. Colonienſis obijt 14. Kalend. Martij.	Beatrix Abbatiſſa S.Cæciliæ.	Irmgardis Canonica S.Vrſulæ.	Theodericus de Weuelinghouen, vxor eius Helvvigis.

Florentius de Weuelinghouen.

B

Caput Quadrageſimum.

De Hermanno Aduocato à paſſione ilica curato.

HERMANNVS Aduocatus Colonienſis, adeò cruciabatur dolore lateris, vt familia omnis ilicò moriturum exiſtimaret. Intolerabili igitur cruciatu affectus, ita exclamauit: O Domine Archiepiſcope, ego te præ omnibus dilexi, & tu quoque me non mediocriter amaſti: oro vt me hoc morbo liberes. Sed cùm non ſtatim adeſſet remedium, doloris immanitate ſtimulatus, ſubſtomachans ait: En omnes, etiam qui te non nouerunt, tu adiuuas: me qui tibi inſeruiui, teque ſemper amaui, negligis. C Cumque hæc & id genus alia diceret, filij & famuli eius vouerunt ſe cum illo ituros in Giuelsberg, vbi beatus Epiſcopus cæſus eſt, ſi illum ſanaret. Vouēt illi, & ille obdormit: rurſuſq; expergiſcēs: Nihil, inquit, mali ſentio. Gratias ago Deo, & Epiſcopo ENGELBERTO. Mira vis voti nuncupati.

Notatio ad Caput Quadrageſimum.



Nevvenar.

D HErmannum Aduocatum in documentis à Philippo Archiepiſcopo conſignatis reperio Gerhardi Colonienſis Aduocati filium nominari. Ipſe fuit de nouæ aquilæ Comitibus, quorum proſapiam ex archiuis deprompta m dabo.

Digitized by Google

Caput Quadrageſimum primum.

De infante in balneo ſuffocato & per inuocationem nominis B. ENGELBERTI *reſuſcitato.*

A

FOEMINA quædam è Flandria attulit filium ſuum infantem. Cumque eum in balneo poſuiſſet, & neceſſitate vrgente ab eo receſſiſſet, illius oblita eſt. Poſt horam verò reuertens, cernit infantem aquis præfocatum. Itaque incredibili correpta dolore, ſimul etiam recordata martyris, qui tum paſſim ferebatur multis coruſcare miraculis toto corde cum lachrymis & ſuſpirijs orauit eum, vt excitaret filium ipſius. Redit anima in viſcera infantis, mater ineffabili afficitur gaudio, venit cum infante Coloniam, & apud ſepulchum martyris gratias agit immenſas. Quis te pro his non magnificet Domine Deus? Ecce per martyrem tuum ENGELBERTVM cæci vident, claudi ambulant, paralytici curantur, ſurdi audiunt, tertianæ & quartanæ febres profligantur, epileptici & alijs diuerſis implicati morbis, ſanantur, etiam mortui reuiuiſcunt. Si non eſſet hic homo cum Deo, imò potens apud Deum, non poſſet facere quicquam. B.

Infantem mortuum excitat.

C

Notatio ad Caput Quadrageſimum primum.

MAnuſcriptus tradit hoc miraculum Leodij contigiſſe, quo venerat è Flandria mater cũ filio poſteà ſuffocato.

Caput Quadrageſimum ſecundum.

De miraculo inteſtinorum eius.

D

REFERAM nunc quoddam non exiguum ſanctitatis eius documentum. Godefridus Comes de Arnsberg, venit quandoque ad monaſterium Montenſe, & cum mentio incideret, quemadmodum illic tractatum eſſet corpus beati martyris ENGELBERTI, ſciſcitabatur ille, vbi viſcera eius humata eſſent. Dicentibus monachis, in cœmeterij foſſa quadam vulgari condita eſſe: Non decet, inquit, tanti principis, imo martyris miraculis coruſcantis, viſcera tam negligenter haberi. Obtemperant

Viſcera martyris incorrupta poſt multas hebdomadas.

Digitized by Google

A perant verò illi fratres, amouentque à ſepulchro humum: & ecce viſcera martyris adeò cernunt recentia, ac ſi illa hora è corpore extracta eſſent. Nihil in eis corruptionis, nihil fœtoris ſentiri potuit, cùm tamen iam quatuordecim hebdomadas tumulata fuiſſent. Admirantur fratres haud vulgariter, agnoſcunt Dei virtutem & martyris merita; collecta viſcera in ſcrinio reponunt, & ante altare honorificè condũt.

Notatio ad Caput Quadrageſimum ſecundum.

B

§. Godefridus.

IN notatione huius capitis Arnsbergenſium Comitum ditionem, ſedem, & genealogiam obiter oſtendam. Ac principio quanta eorum fuerit ditio, teſtantur literæ, quibus (vt earum verba retineam) Godefridus & Anna Cliuica Comites Arnsbergenſes, anno 1368. 25. Auguſti Colonienſibus vendiderunt Comitatum Arnsbergenſem cum iuribus, dominijs, iu-

Emptio Arnsbergenſis comitatus.

C riſdictionibus, altis & baſſis, ac mero & mixto imperio, ac ſpecialiter cum caſtris & oppidis in Arnsberg, in Nehem, in Greuenſtein, in Euersberg, in Hachen, item in villis & oppidis in Huſtene, in Aldendorp, in Sundern, in Langeſcheidt, in Hachen, in Frehenolen, in Stegenhagen, in Bodenfelde, in Meſcheide, item cum villis & Parochijs in Korbecke, Allagen, Bremen, Voiſwinkele, Eggrinhuſen, Balue, Affele, Stocheim, Hieluelde, Kalle, Velmede, Remmelinghuſen, Bye, Reſte, Weenholthuſen, Haerbocke, Yſſelpe, Oeuerenkirchen, Eſſel-

Arnsbergenſis comitatus latitudo.

D ne, Wurmbecke, Lene, Ouerſunderne, Oldinge, Berghuſen, cæteriſque villis & parochijs vniuerſis, item cum dignitate officio, ſeu prærogatiua iuris primipilariatus ſeu antebellatoris inter Weſeram & Rhenum, nec non cum omnibus & ſingulis hominibus, miniſterialibus, caſtrenſibus, fidelibus, vaſallis, militaribus, oppidanis, villanis, litonibus, ſeruis, & ancillis & ſubditis quibuſcunque &cæter.] Hæc ad verbum ex literis, quas præter Godefridum & Annam Comites, ſigillarunt: Antonius de Reidere, Rutgerus dictus Kettelere, milites. Heidenricus dictus de VVolff, Arnoldus Hacken, VVilhelmus

Arnsbergenſium comitum ius inter Rhenũ & Viſurgim eſt primipilariatus.

mus dictus Quaterlandt, Arnoldus de Berninghuſen, Ioannes dictu Schureman, & Conradus dictus VVrede, armigeri caſtrenſes, & fideles, necnon proconſules, Conſules, ac Vniuerſitates, oppidorum, Arnſberg, Nehem, Greuenſtein, Hirtzberge. A

Arnsbergenſis deſcriptio.

Deinde vetuſta horum Comitum ſedes etiamnum appellatur Arnsberg, (id eſt, Aquilinus Mons) quam deſcripturus ex naturali ipſius ſitu, in tres diuido partes; Arcem videlicet, oppidum, & Monaſterium.

Arx Arnſbergenſis.

Arx in editiore montis cacumine ſita, continens illi oppidũ atque monaſterium ad radicem montis pendulum, cum circumfluente Amne Rura iucundiſſimè deſpicit. B Nam in promontorio ſenſim decliui tres quaſi diuerſæ ciuitates conſpiciuntur protruſæ, quas inter, primum & altiſſimum obtinet locum Arx, putei profunditate, reliquiſque defenſioni atque habitationi neceſſarijs munita, ad cuius aſcenſum protuberantes in media ciuitate tumuli facilem viam aperiunt, atque ſternunt.

Oppidum Arnsberg.

Arcem deinde execipit ciuitas, Furſtenbergicorum palatio nobilis, quod reliquas ædes iucundiſſimo ſuo proſpectu & aeris ſalubritate longè ſuperat. C Denique in inferiori colle aſpectui obijcitur S. Laurentij, ordinis Præmonſtratenſis Abbatia, hortis ac ſyluulis mire ſolitariorum animos recreãtibus circumdata, ex qua Sanctorum Colonienſium Catalogo adſcribitur B. Richardus Anglicus, cuius natalis eſt tertio Kal. Ianuarij. *Vide Natales SS. Ord. Ciſtercienſ.*

Abbatia VVedinghuſen.

Stirps Arnsbergenſis.

Nunc porrò Arnsbergenſium Comitum Genealogiam ſimul & Ritbergenſium ex Archiuis Weſtphalicis erutam dabo. D

Anno Chriſti 660. floruit Guntherus de Arnsberg, atque anno Chriſti 935. ludis equeſtribus interfuit Otto Comes de Arnſberg.

Anno

Digitized by Google

A Anno 1007. celebris fuit Godefridus Comes Arnsbergenſis. Circa annum verò 1050. clarus [a] Fridericus ſenior Comes in Arnsberg, cuius vxor fuit N. filia Ottonis Bauari ſoror Henrici Craſſi, a

B

C



Fridericus Senior, Comes Arnsbergenſis.



N. Bauara Comitiſſa Arnſgenſis.

D habebat illa ſororem alteram nuptam Ottoni Cappenbergenſi Patruo S. Godefridi, ac tertiam matrimonio iunctam Hermanno de Caluele, ſeu Rauensbergenſi, ex quo Otto, atque Henricus de Rauensberg prodiere.

A Friderico ac Bauara quatuor numerantur

rantur filii procreati. Primus ℬ Fridericus A ab inquieto animo, dictus Bellicoſus, Bellū enim geſſit contra Fridericum Colonienſem, anno 1102. quo tempore ab Imperatore proſcriptus fuit; Burchardum cepit Monaſter. anno 1105. Caſtrum Weuelsburgēſe inſtaurauit ac muniuit anno 1122. Tandem B cum improbius piis Generi ſui S. Godefridi Cappenbergenſis conatibus obſiſteret, in prædicti caſtri, quo & S. Norbertum tenebat concluſum, obſidione mortuus, anno 1123. Alter Friderici ſenioris filius Hermannus interfuit prælio Wolfingholtenſi, ſub annū 1115. contra Henricū C V. Imperatorem ſuſcepto. Tertius Friderici ſenioris ex Bauarâ filius Henricus in Italia fuit cum Henrico Imperatore, & apud Pontificem pro Imperatore obſidem egit, anno 1112. Quartus Friderici ſenioris filius Godefridus de Kuick, qui cum fratre Hermanno occidit Florentium Nigrum Hollandiæ Comitem.

Friderico Bellicoſo liberi fuerunt. 1. N. matrimonio iuncta S. Godefrido Cappenbergenſi. 2. Sophia D Nupta Bernhardo III. Lippienſi, ac tertius ℭ Conradus Comes in Arnsberg, qui in prælio contra Bernardum Epiſcopum Paderbornenſem ſuſcepto, occubuit circa annum Chriſti 1143. Reli-

Digitized by Google

A Reliquit Conradus hæredes, Godefridum Comitem in Arnsberg, & Comitem (D) Hericum fundatorem monaſterij Wedinghauſani Canonicorum Præmonſtratenſium, in quo ipſe tandem neglectis mundi honoribus monaſticam profeſſus vitam, fatis conceſ-
B ſit, anno 1157.

Henrico fundatori Wedinghauſano ex coniuge, quantum conijcere licet Agnete de Rudenberg & Stromberg tres fuere filij, ac duæ filiæ. Quarum Senior N. Simoni nupta Comites dedit Tecklenburgicos, cuius Simonis progeniem, vt propter Patriæ hiſtoriam paulo altius hic repetam, ſciat
C velim Lector: ab Henrico Comite in Ritberg, eiuſque coniuge Beatrice Suueua relicta Godefridi Cappenbergenſis vidua, prognatam fuiſſe filiam Eilicam, quæ nupta Elimaro II. Comiti Altenburgico florenti circa annum 1120. quatuor peperit liberos: I. Chriſtianum Altenburgicum maritum Cunegundis vltimæ Comitis in Loken, *ex qua tum iuniorem genuit Chriſtianum, qui in pugna Harterico Archiepiſcopo Bremenſi contra Friſios datâ occubuit, tum Mauritium, qui ex filia Comi-*
D *tis Svvalenbergẽſis Oldẽburgicos Comites ac Daniæ Reges procreauit.* E reliquis tribus fuere. II. Otto Præpoſitus Bremenſis, ac III. Henricus Altenburgicus, qui ducta in coniugem Salome Geldrâ filium genuit Henricum Humilem Anno 1234. occiſum. Demum IV. Eilica nupta Simoni Tecklenburgico, cui peperit Simonem Generum Henrici Fũdatoris Wedinghuſani, de quo hic, *& cuius nunc reliquas proles perſequar*

Stirps Tecklenburgica.

I. II. III. IV.

Ii Excel-

Excelluit inter eas (e) Henricus Nobilis Comes in Arnsberg, patronus monaſterij Widinghauſani, qui vna cum vxore Ermgarde ibidem ſepultus eſt, vt indicant hi in domo capitulari inſcripti verſus A

Henricus Comes & Ermgardis Comitiſſa.
Quorum ſunt oſſa monumenti condita foſſa
Hos Deus in regno faciat gaudere ſuperno, B
Namque fuere loci conſtantes huius amici.

Vixit vterque adhuc anno 1203. poſt obitum verò poſteritas vtriuſq; memoriam honorifice excitato mauſoleo coluit. Fuit huic Henrico frater Henricus Iunior, captus à fratre anno 1165. quâ de cauſa bellum graue indictum fratri, & Arnsberga obſeſsa captaque, ſed frater iam ſqualore carceris obierat, relicto filio Henrico Nigro, ex quo Henricus itidem Niger Nobilis vir ab Arnsberg nominatus circa annum Christi 1263. C

Deinde Henrici ſoror ALEIDIS HENRICI WEDINGHVSANI FVNDATORIS FILIA ADOLPHI ALTENANI COMITIS VXOR FVIT, ATQVE AVIA S. ENGELBERTI ARCHIEPISCOPI COLONIENSIS. Tum Godefridus ab Henrico Wedinghauſano fundatore proſatus, qui cum cruce ſignatis in terram ſanctam profectus eſt circa annum (1215.* D

Auia S. Engelberti

* Vide ſupra pag. 56.

Henricus quoq; Nobilis Comes in Arnſberg, Henrici filius ex coniuge Ermgarde, filiam genuit Ermgarden, ac filios Henricum, Hermannum à Rudenberg, de quo infra in proſapia Ritbergenſium,

tum

tum(𝔉)Godefridum ſucceſſorem, de quo il- 𝔉
A lud in Cæſario lib. huius cap. 41. accipio miraculum, quod in eleuatione inteſtinorum S. ENGELBERTI accidit. Quamuis & hic Godefridus (𝔊) cognominem habuerit filium, cuius vxori Beatrici à Ritberg ſtatu- 𝔊
B tum eſt Epitaphium in ambitu VVedinghauſano.

Morte erepta iacet quondam Comitiſſa Beatrix,
Hæc fuit Arnsberg dominans, ſed ſanguine Ritberg.

Huic Godefrido frater fuit Fridericus, ac ſoror Aleidis nupta Bernardo IV. Lip[p]ienſi Comiti: filij autem ex Beatrice coniuge Ioannes Canonicus Traiectenſis, Præpoſitus
C Meſchedenſis, Godefridi naturalis pater, ac (𝔋) Ludevvicus ſucceſſor, qui poſt fatalem ſuum annum 1313. ex vxore ſua Peronetta Iuliacenſi reliquit (𝔍) VVilhelmũ primogenitũ Comitẽ in Arnsberg, adhuc anno 1338. viuũ, cuius primogenitus (𝔎) Godefridus Mare- 𝔋 𝔍 𝔎
D ſcalcus VVeſtphaliæ Arnspergẽſem vendidit Comitatũ. Obijt ipſe 1371. ſepultusq; in Mariano ſummæ ædis Colonienſis ſacello.

Huius Godefridi vltimi Patrui ac fratres Comitis Wilhelmi fuerunt.

I. Godefridus ex Scholaſtico Monaſterienſi, Oſnabur- 𝔏
genſis poſtulatus Epiſcopus, dein etiam Epiſcopus Bremen-

Digitized by Google

ſis, cui hoc Stadæ in choro veteris monaſterij S. Gregorii legitur inſcriptum Epitaphium: ANNO DOMINI M.CCC. A LXIII. IN DIE B. BARBARÆ OBIIT VENERABILIS PATER DOMINVS GODEFRIDVS NOBILIS DE ARNSBERGE S. BREMENSIS ECCLESIÆ ARCHIEPISCOPVS HIC SEPVLTVS, ORATE PRO EO, QVI PER DVODECIM ANNOS MVLTAS INIVRIAS A SVIS FVIT PASSVS: SED TRIBVLANTES EVM GRAVITER A DEO PVNITI SVNT. B

NB. Vindictā diuinā in tribulantes virū bonum.

2. II. Fridericus Abbas Steinfeldenſis curator & Archiepiſcopus Bremenſis.

3. III. VValramus Canonicus Aquenſis, Præpoſitus Meſcheden.

4. IV. Ioannes.

5. V. Gerardus Canonicus S. Gereonis. C

6. VI. N. VVilhelmi & horum quinque Comitum Soror fuit profeſſa ad S. Ceciliam Coloniæ.

Huius verò ipſius Godefridi poſtremi fratres numerantur, VVilhelmus Præpoſitus Meſchedenſis, Conradus Canonicus Oſnaburgenſis, Mechtildis & Aleidis ſorores.

AA BB CC DD EE Subtexo nunc Comitū Ritbergenſium proſapiam, qui originē ſuam ducunt ab Henrici Nobilis & Ermgardis filio (AA) Hermanno de Rudenberg, Burgrauio in Stromberg, & Domino in Ritberg, filius eius (BB) Conradus Comes in Arnsberg, Dominus in Ritberg, genuit D (CC) Fridericum Comitem Ritbergenſem, qui (DD) Ottonem reliquit hæredem, Otto (EE) Conradum Comitem Ritbergenſem; Conradus ex Beatrice Bronckhorſtiana ſuſcepit filias Aleidem in matrimonio collocatam Comiti Hoienſi, & Gertrudem nuptam Conrado Comiti Diepholdij, qui anno Chriſti 1426. in Friſia perijt, ſuperſtitibus liberis Ottone, Ioanne, Gerhardo Archiepiſcopo Bremenſi, & Conrado.

Caput.

Digitized by Google

Caput Quadrageſimum tertium.

De Sacerdote à calculo liberato.

A SACERDOS quidam doctus & pius, calculi dolores ferens intolerabiles, votum fecit, ſi beatus ENGELBERTVS ipſum intra biduum curaret, ſe cum muneribus eius ſepulchrum viſitaturum. Curatus eſt ante biduum ſpe ſua celeriùs, & promiſſi munus accuratè confecit. *Ecce voti efficaciam.*

Notatio ad Caput Quadrageſimum tertium.

B MAnuſcriptus Cæſarius Eckhardum & Eckhebertum Sacerdotem de Serchere nominat, & dicit in itinere ad ſepulchrum Martyris in domo vallis S. Petri miraculum ſibi Cæſario retuliſſe. *Serchere.*

Caput Quadrageſimum quartum.

De Famulo in caſtro Hamerſtein à Paralyſi curato.

C HENRICVS Abbas Hemmenrodenſis ex Ioanne Burggrauio ab Hamerſtein didicit, quod dicturus ſum: Quidam ex familia eius, omnibus in caſtro illo notiſſimus, diu oppreſſus paralyſi, vt audiuit miracula martyris ENGELBERTI, toto corde illum inuocans, votum ſuſcepit. Ductus eſt Coloniam paralyticus, & inde ad caſtrum incolumis reuerſus eſt. *Paralytic⁹ fit ſanus.*

Notatio ad Caput Quadrageſimum quartum.

D §. Ioanne Burgrauio de Hamerſtein.

ARx Hamerſtein oppido eiuſdem nominis Rhenoque ex præacuta rupe impendet, ſuos olim proprios habuit Comites: nam in hiſtoria S. Heriberti vulgabo tempore S. Henrici Imperatoris vixiſſe Ottonem Comitem de Hamerſtein; cuius vt inceſtuoſi caput diris fuit deuotum, quique ob *Hamerſtein.* *Vita S. Gotbardi cap. 6.*

Digitized by Google

Diœceſis Moguntinæ infeſtationem diuturna in arce ſua Hamerſtein ab Imperatore Henrico preſſus obſidione. A

Caput Quadrageſimum quintum.

De Monacho à dolore dentium liberato.

Quidam dentiũ dolore liberatur.

IN Saxonia monaſterium eſt ordinis Ciſtercienſis, quod Cellam vocant. Eius quidam frater adeò doluit dentes, vt ſomnum capere non poſſet. Nocte quadam ſupra vires cruciari ſe ſentiens, has preces fudit: Domine Epiſcope ENGELBERTE, ſi verum eſt animam tuam degere apud Dominum, adiuua me. Dixit ſic, & obdormiuit. Poſteà euigilans, doloris omnis expers deinceps fuit. B

Caput Quadrageſimum ſextum.

De puella paralytica curata.

Paralytica ſanatur.

IN Weſtphaliæ pago Hagenſi puella quædam pedibus ingredi non potuit præ paralyſi. Diu ſic vexata tandem perduci ſe petijt ad locum, vbi beatus martyr occiſus eſt. Vidit id vir quidam, & ſalutem eius deſperans, ait: Si hæc curata fuerit eo loco, quò proficiſcitur, ego hoc ſaxum (digito illud demonſtrans) eò deportabo. Venit puella ad locum optatum, & ſanata eſt. Vbi id comperit vir ille, nocte tulit ſaxum, ne ab alijs irrideretur, & ad locum deportauit, qui inde ſeſqui milliari aberat. C

Notatio ad Caput Quadrageſimum ſextum.

MAnuſcriptus viro Saxifero nomen tradit fuiſſe Harmudum. D

Hagen.

Hagenſis pagus itinere duarum horarum Geuelsbergio abeſt, quem ſupra ad caput 5. lib. 2. innui, datum in antichreſin, iuxta literas, vt vocant reuerſales Adolphi & Margaritæ Cliuenſium Marchiæque Comitum, eorumque liberorum, Adolphi ac Theoderici, anno 1392. 2. Maij.

Caput

Digitized by Google

A Caput Quadrageſimum quartum.

De puella VVaſſenbergenſi cæca.

ALia puella alterius loci annos aliquot vtroque oculo orbata fuit. Audiuit in ſomnis, ſi lapidem quendam ſuis humeris ferret ad locum paſſionis beati martyris; qui cederet in ſtructuram Eccleſiæ ibi tum inchoatæ, confeſtim ipſi lumen reſtitutum iri. Indicat hoc parentibus; illi & ſumptu & laboris itinere, tum quoque viſionis incertitudine abſterriti, eam non audiunt. Tandem ad locum deducta, cùm lapidem illic depoſuiſſet, mox ab eius oculis albugo prodijt. Inde domum ſana reuertens, parentibus lætitiam, vicinis admirationem affert.

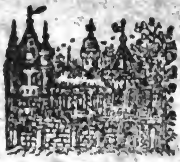
NB. *De inchoata Eccleſia Geuelsbergenſi.*

B

Cæca illuminatur.

Notatio ad Caput Quadrageſimum ſeptimum.

C MAnuſcriptus patriam curatæ puellæ exprimit iuxta caſtellum Waſſenberg. Rem verò geſtam ſibi inquit à veridico ſacerdote relatam.



Waſſenberg.

Waſſenberga dicitur, quaſi Wachs-amberg, id eſt, ad montem excreſcens; hoc enim oppidum à pede montis ſenſim cum cliuo aſcendit ſeu aſſurgit. Vnde

D etiam in procul diſiunctorũ oculos incurrit, præſertim ipſius arcis ſpecula loco paulum eminentiore ædificata. Primum Geldris paruit Comitibus. Quare ibidem Comes Geldriæ & Zutphaniæ Gerlacus ſecundus (*vt teſtantur manuſcripti Comitum Geldrenſium*) ſeu Gerardus I. vti eum nuncupat Petrus Scriuerus *ex Harano in additionibus ad Henrici Aquilij Chronicon Geldrienſe*, cum vxore ſua Hedwige, Florentij Hollandiæ Comitis filia templum excitauit, in quo poſt obitum ſuum ſepul-

Digitized by Google

De Waſſenberg. Limburgo & illorum ſucceſſione itemq; de prælio Woringano.

ſepultus, anno 1131. Quin & illic à Gerardo II. *(qui Henrico Patri ſuo ſucceſſit*, vel vt vult Henricus Aquilius; *vnanimi omnium conſilio fuit electus Comes Geldriæ & Zutphaniæ anno 1161.)* Collegium Canonicorum eſt inſtitutum, in quod anno 1180 Comitis defuncti corpus delatum etiamnum aſſeruatur. Ita *manuſcripti & Scriuerus ad Gerardum II.* Quod igitur fundatum Collegium docet Streithagenus *in ſyntagmate Prouinciæ Iuliacenſis*, de templo tantùm extructo intelligendum, non de ipſo Collegio; hoc enim multò poſt à Gerardo II. fuit ædificatum. Deinde ipſa vrbs in Ducum Limburgenſium iura videtur abijſſe. Ita enim literæ Monaſterij Heinsbergenſis ab anno 1212. atteſtãtur. *VValramus Dux Limburgenſis, Henricus & VValramus filij; Gerardus frater eius de VVaſſenberg* &c. Poſtmodũ à morte Hẽrici Ducis Limburgẽſis ſine liberis ſeu hæredibus ſuis (vt infrà ex ICtorũ mente explicabo) defuncti, grauis orta eſt de ſucceſſione cõtentio. Vindicabat eã ſibi Reinoldus Comes Geldriæ, quod vxor ipſius Irmgardis filia eſſet Walrami Ducis Limburgenſis & neptis Henrici, ideoque Henrico Duci Limburgenſi ante prælium Woringanum vendiderat. Contrà Adolphus Comes Montenſis frater Cunigardis defuncti Henrici nepos, ſuam aſſerebat, tradebatque Ioanni Duci Brabantiæ, qui bello contrà Reinoldum ſuſcepto Limburgenſem Ducatum cum Waſſenberg & Supff ſibi comparauit. Captus enim in prælio iuxta † Woringam arcem, fortiſſimum prædonum receptaculum, ſecundo ferè infrà Vbios lapide diſſitam Reinoldus iure ſuo, quod ſibi in Ducatum Limburgenſem & Waſſenbergenſem competebat, interpoſito iureiurando, ceſſit, vt Brabantinorum cuſtodia leuaretur. Sed placet audire ipſum, recentiorem licet, manuſcriptum librum, quia & valde genealogiam ſupra pag. 167. & 169. allatam illuſtrat. Ita enim inquit; *Verum Henricus filius Ducis Limburgenſis, qui Ducatum Limburgenſem*

† alias Buruncum.

Digitized by Google

ſem cũ fratre ſuo VValrauo poſsidebat,
A *ducebat vxorem Irmgardim * vnicam hæreditariam filiam Comitis de Monte* (nim. Adolphi fratris S. ENGELBERTI) *ex qua Irmgarde duos filios ſuſcepit, Adolphum & VValramum, Adolphus ſenior frater malebat Comes de Monte eſſe; ideoq́ comitatum illum ſibi reſeruabat, &*
B *dabat VValrauo fratri ſuo Comitatũ Limburgenſem. Hic Adolphus generabat filium etiam Adolphum, pluresque filios, & vnã filiam, quæ à matris nomine Irmgardis* (Cunigardis) *vocabatur, & fiebat poſtea Comitiſſa Marchiæ, vxor Euerhardi de Marca. Porro hic vltimus Adolphus de*
C *Monte, qui frater erat Irmgardis Comitiſſæ de Marchia, cùm VValrauius parentis ſui frater obijſſet, eiusque vnica filia (*) Comitis Geldriæ † vxor ſine prole obiret; tunc Adolphus, vt rectus hæres & ſucceſſor in Ducatu Limburgenſi, vt nuptias conciliaret inter fratris ſui Henrici*
D *filiam, & Ducis Brabantiæ filium, & ſummam pecuniæ à Duce Brabantiæ acciperet, tradidit Duci Ioanni Brabantiæ Ducatum Limburgenſ. & poſtea commiſſum eſt prælium in VVoringen, vbi Dux Brabantiæ, Comitem Geldriæ capiebat, vbi etiam Adolphus*

* Margaretham, ita enim habent diplomata Eccleſiæ ad SS. Apoſtolos Coloniæ data ſub ann. 1267. *Nos Adolphus Comes, Nos Margaretha mater eius & Nos Elizabeth vxor:* Et S. Seuerini de anno 1264. ratione bonorum in Sunrisdorff: *Margaretha Comitiſſa de Monte, & Adolphus primogenitus eius.*

Aliæ ex S. Seuerini Archiuo de anno 1246. ſic referunt: *ſigillis venerabil. Patris* C. (id eſt, Conradi) *Dei gratia Colonienſis Archiepiſcopi, Dominæ* I. (videtur eſſe Irmgardis) *Duciſſæ de Limburg & Comitiſſa de Mõte, & Dominorũ* A. & W. (id eſt, Adolphi & Walrami) *filiorum eius, ne præſcriptum factum à quoquam infringi poſsit, præſentem paginam rogauimus communiri.* Vnde videtur binominis fuiſſe. Quod verò aliæ literæ de anno 1244. habent, vt refert Miræus; *Henricus Dux de Limburg.* C. *de Monte &* Kunegardis *Duciſſa & Comitiſſa ibidem.* Videtur Amanuenſium errore nomen variatum, propter affinitatem literarum antiquarum, quã habent (lzmgard.) Kungard. & Irmgard. Fuit autem ipſa filia Adolphi fratris S. ENGELBERTI. Vide ſupra pag. 14. & 168.

(*) Irmgardis, quæ dicitur Haræo lib. 51. Principum Brabant. filia vnica Henrici; At Meiero, ſoror illius.

† Reinoldi.

NB. Hẽricus nõ vixit amplius anno 1282. vt conſtat ex literis Adolphi Comitis de Mõte anno 1282. datis, & paulo poſt traditur. Prælium autem Woringanum contigit, anno 1288.

Digitized by Google

dolphus de Monte Archiepiſcopum Colonienſem capiebat. Et infra manuſcript. in Reinoldo I. Comite Geldriæ ait, *anno* 1287. * *mortuus eſt Henricus* (qui Lazio & Aquilio dicitur Hermannus) *Dux Limburgenſis abſq. prole*, quæ ſcilicet Svvs foret hęres, Nam Adolphus filius, ex quo filius illi Adolphus ſuperſtes, videbatur primo emãcipatus, quòd illi permiſerit Comitatũ Montenſem; deinde iure ſuo in Limburg renunciaſſe, cùm Montenſem terram ducatui Limburgenſi antetulerit. Quãuis ego non tam ſubtiliter ex iuriſprudentia diſſerere Hiſtoricos arbitrer, ſed Ducis Limburgenſis ſine liberis defuncti, nomine deceptos, Henricum indigitaſſe, cum reuera ipſe eſſet Walramus, Henrici filius, quod & videtur aduertere Chronicon Magnum Belgij. Ita autem Comes Adolphus de Monte in literis ſuis ad Rudolphum Romanorum Regem, anno 1282. feria 5. poſt Pentecoſtẽ datis; *Sereniſſimo Domino ſuo Rudolpho &c. Cum nos Ducatum Limburgenſem, cum omnibus bonis, quæ felices recordationis Dominus VValramus Dux Limburgenſis patruus noſter, nec non Domina Ermgardis filia ſua, olim Comitiſſa Geldriæ tenebant*, dum viuerent, *ad nos, ex morte vtriuſque, tanquam ad legitimum hæredem, deuolutum, donationis titulo tranſtulerimus in Ioannem &c.* Sed ad manuſcriptum, vnde digreſſi ſumus, reuertamur. *Volebat verò*, inquit, *his Comes Geldriæ propter vxorem ſuam Irmgardem de Limburg* (*quæ fortè adhuc* † *viuebat*) *proximus hæres eſſe: Verum Adolphus Comes de Monte vendebat actionem ſuam Ioanni Duci Brabantiæ. Vnde* * *Anno* 1288. *ipſo S. Bonifacij prælium exortum ante VVorringen, in quo Comes Reinoldus & Siffridus à VVeſtenberg Archiepiſcopus Colonienſis capiebantur. Et cum Reinoldus Comes ſuprà annum detineretur captiuus, Ducatui Limburgenſi & VVaſſenbergo renunciauit; & præterea magnum lytrum pendere debuit.* Et ſupra in Euerhardo Comite Marcano.

* Error hic eſt, vt iam oſtẽdetur.

† non viuebat amplius, vt iã vidimus ex literis, ac proinde errat Meier qui vult eã obijſſe, anno 1290. vel 1291. ſepultamq; in Greuenthal.

* Ita aliqui volunt. Sed alij hoc prælium rogatu ciuium Colonienſiũ in mercimonijs ex arce impeditorum tradunt ſuſceptum. Vide & hic infra.

Digitized by Google

A Marcano. *Sequentibus temporibus componebat Euerhardus vnionem & fœdus inter Ducem Brabantiæ, qui etiam Dux Limburgenſis erat, quem Ducatum ab Adolpho Comite de Monte emerat ex vna & Coloniam ex altera parte, quæ etiam eo tempore ab Archiepiſcopo, qui ciuitati vim,** [redacted] *inferebat, diſsidebat; Vnde bellum VVorringanum extitit, in quo Dux Brabantiæ, Comes de Monte, comes Iuliæ, comes Marchiæ, & Colonienſis ciuitas victoriã obtinebant. Comes de Monte, Archiepiſcopum in prælio capiebat, Dux Brabantiæ comitẽ Geldriæ. Comes Lutzenburgẽſ. occumbebat cũ fratrib. tribus VValramo,* B *Ioanne & Balduino, & Archiepiſcopi fratre Henrico VVeſtenbergenſi, comes Marchiæ magnã cædem operabatur, ann. 1288. ipſo S. Bonifacij, ſcilicet nonis Iunij,** nõ vt habet Haræus V. Idus Iunij. Vide Scriuerum ad Aquilium. Vbi ſubijcit; quod Geldriæ Dux Equeſtris ordinis amplius mille præter gregarios milites innumerabiles deſiderauit (quamuis Iuſtus Lipſius Louanij libro 2. ca. 9. quadringentos tantum numeret) ipſe Gelder in hoſtium poteſtatem venit cum Archiepiſcopo, Adolphoque Naſſouio Comite (qui poſtea anno 1292. 6. Ianuarij, Francofurti Rex Romanorum fuit creatus) & Walramo C Comite Falcoburgenſi & N...... Comite Meurſano. Atque hinc paulo poſt dedita arx Worringa, funditusque exciſa. Reinoldus captus non ante liberari potuit, quam Brabanto ius ſuum Limburgenſe ceſſiſſet. Quare omne, quod in Ducatum illum hactenus prætenderat, ſolemniter eiurat, & agente Philippo Pulchro Francorum Rege liber dimittitur. Atque ita Waſſenberga cum Ducatu Limburgenſi ad Ioannem Brabantiæ Ducem translata, poſtmodum a filio eius, quod Imperium noui Domini detrectaret, anno 1291. euerſa eſt. De- D nique poſt multorum Dominorum mutationem, anno 1498. per Maximilianum Imperatorem Friburgi Briſgoiæ cum Roda & Hertzogenradio Wilhelmo Iuliæ ac Montium Duci in fiduciam ſeu pignus data; tandem anno 1544. ipſius proprietas Iuliacenſi Prouinciæ ceſſit. Prope abeſt Myrica ſupplicio plurimorum infamis, vbi anno 1206. Philippum cum Ottone Imperatore dimicaſſe putat Streithagenus,

* ita qui lẽ manuſcr.

Meyer Ioannẽ vocat Balduinũ.

* *Necrologiũ Franciſcanorum Colon. dicit:* pridie Nonas Iunij, *ſeu in peruigilia S. Bonifacij.*

Vide ſupr. pag 39.

quod locum pugnæ commodiorem nullibi reperiat; Verum A
ſi Godefridum conſulas, iniquo & paluſtri planè loco ab Ottone pugnatum eſſe intelliges. Vnde non Myricam, ſed locum aliquem paludoſum congreſſui infelici exiſtimo aditum pateſeciſſe.

Caput Quadrageſimum octauum.

De Monacho à Febri liberato.

Æger curatur.

MONACHVS quidam grauiter laborans, beatum Epiſcopum ſic B
appellauit: Memineris, Domine, me ab illo tempore, quo cæſus es, ſemper in Canone miſſæ tuum nomen expreſſiſſe. Itaque pro ſalute corporis mei te orare æquum eſt. Eadem nocte illi dormienti apparuit, iuſſitque ſanum & incolumem eſſe. Expergefactus ilicò, è lecto ſanus exit.

Notatio ad Caput Quadrageſimum octauum.

C



SVriana editio omiſit *Monachum* hunc *Sibergenſem* fuiſſe, ex cella Hircenhoue, & *acutis* id eſt, febribus *laboraſſe*.

Sieberg.

Sibergum nobilis eſt in rupe fortiſſima cum ſubiecto oppido Abbatia à B. Annone fundata, quam anno 1632. menſe Octobri Deo nos flagellante hæreticus miles intercepit.

D

Hirtze-nach.



Hertzenhoue vna eſt ex Præpoſituris eiuſdem Abbatiæ, prope B. Goaris ad Rhenum arcem & oppidum.

Caput

Digitized by Google

A ## Caput Quadrageſimum nonum.

De Parocho S. Brigidæ à ſcabie liberato.

ANSELMVS paſtor Coloniæ ad ſanctam Brigidam, vir doctus & bonus, adeò ſcabioſas habuit manus, vt lepram præ ſe ferre viderentur, nec ille præ verecundia cum quoquam cibum capere vellet. Admonuit eum ſacerdos quidam, vt inuiſeret ſepulchrum martyris ENGELBERTI. Venit ad ſepulchrum, imponit illi manus, votum facit martyri, & eadem hora, ipſo admirante, tanquam ſquamæ quædam ceciderunt de manibus eius. Sed cùm meliùs habere cœpiſſet, non ſtetit promiſſis. Redit ſcabies, & præuaricator voti redit ad cor: iterat votum, & ocyùs curatur.

Nota miraculum, & pœnã votũ negligẽtis.

B

Notatio ad Caput Quadrageſimum nonum.

A SAnctæ Brigidæ Eccleſia vna eſt ex nouendecim Parochialibus vrbis Colonienſis annexa Abbatiæ S. Martini C maioris.

Parochia S. Brigidæ.

Anſelmus verò videtur vnus fuiſſe ex iudicibus Apoſtolicis, qui vt refert Arnoldus Lubecenſis lib 7. hiſtoriæ Sclauorum cap. 3. contra Adolphum Archiepiſcopum Colonienſem erant deſignati. *Vide ſupra lib. 1. pag. 34. litt.* D.

Caput Quinquageſimum.

De ciue Colonienſi à tumore hydropiſis liberato.

D ABBATE Eberbacenſi nuper ad martyris ſepulchrum orante, quidam ciuis ait ad eum: Meritò ad monumentum martyris noſtri oras Domine Abba. Reuerà enim in magno ille apud Dominum precio eſt, cuius ego in me virtutem mirabiliter ſum expertus. Adeò enim hydropiſi intumueram, vt medici ſpem omnem vitæ meæ abijcerent. Ego igitur multùm eiulans quadam nocte, cùm diu ſtetiſſem ante lectum meum, toto pectore martyrem hunc inuocare cœpi. Deinde feſſus, in lecto pauliſper obdormiui. Poſt expergefactus, dolorem & tumorem

Hydropici mira curatio.

omnem ſentio euanuiſſe. Obſtupeſco tam inexpectato miraculo: exploro, num humor noxius, dirupta pelle, in lectum dimanarit. Sed nec humorem vllum in lecto, nec in corpore rupturam reperio. Itaque gratias ago Deo, qui tam præclarè ornat & illuſtrat electos ſuos. A

Notatio ad Caput Quinquageſimum.

Reimũdus Abbas Eberbacẽſis.

IN manuſcriptis, Eberbacenſis Abbas Reimundus appellatur, qui inter Conradum & Wernerum Abbates ſextus Antiſtes Aprifontanis vel Eberbacenſibus præfuit: ſeptimus Kalendas Nouembris dies eius emortualis notatur in Catalogo benefactorum Eberbacenſium; ipſius Eberbaci ſuprà *cap.* 17. memini. B

Caput Quinquageſimum primum.

Miracula quæ in loco martyrij contigerunt & primo de viſo noctu lumine & crure carpentarij ſanato.

VENIO nunc ad miracula, quæ in Giuelsberg, vbi trucidatus eſt martyr, facta ſunt, quæ ad me ſcripto comprehenſa miſerunt ſacerdotes eius loci, qui ea partim viderunt, partim auditione acceperunt ab illis, in quibus patrata ſunt. C

Pſal. 67.

Cum præpotens Deus, qui eſt mirabilis in ſanctis ſuis, diuerſis miraculis ENGELBERTI martyris ſui merita declarare cœpiſſet, faber quidam, vir bonus, cum filio ſuo 14. annos nato, intempeſta nocte præterijt locum illum, in quo beatus ille necatus fuit. Et ecce videt vterque cereum inſignem in ipſo martyrij loco, vbi nunc altare extructum eſt, flammis radiantibus ad menſuram cubiti vnius à terra eleuatum, qui & tenebras, circumquaque illuſtraret, & tamen neque imbre, neque ventorum flatu extingui poſſet. Mirantur igitur, & cùm non ignorarent, quid viſio illa ſibi vellet, precandi cauſa ad locum accedunt: & cereum quidem conſpiciunt, ſed nulla ratione poſſunt attingere. Mox properant in pagum Swelme, & viſionem indicant Bartholdo ſacerdoti. D

Viſio mirabilis.

Crus emortuum reuiuiſcit.

Ea viſio poſtquam diuulgata eſt, quidam carpentarius non longè à Giuelsberg habitans, cùm toto anno crus eius planè exaruiſſet, eò acceſſit, terramque martyris cruore infuſam, cruri alligauit; & poſt triduum integrè curatus eſt.

Nota-

Digitized by Google

A

Notatio ad Caput Quinquageſimum primum.

MAnuſcriptus Walkinum nominat Fabrum, qui cum filio nocte intempeſta martyrij locum vidit glorioſo lumine illuſtratum, eiuſdem luminis tertium laudat teſtem Religioſum virum Eckbertum monachum Scheidanum, Geuelsbergi illa nocte præſentem. Quod de crure carpentarij ſubijcit manuſcriptus miraculum copioſè Suriana enarrat editio.

B

Caput Quinquageſimum ſecundum.

De puella muta & languida curata.

MVLIER quædam cum filia, quæ ſemper clauda & muta fuerat, ad ſacrum martyrij locum venit, & aliquot diebus cum lachrymis pro illa martyris opem implorauit. Et ecce muta loquitur, petit ouum à matre, illudque procul ab ea allatum, propiùs ad eam accedens, hilariter accipit ex manu illius.

Clauda & muta curatur.

C

Notatio ad Caput Quinquageſimum ſecundum.

MIraculum hoc manuſcriptus, aliquanto plenius refert; contigiſſe illud, inquiens, cum adhuc ligneum ſacellum in ſacro Martyrij loco eſſet; deinde mulierem fuiſſe ex Hiddinghuſen &c. miraculi teſtes ſequentibus laudat verbis: *Huic duplici miraculo interfuerunt Plebanus de Gummersberg VValthelmius nomine, & Sacerdos quidam Capellanus Linonienſis Epiſcopi, Euerhardus etiam Sacerdos de Svvelme, cum eiuſdem villæ Plebano Berchtoldo & Ioanne Subdiacono, qui omnes vſque hodie perhibent eam dictam Puellam per martyris merita fuiſſe ſanatam.*

D

Hiddinghuſen ſatrapiæ Wolckmarsheimenſis pagus eſt & Parochia S. Huberti, ſubiectos ſibi quatuor alios habet pagos & domicilia Nobilium Canſtein & Spiegel.

Hiddinghuſen.

Caput

Caput Quinquageſimum tertium. A

De Sacerdote cuius manus à fœtore ſanata eſt.

Cuiuſdam manus dextera reſtauratur.

PAROCHVS quidam manum dextram pluſquam dimidium annum adeò habuit ex morbo quodam malè olentem, vt tota hyeme ab offerendo Miſſæ ſacrificio abſtineret. Cùm autem in mentem ei veniſſet, beatum virum pro iuſtitia immeritò occiſum, plena fide manum loco cædis admouit, & paulò pòſt ſanam retraxit.

Notatio ad Caput Quinquageſimum tertium. B

Duna.

MAnuſcriptus Parochum à loco Tunēſem appellat (Tuna enim pagus eſt ad cognominem fluuium prope cœnobium veteris Montis.) Deinde in gratitudinis ſignum ac recordationem miraculi Bertholpho Svvelmenſi Plebano chirothecam manus ſanatæ fuiſſe tranſmiſſam. Contigit hoc miraculum antequam mentio fieret extruendi lignei ſacelli.

Caput Quinquageſimum quartum. C

De Sacerdote cæco qui ipſius beneficio viſum recepit.

Cæco redit lumen.

SACERDOS quidam cæcus, procul è Saxonia venit ad hunc locum: & cùm humi proſtratus, piè admodùm Deum & martyrem eius deprecatus eſſet, lumen amiſſum recuperauit. Non multò pòſt pro gratiarum actione limina beatiſſimorum Apoſtolorum Petri & Pauli, itemque Iacobi adijt, ENGELBERTI martyris gloriam vbique prædicans.

Notatio ad Caput Quinquageſimum quartum. D

Greuerode

PRimo occubitus ipſius anno, circa mediam quadrageſimam ſacerdoti huic Saxoni reſtitutum viſum manuſcriptus aſſerit, eundemque ſacerdotem ante peregrinationem vlteriorem aliquamdiu hæſiſſe in Greuenrode (Comitis nouali) quod Nobilium Regulariū eſt cœnobium, irrigatumq; dedu-

Digitized by Google

deductis è vicino querceto fontis riuulis, quem ab antiquis
A miraculis ſanctum etiamnum nominant: abeſt haud multum à Solingâ oppidulo ab optimis gladijs famoſo. Virgines Greueradenſes in Monaſterio, præter reliquias SS. Sebaſtiani & Catharinæ prodigijs celebres, aſſeruant pictam à B. Luca Deiparæ imaginem, cuius tum manus ſanguine reſperſa, tum reliqua effigies, ad pietatem intuentium animos cōmouet. Vidi literas Philippi Hinsbergici Archiepiſcopi Colonienſis, anno milleſimo centeſimo octogeſimo quinto, indi-
B ctione ſecunda, Lucio Papa tertio ſedente, & regnante Friderico Romanorum Imperatore datas Coloniæ 18. Kalend. Ianuarii, in quibus cœnobii huius, cum initiū, tum inter alia à Philippo referebantur: cœpiſſe quædam miracula diuulgari patrata in ſacello Greuenrode ſubiecto Parochiæ Walde. Ideoque Dominam Eliſabetham Abbatiſſam Vilecenſem monaſterio ibidem à ſe fundato obtinuiſſe ab Archidiacono & Florentio Abbate Tuitienſi (decimo ſexto in ſerie ſucceſ-
C ſionis) libertatem atque exemptionem à parochiali iuriſdictione. Hæc ſunt, quæ allatis literis, alteriſque biennio poſt cōſignatis Philippus approbauit. Teſtes in vtriſque nominat Brunonem Maiorem Præpoſitum, Adolphum Maiorem Decanum, Lotharium Bonnenſem Præpoſitum, Conradum S. Seuerini Præpoſitum, Gyſelbertum S. Andreæ Præpoſitum, Th. SS. Apoſtolorum Præpoſitum, Brunonem Præpoſitum ad Gradus, Godefridum S. Gereonis
D Decanum, Geruaſium Sancti Cuniberti Præpoſitum, Th. Decanum S. Mariæ ad Gradus, Ioannem Choriepiſcopum. Nobiles Ottonem de Geldren Comitem, Theodericum Comitem de Cleue, Theodericum Comitem de Hochſtaden, Ottonem de Wickerode, Reinerum de Froitprecht. Mininiſteriales, Gerardum Aduocatum Colonienſem, Gerardum Snar de Volmutſtein, Goſvvinum de Alfetra, Hermannum Camerarium, Wilhelmum Schillinck, Ger. Theol. Henricum de Seina, & fratrem eius Euerhardum, Arnoldum & Fridericum Comites de Altena, Florentium de Kempenich, Roricum de Niſtere & alios.

Miracula & fundatio Greuerodenſis cœnobij.

Quos omnes in gratiam veteres familias inueſtigantium enumeraui. A



Ex alijs relatu dignis in Greuerode extat vita venerabilis Virginis Catharinæ de Huckeſvvagen, quæ trecentis abhinc annis floruit, cuius vita alias publicum aſpiciet. Haud prætereunda eſt reformatio monaſterio circa annum milleſimum B quadringenteſimum ſeptuageſimum primum, efflagitatu Gerhardi Ducis & Sophię vxoris à Roberto Bauaro Archiepiſcopo Colonięſi introducta, per Adamum S. Martini Abbatem, Thomam Wail Colonienſem, & Ioannem Mangelman Noueſienſem Priores, cōſpirantibus cum illis Domina Catharina de Neſſelrode Ma- C giſtra, & Wintrude de Oxheim, Catharina de Binsfeldt, alijſque ſororibus. Hoc tempore etiam aperta fuit hierotheca incluſam ſeruans dictam B. M. V. imaginem. Hæc ſufficiant de Greuenrode.

Caput Quinquageſimum quintum.

De muliere paupercula per eum illuminata.

Reſtitutio cæcæ.

PER id tempus etiam mulier paupercula, quinque annos cæca, eo- D dem loco orans cum lachrymis & humi proſtrata, lumen gratulabunda recepit.

Notatio ad Caput Quinquageſimum quintum.

Cæſaris Inſula.

MAnuſcripti aſſerunt hanc mulierem Werdenſem iuxta Rhenum, id eſt, ex Cæſaris Inſulâ oriundam, vbi B. Svvi-

B. Svviberti viget Collegium. Claudunt hoc caput manu-
A ſcripti his verbis: *Quæ in vocem exultationis mox erumpens, Dei magnalia & B. Martyris merita prædicare cœpit, & cum multa feſtinatione Svvelm perueniens, tribus ſacerdotibus, Adolpho ſcilicet de Vorda* (eſt pagus iuxta Svvelmam) *Bertholpo Plebano de Svvelme, atque Euerhardo ſocio eius, vnique Subdiacono gratiam circa ſe factam declarauit.* Vorda.

Caput Quinquageſimum ſextum.

B

De Paralytico per viſionem ab eo curato.

ANNO Chriſti milleſimo ducenteſimo viceſimoquinto, qui fuit pontificatus Engelberti annus decimus, vitæ verò quadrageſimus, & cædis primus, apud pagum Swelme fuit quidam paralyſi admodùm afflictus. Is poſt multas calamitates perductus eſt ad locum hunc, in quo ſæuitum eſt in martyrem, atque in ipſa paraſceue nocte intempeſta orans, vidit beatum præſulem tanquam viuum pontificalibus indutum, inſtar ſolis fulgentem, cum duobus viris clariſſimis, qui C & ipſi magno veſtium ornatu conſpicui erant, ad eundem aduentare locum, eoſque pariter illum circumire, indicare ſpatia, in quibus conſtruendum ſit monaſterium, deinde ſimul diſparere. Eius viſionis tantus fuit effectus, vt paralyticus ſe ſentiret Beati ENGELBERTI meritis curatum.

Viſionis miræ effectus.

Monaſterium S. Engelberti in Geuelsberg cœlitus delineatur.

Notatio ad Caput Quinquageſimum ſextum.

D QVæ hoc capite referuntur, ex veteri Colonienſis Eccleſiæ vſu inchoandi annos Chriſti à Paſchate, biduo initium noui anni Colonienſis anteceſſerunt, & iuxta Romanam ſupputationem acciderunt, die 17. April. anno 1226. in quam tunc paraſceue incidebat.

Æra Colonienſis, quæ.

Caput Quinquageſimum ſeptimum.

De veterano, qui gloria Martyris inuiderat.

Digitized by Google

IN eodem loco, vbi martyr paſſus eſt, Crux lignea erecta fuit. Venit autem eò veteranus quidam, & miraculis martyris obtrectans, intra ſe ait: Quid eſt, quod video & audio? Homo iſte tyrannus fuit, oppreſſor pupillorum & viduarum, ſuperbus & auarus. Adeoque gloriæ eius inuidit, vt nec Crucem illam æquis poſſet oculis intueri. Sed iuſtus Dominus repentè igne cœleſti guttur & humeros liuidi hominis inflammauit. Mox ergò ducitur in ædes filiæ amicæ ſuæ, ibique per ordinem omnibus confitetur, quid de martyre cogitauerit. Conſulunt amici, vt indutus cilicio, nudis pedibus (Erat autem tum hyemis ingens frigus) ad locum ſacrum redeat, precibus & lachrymis martyrem ſibi conciliet. Facit ſic, & poſt triduum integrè ſanatur.

Vindicta cœleſtis in martyris calumniatorem.

A

B

Notatio ad Caput Quinquageſimum ſeptimum.

IN manuſcriptis Veterano huic nomen Winandus de Geuelsberg tribuitur.

C

§. In ædes filiæ amicæ ſuæ.

Manuſcripti habent filiæ amitæ ſuæ.

Caput Quinquageſimum octauum.

De muliere quæ indignè communicans dementata eſt.

Pœna indignè Euchariſtiam percipiẽtis.

FOEMINA quædam in Paſchate cum cæteris ſacroſanctam Euchariſtiam percipiens, terribili Dei iudicio cœpit ſpumare, agitare linguam, nec tamen quicquam poſſe eloqui. Ante communionem ſaniſſima fuerat: indignè accedens ad ſacramentum, ſubitò in tantùm debilitata eſt, vt nullum membrum mouere poſſet. Ab ineunte enim ætate admodùm diſſolutè vixerat, & multis onuſta peccatis, tam ſalutarem medicinam prorsùs imparata ſumpſit. Itaque ſacra corporis Chriſti communio non remedium ei attulit, ſed tormentum. Periculoſum eſt ægro obſtipato, vt medicina fortiter aluum ciente, niſi priùs ſumat quippiam, quo peccans materia digeratur. Ita ergò peccator obſtinatus & induratus, ne medicinam corporis Chriſti ad iudicium accipiat, peccatorum virus & noxios humores contritione & confeſſione priùs dige-

D

Digitized by Google

digerere debet. Porrò increſcente in fœmina, de qua agimus, cœleſti a-
A nimaduerſione, in ſomnis viſio ei oblata eſt, qua didicit ſe breui eura-
tum iri, ſi velit locum, vbi cæſus eſt ENGELBERTVS Epiſcopus adire.
Difficulter igitur & cum magno labore venit ad locum, moxque reſti-
tuta, ſurrexit è lecto, & cibum potumque ſumpſit, Deoque gratias a-
gens, promiſit ſe annuum cenſum martyri illo in loco perſoluturam.

Notatio ad Caput Quinquageſimum octauum.

B MAnuſcripti *Hildegundis*, inquiũt, *de Grutene oriunda*. Eſt ve-
rò Gruten, pagus haud longe ab oppidulo Medtman, Gruten.
a'Irituque à fluuio Duſſela, qui Duſſeldorpio Montenſis Duſſela. Duſſel-
Ducatus Metropoli nomen indidit. dorp.

Caput Quinquageſimum nonum.

De puero ab inflatione curato.

C PVERVLVS quidam colli tumore ingenti & periculoſo laborans, Vide mirũ
non linguam mouere, non cibum capere, nihil neque videre, neque effectũ mi-
audire potuit. Ea re miſerè afflicti parentes eius, cum multis lachrymis træ Epiſco-
rogarũt, vt mitra beati martyris caput pueri tangeretur. O miram Dei pi.
gratiam! Mox vt mitra impoſita eſt capiti infantis, tumores deturgent, S. Engel-
noxij humores euaneſcunt, & priuſquam paternæ domus attingat li- bertus oc-
mina, infans totus reualeſcit. Eam mitram in capite habuit Epiſcopus, ciditur mi-
cùm trucidaretur. Itaque ſacro eius tincta cruore, malè habentibus af- tratus.
fert medicinam.

D Notatio ad Caput Quinquageſimum nonum.

MAnuſcriptus accuratior ſingulorum nomina expri-
mit. *In villa*, inquiens, *Svvelme ad altare B. Petri deporta-
tus eſt quidam puerulus Albertus nomine, Hildebrandi Vinito-
ris filius &c.*

Digitized by Google

Caput Sexageſimum. A

De Muliere ab angina liberata.

MVLIER quædam paupercula morbo vrgente, è Turingia venit in Giuelsberg, non ſine multa difficultate. Laborabat illa angina, toto anno luſca fuit, ſiniſtra manus exaruerat, pedem podagra infeſtabat. Tot oppreſſa malis, proſternit ſe in loco, vbi occubuit martyr, orat cum lachrymis: non tamen impetrat ſanitatem, ſed ſpe impetrandi non deſtituitur. Redit poſt menſes duos, & perfectè curatur. Gratitudinis ergò promittit annuum cenſum martyri ENGELBERTO. B

Morbida curatur.

Notatio ad Caput Sexageſimum.

Eiſenacũ.



MAnuſcriptus Patriam huius mulieris nuncupat Eiſennacke, quod oppidum eſt veteris Saxoniæ, Anno Chriſti 1073. ædificatum; vbi ſub annum 1149. Adelheidis Landgrauia monaſterio à ſe in S.Nicolai honorem extructo, prima omnium fuit præfecta. Sub annum verò 1188. ibidem Landgrauius Ludovvicus mitis viſendum B.Georgio templum erexit; quæ vetuſta Religionis noſtræ monumenta hodiernæ hæreticorum factiones conſpurcant. C

Caput Sexageſimum primum. D

Viſus cuidam reſtituitur.

QVo tempore euerſum eſt caſtrum Comitis Friderici, qui fuit author cædis Epiſcopi, cuiuſdam etiam mechanici domus, quæ iuxta erat, deſtructa eſt, & facultates omnes ei ereptæ. Quæ res adeò ei doluit, vt plorando oculos amiſerit. Sexto cæcitatis menſe votum nuncupat B.ENGELBERTO, duoſque oculos cereos ſecum ferens ad locum martyrij, vnius oculi ſui lumen recipit.

Cæcus videt.

Nota-

Digitized by Google

A
Notatio ad Caput Sexageſimum primum.

MAnuſcripti in plurali loquuntur: *Cum munitiones Friderici deſtruerentur*; Inſuper dicũt mœchanicum hunc fuiſſe *operarium vrnarum Godefridum nomine, cuius domus ſita erat in pede montis Iſenberg.*

Caput Sexageſimum ſecundum.

De pauperculo à varijs infirmitatibus liberato.

B PAVPERCVLVS quidam in Weſtphalia ſeptem annis non vno conflictatus eſt morbo. Alterum eius latus emortuum erat, manus arucrat, lateris coſtæ confractæ erant, crus adeò intumuerit, vt craſſitudine ventrem æquaret. Duobus fultus ſcipionibus venit ad locum, vbi impij trucidarunt Epiſcopum ENGELBERTVM: preces ſupplices obtulit, & celeriter impetrauit quod voluit.

Multis affectus morbis, fit ſanus.

Notatio ad Caput Sexageſimum ſecundum.

C MAnuſcripti ita recenſent: *Circa partes Vnnæ de piſcina villa eiuſdem Parochiæ morabatur Pauperculus quidam* & cætera, prout in editione habetur Suriana. Vnna verò eſt oppidum Comitatus Marcani Lippiam ac Ruram inter, ad Aam fluuium ob ſingularis cereuiſiæ cocturam famoſum.

Vnnavv.

Caput Sexageſimum tertium.

D

De ſurdo curato.

CRESCEBANT eo in loco miracula, & permulti quotidie accedebant & recedebant, alij ſalutem experituri, alij ſe eam adeptos gratulantes. Inter alios venit ſurdus quidam, qui decem annis nihil audierat: ſed videns hominum tum aduentantium, tum abeuntium frequentiam, animaduertit curationes fieri. Veniens ergò ad locum, vbi martyr occubuit, ſanitatem adeptus eſt. Qui propius illi adſtabant, audierunt rumpi pelliculas aurium, quibus meatus obſtructi erant. Indè verò tantus conſecutus eſt dolor, vt caput vtraque manu comprimendo, cum

Surdus audit.

Digitized by Google

cum nonnihil lenire cogeretur. Auditu recuperato, martyris gloriam vbique diuulgauit. A

Notatio ad Caput Sexageſimum tertium.

§. Inter alios venit ſurdus quidam.

ADde ex manuſcriptis: *Lagenarum artifex Euerhardus de Spurckhouele, iuxta caſtrum Iſenberg oriundus.*

Caput Sexageſimum quartum. B

De Spaſtico ſanato.

Spaſticus ſanatur.

AVceps quidam brachijs & manibus ſpaſmo laborans, multa loca inuiſit, remedia multa adhibuit, ſed nihil profecit. Venit tandem in Giuelsberg, & optata illic ſanitate potitus eſt. Vt autem ſe martyri gratum declararet, annuum cenſum ſe illi loco daturum recepit.

Notatio ad Caput Sexageſimum quartum.

Hulckrodenſis arcis vera delineatio.

C



MAnuſcripti: *Aucupem hunc & venatorem Conradũ appellant ex Hulckerode iuxta Noueſium.* Hulckerode Arx eſt & Comitatus venationi aptiſſimus, quẽ Archiepiſcopi Colonienſes emptionis titulo, acquiſiuerunt, à Theoderico Louone de Cliuis Comite Hulckradiano. De qua re ſat longas vidi literas, quæ initio ſtatim totum venditionis contractum ſic enarrãt. D

In

In nomine Domini Amen. Vniuerſis præſentes literas viſuris & audituris in perpetuum. Nos Theodericus dictus Loiff de Cleue, Comes de Hulckrode, notum facimus quod Reuerendo in Chriſto Patri ac Domino Noſtro, Domino Henrico Archiepiſcopo Colonienſi, ſuis ſucceſſoribus, & Eccleſiæ Coloniẽſi, pro Nobis & hæredibus Noſtris matura deliberatione præhabita, & Noſtra ac hæredum Noſtrorum in hac vtilitate conſiderata, vendidimus & vendimus perpetuò per præſentes, iuſto emptionis & venditionis titulo, legitima & ſolemni ſtipulatione hinc inde interueniente, caſtrum & comitatum noſtros in Hulckrode, nec non iuriſdictiones, iura, redditus, Dominia alta & Baſſa, vaſallos, homines, licones, decimas, aquas, piſcationes, nemora, aquarum decurſus, ac ſimpliciter & de plano omnia & ſingula, magna & minuta, in quacunque ſpecie, ſeu in quibuſcunque rebus conſiſtunt, prout in longum & in latum à ripa dicta Crure iuxta Nuſſiam, ſupra tam ex iſta parte fluuij dicti Arphe verſus Rhenum, quam ex illa parte eiuſdem fluuij verſus Moſam, ipſe Comitatus in Hulckrode ſe extendit, & pertinet in eundem, ſeu pertinere debet, & eo iure, quo Nos & Progenitores Noſtri ipſum Comitatum tenuerunt, &, vt ad eos, & ad Nos pertinuit ab antiquo pro, &c.

(Margin: A, B, C — Hulckrode emitur. — Die Crur bey Neuſs. — Die Arfft.)

Caput Sexageſimum quintum.

De Muliere Andernacenſi ab inflatione curata.

D FOEMINA quædam Andernacenſis toto corpore inflata, decem & octo hebdomadibus immanes dolores pertulit. Vbi audiuit miracula ENGELBERTI, huiuſmodi votum ſuſcepit: Domine Deus, inquit, ſi per merita martyris tui curata fuero, nudis pedibus ibo in Giuelsberg, vbi cæſus eſt. Indè intra triduum ſana effecta, fecit vt erat pollicita.

(Margin: Inflata malis humoribus curatur.)

Notatio ad Caput Sexageſimum quintum.

IN Manuſcriptis nomen huic fœminæ Hildegundis.

Digitized by Google

Ander-nach.



ANdernacum vel an-der-Nath oppidum, quod à Natha vel Netha amne in Rhenum, quo alluitur, ſe exonerante nomen ſuum eſt mutuatum, montium iugis velut iucundiſſimi theatri orcheſtra cingitur. A

Anno 1174 Andernaci repertum corpus Valentiniani Imperatoris.

Vbi anno à Chriſti natiuitate quarto & ſeptuageſimo ſupra milleſimum centeſimum, Valentiniani Imperatoris cadauer cum imperialibus inſignibus repertum & exhumatum fuiſſe, narrant Godefridus Pantaleonita & Gobelinus in Coſmodr. B

Caput Sexageſimum ſextum.

De Milite Paralytico, quem ſanauit Martyr.

NObilis quidam Andernacenſis, diues & potens, multis annis totus ex paralyſi decubuit. Erat morbus ille adeò vehemens, vt cibum erectus capere non poſſet, ſed pectori impoſitum iacens magna vi tandem deglutiret. In ſomnis autem admonitus eſt, quodam in loco C ter oſculari humum, & tres offerre preces in honorem B. Engelberti martyris: ita enim fore, vt ilicò ſanaretur. Ille viſionem indicat vxori & liberis, quam illi vt phantaſticam irrident. Valde igitur afflictus, cum lachrymis orat ſe ad locum deſignatum deportari. Parent tandem deprecanti, & cùm ad locum perductus eſſet, ter ſe proſternit, & orat, totuſque fit ſanus & incolumis. Deinde nudis pedibus cum vxore & prolibus ſe cōtulit Giuelsberg, obtulit preces & munera, & annuum quoque cenſum ſe daturum pollicitus eſt.

Paralytic' reualeſcit.

D

Notatio ad Caput Sexageſimum ſextum.



MAnuſcripti & Suriana editio ſatis concordant.

Caput

A

Caput Septuageſimum ſeptimum.

De liberato à ſurditate.

THEODERICVS vir nobilis, à teneris annis ſurdus,ad locum,vbi martyr paſſus eſt,ſpe ſalutis obtinendæ venit. Octo diebus illic in labore & precibus perdurans, integerrimè ſanatus eſt: atque eum locum deinceps ſummo ſtudio & deuotione atque annuis muneribus proſecutus eſt. Surdus curatur.



B

Notatio ad Caput Sexageſimum ſeptimum.

MAnuſcriptis Suriana conſonat editio.

C

Caput Sexageſimum octauum.

De Campanario contracto ſanato.

QVIDAM decem annis crura contracta & eneruata habuit. Is tandem duobus innitens ſcipionibus,ad hunc locum contendit. In itinere preces ab imo pectore fudit multis permixtas lachrymis, & in D ipſo paſſionis loco cum tanta ſe deuotione proſtrauit, vt etiam citiùs, quàm ipſe aduerteret, ſanitas ei reſtituta ſit. Hoc miraculum quicunque viderunt, in martyris erupere laudes, altaque voce eum concelebrarunt. Cõtractus reſtituitur.

Notatio ad Caput Sexageſimum octauum.

MAnuſcript. hunc contractum deſcribit: *Campanarium & Textorem de Puppendorp. ex illa parte Suſatia.*

Digitized by Google

Caput Sexageſimum nonum.

De Virgine à vermibus corroſa.

A

Duo ſanātur.

VIRGO quædam adeò fuit in facie à vermibus exeſa, vt ipſi quoque parentes eam contemnerent & abominarentur. Sed id Deus non ſuſtinens, patrem eius egregiè flagellauit. Agnoſcens ille, ſe ob filię contemptum diuinitùs puniri, confeſſus eſt ſacerdoti, & cum filia vouit ſe ad locum, vbi peremptus eſt beatus ENGELBERTVS, profecturum. In ipſo autem itinere ambo ſanati ſunt. Venerant cum illis viri ampliùs ducenti, qui omnes eius miraculi teſtes fuere. B

Notatio ad Caput Sexageſimum nonum.

Vorde.

MAnuſcripti Azzelam appellant virginem ex pago Vorda, quæ dictio vadum & traiectum ſignificat eius pagi memini ſupra cap. 55. *pag.* 267.

Caput Septuageſimum.

De muliere à dolore dentium liberata. C

Dolor dētium abigitur.

QVÆDAM fœmina diuturno dentium cruciata dolore, fabrum acciuit, qui ei dentem extraheret. Venit faber, ſed dum forcipe admota, nimium trahit, & dentem frangit, & mandibulam è ſuo loco euellit. Tum verò miſera illa nec cibum capere potuit, ita vt vita ipſa faſtidio ei eſſet. Tandem inuocat beatum martyrem ENGELBERTVM, & eius meritis maxilla redit in locum ſuum, & dolor omnis faceſſit. Illa nudis pedibus abit in Giuelsberg, reddit vota, & annuam oblationem promittit. D

Notatio ad Caput Septuageſimum.

Kettvvich.

MAnuſcript. Addunt patriam fœminæ Kettvvich, oppidulum ad Ruram fluuium munitiſſimo ponte celebre.

Caput Septuageſimum primum.

De Mercenario cuius læſum pedem ſanauit.

HENRI-

Digitized by Google

A HENRICVS quidam nimio vino obrutus, cùm alijs corrixari cœpit, & probra iactare. A verbis ad enſes ventum eſt. Interim ille apud talum in neruo dirè vulneratur, cruréque ex eo vulnere contracto, ambulandi facultate deſtituitur. Quæ res ad eam inopiam illum adduxit, vt ſcipionibus innixus, ſtipem quotidie oſtiatim emendicare compulſus ſit. Vt verò comperit multos quotidie curari à beato ENGELBERTO, ad locum cædis eius profectus eſt: nec tamen tunc curatus eſt: ſed cùm ſpem non abijceret, & tertio non ſine multa difficultate eo acceſſiſſet, poſt preces ſupplices DEO & beato ENGELBERTO oblatas, integrè curatus eſt. Cõtractus fit ſanus.

B

Notatio ad Caput Septuageſimum primum.

MAnuſcript. Henricum hunc facit Mercenarium ex villa Raſſengen, quæ Dominium eſt in partibus Flandriæ; niſi malis legere Rattingen municipium terræ Montenſis. Raſſengen Ratingen.

C

Caput Septuageſimum ſecundum.

De Hildegunde ab inflatione corporis liberata.

NEc ſolùm ijs locis, quibus necatus & ſepultus eſt martyr noſter, ſignis & miraculis clareſcere voluit, ſed quanti apud Deum ſit meriti, etiam in remotis locis, non rarò oſtendit. In vrbe quadam faber vxorem habuit toto corpore adeò inflatam, vt hydropiſi laborare putaretur. Seſquiannum illo incommodo ita male affecta fuit, vt omnis edendi atque bibendi appetitus planè proſtratus in ea eſſet. Nocte quadam audiuit vocem in ſomnis: Si locum, vbi fuſus eſt ſanguis beati martyris ENGELBERTI, viſitaueris, eius meritis mox curaberis. Indicat marito, quid audierit. Ille ſummo mane cum ea iter ingreditur: quod cùm necdum medium confeciſſent, mulier planè incolumem ſe ſenſit. Id vbi maritus comperit, non ingratus tanto beneficio, pergit cum illa, venienteſque in Giuelsberg, martyris gloriam prædicant, & miraculum diuulgant, hilariterque annuum cenſum promittunt. Mulier morbida ſanatur.

D

Notatio ad Caput Septuageſimum ſecundum.

FAbrum hunc Betzelinum & vxorem eius Hildegundem tradunt manuſcripti fuiſſe Huxarienſes. Hoxaria verò oppidum eſt ad Viſurgim Abbatis Corbeienſis iuriſdictioni ſubiectum, quod olim Philippus Archiepiſcopus Colonienſis in iniuriarum ab Henrico Saxone illatarum vindictam, incendio vaſtauit, vti narrat Gobelinus perſona Coſmodromij ætate ſexta. A

Huxaria.

Caput Septuageſimum tertium.

De Virgine à graui ægritudine curata. B

Virgo morbida ſanatur.

VIRGO quædam octo annis morbi cuiuſdam infeſtatione adeò debilitata fuit & excruciata, vt abſque alienis manibus nec edere, nec bibere, nec loco mouere ſe poſſet. Adducta igitur ad locum, vbi beatus Epiſcopus ſanguinem fudit, mox vt illum attigit, ſanata eſt.

Notatio ad Caput Septuageſimum tertium.

MAnuſcripti Virginem hanc inquilinam dicunt pagi Hagenſis, cuius capite 46. memini. *pag. 254.* C

Caput Septuageſimum quartum.

De Puero mente capto & ſanato.

1237. Puer mēte captus curatur.

HOc anno, qui eſt à Chriſto nato milleſimus ducenteſimus triceſimus ſeptimus, puer quidam annos plus minus ſedecim natus, ſed mente captus, à matre ductus eſt in beati ENGELBERTI Eccleſiam, quæ eſt in Giuelsberg. Stanti autem illi in eo templo, quidam ſic ait: Abi ad altare, & ſublatis manibus ora beatum pontificem, qui illic ſanguinem ſuum fudit, vt te ſanet. Fecit ille, vt iuſſus erat, & curatus eſt. D

Notatio ad Caput Septuageſimum quartum.

Mſcr. Monaſteriēſis.

HActenus manuſcripti Svvelmenſis plerumque fidem ſecutus, nunc quę ſequuntur ex Monaſterienſi reſtituo, quòd in illis prior deficiat.

Caput

Digitized by Google

A

Caput Septuageſimum quintum.

De Claudo quodam reſtituto.

EOdem Coloniæ die, ad tumbam eius Claudus quidam ciuitati notus, erectus eſt, baculos quibus ſuſtentabatur, ad ſepulchrum Martyris ſuſpendit. Claudus erectus.

Caput Septuageſimum ſextum.

De Paralytico ſanato præſente Henrico Archiepiſcopo.

B RƐtulit mihi Dominus Henricus Archiepiſcopus, quod Paralyticus quidam ipſo præſente, in loco paſſionis eius ſanatus eſt, de quo mihi plura retulit, ordinem videlicet ſanationis eius, pro quibus omnibus Deo gratias agamus, qui tantis miraculis Pontificem ſuum Beatum ENGELBERTVM glorificat. Henricus Archiepiſcopus teſtis miraculi.

Finis miraculorum B. Pontificis & Martyris ENGELBERTI in loco paſſionis patratorum.

C

Notatio ad Caput Septuageſimum ſextum.

Ita finit manuſcript. ex Bibliotheca Sanctorum Chryſanti & Dariæ Monaſterienſis. Quod ſequitur Caput ex manuſcripto Colonienſis Carthuſiæ vulgauit Surius.

D

Caput Septuageſimum ſeptimum.

D. Hermanni Steinfeldenſis, de ſanctitate ENGELBERTI *dubitantis pœna & rurſus ſanatio.*

VISIO IOSEPH SANCTI MONACHI.

IOSEPH monachus Steinfeldenſis admodum religioſus & pius, hebdomada vna ante cædem Epiſcopi ENGELBERTI, quadam nocte intempeſta Eſt hic S. Hermānus Canonicus Steinfel-

dianus, cuius vitã habes 7. April. apud Surium.

tempeſta ſub dio ſtabat, in ſiderum pulchritudine Deum creatorem contemplans. Cumque in lunam tum pleno lumine incedentem oculos intenderet, vidit aliam oriri lunam in plaga Aquilonari, cuius tanta erat lucis præſtantia, vt alterius lunæ lumen propemodum obſcuraret. Stabat ea re attonitus: & ecce videt cœlum à dextris patefieri, & inter eam patulam cœli partem & lunam recens ortam, quæ iam cœpit eo contendere, vbi apertum fuit cœlum, conſpicit effigiem gladij, breuis quidem, ſed lati, quales ſunt Bauarorum. Deinde videt lunam, quæ ab Aquilone ad Orientem aſcendebat, poſtquam gladium attigit, ſimul cum illo ingredi in cœlum, qua parte pateſcebat. Hanc quidem viſionem etſi ille non intellexit, non tamen dubitauit magnum aliquid portendere. Itaque ad lectulum anxius redijt: vbi cùm paululum dormitare inciperet, turbam quandam prætereuntem ſibi viſus eſt audire, crebroque alios alijs dicentes: Eheu, eheu, Epiſcopus ENGELBERTVS occiſus eſt. Inde verò ſatis ille coniecit, quid viſio portenderet, ſed non fuit auſus illi fidem commendare, dicebat enim apud ſe: Qui fieri poteſt, vt vir tam inſignis & potens, tanto ſemper ſtipatus comitatu, occidatur? Quòd ſi verò etiam id accidat, quis credat virum totum mundo deditum, cui ad voluntatem fluunt omnia, quique tot affluit delicijs, ita continuò coronari? Sed non potuit, quod oſtenſum erat, non fieri. Itaque breui pòſt cecidit vir tantus, ſuorum gladijs trucidatus, pro quo, ne caderet, ſuas illi potiùs ceruices debuerant obijcere. Ea igitur viſionis parte completa, nondum ſibi perſuadere potuit vir ſanctus, vt erat ſemper ſibiipſi ſuſpectus, martyrem eſſe tam citò in cœlis gloria & honore coronatum. Facta eſt itaque vox ad eum: Pro eo, quòd viſioni veriſſimæ fidei oculos aduertere noluiſti, dolebunt tibi oculi corporis tui: nec ceſſabit dolor, donec oculos cereos offeras ad ſepulchrum martyris, & ex reſtituta ſalute eam, de qua nunc dubitas, certiſſimè comperias veritatem. Vocem hanc ſecutus eſt oculorum dolor: ſed ſimulatque obtulit, quæ iuſſus erat, ad martyris monumentum, repente dolor omnis euanuit: præſtante Deo ac Domino noſtro, cui honor, gloria & imperium, ſicut erat in principio, & nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

A B C D

Quod alio loco habetur apud Sur. ũ 7. Apr. l. expreſsis verbis hãc viſionem explicatam eſſe id intellige, poſtquam incubuiſſet, vt hic.

Punitur à Deo, dũ de ſanctitate martyris dubitat. Sanatur.

Notatio ad Caput Septuageſimum ſeptimum.

Hoc

Digitized by Google

HOc miraculum in Monaſterienſi Eiffliæ manuſcripto
A codice, alioquin integro, deſideratur. Carthuſianus manuſcriptus cum Suriana editione conſpirat. Videntur autem huius capitis verba, velut appendix adiecta & deſcripta eſſe ex hiſtoria B. Ioſephi Steinfeldenſis viri ſingulari vitæ ſanctimonia excellentis (*qui Steinfeldiam Diœceſis Colonienſis monaſterium in Eifflia theſaurarijs SS. Potentini, Felicis, & Simplicij corporibus locuples incoluit*) non ita pridem à Patre Chryſoſtomo Von der Sterre euulgata; cum eadem ibidem reci-
B tentur, atque à manuſcripto ex Bibliotheca SS. Chryſanthi & Dariæ mutuato prætermittantur. Tempore tamen, quo viſio contigerit, differunt.

Nam Cæſarius, vel quiſquis, eius nomine, hanc appendicem adiecit eam vna vult anteceſſiſſe hebdomade; at author vitæ S. Hermanni apud Patrem Chryſoſtomum oblatam dicit, & bene, Ioſepho viſionem quatuor circiter hebdomadibus ante martyrium S. ENGELBERTI. De qua temporis va-
C rietate Eruditior conſultus vir ita in ſuis ad me ſentit.

Sequitur Diſceptatio de gemina luna à B. HERMANNO *viſa.*

ANno, *inquit*, Chriſti 1225. plenilunium Paſchale fuit 28. Martij, ac plenilunium, quod præceſſit mortem S. ENGELBERTI erat 20. Oct. Ipſe autem S. Martyr occubuit poſt neomeniam Nouembris luna 3. Vbi notandum eſt, quod plenilunium aliud ſupputetur in mathematica conſideratione, ac reſtringatur ad vnum diem, & aliter vſurpetur in oculari viſione, nam poſt primum quartale luna naturaliter creſcere ſolet, & poſtmodum decreſcere paulatim ita, vt 14. diebus luna ſuo in
D fulgore conſiſtere dici queat. Quonam igitur tempore B. Hermannus viderit ſuam, non ita præciſe poteſt determinari. Quod autem vnus textus, apud Surium 7. Aprilis, habet de quatuor hebdomadibus plus minus ante S. ENGELBERTI cædem, intelligi poſſet de primo quartali Lunæ circa 13. diem Octobris.

Et quod alter textus, 7. Nouemb. refert de vna hebdomade, reduci debet ad vltimum quartale die 27. Octob. Ceterum ſi ſcrupuloſius plenilunium inueſtigemus, iam diem illi deſignaui Crediderim verò hanc viſionem accidiſſe nocte illa, quæ luceſcit in feſtum S. Vrſulæ & ſocia-

Digitized by Google

rum VV. ac MM. quas B.Hermannus habuit inter præcipuas Patronas, & quas ſingulari veneratione proſequi ſolebat, ita vt videatur etiam vigilijs ſacris ad hoc feſtum ſe præparaſſe. Ita ſentio 23. Iulii 1633.] A

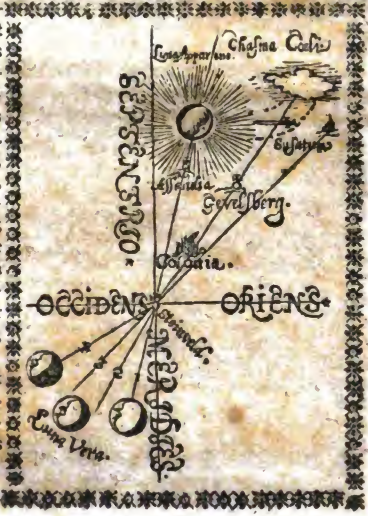
Hactenus, quem conſului vir eruditus, quibus alio etiã cum amico meo S.ENGELBERTI per quam ſtudioſo communicatis, hoc, quod ſubijcio, & approbo, reſponſum abſtuli.

Principio ſtatuendum eſt, B.Hermanno Steinfeldenſi viſionem de S.ENGELBERTI Martyrio ac beatitudine circa medium noctis, quo matutinæ recitantur horæ, fuiſſe oblatam. Id enim apertè ſcriptor vitæ B. Hermanni, capite 59. indicat. PRIMA, inquiens, VIGILIA NOCTIS. B Vigilias autem noctium, non ea ratione, qua illas olim Romanorum caſtra, aut ſuo æuo conformiter Chriſtus Lucæ 12. 38. ſunt partiti, diuides; Sed Eccleſiæ ac Religioſorum more. Quod ſequentibus author innuit verbis; Ait enim, IOSEPH VERÒ VISIONE PERTERRITVS CVM AD LECTVM PROPRIVM REDISSET &c. & capite 33. IOSEPH NON INTELLIGENS VISIONEM, CVM ANXIETATE CORDIS AD LECTVM EST REGRESSVS, &c. Ante igitur Religioſorum more incubuerat; ſed interpellata quiete, ad eandem, ſolito nimirum, præter ſingularem animi ſui pietatem, officio Diuino reuertebatur. C

Deinde nec negari poteſt, B.Hermannum in nocturna ſua contemplatione Steinfeldiæ ita ſub dio conſtitiſſe, vt medius inter veram lunã, ac diuinitus oppoſitam lunæ imaginem hæſerit, adeò vt ſi ad alterutrũ ſidus oculos torqueret, ab illo pòſt auerſus ad alterius obtutum neceſſario conuerteretur. Ait enim B.HERMANNVM CONVERSVM FVISSE AD ALTERVM LVMEN VIDENDVM. Nã à Luna vera ad meridionalem plagam fulgente auerſus, & poſtea conuerſus ferebatur ad alteram in Aquilonari regione cœlitus oſtenſam. Quo igitur ſitu, quã plaga hic S. Hermannus lumen præter naturam ſibi oſtenſum conſpexerit, dubium eſſe non poteſt, cum dilucidè id author prodat cap. 59. SVPER EVNDEM LOCVM, inquiens, ei VISIONEM OSTENSAM, IN QVO GLORIOSVS MARTYR CALICEM SALVTARIS BIBITVRVS FVERAT. D Clarius & accuratius cap. 33. vbi B.Hermannum Aquiloni obuerſum, docet à dextris hiatum ſeu aperturam firmamenti, à ſiniſtris verò lunã aſpexiſſe prodigioſam, quæ cœperit magis in orientem, verſus cœli hiatum vergere, atq; in aduerſum gladium incurrere, vſque dum immoto cœli hiatu recepta ſuprà Geuelsbergam diſpareret, quo in loco & viſio & caſus, quem portenta referebant, fuere conſummata. Chaſmatis igi-

Digitized by Google

A tur cœli, gladijque inde penduli locus, fuit punctum id, ex quo ſpirat Meſaquilo, vt eum nuncupat Guilelmus Caſanatus, vel vt alij, quarta Græci verſus Tramontanã, diciturq; nautis Nordoſt ten Norden. Verũ quò loco orta ſit cœleſtis luna, aut vnde digreſſa ad firmamenti hiatum acceſſerit, non omnino perſpicuum eſt ex verbis authoris. Dicerẽ Colonia, cui B. Martyr præerat? dicerem Suſato, Vnde recta veniebat Præſul mox in monte præmonſtrato interimendus? Prohibet id Coloniæ ſitus. Prohibet & vrbis Suſatenſis, Steinfeldæ ſi conferatur. Nam ſi Colonia profectum lumen in Geuelsbergam migraſſet, non ab Aquilone in orientem; ſed à meridie in Aquilonem contendiſſet. Si verò ab Suſa-
B to Geuelsbergam verſus motum fuiſſet; tum ſanè ex oriente in occidentem, aut quod magis cum Scriptoris verbis pugnat, ex oriente in ſeptentrionem progredi Beatus vidiſſet. Vtrumq; autem abſurdum eſſe, oſtendunt ſubiecti ſchematis Geographici lineæ. Vt igitur ab Aquilone in orientẽ feratur Lunæ prodigioſæ curſus, haud alius hic à me ipſius ortus & initium progreſſus aſſignari poteſt præter Eſſendiam, cuius patrocinium S. ENGELBERTO fuit Martyrij oc-
C caſio. Hæc de loco ortus Lunæ martyrij prænũtię. Nunc veræ lunæ ſitum, qui per id tẽporis fuerit, indicabo. Expediet tamẽ priùs, quæ dicta ſunt, Topographico exhibere ſchemate, quo & ipſa
D clariora legentibus euadant, & quæ ſequuntur de Lunæ noſtratis ſitu, facilius intelligantur. Eſt igitur ſchema tale ex accuratis Gerardi Mercatoris eo in genere verſatiſſimi dimenſionibus excerptum.



Digitized by Google

Iam verò, quod ad lunæ veræ ſitum ac locum, habitâ Steinfeldiæ ratione, ſpectat; certum eſt, eo anno, quo iſta euenere, æra Chriſti vulgata, fuiſſe Annum M,CC.XXV. fuiſſeque. A

Cyclũ Lunæ	Literam Dominicalem.	Plenilunium Paſchale die hor. min.	Paſcha Iudæorum	Paſcha Chriſtianorum.
10.	E.	27. Mar. 12. 49.	27. Mar. fer. 5.	30. Mart

B

C

Quemadmodum R. P. Paulus Guldin Societatis Iesv luculenter demonſtrat in quinque libris Refutationum aduerſus Caluiſii Elenchum, qui volet, adeat librum eius 3. cap. 7. & Annotationem ſextam in appendice dictorum librorum. Illudque ipſum Aſtronomicâ viâ facile demonſtrari poteſt ex Eclipſi Lunæ, quæ, referente Alberico Monacho Trium-Fontium apud Mercatorem, accidit annis 9. menſibus octo, demptis tamen horis ferè 12, ante ſanctam Engelberti mortem, nimirum Anno 1216. biſſextili. C. B, 8. Martij, die martis ante feſtum Sancti Gregorij, durauitque à galli cantu ad ortum ſolis. Poſito igitur Paſchæ plenilunio, quod ſupra dixi 27. Martij fuiſſe, ſi ad diem, horam, minuta plenilunij paſchalis, adiecerimus 206. dies, 17. horas, minuta 8. pro ſeptem Lunæ reuolutionibus in ſingulas Synodos putatis 29. diebus, horis. 12. minutis 44. perueniemus ad Octobris 20. diem, 5. horam matutinam, 57. minutum, diei Lunæ, qua fuit plenilunium, ſole exiſtente in primis gradibus ſcorpionis D

nam

Digitized by Google

(nam 15. Septembr. hora 16. poſt mediam noctem, id eſt, vulgari cal-
A culo, hora quarta poſt meridiem minuto 12. eo anno æquinoctium
autumnale fuit) ac Lunâ in primis gradibus Tauri Soli oppoſitâ; ita
quidem vt ſi nocte plenilunium proxime antegreſſa B.Hermannus vi-
ſum habuiſſet, tunc Luna vera ad meridionalem plagam B.Herman-
no conſtitiſſet, cœleſti luci ex aduerſo Aquilone oppoſita; ſed ab eo
tempore neque quatuor ſunt hebdomades, quas auctor vitæ S.Her-
manni requirit, neque vna tantum, quam à Cæſario volunt eſſe tradi-
tam, ſed tres, vti ex Ephemeride ſubſequente eſt manifeſtum. Accedit,
quod Author vitæ S.Hermanni, diſertè aliud quiddam viſioni S.Her-
B manno oblatæ adijciat, quod nos in tertia hac hebdomade ſiſtere non
permittit. Nam Anno, inquit, Millesimo Dvcentesimo Vi-
gesimo Qvinto Circa Festvm S. Gereonis &cæt. Propter
quæ vltima verba, ab illius anni die 20. Octobris & plenilunio, opor-
tet retro in præcedentem hebdomadam abire, quæ inter dictam diem,
20. & 12. Octobris interiacet propinquior feſto Sancti Gereonis, quàm
ſint feriæ Sanctæ Vrſulæ. Iſta enim eſt quarta hebdomas ante mortem
Sancti Engelberti. Siquidem eo tempore Luna vera complebatur
tur ex die ſcilicet, 12. Octobris, hora poſt meridiem 6. minut. 46. quo
C dimidiata exciterat, atque ab eodem die luna gibboſa ſeu ſemiplena in
Steinfeldenſi horizonte cœpit conſpicua lucere à veſpere ad mediam
vſque noctem, & deinceps etiam vltra mediam, pro accrementi ratio-
ne, vt tuto quemuis eius hebdomadis diem aſſignare liceat oſtento
circa medium noctis exhibito. Quod ſi ad primam alteramve no-
ctem poſt S.Gereonis feſtum allubet referre oſtentum, dices, qui id
delegeris, Lunam ſemiplenam occaſui iam iam appropinquantem, in
Aquario viſam eſſe à B. Hermanno circa lineam horæ quartæ Stein-
feldenſis horizontis poſt meridiem. Si quis verò pleniorem volet,
circa lineas horæ 3. 2. 1. pomeridianæ Lunam viſui obiectam, conſe-
D quenter affirmabit; pro vt lunam plenilunio propinquiorem fuiſſe
arbitrario ſtatuerit; dum tamen ex quarta hebdomade in tertiam non
digrediatur. Rem totam ſub oculos pono ſchemate partim præce-
denti Geographico, partim ſequenti Ephemeride.

Digitized by Google

	Hebdomades ante mortẽ S. Eng.	Lit. Domin.	Menſis		
		c	Oct. 10	F. S. Gereonis.	A
		d	11		
		E	12	☽ hora 6. poſt. merid. m. 46.	
		f	13		
III	IIII	g	14		
		a	15		
		b	16		B
		c	17		
		d	18		
		E	19		
III		f	20	☉. hora 5. ante merid. min. 57. F. S. Vrſulæ.	
	III	g	21		
		a	22		
		b	23		
		c	24		C
		d	25		
		E	26		
II		f	27		
	II	g	28	☾. hora 3. poſt merid. m. 8.	
		a	29		
		b	30		
		c	31		
		d	Nov. 1		D
		E	2		
I		f	3		
	I	g	4		
		a	5	●. hor. o. m. 19. poſt med. noct.	
		b	6		
		c	7	S. Engelbertvs moritur.	
		d	8		

Digitized by Google

Nec obeſt, quod author vitæ S. Hermanni cap. 33. ſcribat. Luna-
A rem globum eo tempore pleno & inoffenſo lumine refulſiſſe;
non enim plenam dicit Lunam, ſed pleno & inoffenſo lumine re-
fulſiſſe, optimus ſuorum interpres verborum; cum quod ambigui-
tatis in PLENO latens, natum erat diſtrahere iudicium legentis, id omne
ſuſtulit Author adiecto illo INOFFENSO, vt qui ſuus eſſet ſenſus de-
monſtraret, cœlo ſcilicet ſereno, nulla nube aut vaporibus implicitam
Lunam radiaſſe. Neque officit, quod Cæſarius vna hebdomade ante
mortem S. ENGELBERTI ait viſionem habitam. Multis enim modis
B præſenti in controuerſia certior eſt authoritas alterius, qui vitam S.
Hermanni conſcripſit. Primum, quod hic Cæſarij locus corrumpi po-
tuit, iſtius minime; cum ille non hebdomadum tantùm deſignauerit
numerum, in cuius deſcriptione procliue eſt errare; ſed adiectione ho-
rum verborum, CIRCA FESTVM S. GEREONIS, amanuenſium incu-
riam, ſi quæ obreperet, oſtenderet qua ratione eſſet corrigenda. Quin-
imo proximum vero videtur, Cæſariũ non vna ſed IIII. ſcripſiſſe, quæ
nota ab imperito manuſcripti deſcriptore diurnando ſit corrupta, cum
rem tam certam ſua ætate Cæſarius ignorare haud potuerit. Huc facit,
quod author vitæ S. Hermanni, ac Cæſarius eodem tempore, quo hæc
C geſta ſunt, vixere, atque, vt non ſemel fatetur, familiariter etiam cum S.
Hermanno ſit verſatus is, qui eius vitam conſcripſit, quod de Cæſario
vel authore appendicis non adeò affirmarim. Vide Chryſoſtomum
van der Sterre in notationibus ad vitam S. Hermanni, vbi etiam Cæ-
ſarij locum de vna hebdomade reprobauit. Quod ſi fortè ſit, qui nihil-
ominus putauerit, locum Cæſarij haud emendandum eſſe, quaſi alias
cum pleno lunæ lumine non coincideret, niſi vna hebdomade ante
mortem S. ENGELBERTI viſionem accidiſſe reſcriberet; attamen is ne-
quaquam efficiet, plenilunio hanc ipſi obiectam viſionem, vt ex ephe-
D meride apertè colligitur, ſed Luna demum deficiente & cornua ſua ad
occaſum vergentia proferente, id eſt, vt cum vulgo loquar, vltimo lunæ
quartali. Ideoque aſpectus hic vel quadratus fuit vel ſextilis. Atque ita
ſi Cæſarij authoritatem ſequeremur, alterutrum horum foret admit-
tendum, ſcilicet viſionem S. Hermanno aut Luna emergente ſupra ho-
rizontem Steinfeldenſem, aut certe diurno tempore fuiſſe oblatam;
quorum vtrumque eſt abſurdum, & ab ipſo Cæſario reiectum. Sed ec-
ce, dum authorem vitæ S. Hermanni iterum inſpicio, hanc meam ſen-

tentiam

Digitized by Google

tentiam de viſione non in plenilunio, ſed tempore plenilunium antecedente facta, paucis verbis expreſſam inuenio cap. 33. ita enim ſcribit: A VIDIT ALIAM LVNAM ORIRI, CVIVS CLARITAS TANTA ERAT, VT NATVRALIS LVNÆ CLARITATEM PERFECTAM PENE PENITVS OBSCVRARET. Commodè ſanè, & ad rem. Nam ſi perfecta penè. Non igitur omni ex parte perfecta fuit & plena. Nec dicas, pene referri ad verba ſequentia. Quis enim quæſo horum verborum foret ſenſus? pene penitus obſcurauit? Quare eam, quam propoſui ſententiam, manifeſtè Author expreſſit. Ac proinde relinquitur, quarta hebdomade ante, S. ENGELBERTI mortem ipſi præſignificatam fuiſſe, B & quidem ſi ita lubet, Luna in Aquario exiſtente.

Illuſtriore ſanè omine, quàm cum ad XIV. Kalen. Octob. Domitiano cadente, luna in eadem cœli parte exiſtens cruentata eſt. Nam per meritum Sanctæ mortis à noſtro Patrono obeundæ tantum luminis eſt adiectum, vt obſcuraretur; in illius improbi morte tantum luminis detractum; vt cruẽtaretur; quò creatura ſuo, quo poteſt, modo deteſtaretur hominis in Deum impietatem; contrà autem quàm maximè ſuffragaretur Martyris pietati. Quanquam & mihi non im- C meritò videatur iſta lunæ obſcuratio ex maioris luminis fulgore retundente minorem profecta, index quidam fuiſſe Colonienſis Eccleſiæ, imò vniuerſæ Germaniæ Beati Præſulis morti illachrymantis. Vniuerſorum enim oculis non turpi aliqua caligine, ſed honeſtiſſimo lumine cœleſti, eoque felici perſtrictis vbertim lachrymæ manabant. Quod vtinam aliquando cordibus noſtris ſparſum, & nos tibi & bea- D tarum mentium ſodalitati iunctos æternum recrearet! Verùm id omne nos tum feruentibus tuis S. ENGELBERTE apud diuinum numen precibus, tum glorioſo martyrij tui merito, quo afflictos Eccleſiæ tuæ clientulos in libertatem aſſeruiſti, confidimus obtenturos.

Sueton. in eodem cap. 16.

EPILO-

Digitized by Google

A

EPILOGVS AD LECTOREM.

SI quæ, beneuole Lector, toto hoc opuſculo, vel in alijs à me vulgandis, ſententia, dictio aut ſyllaba S. Matri Eccleſiæ Romanæ Catholicæ minus placeat, illa & mihi diſplicebit, illamq; deteſtor, ac ſcriptam
B nolo. Neque etiam de alicuius iuriſdictione aut honore quippiam cupio delibatum. Nã mihi ſedet cum omnibus, quoad fieri poteſt, Chriſtianam colere charitatem. Quod ſi quem hiſtoriæ læſit veritas, quã impugnare cupiat, quiſquis ille eſt, bellum indicat au-
C thoribus à me allatis, quorum ſententias retinui; licet eorum interdum verba mutauerim, ne perpetua ſtyli ab auctoribus vſurpati varietate cuiuſquam aut oculos aut aures offenderem. Tabulas & diplomata ſeruaui
D integra, vt ea donarem antiquitate. Interim quantulumcunque hoc laboris mei, S. ENGELBERTO Martyri ac meo apud Diuinum numen patrono, ſubmiſſe offero, ac dicatum volo. Eoque tu Lector æternum fruere ac faue.

Oo COM-

Digitized by Google

X

COMPENDIOSA VITA
S. ENGELBERTI
MARTYRIS.

SANCTVS Martyr ENGELBERTVS Pacificus Archiepiſcopus & Princeps Elector Colonienſis, aſſertor libertatis Eccleſiaſticæ, natus eſt anno milleſimo centeſimo octogeſimo quinto, ex ſtirpe, quã manus ſculptoris hoc libro eo expreſſit ſchemate, quo illuſtres Canonici Coloniẽſes natiuam Nobilitatem demonſtrare ſolent. Patruelem habuit Adolphum, Patruos Fridericum, ac Brunonem tertium, Archiepiſcopos, & Principes Electores Colonienſes. Bruno etiam ſecundus Colonienſis Archiepiſcopus, aui eius, & B. Euerhardus Veteris montis fundator, proaui, fratres fuerunt. Corporis forma & ingenio æquales ſuperauit. In ætate tenella innocens adhuc, agnatorum ſtudio, pluribus ſacerdotijs oneratus fuit, nam reperitur Metropolitanæ, Sancti Seuerini, ac Sancti Georgij Præpoſitũ egiſſe. His ditatus opibus, malorũ illicibus, à ſalutis via minimè diuertit, Deo omnia erga diligentem ſe cooperante in bonum. Vbi annos diſcretionis attigerat, mortuo Hermanno Cattimeliboco Monaſterienſium Antiſtite, oblatam infulam non acceptauit, quod duo de viginti annos natus, per ætatem & experientiam iudicaret ſe tali oneri non eſſe ferendo. Egreſſus trigeſimum ætatis ſuæ annum, Eccleſiam Colonienſem trium, qui ſe anteceſſerant, Archiepiſcoporum & Principum Electorum ſchiſmate grauiter quaſſatam, ſuſcepit A.C. milleſimo ducenteſimo decimo ſexto die vigeſima octaua Februarij, omniũ ſuffragijs electus, & in feſto Sanctorum Philippi & Iacobi à Cardinale S. Potentianæ Petro [qui eo ipſo tempore Norinbergæ comitijs à Friderico Rege habitis intererat] nomine ſanctæ Sedis Apoſtolicæ confirmatus eſt, atque à Friderico Regalibus donatus. Electionis tempore tanta cum corporis valetudine confligebat, vt nec pedibus conſiſtere poſſet, ad quam virium imbecillitatem aliæ grauiſſimæ accedebant difficultates; nam præter hactenus depopulatas igne, ferro, & rapina Prouincias, Limburgi Ducem, Cliuiæ quoque & Lutzenburgi Comites,

B

C

D

Digitized by Google

tes, etſi ſanguinis aut affinitatis vinculis iunctos, inimicos habuit, ma-
A laque hæc alia calamitas comitabatur. Cum enim Innocentio tertio [cuius fauores pridem meruerat] Honorius itidem tertius ſuccederet, & eundem ENGELBERTVS noſter pallium pro more rogaret, hoc illi negauit, donec nomina, quæ tempore diſſidij, anteceſſores fecerant in vrbis curia, expediuiſſet. Adeò fuit his difficultatibus omnib. ſuperior S. ENGELBERTVS, vt diſputare merito poſſis, iuſtitiane an fortitudine excelluerit. nam quod ad iuſtitiam attinet, creditoribus Romanis exſolutione quadraginta quinque millium aureorũ [vti nos æſtimamus] ſatisfecit. Quod ad fortitudinem; hoſtes ſuos ita compreſſit, vt ne quidem mutire auderent, & fratre ſuo abſque hærede maſculo mortuo, co-
B mitatum Montium adminiſtrans, ſibi, quo ad viueret, ſubditos habuit obſequentiſſimos. quin & primus pacem prouincialem ac publicam ſtabiliuit, idque tunc maxime, cum ex nominis celebritate à Friderico ſecundo, Prorex Romani Imperij per Germaniam, & Henrici filij ſui Tutor conſtitutus fuit. Qua Prouincia cum timore ſuſcepta, impiger prorſus in laboribus, fortis in periculis, prudens & peritus in rerum vſu, puerum Regem educauit, vt filiũ; honorauit vt Dominũ, quin & Electoralis ac Proregalis faſtigij dignitatem miro ſplendore tu-
C tatus eſt. Vt enim auctoritati exiſtimationem conciliaret, nec expenſis parcere, nec Principe dignam corporis cuſtodiam minuere vnquam voluit, quamuis ſplendor ille externus in adhibita corporis cuſtodia, ob inſidias euitatas, quod iuſtitiæ zelo in quoslibet reos ſine diſcrimine ferueba t, etiam pœne neceſſarius fuerit. Magnificentia hæc ſancti Principis Ioannem Hieroſolymorum Regem, Coloniam aliquando exciuit, Franciæ quoque, Angliæ, Hungariæ & Bohemiæ Reges amicos fecit. Id compertum eſt, neminem Archiepiſcoporum, qui Colonienſi ante S. ENGELBERTVM cathedræ inſederunt, cum gloria, diuitijs,
D potentia præiuiſſe, excepto B. Brunone eius nominis primo, Henrici Aucupis filio, Ottonis Magni fratre. Tanta eius in toto imperio erat auctoritas, vt ſolo literarum, chirothecæ vel alterius ſigni præſidio itinera tueretur. Tegebat vero ſub hoc magnificentiæ pallio, tenerrimam conſcientiam & inſignem vitæ ſanctimoniam. Nam Deum & Deiparam ſummopere colebat, pro redemptione terræ ſanctæ, cruce ſignatus eſt, Eccleſijs veteribus dotatis, nouas erigebat, auſteros & mendicantes ordines in diœceſin introduxit, pauperes ſacerdotes præteritis viris Nobilibus frequenter menſæ ſuæ adhibitos, ſuis veſtibus veſtiebat: Vi-

duis, oppreſſis alijſque miſeris ad ferendam opem beneuolus erat & omni hora paratus. Porro Eccleſiam Colonienſem poſt omnis æris, A quo premebatur, diſſolutionem, bonorumq; vel alienatorum vel ſubtractorum recuperationem, nouis prædijs varijſque poſſeſſionibus locupletauit atque auxit, illius clauſtra ciuitatibus & arcibus cinxit; totamque Prouinciam ab omni hoſtili incurſu potenter defendit. Famis tempore annonam ex alijs diœceſibus copioſe inuehebat. Ædem denique metropolitanam liberali cenſu annuo in auguſtiorem Baſilicam erigere ſategit. His alijſque diſtrictus negotijs, licet plures haberet in Epiſcopalibus Vicarios, functiones nihilominus Pontificales ipſemet B magna cum aſtantium ædificatione exercuit, & quidem tantæ dignitatis munera in luce atque oculis omnium, ſplendido ornatus cultu adminiſtrabat. Interim animum dolore liqueſcentem, manantes oculis lachrymæ teſtabantur. Pari pietate paucis ante Martyrium ſuum diebus, ad quod ſe præparaſſe videtur, apud Conradum Mindenſem Epiſcopum totius ante actæ vitæ errata, ſacra exomologeſi expiauit, tanto animi dolentis ſenſu, ac ſi iſto die, diuino ſiſtendus eſſet iudicio; tanto lachrymarum imbre, vt totum eius pectus inundaret. Hic Diuinus Antiſtes tam varijs ornatus dotibus, imò DECVS, VITA, AC SALVS REIPVBLICÆ, quem Chriſtiani orbis Principes ac Reges mirificè ſuſpiciebant, infœlici parricidæ manu ob defenſionem Eccleſiaſticæ libertatis, ex inſidijs horrendum in modum trucidatus occubuit, auctore Patruelis eius filio Friderico ad Rutam comite, quod ipſum ex paterna ſua ſolicitudine, iuſſu & auctoritate Honorij Tertij Romani Pontificis, atque Friderici Secundi Imperatoris, à deteſtabili Eccleſiæ Eſſendienſis oppreſſione ad ſaniorem mentem omnibus modis ſtuduiſſet reuocare. Martyriũ conſummauit ſeptimo Idus Nouembris, ſole vergente ad occaſum, anno gratiæ milleſimo ducenteſimo vigeſimo quinto, ætatis vero ſuæ quadrageſimo, cum ſediſſet annos fere decem. C D

Martyrium eius à viris ſanctis eo, quo contigit modo, prædictum eſt & declaratum viſionibus, plurimiſque miraculis. Recenſentur enim in hiſtoria eius cœcitate nouem liberati, ſurdi quatuor, vndecim à paralyſi & febri, totidem claudi & manci, octo contracti, muti duo, & mortuus vitæ reſtitutus, atque à diuerſis alijs malis viginti & quinque curati. Nec miraculorum quotidiana frequentia remiſit, donec omnes parricidij rei pœnam dediſſent, inter quos Fridericus comes, anno poſt perpetratum facinus euoluto, ante portam Sancti Seuerini

rotæ

rotæ impoſitus, per Beatiſſimi Martyris meritũ ſumma obijt pœnitudi-
A ne. Illuſtriorũ miraculorum illuſtres teſtes laudantur primo Godefri-
dus Arnsbergenſis comes, qui martyris viſcera poſt quatuordecim
hebdomadas illæſa & integra vidit.

Secũdo liberata à partus difficultate Geldriæ comes Sophia Brabãtica.

Tertio Henricus Archiepiſcopus & Princeps Elector Colonienſis,
quo præſente paralyticus ſanatus eſt.

Demum comes Hermannus Aduocatus Colonienſis curatus à do-
loribus lateris & mortis ereptus periculo.

His accenſendi quinque vitæ ſanctitate excellentes qui eadem mi-
B racula nobis teſtata reliquerunt. Quos inter primus ipſe vitæ commen-
tator Cæſarius menologio Ciſtercienſium Sanctorum inſcriptus. Al-
ter B. Henricus ex Canonico S. Cuniberti Veteris montis Religioſus
à cruris infirmitate ſanatus. Tertius Beatus Henricus de Berge Abbas
Heiſterbacenſis, cuius frater amiſſum pedum vſum recepit. Et quar-
tus Beatus Hermannus Steinfeldenſis Canonicus, oculorum ſanita-
tem voto concepto obtinuit, huic ante Sanctiſſimi viri necem luna
gladio transfixa martyrij prænuncia, oſtenſa & diuinitus explicata fue-
rat. Denique B. Conradus Portuenſis Epiſcopus & Cardinalis, qui
C B. ENGELBERTVM in concilio Moguntino Martyrem declarauit, qua-
re meritò hæc Romano Martyrologio verba inſcripta. *Coloniæ Sancti*
ENGELBERTI *Epiſcopi, qui pro defenſione Eccleſiaſticæ libertatis, & Romanæ Eccle-
ſiæ obedientia martyrium ſubire non dubitauit.*

Huius ſanctiſſimi Archiepiſcopi virtute & meritis permotus Sere-
niſſimus & Reuerẽdiſſimus Dominus FERDINANDVS Archiepiſcopus
& Princeps Elector Colonienſis, ad excitandam populi pietatem di-
gnoſque tanto Antiſtite honores impendendos, quo his calamitoſis
D temporibus, parata eius experiantur Patrocinia, cum precũ Canonica-
rũ recitatione, tũ ſacri oblatione celebrari curauit, ſacraq; ipſius lipſana
anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſecundo, die ſexta Auguſti ce-
lebri eleuatione honorauit. Quem cultum Martyri acceptum fuiſſe, 1622.
inde collegimus: quod fidei & Eccleſiaſticæ libertatis hoſtes anno e-
uoluto, eadem die ſexta Auguſti, integro prælio proſtrati ſunt in 1623.
Weſtphalia, quam S. ENGELBERTVS quadraginta & ſeptem vulneri- 6. Aug.
bus conſecrauerat.

Orãdus Deus, vt ſuã SERENITATEM, quæ ampliori Martyris honori
ſtudet, eidemq; Hierothecam argenteã fieri iubet, deprecante Marty-
re amplioribus triumphis beet. AVCTA-

A

AVCTARIVM HISTORIÆ

S. ENGELBERTI MARTYRIS.

PLACVIT hic ex reſectis aliqua, quæ ſuperioribus lucem ſint allatura, ſubijcere; partim ne quis nominum quorundam homonymia captus in errorem ducatur, partim etiam, vt ciues meos à maiorum ſuorum erga Cæſarem ac Principem ſuum fidelitate commendarem; in ſumma enim rerum perturbatione ac periculoſiſſimo Imperij ſchiſmate, fidei ſuæ tenaces Imperatorem ac Principem ſuum rebus omnibus iuuerũt; licet circumcirca ferrum flammamque experirentur hoſtilem, ac hoſtem mœnibus ſuis viderent impendentem; attamen ſumma animi conſtantia & magnitudine hoſtem reiecerunt. Quinimo varijs preſſi calamitatibus alios haud deſtituère principes Catholicos in terris militantes remotioribus, ſed ijs ex profuſa liberalitate, pecuniarum affatim, ne belli vnquam neruus illis deeſſet, ſubminiſtrarunt; vt videre licet ex Oliueri ad S.ENGELBERTVM noſtrum literis, quas paulo poſt ſubijciam.

B

Fides & conſtantia Colonienſium vetus

C

PAGINA 9. LIT. C. §. *Seinarda Brabanta filia.*

Seinarda Brabanta auia S. Engelberti.

Seinardæ Brabantæ meminit Henricus Aquilius in Chronico Geldriæ, in Henrico I. Naſſouio, Comite III. Ait enim: *Duxit* (Henricus) *Seynardam filiam Godefridi Ducis Brabantiæ* &c. & Petrus Scriuerius in addit. ad eundem, inquit, *Seynarda hæc ſiue Seynara, quemadmodum ab alijs indigitatur, filia fuit Godefridi III. Godefridi II. F. Godefridi Brabanti N. videantur Ponti Heuterij & Ioannis Baptiſtæ Grammai Genealogiæ Ducum Brabantiæ.* Hæc quidẽ, fateor, ab Haræo in annalibus Ducũ Brabantiæ prætermittur, ſed ab alijs, quos attuli, nequaquã. A Lazio cõſtituitur filia Godefridi (à Bullion) poſtea Regis Hieroſolymitani, verum hic cęlebs fuit & ipſi reclamant, quotquot vidit Scriuerius, Chronologi oẽs; ſubdit Scriuerius, *ab eodẽ*, inquiens, *Reuſnero, Comiti Henrico filia vnica N. attribuitur nupta Engelberto Comiti Montenſi ſiue Bergenſi, mater videlicet Adolphi Comitis de Monte & S.* ENGELBERTI *Archiepiſcopi Colonienſis. Hæc omnibus alijs indicta eſt atq; ignorata*

D

Digitized by Google

rata annalibus Gelricis. Verum de hac manuſcrip. Geldricus ita loquitur;
A *Henricus Tertius, Comes Geldriæ & Zutphaniæ, Rexit 31. annis, mortuus eſt anno 1162. ſepultus eſt in Monaſterio Campenſi (vulgo Camp) cum vxore ſua, quæ Gerardi Ducis Brabantiæ filia erat, ex qua ſuſcepit Gerardum, Ottonem Comites Geldriæ, & Albertum ſecundum Leodienſem, Mariam Com. de Loen &* MARGARETHAM *vxorem Engelberti Com. de Monte.* Videatur & Ioannes Orlerius in Stemmate Naſſouico.

PAGINA 10. Minus concinnè in Cliuenſium inſignibus ſceptra, vt in cæteris leones, cœlatoris culpa ſunt expreſſa. Rudenbergenſium canis cum tribus auiculis, & trabe eſt expreſſus, vt eum olim *Godefridus Nobi-*
B *lis vir de Rudenberg* referebat; Cæteroqui Rudenbergenſium imagines canem vt plurimum ſine trabe & auiculis repræſentant.

PAG. 12. Lit. A. §. Sicambros & Geldros olim trans amnem Rhenum habitaſſe author eſt Ptolomæus, qui & eos Syngambros vocat, & Suetonius in Auguſto. Idque ex tractuum, quos incoluerunt, finibus facile eſt intelligere. Nam qui nunc Geldri audiũt, olim Sicambros nuncupatos, teſtis eſt Sidonius Apollinaris, qui in epigrammate ad Maioranum, inter alia ita ait,

Sic ripa duplicis tumore fracto
C *Detonſus VVahalim bibat Sicamber.*

Qui enim Wahalim ab altera Rheni parte bibunt populi Geldri, hoc tempore nuncupantur; Hos verò Sicambros vocitat Sidonius. Vnde Clodouæus Francorum Rex videtur Gelder, quod ſacra tingendum aqua, his affatus feratur fuiſſe verbis S. Remigius.

--------*Depone mitis colla Sicamber.*

Deinde Franci, quorum non minima portio ſunt Sicambri, (vt teſtis eſt Gregorius Turonenſis lib. c. 9. hiſt. Francorum, & Claudianus ita aiens:

Ante Ducem noſtrum flauam ſparſere Sicambri
Cæſariem, pauidoq; orantes murmure Franci.]

D non cis, ſed vltra Rhenum habitauere. Nam præcipua Francorum ſedes Gregorio Turonenſi dicitur Diſpargum, quod Duiſburgum vltra Rhenum eſſe omnino exiſtimo. Accedit quod Franci, authore Marcellino lib. 17. olim fuerint appellati Salij, qui Tranſiſulanam inhabitauere prouinciam, prout tabula antiquæ Friſiæ in Tranſiſulana prouincia indicat, & arguunt hodie Oldenſalienſes, ſeu veteres Salij nuncupati. Deni que vlterioris Rheni accolas fuiſſe Sicambros, antiqua oſtendunt monumenta, quæ illorum etiamnum retinent nomina. Vt patet
in

in Sigen oppido, ac nobili Comitatus Bergenſis Abbatia Sigenberg. Quod ſi dicas à Siga fluuio illa appellata. Eſto. Annon ab eodem etiam fluuio Sicambri vel Sigambri nomen ſuum ſunt mutuati? Sed vnde arx Sigeburg, haud procul à Wetter Ruræ impendens nomen ſuum obtinuit? nõne à Sicambris? Quare Sicambros Geldroſque Ducatu Montenſi, Weſtphalia, Tranſiſulania, finitimiſque regionibus olim contentos arbitror, vt mirum non ſit, poſteros Geldriæ Comites principeſque certa municipia bonaque ad Sigam fluuium & vicinos tractus poſſediſſe. Qui plura volet, legat Abrahamum Ortelium in ſuo Theſauro Geographico, vbi diuerſas recitat authorum, Cæſaris & Strabonis &c. ſententias. Legat & Rhenanum lib. 1. rerum Germanic. & Adrianum Iunium in ſua Batauia. c. 8. B

A

PAGINA 13 Lit. C. §. Theodericus Comes. Nõ Thodericus, ſed Adolphus hic ponendus eſt, parens Euerhardi & Adolphi, quem omnes Hiſtorici, quotquot adhuc legi aut vidi, neglexerunt. Fingunt enim ab Vrſinis ex Italia prodeuntibus hos duos fratres eſſe proſeminatos. Verum refutantur à Sigewino, qui Eccleſiæ Colonienſi, ſub ann. 1079. præſtitutus, & obijt anno 1089. Hic enim in literis ſuis (quas dedit de Eccleſia Bremenſi) Euerhardi patrem non Vrſinum, ſed Adolphum appellat. Nam ita ait: *Adolphus & filius eius Euerhardus* &c. Neque dicas, Adolphum cognominatum Vrſinum. Nam hoc refellitur ex literis B. Annonis; vbi non Vrſinus; ſed vel *Aduocatus de Monte* vel abſolutè *de Monte* nominatur. Quippe *Adolphus*, in priuilegio B. Annonis, quod ſub ann. 1068. Imperiali S. Ludgeri monaſterio Werdenæ de Villis & decimis dedit, appellatur *Aduocatus de Monte*; abſolutè verò *de Monte* nuncupatur in literis eiuſdem B. Annonis Archiepiſcopi Colonienſ. de anno milleſimo quinquageſimo ſeptuageſimo quatto Kalend. Octobr. *præſidente*, vt inquiunt, *Romanæ Eccleſiæ Gregorio Papa VII. Pontificatus ſui anno primo, regnante glorioſiſſimo Rege Heurico eius nominis quarto, anno regni ſui* 18. *Epiſcopatus noſtri* 20. *datis*; quibus de donatione bonorum Colonienſi & Noueſienſi Eccleſijs facta ab Euerardo Cliuenſi Comite & Berta eius coniuge Ludouici Bauariæ Ducis filia, Caroli M. pronepte, agitur. In ijs enim teſtes laudantur, *Anfridus Epiſcopus de Traiecto, Megenhardus Epiſcopus Paderbornenſis, Hermannus Præpoſitus maioris Eccleſiæ Colonienſis, Gerardus Decanus eiuſdem Eccleſiæ, Arnoldus Præpoſitus S. Seuerini Colonienſ. Linſo Præpoſitus S. Ludgeri in VVerdina, VVillebrandus, Anfridus, Heruo, Berengarius, & alij quamplures Monachi eiuſdem Eccleſiæ: Otto Comes de Zutphen, & Geldria*, Fridericus C D

Kleinſorg. Catalog. Epiſc. Col.

Digitized by Google

ricus Comes de Arnsberg, Henricus frater eius, *Gerardus Comes de Hoſteden, Rutzu Comes de Hegenbach, Godefridus filius eius, Hermannus de * Nornemth,* A

** forte Northeimb vel Noruentch.*

Adelbertus de Saffenberg, ADOLPHVS DE MONTE; *De Miniſterialibus verò,* vt aiunt, *noſtris teſtes prædictorum ſunt, Arnoldus Aduocatus, Erneſtus filius eius, Adelbero, Cigiboldo, VVitego, Renthero, Gervvardus, Guntherus, Mazzo, Mecalfus, Adelhardus, Reinoldus, Ochimus, Arnoldus Meginzo, Tetilinus & alij quam plures. Acta ſunt hæc Coloniæ, Anno &c. in die dedicationis Maioris Eccleſiæ noſtræ Colonienſis* &c. Vnde conſequens eſt, non Vrſinum aliquem, ſed Adolphum hunc Adolphi & Euerhardi eſſe parentem, vt iam oſtendi & expreſſe in Genealogia quadam manuſcripta illum Adolphum (quem ſimul deſignat filium Ottonis viuentis circa annum 1068.) notatum vidi genitorem; quamuis Reuerendiſſimus & Illuſtriſſimus D. Ericus de Limburg, Comes de Styrum Eccleſiæ Maioris Colonienſis Præpoſitus & in Genealogijs ſtudioſus ac fœlix indagator, in Comitum Altenanorum Genealogia, quam ſua conſcripſit manu, velit & nuncupet eum Theodericum. Quem quidem inuenio in literis Conradi Imperatoris ex Archiuo Vltraiectenſi, de anno MCXLV. Indictione VIII. 6. Kalen. Nouembr. ſed non reperi parentē alicuius nominari. Quod vt conſtet clauſulā & omniū ſubijcio teſtium, qui in ijs literis afferuntur, nomina:

Quando maior Eccleſia Colonienſis dedicata.

B

C *vt autem hæc ab omnibus credantur & inconuulſa omni deinceps tempore conſeruentur, hanc inde chartam ſcribi, & aurea bulla noſtra inſigniri iuſſimus manuq; propria, vt infra videtur, corroborantes, idoneos teſtes, qui præſentes aderant, ſubternotari fecimus: quorum nomina hæc ſunt. Anſelmus Hanulbergenſis Epiſcopus, Conradus frater noſter & eiuſdem Eccleſiæ Præpoſitus, Emo Præpoſitus S. Saluatoris, Conradus Tielenſis Præpoſitus, Arnoldus Præpoſitus S. Mariæ, Luitbertus S. Petri Præpoſitus, Anſelmus Decanus S. Ioannis, Simon Camerarius, Henricus Comes de Geldre, Godefridus de Arnsberg & frater eius Comes Hermannus,* THEODERICVS DE ALTENAE, *Adelbertus Comes de Noruenich, Godefridus Præfectus Norinbergenſis.*

Al. Temo.

D *Robertus Comes de Lutzenburg, Godefridus de Rinnen & filius eius Hugo, Giſelbertus filius Hugonis Aduocati, Gerardus de Marten, Alardus de Megene, Iordanus de VVindeſſheim, Godefridus de VVekene, Peregrinus de Campfelde, Lithardus de Deſenheim, Alardus de VViſſenburs & frater eius VVinnemarus, Theodericus de Buckeshorſt, & frater eius VVerenboldus, VVilhelmus Comes Gorenſis, Rudolphus de VVia, Otto de Malberch, Euerhardus Critholman, Henricus de Pappenheim Mareſchalcus noſter, Henricus Freſo, & frater eius VVigerus, Henricus de Boninge, Arnoldus de Rodenburg dapifer noſter, Conradus Pris Pincerna, Tibertus Camerarius, VVolterus de Louenhuſen, Marquardus de Grombach, Conradus de VValreſtein,*

Al. Marcen.

Al. Deſenb.

Al. VVerenboldus.

Al. Crichelman.

Al. Cibertus vel Tibertus.

Tibertus de Spielcberg, Otto Præfectus Traiectenſis, Albertus Telonarius, Rudolphus, VVarnerus, VValterus, & filius eius Henricus, Eckbertus de Ameſtele, Bertholdus de Aldenſelon, Iacobus de Saterslo. Signum Conradi Romani Regis II. Ego Arnoldus Cancellarius vice Henrici Moguntini Archiepiſcopi & Archicancellarij recognoui. Anno Dominicæ Incarnationis MCXLV. *Indictione* VIII. *6. Kalend. Nouemb. Regnante Conrado Rom. Rege ſecundo, anno vero regni eius octauo. Data eſt apud Traiectum in Chriſto feliciter* Amen. — *Al Bertholphus.* A

Deinde hic Adolphus non is fuit, qui duxit Adelheidem Arnoldi II. filiam. Nam iſte ab omnibus perhibetur eſſe Euerardi frater. At verò huius Euerardi pater non frater fuit ille Adolphus, de quo nos. Siquidem, vt modo vidimus, hic Euerhardus à Sigevvino nuncupatus fuit B Adolphi filius. Non igitur is eſſe poteſt Euerardi frater qui Aleidem duxit vxorem. Facit, quod Adolphus prior, mortuus ſit anno 1132. vt habet Genealogia quædam manuſcripta, vel anno 1136. vt teſtantur manuſcripti Altenani: Adolphus verò frater Euerardi cum ſuo fratre obierit anno 1152. vt ijdem docent manuſcr. & D. Myræus ex archiuis veteris mõtis ſibi conſtare, datis ad me literis ſcribit. Reliquũ igitur eſt, Adolphum Adolphi poſterioris eſſe parentem. Vter autem ſit, cuius *Kleinſorg.* ſit mentio in priuilegio Lotharij Imperatoris pro monaſterio Claholtz ſub ann. 1134. Reſpõdebis Adolphum iuniorem, ſi parentem ann. 1132. C obijſſe ſtatuas; ſin verò adhuc velis vixiſſe, parum refert, ſcire, vter fuerit, cum parens deſignari potuerit, quod dicas eum illo tempore adhuc vixiſſe, & anno demum 1136. obijſſe. Certè poſteriorem Adolphum eſſe, cuius meminit Conradus Imperator in literis ex archiuo Vltraiectenſi, arguit ipſe annus, quo datæ ſunt, nim. anni 1145. Hi verò in ijs teſtes nominantur: *vt autem hæc noſtra donatio, donum, & priuilegium Regia magnificentia voluntaria ac liberaliter conceſſa, eiſdem perpetua ſint & rata, & credantur ab omnibus, & inconuulſa omni deinceps tempore conſeruentur, hac in charta conſcribi iuſsimus manu propria, vt infra videtur corroborantes, Idoneos teſtes qui* D *præſentes aderant ſubternotari fecimus; quorum nomina hæc ſunt, Anſelmus Hauelbergenſis Epiſcopus, Albero Leodienſis Epiſcopus, VVernerus Monaſterienſis Epiſcopus, Nicolaus Cameracenſis Epiſcopus, Vdo Oſnaburgenſis Epiſcopus, VValramus, Dux VVilhelmus Comes Palatinus, Henricus Comes de Zuphene, Arnoldus Comes de Cliuo,* ADOLPHVS COMES DE MONTE, *Henricus Comes de Geldre, Conradus frater noſter Præpoſitus Sancti Bonifacij, Conradus Tyelon Præpoſitus, Godefridus de Rene, Alardus de Megene, Otto Præfectus Traiectenſis, Egbertus de Amſterlo, Bertholdus de Aldenzeel, Iacobus Saterſloe. Signum Domini Conradi Romano-*

Digitized by Google

manorum Regis III. Ego Arnoldus Cancellarius vice Henrici Moguntini Archiepi-
A *ſcopi & Archicancellarij recognoui. Anno Dominica Incarnationis.* MCXLV. *Indict.* VIII. 15 *Kalend. Nouemb. Regnante Conrado Romanorum Rege III. anno vero regni eius* VIII. *Data apud Traiectum in Chriſto fœliciter.*

Deinde vixit parens tempore Henrici III. mortui 1057. Henrici IV. obeuntis 1106. Rudolphi, Conradi, Henrici V. & aliquamdiu *cum Lothario*; Filius verò Adolphus, *tempore Lotharij*, Conradi, & vſque ad Fridericum Barbaroſſam, qui anno 1152. 4. Martij omnium Principum conſenſu Francofurti electus eſt Imperator. Ideoque cùm vterque tempore Lotharij vixerit, alteruter illorum ex poſteriore ſententia potuit
B teſtis laudari. Porrò Adolphus filius eſt, qui cum fratre ſuo Euerhardo fundauit & dotauit Veteris Montis monaſterium, arce in Abbatiam commutata, in quam fratres de Morimundo ſub ann. 1133. immigrarunt, vnde hi leguntur verſus.

Anno milleno, centeno, terque deceno,
Cum tribus, vt natus patris, eſt de virgine natus;
Hic in honore Dei lux craſtina Bartholomai
Dat prius optatum Morimundis habitatum.

Primus illis præfuit Berno; Nam, vti legitur;

C *Abbas eſt Berno primus de Monte Veterno.*

Verum vt manifeſtius errorem illum de Vrſinis, multorum, qui ſibi Euerhardi & Adolphi parentem ex Italia veniſſe perſuaſiſſimum habent, animis eximam, paululum illos ad maiorum noſtrorum literas & monumenta ſeducam, ex quibus certum eſt, Comites Altenanos & Montenſes ab Aduocatis Tuitienſibus, eſſe profectos. Nam ſigna Aduocatorum Tuitienſium diplomatibus antiquis appreſſa Comites denotant Altenanos, vti felicis recordationis frater meus ex inſpectis curioſius diplomatibus aduertiſſe ſe notat in vita S. Heriberti ab ipſo conſcripta. Hos verò aduocatos ætate & tempore Adolphum Euerhar-
D di & Adolphi parentem præcucurriſſe palàm eſt. Nam Adolphi & Hermanni fratrum Aduocatorum ſeu DEFENSORVM Tuitienſium fit mentio in litteris S. Heriberti, quas dedit Monaſterio D. Matris Tuitienſi ſub ann. 1009. de Zudendorff, quæ nunc Zundorff appellatur; ita enim inquiunt: *Signum Egilvvardi cuſtodis, ſignum Folberti Abbatis, ſignum Erenfridi Diaconi noſtri, ſignum Chriſtiani Comitis, ſignum Gerardi defenſoris domus, ſignum* HERMANNI DEFENSORIS TVITIENSIS Eccleſiæ, ſignum fratris eiuſdem Adolphi, *ſignum Gerardi Iulienſis, ſignum Giliſonis Comitis,*

Origo verior familiæ Altenanæ.

anno

anno Dominicæ incarnationis milleſimo nono, indictione 6. Kalendis Martij. Quinimo fit eorum mentio ſub ann. 1003. Nam ita in literis quibus S. Heribertus anno Dominicæ incarnationis 1003. indictione 1. Kalend. Aprilis, anno D. Henrici ſecundi glorioſiſſimi Regis dedit decimas Remagenſes Monaſterio Tuitienſi. Ita verò habent: *Signum VVilekini Præpoſiti S. Petri, Signum Aluoldi Præpoſiti S. Gereonis, Signum Guizonis Præpoſiti S. Victoris, Signum Regginardi Capellani, Signum Chriſtiani Comitis,* Signum Hermanni Aduocati Diuitenſis Eccleſiæ, *Signum Beliſonis Comitis, Signum Gerardi anno* &c.

In alijs quoque literis eodem die datis quibus in Eſchwiler, Arvviler, & Putte eidem monaſterio aſſignat, ait: *Signum VVickeri Præpoſiti S. Petri, Signum Arnoldi Præpoſiti S. Gereonis, S. Guizonis Præpoſiti S. Victoris, Signum Reginhardi Capellani, Signum Chriſtiani Comitis,* Signum Hermanni Aduocati Diuitenſis Eccleſiæ, *Signum Beliſonis comitis, Signum Gerardi anno* &c. In alijs de anno 1003. indictione prima 14. Kalen. Iunij. Anno Domini Henrici ſecundi glorioſiſſimi Regis I. Heriberti vero Epiſcopatus tertio, vbi eidem monaſterio donat prædia in Merihem, Stockhem, & Gutterſvvick, *teſtibus VVigero Præpoſito S. Petri Aluoldo Præpoſito S. Gereonis, VVerinzone S.* Cuniberti, *Guitzone S. Victoris Reinoldo* Capellano, *Sigizone S. Seuerini* & paulo poſt *ſignum Baldrici comitis, ſignum Franconis, Signū* HERMANNI, *Signum Rudebei, Signum Gerardi, Signum* Chriſtiani. *anno.* &c. & in literis donationis curtis Rode & Dielchem. *Teſtibus VVigero Præpoſito S. Petri, VVerinzone S. Kuniberti, Bigezone S. Seuerini. Laicisq; fidelibus quorum hæc nomina inſeruntur. Signum Franconis, Signum Ruperti, Signum Gerardi, Signū* HERMANNI, *Signum* Chriſtiani, *Signum* ADOLPHI, *Signum Tymonis, Signum VVezelini anno Dominicæ Incarnationis* 1005. *indict. prima* 14. *Kal Martij, anno Domini Henrici ſecundi glorioſiſſimi Imperatoris, primo, Heriberti verò Epiſcopatus tertio,* & poſtremo in ipſis literis plenæ inſtitutionis Tuitienſis Monaſterij, B. Heribertus ſic finit tabulas, *Signum Notkeri Leodienſis Epiſcopi, Signum VVickeri Præpoſiti S. Petri, Signum Aluoldi S. Gereonis Præpoſiti, Signum Erckonis Præpoſiti S. Victoris, Signum Sigeronis Præpoſiti S. Seuerini, Signum VVerinzonis Præpoſiti S. Kuniberti, Signum Reginhardi Capellani, Signum Abbatis Folperti, Signum Abbatis Heliæ, Signum Chriſtiani Comitis,* SIGNVM HERMANNI DEFENSORIS EIVSDEM TVITIENSIS ECCLESIÆ, SIGNVM ADOLPHI FRATRIS EIVS, *Signum Gerardi Defenſoris domus, Signum Gerardi Iulienſis, Signum Beliſonis Comitis. Anno Dominicæ Incarnationis* M. XIX. *Indictione ſecunda,* 5. *Nonas Maij, Anno Domini Henrici Glorioſi Imperatoris* XVIII. *mei vero Epiſco-*

NB. In originalibus tabulis ſigillum S. Heriberti, ſigura rotundum repræſentare Epiſcopū Vmblico tenus, quantum cognoſcere potui B. Petrum Apoſtolum pedū Epiſcopale gerentē cum hac epigrapha: Heribertus ſeruus S. Petri

Epiſcopatus XXI. *acta ſunt hæc*, &c. Ex his apertum eſt Adolphum cuius
A fit mentio in his literis non eſſe eum, quem oſtendimus ex alijs literis
Euerhardi parentem. Nam cum hic obijſſe perhibeatur anno 1132.
vel 1136. vel 1147. vt vult Roſarius, & ille vixiſſe dicatur ann. 1003. & ſat
prouectæ fuiſſe ętatis cũ fratre annis ſuperiorib' graui legatione perfũ-
cto, vt iã dicã: haud eſt vero ſimile eundẽ eſſe Adolphũ, niſi Adami vel
Noemi ætatẽ velis illũ vixiſſe, quod nemo admiſerit. Ideoq; hic illũ æ-
tate præceſſerit neceſſe eſt. Quod verò hic Adolphus Deſẽſor Tuitẽſis
fuerit Comes, oſtẽditur ex eo, quod frater ipſius Hermannus expreſſe
B perhibeatur à Lamberto Monacho Leodienſi in vita S. Heriberti ma-
nuſcript. ad ann. 999. Comes & miſſus Legatus poſt Euergeri Archie-
piſcopi Colonienſis obitum ad Ottonem III. Imperatorem, vt S. Heri-
berto in Archiepiſcopatu ſuccenturiato inſignia Archiepiſcopalia pe-
dum &c. multorum ſuffragijs oblata ab Imperatore obtineret, quæ et-
iam obtinuit. *Ita autem* ait Lambertus. *Ordinantur maiorum meliores ex Cle-
ricis, qui commune decretum Italiæ, cum paſtorali baculo perferant ad ſolium Cæſa-
ris, cum quibus per totius in idipſum aſcenſu militiæ deſtinatur* COMES HER-
MANNVS VIR PROBVS ET NOBILIS. *Nulla fit dilatio properantium ne
C quis malignantium fraude præoccupet ſalutem ciuium expectantium, & quia moris
eſt Principum accuſare moras tardantium talia portantium. Poſt tot igitur im-
menſos viæ labores tandem ad Auguſtum iam pridem Roma egreſſum perueniunt in-
ſignia præſulatus ipſi proſtrati exerunt, legationem ſuam & ſuorum clementer expe-
tunt acceptari, quam ſine vitio & integra fide conſtabit ordinari Releuat eos Impera-
tor benigna conſolatione & in ſpem ſuæ petitionis inducit, fixa promiſſione & ſi qui
eſſent qui obuiare prætentarent huic vnanimitati procul dubio repellerentur importu-
nitate ſua iure expudiati. Taliter à conſpectu eius egreſſi ſuccedunt hoſpitio, iter ſuum
& cauſam committentes Indiuiduæ Trinitatis arbitrio* &c. Vide & de hac lega-
tione S. Rupertum. Deinde, quod idem fuerit Comes de Monte, qui
D Aduocatus Tuitienſis, aperte ſatis colligitur ex Godefrido Panthaleo-
nita, qui ad ann. 1205. tradit, Tuitienſe caſtrum, vt ipſe ait, fuiſſe ſtipa-
tum militibus Adolphi Comitis de Monte ex ipſiuſque *Comitis do-
mo* plurimum ciuitati Colonienſi nocitum, vt paulo poſt ex Godefri-
do docebo. Iam verò cuius eſt collocare in vrbibus aut caſtris præſidia?
nonne protectorum ſeu Defenſorum? Quare cum Comes Montis ſuũ
in caſtro Tuitienſi collocarit militem, ipſe ipſius fuerit Aduocatus &
Protector. Quod & antiquæ teſtantur literæ. Porrò Comites de Al-
tena & Iſenberg deſcendere ex Comitibus de Monte ſeu eoſdem eſſe,

nemini dubium eſſe poterit, qui Cæſarium legerit. Qui verò volet re-
petat lib.2. vitæ S. Engelberti, vbi id manifeſte ſatis oſtenditur. Nec A
retardet quempiam, quod in caſtro Tuitienſi domum Adolpho Mon-
tenſi Comiti fuiſſe tradiderim ex Godefrido. Nam cum hic ea ætate
Coloniæ habitauerit, non poterat id illi non conſtare; ideoque Adol-
pho domus in ipſo caſtro omnino eſt concedenda. At inquies, caſtrum
iam ante à S. Heriberto erat in Monaſterium conuerſum. Fateor, non
ita tamen, vt excluſerit Adolpho Comiti omnem habitandi occaſio-
nem, cum etiamnum rudera, & in Rheni ripa turrium reliquiæ, caſtri ſi-
militudinem adhuc præſeferant; & quis ignarus quod Iburgum hac
ætate noſtra in Diœceſi Oſnaburgenſi audiat & arx & Monaſterium? B
Idem vtrique eſt circuitus, idem murus; ſed ſeparata vtrique habitatio.
Sed ecce; dum hæc operoſe oſtendere conor, offerunt ſe mihi de anno
967. 976. literæ, quibus Otto II. Imperator efflagitatu Warini Archipræ-
ſulis Colonienſis priuilegia Monaſterij Gerrisheim haud procul Duſ-
ſeldorpio ſiti in Comitatu Hermanni, & olim ſub Wilberto Epiſco-
po, qui anno 870. electus erat, ædificati & dotati, confirmare ſe teſta-
tur. Ex quibus profecto quid aliud colligere poſſum, quam Herman-
976. num anno 976. Comitem fuiſſe Montenſem. Quis enim alius prope
Duſſeldorpium in loco, vbi Gerresheim iacet, comitatus præter Mon- C
tenſem? Quare cum ille comitatus di atur Hermanni, hunc Comitem
Montenſem fuiſſe, neceſſario eſt aſſerendum. Hinc, quàm grauiter hal-
lucinentur, eluceſcit, qui Altenanos vel ſub Ottone III. vt Lepoldus
Northoff in Chronicis Marchicis, vel ſub Lothario Saxone, vt cum
Henrico de Heruordia Kleinſorgius, vel ab Henrico Sancto ann.
1122. primos Comites in his terris ferunt creatos; Certe Andaba-
tarum more ſine harum literarum ſubſidio in hiſtorijs videntur fuiſ-
ſe verſati. Quod ſi quis ſcrutator veterum monumentorum incidat
in tabulas ex archiuo Brawilerenſi productas reperiet quidem tem-
pore Ottonis primi aliquem Comitem Palatinum Hermannum, ſed D
quis ille fuerit necdum indagaui, neque quis exiſtimet illius fuiſſe Co-
mitatum Hermanni de quo iam egimus, quod illius filius Ezzo vel E-
renfridus Saleueldt, Duisburgum, inſulamque S. Svviberti prope Ger-
resheim poſſederit. Nam aliud eſt locum ipſum poſſidere, & aliud pro-
pe iſtum locum aliquid aliud poſſidere. Noſter verò Hermannus poſ-
ſidebat ipſum locum Gerresheim, prope verò ipſum reliqua bona alter
ille tenebat Palatini Hermanni filius, qui ea loca ab Imperatore Hen-
rico

NB. Hermannus Comes Palatinus & Nemoris [der Ville] ſecundũ aliquos videtur pater S. Cunegundis.

rico Sancto primum acquiſiuit. Vnde Erenfridi Comitatus alius eſt à A Comitatu Hermanni Montenſis (vt eum appello) Comitis. Pro maiori declaratione & ad illuſtrandas Patriæ hiſtorias, alterius Hermāni Genealogiā ex antiquo mſcr. libro Archiui Brawiletēſis, ipſiuſmet manu R. & eruditiſſimi D. Prælati IOANNIS MVNCH Abbatis fideliter deſcriptam & mihi ſingulari certè Publici beneficio cōmunicatā hic ſubijcio.

HERMANNVS COMES PALATINVS *cognomento* Puſillus, *non mediocris inter Magnates Ottonis I. Imperatoris reputationis. Pugnauit pro Imperatore contra Vngaros, locum Bravviler hominibus habitabilem primitus fecit.*

B Helivviga vxor. Hinc deſcendunt Fundatores Brawilerenſes.

Ezzo *vel* Erenfridus *Comes Palatinus apud conſanguineum ſuū* S. Vdalricum *Epiſcopum Auguſtanum, ætate iuuenis aliquamdiu vixit; ac ramuſculum media hyeme in eiuſdem Sancti manibus vireſcentē & florentē in itinere, ex equo deſiliens aſſumpſit, eumq; ſecreto diligenter conſeruatum ſponſæ ſuæ Mathildi poſtmodū obtulit. Apud Ottonem I. Imperatorem iam ſenem, locum patris obtinuit, eiq; charus fuit, vti quoque Ottoni Imperatori II. cuius tandē gener* C *factus eſt, Theophaniæ Imperatrici & Ottoni III. à conſilijs fuit, dūq; cum Lotharingis S. Henrico II. Imperatori obniteretur, Ducē Moſellanum Theodericum iuxta Odernheim in prælio captum, ad caſtrum ſuum Thonaburg cum alijs abduxit, quos Imperator ridens, it, ac conſultius putauit, virum egregium beneficiis placare, quam moleſtius vllis moleſtare, amicitiam eius expetijt, quam conſecutus,* Inſulam S. SVIBERTI, Duiſsburgum & Salefeldt ei poſſidenda largitur. *Fundauit hic ſtrenuus vir cū coniuge ſua Mo-* D *naſteriū Bravvilerenſe Anno* 1024 *in quo opere* B. Poppone *Abbatē S. Maximini & S. Remacli directorē adhibuit, ac dedicationē primā per Archiepiſcopū* Piligrimū *an.* 1028 *fieri curauit.* Octogenarius *tandē in Salefeldt* 12. *Kal. Iunij anno* 1034. *obijt, eiuſq; corpus ad Monaſteriū Bravvilerēſe delatū ab eodē* Piligrimo *iuxta corpus dilectæ cōiugis ſuæ, ſepultū eſt.* Vxor Ezzonis B. Mathildis Ottonis II. *Imperatoris filia, &* Ottonis III. *ſoror, in Monaſterio Eſſendienſi ab Amita ſua inſtructa eſt, obiit* 20. *Nouembr. anno* 1024. *Cuius exequijs* Piligrimus *Archiepiſcopus cum Clero Colonienſi per triduū interfuit, ad ſepulchrum eius contigerunt miracula.*

Hezelinus *Comes Palatinus Prædium ſuum Bercheim, cum medietate Sylua, quæ præ magnitudine ſua Vele* (die Ville) *dicitur, Monaſterio Sancti Cornelij Indenſis dedit. Aliam vero nemoris partem frater eius Erenfridus Monaſterio Bravvilerenſi contulit.*

Henricus *Comes Palatinus filius, hic à Nepte ſua Richeza Poloniæ Regina accepto caſtro Cochem cum oppido adiacente primus defenſor ſeu Aduocatus Prædij ſiue territorij Clottenſis, factus eſt.*

Digitized by Google

Ludolphus comes Zutphaniæ, *Primipilarius ſeu ſignifer Archiepiſcopi Colonienſis, tribus annis ante obitum patris mortuus, in Monaſterio Bravvilerenſi ſepultus eſt.* Vxor. Mathildis filia *Ottonis Comitis Zutphaniæ.*

Henricus Comes Zutphaniç, *poſt breue tempus mortuus, in Eccleſia Bravvilerenſi, ante cryptã inter duas columnas verſus Aquilonem apud Patrem ſepultus eſt.*

Cuno Dux Bauariæ. *Hic poſt Patrem & fratrem Aduocatiam Territorij Bravvilerenſis primus habuit præter Ducatum Bauariæ, quem ab Imperatore Henrico tertio recepit. At cum eiuſdem filiæ nubere contempſiſſet, Ducatu exutus eſt. Qui cum poſtea contra Imperatorem (auxilio fretus Vngarorum) bella gereret, veneno extinctus ac poſt aliquot annos, per Annonem Archiepiſcopum Coloniam translatus, in Eccleſia Beatæ Mariæ ad Gradus ſepultus eſt.*

Otto Dux Sueuorum.

Vir ſtatura procerus, dum eſſet comes Palatinus Imperatori Henrico Cõradi Imperatoris filio fideliter adhæſit, ac pro ipſo laborioſiſſime decertauit, vnde Imperator accepta ab eo Inſula S. Svvberti & Duisburgo *Sueuorum Ducatum ei commiſit, Henrico Patrui eius filio ad Palatii officiũ ſubſtituto, ſed poſt tres annos Otto in Thonaburg 7. Idus Septembris obijt, cuius mortem Archiepiſcopus Colonienſis Hermannus frater eius Xantis coram Imperatore ad expeditionem Flandrenſem accincto exhortationem ad plebem faciens, cum cognouiſſet, flebili voce finem allocutionis fecit & oẽs ad lamenta incitauit. Miſſusq́; eſt Bruno Epiſcopus Tullẽſis (poſtea ſummus Põtifex factus & L. IX. vocatus) vt eũ in Bravvìler ſepeliret. Exequiis eius ſoror Richeza Regina Poloniæ multum triſtis interfuit, ac eodem die omnẽ ornatũ ſuũ, & pretioſa queq́; in diuinos impoſterum commutanda cultus principali altari impoſuit, acceptoq́; à prædicto Epiſcopo ſacro velamine, caput obnubit ſibiq́; ſepulturã iuxta Fratrem fore diſpoſuit, ſuorũq́; fidẽ, ſuper hoc, quò ipſũ ſuperſtites ipſi fideliter cõpleãt, expoſcit, & vt id ratũ foret literas deſup. cõfectas, pprioq́; ſigillo munitas, Monaſterio Bravvil. dedit.*

Hermannus Archiepiſcopus Colonienſis. Nobilis dictus.

Cum regnare cœpiſſet Henricus Conradi Imperatoris filius, exorta contra eum Godefridi Ducis ac Balduini Comitis inuidia, multa paſſus eſt aduerſa, quæ, quãuis cum difficultate, Hermanno tamẽ Archiepiſcopo & Fratre eius Ottone, quos præ omnibus ſui ſemper laboris & gloriæ conſortes habuit laborioſiſſime ſecum decertantibus & glorioſiſſime adiuuantibus, ſuperauit vniuerſa.

Hic Archiepiſcopus inſtituit celebrari feſtũ S. Vdalrici Epiſcopi in Eccleſia Colonienſi, propter miraculum præcipuè Ramuſculi, quem pater ſuus Erenfridus olim ſupra naturæ ordinẽ, in manibus eiuſdem Sanctiſſimi Antiſtitis efflorentem, proiectũ in terram, collegerat.

B.Richeza Regina Poloniæ Miſeconis Cõiunx,genuit B.Cazimirũ Monachũ Cluniacenſem Ord.S.Benedicti,& Diaconũ,poſtea diſpenſatione S.Põtificis Poloniæ Regẽ. Hæc ꝑpter pellicis inſtigationẽ ex Polonia ad Imperatorem Conradũ in Saxoniã fugit. Dedit Colonienſi Eccleſiæ Salafeldt & Coburg,acceptis à S.Annone Archiepiſcopo vſufructuariè poſsidẽdis Dominicatus ſui Villis: Vnkelo, Moſſendorf Mutterſheim, Blatzheim, (&, vti videtur Zons, Vreisheim &c.)donationem vero S. Nicolao ſeu cœnobio Bravvilerẽſi, à parẽtibus ſuis factã, non ſolũ ratã habuit,verũ etiam de ſuo patrimonio plura bona adiecit &c. Clottenum tamen vſufructuariè ſibi reſeruauit,poſtquã proprietatem Abbati & Monaſterio Bravvilerenſi cõtuliſſet. Item ex eius muneribus & theſauris Monaſteriũ nouũ,deſtructo veteri, validioribus fũdamẽtis ædificatũ eſt, cuius Eccleſiã S. Anno Archiepiſcopus præſente etiam Eigelberto Epiſcopo Mindenſi,denuo conſecrauit 3. Kalen. Nou. Ann. 1061. ſub Tegenone Abbate ſecundo.

Aliud quoq; Monaſteriũ eius ſumptibus conſtructũ eſt ꝑ Alberonẽ Epiſcopũ Herbipolenſem in loco,vbi S.Kiliani ſociorumq; eius ſacrum extat martyriũ,vtpote cuius Epiſcopiũ ex eiuſdẽ Reginæ numeroſa familiariũ clientela cum omnibus, quæ ad oppidum Saltzo pertinent, regia prorſus munificentia adauctum eſt. Præterea pro commodo ſuo ſacellum in Clotten conſtrui fecit, quod appellabatur Recluſoriũ Dominarũ.

Mortua eſt in Salefeldt 12.Kal. Apr. An.1063. & Coloniæ in Eccleſia ad Gradus S.Mariæ ſepulta,licet certò & aliquoties ſibi ſepulturam apud Parentes in Bravviler elegerit. Sed exinde poſtea, & alias ob cauſas, exortam litẽ, Hermãn' III. Archiepiſcop. cõpoſuit & decidit,diplomate Ann.1090, Indict,13,dato,teſte inter alios Adolpho de Mõte.

Adelheidis Abbatiſſa Monaſterij Niuellenſis, ſepulta in Eccleſia Bravvilerenſi, ante Altare B.Mariæ Virginis in crypta.

Theophanu Abbatiſſa Eſſendienſis Monaſterij XIII. quæ virum ſe moribus agẽs, Eſſendienſe Monaſteriũ cũ vniuerſis officinis iam partim vetuſtate collapſis,ab ipſis fundamentis nouo erigens opere, mirabiliter amplificauit; vnde & ibidẽ eius memoria ſemper in benedictione erit.' Fuerat Præpoſita in Rellinghauſen, obiit 5. Martij, ſepulta ante Altare S.Iacobi Eſſendiæ.

Heilevvigis Abbatiſſa Monaſterij S. Quirini in Nuſsia.

Mathildis Abbatiſſa Monaſteriorum Dedikirchen & Vilich.

Ida Abbatiſſa Monaſterij S. Mariæ,quod eſt Coloniæ, cui ad ſepulchrũ BEATITATIS Titulus adſcribitur. Hæc à Trithemio,in Francofurtenſi apud Wechelios editione,appellatur Wilichalda; errore librariorum compoſito vocabulo ex nomine Vilich quod præcedebat(vbi Mathildis ſcribebatur Abbatiſſa)& ex ipſius quod ſubiũgebatur IDÆ nomine.

Sophia Abbatiſſa Monaſteriorum S.Mariæ Moguntiæ & in Gandersheim.

Qq

Vbienſes comites qui?

Reuertamur nunc ad Hermanni Montenſis ſeu Altenani familia, de qua illud moneo eam à clariſſimo p.m. Stephano Bruilmanno A Iuriſconſulto & hiſtorico Colonieſi vocari etiam Comitvm Vbiensivm. Nam de S.Godefrido Cappenbergenſi agens, ait, illum à quibuſdam (*ſed erroneè*) aſſeri Altenanum; id eſt, ex veteri Vbienſis Comitis familiæ· Quare illi Hermannus nuncuparetur Aduocatus Tuitienſis & Adolphus Comes Vbienſis. Qua ratione autem & ex quibus literis hoc aſſerat, nec dum ſatis aſſequor, niſi dicas caſtrum Tuitienſe fuiſſe quaſi caput & clauem ciuitatis Colonienſis. Minimè ſatisfacies, ſi Aduocatos Colonienſes, è quibus & Hermannus aliquis ſæpius af- B fertur, velis etiam Aduocatos Tuitienſes. Nam illi Comites ſunt in Nevvenar; hi verò de Monte, vt pluribus iam ſupra demonſtratum eſt.

Aduocati Colonienſes qui?

Ex his omnibus fabuloſam eſſe concludo Comitum de Altena, originem, quaſi ſint ex Vrſinis oriundi, cum ex Aduocatis proficiſcantur Tuitienſibus, ex quibus, vt iam vidimus, Hermannus viuebat ſub Ottone II. Imperatore; At ſi fuiſſent Vrſini, iam non ſub Ottone II. ſed III. vixiſſent; eo quod cum Ottone III. ex Italia in has Prouincias dicantur migraſſe. Commento tamen priori occaſionem exiſtimo da- C tam ex Vrſini homonymia. Vrſos enim & Vrſinos appellant frequentiſſime Transrhenani, qui & parta tuentur & ea omnino non vel ægre ſibi eripi patiuntur, exemplo Vrſi, qui infantem vel hominem complexu ſuo coercitum vel nullo modo vel difficulter ſanè dimittit. Ita dum hos duos fratres à caſtri Altenani ædificatione remouere, aut in eius conſummatione impedire non poſſent vicini Comites, ab ipſis Vrſinos exiſtimo fuiſſe appellatos.

Altenani num Vrſini?

B. EVERHARDVS ALTENANVS.

Pagina 13. Beatum inſcripſi Everhardvm, idq; ex Menologio Ciſtercienſi; Ita enim inquit: *Tertio decimo Kalend. Aprilis die 20. Martij, in Germania Beatus Euerhardus ex Comite Montenſi Monachus Ciſtercienſis, qui poſt multas peregrinationes, & humilem vitam, quam in Morimundo ignotus egerat, agnitus, & in patriam directus, ibidem ordinem noſtrum propagauit, & cum magna ſanctitatis opinione diem clauſit extremum.* D

Pa-

A EADEM PAG. B Euerhardum putat aliquis vocari Gerardum, ſed ex vitio puto deſcriptoris. Nam in manuſcrip. Marckanorum Comitum, Gerardus legitur, qui paulo poſt in iiſdem Euerhardus nuncupatur. Huic num Arnoldus Comes de Altena 42. vel ſecundum Chronica Coloniēſia, 40. Epiſcopus Colonienſis fuerit frater, an fratris filius, nō ſatis reperi. Fuit is quintus ante B. Brunonem III. & Videtur æneum in S. Seuerini choro donaſſe candelabrum, cui hi inſcripti verſus:

Arnoldus Archiepiſcopus Colonienſis.

Præſulis Annonis memor Arnoldus iunioris,
Supplicat, vt cælis micet ipſe lucerna fidelis,
Et precibus teneat, quem Præpoſitum faciebat.
Sit ſibi concinis inter candelabra lucis
B *Prô quis corde pio miti dat & hoc ſecundo.*

PAG. item 13. litera D. Adolphus filius, de quo iam egimus, non fuit idem, qui Adolphus Brunonis III. Pater, nec PAG. 14. Beatus Bruno III. fuit Adolphi frater. Nam à Cæſario, qui vixit tempore S. ENGELBERTI lib. 2. vitæ S. ENGELBERTI cap. 8. traditur Monaſterium Montenſe, cuius iam meminimus, ab ENGELBERTI PROAVIS fundatum. At vero ſi Adolphus ille idem fuiſſet, qui B. Brunonis III. Pater, iam non Monaſterium à Proauis, ſed ab Auis diceretur fundatum. Quod Cæſario illius temporis ſcriptori aduerſaretur. Deinde nec Bruno II. idem C eſt, qui B Bruno III. Nam Bruno II. defunctus eſt Papiæ, ſeu vt habent mſcr. Germanici Pavey in comitatu Lotharij Imperatoris, verſus Apuliā ann. 1138. atq; inde volunt mſcr. in noſtrū veterē Montē tranſlatum B. Bruno vero tertius nō illas penetrauit terras, ſed abdicās ſe Epiſcopatu, ſub Ann. 1193. Religioſā in veteris Montis Abbatia profeſſus eſt vitā, vt tradidi pag. 19 lit. D. & conſpirant mſcr. Accedit quod Fridericus II. Archiepiſcopus Colonienſis Brunonem II. de Altena, vt teſtatur Trithemius ad Ann. 1131. & quondam S Gereonis Præpoſitum, vocet PA-D TRVVM SVVM in Archiuo Knechſted. ſub Ann. 1158. Fridericus autem cum B. Brunone III. nuncupatur à Cæſario lib. 1. vitæ S. ENGELBERTI, cap. 2 patruus S. ENGELBERTI: ſicut & ibidem Adolphus Archiepiſcopus, qui Brunoni ſucceſſit, patrui perhibetur filius. Vnde Bruno II S. ENGELBERTI fuit vel Auus vel Aui ipſius frater. Non auus Epiſcopus enim cōtinens erat, & auus adſignatur Adolphus. Aui igitur fuit frater.

NB Bruno ſecundus fuit, cui de Epiſcopatus ſuſceptione rogatus Sanctus Bernardus reſpondit epiſt. 8. 9. & 10. In manuſcripta Brawilerenſium, Abbatum hiſtoria folio 121. hæc ferè habentur. *Adolphus Archiepi-*

Digitized by Google

chiepiſcopus, qui fuit filius fratris Brunonis III. Archiepiſcopi Colonienſi, conſecrauit Anno M.CC.XX. Altare Sanctarum Virginum in crypta, quod olim erat Altare S. A *Thomæ Apoſtoli*, vbi obſeruet velim Lector, Adolphum exauctoratum B. ENGELBERTI vices in pontificalibus interdum egiſſe, quod idem de Theoderico exauctorato aliquando reperi.



PAGINA 14. Bruno III. Altenanus Colonienſium Antiſtes inter Beatos numeratur ab allato iã Menologio ad diem 8. Kalend. Maij, id eſt 23. Aprilis: ita enim ait: *In Germania Beatus Bruno Archiepiſcopus Colonienſis, qui ex illuſtri Comitum ſanguine procreatus, vt generis nobilitatem redderet nobiliorem, dignitate & diuitijs contemptis, in veteri Monte habitum Ciſtercienſium induit, & in magna ſanctitate vitam finiuit.* B

Fridericus de Altena pater Adolphi Marcani.

Eadem pag. Fridericus Altenanus IV. notatur parens Adolphi primi Marckani, qui Marckam arcem à Rabbaldo emit, Hammonam Blanckenſteiniumque condidit, vt author eſt Godefridus, perſona Coſmodromij ætate ſexta, cap. 60. Et illuſtriſſimus Comes de Stirumb in ſua Genealogia manuſcr. C

PAGINA 14 lit. A. Euerardus pater nuncupatur Arnoldi & Friderici. Nam Philippus Archiepiſcopus de inſtitutis Monaſterijs Breidlarienſi, & Scheidano ſub ann. 1170. inter reliquos teſtes ſubijcit Comitem Euerhardum cum filio ſuo Arnoldo. Ita enim ait: *Huius rei teſtes ſunt Dominus Euergiſus Paderbornenſis Epiſcopus, Sifridus maioris Eccleſiæ Præpoſitus, Almarus eiuſdem Eccleſiæ Decanus, Vſſo Subdecanus, Bernardus Capellanus,* D *Monegaldus Canonicus,* BRVNO PRÆPOSITVS *maioris domus in Colonia, Hugo eiuſdem Eccleſiæ Decanus, VVedekindus Subdecanus, Arnoldus Oſnaburgenſis Præpoſitus, Didericus Canonicus* SANCTI PETRI *in Colonia, Abbas Sibergenſis Nicolaus, Abbas de Grafſſchaſſt, Abbas Vſſo de Flechdorp, Henricus Comes de Arnsberg, Comes Otto de Rauensberg, & Hermannus filius eius.* COMES EVERHARDVS, & ARNOLDVS FILIVS EIVS. *Comes Henricus de Frotzberg, Bernardus de Lippia, Conradus de Rudenberg, Rabo de Marcka, Henricus de Vure, Gerardus Aduocatus de Colonia, Henricus de Volmundſtein, Hermannus Camerarius*

merarius Epiſcopi, Richexo de Molenheim, Hermannus de Vnterbecke, Euerhardus de
A *Padberg, Ludolphus & fratres eius, Henricus, Ioannes de Gotener, Thinco de Suſato, & Adelbertus, & Hildegerus Villicus Brunſtein.*

Idem confirmat Philippus in literis ſuis de anno 1173. quibus donationem Gotthardi & Henrici Dominorum de Hagnen, Eccleſię Scheidanæ factam ſtabilit; teſtes enim laudat Euerardum Altenanum cum filijs ſuis Arnoldo & Friderico. Nam dum *authoritatis ſuæ robur adijcit, præſentes dicit fuiſſe teſtes*, præter eos quorum nomina legi non potuere; *Præpoſitum Cappenbergenſem, Reinerum Præpoſitum Arnsbergenſem, Gerardum Sa-*
B *cerdotem & Canonicum S. Svviberti, Hugonem Abbatem Graffſchaffıanum. Liberos verò & Nobiles Henricum Arnsbergenſem, Hermannum Rauensbergenſem*, Euerhardum Altenanum, cum filijs Arnoldo & Friderico Comitibus, *Bernardum de Lippia, Conradum de Rudenberg, Henricum Muntzun & fratres eius, I. & E. miniſteriales, Henricum de Volmundſtein, Timonem, Hermannum Conſulem Suſatienſem, Gerardum fratrem eius Aduocatum Colonienſem, Peregrinum de Arnsberg, Fridericum de Criſpen, & quamplures alios*

Rurſus in literis, quibus ſub ann. 1174. Philippus Monaſterij Wedinghauſani fundationem approbat; teſtes afferuntur Comes Arnol-
C dus, Fridericus ipſius frater Comes de Altena. *Acta ſunt hæc Dominicæ Incarnationis, centeſimo, ſeptuageſimo tertio, Indictione ſexta, regnante Magnifico Friderico Imperatore, & commiſſa in manu fratris Reineri, quem ad hoc elegimus coram his teſtibus.* BRVNO PRÆPOSITVS MAIORIS ECCLESIÆ, *Sifridus Præpoſitus Xantenſis, Ioannes Præpoſitus Seulecenſis*,* *Vffo Abbas de Graffſchaff*, * *Zeſlicenſis.*
Albertus Soſatienſis Eccleſiæ Decanus, Gerardus Cuſtos, Gerardus Sacerdos de Inſula Sancti Svviberti; Liberi homines & Nobiles. COMES ARNOLDVS FRIDERICVS IPSIVS FRATER COMES DE ALTENA. *Henricus de Vore, Conradus de Rutenberg, Engelbertus Munzum, Helyas frater eius, Henricus de Herrike, Bernardus* von der *Lippia Miniſteriales, Gerardus Aduocatus Colo-*
D *nienſis, Hermannus frater eius, Thiemo de Suoſat. Leonius de Hulſe, Ioannes filius eius, Hildigerus Brunſthenus, & alij quam plures. Datum Suſatio III. Kalend. Martij.* Illorum frater & filius Euerardi fuit Adolphus Archiepiſcopus exauthoratus ex illuſtriſſimi D. Comitis de Stirũ, & altera Genealogia, quin idem atteſtantur Marckanorum manuſcr. Et confirmat eruditiſſimus vir Kleinſorg. ex Leonoldo de Northoff in Chron. Com. Marck. Trith. in Chron. Hirſaug. & antiquis documentis, Colonienſia tamen Chronica, quæ affert, alia quidem ab ipſo allata confirmant, non verò quod Adolphus filius fuerit Euerardi. Tradunt enim

Aedificatio Landskronij ab alijs tribuitur Philippo Regi.
** Vide pag. 113. ſupra lit. C.*

eum fuiſſe Brunonis III. Poſtea Veteris Montis religioſi; fratrẽ. Hic vero Adolphus Archiepiſc. vt ait Comes de Stirumb, ædificauit caſtra Lãdskrone ſuper Aræ fluminis oram, atque Iſenburg Ruræ incumbentem, quod, vti ipſe addit, Euerardo * fratri ſuo primo Comiti de Iſenburg aſſignauit. Cuius fit mẽtio in literis de an. 1207. Nec quis dicat in quibuſdam diplomatibus afferuntur, Fridericus & Arnoldus, & dicuntur filij Euerardi; Non verò id aſſeritur de Adolpho, licet ipſe in ijſdem nominetur. Nam id mirum non eſt, quia Adolphus inter Eccleſiaſticos numeratur teſtes: Fridericus verò & Arnoldus inter ſæculares. Vnde cum non ille, ſed hi proximi parenti ponantur, ipſi quoque, & non ille, nuncupantur filij. B

Pagina 14. Vxor Arnoldi Comitis Altenani & Iſenburgici, fuit filia Ducis Limburgenſis. Nam Cæſarius hic lib. 2. cap. 1. Fridericum repræſentans ait; Conſobrinus ſum Theoderici Comitis Cliuenſis. Si Conſobrinus, iam mater ipſius Friderici & Mater Theoderici ſorores, filiæ erunt vnius parentis. Theoderici autem Cliuenſis Comitis mater fuit filia Henrici Ducis Limburgenſis (quã in linea Genealogica omiſi) vt habent manuſcripti Cliuenſes Germanici in Arnoldo IV. Ita enim inquiunt. *Arnoldus IV Comes Cliuia XX. rexit 13. annis; vxor eius Catharina Henrici Ducis Limburgenſis &c.* Cui conſentiunt & alij manuſc. C Cliuenſes, qui expreſſe tradunt eam filiam fuiſſe Henrici Limburgenſis, licet in ipſo Henrico aberrent, nepotem pro auo accipientes. Nam
* 10. ita ex illis prior inquit, *Arnoldus IV. Comes Cliuiæ XX. rexit 30. * annis, vxor eius Catharina Henrici Ducis Limburgenſis & Comitis de Monte filia, ex qua ſuſcepit Theodorum* (ſeu Theodericum) *V. ſucceſſorem ſuum.* Ita & alius manuſc: ex veteris Montis Monaſterio. *Arnoldus Comes Cliuenſis XX. annis gubernauit 10 Friderico ſecundo imperante, vir in Deum deuotus, in egenos largus, in ſubditos clemens, atque in bellis victorioſus. Cui nobiliſsima Catharina Henrici Ducis Limburgenſis & Comitis de Monte, filia Henricum peperit ſucceſſorem* &c. D

Manuſcr. tamen Gerardi de Horreo vxorem Arnoldo Cliuenſi tribuit N. Adolphi Comitis Montenſis filiam, quam illuſtriſſimus Comes de Stirumb Præpoſitus Metrop. in ſua Montenſi Genealogia non agnoſcit, neque alia manuſcr. Genealogia. Error huius Gerardi de Horreo videtur ex prioribus natus authoribus, quod illis dicatur Comitis de Monte fuiſſe filia, Comes autem ille non erat Adolphus, ſed Henricus Limburgenſis. Verum hic Henricus non potuit eſſe, vt iam monui, filius Walrami, qui audit & Comes Montenſis, ſed debuit eſſe Walra-

Walrami parens, qui Comes de Monte, haud vnquam fuit nomina-
A tus. Nam ſi Henricus allatus fuiſſet filius Walrami, nec illius parens,
iam Arnoldi filius Fridericus diceretur duxiſſe matris ſuæ ſororem;
Quod peregrinum foret à moribus Chriſtianis. Lazius more ſuo ſo-
lemnem errat errorem. Vult enim Arnoldum hunc III. fuiſſe & ex filia
principis Bauariæ Theodericum VI. genuiſſe.

Eadem Pagina, Fridericus Marckanus ſeu Altenanus dicitur du-
xiſſe Eliſabetham Hannoniæ Comitis filiam. Ita enim teſtatur manu-
ſcriptus poſterior ex vetere Monte; *Fridericus,* inquiens, *Euerhardi filius,*
Comes de Altena IV. annis rexit 15. genuitque ex filia Hannoniæ Comitis Eliſabeth
B *Adolphum ſibi in dignitate comitantem* &c. Idem teſtatur Reuerendiſſimus
& illuſtriſſimus Comes de Stirumb Præpoſitus Metropoli. in Genea-
logia, quam ſua ſcripſit & depinxit manu: ait enim, hat zur Ehefrawen
Eliſabeth deß Grauen von Hennegaw dochter / id eſt; *Vxor ipſi fuit Eli-*
ſabeth Hannoniæ Comitis filia: idem iiſdem verbis tradit altera Genealo-
gia Comitum Altenanorum manuſcr. Manuſcr. tamen prior tribuit illi
N. de Lipp, quam duxerit circa ann. 1119.

Ibid. Arnoldus Altenanus conſtituitur parens Friderici Iſenburgi-
ci, vt conſtat hic ex Cæſario, lib. 1. c. 1. pag. 122. & Ottonis Monaſterien-
C ſis & Engelberti Oſnaburgenſis Epiſcoporum, vt conſtat ex Cæſar. hic
lib. 2. c. 1. ſi iungantur, quæ traduntur pag. 175.

Ibidem Friderici Iſenburgici vxor fertur filia Walrami Ducis Lim-
burgenſis; quia Cæſarius lib. 2. cap. 1. manuſcript. vocat Walramum
Friderici *ſocerum*; licet Surius dicat *affinem*, non exprimens, quo genere
affinitatis coniunctus fuerit, attamen *lib. 2. cap. 9.* cum manſcr. omnibus
vocat eundem *ſocerum*.

Eadem Pagina Adolphus Archiepiſcopus Euerhardi filius eſt,
qui ciuitatem Ruden ædificauit; ſed Adolphus filius Friderici, qui
D Blanckenſtein, &c. exſtruxit; primus Comes Marchiæ à Gobelino,
perſona Coſmodromij ætat. 6. cap. 60 vocatur.

Pagina 15. Agnes nupſit non Adolpho; ipſius enim vxor fuit N.
Spanheimia, ſed Henrico de Windeck, vt infra lib. 2. cap. 12 pag. 169.
oſtendi. De fratre eius Gerardo hæc notat D. Miræus, quod fuerit Do-
minus de Recken. Cuius liberos deſcribit Pontus Heuterus in ſuis
tabulis Genealogicis, poſt hiſtoriam Ducum Burgundiæ à Plantino e-
ditam, vbi & deſcribit Stemma Marckanum. Vide Andream du'
Cheſne in Genealogia Ducum Limburgenſium & alios.

Pagi-

Digitized by Google

PAGINA 19. Philippi Hinsbergici inſignia retuli,prout ea Mauſoleo
reperi inſculpta;licet à Colonienſium imagine flammulæ abeſſent in- A
feriores,quæ cœlatoris culpa irrepſerunt. Alioqui Hinſpergenſis fami-
liæ imagines repræſentant leonem argenteum in rubro clypeo ſeu, vt
vocant campo *prout ab Amico moneor.*

B. ENGELBERTVS TOLBIACENSIS. B

PAGINA 23. Engelbertum Tolbiacenſem nominaui Beatum au-
thoritate Menologij Ordinis Ciſtercienſis ad diem 22 Decembris ita
inquientis.

Tulpeti in Germania B. ENGELBERTVS cœcus quidem
à natiuitate,ſed multis & admirandis gratijs illuſtris: qui ha-
bitu conuerſorum Ciſtercienſium aſſumpto & noſtrorum
Monachorum ſe ſubiiciens regimini, vitam rigidiſſimam e- C
git,ſpiritu prophetico clarus,multa futura prædixit,cœleſtes
viſiones videre meruit,& poſt multa ſanctitatis opera, infir-
mitate oppreſſus,animam puriſſimam reddidit creatori, cu-
ius gloria Beatæ Aſzelinæ reuelata eſt.

PAGINA 30. lit. B. à Ponto Heutero Delfio *in notatione ad Genealo-
gias Cliuiæ & Geldriæ* aſtruitur Marckani Comitatus initium ad annum
Chriſti 1122.

EADEM PAGINA, *Ex Crantz.7.Saxon.c.23.aſſerueram Adolphum Archiep.
Colonienſem opere & ſtudio VVilhelmi Comitis Iuliacenſis ab Ottone alienatum
fuiſſe*; Quod tamen Streithagenus in dubium vocat, maximè cum Go- D
defridus Monachus Walramum Henrici Ducis Limburgenſis filium
omnium malorum,quæ Germania paſſa eſt,Ducem & Authorem vo-
cet,& Cæſarius *lib.5.cap.37.* ei plane conſentiat; non taciturì vtique,ſi
Wilhelmus de eadem leuitate infamatus fuiſſet,ſed de hoc ille latius
in ſuis Iuliacenſibus, Trithemius verò cum Godefrido Pantaleonita
in Chronic. Hirſaugien.anno 1202. mutationem Adolphi Archiepiſcopo
Treuerenſi,Spirenſi ac Conſtantienſi Epiſcopis adſcribit, promiſſis ei
Ander-

Andernaci nouem millibus marcarum, ac fundis Salefelt in Thuringia A reſtituendis, qui ipſi antea fuerant bello ablati.

PAGINA 39. anno 1205. in celebri curia Spiræ cum Principibus habita, Philippus Sueuus authore Adolpho Epiſcopo exauctorato decreuit bellum contra Colonienſes; quod ex Pontificis iuſſu, Brunoni adhærerent, atque Adolphum prioribus honoribus reſtituere, reſtitutiſque omnibus ſe illi ſacramento obligare detrectarent. Vniuerſas igitur ante & circa mœnia arces, & quidquid erat munitionis, ferro & incendijs vaſtabat, vrbem Colonienſem exercitu propius muros admoto arctius premere conatus, cinxit eam foſſa, vallo, & aggere maximo, B omnemque præcluſit aditum inuehendi commeatus, quin Rhenus ipſe infra & ſupra clauſus negabat vllam mercium nauigio inuectionem. In Tuitienſis caſtri munitione ſtatiua ſua habebant Comitis Adolphi de Monte ſagittarij & milites, qui ex DOMO COMITIS frequentibus vrbis incolas petebant ſagittis, ipſorumque aures varijs verberabant conuicijs, quibus incitati ciues, maximis in medio Rheno adornatis nauibus, propugnacula hoſtibus obijciebant, plurimoſque in ijs ponebant baliſtarios ac ordinum ductores, *quos Sariantos vocat Godefridus*; hoſtili exercitui fortiter reſiſtentes. Quin & nauigijs ab omni re C neceſſaria inſtructis, euerſionem, depopulationem, vaſtitatem, omnibus ipſius villarum tectis atque agris Rheno proximis inferebant, variâ belli aleâ ad annum integrum & dimidium vtrimque iactabantur. Tandem poſt celebrata B. Virginis natalitia maximo cum exercitu coacto, Philippus Moſellam tranſuectus Coloniam ibat, cuius mœnia die B. Michaeli Archangelo ſacratâ, vi atque impreſſione aggredi cœpit, ac poſtera die totâ ex tentorijs ad caput ciuitatis fixis continenter quidem ciuitatem impetebat, ſed à ciuibus fortiſſime fuit repreſſus. Denique cum in continuis quinque dierum impreſſionibus magna Philippi militum & maxime equorum ſtrages ederetur, nihilque promo- D ueretur, ipſemet ſpe potiundæ breui vrbis abiecta, ſolutaque obſidione, cum vniuerſo exercitu Nouesium diſceſſit, quod & expugnauit; *Godefr. Mut.* A Philippi diſceſſu Otto à morbo recreatus ſuum reparauit exercitum, ac ope Colonienſium, loca à Philippo & Adolpho Epiſcopo occupata, eiectis præſidiarijs recuperabat. *Mut.* ipſe Epiſcopus exauctoratus vix medijs elapſus Colonienſibus, ad Philippum penetrabat; Qui accepta Colonienſium excurſione mox recuperata loca à Colonienſibus extorquere, ac copias ſuas anno 1206. Coloniam reducere,

Expeditio Philippi contra Colonienſes.

Colonienſiũ virtus.

Digitized by Google

cere, ciuitatemque pro magnitudine exercitus ſui, aggere circumdare, paſſim auxiliares fœderatorum ſuorum copias euocare. Totam enim vrbem operibus cingere cupiebat, vt Ottonem Imperatorem & Archiepiſcopum Brunonem iam conſecratum à Sifrido Moguntino adhuc præſente & duobus Epiſcopis Anglis (quod Germani Philippum timerent) concluſos teneret. Ob auctum in dies ſingulos exercitum Philippi ac vias obſeſſas, Otto videns ſibi magis ac magis incluſo ſpem elabendi non ſuperfore, ſtatuit hoſtilem aciem perrumpere. Egreſſus igitur ipſe vrbe & Archiepiſcopus Bruno cum 400. (*non cum* 4000. *vt habetur ſupra pag.* 39.) Equitibus & duobus millibus peditum ductore Hērico de Limburg (qui iam in Philippum inclinabat, *teſte Crantzio* 7. *Sax. cap.* 26.) verſus caſtrum Waſſenberg atque in paluſtria loca ſeductus, vnà cum ſ[illegible]is fuit circumuentus. Quadringenti militum retrorſum fugâ labentium *teſte Crantzio dict. loc.* à perſequentibus Philippi militibus ſunt cæſi, plurimi capti, reliqui *auctore Godefrido* omnibus, quæ ſecum attulerant, armis, veſtibus exuti. Ipſe Otto, *vt tradit Crantzius*, vulneratus recepit ſe cum Epiſcopo in arcem Waſſenberg, ex qua clam noctu cum Ducis Limburgenſis filio, vel *vt ait Godefridus*, cum tribus tantum ſocijs, aufugit Brunopolim, indeque in Angliam commigrauit. Priuſquam tamen in Angliam ſe reciperet, egit authore Henrico de Kalentin cum Philippo prope Coloniam, vt ſequenti pag. 40. ſignificabo. Hic nonnihil corrigendus eſt Mutius *lib.* 19. *Chron.* ita diſſerens: Otto per ambitum ciuitatis, eruptione facta, prorumpit quidem fortiter per hoſtes, & occidit multos; ſed Philippi copiæ numero ſuperiores multo (quanquam vix ſexta copiarum pars eo loco eſſet) fugientem Ottonem proſequuntur, & vix dimidia pars, qui comitabantur Dominum, euaſit. Alij enim capti ſunt, alij occiſi. Nam Godefridus, qui ea ætate haud procul à loco prælij degebat, aliter, vt iam vidimus, refert; proinde huius potius quam illius exiſtimo credendum eſſe enarrationi. Sed reliqua proſequamur. Altera luce Archiepiſcopus Bruno à milite circumfuſo in arce captus, ac manicis ligatus ferreis Herbipolim eſt ad vincula annua abreptus *Crantzius d. l.* Colonienſes ſuam muniebant vrbem, diligentiuſque in mœnibus diſponebant propugnatores. Quo cognito Philippus, de capienda impræſentiarum Colonia deſperans, diſceſſit obſeruaturus, quid Otto moliretur. In aſcenſu montem Gimnich occupat, caſtroque iuxta Regiomagum excitato Colonienſes infeſtat. *Godefrid.* Qui cum ſe viderent toti imperio eſſe odio, ac nuſquam tu-

Margin notes: Prælium Waſſenbergēſe inter Ottonē & Philippum. — Colonia deditur Philippo. — *Godef. Mut.*

Margin letters: A, B, C, D

tos extra mœnia, omnibus ferè in poteſtatem Philippi redactis, conſi-
A lio & opera Ducis Brabantiæ, ad quem legationem miſerant, Philippo Boppardiæ ſeu Bodebrigæ reconciliati, ſe illi dedidêre. Atque ita intelligendi Wimpfling in epitome rerum Germanic. cap. 34. Paul. Lang. Monachus Bozauienſis ad ann. 1206. Fragmentum hiſtoricum ad annum 1201. &c. dum volunt vrbem Colonienſium captam, quod & circumſtantia ſuperius de Brunone allata ſuadet.

Familia de Kalentin & Pappenheim.

Porrò Henricus de Kalentin, cuius hic & ſuperius facta mentio, qui Ottonem à VVicelsbach, Philippi Sueui Ducis ſui occiſorem in caſtro Niderſtrang propè Ratiſponam interemit, Præfectus ſeu Marſchal-
B lus fuit Sueuiæ & Imperialis aulæ, filius Henrici primi de Kalentin & Pappenheim (*de quo vide diplomata ipſius & Henrici VI. Imperat. ſub annum 1197. apud Lazium*) prognatus ex Anna vnica Alberti de Bieberach & vltima filia, cum qua dotis nomine ex Henrici VI. Imperatoris Approbatione, ipſius parens accepit Dominium Bieberach. Fratres ipſi fuerunt Vdalricus & Hildebrandus Marſchalli de Rechperg (à quibus reliqui Marſchalli de Rechperg deſcenderunt)
C Sigefridus Epiſcopus Auguſtanus, Rudolphus Mareſchallus de Calentin & Pappenheim, à quo Mareſchalli de Pappenheim, Biberach, Oberndorff, & Riechen, ad hęc vſque tempora noſtra ſunt proſeminati. Vixit ex illis æ-
D tate noſtra Illuſtriſſimus & Excellentiſſimus D. HENRICVS GODEFRIDVS à PAPPENHEIM bellica gloria celeberrimus, qui cum excellentiſſimo & pientiſſimo D. TILLIO Magdeburgum vrbem munitiſſimam poſt trium menſiũ oppugnationem ad 13. Kalen. Iunij, ann. 1631. vi cepit & oc-



 cupauit

cupauit. Demum poſt cladem Lipſienſem aliaſque acceptas calamitates exiguo cum comitatu ex ſuperiore Germania in VVeſtphaliam deſcendit, collectiſque trium circiter millium copijs Magdeburgum anno 1632. in Ianuario Suecica obſidione liberauit, ſed educto militi noſtro, Sueuicus eodem veſpere ſucceſſit, qui valla diſiecta domóſque exuſtas reparat. Lemgouienſes quoque ac Bileueldienſes Pappenheimius noſter pactis & imperatis nummis Imperatori ſubiecit. Inde deuictis 15. Martij apud Hoxariam Haſſis, Erisburgum firmiſſimum Diœceſios Hildeſienſis caſtrum, & Eimbecam ducatus Grubenhagienſis Metropolim deditione accepit, ſub eiuſdem menſis finem, cæſa vna Luneburgicorum legione, Sturwaldiam arcem vix centum paſſibus Hildeſio diſtantem obſidione leuauit, ac proximo inſequenti Aprili, capto Rheto, Rotenburgo firmiſſima Diœceſis Verdenſis arce, Stadam vrbem Diœceſis Bremenſis haud procul ab Albi diſiunctam, eáq; munitiſſimam obſidione exemit, quæ tamen mox educto milite noſtro, Suecis ſe contra fidelitatis iuramentum, quo ſe Cæſari obſtrinxerat, voluntarie dedidit. Labente Iunio multa in Haſſis loca occupauit, atque abſens per ſuos tribunos apud Volckmarſum 1800. pedites, ac turmas Equitum 9. ablatis eorum vexillis & inſtrumentis bellicis cecidit. Inde Tremoniâ 23. Iulij deditione accepta, Traiectum iuit liberaturus; liberaſſet, ſi cætera voto ſuo reſpondiſſent, ſumma celeritate Moſam ponte ſtrauit, vt traiecto fluuio Hiſpanorum poſſet ingredi caſtra. Ad 9. Octobris Hildeſio per ſpectra in monte patibuli, ſeu Galgenberg apparentia territo, & poſt tridui obſidionem ſubacto, 25. eiuſdem menſis die Mulhuſium, Langeſalzam, aliaque Thuringiæ loca proxima, ſibi ſubiecit. Demum ab Illuſtriſſimo Fridtlandiæ Principe Inuictiſſimi & Potentiſſimi Imperatoris Noſtri FERDINANDI II. Duce Generali euocatus, pugnam Lutzenſem, quæ iam inclinabat, inſtaurauit, ac confecto Suecorum Rege Guſtauo 16. Nouemb. tribus acceptis gládium plagis, pro Imperatore & fide Catholica glorioſus occubuit, non ſecus ac olim Eleazarus magnus ille Machabæorum Princeps, de quo præclare S. Ambroſius *lib. 1. offic. c.* 40. Huic eximio Duci atq; felicis recordationis Heroi ſingulariter ſoléne erat, vt in ſacrilegos immunitatis Eccleſiaſticæ violatores grauiter aduerteret; initurus quoque pugnam, prius noxæ maculas vera cōtritione ac exomologeſi elueret, dein animo omnino impauido hoſtem inuaderet: vnde non tam excellenti animi magnitudini, quam raræ viri ipſius pietati proſperos eius ſucceſſus attribuo & adſcribo.

PAGI-

PAGINA 48. Anno 1208. Philippus Rex ſtatuerat per aliquot dies
A genio indulgere, ſuumque curare corpus, vel quia ſanguinem miſerat; *vt vult fragm. hiſt. & Otto Friſing in appendice de S. Blaſio cap. 50.* vel quia aliquam partem ex turbis negotiorum & bellorum fuerat extricatus, *vt placet Mutio lib. 19. Chron.* Cum ergo eſſet Babenbergæ liberalius pranſus, vel, *vt tradit Godefridus,* circa ferias S. Albani; ex nuptijs filiæ fratris ſui Ottonis, Duci Meraniæ, *alias Morauiæ* in matrimonio collocatæ, reuerſus, & à prandio ſiue à nuptijs ſeceſſiſſet cum Epiſcopo Spirenſi, *Godefrid.* & Cancellario, *ex ſententia Mutij* vel *opinione aliorum* cum Camerario vt loquuntur, id eſt, cubiculario, & Dapifero ſuo Henrico
B VValpurg, corpuſque quieti dediſſet, aut *ex traditione Pauli Langij in Chron.* in ſcamno ligneo meridiaretur, Otto de VVitliſpach comes Palatinus, qui ob negatam ſibi filiam à Philippo deſponſam, *vt tradit Otto Friſ. d. l.* vel *vti Crantz. Sax. 28. author eſt,* ob datas ſibi velut Bellerophonti, ſeu, vt vulgo loquuntur, Vriæ literas (quibus ſe apud Regem Poloniæ, cuius ardebat filiam, commendari credebat, minimè tamen commendabatur, vt ex ijs apertis cognoſcebat) inflammatus odio pluſquam Vatiniano cœpit odiſſe Regem. Feſtinus igitur ceu rem magnam Regi nunciaturus, cum 16. militibus armatis; *vt habet Godefri.* acceſſit ad
C oſtium cubilis, in quo Rex quieſcebat; illudque pulſauit; ex vehementiori pulſu agnitus ab ijs, qui intus cum Rege morabantur, fuit intromiſſus. Ipſe quaſi Philippum Regem ſalutaturus, *vt ait Crantz.* accurrit, ſtrictoque quam celerrimè gladio, quem ſub veſtibus abdiderat, *vt docent Chron. Auguſt. ad ann. 1197. & appendix ad Ottonem Friſingenſ. d. l.* eoque in collum Regis vibrato, abſcidit iugulares aliquot venas. Totum amputaturus Philippo caput ni incuſſus illi ex præſentiū clamore ac facinoris magnitudine metus, manuumque tremor ipſum retardaſſet. Paruula tamen plaga ab ipſo inflicta Philippum exanimauit. Epiſcopo latebras quærente ingens Cancellario & Dapifero iniectus eſt timor. At-
D tamen vir maximi ſpiritus Dapifer Henricus de Walpurg confeſtim oppeſſulatis cubiculi foribus, milites inclamauit. Sed Otto confidentiſſimus ſauciato Dapiferi obſtantis capite, illum humi proſtrauit, ac conuulſis repagulis ſe è cubili eijciens, accelerauit ad equos, qui parati expectabant Ottonem. Itaque ſublimis equo vectus, diſpoſitis per media cuſtodibus & militibus ſuis aufugit, antequam in aula, quid rerum ageretur, innoteſceret. Ottone ex palatio ſic ſe præcipitante, clamoreque Cancellarij & Dapiferi audito, concurritur ad cubile Regis,

Philippi Regis cædes.

 qui

Digitized by Google

qui volutatus in ſanguine ſuo exanimis iacebat. O fata triſtitia. Itane Rex perit, qui iam primum varijs expeditus curis, ſuo incipit indulgere genio! Næ extrema gaudij luctus occupat. Perit! improuido gladij ictu in cubiculo palatij ſui, nec hoſtem, nec ferrum reformidans; qui toties in prælijs fuerat ſeruatus. Regali pompa Babenbergæ poſtridie necis ad 10. Kal. Iulij in ferijs S. Albino dicatis, ſepultus eſt magno multorum luctu, & lachrymis: *Mutius lib. 19.* Hinc corrigendus primò Albertus Crantzius, qui *lib. 7. Sax. cap. 28.* Philippum non dolo circumuentum, ſed aperto marte oppreſſum occubuiſſe teſtatur. Inculcat enim, ab admiſſo ad Regis triclinium Ottone, gladium vibratum. Increpitum à Rege, *Quid hoc ſibi vellet, non iam tempus nec locum eſſe vibrandi gladij*, reſpondiſſe, & tempus & locum enſem poſcere, ſtatimque confoſſum Regem vno ictu exanimaſſe. Deinde emendandus Godefridus, qui gladio de manu armigeri clanculum arrepto Philippum exiſtimat percuſſum, quod eſt minus veriſimile. Qui enim id non aduertiſſent Regi præſentes. Deniq; & Paulus Lang; qui in Chron. ſuo Spiræ ipſum exiſtimat eſſe ſepultum. Porrò ipſe Otto ad Danubium in quadam curte ſeu villa Monachorum de Eueza deliteſcens, Henrico de Kalentin Philippi Præfecto ſeu Mareſchalco proditus, & mox à milite eius circumfuſo crudeliter occiſus eſt, capite eius in fluuium abiecto. *Godefrid. anno 1208. Appendix Ottonis Friſing. de S. Blaſio cap. 51.* In Chronicis tamen Auguſtenſis Monachi ann. 1209. ad Hanovve perhibetur extinctus. Mutius auctor eſt, Ottonem poſt latrocinium ſe continuiſſe apud Egbertum Babenbergenſem Epiſcopum & eius Fratrem Henricum Marchionem. Ideoque qui conſtituerant vlciſci necem Philippi, etiam illis inſidiabantur. Vnde Henricus Marchio de Aderſche paucis poſt menſibus occiſus fuit in quadam ruſtica villa à Mareſchalco Philippi Imperatoris. Alijs in arce Niderſtrang fertur occubuiſſe, vt iam ſupra in Henrico Kalentin inſinuauimus.

Retũ humanarũ inexpectata viciſſitudo.

Ottonis de VVittelsbach pœna

Henricus Marchio occiditur.

A B C D

Maria Arragonia vxor Friderici Siculi.

PAGINA 50. lit. C. quæ de Legatis Imperialibus ad Siculum retuli, verba ſunt Vrſpergenſis. Ibidem Reginam quidem nuncuparam Conſtantiam, verùm ipſa non Conſtantia, ſed Maria appellanda eſt, vt docent Chronica Colonienſia *folio 185. anno 1212.* Lazius, & alij. Nam Conſtantia [quæ inter ſcribendum irrepſerat] mater fuit Friderici & Henrici Sexti Imperatoris vxor. Carion tamen damnatus author & matrem & vxorem Friderici Conſtantiam nominat.

PAGINA 51. linea 5. à fine poſt illa *Nemoris Comitem appellant*, adde, niſi

A niſi auum dicere malueris, cum Gerardus Iuliæ Comes, qui cum Henrico Molenarckenſi caſtrum Iſenburgicum anno 1226. deſtruxit, & anno 1235. Ludis haſtilibus VVirtzenburgi interfuit, eius parens eſſe potuerit; quanquam propter regiminis breuitatem Gerardus & hic VVilhelmus fratres eſſe videantur, & VVilhelmi illius, de quo Cæſarius, filij. Sed de his alias.

Pagina 53. Anno 1214. Philippus Galliarum Rex, coacto omni iuuentutis flore, Fernando Flandriæ Comiti filio Regis Portugaliæ, qui ſe Angliæ Regi ſubdiderat, bellum mouit, ac Tornacum Flandris eiectis occupauit. Occurrit ei Imperator Otto ab Angliæ Rege euocatus cum expeditis copijs, ac Gallum prudenti conſilio de anguſtioribus B locis ad tria milliaria ſubducentem ſe in patentiores campos, iuxta pontem, vt aiunt, Bouinum, inſecutus eſt cum agmine inſtructo. Vterque in alterno aſpectu, explicata acie exercitum pugnæ componit. Rex Franciæ ſuis additurus animum, ita eos affatus eſt. Otto haud morigerus Eccleſiæ filius, iram Dei meritò expaueſcit; nos etſi peccatores, Eccleſiæ tamen iuſſis paremus. Quocirca bona ſpe freti, auxilium Diuini numinis præſtolamur; ſub cuius felicibus auſpicijs ſignum D Dionyſio inſcriptum, & dedicatum prodeat. Ab altera verò parte Romanæ fulgebant aquilæ; per nubila volabant ſignorum dracones. Ita verò a- C cies inſtruebatur, vt Ottonis milites ſolem meridianum intuerentur aduerſum; at Regis experirentur auerſum. Initio ſiniſtrum Regis & dextrum Flandrorum cornu collato pede præliabantur. Flandriæ Comes dum ſuis virtute & animi robore prælucebat, memor, hic ſuam rem agi, audentius quam prudentius, in Philippi aciem inuehitur; ibique pugnando capitur. Miſcentur pugiles, equites inuolant equitibus, acris pugna tres horas tenebat, cædunt, procurrunt victi victoreſque Germani ſub ſignis imperatorijs militantes, prætoriam Regis adeo prælio D vrgebant legionem, vt acie perrupta Regem cominus manu conſertum equo deturbarent. Signifer inclinabat lilia, vt auxilia vocaret. Imperator viciſſim à Gallis non ſegni eſt pugna impetitus. Fuit, qui ipſius frena iumenti corriperet; ſed facilè cum ſuo detrimento repulſus. Sonipes Imperatoris caput læſus cum inuito refugit acie, ſed mox ſaltu Imperator corpus ſuum ſubiecit in equum nouum, atque ad prælium redeuntem denſata campis agmina ab acie excludebant. Incaluit rumor à Gallis excitatus, vulgatuſque Imperatorem fugiſſe. Atrox vtrimque perſeuerat dimicatio, cæduntur, capiuntur, dilabuntur. Comes Bolo-

Prælių̃ Ottonis & Philippi Galliæ Regis.

Cauſa ruinæ Ottonis oppugnatio Eccleſię Dei.

Digitized by Google

Bolonienſis inter nouiſſimos ex acie Imperatoris ſubſtitit, donec & ipſe comprehenderetur. Gallis tandem adorea ceſſit palmaris. Comes Flandriæ ipſos 12. annos egit in carcere, Ioanna coniuge eius Flandriam prudentiſſimè moderante, quæ poſtmodum effecit, vt Maritum vinculis liberatum in ſuum reciperet territorium. Otto autem Imperator in Saxoniam reuerſus, ſæpe conſilium oppugnatæ Eccleſiæ Romanæ, deplorauit. Ita *Crantz.7. Sax.34.* Monachus Paduanus in Chronico ſuo ad ann. 1211. hanc bello fuiſſe datam occaſionem exiſtimat; quod liberaliter ſe Pariſijs ceſſurum ſpopondiſſet Rex Galliarum Philippus, ſi Otto Romanorum obtineret Imperium. Quo impetrato, incautam ſuam Rex conſiderans promiſſionem, armis eam dirimere decreuit. Verùm hoc ipſe mihi ægrè perſuaſerit, & μύθους exiſtimo. A B

Pagina 57. litera D. incidit Dominica inuocauit in diem 27. Februarij, itaque reſtituenda eſt dies 28. Februarij, vti bene expreſſi pagina 290. lit. D. Hic autem errore amanuenſis verba litura inducta irrepſerunt, idemque contigit ſequenti pag. 58. lit. D.

Kamen. — Pagina 59. Arnoldus Erenboldus &c. dicuntur fratres de Caminata non illa Sueuiæ, vnde Camerarij & Dapiferi Ducatus Sueuiæ de Caminata, id eſt, Kemnates & VVellenburg in agro Burgouienſi, oriundi ſunt ex Rhætia Curienſi, ſed de Caminata VVeſtphaliæ, id eſt, Camen prope Vnnam vt videre licet in tabula Geographica. Ita nuper C

Gemenaden. — ſenſi de illis quos nunc de Gemnaden volo nominatos, incidi enim in tabulas, quibus anno 1174. 4. Kal. Iunij, Philippus Heinsbergicus fundationem Monaſterij Olinghauſani ad petitionem Nobilium coniugum Sigenandi miniſterialis B Petri & Hadvvigis confirmauit, diplomate Suſati dato quod ſic clauditur. *Vt omnis cauillatio & turbatio excludatur Sigilli noſtri impreſſione præſentem paginam ſignauimus, & banni noſtri authoritate roborauimus. Teſtes horum VVidikindus Præpoſitus in Rheſſe, Ioannes Præpoſitus in Zeſlitze, Bernardus Præpoſitus in Soſat. Thedericus Cellerarius, Albertus Decanus in Soſat. Conradus Cuſtos; Hi Priores Eccleſiarum. Henricus Comes in Arnsberg, Euerhardus Comes in Seyna, Reinerus in Frontezradt, Rabodo* van der *Marcka, Henricus* van der *Vore, Henricus* van der *Rhura, Euerhardus de VViclon, Ionathas frater ipſius, Euerhardus qui in banno Imperiali officium geſſit, Vicelinunimanus, Lutfridus, Tiemo, Renero, Rothine, Hino, Luitbertus. Hi omnes nobiles ſeu liberi. Gerardus Colonienſis Aduocatus, Hermannus Schultetus in Soſat,* Hermannus, Erenbertus, Arnoldus; VVinemarus van der Gemenaden, *Sifridus, Rudolphus, Hi miniſteriales & alij quamplures. Acta ſunt hæc anno Incarnationis* D

A *nationis 1174. Indictione 7. regnante Friderico Romanorum Imperatore Inuictiſſimo, anno regni eius 22. Imperij autem 20 Anno Præſulatus noſtri 7. feliciter Amen.*

Pagina 65. lit. C. Padberg principio fortaſſis fuit Epiſcoporum Paderbornenſium; nam vt inquiunt manuſcr. apud Reuerendum Patrem Browerum Societatis Iesv in ſideribus illuſtribus in Meinwerco C 105. Anno 1030. Kalend. Iunij, Conradus Imperator Meinwerco fideliter ſibi in Hungarorum expeditione obſequenti interuentu Giſlæ Imperatricis & Henrici Regis filij, teſtamento dedit in B Merſeburg quondam Bernardi Spurij Comitis prædium Padberg dictum cum decem manſis, circa eundem montem adiacentibus in pago Michtercha in comitatu Haholdi Comitis ſitum, eo quod ad ſe ex defectu legitimi hæredis eſſet deuolutum. Verum poſtea ad Colonienſes fuit translatum, vt ex his S. Engelberti literis conſtat. Qua ratione autem ad Colonienſes tranſierit, necdum reperi. Illud ſaltem occurrit, à viro Sancto iniuſtè fundum illum fuiſſe poſſeſſum, minime poſſe præſumi. Padberg.

Pagina 67. lit. D. in Margine erronee à Cantipratano vocari Con- C radum Hildeſienſem, qui erat Sifridus; hinc colligitur, quod Conradus Hildeſio ad Herbipolenſem vocatus infulam ac Imperialis aulæ Cancellarius impiorum miniſtrorum ſuorum ſeu vt ait Vrſperg Miniſterialium ſuorum de caſtro Rauensberg (quod poſteà à ciuibus eſt deſtructum) gladijs confoſſus occubuerit circa ann. 1205. Vrſperg. Non ergo anno 1218. fuit amplius ſuperſtes. Sifridus Hildesheimenſis Epiſcopus. Conradus ex Hildeſheimenſi Epiſcopus Herbipolenſis interficitur.

Pagina 70. litera B. Adolphi Comitis apud Bensberg datas typographus inter ſchedulas imprimendas præterijt. Itaque illas hic exhibeo & propter meliorem Hochſtedianæ, Limburgicæ, aliarum ſtirpium notitiam plures de Eccleſia Rometskirchenſi adijcio tabulas.

D

Priuilegium donationis Eccleſiæ in Romerskirchen.

Romerskirchē ius Patronatus Collegij S. Andreæ Vide pag. 70

In Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis. Omnibus hoc ſcriptum inſpecturis in perpetuum. Quia res geſta labitur cum lapſu temporis, quæ nullius ſcripti memoria perennatur, notitia præteritorum præſentis ſcripti, & Sigilli noſtri impreſſionis teſtimonio tranſmittimus. Quod ego Adolphus Comes de Monte, cum fratre noſtro Engelberto *Colonienſi Archiepiſcopo, Eccleſiæ B. Mariæ Virginis in Kneſtedin Patronatum noſtrum in Romerskirchen, pro remedio animarum Parentum noſtrorum,*

 & no-

Digitized by Google

& noſtrarum liber. contradidimus. Huius rei teſtes ſunt, Conradus maior Præpoſitus, & Archidiaconus, Marcharius Abbas de Steinueldt, Godefridus Cappellarius, A
* ſupra pag. 182. lit. B. *Theodericus de * Brule, Hartmannus Templarius de Vrbe, Henricus Comes Seinenſis, Hermannus Aduocatus Colonienſis, Theodericus Dapifer, Sifridus Camerarius, Bruno Pincerna, Pilegrinus Notarius, & alij quam plures. Acta ſunt hæc apud Benſburg, cum eſſemus in procinctu verſus terram ſanctam, Anno Incarnationis Dominicæ* M.CC.XVIII. NB.

Confirmatio ſuper donatione Eccleſiæ in Romerſkirchen.

Conradus de Hochſteden Archiepiſcopus Colonienſis.

In Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis, Conradus Dei Gratia S Colonienſis Eccleſiæ humilis Miniſter & Italiæ Archicancellarius, vniuerſis tam præſentibus, quam B *futuris, præſentem paginam inſpecturis, æternam in Chriſto ſalutem. Iure cautum eſſe dignoſcitur, vt ea, quæ laudabiliter, præſertim pro animarum remedio pie, ac deuote attentantur, ad perpetuam ſui memoriam auctenticarum fulciantur munimine Scripturarum. Ea propter tam præſentibus, quam futuræ poſteritatis Chriſti fidelibus volumus eſſe perpetuum, quod piæ recordationis Lutharius Comes de Hochſteden Pater noſter, & Adolphus Comes de Monte cum fratre ſuo Domino* ENGELBERTO *Colonienſi Archiepiſcopo, pro remedio ſuorum, ac progenitorum nec non & ſucceſſorum ſuorum peccaminum Ius patronatus in Romerskirchen Monaſterio B. Mariæ Virginis in Knechſtedin contulerunt perpetuo obtinendum, ſicut in priuilegiis præmiſſorum* C *Comitum perſpeximus contineri. Hanc deuotam largitionem Patris noſtri prædicti Lotharij, frater noſter Lotharius Comes de Hochſteden, ob reuerentiam eiuſdem Patris noſtri ratam habuit & acceptam, prout in ſuo priuilegio clarius declaratur. Cum itaque ex parte Abbatis, & Conuentus præfati Monaſterij nobis humiliter fuerit ſupplicatum, vt hanc conceſſionem dignaremur confirmare. Nos iuſtis eorum pariter & honeſtis grato occurrentes aſſenſu, ad imitationem recolendæ memoriæ D.* ENGELBERTI, *& D. Henrici Prædeceſſorum noſtrorum Archiepiſcoporum Colonienſium dictam Collationem iuris Patronatus Eccleſiæ in Romerskirchen factam Monaſterio* D *prænotato præſentium confirmamus auctoritate, arctius ſub pœna tam lata excommunicationis inhibentes, ne quiſquam memoratum Monaſterium in eodem iure patronatus deinceps moleſtare præſumat. Datum in Knechſtedin. Anno gratiæ* M.CC. XL.,...*Menſe Iunio.*

Lutharius de Hochſteden

S. Engelbertus & Adolphus de Mõte.

Lutharius Lutharij de Hochſteden.

Collatio Iuris patronatus Eccleſiæ in Romerskirchen.

In Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis, Lotharius Dei Gratia, Comes in Hochſteden, omnibus tam præſentibus, quam futuris æternam in Domino ſalutem,

Vniuer-

Digitized by Google

Vniuerſitati veſtræ præſenti pagina notificamus, quod nos pro ſalute animæ noſtræ, & Parentum noſtrorum, de conſenſu vxoris noſtræ Mechtildis, ac hæredum noſtrorum, contulimus Monaſterio S. Mariæ Virginis, quod dicitur Knechſtedin, ius patronatus Eccleſiæ in Romerskirchen, quod ad nos pertinere dignoſcebatur, humiliter & deuotè per temporalia cupientes æterna comparare. Itaque quia hæc donatio varietati ſubiecta erat, & quia omnes mutationi ſubiacemus, ne hoc pietatis donum aliquorum ingenijs, vel verſutiis inquietari, vel irritari poſsit, hanc paginam in firmamentum, & teſtimonium Eccleſiæ S. Mariæ Virginis in Knechſtedin conſcribi fecimus, & Sigillo noſtro roborari. Acta ſunt hæc Anno Incarnationis Dominicæ M.CC.XII. *Teſtes huius facti ſunt, Gunterus Sacerdos, Henricus Scriptor frater eius, Godefridus Burggrauius, Reinardus Dapifer, Henricus* * *de Kalemunt, Nichol de Heimbou, Eckebertus de Henſe, Eckebertus de Hart, VVilhelmus de Nuenhau, Heribertus de Duttilſdorp, Sibodo frater eius, VVolbertus Berfret, Engelbertus frater eius, Paulus de VVitbercho, Nicol. de Dalheim, VVolkoldus de Bure.*

Lotharius de Hochſteden Mechtildis vxor eius. 1212. * *pag. 214. ſupra.*

Confirmatio collationis dictæ Eccleſiæ.

In Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis, Henricus Dei Gratia, S. Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, vniuerſis tam præſentibus, quam futuris præſentem paginam inſpecturis, æternam in Chriſto ſalutem. Iure cautum eſſe dignoſcitur, vt ea, quæ laudabiliter, præſertim pro animarum remedio piè ac deuotè geruntur ad perpetuam ſui memoriam authenticorum fulciantur munimine Scriptorum. Ea propter tam præſentibus, quam futuræ poſteritatis Chriſti fidelibus notum fieri volumus, quod piæ recordationis Lotharius Comes de Hochſteden pro remedio ſuorum, ac progenitorum, nec non & ſucceſſorum ſuorum peccaminum ius patronatus Eccleſiæ in Romerskirchen Capitulo B. Virginis in Knechſteden contulit perpetuo obtinendum. Hanc deuotam largitionem Lotharius Comes de Hochſteden, primo memorati Lotharij filius ob reuerentiam Patris ſui ratam habendo collaudans eandem, nobis humiliter ſupplicauit, quatenus huius rei præſentem literam teſtimonialem conficientes, diſtrictius prohiberemus, ne quid huic donationi contrarium attentetur. Iuſtis ergo eius poſtulationibus pariter, & honeſtis grato occurrentes aſſenſu, dictam collationem iuris patronatus in Romerskirchen factam Capitulo S. Mariæ in Knechſtedin, præſentium auctoritate confirmamus, ſaluo per omnia iure Diœceſani, & Archidiaconi loci. Arctius ſub pœna excommunicationis inhibentes, ne quiſquam memoratum Capitulum in eodem iure patronatus dictæ Eccleſiæ Romerskirchen, deinceps moleſtare præſumat. Teſtes ſunt, Conradus maior Præpoſitus, & Archidiaconus, Goſvvinus maior Decanus, & Archidiaconus Henricus *S. Georgij Præpoſitus, Bruno S. Cuniberti Præpoſitus, Arnoldi S. Gereonis Præpoſitus, Reinerus de Ellerlo, Arnoldus Scholaſticus S. Andreæ, Gerhardus*

Lotharius de Hochſteden Lotharij filius.

hardus de Vlamersheim, Gerardus & Pilegrinus Notarij, Ludovvicus de Lulſtorp, Henricus Comes Seinenſis, Theodericus de Dormdorp, Hermannus de Mulenarckin, A *Hermannus de Alſere, Theodericus de Munichuſen, Theodericus Grin, Aegidius de Are, Hermannus Vlecke, Albero de Hongin, Sifridus de Berge. Acta ſunt hæc Coloniæ*
1228. *in noſtro Pallatio, Anno Incarnationis Dominicæ* M.CC.XXVIII.

Ratificatio & approbatio donationis Patronatus Eccleſiæ in Romerskirchen.

In Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis. Lotharius Dei Gratia, Comes de Hochſteden. Omnibus tam præſentibus, quam futuris, æternam in Domino ſalutem. Nouerit Vniuerſitas noſtra, quod Pater noſter Dominus Lotharius quondam Comes B *in Hochſteden ius Patronatus Eccleſiæ in Romerskirchen, contulit legitime Monaſterio S. Mariæ Virginis, quod dicitur Knechſtedin pia liberalitate, cuius donationem approbamus gratam habemus, & ad eius munitionem, & ratihabitionem, ne inquietari poſſit, vel irritari prauorum aſtutijs, vel excogitationibus prauis, hanc paginam conſcribi fecimus, & Sigillo noſtro ad abundantem cautelam ſub ſpe vitæ perennis*
1227. *communiri. Acta ſunt hæc Anno Incarnationis Dominicæ* M.CC.XXVII. *Teſtes huius facti ſunt Conradus maior Præpoſitus, Goſvvinus maior Decanus, Arnoldus S. Gereonis Præpoſitus, Yvvanus Sacerdos in Romerskirchen, Theodericus Sacerdos de* C
* *ſupra pag.* 214. *Vremisdorp, Henricus de * Kalemunte, Hermannus Vlecke, Henricus Burggrauius, Reinardus Dapifer, Reinardus filius eius, Heribordus de Duttilsdorp, Sibodo frater eius, VVolbertus Berreit, Engelbertus frater eius, Gerardus, Theodericus, Reinardus filij eorum, Gerhardus de Glene, Pollardus, Henricus Hartheuuſt, Euerhardus de Colonia, Gerevvinus frater eius, Lifridus, Nicol. de Dalheim, VVinandus filius eius, Ludeovvicus de Radinrode, Hellevvicus de Glene, Heino Nus de Glene, Ruttherus de Berge, Volkoldus de Are, Aegidius de Are.*

Recognitio de Iure Patronatus in Romerskirchen.

Lotharius de Hochſteden filius Lotharij & Mechtildis. Margarita vxor Lotharij iunioris.

In Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis. Lotharius Dei gratia Comes de Hochſtadin filius Lotharij Comitis, & Margaretha vxor eius, vniuerſis Chriſti fidelibus tam futuris quam præſentibus in perpetuum. Notum vobis eſſe volumus, quod D *ius Patronatus Eccleſiarum de Vremorsdorp, & Romerskirchen ſpectat ad Abbatem & Eccleſiam Knechſteden. Et nos cognoſcimus deinceps eos tale ius obtinere. Et ne hoc cuiquam poſterorum noſtrorum in dubium venire poſſit, hoc ſub præſenti ſcripto profitemur, quod Sigilli noſtri appenſione duximus confirmandum. Actum anno Dominicæ Incarnationis* M.CC.XXVIII *menſe Februario.*

Commiſ-

Digitized by Google

Commiſſio cauſæ ſuper Eccleſiæ de Rommerskirchen Priuilegio.

A *Henric. Dux de Limburg, & Comes de Monte, & Adolph. primogenitus eiuſdem Ducis, vniuerſis has literas inſpecturis ſalutem & omne bonum. Vniuerſitati veſtræ præſentibus notum eſſe volumus, quod nos dilectis noſtris Magiſtro Arnoldo Scholaſtico S. Mariæ ad Gradus, & Magiſtro Vlrico SS. Apoſtolorum, & Magiſtro Sibodoni S. Seuerini Canon. Colon. commiſimus cauſſam, quæ vertitur inter nos, & Eccleſiam Knechſteden, de iure patronatus Eccleſiæ in Romerskirchen, vt ipſi ſecundum ius, & ſuas conſcientias definiant dictam cauſſam. Et ne huius commiſſionis dubium oriatur, præſens ſcriptum Sigilli noſtri munimine roboramus. Datum Coloniæ, Anno* B *Domini* M.CC.XLIII. *in feſto ad Vincula S. Petri.* 1243.

Henricus de Limburg & Monte, Adolphus eius primogenitus.

Alia commiſſio ordinationis cauſæ.

Ego Ingebrandus, Notarius Ducis Limburg. & Comitis de Monte. Omnibus præſens ſcriptum intuentibus Notum facio, quod quicquid Magiſter Vlricus SS. Apoſtolorum, Arnoldus Scholaſticus de Gradibus, & Magiſter Sibodo S. Seuerini Canonici Colon. ſuper controuerſia Eccleſiæ de Romerskirchen, quæ vertitur inter Abbatem & Conuentum de Knechſteden ex vna parte, & me ex altera parte ordinauerint, ratus ſum habiturus, & quia proprium Sigillum non habeo, præſens ſcriptum C *Sigillo Domini Ducis muniui.*

Adiudicatio iuris patronatus Eccleſiæ Romerskirchen.

Illuſtri Domino ſuo Henrico Duci de Limburg, & Comiti de Monte, Magiſter Vlricus Canon. SS. Apoſtolorum in Colon. ſuus deuotus Clericus paratum cum fidelitate obſequium. Ad mandatum veſtrum, ego & Magiſtri Arnol. & Schol. S. Mariæ ad Gradus, & S. Seuerini Canonici in Colon. inſpeximus, & diligenter examinauimus literas bonæ memoriæ, Adol. Comitis de Monte ſuper donatione iuris Patronatus Eccleſiæ de Romerskirchen facta Monaſterio Knecſtein, ac confirmatione & conſenſu bonæ memoriæ Archiepiſcopi ENGELBERTI, *& ſicut mihi videtur, & ſicut pariter conſenſimus ad dictum Monaſterium pertinet de iure ius Patronatus præfatæ* D *Eccleſiæ de Romerskirchen. Vnde Deum habeatis præ oculis, & præfatum Monaſterium iure ſuo propitius eſſe dignemini pro ſalute animæ veſtræ, & veſtrorum ſucceſſorum.*

S. Engelbert⁹ & Adolphus de Monte.

Ratificatio deciſionis cauſæ motæ ſuper Eccleſia de Romerskirchen.

Venerabili viro O Dei Gratia maiori Præpoſito, & Archidiacono in Colon. Henricus Dux de Limburg, Comes de Monte ſalutem cum affectu ſyncero. Significamus

Henricus Dux Limburgus,

Digitized by Google

burgi Comes de Monte. *vobis, cauſam coram vobis ſuper iure Patronatus Eccleſiæ in Romerskirchen ab Abbate & Conuentu in Knechſteden ab vna parte, Nos & Ingebrandum Notarium* A
noſtrum ex altera fuiſſe motam, iuſtè & amicabiliter eſſe deciſam, & determinatam. Vos rogantes, quatenus Abbati dicto, vel alicui Fratrum ſuorum, pro quo petierit curam animarum dictæ Eccleſiæ, ſicut veſtri iuris eſt, impendatis. Huius rei veritatem ſcripto, & Sigillo noſtris præſentibus proteſtamur. Datum Anno Domini M.CC.
1244. XLIV. *in die Margaretæ.*

Alia proteſtatio, ſeu ratificatio ſuper eodem.

Venerabili viro, O Dei Gratia maiori Præpoſito, & Archidiacono in Colon. Ingebrandus Notarius Ducis de Limburg, & Comitis de Monte, placitam ad beneplacita voluntatem. Cauſam quam habui contra Abbatem, & Conuentum Knechſteden, ſuper iure patronatus Eccleſiæ in Romerskirchen in præſentia Domini Ducis de Limburg, & mei, iuſtè & amicabiliter ſopitam, & determinatam pænitus reſigno, & eſſeſtuco, ita quod nec ego, nec aliquis pro parte mea vobis quæſtionem mouebit. Rogans, ſicut in literis Domini Ducis eſt impreſſum, Abbati prædicto, vel pro quo petierit. Curam animarum impendatis. Quia vero proprium Sigillum in conſcriptione huius literæ non habui, minori Sigillo Domini Ducis ſum contentus. Datum Anno Domini M.CC.XLIV. *In die Margaretæ.* B

1244.

Proteſtatio ſuper deciſione cauſæ, circa Eccleſiam de Romerskirchen. C

C. *Dei Gratia maior in Colon. Præpoſitus Archidiaconus. Vniuerſis præſens ſcriptum inſpecturis ſalutem in Domino. Literas Ducis de Limburg recepimus in hunc modum: Venerabili viro C. Dei gratia maiori Præpoſito, & Archidiacono in Colon. H. Dux in Limburg, Comes de Monte, ſalutem cum affectu ſyncero. Significamus vobis, cauſam coram nobis ſuper iure Patronatus Eccleſiæ in Romerskirchen ab Abbate & Conuentu in Knechſteden ab vna parte nos, & Ingebrandum Notarium noſtrum ex altera fuiſſe motam, iuſtè & amicabiliter eſſe deciſam, & determinatam. Vos rogantes, quatenus Abbati dicto, vel alicui Fratrum ſuorum, pro quo petierit, curam animarum dictæ Eccleſiæ, ſicuti veſtri iuris eſt, impendatis. Huius rei veritatem ſcripto, & Sigillo noſtris præſentibus proteſtamur. Datum Anno Domini* D
1244. M.CC.XLIV. *in die Margaretha.*

Alia proteſtatio ſuper eodem.

C. *Dei Gratia maior in Colon. Præpoſitus Archidiaconus, Vniuerſis præſentes inſpecturis ſalutem in Domino: Literas Ingebrandi Notarij Ducis Limburgen. recepimus in hunc modum: Viro venerabili* C. *Dei gratia maiori Præpoſito Colon.*

Ingeb.

Digitized by Google

Ingeb. Notarius Ducis de Limburg, & Comitis de Monte paratam ad beneplacitum
A *voluntatem. Cauſam quam habui contra Abbatem* Knechſteden *ſuper iure patro-*
natus Eccleſiæ in Rommerskirchen, in præſentia Domini Ducis de Limburg, & mei
penitus reſigno, & effeſtuco, ita quod nec ego, nec aliquis pro parte mea vobis quæſtio-
nem mouebit. Rogans, quatenus ſicut in literis Domini Ducis eſt expreſſum, Abbati
prædicto, vel pro quo petierit, curam animarum impendatis. Quia vero proprium Si-
gillum in conſcriptione huius noſtræ non habui, minori Sigillo Domini Ducis ſum
contentus. Datum anno Domini M. CC. XLIV. *In die Margarethæ.*

Proteſtationis ratificatio ſuper donatione Eccleſiæ de Romerskirchen.

B

C. *Dei Gratia maior in Colon. Præpoſitus, & Archidiaconus, Vniuerſis noſtris*
ſucceſſoribus, cæteriſque Prioribus perpetuam in Domino ſalutem. Significamus tam
præſentibus quam futuris hoc ſcriptum intuentibus, quod acceſſit ad nos Lotharius
Comes de Hochſteden, præſente Abbate de Knechſteden, *& fratribus ſuis, humiliter*
& fideliter petens à nobis, vt donationem patronatus Eccleſiæ in Romerskirchen,
quam pater ſuus bonæ memoriæ, Lotharius ob remedium animæ ſuæ, & parentum
ſuorum Knechſtedenſi *Monaſterium piè obtulit, nos illam ſemper ratam volentes ha-*
bere, literarum noſtrarum continentia firmaremus, & Sigilli noſtri impreſſione mu-
C *niremus. Nos ergo benignis eius precibus annuentes, ne præmiſſum Monaſterium*
quiſquam in poſterum in iam dicto patronatu præſumat moleſtare, præſentem pagi-
nam duximus conſcribendam, & Sigilli noſtri impreſſione confirmandam, quatenus
& literarum continentia præbeat firmitatem, & Sigilli noſtri impreſſio conferat
perennitatem. Datum Coloniæ. Anno Incarnationis Domini M.CC.XXVIII. 8. Idus 1228.
Maij. Teſtes ſunt Ioannes & Henricus Capellani noſtri, Hermannus Vlecke de Are,
Aegidius de Are.

Recognitio ſuper iure Patronatus de Vremersdorp, & Romerskirchen.

D

In Nomine Domini, Amen. C. De Hochſteden, maioris Eccleſiæ, & F. frater
eius S. Andreæ in Colon. Canon. Omnibus præſens ſcriptum inſpecturis ſalutem in
Domino. Notum eſſe volumus, vniuerſis quod ob ſalutem animarum parentum no-
ſtrorum, & noſtram cognoſcimus Abbatem, & Eccleſiam in Knechſteden *plenum ius*
habere patronatus Eccleſiarum de Vremersdorp, & de Romerskirchen. Et hoc ſub
præſenti pagina profitemur, cui nos rogauimus apponi Sigilla Eccleſiarum, in quibus Conradi de
Canonici ſumus, videlicet maioris Eccleſiæ, & Eccleſiæ S. Andreæ. Inſuper ego C. Hochſteden
meum proprium appoſui: Ego vero F. quia proprium Sigillum non habui, Sigillum Sigillum.

Deca-

Digitized by Google

Decani mei S. Andreæ ad abundantem cautelam appendi ſupplicaui. Actum Coloniæ,
1228. *in veteri Pallatio, anno gratiæ* M.CC.XXVIII. *Menſe Februario, proximo Sabbatho ante Cathedram Petri, præſentibus Friderico Abbate, Rabodone Priore, Henrico Cellerario, Giſelberto, Conrado Canon. Eccleſiæ Knechſtedenſ. Gerlaco Canon. Bonnenſi, Magiſtro Francone Scholaſtico S. Cuniberti, Magiſtro Henrico de Rile, Magiſtro Henrico Leodienſe, & alijs pluribus.* A

Eccleſia de Romerskirchen adiudicatur Eccleſiæ Knechſtedenſi per ſententiam diffinitiuam.

In Nomine Domini Amen. Nos Iudices G. de Droitzdorp, Canon. Bonnenſ. Magiſter F. Scholaſticus S. Cuniberti, & Magiſter H. de Rile Colonienſ. à Domino G. Præpoſito & H. & H. Canon. SS. Apoſtolorum in Colon. à Domino Præpoſito delegatis conſtituti, & arbitri de conſenſu partium electi in cauſa, quæ vertitur inter Abbatem, & Eccleſiam Knechſtedenſ. ex parte vna, & C. de Hochſtaden Canon. maioris Eccleſiæ in Colon, ex altera ſuper iure patronatus Eccleſiarum de Vremerſdorp. & de Romerskirchen, intellectis rationibus, cognitis probationibus, & priuilegijs Eccleſiæ Knechſtedenſ. inſpectis, Deum præ oculis habentes, ratione iudiciariæ poteſtatis, dicimus Abbatem, & Eccleſiam Knechſtedenſ. ius habere, & adiudicamus eis per diffinitiuam ſententiam ius patronatus dictarum Eccleſiarum, Domino C. de Hochſtaden prædicto imponentes ſilentium perpetuum, ſuper ipſo iure patronatus earundem Eccleſiarum. Ratione vero arbitrariæ poteſtatis, quia in nos compromiſerunt Abbas, & Eccleſia Knechſtedenſ. ex parte vna, & dictus C. de Hochſtaden maioris Eccleſiæ & F. frater eius S. Andreæ in Colon. Canon. ex altera, ſub periculo cauſæ & fide data, & ſub pœna excommunicationis ſuper iure patronatus dictarum Eccleſiarum, dicimus arbitrando, quod dicti fratres C. & F. effeſtucando renuncient omni querelæ, actioni, & iuri, ſi quod videbantur habere ſuper patronatus iure earundem Eccleſiarum, & gratum habeant & acceptum, quod Eccleſia de Knechſteden habeat ius præſentandi ad Eccleſias ſupradictas, & ratam habeant hanc noſtram ſententiam, & volumus, vt ſub Sigillis ſuarum Eccleſiarum, in quibus Canonici ſunt, D
1228. *iſta profiteantur. Actum Coloniæ in veteri Pallatio, Anno gratiæ* M.CC.XXVIII. *Menſe Februario, proximo Sabbatho ante Cathedram Petri, præſentibus partibus, & alijs pluribus.*

Oliuerus S. Engelberto.

Pagina 71. & ſequenti. Vt hæc plenius intelligantur ſubijciam hic ipſam quam promiſi Oliueri ad S. Engelbertvm epiſtolam.

OLI-

Digitized by Google

A OLIVERI SCHOLASTICI COLONIENSIS DE CAPTIONE DAMIATÆ AD ENGELBERTVM COLONIENSEM ARCHIEPISCOPVM, &c.

HOnorabilibus dominis ſuis, ENGELBERTO Colonienſi Archiepiſcopo, maiori Præpoſito, maiori Decano, cæteriſque Prioribus, totique clero, *Oliuerus* peccator, ſeruus empticius crucis ſic dictus, Colonienſis Scholaſticus, per viam ſalutis ad æternæ beatitudinis conſor- B tium peruenire feliciter. *Sapiens corde & fortis robore, qui facit magnalia & inſcrutabilia & mirabilia, quorum non eſt numerus; qui excelſos iudicat, qui ponit humiles in ſublimi: ipſe magnificatus eſt ſolus in obſidione* Damiatæ. *Non enim, vt in aliis expeditionibus contra Sarracenos, diuerſis temporibus ordinatis per humanũ conſilium, aut bellatorum auxilium; ſed per ſemetipſum quod petere non præſumpſit homo, per ſua diuinitatis potentiam mirabiliter eſt operatus. Non Regibus, non alijs Principibus, vel nationibus, ſed nomini ſuo dans gloriam, vt in nobis peccatoribus cõpleta ſit promiſsio Prophetica:* Vos tacebitis, & Domin⁹ pugnabit pro vobis. C *Poſt captam ſiquidem turrim in profundo fluminis Nili ſitam,* Saphadinus, *inueteratus dierum malorum, dolore ſicut aſſeritur tactus nimio, exhæredator fratruelium ſuorum, & vſurpator regnorum Aſiæ, mortuus eſt & ſepultus in inferno. Poſtmodum in feſto S. Dionyſii, Sarraceni cum * galeis armatis improuiſi venientes, principia caſtrorum vbi* Romani *tentoria fixerant, inuadentes, modica manu repulſi ſunt, recurrentes celeriter ad galeas, qui gladios perſequentium, ac fluminis voraginem euadere non potuerunt. Sicuti autem olim Aegyptij in aquis vehementibus Maris Rubri, ſic in Nilo ſubmerſi ſunt circiter ad mille quingentorum numerum, ſicut à Sarracenis* D *poſtea didicimus. Sanè in feſto* S. Demetrij, *qui frater vterinus B. Dionyſii fuiſſe dicitur, ſummo diluculo caſtra* Templariorum *inuaſerunt hoſtes: & modicum damnum nobis inſerentes, per expeditos equites noſtros fugati ſunt ad pontem, quem procul à nobis in ſuperiori parte fluminis conſtruxerant: & ibidem interempti ſunt ad numerum quingentorum, ſicut à transfugis intelleximus. Porrò quia multi de populo Chriſtiano placuerunt Domino, neceſſe fuit vt tentatio probaret eos.* Ionas *pro anguſtia tempeſtatis in mare miſſus, & ventre piſcis concluſus, probatus rediit ad aridam.* Apoſtolus *triplici naufragio tribulatus euaſit: populus Domini, præmiſſo triduano ieiunio, quod clerus in pane & aqua ſeruauit obedienter, & multis proceſſionibus ordinatis, à venerabili Domino* Pelagio *Albanenſi Epiſcopo, Apoſtolicæ ſedis*

Exod. 14. 14.

Saphadinus moritur præ dolore ob captam turrim ante Damiatam.

* *Galeæ, id eſt triremes.*

1500. *hoſtes ſubmerſi.*

500. *cæſi.*

Pelagius Albanenſis Epiſcopus.

Digitized by Google

Legato, tentari meruit. Nam in vigilia Sancti Andreæ Apoſtoli, media nocte intumuerunt fluctus maris, creſcentes, & excurſum terribilem facientes vſque ad caſtra A *fidelium, ab alia parte, fluuius inundans nos occupauit. Natabant tentoria, perierunt cibaria; piſces fluuiales & marini, ſe, quaſi nihil timẽtes, cubiculis ingerebãt, quos manibus noſtris cepimus, quibus inde carere delicijs voluimus: & niſi conſilio Spiritus Sancti ante prouiſum fuiſſet in foſſato, quod tamen in alios vſus factum fuerat, mare coniunctum flumini, homines cum iumentis, naues cum armis & victualibus detraxiſſet ad hoſtes. Nec tamen hoc periculum euaſerunt, quatuor* cocones, *ſuper quos ædificata fuerunt propugnacula ad capiendam ciuitatem: qui vno impetu cum quinta naui, quæ inter eos hærebat, ad oppoſitam ripam vi ventorum præcipitati, ante oculos noſtros ſunt igne Græco combuſti: pepercit Dominus operibus* Freſonum & Theutonicorum, *quibus Turris capta fuerat. Naues onerata quæ in portu maris ſtabant ruptis repente funibus perierunt. Durauit hæc tempeſtas per triduum continuum, quo elapſo Dominus, qui conſolatus eſt nos in tribulatione noſtra, imperauit ventis & mari, ſtare faciens ipſum à feruore ſuo. Inuaſit præterea multos de exercitu quadam* peſtis, *contra quam Phyſici nullum ex arte ſua remedium inuenire poterant. Dolor repentinus pedes inuaſit & crura; & coniunctim caro corrupta gingiuas & dentes obduxit, maſticandi potentiam auferens; tibias horribilis nigredo fuſcauit: & ſic longo tractu doloris afflicti, cum multa patientia migrauerunt ad Dominum plurimi: quidam autem vſque ad tempus vernale durantes, beneficio caloris euaſerunt liberati. Poſt dictam tempeſtatem naues parabantur ad tranſitum fluminis: quæ cum magno periculo ſurſum aſcendentes inter ciuitatem ac turrim captam, machinis & igne Græco cum iaculis plurimùm ſunt impedita. Vnde accidit vt vna nauis Templariorum vi torrentis rapta; propè ripam ciuitatis præcipitaretur ad hoſtes: qui cum* barbotis, *& vncis ferreis ipſam impugnauerunt diutiùs, ignem Græcum cum lapidibus deſuper de turribus proijcientes. Et cùm ſic præualere non valerent, propter defenſorum audaciam, certatim nauim aſcendentes præcipites in eam deſcẽderunt ad Templarios: vbi cùm diutiùs pugnaretur, tandem nauis perforata, ſiue ab hoſtibus ſiue à noſtris, incertum habemus, profundum petijt, ſubmergens Aegyptios* D *cum Chriſtianis: adeò vt vix ſummitas mali appareret ſuper aquam. Et ſicut* Samſon *plures ſtrauit moriens quàm viuens; ſic & iſti martyres plures ſecum traxerunt in aqua voraginem, quàm gladiis interficere potuiſſent. Ciues autem* Damiatæ *cruentam victoriam ſuam, ferè ſeptem diebus planxerunt. Exinde pontem reparantes, aperturam adeò reliquerunt anguſtam, vt naues noſtræ ſine periculo tranſire non poſſent.* Theutonici *verò &* Freſones, *zelo iuſtæ indignationis accincti, cum minori naue, cuius miniſterio turris fuit capta, quã Gallici* ſanctam matrem *appellant, Pontem ſimiliter inuaſerunt, auxilium non habentes niſi de cœlo. Pauciores autem*

Tempeſtas & inundatio. — *Peſtis.* — *Generoſa mors Chriſtianorum.* — *Chriſtiani* 10 *egregio facinore capiunt pontem hoſtium.*

Digitized by Google

autem viri quam decem de gente prædicta, contra omnem fortitudinem Babylonio-
A rum pontem aſcendentes, ſpectante multitudine Chriſtianorum, & hanc audaciam
plurimi extollentes, fregerunt eundem: & ſic cum quatuor nauibus ſuper quas erat
pons fundatus, reuerſi ſunt cum triumpho, liberam viam & apertam ſurſum veliſi-
cantibus relinquentes. His itaque geſtis, Sarraceni periculum quod eis imminebat at-
tendentes, ripam nobis oppoſitam, foſſatis & argilloſa materia cum propugnaculis
ligneis altis munierunt, machinas & petrarias locantes ibidem; nobis ſpem auferen-
tes per locum alium tranſeundi. A caſali verò quod per milliare ferè diſtat à ciuita- Aggeres &
te, vbi hæc noua munitio terminabatur, per tranſuerſum fluminis, nauium immer- munitiones
ſiones fecerunt cum palis infixis gurgiti. Nihilominus Apoſtolicæ ſedis Legatus deſi- hoſtium.
B derium bonum habens obſidendi ciuitatem, naues ſuperiùs congregatas vrgebat ad
tranſitum. Vnde coccones propugnaculis & caſtellulis, viris etiam armatis mu-
niti, cum galeis & aliis nauibus ſequentibus, CHRISTO duce, præſcriptas immer-
ſiones euaſerunt. Hoſtes autem, diſſimulato metu, tres ordines armatorum ſtationi
nauium noſtrarum contrapoſuerunt: vnam, peditum ſuper ripam cum clipeis quos Acies hoſtiũ.
targeas appellant, lineariter ordinatam: ſecundam, poſt dorſum illorum, ſimilem
priori; tertiam, equitum, longam, & terribilem: ictibus lapidum & telorum pluri-
mùm vexando ſtationem Chriſtianorum. Sanè nocte ſolemnitatis S. Agathæ virginis
& martyris, cùm coadunatus eſſet populus fidelium, qui ſequenti die tranſiturus erat,
C pluuia & venti multùm diſcriminis & difficultatis addiderunt noſtris: ſed fidelis
DEVS, qui non patitur ſuos tentari ſuper id quod poſſunt, reſpiciens ad caſtra ſer- Pauor & fu-
uorum ſuorum, quod ſecundùm inferiores cauſas difficile fuerat vel impoſſibile, con- ga hoſtium.
uertit in facilitatem & gaudium, ſuæ virtutis innouans miracula. Poſt mediam ſiqui-
dem noctem tantum pauorem Soudano Babylonis & Satrapis eius incuſſit, vt relictis
caſtris, ignorantibus etiam Aegyptijs, quos ad reſiſtendum ordinauerat, in ſola fuga
ſpem ponerent. Quidam apoſtata, qui multo tempore, Chriſtianorum legem tranſ-
greſſus cũ Soldano militauerat, ſtans in ripa Gallicè clamabat: Quare moramini?
Quid trepidatis? Quid hæſitatis? Soldanus abijt. Et hoc dicto, ſe in nauicula
Chriſtianorum recipi poſtulauit, vt in poteſtate ipſorum poſitus, fidem dictis faceret.
D Summo igitur diluculo cùm inchoatum eſſet officium Miſſæ diei feſti per oratoria
Chriſtianorum: Gaudeamus omnes in Domino: nunciata ſunt hæc Legato, Re-
gi, & aliis. Itaque fugientibus Aegyptijs, noſtri certatim & alacriter abſque omni im-
pedimento hoſtiũ, & ſanguinis impenſa, tranſierunt: Sed adeò limoſa & profundiori- Chriſtiani
bus aquis difficilis ſuit ad applicandũ terra hoſtilis, vt vix equis ſine ſeſſoribus & ſellis magna vir-
eiecti, poſſent aſcendere. Tẽplarij præduces in aſcenſu equorũ, erectis ſignis, propero cur- tute aditũ ad
ſu ad ciuitatem feſtinauerunt, ſternentes perfidos qui audaciter de portis egreſſi ve- vrbẽ occupãt.
nientibus occurrerant. Non gloriabitur ſecuris, contra eum qui ſecat in ea; Eſa. 10. 15.

Digitized by Google

neque ſerra, contra eum qui trahit in ea. *Miraculum iſtud cui æquabimus vel cui comparabimus, niſi ei quod legitur de* Benadab *Rege Syriæ, qui obſedit Samariã, artans eam plurimùm, cui Dominus tantum immiſit terrorem, vt relictis caſtris fugeret? & ſicut per leproſos qui erant in introitu portæ, illa fuga Syriorum nuntiata fuit Samaritanis: ita per leproſum in anima, præfatum videlicet Apoſtatam, nuntiata fuit Aegyptiorum fuga. Et ſicut ille populus Samaritanorum ſpolia, in caſtris Syriorum relicta collegit: ſic noſter exercitus tentoria & manubias fugientium diripuit, targias plurimas, & omnes galeas cum barbotis & alijs nauibus, quæ infra caſale vſque ad ciuitatem inueniebantur, cum alijs ſpoliis victores occupauerunt. Multi bellatores, relictis vxoribus, territi propter inopinatum tranſitum, fugierunt de* Damiata: *& ſic per girum, & firmiter obſeſſa eſt ciuitas. Per deſidiam autem, & inertiam eorum quorum nomina* Devs *ſcit, factum eſt vt hoſtes, reſumptis viribus & armis, aduenìente etiam* Coradino *cum Halaprinis cum magna multitudine, locum illum occupauerunt, à quo noſtri tranſitum miraculoſum fecerant: & ſic nos, obſidentes ciuitatem, ipſi periculoſiùs obſiderunt; & niſi per diuinum conſilium prima caſtra quæ erant inter mare & fluuium retenta fuiſſent, maximè per* Theutonicos & Friſones, *portus nobis ablatus fuiſſet; & negotium plurimùm periclitatum vacillaſſet. Vt autem miraculum tranſitus clareſceret, ac ſoli* Christo *adſcriberetur, ad tantam Sarraceni peruenerunt temeritatem, vt diluculo Sabbati ante Dominicam,* Oculi mei ſemper, *nobis tale periculum non præuidentibus cum multitudine graui, propiùs accederent, & vſque ad foſſatum ſe præcipitarent: ſed, diuino auxilio, cum graui damno equitum & equorum repulſi ſunt.*

Chriſtiani ferè circũueti.

Ann. 1219. *Hieroſolyma deſtructa.*

Anno gratiæ milleſimo ducenteſimo decimo nono, *Regina ciuitatum* Hieroſolyma, *quæ videbatur inexpugnabiliter munita, deſtructa eſt à* Coradino *filio Saphadini, foris & intus: muri eius cum turribus redacti ſunt in aceruos lapidũ, præter templum Domini, & turrim Dauid. De* Sepulchro *verò glorioſo deſtruẽdo, conſilium habuerant Sarraceni, & per litteras comminati ſunt, quas ciuibus Damiatæ tranſmiſerunt, ad ipſorum ſolatium: ſed huic temeritati nemo præſumpſit manus apponere, propter loci reuerentiam. Sicut enim in* Alcorano, *libro legis eorum, ſcriptum habent:* Iesvm Christvm *Dominum noſtrum, credunt de Maria Virgine natum & conceptum: quem ſine peccato vixiſſe, Prophetam & pluſquam Prophetam profitentur; cæcos illuminaſſe; leproſos mundaſſe; mortuos ſuſcitaſſe, firmiter aſſerunt: Verbum, & Spiritum* Dei, *& viuum ad cœlos aſcendiſſe non diſcredũt. Vnde quando, tempore Treugarum, ſapientes ipſorum Hieroſolymam aſcendebant, codices Euangeliorum ſibi poſtulabant exhiberi & oſculabantur & venerabantur, propter munditiam legis quam* Christvs *docuit, & maximè propter Euangeliũ Lucæ, vbi legitur,* Miſſus eſt Gabriel Angelus: *quod literati inter eos ſæpiùs repe-*

Quid Mahometani de Chriſto ſentiant.

tunt

Digitized by Google

tunt & retractant. Lex autem eorum, quam Diabolo dictante, miniſterio Sergij mo-
A *nachi & apoſtatæ ac hæretici,* Macometus *Sarracenus dedit Arabice ſcriptam, à*
gladio cœpit, per gladium tenetur, in gladio terminabitur. Macometus *iſte illite-*
ratus fuit, ſicut ipſe profitetur in Alcorano ſuo; & quæ prænominatus hæreticus dicta-
uit, ipſe promulgauit, & per comminationes obſeruari ſtatuit. Luxurioſus enim fuit
& bellicoſus: ideoque de immunditia & vanitate legem ſtatuit, quam carnaliter vi-
uentes in parte voluptatis, firmiter obſeruant: & ſicut legem noſtram veritas & mun-
ditia muniunt; ita errorem ipſorum timor mundanus & humanus, ac voluptas car-
nalis firmiſſimè cuſtodiunt. In die Palmarum *anni præſcripti, inimici noſtri, multa*
comminatione præmiſſa, quòd ſeipſos vel nos omnes vna die perderent; & collecto ter- *Eruptio hoſtium.*
B *ribili & innumerabili exercitu equitum & peditum, irruerunt ſuper nos, vndique*
foſſatum noſtrum inuadentes; & maximè pontem Templariorum *&* Ducis Au-
ſtriæ, *quem ipſe cum* Theutonicis *defendere ſtuduit: hoſtes cum electis militibus ſuis, de*
equis deſcendentes, cum Chriſtianis *atrociter pugnauerunt. Ceciderunt hinc inde,*
mortui & vulnerati multi. Tandem præualuerunt adeò quòd pontem aſcendentes,
partem eius combuſſerunt. Dux Auſtriæ *præcepit ſuis, vt ponte relicto, aditum da-*
rent inſtantibus & introitum: ſed intrare non præſumpſerunt, propter militiam no-
ſtram, quæ acies ſuas ordinauerat. In ſubſidium & munitiones defendentium, mulie-
res aquam & lapides, vinum & panem bellatoribus noſtris intrepidè miniſtrabant:
C *orationi ſacerdotes inſiſtebant, vulnera ſauciatorum ligantes, ac benedicentes. Eo die*
non eſt datum nobis ſpatium geſtandi alias palmas, quàm baliſtas & arcus cum ſa-
gittis, lanceas & gladios cum clypeis: Adeò inſtabant, & vexabant atrociter qui con-
uenerant ad perdendum nos, ſtudio liberandæ Ciuitatis, ab ortu Solis vſque ad horam
ferè decimam: tandem defatigati, retraxerunt ſe, cum damno maximo. Inſtabat iam
paſſagium *vernale: Receſſimus. Erat* Dux Auſtriæ, *qui per annum & dimidium* *Laus Ducis Auſtriaci.*
Christo *fideliter militauerat, Princeps deuotione plenus, humilitate, obedientia,*
largitate: qui præter alios ſumptus innumerabiles, quos in negotijs bellicis, ac priuatis
eleemoſynis fecerat, domui Theutonicorum *ſex millia marcarum argenti, vel am-*
D *pliùs, ad comparandum prædium creditur contuliſſe. In Kalend. Maij magna multitu-*
do Peregrinorum cœpit recedere, nobis in ſummo periculo relictis: ſed Pater noſter,
benignus & miſericors, Dux & propugnator noſter, protector & defenſor ſperantium
in ſe, cui facile eſt in paucis ſicut in multis vincere, Iesvs Christvs, *non permi-* *Nouus Peregrinorum ſuccurſus.*
ſit incredulos ſimul in nos irruere, donec noui recenteſque Peregrini cum copioſo ſuc-
curſu ſuperuenirent: copia victualium & equorum nutu diuino tranſmiſſa, collectio-
nem fidelium lætificauit. Inſtaurato igitur fidelium numero in feſto Aſcenſionis
Domini, more ſuo per terram & aquam irruerunt perfidi; & multoties ſic attem-
ptantes, præualere non valuerunt. Particulariter etiam propè caſtra noſtros prouo-

Digitized by Google

Saraceni foſſ.us Chriſtianorum occupant.

cabant, damnificantes, & damnificati. Pridie verò Kalen. Aug. omnem quam habere potcrant adducentes copiam, poſt diutinos aſſultus, tandem foſſatum contra Mili- A
tiam Templi tranſeuntes, & licias *violenter rumpentes, pedites noſtros verterunt in fugam; adeò vt totus exercitus Chriſtianorum iam periclitaretur. Milites de Francia, ſæculares & equites, ter conati ſunt ipſos repellere longiùs extra foſſatum, ſed non potuerunt. Saraceni ſiquidem intra mœnia noſtra, fractis munitionibus ligneis, equitum ac peditum acies ordinauerunt. Clamor ortus eſt inſultantium, omnis multitudo ipſorum præparauit ſe: iam timiditas aucta eſt Chriſtianis: ſed ſpiritus qui induit* Gedeonem *animauit Templarios.* Magiſter *enim* Templi, *cum Mareſcallo cæ-*

Eijciuntur à Chriſtianis.

teriſq; fratribus ſuis, qui tunc aderant, per exitum anguſtum impetu facto, viriliter in fugam conuertit incredulos. Domus Theutonicorum, *& Comites, aliq; mili-* B
tes de diuerſis nationibus videntes Templi Militiam in periculo conſtitutam, feſtinanter per exitus ſibi contra poſitos, tulerunt auxilium. Sic pedites Sarracenorum, abiectis clipeis, interficiebantur, præter eos quos fuga præcipites percuſſoribus abſtulit. Poſt equites noſtros, egreſſi ſunt pedites: per modicum ſpatium ſe retraxerunt hoſtes: acies hinc inde ſubſtiterant armatæ, donec crepuſculum veſpertinum prælium interemit. Sarraceni priores abierunt. Occiſorum corpora perfidorum, ſtrata iacebant iuxta foſſatum plurima, præter eos qui ſauciati grauiter vel leniter reducti ſunt ad caſtra. Sic ſaluauit Dominus in die illa ſperantes in ſe, per virtutem Templariorum, & co- C

Itali ſua virtute nihil promouent.

rum qui ipſis cooperati diſcrimini ſe commiſerant. Pauci de noſtris interfecti ſunt, & capti. Inſtrumenta contra ciuitatem præparata, combuſta ſunt à defenſoribus eius, præter ſcalas. Genuenſes, Venetiani, Piſani, *firmiter aſſerebant ſe ciuitatem expugnaturos per quatuor naues, ſuper quas ſcalæ pendebant: ſed ipſi non erant de genere virorum illorum per quos facta eſt ſalus in Iſrael. Volebant enim ſibi facere nomen cum tubis & calamellis & ſignis multis progreſſi.* Legatus Apoſtolicæ ſedis, *ſumptus eis præbuit copioſos de communi: Rex, & alij, cordas & anchoras prout requirebant, exhibuerunt abundanter. Aggredientes itaque ciuitatem primo die multos interfecerunt & vulnerauerunt: & quanto ſæpiùs, poſtmodum aſſultum fecerunt, tantò magis muri firmati ſunt, ligneis caſtellulis ac liciis. Defenſores etiam robuſtiùs & efficaciùs ſe venientibus oppoſuerunt: & ſic ſcalæ mutilatæ per ignem ac plures* D

à Deo tantũ ſpes victoriæ.

reparatæ, tandem infecto negotio, reductæ ſunt ad ripam: & ſic deprehenſum eſt, & veraciter intellectum, ſola virtute Diuina, Damiatam in manus Chriſtianorum fore tradendam. Nos verò inſenſati, & immemores beneficiorum Dei, *ac mirabilium quæ fecit, prouocauimus oculos Diuinæ Maieſtatis contra nos, per* deſidiam maiorum & murmurationes minorum. *Pedites equitibus improperabant ignauiam, equites pericula peditum quando contra Sarracenos egrediebantur, diſſimulabant. Vnde factum eſt, vt communibus exigentibus culpis, in* decollatione

Sancti

A Sancti Ioannis Baptiſtæ, *licet vix inuenirentur qui in cuſtodia caſtrorum remanerent, nauale m & terreſtrem exercitum, equitum ac peditum educentes, ad caſtra Babyloniorum tenderemus, inter mare & fluuium, vbi dulcis aqua non poterat inueniri ad potandum: Ipſi verò ſublatis tentorijs fugam ſimulabant. Et cùm proceſſum fuiſſet à noſtris adeò, quòd appareret aduerſarios directa fronte nolle confligere: capitanei noſtri longum inierunt conſilium, vtrum procederent an redirent: diſcors inter eos ſententia fuit: Interim ſolutæ ſunt acies, præter ordinem illorum quos in diſciplina militari ligauit obedientia. Equites Cypri in dextro cornu conſtituti, Sarracenis incurſum facientibus à latere, timiditatem ſuam oſtenderunt: Italici pedites primi fue-* Infœlix pugna Chriſtianorum.

B *runt: poſt eos, equites de varijs nationibus, & quidam Hoſpitalarij Sancti Ioannis: Legato Romanæ ſedis, & Patriarcha qui Crucem baiulabat, multùm ſed fruſtra ſupplicantibus vt ſubſiſterent. Aeſtus Solis erat vehemens: pedites armorum pondere premebantur, calorem auxit labor viæ: & qui ſecum vinum detulerant in anguſtia ſitis biberunt illud purum, propter defectum aquæ: his omnibus concurrentibus, qui ſubſiſtentes ſe defenderunt, & poſt primitiuos fugientes anhelo curſu terga dederunt, extincti ſunt, ſine vulneribus corruentes.* Rex *verò cum Templarijs, & domo Theutonicorum, & Hoſpitalarijs Sancti Ioannis, Francigenis, de* Hollandia, de Werthe, de Sarreburge, de Ceſtriæ *Comitibus* Galtero Bertoudi, *Piſanis,* Capti ex Chriſtianis.

C *aliſque militibus impetum perſequentiſsimum ſuſtinuit: Rex, igne Græco ferè combuſtus fuit. Hi omnes pro muro fuerunt fugientibus: quoties facies ſuas oſtendebant hoſtibus, illi fugerunt: quando verò gradatim reuertebantur, ictus & tela ſuſtinuerũt inimicorum. Capti ſunt in illa defenſione electus* Beluacenſis, *& frater eius* Camerarius Franciæ, *& filius eius, frater Andegauenſis Epiſcopi, cum* Ioanne Darcies *viro nobili & valdè ſtrenuo,* Henricus de Vlma; *& alij multi, qui trucidati ſunt, & in captiuitatẽ ducti: Tẽplarij triginta tres capti vel occiſi ſunt, cum Mareſcallo Hoſpitalis S. Ioannis, & quibuſdam alijs fratribus eiuſdem domus: nec euaſit ſine damno domus Theutonicorum.* Militia Templi, *quæ prima ſolet eſſe in congreſſu, vltima fuit in receſſu: vnde cùm ad foſſatum noſtrum nouiſſima rediret, foris ſubſti-* Henricus de Vlnene.

D *tit, vt anteriores intra mœnia quantum poſsibile fuit reduceret. Perſecutores, ad captiuos deducendos, & ſpolia colligenda tandem redierunt: ſicut intelleximus poſtmodum à Sarraceno, quingenta capita Chriſtianorum Soldano præſentantes. Mœror noſtros occupauit; ſed nulla deſperatio: pro certo enim habemus, quòd pœna peccati fuit hæc caſtigatio, & minus erat in pœna, quam exigeret culpa, ipſo temperante vindictam, qui dicit animæ peccatrici:* Tu fornicata es cum amatoribus pluri- Pœna peccati & miſericordia Dei. Ierem. 3. 1.
mis: tamen reuertere ad me, & ego ſuſcipiam te. *Conſtat autem nobis quod in præcipua ſua militia, luctuoſa ſibi damna ſuſtinuerunt increduli. Sanè miſerator Dominus, qui non obliuiſcetur miſereri, nec continebit in ira miſeri-*

cordias

Digitized by Google

Hoſtis inducias tentat.

cordias ſuas, qui in tribulatione peccata dimittit; qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere, luctum noſtrum conuertit in gaudium, mœrorem in lætitiam. Nam Soldanus *vnum de captiuis noſtris mittens de pace vel treuga nobiſcum tractare cœpit: in quo tractatu foſſatum noſtrum, & munitiones alias reparauimus alacriter.* A

Chriſtianorũ diſcordia animat hoſtes.

Interim nautæ, Chriſtianitatis proditores, & cum eis Peregrini plurimi, magis ſeipſos amantes, quàm fratribus ſuis compatientes, ante tempus cõſueti Paſſagij, Agoniſtas CHRISTI *in ſummo periculo reliquerunt, eleuatis velis obiecto portu, nobis mœſtitiam, Babylonijs audaciam contulerunt.*

Nouus hoſtiũ impetus inſperato ſuccurſu retunditur.

Qui tractatum pacis intermittentes, in vigilia Sanctorum Coſmæ & Damiani, & ſequenti die feſto, proximo etiam Sabbatho cum galeis, barbotis, per flumen; cum mangunellis, targijs, fructicibus pro implendo foſſato, per terrã, feritate barbarica & impetu conſueto, nos impetierunt: ſed durus bellator & triũphator in Iſrael, ſolita vſus gratia, caſtra ſua defendit miſſo per mare Saucrico de Mallion, *cum galeis armatis, & bellatoribus plurimis in ipſo neceſſitatis articulo: & nos clamantes in cœlum, nec trepidantes ad impetum; ſed viriliter reſiſtentes, interfectos, ſauciatos, & confuſos ab inſultu triduano recedere coegimus, ipſius virtute qui ſaluas ſperantes in ſe.* B

Anguſtia & calamitates hoſtis obſeſſi.

Interea ciuitas obſidione longa, ferro, fame & peſtilentia grauiter, & vltra quam ſcribi poſſit afflicta, in ſola pace, quam Soldanus promiſit ciuibus, ſpem poſuit. Adeo enim in ea fames inualuit, vt cibi deſiderabiles deeſſent. Panis corruptus abundauit in ea: durabilis enim non eſt annona Aegypti, propter molles glebas in quibus creſcit: niſi ſuperiùs circa partes Babylonis artificioſe conſeruetur in annos: & ſicut audiuimus, Coitanum *vnum XI. Biſantijs vendebatur in ea. Ex anguſtia famis, diuerſa morborum genera vexabant eos: & inter cætera incommoda quæ ſuſtinuerunt, noctibus, velut aoriſia percuſſi, apertis oculis nihil videre dicebantur.* Soldanus, *de die in diem vanis promiſſionibus ipſos à deditione dehortatus, decepit miſeros. Poſtremò portas ſuas obſtruxerunt intrinſecus ne aliquis veniens ad nos de ſuis, nuntiaret quomodo dies afflictionis poſſiderent eos. Si qui verò per poſticium, vel de muris per funes, euadere potuerunt, inflati & famelici ciuium ſuorum anguſtiam probabant euidenter. Illis etiam, qui foris in exercitu Sarracenorum nos obſiderent, copia panis & pabuli cœpit decreſcere.* Nilus *ſiquidem, qui poſt feſtum Sancti Ioannis Baptiſtæ, vſque ad exaltationem S. Crucis ſolet excreſcere, & Aegypti planitiem irrigare, hoc anno, more ſuo non aſcendit ad ſignum, quod ponere conſueuerunt Aegyptij: ſed, prout intelleximus, magnam partem ſiccam reliquit, quæ nec arari nec ſeminari poterat ſuo tempore. Vnde* Soldanus, *cariſtiam timens & famem, etiam amore retinendæ Damiatæ, talem pacem cum fratre ſuo* Coradino *Chriſtianis obtulit*: C, D

Conditiones pacis à Suldano petitæ.

vt Crucem Sanctam, quæ olim capta fuit in victoria Saladini, cum ciuitate Sancta, & omnibus captiuis qui per regnum Babyloniæ, & Damaſci viui reperiri poſſent; ſumptus etiam ad reparandos muros Ieruſalem

ſalem redderent: Inſuper regnum Ieroſolymitanum totaliter reſtitue-
A rent, præter Cracum & Montem Regalem, pro quibus retinendis, tri-
butum obtulit, quamdiu treuga duraret. *Sunt autem hæc duo loca in Arabia
ſita, ſeptem munitiones firmiſſimas habentia, per quæ negociatores Sarracenorum &
peregrini ipſorum,* Mequam *tendentes, vel ab ea reuertentes, tranſire ſolent: & qui
hæc potenter tenuerit, Ieruſalem, cùm voluerit, grauiter nimis, cum agris & vineis
lædere poterit. Hanc compoſitionem acceptandam eſſe Chriſtianitati,* Rex & *Fran-
cigena,* Comes Ceſtriæ, *cum capitaneis* Theutonicorum *cenſuerunt pertinaciter.
Nec hoc mirandum fuit: quia longè minori pace, quæ priùs oblata fuerat, contempti
B fuiſſent: niſi ſano conſilio eis eſſet obuiatum.* Legatus *autem cum Patriarcha, Ar-
chiepiſcopis, Epiſcopis, Templariis & Hoſpitalariis, ac omnibus Italiæ Capitaneis, mul-
tiſque aliis prudentibus viris, efficaciter huic tractatui ſe oppoſuit, rationabiliter oſten-
dens ante omnia Damiatam fore capiendam: opinio diuerſa peperit diſcordiam, quæ
citò ſedata fuit propter communem neceſſitatem. Interea Soldanus magnam multi-
tudinem peditum clanculo per loca paluſtria miſit ad ciuitatem: quorum ducenti qua-
draginta, Chriſtianis dormientibus, fuerunt ingreſſi, Dominica nocte poſt feſtum om-
nium Sanctorum: tandem præ clamore vigilium, cæſi ſunt & capti, quos ad ducentos
& plures computauimus.* Nonas Nouembris, *Saluatore mundi regnante, & domi-*
C no Pelagio *Albanenſi Epiſcopo, Apoſtolicæ ſedis Legatione ſolerter ac viriliter fun-
gente, capta eſt* Damiata, *abſque deditione, ſine defenſione, ſine violenta deprædatio-
ne cum tumultu: vt ſoli Filio Dei adſcriberetur euidenter victoria, qui populo ſuo in-
greſſum in Aegyptum inſpirauit, & ibidem vires miniſtrauit. Et cùm caperetur ciui-
tas in oculis Regis Babylonis, more ſolito non fuit auſus* Christi *milites ad defen-
ſionem paratos, per foſſatum noſtrum aggredi. Eodem etiam tempore fluuius excre-
uit, vberiùs aquis foſſatum implens: Ipſe verò confuſus, caſtra propria combuſſit & fu-
git.* Devs *autem, qui tertia die aquas ſub firmamento congregauit in locum vnum,
ipſe agoniſtas ſuos per aquas maris perduxit ad portum Damiatæ, menſe Maio, feria
III. eoſdem tranſduxit per Nilum ad obſidendam ciuitatem, menſe Februario, feria
D III. Idem cepit Damiatam, inter aquas ſitam, menſe Nouembri, feria III. Hanc vr-
bem vitulæ conſternanti; quæ tertio terræmotu ſubuerſa eſt, poſſumus aſſimulare:* Vi-
tulam *appellamus, propter eius laſciuiam: piſcibus enim, auibus, & paſcuis, frumen-
to, hortis & pomeriis abundauit; negotiando, practicam exercendo, deliciis effulſit in
culpa, pereffulſit in gehenna; ſed vna hora venit iudicium eius: Conſternantem di-
cimus, quia quaſi tertio terræmotu habitatores eius perierunt, ipſa tamen integra ma-
nente. A Græcis & Latinis primò fuit obſeſſa, qui ab ea defecerunt: demum à Latinis,
ſub Amaurico Ieroſolymitano Rege, qui non profecerunt: Hac vice tertia Rex Regum
& Dominus dominantium ſeruis ſuis ipſam tradidit,* Iesvs Christvs, *qui vi-*

Noui ſuc-curſus hoſtis abſciſſi.

Damiata capta.

uit & regnat & imperat; qui ſementis irrigua ſiccauit Aegyptiis; qui confudit operantes ſericum, & byſſum plectentes, & texentes ſubtilia. Tali Duce Chriſtiani milites Damiatam ingreſſi, plateas eius inuenerunt ſtratas cadaueribus mortuorum, peſtilentia & fame deficientium: aurum & argentum multùm nimis; pannos ſericos negotiantium, in abundantia. Ciuitas hæc præter naturalem ſitum loci quo munitur, triplici cincta eſt muro, turribus lateritiis multis & magnis fortiſſimè firmata: clauis & antemurale totius Aegypti. Inter Rameſſe, & campum Thaneos ſita; in terra, vt coniicere poſſumus, Geſſen, quia paſcualis eſt, quam petierunt filij Iſrael à Pharaone, tempore famis. Damiata! Damiata! inclyta in regnis, famoſa multùm in ſuperbia Babylonis, in mari dominatrix, Chriſtianorum ſpoliatrix, in aſcenſu perſecutorum tuorum per paucas & modicas ſcalas comprehenſa: & nunc humiliata es, ſub potenti manu DEI. & adultero, quem diu tenuiſti, proiecto, reuerſa es ad virum tuum priorem: & quæ priùs parturiebas ſpurios, modò paris filios legitimos ad cultum Filij DEI, firmiter à cultoribus CHRISTI poſſeſſa. Acconenſis Epiſcopus, iam ex te primitias animarum DEO ſoluit, paruulos tuos, qui reperti ſunt ab ipſo vitales, etiam morti proximos, baptiſmatis vnda ſacramentaliter inundando. Multiplices ſoluiſti pœnas: quia præter eos qui viui comprehenſi ſunt in te, mortui promiſcui ſexus, à tempore obſidionis in circuitu computantur, ad triginta millia & ampliùs: quos ſine ferro vel igne Dominus percuſſit, à modò ſuſtinere dedignatus ſpurcitias in te commiſſas. Gaudeat igitur vniuerſalis Eccleſia, dignas gratiarum actiones referendo pro tali triumpho: & non ſolùm pro Damiata, ſed pro deſtructa pernicioſa munitione montis Thabor, & pro aditu libero ad Ieruſalem: vt redificentur muri eius, tempore ab Altiſſimo prouiſo: pro caſtro præterea Filij DEI, quod magnis ſumptibus ædificat viriliter & inexpugnabiliter Militia Templi, de quo ſuperiùs in ſuperioribus literis planiùs ſcriptum eſt. LÆTARE SPIRITVALITER, PROVINCIA COLONIENSIS; EXVLTA, ET LAVDA: QVONIAM IN NAVIBVS, INSTRVMENTIS BELLICIS, BELLATORIBVS, ARMIS, PECVNIA, VICTVALIBVS, MAIVS AVXILIVM TVLISTI, QVAM RESIDVVM TOTIVS REGNI THEVTONICI. Illuſtris Imperator noſter & Rex Siciliæ, ardenter expectatur à populo DEI, ad negotij felicẽ conſummationem. Tu Colonia, ciuitas Sanctorum, vt quæ in hortis Roſarum martyrum; Liliorum virginum; Violarum confeſſorum; nunc pace temporali

Damiata deſcriptio. A

B

Laus Coloniæ C

D

Pax per S. ENGELBERTVM.

Digitized by Google

A rali per Venerabilem Archiepiſcopum veſtrum (ENGELBERTVM) gaudens, habitas, pro deuotione filiarum tuarum, flecte genua cordis tui coram Altiſſimo, qui vitæ & mortis habet Imperium. Noli alta ſapere, ſed time coram ipſo; vias tuas argue, ne fu-

B ror iræ DEI, qui ſtillauit ſuper te, conuertatur in grandinem; ſed tranquillitate temporum diu conceſsâ, ei cui honor eſt & excellentia, virtus & potentia, libera mente deſeruias.

PAGINA 81. lit. A. Baron. Raderus, & Arenbeckius, Ottonem Friſingenſem tradunt obijſſe, anno 1159. — *Otto Friſingenſis.*

C PAGINA 84. lit. de caſtro Turrino ante quod B. ENGELBERTVS etiam arcem ædificarat quid contigiſſe ſcribat Pantaleonita tempore Henrici à Molenarck paucis accipe: *Anno Domini 1237. Turris, inquit, quam Venerabilis Archiepiſcopus* ENGELBERTVS *ante caſtrum Thorum extruxerat, dolo capitur à fautoribus Palatini* de eodem loco temporibus Conradi de Hochſteden Archiepiſcopi Colonienſis Henrici ſucceſſoris expugnato & recuperato iſta in commentar. de Auguſta Treuer. parte 15. intelligo: *inter alios Zorno fuit Marſchalcus Ducis Bauariæ, quaſi alter Nero qui* caſtrum Thurum *in commiſſo tenens, mulieres grauidas, Clericos Laicoſque ſine* — *Caſtrum Thurum.*

D *diſcrimine carceribus affligebat. Eccleſiaſticas perſonas ac res crudeliter inuadebat, homines etiam Archiepiſcopi inhumana proditione interfecerat. Quamobrem Epiſcopus* [Treuirenſis Arnoldus] *tandem ipſum caſtrum obſedit per totum fere biennium auxilio vicinorum & vniuerſitatis totius diœceſis, qui tyrannide Zornonis plurima mala perpeſſi erant, caſtroque tandem potitus eſt, accito ad belli ſocietatem Colonienſi Archiepiſcopo cui pars dimidia ceſſit.*

PAGINA 90. lit. D. Obſerua ex Cæſarij dial. libro ſexto c. 20. ſatis apertè explicari tempus celebratæ ſynodi Engelbertinæ cum non facile recipiendos aſtruens illos *qui in habitu & tonſura religionis terras circumeunt,* — *De eremitis & religioſis vagis decretũ S. ENGELBERTI.*

cunt,inquit,*anno præterito*(1221)*Dominus* ENGELBERTVS *Colonienſis Archiepiſcopus in ſynodo ſua præcepit,ne aliquis illorum in ſua diæceſi hoſpitio reciperetur.* A

Hochſteden. *Vide Meibomij Notas in Leuoldũ n.19*

PAGINA 97. vti frequenter in allatis tabulis Lotharius Comes de Hochſteden appellatur, ita in quibuſdam antiquis diplomatibus videtur de Horſteden legi, atque ita eum ſemper nuncupat Chapiauillus in Epiſcopis Leodienſibus,quod ex quadam antiquorum grammatum ſimilitudine ortum exiſtimo.Hic verò Lotharius, parens aut frater fuit Conradi ab Hochſteden Archiepiſcopi Colonienſis fundatoris ædis Metropolitanæ.

Hinsberg.

EADEM PAGINA linea 1.litera D. ſignificat Diederichũ ſiue Theodorum de Hinsberg,vti mille modis probari poteſt. B

PAGINA 100. REGES DACIÆ. Daciæ nomen plerique recentiores cum Daniæ nomine confundunt;vt recte in theſauro ſuo monet Abrahamus Orthelius:ſic Otto Friſingenſis *lib.1.cap.24.* ſcribit; Regem Daciæ à Friderico Ahenobarbo poſtulaſſe inueſtituram. Sic Radeuicus de eodem; Merſeburgi in Saxonia degentem diremiſſe controuerſias de Regni Daciæ ſucceſſione exortas.Daniam vtique intelligentes Nam Dacia longe inde remota Tranſyluaniam & Danubij ripas antiquitus ſpectabat. Dania Romanæ Eccleſiæ à Rege Suecone anno 1061:tributaria facta eſt. Quod vero ad rem geſtam quam de caprino Rege retulimus Lazius paulo aliter narrat, ſed errat in tempore cum conſtet ex noſtra hiſtoria, ante mortẽ S.NOSTRI omnibus locis ceſſiſſe Waldemarum II. Canuti IV. fratrem Germanum, qui vt ipſe ait mortuo Canuto in Regnum Daniæ ſucceſſerat ab Archiepiſcopo Lundunenſi coronatus ſubiecerat ſuo Imperio proximas Imperij ciuitates Lubecam,Hamburgum,& Holſatiam proquibus cum Danis diu contenderat Otto IV. Imper. Hunc Henricus à Swerin in publicis comitijs captum in caſtrum ſuum Dannenberg abduxerat, nec prius dimiſerat quam 45000.marcas argenti numeraſſet. Amiſit denique is Lubecam vrbem cum tota Prouincia Nordalbingorum, Anno *1242. Et ex eo tempore Lubeca Imperialis vrbs eſſe cœpit. Ita Lazius in Catal.25. Danemarcomannorum. Ericus VII filius Waldemari Rex Daniæ à fratre ſuo Abel,cui Ducatum Schleſwicenſem permiſerat,ex inſidijs captus,ac capite plexus,inque mare fuit deiectus circa Ann.1250. Is Lubecam armis ſibi ſubijcere tentabat,ſed inaniter. Nam Lubecenſes caſtrum Seklar præcipuam eius belli munitionem deſtruebant. Laz.

Dania tributaria S. Eccleſiæ. C D

*error in annorum numero.

PAGINA 103. lit.B. quæ recitantur, ſunt Ciacconij in Honorio III. vbi

Digitized by Google

vbi primo tradit Bertholdum Zaringiæ Ducem fratrem fuiſſe Eginonis A & patruum Conradi, deinde Conradi fratrem appellatum Rudolphum, verum Piſtorius *in Chronic. Epiſc. Conſtantien.* Lazius *in Genealogia* Roſierez *in Stemmate Ducum Lotharing. & Barri tom.1.cap.79.* Albert. Argent. *in Chron. ad ann.* 1218. docent Eginonem Conradi parentem fuiſſe Bertholdi de Zaringen generum. Duxerat enim ipſius filiam Agnetem Conradi matrem. Ideoque non Bertholdi frater fuit Egino, ſed vt dictum, Gener. Deinde quæ Ciacconius refert de Rudolpho illa tribuũt Vrſpergenſ. & Lazius Bertholdo, vt videatur vnus & idem eſſe Bertholdus & Rudolphus. Vt verò hæc manifeſtius intelligantur, ſubijciam Piſtorij Genealogiam Ducum de Zaringen, prout ex literis ipſe B decerpſit, cum quibus in multis conuenit Lazius.

FAMILIA DVCVM ZARINGENSIVM, EX ANTIquiſſimis Vindoniſſæ Comitibus, ex quibus Hal ſpurgici.

Parthilo al. Berthilo Comes Briſgoiæ tẽpore Ottonis III. Imp. Hẽrici S. (ex literis) fũdator cœnobij Sulsburg, An. 1008. vixit 993.

Gerardus fundator Sulzburgenſis Monaſterij cum fratre 1008.

C *Bezelinus ſucceßit patri, vxor Ermfrida Comes à Stunenberg.*

Gobizo, vel Bebizo Gebhardus.

Bertholdus Zaringenſis filius Bezelini (ita litera) Dux Carinthiæ, ex vxore Neckergoiæ & Briſgoiæ, nominatus à Trithemio, Dux Alemaniæ mortuus, anno 1078. ſepultus Hirſchaugiæ.

Vxor prima Richvvara Marchioniſſa Carinthiæ.

Vxor ſecunda Beatrix filia Ludovvici Comitis ex Sophia matre, Mechtilda glorioſa ſorore, ſoror Friderici Marchionis mortua 1091. 8. Kalen. Nouembr.

Luthfredus Comes Zaringenſis, vxor filia Humberti primi Comitis Sabaudiæ.

Giſela vxor S. Ladislai Regis Hũg.

D *Bertholdus Zaringẽſis Dux Alemaniæ, ex promiſſu Hẽrici IV. Cæſaris retinet Briſgoiã, & Neckergoiã, ex Socero Dux Burgundiæ minoris & Comes Reinfeldij, ſũdauit an. 1093. cœnobiũ S. Petri, mortuus an. 1111. 12. April. ſepultus ad S. Petrũ: Vxor Agnes filia Rudolphi Ducis Sueuiæ & Reinfelden, poſtea Cæſaris.*

Gabiro, vel Gebhardus monach⁹ primũ Hirſchangienſis, inde Epiſcopus Conſtantienſis, Pontificis Legatus per Germaniam obijt anno 1110.

Hermãnus Marchio ſimpliciter dictus, quã dignitatẽ Cæſar Henricus III. dederat: deſerto mundo fit in Cluniacẽſi Monaſterio occulte paſtor pecorum, obijt (teſte Bertholdo Conſtãtienſi) an. 1074. Kal. Maij. Vxor Iuditha ditißima, & potentißima, fũdatrix noui Monaſterij Hirſchaugienſis, poſt primam fundationem.

▷ ⌃ □ ⌃

Digitized by Google

N. Godefridi vxor Comitis de Calua.

Bertholdus Dux ſucceſſit Patri, Freiburgum ex pago fecit vrbem anno 1118. occiſus Molehemij in tranſitu à ciuibus anno 1122. 16 Febr. ſepultus in Capitolio Monaſterij S. Petri. Vxor Sophia, ſoror Henrici ſuperbi, Guelfi Ducis Saxoniæ & Bauariæ. nupſit ſecundo Leopoldo Styriæ Domino, vnde mater eſt Otocari primi Marchionis Styriæ.

Agnes vxor Stephani Comitis Burgūdiæ, qui Guilielmi erat filius.

Conradus ſucceſſit fratri mortuo, ann. 1122. Regnauit in Neckergoia, Briſgoia, Burgundia, & Reinfelda, obyt anno 1152. 7. Ianuarij. Vxor Clementia filia Gotfridi Namurcenſis Comitis; obijt anno 1189. 28. Decemb.

Bertholdus Rudolphus — *pueri mortui.*

Lutgarda.

Hermannus II. Marchio primus Badenſis, auctor omnium Badenſium, Halbergenſium, & Rotelanerum Marchionum. Vide alibi, mortuus 1130. A B

Bertholdus IV. hæres Burgundiæ, & Zaringiæ Dux; conditor Friburgi in Vchtlandia anno 1170. iecit fundamentum Bernæ, anno 1181. electus fruſtra Cæſar contra Philippum; obijt anno 1186. 8. Septembris. Vxor Heilvviga.

Conradus obijt ante fratrem, Adoleſcens.

Clemētia vxor Henrici Leonis Guelfi, Ducis Saxoniæ & Bauariæ.

Rudolphus Epiſcopus Moguntinus; ſed reiectus fit Epiſcopus Leodienſis: profectus cum Barbaroſſa Cæſare in Syriam: obijt Herdera prope Friburgum; anno 1190.

Adelbertus ex paterna hæreditate retinuit Teccam, factus primus Dux Teccenſis, Vxor Adelheida

Hugo Dominus multorum prædiorum, & feudorum in Briſgoia, reliquit in feudis fratrem, in reliquis alios heredes. C

D

Bertholdus V. familiæ vltimus, abſoluit Bernā, mortuus ſine liberis, anno 1218. Kalen. Maij, Vxor Ida, filia Matthiæ Comitis Flandriæ, quæ ter nupſit.

Fridericus & Bertholdus pueri extincti.

Agnes vxor Eginonis Comitis ab Vrach, vel à Furſtenberg, hæres fratris in Briſgoia, vel vt addit Lazius in Freiburg. Hinc eſt familia & Comitum à Freiburg, & ſimul Comitum à Furſtenberg. Nam teſte Lazio, quatuor procreauit liberos, BERTHOLDVM

Hinc eſt familia Ducum Teccenſium, vſque ad annum 1432. in quo poſtremus Vlricus mortuus eſt, maritus Marthionis Badenſis Vrſula, quæ Rudolphi Magni filia fuit.

Digitized by Google

A THOLDVM & B. CONRADVM, de quibus iam actum,& Ottonem,&
Engelſchalcum Comites Vracenſes, quorum duorum meminerunt
antiquæ literæ,de anno 1177. & tamen idem vt videtur ex Alberto Ar-
gentinenſi,alios ei tribuit liberos, primo Conradum ſeu Cononem ſe-
niorem,cui ceſſerit Dominium in Briſgauia,ſeu comitatus Freiburgen-
ſis.Secundo Eginonem,cui ceſſerit Dominium in Sueuia,à quo proceſ-
ſerint Comites de Furſtenberg,&c. ſubijcit, quod alter, Comitis Frei-
burgenſis Conradi mortui filius Egeno ſenior, retinuerit comitatum
Freiburgenſem,alter vero Henricus,acceperit Nowenburg,& Baden-
weiler;quæ ego iam non diſputo.

In Epitaphio apud Henriquetz in Menologio, dicitur B.Conradus frater Eginonis Comitis de Freiburg.

NB.Duo illi fratres Bertholdus, & Conradus, non VADES, viden-
B tur ab auo materno conſtituti,ſed PRÆDES,donec certa pecuniæ ſum-
ma Philippo ſolueretur. Signa quæ Conrado Portuenſi ſup.pag.103.
appoſueram, non Stemmatis erant, ſed
ex pietate tantum aſſumpta, quæ alioquin
modo gerunt gentilitia, repræſentant
hic collocata. Deinde Egino illorum pa-
rens nuncupatur ab Alberto Argenti-
nenſi, & Roſiers, Sororius Bertholdi, ſi-
cut & Henricus de Kiburg, intellige de
C Bertholdo V. non de Bertholdo IV. cu-
ius eſt gener.



NB. hic Conradus alius fuit (vt bene inſinuat R.P. Raderus in Ba-
uaria ſancta,vol.1. fol.292.) à Conrado filio Welfonis Bauariæ Ducis,
ex Vulthilde, filia Ducis Saxoniæ Meginnonis procreato, qui puer ab
Epiſcopo Colonienſi religioſe educatus, ac ſpreto tandem omni ho-
nore ſeculari, Clareuallenſem amplexus eſt religionem. Poſtea Hie-
D roſolymam fuit profectus, vbi Eremitæ multo inſeruiuit tempore,
contracta demum inualetudine domum rediturus, in itinere Baræ,ſeu
Pataræ ciuitate S.Nicolai felicem exhalauit animam, vixit ætate &
Lotharij Imperatoris,qui Spiram obſedit,& Gratiani Iuriſconſulti, qui
ius Canonicum compilauit, circa annum 1120. vel circiter,Vrſperg.

Reuſnerus tamen in Pharamundana ſtirpe Bertholdo V. Agnetem
tradit ſororem nuptam Sigiſmundo Com. Kiburgenſi, quæ defuncto
Bertholdo V. adepta ſit Burgundiæ comitatum cum Friburgo Vchtlā-
diæ. Deinde Iuditham Eginoni nuptam, quæ Briſgoiæ &c.in Sueuia
dominia obtinuerit eodem Bertholdo V.defuncto. No-

Digitized by Google

B. CONRADVS PORTVENSIS.

Noſter vero Conradus ab Vrach vel Furſtenberg, Cardinalis, Epiſcopus Portuenſis, anno 1227. obijt, & in Menelogio Ciſtercienſi, ad diem 30 Septemb. hoc commendatur Elogio. A

*In Claravalle, depoſitio B. Conradi primum Villarij, poſt Claræ vallis, demum Ciſtertij Abbatis, ac tandem ſacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, Epiſcopi Portuenſis, ſanguinis ſplendore & viſa ſanctimonia celeberrimi, cuius digiti inſtar candelarum ardebant; Ordinem Prædicatorum nouiter inchoatum auctoritate Apoſtolica confirmauit, & mira charitate promouit; ad id ab ipſa Dei parente, quæ ei apparuit, & quod ordinem ſibi dilectum & filio ſuo gratiſſimum * promouiſſet, gratulata eſt, mire excitatus, in Pontificem ſummum electus, onus & honorem humiliter recuſauit, & tandem, poſtquam terram ſanctam pio affectu inuiſiſſet, feliciter obdormiuit in Domino, & in Clara valle locum ſepulturæ obtinuit.* B

* ſup pag. 110.

PAGINA 105. Comitem de Vorlemunde alij vocant Orlemunde. C

PAGINA 108. lit. A. Hamberg. Vide R.P. Brunner lib. 10. Boiorum Annales, in Conrado, vbi videtur Haimberg appellare. Alias in Sueuia etiã eſt familia ſatis celebris de Hõberg.



Truchſes à Walpurg.

Ibidem Henricus Dapifer de Walpurg, is eſt, qui oppoſuit ſe Ottoni à Wittelſpach Philippum Sueuum Bãbergæ interficienti, ſub ann. 1208. ſed inflicto ſuo capiti vulnere humi proſtratus, Ottonem dimittere debuit. *Mutius lib. 19.* Ex ipſius familia deſcendunt Comites de Sonnenberg. Nam primus Comes Euerhardus Filius erat Ioannis III. Dapiferi à Walpurg donatus à Friderico III. Imperatore, ſeu vt aiunt Iuriſconſulti, inueſtitus caſtro Iagberg, quod cum comitatu Sonnenberg, D

A berg magnis obtinuerat ſeu emerat largitionibus, poſtea tamen eundē comitatum vendidit Sigiſmundo Auſtriæ Principi, comitatus noui ditione ad Danubium translata, vbi eſt hodie Scher oppidum cum agro continente, *Lazius*.

Ibidem In Sione ita nunc paſſim monaſterium illud B.M. appellatur; quamuis de Seyn vocari debeat à Mechtilde, ni fallor, Comite de Seyn, quæ prima idipſum fundauit. B M.V in Sion.

Pagina 115. Pſeudo Balduinus appellatus fuit Bertrandus Rhemenſis in Campania oriundus, qui ſe reducem ex terra ſancta Balduinum Imperatorem Conſtantinopolitanum ante annos aliquot à Bulgaris captum vulgarat, finxeratque, à Ioannæ Flandrorum Comitis miniſtris comprehenſus Inſulis Flandrorum, in qua vrbe coronam imperialem geſſerat, ſuſpenditur, & laqueo vitam finiuit, *Iperius, Miræus*. Rainſus B

Pagina 123. Si Lector videat Iſenburgicis trabibus nigris rubeas duas adijci, ſciat eas adiectas ob comitatū Grenſavv, quē ille poſſedit familia. Grenſavv.

Pagina 132. liter. C. æneæ fiſtulæ per amanuenſis in curiam irrepſerunt. Necdum enim ſcloporum aut fiſtularum vſus inuentus erat, ſed vel vtebantur arcubus ſagittisve & baliſtis.

C Pagina 140. à Regum beneficentia Tremoniam pependiſſe, oſtē dit diploma Caroli Magni, anno 788. datum; Vnde ſimul conſtat à Truthmanno viro illuſtri Saxonibus præfecto Truthmanniam ſiue Tremoniam nuncupatam. Tremonia. *Vide Meibom pag. 63.*

Pagina 144. lit. C. corpus S. Engelberti in Eccleſiam Schvvelmenſis parochus inuehi prohibuit; ne ipſa Martyris ſanguine pollueretur. Verum quidem eſt, iniurioſa ſanguinis effuſione Eccleſiam contaminari. c. ſi Eccleſiam & ibi glo. de conſecrat. Eccleſ. in 6. Attamen ſi quis extra Eccleſiam vel vulneretur vel occidatur, licet poſtea ad templum delatus ſanguinet, vt hoc in caſu fiebat, non ipſum polluit c. 2. de D off. deleg. in 6. glo. in d. l. vbi etiam quærit. Quod ſi Martyr in ipſa Eccleſia occideretur, foretne polluta? Et reſpondet, rem eſſe dubiam. Putat tamen probabiliter contaminari ex actione effundentis ſanguinem, non vero ex paſſione; ideoque nec locum ſanguinis lauandum eſſe, cum non polluatur, ſed potius conſecretur. Ita d. glo. *in VVitekin.* Schvvelm.

Pagina 147. Anno 1226. Aſſerui Chronicon Elvvacenſe in Conradi Sucui ad annum 1226. obitu falli; non quod negem Conradum de Pfullingen interemptum, nec quod Conradum Portuenſem velim eſſe de Pfullingen; ſed quia Elvvacēſis Monachus audita alicuius Epiſcopi

circa Coloniam morte, & occubitu putauerit (licet erroneè) eum eſſe Conradum de Pfullingen. A

Quod verò Conradum de Pfullingen intellexerit, ſatis ipſe indicat; deinde quod exiſtimauerit illum Coloniæ Epiſcopum fuiſſe, arguitur hoc ipſo, quod referat ad ann. 1226. à Comite Altenach occiſum. Sed quicquid ſit, hoc imprimis aduertendum, Conradum de Pfullingen Sueuum, quem Lazius tradit ex Dilingana eſſe familia, diſtingui à rado Portuenſi Epiſcopo. Nam hic vixit tempore SANCTI ENGELBERTI, circa annum 1200. ille verò circa annum 1066. De quo

Com. de Augusta Treuer. pag. 77.

Vrſpergenſ. Sigebert. Gemblacenſ. Hermann. contract. Schaffenburg, hæc tradunt, licet in tempore, quo tandem occubuerit, non conueniant: B Conradus de Pfullingen, vel vt placet alijs, Cuno Primicerius ſeu Præpoſitus Colonienſ. interuentu Vbiorum Archiepiſcopi, à Rege ſedem obtinuerat Treuirenſem; ſed Clero & ciuibus inuitis aut non

B. Conrad⁹ Præpoſitus Colon. deſignatus Epiſcopus Treuerẽſis Martyr 1066.

conſultis. Vrbem igitur Treuirenſem ingreſſuro Principi nouo ſub crepuſculũ, cum magnis copijs obuiam ſe Theodericus Comes Treuirẽſis, effudit, atq; exiguo ipſius comitatu cæſo Pontificem abduxit captiuũ, carnificique tradidit ex altiſſima rupe præcipitandum; ita vt ſi ex præcipitio non læderetur, vir omnino haberetur probus. C Cui cum ex trina præcipitatione non niſi brachium, vnus occiſorum vidiſſet colliſum, caput illi abſciſſurus, abſcidit maxillam. Ex quo vulnere Kalend. Iunij efflauit animam ſub an. 1062. vt lubet Marian. Scot. vel 1065. vt tradit appendix ad Herm. contract. vel vt Schaffenburg ad ann 1066. vel denique vt Sigiberto Gemblacenſi & Vrſpergenſi ſplacet ſub ann. 1067. Corpus ipſius exangue folijs ſyluæ obtectum, inuenit ruſticus, qui illud in proxima villa condidit; Vnde ad Tollegium monaſterium à Theo-

Vitã Cõradi habeo ex mſc. Carthuſia Colonienſ.

derico Verdunẽſi Epiſcopo translatum miraculis fuit illuſtratum. Comes Treuirenſis ab illius morte ductus pœnitentia, Hieroſolymam iuit, vbi & obijt. Reliqui conſpirati mala mulctati morte, perierunt. V- D nus enim illorum nihil cibi potuit deglutire; alij duo ſuas dilaniauerunt manus.

Quãti reliquiæ S. ENGELBERTI ſiant apud Illuſtres poſteros.

PAGINA 148. Cultellum quidem cœlatoris manus exhibuit preacutum, qui tamen priori iam caret cuſpide; cum hæc à monialibus data ſit Montium Comitiſſæ, accepto (ſiue in precium, ſiue eleemoſynã) præſidio in ſatrapia Miſerloe. Quod ex inſtrumentis oſtẽdiſſem, niſi ea mihi ab hæreticis illius loci monialibus fuiſſent negata. Eadem ratio eſt cur ex hiſtoria S. NOSTRI germanicè conſcripta, quam ipſæ aſſeruant, non

poſſim

Digitized by Google

poſſim docere de fonte, qui in loco lutoſo, ex quo S. Engelbertvs De puteo
A fuit extractus, dimanauit prodigijs illuſtris, nunc obſtructus, vt habet S. Engelb.
Catholicorum ætate prouectorum traditio.

Pagina 151. Plura referuntur bella ab Henrico Limburgenſi ſuſcepta contra Godefridos Barbatũ eiuſq; filiũ Louanienſem ſeu Lotharingiæ Ducem. Et primum quidem ann 1107. ſub Henrico V. à quo poſt parentis ſui Henrici IV. Imperatoris obitum, Henricus Limburgenſis, quod parum ſibi conſtans ab Imperatoris Henrici V. patére ad ipſum, & viciſſim ab ipſo ad parentem deſciuerat, ducatu exutus; eoque Godefridus Barbatus Godefridi Louanienſis parens fuit inueſtitus. Ideo-
B que Henricus cuſtodia, cui ab Imperatore erat traditus, per ſuam induſtriam elapſus, armis Ducatum repetiturus, mox Aquiſgranum occupauit, ſed Godefridus cum armata illi occurrens manu, vrbem recepit, ac ciuibus ab Henrico violenter abſtractis, aliquot Comites & multos nobiles abduxit captiuos, quos non prius dimiſit, quam ipſi fideliter militaturos iuramento obſtrinxiſſent. Ipſe Henricus Limburgenſis, vix cum filio ſuo Pagano, & Nepote Henrico fuga euaſit. Vxorem eius intercipere indignum Dux exiſtimabat: *ita Haræus in annal. Ducum Brabãt. ex Chron. Mag. Belgij ex Sigeberto ad ann.* 1106. 1107. Alterum ann. 1120. ſub
C Lothario Imperatore Saxonum Duce (qui Godefridum Louanienſem, quod cum Conrado Sueuorum Duce, contra ipſum conſpiraſſet, Ducatu deiecerat) conſertum eſt, vt inquiuut manuſcripti, *bellum cruentiſſimum in Diœceſi Leodienſi inter Henricum Ducem Limburgenſem, & Godefridum Brabantiæ Ducem, eorumque fœderatos, in quo cæde hominum edita maxima, Godefrido ceſſit victoria. Interfuere autem huic prælio, Adolphus & * Gerardus Comites de Altena Germani, Henrici Ducis, caſtra comitantes, vbi ſe pugiles fortiſſimos oſtenderunt.* Poſt quod tempus mox ea, quæ dicta pagina narrata ſunt, acciderunt: conſentit his alius mſcr. in vno tamen mſcr. Germanico cõfunditur hoc prælium cum primo, ideoq; ad ann. 1107. refertur contigiſſe:
D Sed quia omnes illud ad Lotharij reijciunt tempus, nõ potuit ipſum incidere in an. 1107. cum primùm anno 1125. electus ſit Lotharius Imperator. Deinde quod hic aſſeritur: *à Godefrido ſtetiſſe victoriam*, haud eſt veroſimile; cum tempore Lotharij triumphantis de Cõrado Sueuo, ipſiuſque Aſſecla Godefrido Barbato, Ducatus Lotharingiæ ipſi Godefrido ereptus, ceſſerit Walramo Henrici Limburgenſis Ex-Ducis filio (Vnde Stephani Metenſis Epiſcopi diploma Auetbodieſe de ann. 1126. Walramum Ducem vocat & Marchionem) quem ducatum ad omnem Lo-

Cui expeditioni interfuerit B. Euerhard* Altenanus

primũ bellum 1107.

2. bellum 1120.

Euerhardus Nam ita faſti Ciſtertieſes eum vbique appellant.

 tharij

tharij vitam, id eſt ferè ad finem anni 1137. ipſe Henrici filius retinuit, atque poſſedit, donec tertio Kalend. Anni 1137. extincto Lothario, Cōradus in Imperio ſucceſſor, iam dictum ducatum à Walramo extortū, Godefrido Louanienſi viciſſim reſtitueret: *vt tradit D. Miræus in notitia* A
3. bellū 1140. *Eccleſ. Belg. in Ducibus inferioris Lotharingiæ.* Vnde ſub ann. 1140. nouum gliſcere cœpit bellum inter Henricum, & Godefridum Louanienſem: Nā cum à defuncti parentis Godefridi Barbati obitu, filius Godefridus vnum annum rexiſſet, eſt cum valida manu profectus contra Henricum Ducem Limburgenſem, qui Lotharingiam ingreſſus, latè omnia cædibus & rapinis fœdabat. Godefridus D. Trudonis oppidum, cuius ciues ab Henrico ſtabant, circumſedit, ac omni telorum genere ſæpius expugnatum poſtremò in deditionem accepit, oppidanis pollicentibus, ne grauiora paterentur, ſe imperata facturos; quibus & venia data eſt, & mutati renouatique magiſtratus; eiectis Henrici fautoribus & amicis: Quin & ciuibus ad arma coactis, Limburgenſem Ducem (qui obiectis copijs Godefridi reditum impedire conabatur) in congreſſu profligauit, atque exhauſit victorque in Brabantiam redijt, niſi quod Comes Limburgenſis, titulum Ducis & magnam Arduennæ partem retineret. *Ita Haræus in annal. Ducum Brabant. in Godefrido Barbati filio. Miræus in Annalibus Belgicis ad annum* 1140. *Adrianus Barlandus in Chronicis Ducum Brabant.* B C

Bella vlteriora. *c.*30. Poſteribus tamen temporibus iterum à Grimbergianis inſtaurata & innouata ſunt bella quæ eas tenuerunt Prouincias, donec Godefridus III. Godefridi II. filius Barbati Nepos à parentis ſui obitu, pupillarem egreſſus ætatem, in matrimonium reciperet. Margaretham Henrici Limburgenſis filiam, ex qua ſuſtulit duos filios Albertum in Ducatu ſucceſſorem Albertum Antiſtitem Leodinorum, & filiam vnicam Aleidam Regi Angliæ nuptam. *Ita Albericus, & Berland. c.*33. Atque ita lis omnis inter nominatos Duces fuit ſopita. Ex his conſtat, primo fratres Euerhardum & Adolphum nec primo nec vltimo, ſed medio interfuiſſe prælio. Deinde prælium ſecundum feliciter Henrico cecidiſſe, cum ipſius filius ducatum Lotharingiæ inferioris eiecto Godefrido obtinuerit. Demum bella verè interceſſiſſe, cum vix quiſquiam ſibi perſuaſerit, eos ſponte, nec armis coactos exulaſſe. D

3. Euerhardus prælio ann. 1110. interfuit.

Phalandt. PAGINA 154. lit. B. Caſtrum Valentiæ videtur illud, quod Phalandt & Palandt dicitur: Vnde nobiliſſima familia comitum de Culenberg ſuam ducit originem.

PAGINA 157. Quæ anno 1263. Vrbanum pontificem confirmaſſe dixi-

Digitized by Google

diximus, licet eo tempore Engelbertus Falckenburgicus Colonienſem A teneret cathedram, alteri tamen Engelberto adſcribenda non videntur quam SANCTO NOSTRO quod Pontificiæ tabulæ, factam & ibidē narratam territorij Colonienſis acceſſionem Engelberto fœlicis ſeu bonæ memoriæ tribuant Falckenburgicus autem integro poſt id temporis decennio ſuperſtes fuerit.

NB. Colonia habuit tres Engelbertos Epiſcopos.

PAGINA 158. litera D. Dixi Fridericum anno 1226. pœnas dediſſe, cui minimè repugnat Trithemius, qui anno 1225. ſumptum de ipſo ſupplicium docet. Nam ille ex alia æra ſeu ſupputandi ratione progre- B ditur. Nos vero Romanam obſeruauimus. Quod verò addit, poſt exſolutas ſceleratorum pœnas ceſſaſſe miracula, intelligendum non omnino ceſſaſſe, ſed non adeo frequentia obtigiſſe.

Tēpus puniti Friderici Iſenburgici.

PAGINA 159. lit. A. Quod monaſterium Canonicorum Regularium propè Rode haud procul ab Aquiſgrano aſſerui, eſt Canonicorum Sprinckerſtbacēſium: Horum etenim Eccleſia B. Gabrieli dedicata eſt, vt ipſa Cæſarij verba innuunt. Fateor quidem in Montenſi Ducatu eſſe monaſterium Bodingen, quod incolitur à Regularibus Capituli Windesheimenſis, ſed eius monaſterium ex ſacello & collegio quatuor ſæcularium presbyterorum, duobus ſæculis poſt mortem S. EN- C GELBERTI prius erectum fuit, vt legere licet lib. 1. Chronic. Windeſheim. cap. 42.

Cloſterrode.

Bodingen.

PAGINA 168. Gerardus de Borne, in literis monaſterij Heinsbergenſis vbique Gerardus de Waſſenberg nuncupatur. Fuit & alius Gerardus, huius vel patruus, vel patruus magnus; quem Fridericus I. Imperator in literis ſuis (quibus priuilegia & poſſeſſiones Stabulenſis Abbatiæ confirmat anno 1152.) inter teſtes laudat Henricus inquiens, de Limburg, *& frater eius Gerardus, Vide Miræum in Not Eccleſ. Belgij pag.* 401. *&* 402. Quod verò fuerit alius, arguunt ipſi, quibus ambo vixerunt, anni. D Nam Gerardus apud Fridericum vixit anno 1152. Alter vero anno 1225. quo etiam obijt.

Gerardus de Borne.

Ibidem Walrami II. Ducis Limburgenſis prima vxor Iutta fuit dicta, ſicut ex literis eiuſdem monaſterij ab anno 1261. colligitur.

Iutta vxor Walrami II.

Ibidem Walramus III. alijs videtur, anno 1283. obijſſe, ſed intellige ex aliena æra. Nam alias ex literis Adolphi oſtendimus, cum anno 1282. defunctum pag. 258. Walramus quoque vocatus fuit Henricus, *Dinæus & alij.*

Walrami III. emortualis ann⁹

Ibidem litera D. NB. Adolphus hic alius eſt ab Adolpho S. ENGEL-

Adolphi de Monte plures

Digitized by Google

BERTI fratre licet & ipſius mater nuncupata fuerit Margaretha. Nam S. NOSTRI frater in expeditione cruciatæ, obijt anno 1218. alter verò A vixit adhuc ſub ann. 1267. Vide pag. 257.

Reliquiæ S. ENGELBERTI Nurenbergam portatæ.

PAGINA 170. nota, quòd vbi Henricus à Molenarck ſucceſſor & vindex S. ENGELBERTI ſacras reliquias Francofurto Norinbergam ad Henricum Regem aſportauerat, plurimi ad vindicandam S. ENGELBERTI necem ſeſe voluntarie obtulerint, tamque numeroſa hominum multitudo ad conuentum Principum confluxerit, vt gradibus ſubuerſis ſex & quinquaginta ex omni hominum genere fuerint extincti. Tres verò & viginti ex nobilioribus à populo oppreſſi ac domū delati mox B animam efflarint: *vti atteſtatur antiquiſſimum Saxoniæ Chronicon, & doctiſſimus vir Ioannes VVilmius, Commiſſarius in ſpiritualibus per inferiorem diœceſim Colonienſem, cuius hiſtoria Archiepiſcoporum Colonienſium diligentiſſime conſcripta, vt lucem videat, foret exoptatiſſimum.*

Bredenoie.

Ham.

PAGINA 187. Nota Bredenoie, non eſt Baldenevv, quia hæc arx ab Adolpho Marcano ſub ann. 1226. fuit excitata; ille vero locus iam ſtetit anno 875. Sicut & quidam locus Ham, alius videtur ab vrbe Hammonēſi ſub ann. 1226. exſtructa. Nam in literis VVeliberti Archiepiſcopi Colonienſ. de an. 875. Ham & Bredenoie haud lōgè à Rura nominātur.

Mater Friderici Iſenburgici Monaſterium Elſen ædificet.

PAGINA 189. Infœlix Friderici Iſenburgici Mater, accepto filij ſui C horrendo facinore perculſa, Romam ad limina Apoſtolorum pro expiatione filij profecta, ac domum redux in comitatu Limburgenſi ad Lennam fluuium Weſtphaliæ extruxit in Elſen Monaſterium ordinis Præmonſtratenſis, vbi ipſa Religioſa filij ſui crimen copioſis lachrymarum imbribus irrigatum deplorauit. (*Ita me monet, idem Reuerendus vir & Doctiſſimus annalium Colonienſium necdum editorum Scriptor Ioannes VVilmius Commiſſarius in ſpiritualibus per inferiorem Diœceſim Colonien. Verum S. ENGELBERTI præ foribus ſolennitas feſtinantem me in eo ipſo nunc ex archiuis oſtendendo impediuit*) Vxorem Friderici dicit Leuoldus à Northoff eodem anno D poſt homicidium à marito ſuo perpetratum defunctam.

Differentia Glimbach & Gladbach.

PAGINA 194. lit. A Non Glabbach haud longè Geuelsbergo, ſed lectio Glimbach retineatur. Nam prior locus nobilium domicilio caret; & in vetuſtiſſimis ante aliquot ſæcula ſcriptis ſynodalibus parochiarum catalogis Glatebach inſcribitur. Noſter vero locus Glimbach nobilium ſede hic dicitur fuiſſe celebratus.

PAGINA 199. lit. C. Notationis ad caput quintum libri 3. partem à typographo feſtinante præteritam hic reſtituo.

S. FVIS-

Digitized by Google

§. FVISSE HOMINEM PACIFICVM.

S. ENGELBERTVS Pacificus.

A PACIFICI titulum & cognomentum, S. ENGELBERTO omnino congruiſſe palam eſt ex illis quæ *pag. 84.* tradidi, & hic maiori quauis exceptione teſte probantur Ioanne ſcilicet Tuitienſi, & S. Trudonis Monaſteriorum Abbate, S. ENGELBERTI conſiliorum conſcio [*ſupra pag. 98 lit. C.*] quin & S. NOSTER ſigillo ſuo PACIS apprecationem inciſam gerebat (*ſupra pag. 11 lit. B.*) & Leuoldus de Northoff *in mſcr. catalogo Archiepiſcoporum Colonienſ. necdum edito,* author eſt, eum PACEM VBIQVE STABILIVISSE. *Quadrageſimus,* * inquit, *Octauus* ENGELBERTVS B *maioris Eccleſiæ Præpoſitus ſucceſsit: qui cum Epiſcopatum prius confuſum in bonum ſtatum reſtituiſſet, debita Anteceſſorum ſuorum facta per totum Epiſcopatum vſque ad 22. millia marcarum collecta perſoluit. Fridericus Rex pro Imperiali conſecratione Romam proficiſcens, procurationem regni Teutonici illi commiſit, & filium ſuũ Henricum adhuc puerum illi commendauit. Tandem* PACE VBIQVE STABILITA, *à Friderico comite de Iſenberg occiditur, & in Eccleſia maiori ſepelitur: ſedit annis* * *X. ſub Friderico Imperatore.*

* *aliis quinquageſimus ſecundus.*

* *non X. integros.*

Henricus auus maternus S. Engelberti

PAGINA 208. In Stemmate Geldrico mentio eſt Henrici aui materni S. NOSTRI quem pag. 10 Geldriæ & Zutphaniæ Comitem nominaui, non quod vtramque ſimul ditionem, ſub ſuo imperio coerceret, cũ C iuxta pag. 298. ſinguli Henrici ſingulos Comitatus obtinuerint. Sed quod fortè more Germanorũ auus maternus B. ENGELBERTI titulos ſuorum Maiorum coniunctos geſſerit, adeo vt Orlerius in Stemmate Geldrico & authores manuſcripti ac editi vnum illis temporibus, vtriuſque comitatus Dominum putent conſtitutum.

Geldrica Bellua.

PAGINA 210. lit. C. Ab Aquilio hæc de bellua Geldrica afferuntur: Quod tempore Caroli Calui Imperatoris, circa annum Domini 878. verſus eum locum, vbi Geldria oppidum eſt, immane quoddam & venenoſum animal, illiſque locis inuiſum, ſub eſculo arbore delituerit, D miræ magnitudinis, & inauditæ atrocitatis, agros deuaſtarit, pecora abſumpſerit, nec ab hominibus abſtinuerit, adeo vt vicini rei atrocitate perterriti, finibus ſuis exceſſerint, ſuiſque omnibus abſportatis, ſeſe in ſyluas, ac ſolitudines abdiderint. Quidam verò Dominus de pont filios duos habuerit inſigni virtute & audacia iuuenes Wichmannum * & Lupoldum qui partim rebus proprijs conſulentes, partim vicinorum calamitatibus ſuccurrentes, ſumma calliditate ac audacia, ſub veſperam, ex ſcintillantibus oculorum radijs agnitum, in nomine Domini aggreſſi, diuque luctati, tandem interfecerint. Accolæ tantâ lætitia inſpe-

* *VVichardũ manuſcr. & Ioannes à Leidis libr. 2. Chron. Belg. c. 4 Reinerus Snoi rerum Batauij lib. 6

inſperatam victoriam exceperint, vt totius vicinitatis acclamatione Domino de Pont ſe ſubieccerint. Qui haud procul à Moſa ad Ripam A Nerſæ in rei memoriam arcem extruxerit; quam Geldre appellarit, eò quod interfecta à ſuis beſtia crebrò GELRE, GELRE ingemuiſſet, tum verò vicini caſas erigere cœperint Gelrijque ab arce Gelre ibi condita ſint nuncupati. Eadem traduntur & ab alijs Geldricis Scriptoribus. Sed

Diſcepta-tio de Gel-drica bel-lua.

à Petro Schriuerio delitamenta febricitantium, ac fenatorum hominum commenta reputantur, & fabulæ; vti & ego cum Reinero Snoi lib. 6. rerum Bata. figmentum aliquod & ænigma ſubeſſe pagina à me allata nuper exiſtimaui. Comperi tamen deinceps ex amico meo, cumquo ea de re ſermo inciderat, germanum indicium; Oſtendebat enim B is, ex Geldria & finibus comitatus Teiſterbantij oriundum circa an-

S. Mein-vvercus draconem interfecit.

num 970. ſub Ottone ſecundo S. Meinvvercum VVichmanni ſeu VVichardi iam nominati ex filia Athela nepotem, occidiſſe quendam draconem, in eiuſque rei memoriam curaſſe in tapete pingi draconem à ſe interfectum, quem Monaſterio ſuo Paderbornenſi Abdinckhoff donarit. Nam ita author manuſcr. in vita Meinvverci apud R. P. Bro-

dorſale tapetem interpretatur R. P. *Brovver.*

vverum Soc. Ieſu cap 39. ait. *Diuertens enim Epiſcopus Radinchem, quoddam dorſale, in cubiculo matris ſuſpenſum deijci, & ſuum pallium ſuſpendi mandauit, &* C *piè violentus ipſum dorſale occulte caballo impoſitum, nouo ſuo monaſterio Patherbrunno quantocyus deferri imperauit. Ipſum autem dorſale reliquerat ad perpetuam ſui nominis memoriam, pariterque in honorem Balderici Comitis, quam* * *duxerat*

* quē mſc. impreſſus.

mater eius fieri fecerat, picto in eo ob inſigne virtutis ad monumentum poſteritatis QVOD DRACONEM IN LOCO QVODAM INTERFECERAT &c. Neque antiquitatis & rerum à Sanctis geſtarum perito inſolens videri poterit, integras olim Prouincias infeſtis draconum incurſibus fuiſſe e-

Non eſſe penitus incredibile draconem ijs locis homines & pecora ad fugam cōpuliſſe.

uerſas, cum id ne quidem alijs animantibus potentia ac robore inferioribus denegetur: Nam Plinius lib. 3. cap. 5. auctor eſt, *Amyclas vrbem in Italia à ſerpentibus exterminatam.* Idem lib. 8. c. 29. *citra Cynamolgos Aethiopes, integram regionem & gentem à ſcorpionibus & ſolpugis ſublatam:* Marcus D Varro; *à cuniculis in Hiſpania ſuffoſſam eſſe oppidum, à Talpis in Theſſal, à Ranis in Gallia ciuitatem pulſam, à Locuſtis in Africa, è Gyaro Cycladum inſula incolas à muribus eſſe fugatos.* Ælianus lib 17. cap. 27. & 41. hiſtor. var. *prodit ab incurſionibus agreſtium murium non vnum populum è patrijs ſedibus eſſe eiectum & in fugam compulſum, quod frugibus depaſtis incolæ, quo victitarent, non haberent reliquū.* Denique teſtis eſt Diodorus lib. 3. *Euntibus à Perſicis Suſis in Mediam, à ſcorpionum multitudine olim negatum fuiſſe tranſitum, donec Rex propoſitis premijs mi-ſiſſet,*

ſſet, qui illos interimerent. Vnde ſi imbellibus animalculis prouinciarum adſcribimus exciſionem, eamne poterimus draconibus denegare? qui illis & corporis mole, & virium magnitudine multò anteſtant. Maximus Tyrius tradit, *apud Indos Alexandri tempore fuiſſe draconem quinque iugerum magnitudine, cui oues & boues in cibum miniſtrarentur.* Et author eſt S. Augustinus Tom. 8. in enarrat. Pſalmi 148. *dracones tantæ eſſe molis, vt maiores illis ſuper terram non inueniantur animantes.* Strabo quoq; ait, *dracones eſſe prodigioſæ magnitudinis, viſos eſſe 80 & 90 cubitorum. 60. reperiri cubitorum* author eſt Philoſtratus. *Octauius Auguſtus, 50 cubitorū draconē Romæ habuit, quē pro comitio, Romano populo oſtentare cōſueuerat,* ita Petrus Crinitus. quinimo teſtis eſt Aelianus *Imperatore Alexandro, inter alia apud Indos animalia, inuentum etiam draconem, Septuaginta cubitos longum; oculis ad modum clypei Macedonicj ingentibus, qui caput ex immani antro proferens, & horrifico ſquamarum ſtrepitu &* TERRIFICO STRIDORE *tantum non exanimarit exercitum Alexandri tranſeuntem; quem quia Sacrum in antro quodam Indi exiſtimabant, Alexandrum orarint, ne ipſum inuaderet.* Sed inquies, magni quidem ſunt dracones corporis, ſed parui & anguſti oris; vt docent Solin: c: 33. Greuin: Pauſan: Nicand: ideoq; non homines nec pecora poſſunt deglutire: Reſpondet quidem Geſnerus *dracones veluti Epidaurios ore parvo eſſe; alios verò Megalaunas, velut Indicos & Aethiopicos tum Phrygios ore amplo, attractas volucres integras atq; alia animalia deglutire:* de quibus Aëtius & Auicenna ita loquuntur. *habent* (ſcilicet dracones de quibus agit) *facies citrinas & nigras, & ſunt eis ora vehementis amplitudinis, & ſupercilia cooperiunt oculos eorum, & ſuper colla eorum ſunt ſquamæ & in omni mandibula ſunt tres dentes, ſiue tres dentium ordines:* Et ego, inquit, Auicenna, *dico, quod iam vidi, quendam huius generis, ſuper collum illius in latidudine erant pili groſſi,* verum Solinus cap. 33. agit de draconibus Aethiopicis, *quos ore eſſe paruo, non vaſto nec amplo ſcribit.* Proinde reſpondendum eſt, ſicut nec omnes, etiam in vna provinciæ plaga dracones eadem magnitudine, ita nec omnes eiusdem oris amplitudine haberi, cum nec hoc in hominibus nec alijs reperire liceat animantibus, draco autem, qui Geldris nocuit, ex ijs qui vaſtiſſimi ſunt oris, fuerit neceſſe eſt, qui homines, jumenta deglutierit. Plinius lib. 9. cap: 58. & Solinus c. 7. *Italia Calabria* inquiunt *Chelydris frequentiſſima eſt, & Boam gignit, quem anguem ad immenſam molem ferunt coaleſcere, captat primo greges bubulos & quæ plurimo lacte rigua bos eſt, eius ſe vberibus innectit, ſuctu eius continuo ſaginita, longo ſeculo ita lugubri ſatietate vltimo extuberatur, vt obſiſtere eius magnitudini nulla vis queat, poſtremo depopulatis animantibus regiones, quas obſederit, ad vaſti-*

Obiectio contra hiſtoriam Geldricæ belluæ

Reſponſio

circa Coloniam morte, & occubitu putauerit (licet erroneè) eum eſſe Conradum de Pfullingen. A

Quod verò Conradum de Pfullingen intellexerit, ſatis ipſe indicat; deinde quod exiſtimauerit illum Coloniæ Epiſcopum fuiſſe, arguitur hoc ipſo, quod referat ad ann. 1226. à Comite Altenach occiſum. Sed quicquid ſit, hoc imprimis aduertendum, Conradum de Pfullingen Sueuum, quem Lazius tradit ex Dilingana eſſe familia, diſtingui à ... rado Portuenſi Epiſcopo. Nam hic vixit tempore SANCTI ENGELBERTI, circa annum 1200. ille verò circa annum 1066. De quo

Com. de Augusta Treuer. pag. 77.

Vrſpergenſ. Sigebert. Gemblacenſ. Hermann. contract. Schaffenburg, hæc tradunt, licet in tempore, quo tandem occubuerit, non conueniant: Conradus de Pfullingen, vel vt placet alijs, Cuno Primicerius ſeu Præpoſitus Colonienſ. interuentu Vbiorum Archiepiſcopi, à Rege ſedem obtinuerat Treuirenſem; ſed Clero & ciuibus inuitis aut non conſultis. Vrbem igitur Treuirenſem ingreſſuro Principi nouo ſub crepuſculū, cum magnis copijs obuiam ſe Theodericus Comes Treuirēſis, effudit, atq; exiguo ipſius comitatu cœſo Pontificem abduxit captiuū, carnificique tradidit ex altiſſima rupe præcipitandum; ita vt ſi ex præcipitio non læderetur, vir omnino haberetur probus. Cui cum ex trina præcipitatione non niſi brachium, vnus occiſorum vidiſſet colliſum, caput illi abſciſſurus, abſcidit maxillam. Ex quo vulnere Kalend. Iunij efflauit animam ſub an. 1062. vt lubet Marian. Scot. vel 1065. vt tradit appendix ad Herm. contract. vel vt Schaffenburg ad ann. 1066. vel denique vt Sigiberto Gemblacenſi & Vrſpergenſi ſplacet ſub ann. 1067. Corpus ipſius exangue folijs ſyluæ obtectum, inuenit ruſticus, qui illud in proxima villa condidit; Vnde ad Tollegium monaſterium à Theoderico Verdunēſi Epiſcopo translatum miraculis fuit illuſtratum. Comes Treuirenſis ab illius morte ductus pœnitentia, Hieroſolymam iuit, vbi & obijt. Reliqui conſpirati mala mulctati morte, perierunt. Vnus enim illorum nihil cibi potuit deglutire, alij duo ſuas dilaniauerunt manus. B C D

B. Conrad⁹ Præpoſitus Colon. deſignatus Epiſcopus Treuerēſis Martyr 1066.

Vitā Cōradi habeo ex mſc. Carthuſiæ Colonienſ.

Quāti reliquiæ S. ENGELBERTI præſtant apud Illuſtres poſteros.

PAGINA 148. Cultellum quidem cœlatoris manus exhibuit præacutum, qui tamen priori iam caret cuſpide; cum hæc à monialibus data ſit Montium Comitiſſæ, accepto (ſiue in precium, ſiue eleemoſynā) prædio in ſatrapia Miſerloe. Quod ex inſtrumentis oſtēdiſſem, niſi ea mihi ab hæreticis illius loci monialibus fuiſſent negata. Eadem ratio eſt cur ex hiſtoria S. NOSTRI germanicè conſcripta, quam ipſæ aſſeruant, non poſſim

Digitized by Google

poſſim docere de fonte, qui in loco lutoſo, ex quo S. ENGELBERTVS *De puteo S. Engelb.*
A fuit extractus, dimanauit prodigijs illuſtris, nunc obſtructus, vt habet Catholicorum ætate prouectorum traditio.

PAGINA 151. Plura referuntur bella ab Henrico Limburgenſi ſuſcepta contra Godefridos Barbatũ eiuſq; filiũ Louanienſem ſeu Lotharingiæ Ducem. Et primum quidem ann 1107. ſub Henrico V. à quo poſt parentis ſui Henrici IV. Imperatoris obitum; Henricus Limburgenſis, quod patrem ſibi conſtans ab Imperatoris Henrici V. parẽte ad ipſum, & viciſſim ab ipſo ad parentem deſciuerat, ducatu exutus; eoque Godefridus Barbatus Godefridi Louanienſis parens fuit inueſtitus. Ideo- *Cui expeditioni interfuerit B. Euerhard* Altenanus* *primũ bellum 1107.*
B que Henricus cuſtodia, cui ab Imperatore erat traditus, per ſuam induſtriam elapſus, armis Ducatum repetiturus, mox Aquiſgranum occupauit, ſed Godefridus cum armata illi occurrens manu, vrbem recepit, ac ciuibus ab Henrico violenter abſtractis, aliquot Comites & multos nobiles abduxit captiuos, quos non prius dimiſit, quam ipſi fideliter militaturos iuramento obſtrinxiſſent. Ipſe Henricus Limburgenſis, vix cum filio ſuo Pagano, & Nepote Henrico fuga euaſit. Vxorem eius intercipere indignum Dux exiſtimabat: *ita Haræus in annal. Ducum Brabãt. ex Chron. Mag. Belgij ex Sigeberto ad ann.* 1106. 1107. Alterum ann. 1120. ſub *2. bellum 1120.*
C Lothario Imperatore Saxonum Duce (qui Godefridum Louanienſem, quod cum Conrado Sueuorum Duce, contra ipſum conſpiraſſet, Ducatu deiecerat) conſertum eſt, vt inquiunt manuſcripti, *bellum cruentiſſimum in Diœceſi Leodienſi inter Henricum Ducem Limburgenſem, & Godefridum Brabantiæ Ducem, eorumque fœderatos, in quo cæde hominum edita maxima, Godefrido ceſsit victoria. Interfuere autem huic prælio, Adolphus &* * *Gerardus Comites de Altena Germani, Henrici Ducis, caſtra comitantes, vbi ſe pugiles fortiſsimos oſtenderunt.* Poſt quod tempus mox ea, quæ dicta pagina narrata ſunt, acciderunt: conſentit his alius mſcr. in vno tamen mſcr. Germanico cõfunditur hoc prælium cum primo, ideoq; ad ann. 1107. refertur contigiſſe: **Euerhardus Nam ita faſti Ciſtercienſes eum vbique appellant.*
D Sed quia omnes illud ad Lotharij reijciunt tempus, nõ potuit ipſum incidere in an. 1107. cum primùm anno 1125. electus ſit Lotharius Imperator. Deinde quod hic aſſeritur: *à Godefrido ſtetiſſe victoriam*, haud eſt veroſimile; cum tempore Lotharij triumphantis de Cõrado Sueuo, ipſiuſque Aſſecla Godefrido Barbato, Ducatus Lotharingiæ ipſi Godefrido ereptus, ceſſerit Walramo Henrici Limburgenſis Ex-Ducis filio (Vnde Stephani Metenſis Epiſcopi diploma Auerbodienſe de ann. 1126. Walramum Ducem vocat & Marchionem) quem ducatum ad omnem Lotharij

diximus, licet eo tempore Engelbertus Falckenburgicus Colonienſem teneret cathedram, alteri tamen Engelberto adſcribenda non videntur quam SANCTO NOSTRO quod Pontificiæ tabulæ, factam & ibidẽ narratam territorij Colonienſis acceſſionem Engelberto fœlicis ſeu bonæ memoriæ tribuant Falckenburgicus autem integro poſt id temporis decennio ſuperſtes fuerit. *NB. Colonia habuit tres Engelbertos Epiſcopos.*

PAGINA 158. litera D. Dixi Fridericum anno 1226. pœnas dediſſe, cui minimè repugnat Trithemius, qui anno 1225. ſumptum de ipſo ſupplicium docet. Nam ille ex alia æra ſeu ſupputandi ratione progreditur. Nos vero Romanam obſeruauimus. Quod verò addit, poſt exſolutas ſceleratorum pœnas ceſſaſſe miracula, intelligendum non omnino ceſſaſſe, ſed non adeo frequentia obtigiſſe. Tẽpus puniti Friderici Iſenburgici.

PAGINA 159. lit. A. Quod monaſterium Canonicorum Regularium propè Rode haud procul ab Aquiſgrano aſſerui, eſt Canonicorum Sprinekerſtbacẽſium: Horum etenim Eccleſia B. Gabrieli dedicata eſt, vt ipſa Cæſarij verba innuunt. Fateor quidem in Montenſi Ducatu eſſe monaſterium Bodingen, quod incolitur à Regularibus Capituli Windesheimenſis, ſed eius monaſterium ex ſacello & collegio quatuor ſæcularium presbyterorum, duobus ſæculis poſt mortem S. ENGELBERTI prius erectum fuit, vt legere licet lib. 1. Chronic. Windeſheim. cap. 42. Cloſterro de Bodingen.

PAGINA 168. Gerardus de Borne, in literis monaſterij Heinsbergenſis vbique Gerardus de Waſſenberg nuncupatur. Fuit & alius Gerardus, huius vel patruus, vel patruus magnus; quem Fridericus I. Imperator in literis ſuis (quibus priuilegia & poſſeſſiones Stabulenſis Abbatiæ confirmat anno 1152.) inter teſtes laudat Henricus inquiens, de Limburg, *& frater eius Gerardus. Vide Miræum in Not. Eccleſ. Belgij pag.* 401. *&* 402. Quod verò fuerit alius, arguunt ipſi, quibus ambo vixerunt, anni. Nam Gerardus apud Fridericum vixit anno 1152. Alter vero anno 1225. quo etiam obijt. Gerardus de Borne.

Ibidem Walrami II. Ducis Limburgenſis prima vxor Iutta fuit dicta, ſicut ex literis eiuſdem monaſterij ab anno 1261. colligitur. Iutta vxor Walrami II.

Ibidem Walramus III. alijs videtur, anno 1283. obijſſe, ſed intellige ex aliena æra. Nam alias ex literis Adolphi oſtendimus, cum anno 1282. defunctum pag. 258. Walramus quoque vocatus fuit Henricus, *Diuæus & alij.* Walrami III. emortualis ann⁹

Ibidem litera D. NB. Adolphus hic alius eſt ab Adolpho S. ENGEL- *Adolphi de Monte plures*

Digitized by Google

BERTI fratre licet & ipſius mater nuncupata fuerit Margaretha. Nam S. NOSTRI frater in expeditione cruciatæ, obijt anno 1218. alter verò vixit adhuc ſub ann. 1267. Vide pag. 257. A

Reliquię S. ENGELBERTI Nurenbergam portatæ.

PAGINA 170. nota, quòd vbi Henricus à Molenarck ſucceſſor & vindex S. ENGELBERTI ſacras reliquias Francofurto Norinbergam ad Henricum Regem aſportauerat, plurimi ad vindicandam S. ENGELBERTI necem ſeſe voluntarie obtulerint, tamque numeroſa hominum multitudo ad conuentum Principum confluxerit, vt gradibus ſubuerſis ſex & quinquaginta ex omni hominum genere fuerint extincti. Tres verò & viginti ex nobilioribus à populo oppreſſi ac domū delati mox animam efflarint: *vti atteſtatur antiquiſſimum Saxoniæ Chronicon, & doctiſſimus vir Ioannes VVilmius, Commiſſarius in ſpiritualibus per inferiorem diœceſim Colonienſem, cuius hiſtoria Archiepiſcoporum Colonienſium diligentiſſime conſcripta, vt lucem videat, foret exoptatiſſimum.* B

Bredenoie.

PAGINA 187. Nota Bredenoie, non eſt Baldenevv, quia hæc arx ab Adolpho Marcano ſub ann. 1226. fuit excitata; ille vero locus iam ſtetit anno 875. Sicut & quidam locus Ham, alius videtur ab vrbe Hammonēſi ſub ann. 1226. exſtructa. Nam in literis VVeliberti Archiepiſcopi Colonienſ. de an. 875. Ham & Bredenoie haud lōgè à Rura nominātur.

Ham.

Mater Friderici Iſenburgici Monaſterium Elſen ædificet.

PAGINA 189. Infœlix Friderici Iſenburgici Mater, accepto filij ſui horrendo facinore perculſa, Romam ad limina Apoſtolorum pro expiatione filij profecta, ac domum redux in comitatu Limburgenſi ad Lennam fluuium Weſtphaliæ extruxit in Elſen Monaſterium ordinis Præmonſtratenſis, vbi ipſa Religioſa filij ſui crimen copioſis lachrymarum imbribus irrigatum deplorauit. *(Ita me monet, idem Reuerendus vir & Doctiſſimus annalium Colonienſium necdum editorum Scriptor Ioannes VVilmius Commiſſarius in ſpiritualibus per inferiorem Diœceſim Colonien. Verum S. ENGELBERTI præ foribus ſolennitas feſtinantem me in eo ipſo nunc ex archiuis oſtendendo impediuit)* Vxorem Friderici dicit Leuoldus à Northoff eodem anno poſt homicidium à marito ſuo perpetratum defunctam. C D

Differentia Glimbach & Gladbach.

PAGINA 194. lit. A Non Glabbach haud longè Geuelsbergo, ſed lectio Glimbach retineatur. Nam prior locus nobilium domicilio caret; & in vetuſtiſſimis ante aliquot ſæcula ſcriptis ſynodalibus parochiarum catalogis Glatebach inſcribitur. Noſter vero locus Glimbach nobilium ſede hic dicitur fuiſſe celebratus.

PAGINA 199. lit. C. Notationis ad caput quintum libri 3. partem à typographo feſtinante præteritam hic reſtituo.

S. FVIS-

Digitized by Google

§. FVISSE HOMINEM PACIFICVM.

S. Engelbertus Pacificus.

A Pacifici titulum & cognomentum, S. Engelberto omnino congruiſſe palam eſt ex illis quæ *pag.* 84. tradidi, & hic maiori quauis exceptione teſte probantur Ioanne ſcilicet Tuitienſi, & S. Trudonis Monaſteriorum Abbate, S. Engelberti conſiliorum conſcio [*ſupra pag.* 98 *lit.* C.] quin & S. Noster ſigillo ſuo PACIS apprecationem inciſam gerebat (*ſupra pag.* 11 *lit.* B.) & Leuoldus de Northoff *in mſcr. catalogo Archiepiſcoporum Colonienſ. necdum edito,* author eſt, eum Pacem Vbique Stabilivisse. *Quadrageſimus,* * inquit, *Octauus* Engelbertvs B *maioris Eccleſiæ Prapoſitus ſucceſſit: qui cum Epiſcopatum prius confuſum in bonum ſtatum reſtituiſſet, debita Anteceſſorum ſuorum facta per totum Epiſcopatum vſque ad* 22. *millia marcarum collecta perſoluit. Fridericus Rex pro Imperiali conſecratione Romam proficiſcens, procurationem regni Teutonici illi commiſit, & filium ſuū Henricum adhuc puerum illi commendauit. Tandem* Pace Vbiqve Stabilita, *à Friderico comite de Iſenberg occiditur, & in Eccleſia maiori ſepelitur: ſedit à nnis* * X. *ſub Friderico Imperatore.*

* *alijs quinquageſimus ſecundus.*

* *non X. integros.*

Pagina 208. In Stemmate Geldrico mentio eſt Henrici aui materni S. Nostri quem pag. 10 Geldriæ & Zutphaniæ Comitem nominaui, non quod vtramque ſimul ditionem, ſub ſuo imperio coerceret, cū C iuxta pag. 298. ſinguli Henrici ſingulos Comitatus obtinuerint. Sed quod fortè more Germanorū auus maternus B. Engelberti titulos ſuorum Maiorum coniunctos geſſerit, adeo vt Orlerius in Stemmate Geldrico & authores manuſcripti ac editi vnum illis temporibus, vtriuſque comitatus Dominum putent conſtitutum.

Henricus auus maternus S. Engelberti

Pagina 210. lit. C. Ab Aquilio hæc de bellua Geldrica afferuntur: Quod tempore Caroli Calui Imperatoris, circa annum Domini 878. verſus eum locum, vbi Geldria oppidum eſt, immane quoddam & venenoſum animal, illiſque locis inuiſum, ſub eſculo arbore delituerit, D miræ magnitudinis, & inauditæ atrocitatis, agros deuaſtarit, pecora abſumpſerit, nec ab hominibus abſtinuerit, adeo vt vicini rei atrocitate perterriti, finibus ſuis exceſſerint, ſuiſque omnibus abſportatis, ſeſe in ſyluas, ac ſolitudines abdiderint. Quidam verò Dominus de pont filios duos habuerit inſigni virtute & audacia iuuenes Wichmannum * & Lupoldum qui partim rebus proprijs conſulentes, partim vicinorum calamitatibus ſuccurrentes, ſumma calliditate ac audacia, ſub veſperam, ex ſcintillantibus oculorum radijs agnitum, in nomine Domini aggreſſi, diuque luctati, tandem interfecerint. Accolæ tantâ lætitia inſpe-

Geldrica Bellua.

* *V Vichardū manuſcr. Ioannes à Leidis libr.* 2. *Chron. Belg. c.* 4 *Reinerus Snoi rerum Batauij lib.* 6

ſiſſet, qui illos interimerent. Vnde ſi imbellibus animalculis prouinciarum
A adſcribimus exciſionem, eamne poterimus draconibus denegare? qui illis & corporis mole, & virium magnitudine multò anteſtant. Maximus Tyrius tradit, *apud Indos Alexandri tempore fuiſſe draconem quinque iugerum magnitudine, cui oues & boues in cibum miniſtrarentur.* Et author eſt S. Auguſtinus Tom. 8. in enarrat. Pſalmi 148. *dracones tantæ eſſe molis, vt maiores illis ſuper terram non inueniantur animantes* Strabo quoq; ait, *dracones eſſe prodigioſæ magnitudinis, viſos eſſe 80 & 90 cubitorum. 60. reperiri cubitorum* author eſt Philoſtratus. *Octauius Auguſtus 50 cubitorũ draconẽ Romæ habuit, quẽ pro comitio, Romano populo oſtentare cõſueuerat,* ita Petrus Crinitus. quinimo teſtis eſt Aelianus *Imperatore Alexandro, inter alia apud Indos animalia, inuentum etiam*
B *draconem, Septuaginta cubitos longum; oculis ad modum clypei Macedonici ingentibus, qui caput ex immani antro proferens, & horrifico ſquamarum ſtrepitu &* TERRIFICO STRIDORE *tantum non exanimarit exercitum Alexandri tranſeuntem; quem quia Sacrum in antro quodam Indi exiſtimabant, Alexandrum orarint, ne ipſum inuaderet.* Sed inquies, magni quidem ſunt dracones corporis, ſed parui & anguſtioris; vt docent Solin: c: 33. Greuin: Pauſan: Nicand: ideoq; non homines nec pecora poſſunt deglutire: Reſpondet quidem Gesnerus *dracones veluti Epidaurios ore parvo eſſe; alios verò Megalaunas, velut Indicos & Aethiopicos tum Phrygios ore amplo, attractas volucres integras*
C *atq; alia animalia deglutire:* de quibus Aëtius & Auicenna ita loquuntur. *habent* (ſcilicet dracones de quibus agit) *facies citrinas & nigras, & ſunt eis ora vehementis amplitudinis, & ſupercilia cooperiunt oculos eorum, & ſuper colla eorum ſunt ſquamæ & in omni mandibula ſunt tres dentes, ſiue tres dentium ordines:* Et ego, inquit, Auicenna, *dico, quod iam vidi, quendam huius generis, ſuper collum illius in latitudine erant pili groſſi,* verum Solinus cap. 33. agit de draconibus Aethiopicis, *quos ore eſſe paruo, non vaſto nec amplo ſcribit.* Proinde reſpondendum eſt, ſicut nec omnes, etiam in vna provincię plaga dra-
D cones eadem magnitudine, ita nec omnes eiusdem oris amplitudine haberi, cum nec hoc in hominibus nec alijs reperire liceat animãtibus, draco autem, qui Geldris nocuit, ex ijsqui vaſtiſſimi ſunt oris, fuerit neceſſe eſt, qui homines, iumenta deglutierit. Plinius lib. 9. cap: 58. & Solinus c. 7. *Italia Calabria* inquiunt *Chelydris frequentiſſima eſt, & Boam gignit, quem anguem ad immenſam molem ferunt coaleſcere, captat primo greges bubulos & quæ plurimo lacte rigua bos eſt, eius ſe vberibus innectit, ſuctu eius continuo ſaginita, longo ſeculo ita lugubri ſatietate vltimo extuberatur, vt obſiſtere eius magnitudini nulla vis queat, poſtremo depopulatis animantibus regiones, quas obſederit, ad*

Obiectio contra hiſtoriam Geldricæ belluæ

Reſponſio

 vaſti-

Digitized by Google

vaſtitatem cogit. Deniq, D. Claudio Principe, in loco vbi Vaticanus ager eſt, in alueo occiſa Boa ſolidus infans eſt ſpectatus. hæc illi. *& quidem ſua ætate Plinius hæc contigiſſe ſcribit, falſo certe haud ſcripturus de rebus ante oculos poſitis, qui innumeros habuiſſet mendaciorum reprehenſores.* vide Bozium de Signis eccleſiæ. lib. 15. Signo 72. A

SEd vt mittamus alios, audiamus narrantem Petrum Damiani, qui de quodam *agricola* teſtatur, quod Summo mane cum ſurgeret laboraturus, *è labore feſſus, enormis magnitudinis draconi, quem lignum æſtimabat, inſediſſet, à quo indignabundo mox fuerit deglutitus:* Refert Geſnerus lib. 5. de ſerpentibus ex Stumphio in chronicis, quod *ipſo ſtatim initio cum regio Heluetia Tigurina primum purgari cœpit, fœdus in ea ſerpens & horribilis draco repertus ſit ſupra pagum VVeiler, qui & pecudes ſimul & homines ita profligarit, vt pagus Oeſtervveiler, quaſi villa deſerta diceretur. Ad quem conficiendum obtulit ſe Indigena VVinckelriech ob homicidium patratum exulaturus, ſi in gratiam receptus patriæ reſtitueretur: annuitur; Dracone debellato, brachium, quo cruentum comprehenderat gladium, ouans ſublime torquet, Sed ecce ex gladio cruor in occiſoris corpus deſtillans, ipſum omninò enecat.* Quæ cum ita ſint, mirum non eſt, tempore Wichmanni & Meinwerci ſimilem draconem repertum, qui hominibus iumentiſque plurimum noceret. B

An geldrica bellua Vocē potuerit effirmare.

Sed dicet aliquis, ſe iam dictis quidem aſſentiri, attamē fabuloſā ſibi videri belluam Geldricam, quod in clamauerit Gelre, Gelre, id enim videtur fieri non potuiſſe. Cui vt ſatisfiat, principio notandum eſt, à dracone formari ſonum aliquem vel vocem ſaltem confuſam, cum non ſit animal exanguè, nec illi quicquam ad formandam vocem deſit. Non etenim deſunt pulmones, qui aërem excipiant, non muſculi thoracis, qui aerem compreſſum protrudant, non arteria, per quam protrudatur aer; non larynx aut epiglottis, cuius oppoſitu aer protruſus repercutiatur, qui alias ſine lingulæ obiectu totus abſq; repercuſſione proſiliret, nec denique Vuula, quæ Epiglottidi incumbit, vel ſub qua eſt epiglottis. C D

Aer igitur, qui à muſculis thoracis compreſſus, è pulmonibus draconum, per arteriam vocalem, in auram externam eſt deducendus, prius in anguſta via arteriæ, ad laryngem epiglottidis oppoſitu retentus impingit, ſicq; ad guttur, ac ſummam arteriæ partem alliſus, propter lingulæ, ſiue epiglottidis oppoſitionem, repercuſſus ſonat, vocemque efformat: vt perinde dubitare non liceat, quin ab illis formetur aliqua vox, aut ſonus.

Vt

Digitized by Google

Vt vero intelligatur, qualis ab ijs formetur vox, iterum cum Philo-
A ſophis aduertendum eſt, vocem quidem abſolute pendere ab inſtrumentis iam dictis, at vt hęc vel ſimilis vox effingatur, pendere à lingua, palato, dentibus, labris; pro varia igitur horum inſtrumentorum compoſitione, variæ & formantur voces, vnde alia eſt vox auium, alia boum, alia aliorum animalium Etc. Quin & hominum vox non omnino eadem; iam enim propter dentes rariores ſtridula etc. De huius vero draconis voce videtur ſentiendum, quod cum ipſius aer miſtus aqueo humori, vehementiſſime protruſus à pulmonibus, per aſperam arteriam fortiſſime fuerit repreſſus ad palatum, fractusque à lingua &
B dentibus non ita continuis, ſed raris & compreſſis, cum ſibilo horrendo & ſtridore ſonitum ediderit, quem hæc vox SGILR, SGILR, commodiſſimè exprimit. Qua voce ipſos territos haud mireris, cum totus Alexandri exercitus ad draconis ſtridorem & ſtrepitum ſtupori ſit datus; vti in Pellenæi montis valle arboribus opaca draconis ſibilo Chij ſint perterrefacti. Non obeſt, quod mugitum incolæ ſcribantur excepiſſe; Nam & ipſe quemuis ſignificat ſonitum, vt colligere licet ex Plinio lib 18. c. 85. vbi nemoribus tribuit mugitum, qui certe ſine ſibilo haud vnquam reperitur; ita & hic horrificum cum ſtridore & ſibilo ſonitum ſignificat.

C Quæres, quomodo hanc belluam interfęcerit S: Meinvvercus, varij enim varijs modis dracones adorti, eos interfecerunt. *Attilius Regulus in Africa ad Bagradam fluuium caſtris ibidem poſitis ac machinis admotis draconem tandem interfecit, cuius exuuia ſeu pellis* 120. *pedum longa* Petrus Crinitus. *Philippus Rex in monte Armenia, cum intelligeret viam à draconibus obſideri, eos imagine è ſpeculo chalybeo, quod ex aduerſo ſibi à Socrate collocatum erat, reuerberata deluſit, atque ita ex cauernis in ſpeculum incurſuros miſſis militibus curauit interimi.* Ariſtoteles de proprietatibus elementorum. Philoſtratus verò au-
D thor eſt, *ab Indis pallium, coccineum literis aureis ſuper intextum draconum cauernis prætendi, quibus verbis intoxicati dracones in pallio indormiſcant, dormientibus caput ſecuri auferatur, atque eorum oculis lapilli eruantur, ſed hic modus, vtpote magicus, omnino eſt prohibitus.*

Quomodo Sanctus Meinvvercus geldricam beſtiã interfecerit apud Geſnerum

Alij aliter dracones obruerunt, vt iam ſupra vidimus. A noſtro autem Sancto Meinvverco non virtute aliqua & induſtria naturali, ſed diuina illi conceſſa facultate draconem illum formidabilem puto fuiſſe internecioni datum, quod ipſum & Ioānes à Leidis lib. 11. Chron. Belg. c. 4. indicat, cum dicit; draconem à filijs de Ponte. IN NOMINE

S. Meinvvercus virtute diuina interemit draconem.

A ruit tempora. Nam anno 990. dum Ludovvico Francorum Rege ſtirpis Carolinæ vltimo ſine liberis ſub annum 987. defuncto, regnumq́; ſibi ex paterna & auita poſſeſſione debitum, quod Hugo Capetus Pariſienſis Comes inuaſerat, armis repeteret, per fraudem fuit à Capeto interceptus, atque Aureliæ ad Ligerim in carcere ſub ann. 991. fatis ceſſit, vt tradit D. Miræus in notatio. Eccl. Belg. p. 257.

occaſionē arripuerũt explodēdi hanc ipſam hiſtoriam.

Alter error eſt, quod Lupoldum, quem Ludolphum nuncupare debebant, VVichmanni fratrem aſſerant, cum VVichmannus anno vixerit 960. vt facile conſtat ex literis Ottonis primi infra afferendis, Ludolphus verò, qui Comes fuit Zutphaniæ, floruerit circa ann. 1000. vt ſupra traditur pag 304. ſi ipſa iungatur cum pagina 303. Deinde Ludolphus filius eſt Ezzonis, & nepos Hermanni Palatini, vt ibidē dictũ eſt. Nō autē VVichmānus Ezzonis eſt filius. Quod vero per Ludolphũ authores intelligant Lupoldum, inde conſtat, quia erroneè eoſdē conſtituũt Tutores Geldriæ & Zutphaniæ: Ludolphus autem Comes fuit Zutphaniæ, non Geldriæ. Cum hæ duæ prouinciæ Dominijs pro eo tempore differrent. Poſterioribus tamen annis per connubia mutua fuerunt inuicem connexa, vtq; ex literis Adelboldi conſtat. Denique nota VVichmannum iam anno 960. Comitem fuiſſe: vt proinde erroneè tutor tantum aſſeratur. Supereſt, vt oſtendam S. Minvvercum ex Dominis de Pont & Geldriæ prodijſſe, quod ſupra me hic demonſtraturum receperam. Sanè S. Meinvverci mater Athela non ex Regio Imperij noſtri ſanguine, vt ſupra placebat ex coniectura quadam R.P. Brovvero, ſed ex VVichmanno, de quo iam ſupra, deſcendit. Nam ex manuſcript. Sancti Meinvverci vita apud P. Brovverum conſtat, ipſius matrem appellari Athelam, quæ primo nupta Imado parenti, deinde Balderico Cliuiæ Comiti Meinvverci vitrico, vt ex eadem vita palam eſt. Hæc autem Adela filia fuit VVichmanni, vt probant expreſſè Ottonis literæ de nobilis monaſterij S. Viti in monte Eltinenſi iuxta Embricam fundatione datæ. Ideoque eas hic ſubijcio, quibus priores dedit Otto I. literas de anno 968. indict. XI. ann. eius regni XXIII. Imperij vero VII. ſed quia infra repetuntur, hic eas omitto. Poſteriores ſunt hæ.

Detegitur alter error in Perſonatũ circũſtantia.

S. Meinwerc⁹ fuit non ex Gelder quia Wichmāni filius.

PRIVILEGIVM PRIMVM.

IN *Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis. Otto diuina fauente clementia Rom. Imp. Notum eſſe volumus, quod pro animæ ſuæ remedio* VVICHMANNVS Co-

MES *in Domino fidelis, Noſtræ Imperiali Maieſtati ſupplicauit per noſtri præcepti paginam ad Eccleſiam in honorem Saluatoris & S. Viti Martyris conſecratam in Monte, qui dicitur Altena conſtructam & Sanctimonialibus in eodem loco deuote famulantibus concedere atque donare dignaremur. Cuius petitioni propter diuinum amorem aſſenſum præbendo ad Eccleſiam Saluatoris & S. Viti Martyris in prædicto Monte Altinenſi conſtructam & ſanctimonialibus in eodem loco Deo famulantibus ipſam hereditatem, quam* VVICHMANNVS COMES *ipſis donauit, per paginam noſtri præcepti concedimus atque donamus, id eſt, Curtim Helton & Fornen & Voritbuſen, & Embrica, & Hamma, & Lymerſche, & Reinharen, & Redinghen, & Bingart & Greſe, & Hoſſla, Thunne, Liendna, Leyla, Tornas, Thule, Monacheli,* ET QVÆCVNQVE HIS QVATVOR COMITATIBVS *ſcil. Herueſte, Famelgo, Morime, (Mirme) Middage, prædictus* COMES VVICHMANNVS *habere videbatur, ſiue à nobis illi datum fuiſſet, & omnia quæ prædictis pertinere videntur curtibus, cum Eccleſiis, ædificijs, mancipijs, terris cultis & incultis agris, campis, paſcuis, pratis, ſyluis, aquis, aquarum decurſibus, Molendinis, molendinorumq́; locis, piſcationibus, venationibus quæſitis & inquirendis, vijs & inuijs, exitibus & reditibus, mobilibus & immobilibus rebus, omnibusq́; pertinentijs & adiacentijs, quæ dici vel nominari poſſunt, iure legitimeque pertinentibus. Vt iam prædiximus, ad præfatam Eccleſiam Saluatoris & S. Viti Martyris in prædicto Monte Altinenſi ædificatam, & Sanctimonialibus in eodem loco Deo deuotiſſime famulantibus, quatenus melius illas delectat, omni tempore pro nobis, atque ſtabilitate regni noſtri miſericordiam Domini attentius exorare, & vt hæc authoritas conceſſionis noſtræ atque donationis firmior habeatur, & per futura tempora à cunctis fidelibus S. Dei Eccleſiæ Noſtriſq́; præſentibus & futuris verius credatur, manu propria ſubſcripta, ea firmauimus & annuli noſtri impreſſione firmari iuſſimus. Signum Domini Ottonis Magni & inuictiſſimi Imp. Aug. Zigerius Cancellarius ad Vicem Roberti Epiſcopi Archicancellarij recognoui & ſubſcripſi. Datum 3. Non. Aug. Anno Dominicæ Incarnationis* D.CCCC. LXX. *Ind. 13. Anno regni sereniſſimi Regis Ottonis 35. Imperij vero 9. Actum in Apulia in ciuitate quæ dicitur Bunij. In nomine Domini Ieſu Chriſti Amen.*

PRIVILEGIVM OTTONIS II. IMP. DE ELTEN.

Eltenenſis Eccleſiæ.

IN *Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis Amen. Otto diuina fauente clementia Rom. Imp. Aug. ſi loca vel Monaſteria à religioſis perſonis & Deo dicatis conſtructa noſtra imperiali authoritate corroborare conamur, hoc procul dubio & ad præſentis Noſtri Regni ſtatum, & ad æternæ beatitudinis præmium nobis profuturum fore credimus. Quapropter omnibus in Chriſto fidelibus noſtris tam præſentibus quam futuris notum facimus, qualiter* VVICHMANNVS COMES CVM EIVS FILIA

VVichmãnus Comes

A lia Lvitgarda Venerabili Abbatiſſa, Eccleſiæ ſcilicet in honorem S. Viti Martyris Chriſti conſtructæ in loco, qui dicitur Eltnon, quondam pij genitoris noſtri, in noſtram actualem præſentiam ſcripta, in quibus continebatur, quomodo prædictam Eccleſiam ex eius beneuola conceſſione conſtruxiſſet, & prædio ad id, quod eius gratia de ſuo ſibi conceſſiſſet, precatumq; eſt manſuetudinem noſtram, vt eidem Eccleſiæ ſcripto noſtro hoc confirmaremus, eamque ſub Mondeburnij noſtri defenſione ſuſciperemus. Nos vero ob amorem Dei & remedium animæ pij genitoris noſtri, cæterorumque noſtrorum anteceſſorum, necnon & pro noſtro mercedis augmento paternos mores ſequentes & benignitati eius conſentientes, ita factum decreuimus, ſuſcepimus eā in eo

B tenore ſub Mondiburnio Noſtro, quo etiā cætera monſteria Quiddelingenburg, Eſſenda, videlicet & Gandersheim, ita vt Dei ancillæ inibi ſeruientes cum conſenſu Traiectenſis Eccleſiæ Epiſcopi, eligendi inter ſe Abbatiſſam, poteſtatem habeant, conceſſimus. Ad hoc ergo iubemus, vt nullus iudex publicus vel quilibet ex iudiciali poteſtate in Eccleſias aut loca vel agros ſeu reliquas poſſeſſiones iam dictæ Eccleſiæ, quas nunc infra ditionem regni noſtri legibus poſſidet, vel deinceps in iura diuinæ eius clementia voluerit augeri, ad cauſas iudiciario modo audiendas vel feuda exigenda, manſiones vel prata facienda aut fideiuſſores tollendos, aut homines ipſius Eccleſiæ contra rationem diſtinguendos nec vllas redhibitiones vel inuſitatas occaſiones requirendas vllo vnquam

C tempore ingredi audeat, aut ea, quæ ſupra mentionata ſunt, penitus exigere præſumat. Niſi Aduocatus, quem ipſa Abbatiſſa elegerit, ad vtilitatem eius & conſororum ibi Deo, S. Vito Martyri Chriſti, famulantium. Quicquid vero fiſcus noſter exinde ſeparare potuerit, aut Telonij de piſcatione in pago Saon & fluuio Iſla, quod vulgari nomine Habedol dicitur, totum nos pro æterna remuneratione prædictæ Eccleſiæ ad ſtipendia Monialium Deo Sanctoque Vito donamus, conceſſimus, & largiti ſumus. Et ipſa Abbatiſſa cum omnibus rebus ſuis noſtro fideliter pareat imperio, & ſub noſtro conſiſtat Mondiburnio & defenſione, quatenus ipſam ſororeſque eiuſdem loci pro nobis melius exorare delectet. Et hæc vt noſtræ conceſſionis authoritas pleniorem in Dei nomine obtineat firmitatem, & à S. Dei Eccleſiæ fidelibus Noſtris melius credatur &

D diligenter obſeruetur, hoc præſens præceptum conſcribi, & annuli noſtri impreſſione ſignari iuſſimus, quam & propria manu confirmauimus. Signum Domini Ottonis Imp. Auguſt. VVilligiſus Cancellarius ad vicem Ruperti Archicancellarij recognoui. Datum 19. Kalend. Ianuar. Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXXX. Indict. 9. Ann. regni 20. Imperij verò 12. Actū Nouiomagi. NB. Qui numerus inter deſcribendum fuerat corruptus. In anno enim Domini vnum X. ſcriptor neglexerat, in Indictione IX. pro II. legerat, ſicut in anno Regni XVV. pro XIII. Reſtitui autem eum ex anno Imperij habita ratione temporis, quo VViligiſus & Imperator vixerunt. Neque ideo quis eas literas exiſtimet ſuppoſititias, cum ad eas Otto III. ſe referat.

Luitgarda Abbatiſſa Eltinenſis.

Quidlenburg, Eſiendia Ganderſheim.

IN

PRIVIL. OTTONIS III. DE ELTEN.

IN Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis Amen. Otto diuina fauente clemen- A
tia Roman. Imper. Aug. ſi loca vel Monaſteria à Religioſis perſonis & Deo dicatis conſtructa, noſtra imperiali authoritate corroborare conamur, hoc procul dubio & ad præſentis Noſtri Regni ſtatum & ad æternæ beatitudinis profuturum nobis fore credimus. Quapropter omnibus in Chriſto fidelibus noſtris ſcil. præſentibus & futuris notum eſſe volumus, quomodo temporibus aui noſtri p. m. Domini Ottonis Imp. Aug. WICHMANNVS COMES pro animæ ſuæ remedio ſuorumq; parentum in quodã loco Altenis dicto Monaſterium & Sanctimonialium cõgregationem in honorem Domini noſtri Ieſu Chriſti & S. Viti Martyris ampliſſimæ benignitatis conamine conſtruxit; necnon magnam certæ proprietatis ſuæ partem, cuius nomina infra tenentur, B
ſimul & beneficij idem dilectus Auus noſter primum ei conceſſit in beneficium, poſtea pro ſeruitute ſedula ſibi donauit in proprium, & ad ipſum licenter contradidit Monaſterium, ſuamq; ipſius filiam nomine LVTGARDEM, cæteris monialibus præconſtituit Abbatiſſam; ſuccedente vero tempore, cum idem VVichmannus Comes, ſemel ad Veſperam noctis inclinaſſet, penitusq; naturæ conceſſiſſet, altera ſuæ procreationis filia nomine ADELA quandam hæreditatis iam traditæ partem expoſtens, dicens, quod pater eius ſecundum Saxonicam legem, abſque eius conſenſu & licentia nullam potuiſſet facere traditionem, totam patris ſui donationem produxit in errorem. Huius C
itaque ſeditionis perturbatio vſque ad tempora dilecti patris noſtri perdurabat. Ipſeq; noſter caritatiuus pater, eandem contentionis cladem extinguere pro viribus inſudabat, & hoc quoad ipſe vitam finiuit, minime ad vnguem vſque perduxit; exacto autem longi temporis interuallo, cum eiuſdem monaſterij Abbatiſſa prætitulati viri VVichmanni filia, vniuerſæ carnis viam tunc intraret, aliaque in ipſius locum Imperialis noſtræ poteſtatis iure accederet, in palatio noſtro, quod dicitur Nouiomago noſtrum iuſſimus fieri colloquium, ibiq; ſaltem huiuſmodi ſeditionis fecimus finem. BALDERICVS ENIM PRÆDICTÆ MARITVS ADELÆ pro noſtra voluntate, exhortatione ſimul & petitione idipſum Monaſterium ſua propria, ſuæque coniugis manu in noſtrum contradidit Mundiburdium, & ſicut mos eſt Laicorum, cum feſtuca ſemel ab eodem exiuit prædio, ea ratione, vti nos noſtro Regali Imperio, ac D
deſcriptionis præcepto, tale libertatis arbitrium, eidem Monaſterio perpetualiter condonaremus, qualiter cæteras Monialiũ cõgregationes ſc. Aſſindiæ, Quindelingẽberg, Gãdersheim habere cognouimus, inſuper Baldericus, omnia eiuſdẽ monaſterij prædia, quæ prior Abbatiſſa duntaxat in ſua habuit poteſtate, & inueſtiturã ad reliquias S. Viti in præſentia noſtri, Noſtrorumq; plurimorum fidelium conceſſit, radituſque contradidit, quorum nomina hæc ſunt inſcripta, Eltnon*, Furnon, Porithuſen, cum omnibus vtilitatibus ad ea loca iuſte ac rite pertinentibus, Embricæ media

* Elten.

pars

Digitized by Google

pars æque diuiſa, in Hamme media pars, Arhnem media pars, Redingen media pars,
A *Aſpel, Tornicka media pars, Herueldt dimidia pars, Lyende dimidia pars, Thule dimidia pars Malime* dimidia pars, Brummen dimidia pars Oelbergh, media pars, Rabte dimidia pars, Huinge dimidia pars, Thelden dimidia pars, Trijendem media pars, Palte in loco cõſtruitur,* dimidia pars. Adhuc quatuor foreſta Steenvvalt, in Offet* VVichmoet & Subort. In his quatuor foreſtis ceruũ vel ceruã venandi nullus habeat licentiam, niſi verbo & conſenſu Abbatiſſæ, & ſi ceruus vel cerua effugiat de his foreſtis, eos in alias ſyluas ſequi ſit licentia Abbatiſſæ nunc, & in foreſto in quo eſt Eltica conſtructa, ſingulis annis inter ceruos & ceruas* XII. *feræ tribuãtur Abbatiſſæ. Vt autem huius donationis veritas firma & inconuulſa permaneat, poſterior Abbatiſſa nomine* LVDGARDA *prælibatæ* ADELÆ *Maritata quatuor curtes nomine Kyn-*
B *hare, Helchambeli, Luithuſen, Rede cum omnibus Vtenſilibus & ad ea pertinentibus, in proprium tradẽdo,* ad ea recompenſauit, quatenus poſt hac, ſicut prædiximus, pacis amicitiæ pignus eò permaneat tenacius. Hanc igitur idẽ* BALDERICVS *in traditionis grata & in fronte recepit, nec non de fidelium noſtrorũ ſc. VVilgiſi Archiepiſ. Hildebaldi Epiſc. & Heggeberti Marchionis cæterorumque multorum fidelium conſilio, ſicut idem Baldericus donando poſtulauit, eidem monaſterio poteſtatiue conceſſimus, vt amodo ſicut cætera monaſteria Supradicta libere* perenniter perfruantur arbitrio. Præter hæc quicquid prædij Diuus Imp. ſemper Aug. VVichmanno in proprium donauit, præcipue, quæ dicuntur in Nardincklant, Vrck* Barbuergt, Ot VVines, prædia inſuper in Friſonibus, quicquid Abbatiſſa in quatuor Comitatibus Videlicet Hu-*
C *neſco, Fualge, Merime, Micheta tributi à Magnificentia aui noſtri recepiſſet, nos noſtræ deſcriptionis præcepto ad vtilitatem Abbatiſſæ & ſororum ibidem Deo & S. Vito famulantium largimur & concedimus in omnibus vtilitatibus ſuprad. ſicut & in iſta proprietate Circis, ædificiis, terriſque cultis & incultis, apris, campis, paſcuis, ſyluis, piſcationibus, molendinis Eccleſiis*, viis & inuiis exitibus quæſitis & inquirendis, cunctiſq; appenditiis, quæ dici poſſunt, nec non fiſcum & Telonium de piſcatione in pago Salon, & in flumine Iſla, qui vulgari nomine Hachdol † dicitur & quod dilectus genitor noſter eidem monaſterio conceſſit, eodem modo pro paterna remuneratione nos contradimus, & nos adhuc volumus noſtroque imperiali præcep-*
D *to cunctis noſtris in Chriſto fidelibus firmiter iubemus, vt in eodem monaſterio vel locis ad id pertinentibus nullus Dux, Comes, vel vice Comes, nullus Marchio vel quilibet ſcholdatio vel alia iudiciaria perſona vllum habeat placitum, nec parafredos nec ſũt corrupta, pratas faciendas, nec aliquod exigatur ſeruile ſeruitium prius quam eiuſdem Abbatiſſæ ſeruus. in cuiuſcunq; comitatu habitet, alterius comitis non eat placitum, ſed ad eius ſolummodo, quemcunque Abbatiſſa ſibimet eligere velit Aduccatum Cæterum pro anima noſtra expiaculo eidem largiti ſumus monaſterio, vt poſt hac perpetualiter cum eiuſdem monaſterij Abbatiſſa morbo conſumpta moriatur, ſanctimoniales inter ſe vnam, quamcunque velint ſimul cum conſenſu Traiectenſis Epiſcopi, in*

* *Malsme.*
* *fortè quo ſtruitur.*
* *al. Vvichei.*
* *trahendo.*
Ecbertus Marchio.
* *libero.*
* *fortè Vnck.*
Supra vocatur Herueſte, Famelgo, Morime, Middage.
* *for. Eccleſia.*
Herueſte eſt ad Lupiã fluv. aud per cul Dorſtena.
Loca per Annuenſem ſũt corrupta, ſicut infra & vox Vuiro-chus &c.
† *al. Hagi-Toll.*

PRIVIL. OTTONIS III. DE ELTEN.

IN Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis Amen. Otto diuina fauente clementia Roman. Imper. Aug. ſi loca vel Monaſteria à Religioſis perſonis & Deo dicatis conſtructa, noſtra imperiali authoritate corroborare conamur, hoc procul dubio & ad præſentis Noſtri Regni ſtatum & ad æternæ beatitudinis profuturum nobis fore credimus. Quapropter omnibus in Chriſto fidelibus noſtris ſcil. præſentibus & futuris notum eſſe volumus, quomodo temporibus aui noſtri p. m. Domini Ottonis Imp. Aug. WICHMANNVS COMES ꝑ animæ ſuæ remedio ſuorumq; parentum in quodã loco Altenis dicto Monaſterium & Sanctimonialium cõgregationem in honorem Domini noſtri Ieſu Chriſti & S. Viti Martyris ampliſsimæ benignitatis conamine conſtruxit; necnon magnam certæ proprietatis ſuæ partem, cuius nomina infra tenentur, ſimul & beneficij idem dilectus Auus noſter primum ei conceſſit in beneficium, poſtea pro ſeruitute ſedula ſibi donauit in proprium, & ad ipſum licenter contradidit Monaſterium, ſuamq; ipſius filiam nomine LVTGARDEM, cæteris monialibus præconſtituit Abbatiſſam; ſuccedente vero tempore, cum idem VVichmannus Comes, ſemel ad Veſperam noctis inclinaſſet, penituſq; naturæ conceſſiſſet, altera ſuæ procurationis filia nomine ADELA quandam hæreditatis iam traditæ partem expoſtens, dicens, quod pater eius ſecundum Saxonicam legem abſque eius conſenſu & licentia nullam potuiſſet facere traditionem, totam patris ſui donationem produxit in errorem. Huius itaque ſeditionis perturbatio vſque ad tempora dilecti patris noſtri perdurabat. Ipſeq; noſter caritatiuus pater, eandem contentionis cladem extinguere pro viribus inſudabat, & hoc quoad ipſe vitam finiuit, minime ad vnguem vſque perduxit; exacto autem longi temporis interuallo, cum eiuſdem monaſterij Abbatiſſa prætitulati viri VVichmanni filia, vniuerſæ carnis viam tunc intraret, aliaque in ipſius locum Imperialis noſtræ poteſtatis iure accederet, in palatio noſtro, quod dicitur Nouiomago noſtrum iuſsimus fieri colloquium, ibiq; ſaltem huiuſmodi ſeditionis fecimus finem. BALDERICVS ENIM PRÆDICTÆ MARITVS ADELÆ pro noſtra voluntate, exhortatione ſimul & petitione idipſum Monaſterium ſua propria, ſueque coniugis manu in noſtrum contradidit Mundiburdium, & ſicut mos eſt Laicorum, cum feſtuca ſemel ab eodem exiuit prædio, ea ratione, vti nos noſtro Regali Imperio, ac deſcriptionis præcepto, tale libertatis arbitrium, eidem Monaſterio perpetualiter condonaremus, qualiter cæteras Monialiũ cõgregationes ſc. Aſſindiæ, Quindelingẽberg, Gãdersheim habere cognouimus, inſuper Baldericus, omnia eiuſdẽ monaſterij prædia, quæ prior Abbatiſſa duntaxat in ſua habuit poteſtate, & inueſtiturã ad reliquias S. Viti in præſentia noſtri, Noſtrorumq; plurimorum fidelium conceſſit, raditusque contradidit, quorum nomina hæc ſunt inſcripta, Meltnon*, Furnon, Vorithuſen, cum omnibus vtilitatibus ad ea loca iuſte ac rite pertinentibus, Embricæ media pars

* Elten.

pars æque diuiſa, in Hamme media pars, Arhnem media pars, Redingen media pars,
A Aſpel, Tornicka media pars, Herueldt dimidia pars, Lyende dimidia pars, Thule dimi-
dia pars Malime * dimidia pars, Brummen dimidia pars Oelbergh, media pars, * Malsme.
Rahte dimidia pars, Huinge dimidia pars, Thelden dimidia pars, Trijendem media * fortè quo
pars, Palte in loco cõſtruitur, * dimidia pars. Adhac quatuor foreſta Steenvvalt, in Of- ſtruitur.
fet * VVichmoet & Subort. In his quatuor foreſtis ceruũ vel ceruã venandi nullus ha- * al. Vvichei.
beat licentiam, niſi verbo & conſenſu Abbatiſſæ, & ſi ceruus vel cerua effugiat de his
foreſtis, eos in alias ſyluas ſequi ſit licentia Abbatiſſæ nunc, & in foreſto in quo eſt
Eltica conſtructa, ſingulis annis inter ceruos & ceruas XII. feræ tribuãtur Abbatiſſæ. Vt
autem huius donationis veritas firma & inconuulſa permaneat, poſterior Abbatiſſa
nomine LVDGARDA prælibatæ ADELÆ Maritata quatuor curtes nomine Kyn-
B hare, Helchambeli, Luithuſen, Rede cum omnibus Vtenſilibus & ad ea pertinentibus,
in proprium tradẽdo, * ad ea recompenſauit, quatenus poſt hac, ſicut prædiximus, pacis * trahendo.
amicitiæ pignus eò permaneat tenacius. Hanc igitur idẽ BALDERICVS in traditio-
nis grata & in fronte recepit, nec non de fidelium noſtrorũ ſc. VVilgiſi Archiepiſ. Hil-
debaldi Epiſc. & Heggeberti Marchionis cæterorumque multorum fidelium conſilio, Ecbertus
ſicut idem Baldericus donando poſtulauit, eidem monaſterio poteſtatiue conceſſimus, Marchio.
vt amodo ſicut cætera monaſteria Supradicta libere * perenniter perfruantur arbi- * libero.
trio. Præter hæc quicquid prædij Diuus Imp. ſemper Aug. VVichmanno in proprium
donauit, præcipue, quæ dicuntur in Nardincklant, Vrck * Barbuergt, Ot VVines, præ- * fortè Vnck.
dia inſuper in Friſonibus, quicquid Abbatiſſa in quatuor Comitatibus Videlicet Hu- Supra voca-
C neſco, Fualge, Merime, Micheta tributi à Magnificentia aui noſtri recepiſſet, nos tur Herueſte,
noſtræ deſcriptionis præcepto ad vtilitatem Abbatiſſæ & ſororum ibidem Deo & S. Famelgo,
Vito famulantium largimur & concedimus in omnibus vtilitatibus ſuprad. ſicut & Morime,
in iſta proprietate Circis, ædificiis, terriſque cultis & incultis, apris, campis, paſ- Middage.
cuis, ſyluis, piſcationibus, molendinis Eccleſiis *, viis & inuiis exitibus quæſitis & * for. Eccleſiæ.
inquirendis, cunctiſq; appenditiis, quæ dici poſſunt, nec non fiſcum & Telonium de piſ- Heruſte
catione in pago Salon, & in flumine Iſla, qui vulgari nomine Hachdol † dicitur & eſt ad Lupiã
quod dilectus genitor noſter eidem monaſterio conceſſit, eodem modo pro paterna fluv. l aud p-
remuneratione nos contradimus, & nos adhuc volumus noſtroque imperiali præcep cul Dorſtena.
D to cunctis noſtris in Chriſto fidelibus firmiter iubemus, vt in eodem monaſterio vel Loca per A-
locis ad id pertinentibus nullus Dux, Comes, vel vice Comes, nullus Marchio vel quili n anuenſem
bet ſcholdatio vel alia iudiciaria perſona vllum habeat placitum, nec parafredos nec sũt corrupta,
pratas faciendas, nec aliquod exigatur ſeruile ſeruitium prius quam eiuſdem Abba- ſicut inf. a &
tiſſæ ſeruus, in cuiuſcunq; comitatu habitet, alterius comitis non eat placitum, ſed vox Vuito-
ad eius ſolummodo, quemcunque Abbatiſſa ſibimet eligere velit Aduccatum Cæte- chus &c.
rum pro anima noſtræ expiaculo eidem largiti ſumus monaſterio, vt poſt hac perpe- † al. Hagi-
tualiter cum eiuſdem monaſterij Abbatiſſa morbo conſumpta moriatur, ſanctimonia- Toll.
les inter ſe vnam, quamcunque velint ſimul cum conſenſu Traiectenſis Epiſcopi, in

Monaſterium Elten appendit Rom. Pōtifici quotannis argēti libra.

cuius poſita ſunt Diœceſi, abſque mortalium omnium contradictione licenter eligent. Et huius vt monaſterij ſtatus ab aduerſariorum omnium incurſione maneat intactus, ſicut A *WICHMANNVS Comes inſtituit, de eodem monaſterio ad limina S. Petri Principis Apoſtolorum Romani argenti tot annis libra deferetur. Poſtremo ipſa Ven. Abbatiſſa cum omnibus rebus ſuis noſtro ſemper pareat imperio, & ſub noſtro conſiſtat Mondiburnio, quatenus ipſam ſororeſque eius iugiter pro nobis exorare melius delectet. Et vt hæc noſtræ conceſsionis authoritas maneat firma &c. Signū Domini Ottonis magni Imper. Aug. Hildebaldus Epiſcop. Cancellarius Vice VVilligiſi Archiep reſignauit. Datum 15. Kalend. Iun. Anno Dominicæ Incarnationis 997.* Indict 10. An. autē 5. Ottonis regnātis 14.* Imperij vero 1. Datū in Palatio Nouiomagi.*

*996 *13.

Ex his literis palam eſt, non ab Athela S. Meinwerci ſorore, (vt Chron. Magn. volebat & Gobelinus ætat. 6.) ſed ab ipſius matertera Luthgarda primò Monaſterium Eltenſe fuiſſe inſtitutum. Sed his omiſſis, vt S. Meinwerci a- B uum parenteſque cum cognatis clariùs ob oculos ponam, ſubijcio tabulam genealogicam deſumptam ex VVippone, Henrici III. Imper. ſacellano, vita B. Adelheidis à Berta, quæ circa ann. 1100. vixit, conſcripta, & ex mſcr. S. Meinvverci apud P. Brovver. tum ex *Albert. Stad VVitichin. Dithmar. Vrſperg.* quibus Friſing. Herman. Contract. Schafnaburg. Sigebert &c. conſentiunt.

Pro tabulæ huius intelligentia. NB. ☞

N. 1. *Godefridus in vita B. Adelheidis nō dicitur Dux Brabātiæ, pūt male illi imponit Schrius in Chron. Geldr. Nā ille de quo nos, vixit circa an. 950. iſte vero Brabātus circa 1096. Deinde nec fuit Godefridus Arduennas, qui vixit circa annum 966. Nā hic ex Mathilde Saxonia Comite procreauit Alberonē Virdunēſem Epiſcopū, Fridericū Comitem S. Vitonij Monachū, Hermannū Comitem de Daburg (cuius filius fuit Gregorius Leodienſis Archidiaconus) Godefridū Virdunenſem, qui ab Henr Imp. Dux Moſellanus fuit conſtitutus, ac poſte in bello Italico ſine liberis fuit extinctus, & Gozelonē, Ita chron. Magnum Belgij, & ex Alberico Miræus in notit. Eccl. Belg. tradit. Qui liberi ſunt diverſi ab allatis in vita B. Adelheidis. Fuit vero Godefridus Dux Franconiæ, cum ab ipſius filiis Franconiæ nobiles perhibeantur deſcendere.* C

N. 2. *Ottonem facio Godefridi filium, quem P. Brunner. in annal. Boic. par. 2. Miræus in not. Eccleſ. Belgij Ludolfi deſignant filiū, & Ottonis M. nepotē. Hermannus quidem Contractus cum alijs nominat Ottonem filium Ludolfi. Verum non is eſt, de quo nos hic. Nam Godefridus* D *atauus fuit Henrici IV: cum Godefridi filius à Berta in vita B. Adelheidis, dicitur abauus (ita enim legēdum exiſtimo & nō atauus, cū id ratio tēporis nō ferat, & vicio amanuēſis irrepſerit) Hērici IV. Abauus autē Hērici IV. vt cōſtat ex VVippone, fuit Otto, nō Conradus VVormatienſis Dux, VVerneri filius, vt erroneè vult Meibom. in not. ad VVitichin. annal. li. 1. cum VVipponi, (q. Hērici IV. tū parēti Hērico III. tū auo Cōrado fuit à ſacris) haud quaquā latere potuerit. Vt vt ſit. Certè Godefridus nō atauus matern⁹ videtur. Cum neq. Hēricus ex materna linea ducis Frāconiæ titulū obtinuerit, neq. Godefridus per filias, ſed filios (vt conſtat ex filij fratribus, qui Nobiliū Franconiæ proſeminatores ſcribuntur) Frāconiæ titulum ad poſteros tranſmiſerit. vnde conſequens eſt, Ottonem debere eſſe Godefridi Ducis Franconiæ filium.*

N. 3.

Imshuſē, quæ paret D. Steinbergijs & in oriente reſpicit Gandersheim, in meridie Embecam Duc. Grubenhag. in ſeptentrione Aldenſelt Aulicam ſeu Elze quondā Epiſcoporū Hildeſienſiū ſedem. Meib ex lit. ſūdationū in VVit.

Treuir. 928. Ita Chron. M Belg. 76

Henrici Aucupis.

S. Henricus II. Imper.

{ Imadus Emmibolt. 1. Abbas in Ringelbeim, q in occidente ſpectat Bockelheim diœceſ. Hildeſ. in meridie Goslar. Volcvvart.

…ti, & Hamelādia in Vplage olim ſub Mōte Elēſia.
…born Epiſcop.
…comiti Rēnonis Ducis Saxonis fratri (A-
…nāni Ducis Saxon. (mſc. Meinvv. c 20)
…t. II. in Elten.

{ Imadus Epiſcopus Paderb.

Velſo { VVelſus inueſtitus in Du-
…e, ex his { catum Carentanum.
…fratres
…ux
…x, Epiſc. Metenſis fit. Anno 1047.
…uibus illuſtres multi.
ſub Ottone III Imp.
…i nomen ſortitus
…a ad S. Mariam.
Vileenſis
…c.

Lothar. { Cuno Dux Franciæ vel VVormatienſis.

…tharing
fratre Clericus.
{ Cuno. …rad. II …cus Imp… ann. 1… prid. N… Iun. m… 1039.
Gebehardus, coactus a…
Giſela V…
Ernſti Su…

Henricus III Imp. Rex factus ann. XI. ær. cepit impe… an. 1057. Vx. 1. Chunelindis F. Cnutonis vel Chu… Abbatiſſ. Vx. 2. Agnes VVilhelmi Ducis Aquit. fili…

Henr. IV. Imp. vxor Berta Ottonis Marchionis Italici & Adelh. idis vidua, nomine Odonis Stad. vel S. Praxedis VVion lib. 4.

V. Mireum.

† Vniuedus, Gobel. Vinnedus Chron. M. Belg.

* Rembertus.

† in inſcr. Meinvv.

* inſcr. Meinvverc. c. 91. Dith. libr. 7.

* Tammo.

* NB.

N.3. Megingozum faciunt oēs mſcr. & editi libri VVichmanni filiū; At à Dithmaro
lib. 7. dicitur VVichmāno occiſo fuiſſe filius adhuc paruulus ſub tutela legitima Bernar- A
di Ducis Dithmari nepotis. At Mengozus iam tunc non puer, ſed prouecta ætatis genue-
rat copioſam plē. Erroneè quoq; à pleriſq; VViringus ſiue VVirochus aſſeritur Megin-
gozi filius, cū vnicus ipſius filius avo Materno cognominis Godefridus fuerit appellatus;
Neq; ex ſorore filius ſeu nepos fuit VViringus, cū inter Adelæ aut Emmæ liberos à mſcr.
S. Meinvv. nō numeretur. Quis vero ipſius fuerit parens, necdum inueni. Fuit eo nomine,
filius Euerardi Comitis (q. anno 937. fundauit Abbatiā Ciſenienſem Canonicorū regu-
lariū in diœceſi Tornacēſi) & Giſlæ matris, q. ꝗ; habuit fratres Berengarium, Adalardum,
Rodulphū; ſorores Ingeltrud. Heilvvich, Iudit &c. ſed nō noſter, de quo hic agimus, cū lo-
cis omnino diſſitis, & tēpore diuerſo vterq; vixerit; ille. n. an. 938. Noſter vero an. 1021.
&c. vt conſtat ex literis ſupra allatis, ſi ea cōferantur cū literis Euerardi apud Miræum. B

N. 4. Irmentrudis videtur nupta Godefrido Palatino, cum ipſius gener nuncupetur
VVelfus in Chron. Laurisham. VVelfo autem vxorem tribuo N. ſororem Adalberonis
Epiſcopi Metenſis, cum hic dicatur auunculus VVelfi iunioris apud Hermann. contract.
anno 1047. Alij VVelfos aliunde deriuant. Verum plures dantur VVelfi, quos non vi-
dentur authores diſtinguere.

N. 5. Imadus Adelæ cōiux, Imadi eſt filius, vt tradit Meibom. in not. ad VVitich. Imado
parēti fratres fuere VVitikind, Reginbern. An verò Theodericus pater Mechtildis fuerit
frater Imadi ſenioris dubium eſt. Ait ex Gobel. chron. M. Belg. Negant Crantz. 2. Me-
trop. 30. Meibom. in lib. 1. VVitichin. quia dicunt Theodericum Imadi ſenioris eſſe pa- C
rentem. Dubium oritur ex his verbis VVitich annal lib. 1. Erat namque ipſa domina
Mathildis filia (Thiaderici, cuius) fratres erāt, Widikind, Immod, † Reginbern,* &c.
Et hi erant ſtirpis magni ducis Widekindi, qui bellum potens geſſit contra magnum
Carolum per triginta ferè annos. Malè igitur P. Brovverus † ſororem Theoderici aſſerit
Mathildem, cum hæc illius ſit filia.

N. 6. Adela, quæ Ida nuncupatur ab æditue Tuitienſi, erroneè dicitur à P. Brovv.
ſoror Hērici Aucupis, cum Henricus non ſit filius Wichmanni, ſed Ottonis Ducis Sa-
xoniæ, & nepos Ludolfi. Deinde nec Adela eſt neptis Henrici Aucupis; Nam neq; Wich-
mannus ipſe Adelæ parens ex filiis eſt Henrici Aucupis, qui ſunt Otto M. Henricus Dux
Bauariæ, Bruno, Tancmarus,* Witichin. Dithmar. Albert. Miræus. Neque Wich- D
manni vxor, Adelæ mater, filia eſt Henrici Aucupis. Cùm nec ſit Hadeuidis nupta Hugo-
ni Capeto; nec Gerberga nupta Giſelberto Lothariæ duci & Franciæ Regi; Nec Rixa,
quam addit Crantz. vel oſtendatur de hac; nec quæ nupta Conrado. Dithm.

N. 7. Emmam deſignaui filiam Adelæ ex Adam. Brem. & Alber. Stad. vocāt enim eā
ſororē Meinvverci Epiſc. Paderbornenſ. ad an. 1042. Emmæ filiū dico Imadū Epiſcopum
Paderbornenſ. Nam in mſcr. Meinvverci apud P. Brovv. c. 52. nuncupatur Meinvverci
ſororius, id eſt, ex ſorore filius. Nam Imadus Epiſcopus non duxit S. Meinvverci ſororem
in vxorem.

N. 8.

N 8. *S Henrici Imperatoris mater eſt, non Berta Lotharing vt vult Cuſpinian. ſed*
A *Giſela vt Dithm. li. 4 non illa tamen Hermanni Ducis Alemanni filia, vt volunt Laz. Reuſn. Mira. (quia ipſa primò nupſit Erneſto Duci Sueuorum, deinde Conrado Romanorum regi, Dithm. Wippo;) ſed Imadi & Adelæ filia, quam appellat mſcr. Brovv. in S. Meinvverco, Gliſmod, tũ q̃a hæc ibid. dicitur nupta Boariæ Duci, & neptis B. Adelheidis. Hæc n. ipſius Gliſmod & Meinvverci amitæ filia fuit; tum quia Imperator Henricus S. Meinvverci fuit nepos, id eſt, ex ſorore filius; licet impropriè mſcr. S. Meinvvercum vocet S Henrici nepotẽ. Hinc S. Henricus ex matre Saxo fuit, qualis etiã eſt ex patre, cũ eum Otto III. in literis ſuis de an. 985. (quibus Theoderico Hollandiæ comiti, q̃ duxiſſet materterã ſuã Luitgardim, proprietatẽ bonorũ inter flumina LIura & Hisla cõcedit) nuncupat nepotem. Ait enim, nec non interuentu* NEPOTIS NOSTRI HENRICI BAVARORVM DVCIS *&c. Nepos autem non fuit ex ſorore, ſed aui fratre, vt teſtantur*
B
Herm. contract. Sigeb. Friſing.

N. 9. *Theodericus Emmæ & Meinvverci frater, non eſt Theodericus de Põt ex familia Eccleſiæ Leodienſis, cuius meminit Obert. Leodienſ. Epiſcop. in literis, quibus ſe anno 1096. à Balduino Comite Montenſi ſiue Hannonienſi, in Syriam profecturo emiſſe Couinum caſtrum teſtatur; cũ eo tempore non custodiſſet Meinvverci frater, ante, inſtinctu matris in Vplage occiſus. mſcr. Brovv.*

N. 10. *Wichmannus auus Meinvverci non eſt is, qui noui caſtri Gandenſis ab Ottone I. extructi Comes, dedit villam Theclã monaſterio Blandini. ſub ann. 902. quia hic,* V. Miræum.
C *non vero noſter VVichmannus filium habuit Theodericum, vt eadem teſtantur litera. Deinde nec eſt VVichmannus Saxo frater Hermanni Billingen primi trans Albinæ prouinciæ præfecti. Nam hic ſub Ottone I. Imperatore, ipſi ſæpe rebellis, propter rebellionem à Miſacha Sclauorum regulo & Imperatoris amico circa ann. 967. fuit occiſus Schaffnab. ſed eſt illius filius, VVitich. li. 3. Nã Bernard. Dux Saxoniæ, nepos ex matertera Dithmari Epiſcopi * filius Hermãni mſcr Meinvv. c. 20. fuit proximus VVichmãni agnatus q̃a de iure tutor filij ipſius VVichmãni Dith lib. 7 q̃ viuus adhuc ſub Ottone III. à Balderico Comite inuitatus, cũ inſtinctu ſecũdæ Herodiadis (Adelæ) ꝓpinato veneno nõ extingueretur, poſtera à conuiuio die abiturus clam & doloſè detẽtis ipſius nõnihil militibus, à quodã ſeruo in Baldrici cõſpectu fuit occiſus. Cadauere ipſius in Freibem*
*mſcr. Meinvverc. c. 91. Dith. libr. 7.
D *ciuitate ſepulto, juxta fratres Dith. li. 7. affines ipſi⁹ ex intercepta vrbe Vplan vicina igne loca vaſtarũt &c. Vide Dith. li. 7 qui refert hiſtoriã ad an. 1016. ſeu tẽpora Hẽrici S q̃a ab eo vrbs fuit obtenta; alias ſub Ottone III. VVichmannus occubuit, q̃ & ſuadent circumſtantiæ, quæ pluribus ante annis docent ipſum occidiſſe 1 quia affines rogati. 2. milites ſcripſere. 3. Vlpan diu obſedere, q̃ eſſet firma 4 captam diu poſſidere. 5 eã Heribertus ab Imp. ſæpi⁹ * petiuit. 6. tãdẽ obtinuit. 7. demũ deſolata, Dith li. 7 Et fama, quæ accipit* * NB.
Dithmarus VVichmanni necem, non allata videtur ad aures Ottonis III. quod cum veſperi inclinantem naturæ ſcribit conceſſiſſe. Thidericus autem neci quando adfuiſſe fertur, necdum erat Epiſcopus Monaſterienſis, cum ante ann. 1015. (quo ad 13 Kal. Dec.

 occiſo

occiſo Suitero vel Siffrido Monaſt. Epiſc. ſucceßit Thidericus mſcr. Meinvv. c. 24. Dithm. lib. 7.) Bernardus Dux obierit, nim. anno 1010. *5. Id. Febr. mſcr. Meinvv. c. 20. qui tamen ante VVichmanni occiſi filij tutor legitimus fuit deſignatus, Dithm lib. 7. vbi materteræ ſuæ famulum innuit his verbis, Thidricus matertera mea iuxta qui expectabat, queſtus &c Fuit autem Thidericus Epiſcopus, quando ſcripſit Dithmarus.* A

Verum, vt ad inſtitutum reuertamur, ex ſuperioribus literis conſtat, S. Meinvvercum nepotem eſſe Wichmanni, de quo iam oſtendere oportet,* eum fuiſſe Dominum de Pont & Gelre, vt draco iſte verè à filio Dñi de Pont dicatur occiſus. Nam de S. Meinwerco conſtat, ipſum fuiſſe Comitem Teiſterbantij & Velauiæ tum ex mſcr. ipſius vitæ c. 44. tũ ex chronico Magno Belgij apud Piſtorium, & arguunt id loca Vorthuſen in Velauia, & in Teſterbantia Redinchem ſeu Reincum ab Ottonibus iam allata. Quod ſi dicas ab alijs Teiſterbantiũ fuiſſe occupatum; aio à pluribus ea tempeſtate pagum Teiſterbant fuiſſe poſſeſſum, vt teſtantur Otto III. in literis datis 3. *Id. April. Anno Dominicæ Incarnationis* 999. *Indict. 1. Anno Regni ſui 16. Imperij 3. in Romano Palatio felici manu.* Et Henricus II. *in diplomate dato 3. Non. Septemb. Anno Dominicæ Incarnationis* 1002. [*Ioann. à Leidis habet* 1000. *hiſt. Belgica,* 1001.] *Indict. 1.* * *Anno vero Regni I. Actum Visla* [*Eliſa*] qui præter Wirochum * nuncupant etiam Popponem Wergeri [Roegeri] filium pagi illius poſſeſſores. B

V. Mira. A Leidis.
* *al. 11.*
* *al. Humrorus Vmrocus, Varochus, VVirochus, VViricus, Himrongus.*
* *al. Archõ.*

Deinde a pluribus poſſeſſum Teiſterbantium, arguitur ex his earundem literarum verbis. *Quicquid in eodem comitatu* ſcilicet Wirochi: *& villa Arclo* * *habet Poppo filius VVergeri.* Hæc enim duo *Comitatus & Arclo* cum coniungantur per Copulam Et, cuius natura eſt cadere in æque principaliter & non tantum acceſſoriè diuerſa *glo. in rub de iur. & fact. ignor. & ibi Bart. Bal. Panor. in c querelam de Simon* oſtendunt diuerſa in pago Teiſterbantio, qui iam in literis præmiſſus fuerat, eſſe Dominia. Quin ipſe Fritebaldus aliquam illius pagi partem occupauit. Ait enim *in villa Tiel infra* [id eſt intra *ita dicitur infra octauam*] *comitatum Teiſterbant.* Ita etiam S Meinvverci parens aliquam Teiſterbantij partem poſſedit, vt iam vidimus. Sed vt inſtitutum noſtrum proſequamur. S. Meinwercus nominatur etiam Geld. Comes. Oſtendunt id verſus parieti ad aram Eccleſiæ Paderbornenſis maximam inſcripti. C D

Quiſquis in effigiem tua lumina dirigis iſtam,
Meinvverci hic digni Præſulis eſſe ſcias,
Geldrorum Comitum qui clara ſtirpe creatus
Plurima pro Chriſto fecit amore pius.
Ille, quod exſtruxit Præceſſor, diruit ædis
Summa & magnificè reædificauit opus.

Cano-

Cœnobium hoc Diuis Petro Pauloq; dicatum
A *Condidit Henrici Cæſaris auxilio.*
A ſylua Pagoq; * *locum qui nomen adeptus* **Buſtorf.*
Ordinibus ſacris, primus habere dedit.
Incluſit poſitis Paderbornam mœnibus vrbem,
Et varijs auxit publica iura modis.
Clero alijſq; bonis gratus, gratiſſimus aſtris,
Hic cubat in medio dignus honore chori.

Hinc patet S. Meinvvercum Geldrum eſſe. Quod autem ex auo materno VVichmanno Gelder ſit, oſtenditur ex eo, quia dono Imper. Ottonis aliquam ſaltem Geldriæ partem poſſedit, vt oſtendunt Ottonis literæ
B & loca in ijs allata. *Middachen, Vorthuſen, Redinghem, Oelberg, Rinderen*, &c. data VVichmanno, quæ ex Geographorũ deſignatione iacent in terra Geldrienſi. Proinde ſine fundamento Meinvvercus à P. Brovvero negatur eſſe Gelder. Nominat verò mſcr. VVichmannum Zutphanienſem, quia poſſedit etiam aliqua comitatus Zutphanienſis loca, quorum Ottonis literæ meminerunt *Brummen, Steender, VVichmoet*, &c. Vide Geographorum tabulas, &c. Hinc non nego alios etiam fuiſſe Geldros, Imo poterit eſſe, vt VVichardus Gelder ſit diſtinctus à VVichmanno Geldro & Zutphanienſi. Saltem Megingozus fuit diſtinctus. Fueritne autem VVichmanni conſanguineus an ex affinibus, de quibus *Dithmar.*
C *lib. 7.* non definio. Sed vt vnde digreſſus eram, eò redeã, illud ex prioribus concludo; S. Meinvvercũ ex auo materno Geldrum. Vnde congruenter colligitur, ipſum quoq; fuiſſe filium Dñi de Pont. Nam Geldriæ Dñi, etiam Dñi dicuntur de Pont, vt oſtendit Epitaphium Henrici & Ottonis in monaſterio veteris Campi excitatum & marmori inciſum.

Inclyta de Ponte ſtirps ....dictaq; Gelre,
De qua ſunt orti Comites Henricus & Otto,
Tam geſtu morum quam digno germine clari,
Relligioſores animo, hoſtes viciorum,
D *Qui nece proſtrati hic pauſant incinerati*
Iſtis in tumulis, quos marmora candida claudunt,
Chriſti millenis C. ſexaginta duobus
Henricus moritur, ſed Otto filius eius
Annis millenis ducentis atque duobus
Conſimili morte migranſq; patrem comitatur.

Idem ipſius vici Pont (vbi olim Dominorum de Pont ſedes fuit & arx) ſitus oſtendit. Nam ex Geographorum tabulis ipſe vicus haud procul Geldria, de qua nos, in Geldrorum iacet territorio. Cum igitur hactenus

S. Mein-

Digitized by Google

S. Meinwercum Geldriæ comitem probauerimus, congruenter etiam eum ex dominorum de Pont proſapia ortum arguimus. Quod ipſum oſtēdit & comitatus *Mormten* ſuprà allatus, qui cognominē ſibi vicū complectitur tribus circiter horis Geldrica munitione diſiunctum. Quare nemini dubium eſſe poterit, quin S. Meinvvercus ſit filius Domini de Pont, cum ſit filius Domini Geldriæ. Dico autem filium, quia vt conſtat *ex l. liberorum & l. iuſta. ff de verb ſignif.* Nepos etiam filij venit appellatione. Cū igitur S. Meinvvercus nepos ſit VVichmanni Comitis Geldriæ & de Pont, etiam filius eius poterit nūcupari. A

Deinde ex dictis relinquitur S. Meinvvercum Geldrum eſſe, & Dominum de Pont ex Wichmanno auo materno, de quo idipſum iam ſupra ex Ottonis literis probauimus. Neque enim ex patre Gelder, ſed Saxo erat, vt ex nomine Imado fœliciter conijcit R. P. Brovver. & expreſsè aſſerunt VVitichind. annal. lib. 1. Albert Stad. ad ann. 920. & 1104. Vbi ita ait; *Regi* (Henrico Aucupi) *vxor & conſors regni clara & nobiliſsima, nomine Mathilda, filia Theoderici, ex eadem Saxonum gente, cuius patres erant Widikind, Immed, & Reginbern. Reginbern autem ipſe erat, qui pugnauit contra Danos, in multo tempore Saxoniam vaſtantes, vicitq; eos, liberans patriam ab illorum incurſionibus vſque in præſentem diem.* [VVitichin. in hodiernum.] *Et hi erant ex ſtirpe VVidikindi Magni Ducis, qui bellum potens geſsit contra Carolum Magnum per annos ferme* 30. Hactenus Albert. Idem probat & Sigebert. Nam Mathildem Henrici Aucupis vxorem, atq; Imadi ſenioris ſiue ſororē, ſiue ex fratre filiā, aſſerit Theoderici Saxonum Regis filiam. Quin etiam Imadum Saxonem eſſe, palam fit ex vita Meinwerci manuſcr. apud P. Browerū, in illa enim author c. 32. tradit à S. Meinvverco Epiſcopo Paderbornenſi Eccleſiæ ex bonis hæreditarijs in Saxonia donatam eſſe ciuitatem in comitatu ſeu loco Pleſſe ſitam. Ita verò ait: *Epiſcopus autem ex bonis hæreditariis in Saxonia poſitis vrbem ſitam in loco qui Pleſſe dicitur, cum vndecies centum manſis iam ante Eccleſiæ traditis ipſo die recognoſcendo & reiterando Eccleſiæ Dei aſsignauit, & confirmauit, &c.* Si igitur in Saxonia bona habuit hæreditaria, Saxo eſſe debuit. Deinde in eodem mſcr. apud Brovverum c. 32. *fit mentio prædiorum in Saxonia hæreditario iure poſſeſſorum, quæ matri ad temporalis vitæ ſubſidia poſt mortem patris ſui Epiſcopus conceſſerat, Immelnhuſen, VValmantheim, Häuerlan, Hukelbe, Mandalbike, Goldibiki, Dodonhuſen, Hokinesleuo, VVakerisleuo,* quæ oſtendunt, parentem Saxonem in Saxonia fundos poſſediſſe hæreditarios, qui certè matris non fuerunt, alias enim non opus fuiſſet à filio petere, vt ipſi illi fundi ad vitam relinquerentur. Quare fundi illi in Saxonia ipſius Sancti Meinvverci genitoris fuerunt. B C D

Deinde docent, ipſum Imadum ex VVidekindorum eſſe familia, nulli enim eo tempore viri illuſtres, è quibus erant & Brunvvicenſes & Luneburgēſes, præter ipſos VVidikindos in diœceſi Hildeſienſi, vbi etiamnum eſt Immodshuſen, ſeu Immshuſen, cuius mſcr. Meinvverci meminit, aut prope Helmſtadium

ſtadium bona obtinebant,) ex hæreditate, vt teſtis eſt Lazius & Reuſn.
A licet hic ipſos poſterioribus temporibus ab Actijs & Guelfis Romanis deriuet, quos in ſtirpe Widikinden à Widikindis ſibi contrarius tradit deſcendere. Reliqui verò illuſtres ex ſolius Imperatoris conceſſione ibidem bona adipiſcebantur, quæ aliqui in ſuos poſteros erant tranſmiſſuri. Nam vt Adamus Bremenſis author eſt in hiſtoria Eccleſiaſtica c. 53. vel lib. 2. c. 4. & Albert. Stadenſ. Imperator Otto primum vltra Viſurgim conſtituit, Præfectum Hermannum, qui ortu quidem pauper; at locuples naturæ dotibus inter Cæſareos miniſtros primum
B fuerat allectus; deinde Imperatoris ipſius filijs præfectus, ampliores meruerat honorum gradus, donec ipſi Saxonicæ adminiſtrationis vices ab Imperatore Italiam ingrediente demandarentur, quibus præclarè functus Eccleſiæ Hamburgenſis & Bremenſis vtilitatem plurimum promouit. Incolis verò inter Viſurgim & Rhenum habitantibus ab Imperatore Carolo præfectus eſt, Egbertus, qui cum ipſo Imperatore ex Oriente aduenerat, vt conſtat ex vita ipſius coniugis Idæ Saxonicæ apud Surium 4. Septemb. Et ne quis putet, particulam *in Saxonia*, in manuſcr. irrepſiſſe, ipſa nomina locorum hic nuncupatorũ,
C ſufficienter oſtendunt, iuxta Helmiſtadium ea iacuiſſe. Nam à Mercatore in Brunſwicenſis Ducatus tabula haud procul Helmſtadio ad Albim fluuium in oriente collocantur: Gulibecke, & VVolmerſtede, Hockmersleuen vel Ochmersleuen, & quotquot terminantur in leuen; quæ in Saxonia ſola nec alibi inueniuntur. Reliqua loca num adhuc ibidem extent integra, haud ſatis exploratum habeo ex tabulis geographicis quæ plurima ſæpe ſolent omittere. Neque ego cum Halberſtadenſibus aut Brunſvvicenſibus agere potui, vt ab illis ea intelligerem. Cæteroqui veſtigia quædam, ipſæ adhuc exhibent tabulæ; nam meminerunt ibidem Immekaten,
D Dodendorff, VVattersleuen: Relinquitur igitur, ex bonis hæreditarijs Imadum natione Saxonem, ex VVidekindorum proſapiâ oriri. Hac eadem ratione oſtendi poſſet Annonem II. Colonienſem Archiepiſcopum ex Saxonum eſſe familia, cum & bona iuxta Helmſtadium poſſederit, vt oſtendunt eiuſdem quæ paſſim circumferuntur literæ quarum ſupra pag. 296. meminimus.

PAGINA 207. lit. D. Otto ex mente D. Miræi genuit ex poſteriore coniuge Henricum Comitem Zutphaniæ, Henrici ſine liberis defuncti parentem.

Digitized by Google

PAG. 208. lit. A. de Henrico & Arnoldo Gerardi filijs vide D. Miræum *in notitia Eccleſiarum Belgij pag. 269. & diploma Afflıgımenſe anno 1056.* A
Eodem *in libro pag. 389. & 390.* dicitur Henricus Arnoldi frater Comes Geldriæ anno 1149. genuiſſe Gerardum *II.* Comitem ſine liberis defunctum, Ottonem Comitem, Theodoricum, Catharinam & Margaritham. Otto *II.* Comes Geldriæ & Zuphaniæ 1188. in Syria militauit ac genuit Henricum; qui cœlebs obijt, & reliquos, quos ſupra notaui. Ita *D. Miræus.* De Gerardo tertio nota illum etiam in Syria 1218. militaſſe.

PAGINA 209. lit. A. Soror Henrici exepiſcopi Leodienſis fuit Richardis, vxor VVilhelmi *IV.* Iuliæ Comitis; cum enim diſertè B
Hochſt: Sororium Epiſcopi vocat.

PAGINA 209. lit. B. Margaretha Reinaldi *I.* vxor Flandrenſis eſt, & & filia Guidonis &c.

Ibidem ad lit. D. Mechtildis ſecunda vt ex antiquiſſimo D. Streithageni manuſcripto habetur, nupta primo Godefrido Heinsbergi Domino qui mortuus eſt viuente adhuc patre ſub an. 1342. Secundo Ioanni Comiti Cliuenſi, defuncto circa annum 1368. Tertio Ioanni Comiti Bleſenſi. Ex omnibus tribus nullam omninò ſobolem ſuſcepit.

Heinsbergi.

PAGINA 210. lit. A. Guilielmus *II.* qui D. Streithageno eſt tertius C
Iuliæ Dux; talis enim abſque controuerſia vt ſentit, fuit, vt & Reinoldus 4 eſt Iuliæ & quintus Geldriæ Dux.

PAGINA 214. Quia pagus allatus Honingen appellatur, conijcit D. Streithagenus; poſſe etiam ſignificari pagum Hoeningen prope Aldenhouiam.

B. RICHMODIS WALBERGENSIS.

PAGINA 221. lit. B Menologium Ciſtercienſe ad X. Calendas Nouembris. *In monte ſancta Vvalburgis depoſitio B. Richmondis Virginis, quæ ſub Ciſtercienſium cura & obedientia ſanctiſſime vixit, & varijs reuelationibus illuſtrari promeruit, atque ipſum Regem Angelorum cum cœli ciuibus frequenter inter orandum contemplata eſt, ſæpeq; ex ſacra Hoſtia diuinos fulgores & diuinam claritatem totum monaſterij templum illuminantem conſpexit. Cumq; vigilijs, ieiunijs & obſecrationibus, indefeſſo ſpiritu vacaret, & mente excedens, cœli ſecretis intereſſet, in eodem cœnobio ſanctiſſimè perſeuerans, plena bonorum operum migrauit ad Chriſtum.* D

B. CÆSARIVS

PAGINA 231. lit. A. menologium Ciſtercienſe ad 25. Septemb. hæc habet; *In Germania B. Cæſarius Prior Heiſterbacenſis, vir pietate & doctrina celeberrimus, qui ſanctorum Patrum geſta pia ſollicitudine colligens & poſteritati* commen-

A *commendans, eorum etiam ipſe veſtigijs inhærens, varijs virtutibus & miraculis claruit, & cum magna ſanctitatis opinione fœlicem agonem in ordine conſummauit.*

B. TEDDO EX MAIORIBVS SAXONICIS CANONICVS.

PAGINA 237. lit. D. iuxta Baſilicam S. Seuerini, in Eraſmiano Sacello B. Teddonis epitaphium, vncialibus literis exaratum, dum reſtituere exeſum ſera poſteritas conatur, minus feliciter aſſecuta immo corrupiſſe videtur, ita enim hodie legitur.

In hac tumba requieſcit B. memoria R. P. D. THEODORICVS * *Cameracenſis Epiſcopus, & S. Seuerini Canonicus*, DCCCLXX. 4. *Septemb. diem clauſit extremum, qui in vita claruit miraculis.*

* Teddo.

B PAGINA 241. Aduocatos Colonienſes Comites dixi nouæ aquilæ. idem pagina 306. aſſerui, necdum tamen omninò exploratum habeo an qui aliquot ſæculis aduocatiam Colonienſem quondam poſſiderunt, ijdem ſint, qui olim Eppendorffij Comites dicebantur, an verò Nevvenarij Eppendorfijs ſucceſſerint, ſed ſpero me breui ex archiuis ſtemma Aduocatorum Colonienſium plene eruturum.

PAGINA 242. lit. B. menologium Ciſtercienſe ad diem 13. Februarij ita recitat, *Adelheidis pœnitens, quæ poſt inhoneſtam vitam, quam in ſæculo duxerat, ad Chriſtum conuerſa, rigidiſſimam & verè pœnitentem inſtituit in* C *Lancvvade Ciſtercienſium * virginum monaſterio, & glorioſiſſimas de communi hoſte, qui eam horrendis apparitionibus à pio propoſito reuocare nitebatur, obtinuit victorias.*

B. ADELHEIDIS POENITENS.

* Præmonſtratenſiū.

PAGINA 246. lit. D. Natales SS. Ordinis Præmonſtratenſis. *In cœnobio VVedinghauſano iuxta Arensbergam natalis B. Richardi Anglici Canonici Ordinis Præmonſtratenſis; cuius defuncti dextera, quam conſcribendis varijs voluminibus egregiè occuparat, vigeſimo poſt obitum anno integerrima prorſus reperta fuit: & inter ſacras Sanctorum reliquias honorifice adſeruata.*

B. RICHARDVS ANGLICVS.

PAGINA 247. Familiam Arnsbergenſem prout à Fiderico Seniore & Bauara orditur, ex archiuis produxi, quæ autem præmiſi de Gun- D thero, Ottone, & Godefrido Arnsbergenſib. ea deſcripta ex manuſcripta Genealogia, quam celebris in VVeſtphalia Iuriſconſultus mihi ſubminiſtrauit. Adiungo Conradum Epiſcopum, cui certam in genealogia ſedem aſſignare nequeo, ipſius Epitaphium ab vno latere aquilam Arnsbergenſem, & ab altero infrænem VVeſtphalicum equi pullum repræſentat cum hac Epigraphe; *Anno Domini Milleſimo, quadringenteſimo, triceſimo. pie vltima menſis Iulij, obijt quondam Reuerendus Pater; & Dominus, D. Conradus de Arnsberg, Dei Gratia Epiſcopus Venecompenſis, ordinis apud PP. Carmel,... Domini Theodorici de Morſa, eadem gratia, Sanctæ Colonienſis Eccle-*

Coloniæ Carmelitas.

Digitized by Google

ſia Archiepiſcopi in Pontificalibus Vicarius Generalis, hic ſepultus, cuius anima, per pijßimam miſericordiam Dei, requieſcat in ſancta pace. Amen. A

PAGINA 255. Bene ſenſit D. Strithagenus de Collegij VVaſſenbergenſis circa ann. 1118. fundatione. Nam aliqui ſaltem fratres ſub ann. 1118. à Gerardo primo fuerunt inſtituti & dotati, vt ex ſequentibus pateſcet literis, quibus quædam alia ad patriæ notitiam annecto.

FVNDATIO COLLEGIATÆ ECCLESIÆ Waſſenbergenſis.

Ex Archiuo Eccleſiæ in VVaſſenbergh.

In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis Notum ſit Vniuerſalitati fidelium ſanctæ matris Eccleſiæ filiorũ qualiter ego Comes Gerardus Eccleſiam in honore S. Dei Genitricis Mariæ & S. Georgij martyris à Dn. & Ven. Leodien. Epiſ. Otberto dedicatam pro anima mea & Patris mei aliorumque prædeceſſorũ meorũ remedio in meo allodio VVaſſenberg conſtruxerim, & de meis prædijs Deo annuente dotare & ditare diſpoſuerim. Obtinui autem precibus meis & meo ſeruitio ab ipſo Domino Epiſ. & Archidiacono & Decano ipſam Eccleſiã liberam reddi ab omni obſonio. ſinodali tamen iure ſibi retento. Contuli igitur in præſens ipſi Eccleſiæ ad prabẽdam Fratrũ ibidem Deo famulantium quicquid allodij habueram in Munemunte cum omnibus redditibus, exceptis meis miniſterialibus cum ſuis beneficijs contradidi quoque et dimidiam partem Eccleſiæ in Birgele & dimidiam partem Eccleſiæ ſteinkircken, & Eccleſiã de Humersheim cum omni iure, & octauam partem Eccleſiæ VVeirte, & curtem, Eilenchouem, & Eccleſiam Hauert, & in Bride quinq; ſolidos Traiecten. monetæ & miniſterialem vnum cum beneficio ſuo, & decimationem in Rothuſen & allodium in Grantenrothe, & in Louenich partem allodij, & in Erckelenze aream Vnam, & in Gollekerothe quoddam allodium, & in Breidele partem allodij & Eccleſiam in VVilderothe. Quidam vero noſtri miniſteriales omni affectu meum adiuuantes deſiderium, & animabus ſuis in futuro prouidentes remedium, ipſi Eccleſiæ partem ſuæ contulerunt ſubſtantiæ. Sigebodo videlicet qui ſtrabo agnominabatur allodium in Vollete, vxore ſua ſuperſtite fructuarium vſum inde percipientè, & quinq; ſolidos per annos ſingulos ſoluente contulit. Quidam autem liber homo Ezzo nomine partem allodij ſui ipſi præfato allodio interiacentem. Et ſingulis annis triginta denarios Colon. ſoluentem donauit. Ipſius vero Eccleſiæ prædiorum tam in præſens collatorum, quam in futuro conferendorum Aduocaturam, mihi & ei quiſquis hæres fuerit Caſtelli & allodij in VVaſſenberg retinui. Nihil prorſus de eadem Aduocatura præter orationes fratrũ exigens ſeruitij. Super hac ergo contraditione & diſpoſitione, quia humanæ conditionis fragilitas; & de die in diem, prô dolor, ad peccandum pronior poſteritas in humanis actibus nihil ſatis ratum eſſe patitur, chartam hunc conſcribi poſtulaui, B C D

quam

A quam Domini & Venerabilis Leodienſ. Epiſcopi Otberti ſigilli impreſſione aſtipulari, & libertatem Eccleſiæ ab eo conceſſam, & diſpoſitionem meam eius banno confirmari obtiuui, quatenus & ipſius charta Veridica atteſtatione, & pontificalis banni diſtrictione conuincatur, & reprimatur, ſi quis immo quiſquis ſuæ remiſſioni & meæ diſpoſitioni obuiare moliatur. Huic præſcriptæ conceſſioni & diſpoſitioni teſtes interfuerunt idonei, quorum nomina ſubſcripta habentur. Dominus Fridericus Præpoſitus S Lamberti, Henricus Decanus, Andreas Archidiac. Alexander Archid. Almannus Archid. Steppo Archidiac. Arnulphus presbyter, Stephanus Emmo, Ioannes, Liezelinus Præpoſitus ſanctæ Crucis, Nicolaus Præpoſitus S. Dionyſi, VVido Canonicus. Liberi homines Engelbertus de Bugenheim, Meinardus de Stalburg, Gerardus de Berge, Gosvvinus de Suſtris, Heribertus filius Heriberti de Molin. Acta ſunt hæc Anno Do-
B minicæ Incarnationis milleſimo centeſimo, octauo decimo, Indictione vndecima, imperante Henrico Imperatore quinto, pridie Kalendas octobris.

Extant in eodem Archiuo VVaſſenbergenſ. Literæ quibus E. Domina de Sprimunt quondam Comitiſſa Cliuenſis, donauit Eccleſiæ in VVaſſenberg, quatuor maldra tritici apud linne ex agro qui dicitur Vebuſchvvert loco vnius marcæ Colon. quam eidem Eccleſiæ pro remedio animæ Mariti ſui Domini Gerhardi bonæ memoriæ de VVaſſenberg, dare promiſerat, ſignatæ ſunt apud Linne, ann. 1254. menſe Septembri. In ſigillo magno rotundo eſt Equus, cui Domicella inſidet ſiniſtra auem gerens. EPIGRAPHE, vt potuit colligi, SIGILLVM ELIZABETH
C COMITISSAE CLEVENSIS.

DOCVMENTVM DONATIONIS 34. Iurnalium, in Vrsbeck à VValramo Duce Limburgen. pro Eccleſia VVaſſenbergen.

Ex Archiuo Eccleſiæ in VVaſſenberg.

VValramus Dux de Limburg, omnibus præſens ſcriptum inſpecturis. Sicut tempus labile labendo defluit: ſic cum fuga temporis temporales defluunt actiones, niſi vigorem recipiunt à teſtimonio literarum. Ideoq; ſapientum diſcretio geſta ſua ſolet ſcripturarum munimine roborare. Cognoſcat igitur omnis ætas tam præſens quam poſtera, quod nos allodium triginta quatuor Iurnalium terræ arabilis in decima de
D Vrsbech iacentium, necnon & duarum arearum, vna ſcilicet in Vrsbech, & alia in VVaſſenberg. Quæ bona Henricus Clericus filius Syberti de Hugenrode à caſtro noſtro de VVaſſenberg in feudo tenuit Eccleſiæ beati Georgij in VVaſſenberg contulimus in perpetuum poſſidendum. Et ipſum omneſq; dictorum bonorum poſſeſſores ab hominio Caſtri de VVaſſenberg abſoluimus. Præterea prædictorum bonorum poſſeſſoribus & eorum ſemicultoribus, eandem per omnia libertatem conceſſimus, quam ſi ſæpedicta bona de prædicto Caſtro noſtro de VVaſſenberg adhuc in feudo tenerentur,

eſſent habituri. In cuius facti robur & teſtimonium præſentes literas ſuper hoc factas ſigilli noſtri munimine fecimus roborari. Actum & datum apud VVaſſenberg anno A
1262 *Domini* M.CC.LX.*ſecundo. Menſe Nouembri. Teſtes etiam interfuerunt præſentes, & ad hoc vocati Dominus VVilhelmus de Halla dictus Scillingus. D.Theodoricus de Brakelen, quorum etiam ſigilla ſunt appoſita. G. miles de Kerreke dapifer VVaſſenbergen. Sybertus miles de Huchlouen, & frater ſuus Henricus miles, Henricus mile de Palude, Theodoricus dictus Ruſchuttel, & alij quamplures.*

In ſigillo eſt Dux paludatus equo inſidens,

A tergo Leo Limburgicus, Epigraphe, EGO WALRAMVS DVX DE LEMBORGH.

Alterum ſigillum habet in medio traben, cum 4. Crucibus decuſſatis, ſupra trabem tres auiculæ, Epigraphe. Sigillum VVilhelmi Scilling. Tertium ſigillum aberat. B

Similis tenoris & dati documentum extat ſub nomine Henrici Comitis de Keſſele.

Sigillum. Comes inſidens equo ſiniſtra gerens Aquilam, ſub equo currit canis, Epigraphe. S. HENRICI....COMITIS DE KESSELE.



Sigillum Rabodonis

1269 *Anno* 1269. *menſe Auguſto Rabodo de Vdenkirchen miles conſanguineus Gerhardi dicti de Deile, vna cum VVilhelmo de Halla dicti Scilling, ſigillauit Donationem quandam ſex ſolidorum monetæ Colonienſis ex Curte Kerbuſch VVaſſenbergenſi Eccleſiæ annuatim ipſo die S. Lamberti cedentium & ſoluendorum per ipſum Gerhardum factam. Eiſdem literis diſponitur vt prædium iſtud poſt mortem Gerhardi Capitulo fiat Churmedale, & melior equus cum duodecim denarijs ſoluatur.* G D

Epigraphe: S. RABODONIS MILITIS D'ODENKIRCHEN.

Ibidem, in literis Archiepiſcopi Sifridi Eccleſiæ in VVaſſenberg. Leod. *inquit Sifridus*, Dioc. noſtræ Prouinciæ auctoritate Metrop. datis ſuper

A ſuper Elinchouen & Wlte, necnon de Parochijs in VVaſſenberg & Hauert, & Scholaſtico ac cuſtode, id eſt, Theſaurario non niſi ab ipſis Canonicis inſtituendo ſublato quolibet Præpoſiti ipſorum inpoſterum impedimento ſigillatis 1289. 3. Id. Septemb. nominatur Venerabilis Vir Henricus de Dicka loci puta in VVaſſenberg Archidiaconus, & Dominus Ioannes filius Illuſtris Comitis Flandrenſis Dei gratia Epiſcopus Leodienſis. *Sigillum conſuetum* Sifridi.

PAGINA 259. Archiepiſcopus Colonienſis dicitur à manuſcripto Ciuitati vim intuliſſe; Quæ vtrum iuſtè an iniuſtè fuerit illata, non ego B diſquiro. Nec enim ego ſum aduocatus aut iudex, qui vtriuſque partis merita aut proponam aut dirimam. Et plane manuſcr. qui ſuam liberè prompſerat ſententiam, hic errare poſſe exiſtimo, cum neutrius partis momenta aut rationes viderit, nedum exanimauerit. Quæ licet ego perſpexiſſem, aut etiamnum perſpicerem, haud tamen iudicare luberet: ne militans Deo me negotijs ſæcularibus videar implicare.

PAGINA 281. De B. Hermanno Colonienſi in Natal. *SS.* Ciſtecienſ. iſta recitantur. *Pridie nonas Aprilis. In Eifflia cœnobio Steinfeldenſi natalis B. Ioſeph Præsbyteri & Canonici Ordinis Præmonſtratenſis: Qui poſt præclara meritorum inſignia poſt annos quam plurimos ſumma vitæ innocentia* C *tranſactos, poſt creberrimas ſibi factas diuinitus reuelationes poſt continuatam ab ipſa infantia cum Regina cœlorum caſtiſſimam familiaritam poſt conſeruatam virginitatem animi corporiq; virginitatem febri correptus lethali, eaq; ad extrema perductus in manus ſui Ieſu ſpiritum eximia animi pietate commendans erecto corde & vultu ad æterna tabernacula feliciter emigrauit. Cuius ſanctiſſimo interuentu, varij ad vitam mortui ſunt reuocati, cæci illuminati, ſurdi ſanati phrenetici & hydropici curati, dæmones effugati & plurima alia patrata miracula.* B. HERMANNVS CANONICVS.

D



ogle